

કોન્ફરન્સ મિશન.

૧ શ્રી સુકૃત મંદાર ફંડ.

(તા. ૪-૧-૧૭ થી તા. ૫-૨-૧૭, મંવત ૧૯૭૩ના પોપ સુ. ૧૧ થી માહા સુ. ૧૩ સુધી.) વસુલ આવ્યા રૂ. ૩૩૪-૦-૦

ગયા માસ આજના બાકી ૫૮૬-૮-૦

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ—ઉત્તર ગુજરાત.

સીપોર-આધ્યાત્મ ૬, સીપોર શ્રીસંઘ ૧૩, ઉજ્જાઈ ૪, કિંદાઈ ૫,

સીદ્ધપુર શેઠ રવચંદ ટાકરશી ૭.

કુલ રૂ. ૩૫-૦-૦

(૨) ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ—મુરત જિલ્લો.

ખીર્સામેરા ૧૭૧, વલસાડ ૨૦.

કુલ રૂ. ૩૭-૮-૦

(૩) ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ—રાજપુતાના વગેરે.

ગ્વાલીઅર રૂ. ૩ ૨૧૧, સીપરી ૧૮, સીકંદ્રાવાદ યુ. પી. શેઠ

જવાહરલાલ જૈની ૧૨, આગરા ૮૬૧૧, હાથરસ-જૈનધર્મવર્દની સભા, ૨૧

હાથરસ શ્રી સંઘ ૭૯૧૧.

કુલ રૂ. ૨૬૦-૮-૦

(૪) પાતાની મેળે આપ્યા:—

મુમુક્ષુ—શેઠ દેવચંદ ભગવાનજી ૬, ગોધાવી-શેઠ જગનલાલ લક્ષ્મીચંદ—

(દસમી જૈન મ્વે. કોન્ફરન્સ પ્રખતના) ૫. કુલ ૧૧-૦-૦

૫૨૦-૮-૦

૨ ઉપદેશક પ્રવાસ.

(દરેક પત્રનો ટુંક આર.)

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ.

૧ સતસાસણા--ધાર્મિક વિષયો, સંપ, શિયળ વગેરે જાળવતો ઉપર ભાષણો આપતાં તમામ વર્ગને સંતોષ થયો છે. શિયળ પાળવા સ્ત્રીઓને સારો બોધ આપ્યો હતો.

૨ લુણવા--કેસરીઆજીનો મંથ કાદનાર મંથપતિ વગેરે-પાલના કાકોર સાહેબને બેટણ આપવા જતાં ઉપદેશકે ધર્મ કોને કહેવો, ક્ષત્રી કોને કહેવો, દેવી નિમિત્તે કિંસા ન કરવી વગેરે જાળવતો ઉપર ભાષણો આપતાં કાકોર સાહેબે ખાપ ન કરતાં કમુદ્ધુ છે.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

Jaina Shwetambara Conference Herald.

પુ. ૧૪. અંક ૩. વીરાત ૨૪૪૩ ફાગણ, સં. ૧૯૭૩. - માર્ચ, ૧૯૨૭.

ધર્મકગને ચાખકા.

લેખક:—સા. શ્રી ઠાણાભાઈ ધોળશાહ ઝવેરી.

(સવેઆ એકત્રીયા)

ચોડો ચાંદલો કરી કપાળે, પ્રભુ નામ મુખથી જાપે,
રામ, રીત, અર્હત કહીને, નામ ભગતમાં નિજ યાપે;
કહે "ઉથાપે વીરવચન જે, નિશ્ચયે તે નગકે જાયે,"
ધિલ્લ ધિલ્લ તે ધર્મકગને લોળા ભરમાવી ખાયે— ૧

'પરનારી પર નજર ન કરીએ', કહે કદાપિ સાધુજી,
'અહો અહે.' તે કહી અધર્મી, મોઢથી બોલે 'હાહ'
મનમાંડિ તો કરે વિચારો, પેલી જો મારી થાયે,
ધિલ્લ ધિલ્લ તે ધર્મકગને લોળા ભરમાવી ખાયે— ૨

ચોમાસામાં છત્તર ધારી, સાંજે ઢેવાલય પાસે,
ઉશારે જઈ ઉંટ સરીખા, નારી જ્યાં ભીજી નાસે;
'આવો જા આવો જા' કેશે પરોપકારીની ઝાહે,
ધિલ્લ ધિલ્લ તે ધર્મકગને, લોળા ભરમાવી ખાયે— ૩

છીનાળામાં ઉકે છટેલા, પૂજમાં સૌથી પહેલા,
વચાળુમાં પણ આગળ મૌની, હો: હો કરી બનતા ઘેલા;
બાધા આદરવા પણ આગળ, ચિત્ત જેથી જગ જન આહો;
ધિલ્લ ધિલ્લ તે ધર્મકગને, લોળા ભરમાવી ખાયે— ૪

ચાડૂ વેશ ધરી ચંકળો, ટાલે ટચકે ગ્રૂમ ધુમે;
ધંધાત લે હુરયા અમળાની, કાળ-સ્થાન પણ ના ભુજે,
સોબન સેધી તમે તપાસી, કરજો ધંધાત આશાએ;
ધિલ્લ ધિલ્લ તે ધર્મકગને, લોળા ભરમાવી ખાયે— ૫

ફાગ રાગ ગાયે ફૂલીને, કરે આખતા અણસારા;
જરાતરા મોં મલકાવીને, બાવ બાવતા હિલકારા,
અળાવતા ચેષ્ટાએ ચતુરા, ગાજી રાજી થે ગાયે;
ધિલ્લ ધિલ્લ તે ધર્મઠગોને, લોળા ભરમાવી ખાયે— ૬

મુખ માટે મુરતિની સામે, અળળાગમ ફરતિ આંખો;
તુંહિ તુંહિ કરતાં રામ સ્મરતાં, રાખા હૃદય મહિ રાખો.
ખરે અરે ચંડાળ તમારી, કીડાઓ પડશે કાયે;
ધિલ્લ ધિલ્લ તે ધર્મઠગોને, લોળા ભરમાવી ખાયે— ૭

અવનિમાં એવાથી અળગા, રે'શે ચેતીને મનમાં,
જરૂર તે જનનો જશ જામે, કામે કામે જગ જનમાં.
ધોળાઓ ધંધો ઊડીને, અળળા પાછળ અટવાયે;
ધિલ્લ ધિલ્લ તે ધર્મઠગોને, લોળા ભરમાવી ખાયે— ૮

[૧૬૦૧ ઓગસ્ટ સ. અને વિ.]

જન્મજન્મજન્મ

પ્રેમપત્રિકા.

[આમરહંદની ચાલમાં.]

નેટ લેટ નેમ આ લખી છે પ્રેમપત્રિકા,
સ્વીકારજો વિશેષ ચાર રે'મ રાખી સર્વથા;
વિના વિચાર ખાર તેં કિધો શું સાર ખોળવા,
લેટ બીડી બાય તું ઉઠાસી દૂર ટાળવા— ૧

અનાથ નાથ તું ઉધાર ધાર સૂત્રધાર તું,
માનિનીના મુળનો શુકાન કાન ધાર તું;
શું ચકોર ચિત્તચોર વે'રી દોષ જાગીઓ;
હાય ! પોપદાનું દીલ ખેંચી ગીધ જાગીઓ— ૨

લાગી શુ લગન દોષી કહેને દીલ ખોલીને,
મુધાનું ખ્યાલું હા જતાવી નાખે શું તું દોળીને;
ખ્યારની છે રીત ન્યારી ન અળણી તું થકી,
ઠકાપણે તું રોજ ઊડી ધોળ પત્રિ મે લખી— ૩

દોલુગ.

માનીને તું માનવી, મળજો રાખી મે'ર;
મુધા/મુધા તે' મુકીને, અ'મુ' શું જઈ રે— ૪

ધરી શુભાન ગમાર નર, આંખો છોડી આક
આહો ચિતમાં પણુ રૂએ, દેખી રૂડી શાખ- ૫
સુકી માનવી ! માન માન્ય, માન માન સુભણુ !
ધારે છે પણુ તું હવે, આ છે ઉલ્લુ' ભણુ- ૬
વાર, વાર નાદાર તું કકળાવે છે કેમ ?
વાર વાર આ વિધનને, વારે' ચઢ ધરી રે'મ- ૭
જેમ જેમ હું કરગરૂ, કઠણ થાય તું કેમ;
ઠાહ પણુ રાખી જો મળે, ખેર ખેર છે ખેગ- ૮

૧૨-૫-૮૫.

કા. ધા. ઝવેરી

કૉન્ફરન્સ અને જૈનસમાજ.

ભવિષ્યનું માર્ગસૂચન.

૧.

સમાજ પ્રત્યે પ્રાર્થના.

પરિશિષ્ટિઓના ઉડા વિચાર કર્યા વગર અને એ ઉડા વિચારને પરિણામે જન્માતા સાચા માર્ગ નિકરતાથી જાણ્યાબ્યા વગર કોઈ પણ સમાજની ખરી ભક્તિ યદ્યપિ સંકેત નહિ એ સત્ય તરફ અને આપણા બધાઓનું હક્ક ખેંચીએ છીએ.

જ્યારે અમારા અભિપ્રાયો અને યુવતાઓમા તમને ન રૂએ એવું કાંઈતલ અમારા વાચકમાંના કોઈને કદાચિત્ જોવામા આવે ત્યારે ઉતાવળે મત બાંધી બેસવા કરતાં તેમના વિશ્વાસપાત્ર દિતચિત્તક તરફથી તે વચનો આવે છે એટલું યાદ રાખી રાતિથી તે ઉપર ઉઠા વિચાર કરશો.

મહાત્મ જૈન ધર્મ અને સકળ હિંદના જૈન સમાજની ઉન્નતિ કરવાના ગબીર કામ માટે કૉન્ફરન્સની બેઠકો યદ્યપિ તે બેઠકમાં થયેલ કામ સંપૂર્ણપણે પાર ઉતરવા પામે એટલા માટે શરૂઆતથી જ અમારે વાચક બધાઓના હક્કપર આ મામલત લાવવાની જરૂર છે.

સંમેલનની મહત્તા, જૈન ફિલસુફી અને પૂર્વના જૈનો.

વાચકો ! તમારી સમક્ષ આપણી પૂર્વની જાહોજવાહીના ખુબસૂરત કુટુંબવાદી કાર્પ સરસો નહિ, પણ એટલું જ યાદ રાખજો કે, અગાધ શક્તિવાળા પુરુષોના આપણે અનુભવી છીએ અને વિશેષમા આપણુ રથાન સર્વોત્તમ અને અદેખાઈ ઉત્પન્ન કરે એવું મહાત્મ છે દેવો પણ મનુષ્ય રિયનિતે માટે તમણે છે એવી મહત્તા મનુષ્યરિયતિમાં રહેલી છે, અને મનુષ્યોમા સૌથી ઉચ્ચ — કોઈના કહેવા કે આપવાથી નહિ પણ સ્વાભાવિક રીતે જ જૈનોનું છે, કે જે જૈન શબ્દ 'જય' વાચક છે, અને શુ એ કહેવાની જરૂર રહે છે કે મનુષ્ય મનુષ્યો સૌથી શ્રેષ્ઠ પદ જય કે વાસવોને જ સ્વભાવથી મળે છે ? હિન્દીમાં દુ ખોથી હિન્દન થતા મનુષ્યો એ કુખથી છૂટવા માટે જિન જિન શિવચરીત્રા ઉત્પન્ન કરે છે.

મંદગતિ.

આપણે જેમ એકાંત નિરાશાવાદી (Pessimistic) થવું નથી જોઈતું તેમતેમ એકાંત આશાવાદી (Optimistic) એટલે કે જે કાંઈ થાય છે તે બધું સાફ જ થાય છે એવા વિચારના પણ થવું નથી જોઈતું. એતો કશુંય દરખું પડતો કે જેટલા જોરથી આપણે કુચ કરવી જોઈતી હતી—એક પ્રગલ્ભ શક્તિવાન કામના વંશજને હાજતી જે ઝડપથી આપણે કુચ કરવી જોઈતી હતી—તેવી કુચ આપણે કરી સક્યા નથી. શ્લોકો, મુંબઈ, વડોદરા, પાટણ અમદાવાદ, બાવનગર, પુના, મુલતાન, મુલનગઢ-મુંબઈ એમ દરેક સ્થળે આપણે આપણા ઉત્કર્ષ માટે એકલા ગળ્યા, વિચારો કર્યા, કરાવો કર્યા, ફડો પણ કર્યા. પરંતુ કાયેની કિમત એના ફળ ઉપરથી થવી જોઈએ એ ન્યાય જો સાચો હોય તો, અમારે કરેલું પડશે કે આપણે લીધેલા શ્રમ અને કરેલા ખર્ચના પ્રમાણમાં આપણે બહુ ઘોડા આગળ વધ્યા છીએ. આવા સમેલનમાં, એટલા માટે, પહેલી જરૂર એ વાતની છે કે આપણે આપણી ધીમી પ્રગતિના કારણો રોધકાં અને બવિધ્યમાં ત્વરિત પ્રગતિ કેમ થાય તેના રસ્તા શોધવા. સજ્જ દિવના લેન સંમેલનો થયાં છતાં તેની અવધતી તારીફ કરવી એ જીમ અમને હાજો નહિ તેમ જામીઓપર તરફ તરીકે ટીકાજ કર્યા કરની એ પણ અમને હાજો નહિ. જ્યારે ખરી વસ્તુરિયતિ ખુલા સળદોમાં તમારી સમક્ષ દહી ખતારીને બવિધ્યનું માર્ગસૂચન કરવું એજ યોગ્ય છે. તંત્રી.

તંત્રીની નોંધ.

૧

પ્રાકૃત ભાષાનો ઉદ્ધાર.

પ્રાકૃત ભાષાના ઉદ્ધાર (Revival) ની જરૂર છે કારણ કે તે જૈનોની શાસ્ત્ર-ભાષા છે તેથી તે સબધે તેની ઉત્પત્તિ, આગમોની ભાષા-તેની સાથે પ્રાકૃતનો સંબંધ, આગમો પછીના પ્રાકૃત ગ્રંથોની ભાષા, પછી સંસ્કૃત ગ્રંથોનો ઉદ્ભવ—તેના કારણ વગેરે તરફ ઝેલ જોળતી ખૂરી આવશ્યકતા છે. તે શોધખોળ થયે ધણે પ્રકાર પાડી શકાશે એટલુંજ નહિ પણ પ્રાકૃતભાષાનો ઉદ્ધાર તેદાગ થઈ શકે. ભાષા જે લોકો તે જોતે છે તેમનો સ્વભાવ અને બુદ્ધિનું આગાદ પ્રતિનિધિ (embodiment) છે. જતકાળમાં સમાજ કેવી સ્થિતિમાં છે, હાલ કઈ સ્થિતિમાં છે અને રહેવા માગે છે અને બવિધ્યમાં દેની ઉચ્ચતિમા રહેવા નિર્માવની છે તે સર્વ તે સમાજની ભાષાના સાવચેતી બધાં અભ્યાસથી જાણી શકાય છે. પ્રાકૃતભાષાના ઉદ્ધાર માટે સંસ્કૃત ભાષાનો ઉદ્ધાર પડેલો થયો જોઈએ કાંચુકે સામાન્યરીતે સંસ્કૃત પ્રાકૃતની માતૃભાષા ધણાઓ ગણે છે—તંત્રીનરે છે; અને તેમ કંવા આપણી હામરૂક્ષમા બજાતા દરેક જૈન તેમજ દિંદુ વિદ્યાર્થીને સંસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ ફરજિયાત રાખવો જોઈએ અત્યંત યશો તો તે વિદ્યાર્થીઓ કે જે

સ્કૃતભાષી બહુ મુનિવર્તીની કાલેજમાં બહુ ઐશ્વર્યેટ થશે અને રાજ્યની ઉપયોગી જગ્યાએ પૂરશે, તે સંસ્કૃતભાષી પ્રાકૃતનો સળધ વિચારી સુગમતાથી તેનો પણ અભ્યાસ કરી શકશે; આથી મંદસ્કૃત અને પ્રાકૃતમાંના શાસ્ત્રો, ગ્રંથો, દ્વિલક્ષ્મીઓથી જ્ઞાત થઈને આપણી પ્રાચીન મંદશાઓ અને અદર્શોપાયે આદરભાવ રાખશે અને સમસ્ત દેશને મહા લાભ આપી શકશે જેટલાક એમ કહે છે કે સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત મૃત બાપાઓ છે; પણ ખરી રીતે મૃતબાપાઓ તો તે ગણી શકાય કે જેનો ઉત્તમ પ્રયત્નોથી ઉદ્ધાર અશક્ય હોય. તે અને બાપાઓ ગંભીર પ્રયત્નો કર્યા પછી ઉદ્ધારી ન શકાય એ માનવું યોગ્ય નથી, આ યદ આપણી પાઠશાળાઓ ખરેખરી ઘડો લઘ કંઈ કરી બતાવે તો બાપાના ઉદ્ધાર સાથે તેમની સરવતા ગણાય.

અમેને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે પવિત્ર કાશીમાં જૈન વિવિધ સાહિત્યશાસ્ત્રમાલા (અગ્રેષ્ઠ કોડી) નીકળી છે અને તેણે પ્રાકૃત ગ્રંથ નામે 'સુરસુંદરી ચરિત્ર' વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના સહિત બહાર પાડેલો છે. હાલ 'હરિભદ્રસૂત્ર' એ નામનો સંસ્કૃતમાં નિર્મળ પુસ્તકોદાર છે. રોક દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદાર કંડ તરફથી છપાયેલ શ્રીમત્ 'હરિભદ્રસૂત્ર'ના શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય પંડિત હરગોવિન્દલાલથી સંશોધિત થઈને છપાયેલ છે તેની અંદર ઉક્ત નિર્ણય મૂકવા માટે તેમ પંડિત મહાશયે લખ્યો હતો, પણ ફેરવાક સંયોગોને લીધે તે વખતે તેની અદર આપવાનું મુયતવી રહ્યું હતું તે હમણાં ઘણા વખત પછી અલગ છપાવવાનું ઉક્ત શાસ્ત્રમાલાએ ઉચિત્, પાર્યું છે તે માટે તેમને અંગે ધન્યવાદ આપીએ છીએ. જનું મોહું પુસ્તક હાલમાં 'સુપાસનાહ ચરિત્ર' તેણે હાથમાં લીધું છે. તે પરમાહત કુમારપાલ રામના રાજ્યમાં રચાયેલું છે અને તેના ઉત્તી લક્ષ્મણસિંહ છે કે જેઓ પોતાને મલધારી હેમચંદ્રાચાર્યના શિષ્ય તરીકે ઝાળખાવે છે. ગ્રંથ મોટો પણ પ્રાકૃતના સાહિત્ય અટક ઘણો મારો પ્રકાશ પાડે તેવો છે અને તેથી તેની સંસ્કૃત છાયા સાથેજ તેને છપાવવા યોગ્ય ધારેલ છે તે ગણી વિરોધ પ્રમોદ થાય છે. આની ગ્રેમ દોષી તૈયાર થઈ જવા આવી છે. હાલતો આ એ પુસ્તકોનું કામ ઉક્ત શાસ્ત્ર-માલામાં આવે છે, પણ અમેને જણાવવામાં આવે છે કે ખતતાં સુધી ઉક્ત શાસ્ત્રમાલાનો હૈંસ પ્રાકૃત બાપાના સારિયને અડચ્છાન આપનારો છે, અને તેથી તે બાપાના મળી આવના પ્રાચીન ગ્રંથો તેમ મુખ્યત્વે કરી બહાર પડશે. તેના સંચાલકો તેવા ગ્રંથોની શોધમાં છે અને એનું ઇચ્છે છે કે કોઈ સજ્જન મદાસયના ધ્યાનમાં તેવો કોઈ નાને કે મોટો પ્રાકૃત ગ્રંથ હોય અને તે છપવા લાયક જણાતો હોય તથા તેના પ્રાચીન મેનસ્-ક્રિષ્ટમ (પ્રતિઓ) સુગમ હોય તો તે લખી જણાવવા કૃપા કરશે કે જેથી તે માટે ગોઠવણ કરી શકાય.

નામગ્રાસાની સંગાલોચના લેતાં કંઈક લખી ગયા છીએ) એટલી બધી નિષ્ણાતતા-દૃસ્ટ સિદ્ધતા મેળવી છે કે પ્રાકૃત કોષ કરવામાં તેઓ અદ્વિતીય રીતે મહાન મેવા બાળવી શકે તેમ છે. વિરોધમાં અમને અત્યંત દુર્ઘ થવાનું શરૂ થયું છે કે પંડિત દ્વિગોવિન્દનામ સાહિત્ય તરફના અનુરાગને લીધે મન્દમન્દ પ્રવૃત્તિ યથોચ્ચ કર્યા કરે છે એટલુંજ નહિ પણ દાક્ષમાં ખાસ કરીને બચતા આવકારમાં પ્રાકૃત-કોષ તૈયાર કરે છે. કાર્ય ઘણું મોટું પણ આવશ્યક છે. પહેલાં હજુ ચપ્પો એકત્રિત કરે છે, સામગ્રી બધી નહિતો ઘણી મેળવી લીધી છે અને બીજી મેળવતા બચ છે. જૈન ગ્રંથોમાંથી પ્રાકૃત શબ્દો લેવાના છે એટલુંજ નહિ પણ અન્ય જૈનેતર ગ્રંથોમાંથી પણ પ્રાકૃત શબ્દો એકત્રિત કરી એક સમગ્રાણુ સર્વ દેશીય કોષ બનાવવાના છે. આથી જૈનોને તેમજ અન્યને પણ તે ગ્રંથ તેટલોજ ઉપયોગી યશે અને વ્યાપક બનશે. આમ પ્રાકૃતભાષાના ઉદ્ધાર કરવાની જરૂર સમગ્રાણુ છે એટલુંજ નહિ પણ તે ઉદ્ધારનાં ચોક્કસ અને કાર્યકર પગનાં રાતેજ લેવામાં આવે છે.

૨

અગ્રેજી ભાષામાં જૈનધર્મ—

જૈનધર્મ અને દર્શનની ખુબીઓ જ્યાં સુધી અગ્રેજી ભાષા કે જે આપણી મૂળ ભાષામાં છે તેમાં બહાર પાડી આપણે જગત મુખ્ય નદિ મુદીએ ત્યાં સુધી જૈન દર્શન સમઘે અત્યંતુપલ્લું રહેશે અને અતેક ગેરમનજૂતિઓ ઉભી ધશે. અત્યાગ સુધીમાં જહુજ લુભો સંગઠો પ્રવાસ આ દિશાએ ઘયો છે; જર્મન પ્રેફેસર જેકોબાએ આગાસંગ, ઉત્તરાખપન, કાપચ્ચ અને ચત્તૃતાંગ એ ચાર સ્ત્રોતો અગ્રેજીમાં ભાષાંતર કર્યું એવી આ દિશામાં પ્રારંભ થયો. લાંડનમાં જૈન લિટરેચર સોસાયટી રચવાઈ. સ્વર્ગરથ વીચરે રાધવજીનાં ભાષણો-લખાણો પ્રસિદ્ધ થયાં. રા. લોએ, રા. બેરોડીઆએ, રા. ગ્રેરીએ અને શ્રીયુત જૈનોએ એક એક પુસ્તક બહાર પાડ્યું. આગડમાં શ્રીયુત દેવેન્દ્રકુમાર જૈને ધી મુંદ્રે જૈન પબ્લીશીંગ હાઉસ રચાવી જુદી જુદી સીરીઝ બહાર પાડવાનું ઉપાડી લીધું, જૈન લિટરેચર સોસાયટીના સેક્રેટરી મી. હર્બર્ટ વોરને જૈનધર્મ પર પુસ્તક બહાર પાડ્યું, અને ખાળા પ્રામાણિક ગ્રંથોનાં ભાષાંતર ઓરીએન્ટલ સ્ટોલરો પાસે કરાવવાનું તે સોમાર્પટીને સોંપવામાં આવ્યું.

હજારો સ્થપાયેલી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય નામની સંસ્થાએ સ્વદેશમાં જરી નોટ્સ સહિત તૈયાર કરવા માટે પંચસે રૂપિયાનું દાન આપવા માટે કરાવ કર્યો છે. પણ તે પુસ્તક મુગ્ધ સરકારે પ્રથમ સ્વ. પ્રેફેસર મુલિલાલ નબુભાઈ દિવેદંતે અને તેમના મહુ બાદ પ્રેફેસર આનંદસાહેબ બાપુભાઈ કુવને તૈયાર કરવાનું ગોખ્યું હતું અને અગોને ખચર મળી તે પ્રમણે પ્રો. કુવે તે પુસ્તક તૈયાર કરી મુગ્ધ સરકારને આપી દઈું છે. આ સંબંધમાં તપાસ કરી તે પુસ્તક જલદી બહાર પડે એવો પ્રયાસ થવાની જરૂર છે, મહાવીર જૈન વિદ્યાલય દ્વે બીજું પુસ્તક તૈયાર કરાવવા લક્ષમાં મેજ.

રાજકોટ સ્થપાયેલ મહાવીર સોસાયટી એ જૈનધર્મની સુંદરતાઓ (Beauties of Jainism) એ નિયમપર અગ્રેજીમાં દનામી નિમિષ આપ્યા છે તે માગણી અનુમાર અચાર સુધીમાં પંચ સમજનો તત્ત્વથી નિમિષ લખાઈ આવ્યા છે તે પરીક્ષા તપાસે છે.

આમ કુંકે રૂપરેખા કરી દેવે ક્યાં પુસ્તકો અગ્રેજીમાં બાપતર કરવા યોગ્ય છે તે પર

આવીશું. અમારા મત પ્રમાણે શ્રીમાન હરિભદ્રસૂરિને પ્રથમ પદ આપવા યોગ્ય છે. તેમનાં શાસ્ત્ર વાર્તા સમુચ્ચય, અનેકાન્ત જ્યેષ્ઠતાકા, યદ્દર્શન સમુચ્ચય, ધર્મ સંગ્રહિણી ખાસ બાબાંતર કરવા લાયક છે. ત્યારપછી સિદ્ધસેન દિવાકરનું સંમ્મતિતક બૃહવાનું નથી. તે સિવાય સૌથી પ્રથમ પદ જેને આપવું યોગ્ય છે તે હિમચલિનું તત્ત્વાર્થ સૂત્ર છે, ધારણકે તે જૈનદર્શનનો કોષ છે. તેનું જર્મન ભાષામાં બાબાંતર થયું છે પણ અંગ્રેજીમાં થયું નથી. તેનું બાબાંતર નોદસ વિવેચન, સમજૂતિ અને સર્વ પ્રકારની માહિતી સાથે થાય તો જૈનદર્શનનો ખાસ વ્યાપક ખ્યાલ આવી શકે તેમ છે. આ સાથે પ્રાચીન અને નિત્ય છ કર્મક્રમ, અનેકાન્ત વાદ પ્રવેશ, દ્રવ્યાનુયોગતર્કણની બલામથ્ય કરીએ છીએ. દિગંબર ભાષ્યોએ કુંદકુંદાગાર્પનાં ક્રમ જપનાં બાબાંતર કરવા માટે બધું લક્ષ આપવાનું છે.

૩.

૪૦ સં પૂર્વે ચોથા સૈકામાં મૂર્તિપૂજા—હતી તેની અચૂક અને અસંગ્રહિ ખાત્રી શિલાલેખના અભ્યાસથી મળી આવે છે. હમણાં આપણા ગૂર્જર સાક્ષર રત્ન શ્રીયુત કેશવ-લાલ હર્ષદરાય કુવે 'સાચું સ્વપ્ન' એ નામનું બાસકવિદ્યુત 'સ્વપ્નવાસવદત્ત'નું ગૂર્જરાતી બાબાંતર રચી બહાર પાડ્યું છે તેમાં એક પ્રતિભાશાલી ઉપોદ્ધાત હર્ષો છે. તેનું મથાળું આદિશુંગ પુખ્ત મિત્ર છે—તેમાં જૈન મહારાજ ખારવેલનો ઉલ્લેખ છે તે અમે જાન્યુઆરીના અંકમાં આપી ગયા છીએ—તેમાં જણાવેલું છે કે “આદિ તીર્થંકર ઋષભદેવની મૂર્તિ નંદરાજ ઉપાડી ગયો હતો, તે આ સવારીમાં પાટલીપુત્રથી રાજગૃહ પાછી આણી જૈન વિજ્ઞતાએ (ખારવેલે) નવા બધા પ્રામાદમાં બારે ઉત્સવ સમારંભથી તેની સ્થાપના કરી..... ખારવેલ યુદ્ધ વીરની સાથે દાનવીર અને ધર્મવીર પણ હતો. તેણે અપૂર્વ હસ્તિદાનથી રાજગૃહમાં ઋષભદેવ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠાનો ઉત્સવ ઉજવ્યો હતો,” આના સમર્થનમાં યુદ્ધતીર્થમાં ઉદ્યોગિરિની હસ્તિ ગુફાના શિલા લેખમાંનો એક ભાગ આ પ્રમાણે મૂક્યો છે:—વારસમં ચ ઘસં...સદસ.....દિ ચિતાસયંતો ઉત્તરાપધરાજાનો.....મગધાનં ચ વિપુલં મયં જનંતો હયિસથં ગંગાયં પાયયતિ । મગધં ચ રાજાનં વહુ પટિ સાસિતા પાદે ઘંદાપયતિ । નદરાજનિતસ ભગજિનસ.....રાજગૃહે રત્નપટિ હારેદિ ય મગધે ઘસિતુ નયરિં....વિજાધરુ લેલિ ંવરાનિ સિહરાનિ નિત્રેસયતિ । સતવસ દાન પરિહારેન અમ્નમકરિયં હયિનં દાનપટિહારં.....આહારાપયતિ । હય સતસ.....ઉત્તરાપધ-વાસિનો વસિ કરોતિ । અહીં યો. ભગવાનલાલના પાંક જને તો, હયિસ, મગધં, ઘંદા પયતિ, પરિહાર દિ, ઘસિતુ, વિજાધરુલેલિલંવરાનિ અને આહારાપયતિ છે.

આ લેખ મેળવી ઉઠેલવાનું પ્રથમ માન ગૂર્જરાતી પડિત ૨૨૦ ભગવતિલાલ ઇદરને ધટે છે. તે લેખ પૂરોપના એક જર્મનમાં છપાયો હતો, ને પછી તે મેળવી નેનું ગૂર્જરાતી બાબાંતર બહાર પાડવાનું માન સાક્ષર મુનિ મહારાજ થીજિનવિજયપણને ધટે છે. (જુઓ આત્માનંદપ્રકાશના આ એક વર્ણના અંકો)

આ રીતે પૂનવાર થાય છે કે મગધના નંદરાજએ અર્ધ જિન-ઋષભદેવની મૂર્તિ એક સ્થળથી બીજે સ્થળે પ્રતિષ્ઠા કરી, તો નંદરાજ કે જે ૪૦ સં પૂર્વે ચોથા સૈકામાં યજ્ઞ ગયા તેના સમયમાં જૈનોમાં મૂર્તિપૂજા હતી એટલું જ નહિ પરંતુ તે પૂર્વે ઘણા વખત ધર્મ આલતી આવી દેવી જોઈએ. ખારવેલે તે મૂર્તિ પાછી લઈ આવી પ્રતિષ્ઠા કરી તો

તેના સમયમાં-૪૦ સં પૂર્વે ખીજ સૈકામાં મૂર્તિપૂજા હતી એ કહેવાતી જરૂરજ રહેતી નથી. 'ખારવેલે ગાદીએ આવ્યાને ખીજે વરસે વિદર્ભ અને મહારાષ્ટ્રમાં જૈનધર્મના પ્રસારના ઉપાય લીધા હતા' એ વાત પણ તેજ સેખમાંથી સિદ્ધ થાય છે. આ પરથી જૈન ધર્મનું જૈન ૪૦ સં પૂર્વે જટલા પ્રાચીન સમયમાં કેટલું જળાયે હતું તે કળી શકાય છે.

૪

આયુર્વેદિક ઔષધાલય (દવાશાળા)—અરસોસની વાત છે કે પશ્ચિમ સાયેના મંબઈથી આપણી પ્રકૃતિને અનુકુળ એવી આયુર્વેદિક દવાઓને તિલાંજલી આપી છે—તેને 'બાઈકોટ' કરી છે અને આપણી પ્રકૃતિને પ્રતિકૂળ એવી વિદેશી દવાઓએ આપણા શરીરમાં ઘર ધાલીને તેની વ્યવસ્થા બગાડી નાંખી છે. જૈન શ્રીમતો નવી નવી ઇસ્પીતાસો કરવા માટે દળરો રૂપીઆનું દાન કરે છે પણ તેમને માલૂમ તો હશે કે તે ઇસ્પીતાસોમાં ટીકચર-સ્પીરિટ વગેરે કેટની ધર્મવીજ તેમજ આપણા દેશમાં ઉછેરેલી આપણી પ્રકૃતિથી પણ વિરૂદ્ધ દવાઓ છૂટથી વપરાય છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તે જખરી ખર્ચાળ પણ છે અને તેથી લાભ જોઈએ તેવો અને જોઈએ તેટલો લેનારો નથી. સામાન્ય રીતે જે મનુષ્ય જે ગામની આજો હવાથી ઉછર્યો હોય તેજ આજો હવામાં ઉઘેલી વનસ્પતિની ઔષધી અદ્યત્ત ગુણુ કરે છે.

પુનામાં હમણાંજ આયુર્વેદિક સમેલન ભરવામાં આવ્યું હતું, તેમાં મહારાજ તિલકે એવા દરાવને પુછી આપી હતી કે દરેક મ્યુનિસિપાલીટીએ પોતાની હકુમતમાં એક આયુર્વેદિક ઔષધાલય સ્થાપી લોકોને તેનો લાભ આપવો ધટે છે. ભારતમાં હવે રાષ્ટ્રીય ચેતન આવ્યું છે તેથી આપણા દેશના ઔષધશાસ્ત્રનો ઉદ્ધાર કરવા સ્થલે સ્થલે સમેલન ભરાય છે. ઉપરાંત પુનાના સમેલનમાં આયુર્વેદિક રૂલ (ચાગા) કાઢવાના, આયુર્વેદપરનાં પ્રાચીન ગુરવડો પ્રકટ કરવા, તેનાં બાષાંતર દેશી ભાષામાં બહાર પાડવા, પ્રયોગોમાં તથા કેટલીક ઔષધની બાળતોમાં વિરોધ હોય તે પ્રતિષ્ઠા વેંચોને હાથે દૂર દરાવવા અને દેશી તથા વિદેશી વૈદક પદ્ધતિઓની તુલનાથી તેનો અભ્યાસ કરવા માટે ઉત્તેજન આપવાના ઠગવ કરવામાં આવ્યા છે.

મદ્રાસમાં સી. કનન અને સી. નામાનું એટીઅર નામના બે શ્રીમતોએ ધણું કામ ખર્ચી જાહેરલાન માટે એક મોટી સર્વ જાતનાં દેશી ઓસડો અને સાધનો વાળી આયુર્વેદિક ડિસ્પેન્સરી (દવાશાળા) સ્થાપી છે; આયુષ્ય એટલે જીવનને જાળવનારું-પરખી સાબું કરનારું આપણું શાસ્ત્ર અસંખ્ય વર્ષોથી ટકી રહ્યું છે તેમાં મુખ્યત્વે વનસ્પતિ અને ધાતુ-માંથી બનાવેલાં ઓસડો વપરાય છે. યુવાનીનો પણ તેમાં સમાવેશ થાય છે કે જે મુમક્ષમાન બહુઓના હાથે તેમનાં સંસર્ગમાં દેશ આજો ત્યાંથી નિકસિત થયેય છે.

આપણા જાતિઓ વૈદકશાસ્ત્રમાં એટલા બધા નિપુણ હતા કે તેમની પ્રસિદ્ધિ તેથી ધણી યુધ્ધ હતી. હુમોએ કુસન વેદો નારા પામ્યા છે અને અગાડના કુસન વેદો પાસે જે જે શાસ્ત્રો હતા અને અનુભવ હતા તે તે લુપ્ત થયા છે છતાં પણ હંજુ ધણું રહ્યું છે. સવેળા ચેતાય તો ધણું બોવાયેલું મળી શકે તેજ છે. પૂર્વના જાતિઓના હાવના સંતાનો વૈદકશાસ્ત્રનું સાહિત્ય બહાર પાડે તો કેટલો બધો લાભ મળી શકે ?

ઓપરેશનદિ શસ્ત્રક્રિયામાં આપણું વૈદક પાળજ છે એથી તે માટે વિદેશી વેંચો-ડાક્ટરોનો આશ્રય લીધા વખરે છટકો નથી, પરંતુ તે મિત્રાય બીજા વળા દરોમાં આયુર્વે-

દેવો ઉપયોગ છૂટથી કરવા યોગ્ય છે અને તેટલા માટે જૈનો કે જે અહિંસા પરમોધર્મના સૂત્રને ખાસ પાળનારા છે અને મુખ્ય ભાગે વશિક છે તેને તો એ આવશ્યક અને અર્થની નજરે તેમજ લાભની નજરે નહીં. આપનાર છે કે દેશી દવાનો પ્રયોગ કરવો. દેશીવૈદ્યાને ઉપગ્રવવા, વૈનસ્પતિમાંથી ખનાવેલાં નવાં નવાં ઝોસડોનો સંગ્રહ કરાવવો, તે માટેની દવા શાળાઓ સ્થાપવી અને જાહેર લાભ માટે ખૂલી મૂકવી.

આપણા સાધુઓ જ્યાં જ્યાં વિહાર કરે ત્યાં તેમણે દેશી દવાશાળાને માટે ઉપદેશ આપવો ઘટે છે. આથી સૌંધા ખર્ચમાં ઘણો લાભ આપી શકાય છે,

દેશી રાજ્યો આ સંબંધમાં ઘણું કરી શકે તેમ છે; જાણી આનંદ યામ છે કે વૈદ્યશાસ્ત્રી જીવરામ દાહીદાસે ગોંડલમાં રસશાળા આપધાત્રમ કાઢ્યું છે તેને પંદર વર્ષ થયાં છે. હાલમાં તેને મોટા પાયાપર લઈ જવા માટે રાજ્યાત્રમ સેવકમાં આવ્યો છે તે સર ભગવતસિંહજી આયુર્વેદિક વિદ્યાલય કંડ ઉધાડ્યું છે. આ વિદ્યાલય અનેકને દેશી વૈદ્ય-શાસ્ત્ર શિખવશે અને તે માટે શિક્ષણક્રમ વગેરે સર્વ ગોઠવવામાં આવ્યું છે. અમો આ સંસ્થાનો વિજય ઇચ્છીએ છીએ.

માસિક સમાલોચના.

આનંદ પ્રકાશ:—યુ. ૧૪ અંક ૭ માધ વીરાત ૨૪૪૩. આ માસિક ભાવન-ગરની આત્માનંદ સભાનું વાજિંત્ર છે અને તેના તરફથી લગભગ ૧૪ વર્ષ થયાં ચાલે છે. છેલ્લાં એક બે વર્ષથી કપાયસ્વરૂપ, ગિર્યાત્વસ્વરૂપ, કર્મભીમાંસા, ચારિત્રગકન, વગેરે રા. અધ્યાપીતા તેમજ અન્ય લેખકના જૈન ફિલસૂફી સમજાવનારા ઉત્તમ લેખો આવે છે. એક નવીન અને ઉપયોગી તત્ત્વ વિદ્યાનું મુનિ મહારાજ શ્રી જિનવિજયજીની પ્રેરણાથી લખાયેલું છે તે 'જૈન ઐતિહાસિક સાહિત્ય' છે. તે મધ્યાળા નીચે એક પછી એક બધી રસપ્રદ અને જાણવા જેવી બાબતો આવે છે એથી અમને ઘણો સંતોષ થાય છે. આ અંકમાં અંકિત મળી આવેલ જ્ઞાનવિમલ સુરિ-નિર્વાણરાસ આપેલ છે. તે પરથી જે કંઈ નવીન પ્રાપ્ત થાય છે તે એ છે કે તેમના ગુરુ કવિ ધીરવિમલ ઝોસવંદીય ભિન્નમાલના મૂલ રહીશ હતો. તેમનો જન્મ સં. ૧૬૯૪માં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ સાહ વાસા, અને માતાનું નામ કનકા હતું. જોત્ર વાસવ અને મૂલનામ નાથુ. તેમની પામે નયવિમલે સં. ૧૭૦૨માં દીક્ષા લીધી હતી. નયવિમલે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરી અમૃતવિમલ કવિ પામે કાવ્ય તર્કન્યાયની શિક્ષા લીધી હતી. વિજયપ્રભસુરિએ સં. ૧૭૨૭ મહા ગુરુ ૧૦ ને દિને નયવિમલને ધાણેરા નગરમાં પંડિતપદ આપ્યું હતું. ધીરવિમલ ગુરુ સં. ૧૭૩૯માં સ્વર્ગસ્થ થયા. નયવિમલે અનેક શિષ્યને વિજયપ્રભસુરિ પાસે દીક્ષા દેવરાવી, અને તે ગચ્છપતિની આગમાં રહ્યા. સં. ૧૭૪૭માં કાગળ ગુરુ પાંચમે પાટણ આવી ક્રિયાદાર થયો. તે વખતે મુનિમાં શિધિલાચાર દેખાતો હતો. ત્યાંકુટલાક ગીતાય મુનિઓએ મળી વિચાર્યું કે નયવિમલ કવિ સુરિપદને યોગ્ય છે. સં. *૧૭૪૮ની કાગળ ગુરુ પાંચમને

* આનંદ કેવલીરાસ (જ્ઞાનવિમલસુરિ)ની પ્રચલિતમાં સુરિપદનું વર્ષ સં. ૧૭૪૯ આપ્યું છે.

ગુરુવારે પાટણ પાસે સાંડેરા (કે જે પરથી સાંડેરક ગરુડ થયો છે) ગામમાં મહિસાગર સુરિથી ઉપસંપદાએ સુરિમંત્ર શ્રદ્ધી નયવિમલનું જ્ઞાનવિમલ સુરિ એ નામ સ્થાપિત થયું. સુરિ મહોત્સવ પારખ નાગજીએ કર્યો. (ત્યારપછી ૨૧ કડીઓ મંગતી નથી. અમારા સાંભળવા પ્રમાણે આ રાસની પ્રત અમદાવાદમાં લેવામાં આવી હતી અને ગુલાબવિજયજી પાસે છે, તો તેઓની પાસે વિનતી કરવામાં આવશે તો આપવાની કૃપા કરશે એમ અમે આશા રાખીએ છીએ.) સ્વર્ગવાસ ખંભાતમાં વિજયપ્રભસુરિના રાજ્યમાં થયો. આ નિર્વાણ નામ એમના શિષ્યે ૨૨વો છે એટલે વિશ્વસનીય છે.

ખીજે લેખ ચારિત્ર ગાન ગતાંકના અનુસંધાનમાં છે. ખીજા લેખો મામાન્ય છે. ઉત્તમ લેખકો હરતે ઉત્તમ લેખો મેળવવાનો પ્રયત્ન સેવવામાં આવશે તો માસિક ભવ્ય બનશે.

બુદ્ધિપ્રભા—અક્ટોબર ૧૯૧૬નો સાનટો અંક હમણાં બહાર પડ્યો છે. આમાં પ્રથમ વ્યાકરણ નામના આપણા એક પવિત્ર આગમ સંબંધી પ્રોફેસર સતીશચંદ્રનો વિસ્તૃત અંગ્રેજી લેખનો અનુવાદિત લેખ રા. મોહનલાલ દલિયંદ દેશાઈનો ગત કોન્ફરન્સ વખતે બહાર પડેલા બુદ્ધિપ્રભાના અંકથી સારૂ થઈ પૂર્ણ થાય છે તે ખાસ મનન કરવા યોગ્ય છે. એવીજ રીતે દરેક સૂત્ર અને આગમ પર આચાર્યશ્રી બુદ્ધિમાગરજી કે આગમોદય સમિતિના ખરા કાર્યસંચાલક મુનિશ્રીઓ લખે તો કેટલું બધું અનુવાદિત પર પડી શકે ! હર્ષદેવે સ્પેન્સરની અરોપ મીમાંસા એ નામનો અપૂર્ણ લેખ એ હીંદી માસિક સરસ્વતીમાં આવેલા એક લેખનો અનુવાદ છે એમ અમારી યાદ પ્રમાણે અમારું માનવું છે. તે લેખ વિચારવા યોગ્ય છે. વિશેષ નવીન હકીકતમાં ગૂજરાતી ભેટ તરીકે 'પાટણની પ્રજ્ઞતા' નામના બહાર પડેલા પુસ્તક સંબંધી અમોએ ચર્ચા ઉઠાવી હતી તેના સંબંધમાં અમો ગૃહસ્થને કર્તા પામેથી ખુલાસો મેળવવાનો હતો—જે કર્તા તરફથી લખાઈ ગયો હતો કે જેની નકલ પણ અમારી પાસે છે, પણ કોણ જાણે ક્યા કાગળથી તે બહાર પાડવામાં વિલંબ થયો છે—વિલંબ એટલો બધો કે હવે તે બહાર પડે કે નહિ તેમાં પ્રોશ સવાલ છે. જ્યાંસુધી તેમાં કર્તા અથવા પ્રકટકર્તાની સંમતિ ન મળે ત્યાં સુધી અમારી પામેની નકલનો ઉપયોગ થઈ શકે તેમ નથી. જ્યારે આ પત્રમાં તેના સંબંધીનું પ્રકટકર્તાનું વ્યક્તવ્ય એક પત્રરૂપે દર્શન દે છે. તેમાં યતિ અને મહેરામણની ચર્ચા સંબંધે પણ કહેવામાં આવ્યું છે. અમે તે પત્ર એમનો એમ ઉતારી મૂકીએ છીએ:—

ગૂજરાતીના પ્રકાશક અને તંત્રી રા. મણિલાલ ઇચ્છારામ મહેતા લખે છે કે:—

“ પાટણની પ્રજ્ઞતાના સંબંધમાં આપે ધ્યાન ખેંચ્યું તેથી આભાર થયો. + + + મારા સ્વર્ગસ્થ પિતાશ્રીએ દેશ સેવા કરી શકાય એ હેતુથી ગૂજરાતીની ભેટ તરીકે પ્રતિવર્ષે ઐતિહાસિક નવસકડયા આપવાનો કરાર કર્યો કે જેથી પ્રાચિન ઇતિહાસનું લોકોને જ્ઞાન યામ—અગતિ થાય. ગૂજરાતિજ્ઞાના સંબંધમાં ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ અને જાતિય ભાવનાની દૃષ્ટિએ ધણો હલકો અભિગમ છે; ગૂજરાતીઓની સારી નાણુ દર્શાવવાને 'પાટણની પ્રજ્ઞતા' લખાઈ, તેમાં કોઈ પણ ધર્મ વિરુદ્ધ કે કોઈ વિરુદ્ધ કે કોઈ પણ લખાય તેની ખાસ સંભાળ રખાઈ હતી, છતાં તમારા કહેવા પ્રમાણે જૈન કોઈમાં બહુ અજાણ જાણ થયો છે એ જાણી અને દિલગીરી થાય છે. 'પાટણની પ્રજ્ઞતા'માં જૈન ધર્મના ક્યા

હય, કીર દેખ લેગા. એશોસીએસનની શરૂ જે કે આ બાબતમાં તેણે ધટતો ખુલાસો ધટતે દેકાણેથી માગવો, અને પોતાથી બનતી દરેક હીલચાલ કરવી.

ચારૂપ જૈન કેસ. બાદ પાટણવાલા મી. દહેરમાઈ સુનીલાલે જણાવ્યું કે-પાટણ (ચારૂપ) જૈન, કેસમાં પાટણના એક અગ્રેસર શેઠ પુનમચંદ કમચંદ કોટાવાલાએ લવાદ તરીકે હમણાં ચુકાદો આપ્યો છે. આ ચુકાદાના સંબંધમાં પાટણમાં કેટલીએક ચર્ચા ચાલી રહી છે, અને તે ચુકાદો જૈન ધર્મ અનુસાર છે કે કેમ તે બાબતમાં કાંઈક મતભેદ ઉભો થાય છે. આ ચુકાદાની નકલ મે. શેઠ દેવકરજીભાઈ તેમજ આ એશોસીએસનના સેક્રેટરી શેઠ રતનચંદ બાપને આપી છે તો મને ઉમેદ છે કે તેઓ પોતાની મેનેજીંગ કમીટીમાં આ લવાદ રજૂ કરશે, અને તે લવાદ જૈનધર્મ અનુસાર છે કે કેમ તે જાહેર રીતે જણાવશે.”

પાટણમાં બાપુ સાહેબનું દવાખાનું. બાદ મી. વહેરમાઈ એ જણાવ્યું કે આ એશોસીએસનની છેલ્લી ડીરેક્ટરીમાં પાટણમાં ચાલતા ટ્રેલાએક જૈન ખાતાઓની ટીપ આપવામાં આવી છે. આ ટીપમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું છે કે પાટણમાં બાપુ સાહેબ પન્નાલાલ પુનમચંદની સખાવતમાંથી રૂ. ૫૦૦૦૦ ના ખર્ચે એક દવાખાનું ચાલે છે, જે પોતે પાટણનો રહીશ છુ અને પાટણ જવું આવું છુ અને મારી રીતે જાણું છું કે પાટણમાં બાપુ સાહેબનું કોઈ પણ દવાખાનું છેજ નહિ. એશોસીએસન જેવી મોર્બાદાર સંસ્થાની ડીરેક્ટરીમાં આવી તદ્દન પાયા વગરની બીત રચાય એ ખેદજનક છે આવી નાપાયાદાર વાતો પ્રગટ થતી ખાસ અટકાવવાની જરૂર છે. બાદ મી. શીવલાલ વરધમાન મી. બરોડીઆ વિગેરે મૃદુસ્થીએ કેટલુંએક વિવેચન કર્યું હતું, જે બાદ સભા ખરખારત થઈ હતી.”

વળી આ માસિકમાં લેખોની સાથે વચમાં વચમાં જાહેર ખર્ચો ધાપવાનું કરવામાં આવ્યું છે તે ધણુંજ બેહુકું લાગે છે. દૈનિકપત્રમાં કદાચ શોભતું હોય તો દૈવ જાણે !

તંત્રી.

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

Jainism by Herbert Warren Hon. Secretary The Jaina Literature Society, London—Price Re. 1. published by the Central Jaina Publishing House. Arrah 2nd Edition.) The first edition of this useful book was out in 1912 and its stock being exhausted the publishers have favoured the public with the second edition. It is written in an easy flowing style and its subject though somewhat abstruse has been placed in such an understandable form as it can be safely digested by any layman ignorant of Jaina philosophy. We recommend that every English-knowing Jaina should read and possess it

and every inmate of our Jaina Boarding Houses or Hostels should study it.

The author is an original thinker and evidently an ardent student of Jaina Philosophy and the theme seems to suit his pen. The book reminds one of the recollections of our worthy brother and philosopher the late Virchand Raghavji Gandhi whose disciple the author admittedly was and it is in the fitness of things that the book is dedicated to him.

Science of Thought—Or Nyaya by Champat Rai Jain, Bar-at-Law, published by Kumar Dovendra Prasad. (The Central Jain Publishing House p. 604 Price ans. 8.) The author has based his book on two small treatises, the Pariksha Mukha and Nyaya Dipika both Digambara works on logic. The book is divided into 26 chapters, index whereof is not given. The subject teems with technical words a vocabulary of which should have been appended. The book therefore lacks in the two necessary parts. The author is well known for his masterly book 'the Key of Knowledge' and needs no introduction. He has handled the theme of this book in a plain introductory way by which he has rightly hoped that the book may succeed in attracting to the field of research more competent hands who may be able to bring out the excellence of the Jain view better than he has been able to do. We are of the opinion that the author is fully capable of furnishing a larger Volume on the subject and doing full justice to Jaina logic an important department of knowledge, after going through Sammatī-tarka, Pramāṇa-mīmāṃsā, and various other Svetāmbara works on logic. No doubt will this book prove to be of great value to a student of logic by way of supplying a primer and introduction to the Jaina logic.

The Jaina Law—(Bhadrabahu Samhita) by J. L. Jaini M. A. Bar-at-Law, published by the Same. pp. 129 II. Price Re. 1-4-0) It is stated in the introductory portion of the book that the author of the book, Bhadrabahu Swami flourished about 365 B. C.—162 years after Lord Mahavira's Nirvana. The book consists of 12000 ślokaś. Its manuscript is

preserved in Jhalarapatana. Mr. Jaini has translated only the chapters on Inheritance and Partition. Now according to the evidence of the book so diligently and elaborately gleaned in a review taken by Mr. Mukhtyar in the issues of the well-known Hindi magazine 'Jaina Hitaisi', it is palpably clear that the name of the book is a misnomer, and its alleged author is not Bhadrabahu a contemporary of Chandragupta, but it is a very recent production brought about by an unscrupulous hand by interpolating numerous quotations from Varahmihir Samvatsara, and other later non-Jaina books in the subject. In face of this the antiquity of the book vanishes. Irrespective of this if we look to the labor Mr. Jaini has spent over the materials he had, it cannot but be said that he has expounded the subject ably by making introductory remarks on the old tradition of the book, general characteristics and relations of Jaina and Hindu Law and furnishing text with translation on Inheritance and partition and appendices containing the text of Shri Indra-nandi-Jina Samhita and full text of the elaborate judgment given by the author as the Judge in a Jaina Case.

સમ્યગ્દર્શન.

જૈનશાસ્ત્રમાં સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્ર એ ત્રણ હોય ત્યારેજ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ જણાવેલું છે. આમાં સમ્યગ્દર્શનની વ્યાખ્યા આપતાં ઉમાસ્વામિ પોતાના તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં જણાવે છે કે 'તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાન સમ્યગ્દર્શનમ્'—તત્ત્વાર્થમાં શ્રદ્ધાન તે સમ્યગ્દર્શન.

આ સંસારમાં સર્વ પ્રકારનાં દુઃખના બીજબૂત મિથ્યાદર્શન, મિથ્યાજ્ઞાન, અને મિથ્યા ચારિત્ર છે, જ્યારે તે સર્વને ખાળી સુખ આપનાર—સુખના ઉચ્ચતમ સ્થાને લઈ જનાર સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, અને સમ્યક્ ચારિત્ર છે. મિથ્યાદર્શન ટળી જતાં જ્ઞાન અને ચારિત્રનું મિથ્યાપણું નાશ થઈ જવું જોઈએ એ નિયમ છે, તેથી સમ્યગ્દર્શનને પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવેલું છે. સમ્યગ્દર્શન એ મોક્ષનું બીજ છે; તે વગર જ્ઞાન અને ચારિત્રથી જળતું ગમે તેટલું મિશન કરવામાં આવે તે નફાનું છે. એક સમય માત્રનો સમ્યગ્દર્શનનો સ્પર્શ આપણી ઇચ્છા હોય કે અનિચ્છા હોય તેમણે વધારેમાં વધારે અર્ધ પુરુષ પગ-વર્તન કાર્યમાં મોઢમાં લઈ જાય છે એવું જૈનશાસ્ત્રમાં જણાવેલું છે.

●યાખ્યા.

સમ્યક્દર્શનનો પ્રતિપક્ષી શબ્દ મિથ્યાદર્શન છે. આ જીવને અનાદિ કાળથી જે કર્મ સંબંધ છે તે કર્મ પૈકીના 'દર્શન મોહ' નામના કર્મના ઉદ્ભવથી જે અતત્ત્વશ્રદ્ધાન થાય છે તેને 'મિથ્યાદર્શન' કહેવામાં આવે છે. પદાર્થ જેવા રૂપે અવસ્થિત છે તેવારૂપે તેનો નિશ્ચય થવો એ 'સમ્યક્દર્શન' છે. અને જેવા રૂપે પદાર્થ અવસ્થિત નથી તેવા રૂપે તેનું દર્શન થવું-શ્રદ્ધાન થવું-વિપરીત અભિનિર્વેશ થવો તેને—મિથ્યા દર્શન—અતત્ત્વશ્રદ્ધાન 'કહેવામાં આવે છે. 'દર્શન' શબ્દનો અર્થ સામાન્ય રીતે અવલોકન થાય છે, પરંતુ આ સ્થળે તેનો અર્થ શ્રદ્ધાન એવો થઈ શકે, કારણ કે સામાન્ય અવલોકનરૂપ ક્રિયા કાંઈ સંસારના મોક્ષ જેવા મહત્ત્વના વિષયમાં કારણ રૂપ હોવી ઘટતી નથી. તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાનમાં 'તત્ત્વ' નો અર્થ, જે અવસ્થામાં પદાર્થ અવસ્થિત છે તેવા પ્રકારે હોવાપણું છે અને તેનો ને નિશ્ચય કરવામાં આવે તે 'અર્થ' અને તે જાનેની સંગા જણાવવા 'તત્ત્વાર્થ' કહેવામાં આવે છે.

શ્રદ્ધાન એ માનીનતા નહિ.

તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાન ઉપર જૈન દર્શન અત્યંત ભાર મૂક્યો છે. ખ્રિસ્તીધર્મમાં તેને faith, બૌદ્ધમાં તેને 'બોધી' કહે છે, તેમજ અન્ય સર્વ શાસ્ત્રોએ પ્રકારાંતરે તેનું મહત્ત્વ બતાવ્યું છે. તેના ઉપરજ મોક્ષમાર્ગનો આધાર છે એમ જૈનદર્શન કહે છે. આ કાળે શ્રદ્ધાનનો અર્થ માનીનતા (belief) એવો થતો જેવામાં આવે છે પરંતુ તેમ નથી. શ્રદ્ધા અને માનીનતા એ જોડે એકજ વસ્તુતી કળાઓ છે, તથાપિ પ્રથમ ઉત્કૃષ્ટ અને બીજી નિરૂષ્ટ પકિતની છે. શ્રદ્ધાન એ માનીનતાનો પરિપાક છે; તે મનુષ્યમાંથી દેવત્વ અને દેવત્વમાંથી મુશ્વરત્વ પ્રકટ કરી શકે છે; જ્યારે માનીનતા શકન મનુષ્યના મનનો આમુક પ્રકારનો આવજ (attitude of mind) સૂચવે છે, અને કાષ્ઠપણુ પ્રકારના સ્પષ્ટ ફળને પ્રકટ કરી શકતી નથી. માનીનતા પ્રાપ્ત સર્વકાળ એક સરખીજ રહે છે જ્યારે શ્રદ્ધાનનું રૂપાંતર અને અનુરૂપ કાર્ય વહેતું મોડું ચાલજ છે. વસ્તુ સ્વરૂપ જે પ્રકારે શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે તે પ્રમાણે શ્રદ્ધવામાં અને માનવામાં વિચાળ અંતર છે. શ્રદ્ધાન થતાંની સાથેજ પર્યાવરણ નાશ પામી સ્વરૂપરૂપિમાં રિયતિ થાય છે, અર્થાત્ 'હું શરીર નહિ, પણ આત્મા છું' એવું અંતરના મર્મ ભાગમાં પ્રતીત થાય છે. મન, બુદ્ધિ ઇદ્રિયો વગેરેમાંથી મમત્વ બુદ્ધિનો વિલય, શ્રદ્ધાનના ઉદ્ભવની સાથે થવોજ જોઈએ.

'હું આત્મા છું, જડથી અમંગ છું, મારે અને પુદ્ગલનું સ્વરૂપ એક બીજાથી અલગ લિખ છે' એમ આપણને શાસ્ત્રકાર શ્રદ્ધાન દર્શાવે છે અને એ વાતનું જે આપણને શ્રદ્ધાન થાય તો આપણા જીવનનો ક્રમ આ કાલથીજ તદ્દન ફરી જડ નરજીવનમાં પ્રવેશ થવો જોઈએ. જે મમત્વ બુદ્ધિ શરીર, મન, બુદ્ધિ, ઇદ્રિયાદિકમાં હોય તે હડી જાય અને આત્માના સ્વરૂપમાં અવાય. પરંતુ જે ઉપરોક્ત વાતની માન્યતાજ બાંધાય તો તેથી આપણું જીવનમાં કશી મહત્ત્વનો ફેરફાર થતો નથી મનુષ્યોનો મોટો ભાગ વસ્તુ સ્વરૂપને પોતાની બુદ્ધિના ધોરણ ઉપર કદાપી તેનો તેવે પ્રકારે નિશ્ચય કરે છે, પરંતુ સસાર મોક્ષ જેવા અગત્યના વિષયમાં આવી ભગજીવી જેમ અને તેમ નિરૂત મુક્ત થવું એ દરેક જૈનને આવશ્યક છે.

જ્ઞાન-સમ્યક્ત્વ.

આ સ્થળે એવી ચંકા સંબંધિત છે કે વસ્તુ સ્વરૂપનો સપૂર્ણ નિશ્ચય તો કેવળજ્ઞાન-સર્વજ્ઞતા વિના થઈ શકે તેમ તો નથી તો પછી મિથ્યા-દર્શનનો ત્યાગ અને વસ્તુ સ્વરૂપનો સદ્નિશ્ચય કેમ થઈ શકે ?

આતું સમાધાન આ રીતે છે. જૈનશાસ્ત્ર કહે છે કે પદાર્થતું જ્ઞાન, અજ્ઞાન અથવા નિપરીત જ્ઞાન તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમ ઉપર આધાર રાખે છે, પરંતુ સમ્યગ્દર્શનનો આધાર તો 'દર્શન મોહનીય' નામના 'મોહનીય' કર્મના ક્ષયોપશમ અને ઉપશમ ઉપરજ રહેલો છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી પ્રકટ થયેલું જ્ઞાન—એતું નામ સમ્યગ્દર્શિ નથી, પરંતુ પ્રયોજનભૂત પદાર્થોતું જ્ઞાનેજ સમ્યગ્દર્શિ કહેવાય છે. અલબત્ત સમ્યક્ તત્ત્વપ્રાપ્તિ માટે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમની અપેક્ષા છે, પરંતુ તેટલો ક્ષયોપશમ તો સર્વ પંચેદ્રિય જીવોને હોયજ છે; તોપણ તે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ માટે સાક્ષાત્, હેતુભૂત થતો નથી. શાસ્ત્રોના શાસ્ત્રો મુખ પાઠે કરવાથી પ્રાપ્ત કરેલું જ્ઞાન પ્રયોજનભૂત પદાર્થોના શ્રદ્ધાન રહિત હોય તો મિથ્યાજ છે, અને સંઝી તિર્યંચાદિકના જ્ઞાનાવરણીય કર્મોના ક્ષયોપશમ ન્યૂન હોય તોપણ પ્રયોજનભૂત પદાર્થોના શ્રદ્ધાન સહિત હોવાના હેતુથી તે સમ્યગ્દર્શનના હેતુભૂતજ છે. આ ઉપરથી જૈનશાસ્ત્ર કહે છે કે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમને અનુસરીને શ્રદ્ધાનની પ્રાપ્તિ નથી, પરંતુ દર્શનમોહ નામના મોહનીય કર્મના ઉદયથીજ મિથ્યાદર્શન અને તેના નાશથી પ્રયોજનભૂત પદાર્થોતું શ્રદ્ધાન અથવા સમ્યક્ત્વ-સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રયોજનભૂત પદાર્થ. સસ યા નવ તત્ત્વ.

આ જગત્તમા પ્રયોજનભૂત પદાર્થ માત્ર એકજ અને તે એજ છે કે સુખનો યોગ અને દુઃખની આત્મતિક નિવૃત્તિ. તે સિવાય અન્ય સર્વ કોઈ પદાર્થ અપ્રયોજનભૂત અને નિષ્ફળ છે. તે પ્રયોજનભૂત વસ્તુની સિદ્ધિ માટે જીવ-અજીવ આદિના સાત શ્રદ્ધાનની જરૂર છે, કારણ કે જ્યાં સુધી યોગે કોઈ છે અને પર કોઈ છે ? એ જણાયું નથી ત્યાં સુધી સુખનો ઉપાપ કોને વારતે શોધાય ? મિથ્યાત્વના યોગે આત્મા અને કર્મનો સંયોગ તે 'બંધ', અને બંધનું કારણ 'આસ્રવ' અને આસ્રવનો અભાવ તે 'સંવર' અને કથંચિત્ કર્મનો અભાવ તે 'નિર્જરા' અને સર્વ કર્મની નિર્જરા તે 'મોક્ષ'—એમ ચરચર અવલંબનભૂત ઉત્તરોત્તર સાત તત્ત્વોતું જ્ઞાન એજ પ્રયોજનભૂત જ્ઞાન છે અને તેનું સત્ય શ્રદ્ધાન તે સમ્યગ્દર્શન છે. સર્વ દુઃખની નિવૃત્તિનો એકજ ઉપાય છે અને તે ઉપર જણાવ્યા તે, પ્રયોજનભૂત તત્ત્વોતું સત્ય શ્રદ્ધાન છે તે વિનાતું જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમજન્ય જ્ઞાન અને જુદા જુદા દુષ્કર ચારિત્ર (તપાદિ) અંકરહિત ચત્ત્વ જેવા નિષ્ફળ છે. 'પુણ્ય' અને 'પાપ' નામના તત્ત્વવિશેષ બંધ તત્ત્વમાં સમાય છે, તે જીવ, અજીવ, બંધ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ એ સાત તત્ત્વમાં હમેરતા નવ તત્ત્વ થાય છે, અને તેથી તેનું પ્રથમ જ્ઞાન પરંપરાએ પ્રયોજનભૂત ગણી રાકાય, કેમકે સામાન્ય કરતા વિશેષ અધિક બળવાન તેમજ સત્ત્વર જળને ઉત્પન્ન કરનાર એ પાપ પુણ્યનો નિયમ છે.

આતનો નાશ એ સમ્યક્ત્વ.

ઉપરોક્ત પ્રયોજનભૂત જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અર્થે સર્વ સંઝી પંચેદ્રિય જીવો અને તિર્યંચોને જે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું ક્ષયોપશમ દોષ છે તે કરતાં વિશેષની ક્ષત્રી અગત્ય નથી; અને

તે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે અમુક પ્રકારની જ્ઞાતિ નિવારવા સિવાય બીજું કશું જ કરવાનું નથી. હું કોણ છું? મારું સ્વરૂપ કું છે? હું જેના વિશે મારાપણાનો દાવો રાખુ છું તે ખરી રીતે મારું છે કે કેમ? આ કર્મવર્ગણા કોના સંબંધે છે? તે સંખ્યા યોગ્ય છે કે પરિહરવા યોગ્ય છે? ઇત્યાદિ વસ્તુ શાસ્ત્ર દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં પ્રયોજન જૂત જ્ઞાન ઉપરના આવરણ રૂપ 'ભ્રાંતિ' નો તુરત વિલય થાય છે, અને તે બ્રાંતિ રહિત સ્વરૂપ દયાળ શાસ્ત્ર દૃષ્ટિએ સમ્યક્ત્વ છે. જે કાંઈ કર્તૃત્વ બાસે છે તે આપણો દૃષ્ટિ દોષ છે. અત્યંત શાંતિ, અકર્તૃત્વ, અચળતા અને તેવાજ નિષ્ક્રિયભાવને સુચવનાર વિધાનાનું મોક્ષ ક્રમમાં આદિસ્થાન છે. પુંગમાં પ્રયોજનજૂત પદાર્થોનું જ્ઞાનજ પરપરાએ સર્વજ્ઞત્વને આપનાર અને સર્વ પ્રકારની ઉચ્ચતમ સિદ્ધિના પદમાં સ્થાપનારૂં થાય છે.

શાસ્ત્રબોધ અને સર્વ શ્રુતનું સાક્ષ્ય તે સમ (નય) તત્ત્વના શ્રદ્ધાનર્મી જ છે. વિવેક દૃષ્ટિનો હૃદય યતાં સર્વ પ્રકારની બ્રાંતિ આપો આપ સમાધાન થાય છે.

બ્રાંતિ.

આ જગતમાં ભ્રાંતિથીજ એક વસ્તુમાં અન્યત્વનો આરોપ થાય છે આત્મામાં અનાત્માનો અને અનાત્મામાં આત્માનો આરોપ તેમજ તે આરોપના અનેક પ્રકારનાં સ્વરૂપો માં બ્રાંતિને લક્ષને જ પ્રકટે છે. આત્મા ઉપરથી બ્રાંતિનું આગળ ન્યુન અંશમાં ખસી જવું તેજ સમ્યક્ત્વ છે પછી આ બ્રાંતિ રહિત યથેલ ન્યુન અંશ આત્માના સર્વાશને બ્રાંતિ રહિત પદ—કૈવલ્યની કાટિંગા લાવી મૂકી છે. જેમ બીજાનો ચંદ્રમાં ક્રમે ક્રમે પૂર્ણિમાના ચંદ્રમાં રૂપાંતર પામે છે તેમ બ્રાંતિના વિવયવજન બીજાજ્ઞાન ક્રમે ક્રમે દૈનંત્યને—સર્વજ્ઞતાને પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય છે; અને એટલા જ માટે 'સમ્યક્ત્વ'ને શાસ્ત્રકારે 'બીજાજ્ઞાન' કો યોગ્ય રહસ્યમય નામ આપેલ છે.

બ્રાંતિ તે શું અને કેવા પ્રકારની છે?

અનોષ્ઠાણથી કર્મોદ્ધત શ્રવ કર્મના નિમિત્તથી અનેક પર્યાય ધારણ કરે છે અને પ્રતિ સમય પૂર્વ પર્યાયને છોડી નવિન પર્યાય પરંપરાને ધારણ કરતો જાય છે. અને તે આ રીતે કે—અતંત પુદ્ગલ પરમાણુવાળા શરીરમાં આત્મા પોતાપણાનો આરોપ કરે છે; પુદ્ગલના સ્વાભાવિક ધર્મને—વર્ણગંધરસ સ્પર્શાદિકને પોતાના ધર્મ માની લઈ હર્ષ શોક અને રાગદ્વેષના હંદમાં લપટાય છે, પુદ્ગલના તે ધર્મ પલટે છે, હાનિવૃદ્ધિ પામે છે વગેરે જે ક્રિયા કરે છે તેને પોતાની સ્વરૂપ અવરથારૂપ માની લે છે. શરીર અને આત્માના નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધને સ્વરૂપ સંબંધ માની લઈ ઉભયની સંયોગરૂપ ક્રિયાને પોતાની માને છે. દરેક હૃદય જે કાર્ય કરે છે તે પોતે તે બંદે કરે છે એમ માને છે, અર્થાત્ત કર્મના નિમિત્તથી પ્રાપ્ત થયેલી ઉદ્વિગ્ધતા ધર્મોને પોતાના ધર્મો માને છે એમ અનેક જૂદા જૂદા પર્યાયમાં પોતાની સ્વયુદ્ધિનો આરોપ કરે છે. આથી આત્મા રાગદ્વેષથી રંગાઈ સંસાર પ્રવૃત્તિથી છૂટી શકતો નથી.

મિથ્યા શ્રદ્ધાનથી—મિથ્યાત્વથી નિત્ય વસ્તુને અનિત્ય અને અનિત્યને નિત્ય માને છે. પોતાથી ભિન્ન પોતાથી અભિન્ન માને છે, સુખના કારણને કુખનું કાળુ અને કુખના

* બીજામાં આત્મા દરેકક્ષણે જલ્દાય છે એવું માનવામાં આવે છે પરંતુ જે રીતે તેઓ ખાની આત્માનો નિષેધ કરે છે તે રીત તેમજ આત્માનો નિષેધ જેનો તેમજ અન્ય જાનો સ્વીકારતાં નથી.

હેતુને સુખનો હેતુ માને છે. આવા અપયાર્થ શ્રદ્ધાનથી ઉપગતા મોહનો ઉદયથી ઉદ્ભવેલા કપાય ભાવને આત્મા પોતાનો સ્વભાવ માને છે. કપાયભાવ પોતાના જ્ઞાન-દર્શનો પયોગથી ભિન્ન બાસતો નથી તેનું કારણ એ જ છે કે મિથ્યાત્વનો આગ્રવ, જ્ઞાન અને દર્શન એ ત્રણેનો આધારભૂત આત્મા છે અને એ ત્રણેનું પરિણમન એકજ સમયે થતું હોવાથી તેનું ભિન્નપણું તેને જણાતું નથી. આજ મિથ્યા દર્શન છે. આ મિથ્યાત્વજન્ય કપાય ભાવની આકુળતાને લીધે આ જીવને વર્તમાન સમયે નિમિત્તભૂત પદાર્થોમાં સુખ દુઃખ દાતૃત્વનું જ્ઞાન થયાં કરે છે. પોતાના મિથ્યાત્વ કપાય બાંધે ઉત્પન્ન થયેલા દુઃખનો આરોપ, પોતાની ઇચ્છાનુસાર ન પ્રવર્તનાર પદાર્થોમાં કરે છે. વસ્તુતઃ દુઃખ તો કોષથી થાય છે, પરંતુ પોતાના કોષ કપાયથી ઉત્પન્ન થયેલા દુઃખનો હેતુ—કોષનાં હેતુ કોષનો નિમિત્તને માની લે છે; દુઃખ તો લોભ કપાયથી થાય છે, પરંતુ તે કપાયજન્ય દુઃખનો આરોપ અપ્રાપ્ય વસ્તુમાં કરે છે. વસ્તુતઃ તે અપ્રાપ્ય વસ્તુ તેને દુઃખ આપવા આવતી નથી, છતાં ભ્રમિત મનુષ્ય તેને પોતાના દુઃખનો હેતુ માને છે. એવીજ રીતે અન્ય કપાયો—માન, માયાથી ઉત્પન્ન થતાં દુઃખને નિમિત્તથી ઉત્પન્ન થયેલા માની નિમિત્ત ઉપર કોષ કરે છે. દુઃખનું સ્થાન તો કપાય છે તેના ઉપર પ્રતિકપાય કરવાને બદલે અર્થાત કોષ ઉપરિચિત થતાં તે પ્રત્યે ક્રોધસ્વભાવતા દર્શાવવાને બદલે, માનની સામે દીનપણાનું જ્ઞાન દર્શાવવાને બદલે, માયા વિરૂદ્ધ મોયા દર્શાવવાને અને તે સિંવાયના કપાયો પ્રત્યે પ્રતિકપાય દર્શાવવાને બદલે મૂર્ખ મનુષ્ય પોતાના ઉપર લાકડાનો પ્રહાર કરનારને નહિ કરડતાં જનાથી પ્રહાર ચૂકે છે તેવી નિમિત્તભૂત લાકડાને કરડવા દોડનાર જ્ઞાનનાં જની એકા પ્રતિપજ દર્શાવે છે. સમ્યક્ત્વ.

આવી ભ્રમવાળી સ્થિતિ શાસ્ત્રજન્ય વિવેકથી નિવારવી તેજ મુમુક્ષુ જીવનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે; અને તે ક્રમનો વિષય થતાં સમ્યક્ત્વનો ભાગ અવશ્ય થવા જોગ્ય છે. આ કાળને વિષે હર્લજ એવું સમ્યક્ત્વ વિવેક દૃષ્ટિએ વિચારતાં સાવા સુલભ છે અને કમે તે પ્રાપ્ત થવા જોગ્ય છે. સંક્ષેપમાં જ્ઞાતિનો વિષય એજ સમ્યક્ત્વ અને તેને જૈનશાસ્ત્રકાર 'ચતુર્થગુણસ્થાન' કહ્યું છે. તે હોય તો જ મતાદિ પ્રસાદાયક છે. સમ્યક્ત્વ સંખ્યાંધે ૬૭ વ્યાખ્યતો.

આને સમ્યક્ત્વના ૬૭ 'ખોલ' કહે છે: તે આ પ્રમાણે છે:—

(૪) સદ્વહણી (સત્વદ્ધા) સખવી-૧ પરમાર્થ સંરતવ-પરમ રહસ્ય પરિચય. જીવાદિ તત્ત્વ-પરમાર્થનો વારંવાર વિચાર કરવો, ૨ પરમાર્થ જ્ઞાત રોવના—તે પરમાર્થને જાણનારાની સેવા, ૩ વ્યાપન્ન દર્શન વર્જન-જેનું દર્શન મલીન થયું હોય મા હોય તેવા કુશુરનો ત્યાગ, ૪ કુદર્શન વર્જન-અયમાર્થ દર્શન-ધર્મનો ત્યાગ.

(૩) લિંગ—જેનાથી સમ્યક્ત્વ અસુકમાં છે કે નહિ તે વર્તી સકાય—ચિન્હ.

૧. શુદ્ધા-ધર્મશાસ્ત્ર સાંભળવાની અત્યંત રૂચિ, ૨ ધર્મરાગ-ધર્મ પ્રાપ્ત કરવાની અત્યંત અભિલાષા, અને ૩ વૈયાટ્ત્ય-શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ ગુરુનું વૈયાટ્ત્ય (સેવાભક્તિ) અત્યંત પ્રેમથી સર્વ પ્રમાદ તજીને કરવી તે.

(૧૦) પ્રકારનો ચિનય—૧ રાગદ્વેષાદિ રહિત અરિહંતનો ૨ સંવર્ધન મજ રહિત સિદ્ધનો ૩ જિન ચૈત્ય-દેરાસરનો કે જ્યાં શાંતરસયુક્ત જિન મુન હોય તેનો, ૪ જીવ-સિદ્ધાંતનો ચતિધર્મનો, ૬ સાધુ વર્ગનો, ૭ આમાર્થ મહારાજનો, ૮ ઉપાધ્યાયનો, ૯ પ્રવચન—

સંધનો, ૧૦ સમ્યક્વીનો વિનય, ભક્તિ (બાહ્ય ઉપચાર—ઓપધાદિ વડે તથા વંદનનમસ્કાર વડે), હ્રદય પ્રેમ (બહુમાન), શુણ્ણસ્તુતિ, અવશુણ્ણ ઠાંકવા, આશાતના ત્યાગ (મલીનતાજનક નહિ કરવા યોગ્ય કામ તજવા) એ પાંચ પ્રકારે કરવો.

(૩) શુદ્ધિ ૧ મનઃશુદ્ધિ (સર્વેશ્વર અને સર્વજ્ઞની આશા સત્ય માની મન શુદ્ધ રાખવું), ૨ વચન શુદ્ધિ—ઘટ્ટ સિદ્ધિ માટે સર્વેશ્વર દેવની ભક્તિ છે એમ સ્પષ્ટ ઉચ્ચારવું, ૩ કાયા શુદ્ધિ—સર્વેશ્વર દેવને જ નમવું.

(૫) દૂષણ ૧ શંકા—સર્વજ્ઞતાં પદાર્થાદિ સંબંધે વચનમાં સંદેહ, ૨ કાંક્ષા—અસત્ય દર્શનીના રાગી થવું ૩ વિચિકિત્સા—દાન સીલ તપ ભાવનારૂપ ધર્મ કૃત્યના ફલનોજ સંદેહ (શંકા એ પદાર્થ સંબંધે છે અને વિચિકિત્સા ક્રિયાના સંદેહ સંબંધે છે) ૪ મિથ્યામતિ શુણ્ણ વર્ણના—ઉન્માર્ગીના વખાણ કરવાં, ૫ મિથ્યામતિ પરિચય—ઉન્માર્ગીના પરિચય.

(૮) પ્રકારે પ્રભાવના—વિશેષ પ્રકારે ધર્મને દીધાવવો તે પ્રભાવના. તે જૂદી જૂદી આક રીતે થાય છે અને તે કરનારને પ્રભાવક કહે છે. ૧ પ્રાવચનિક—શાસ્ત્ર પારગામી થવું, ૨ ધર્મદંધી—ધર્મોપદેશક થવું, ૩ વાદી—તર્કશાસ્ત્રમાં નિપુણ થવું, ૪ નૈમિત્તિક—અણંગ નિમિત્ત શાસ્ત્રમાં કુરાળતા પ્રાપ્ત કરવી, ૫ તપસ્વી થવું, ૬ વિદ્યાસાધક થવું, ૭ પવિત્ર આત્માય યુક્ત મન વિદ્યાની સિદ્ધિ મેળવવી ૭ સિદ્ધ—અંજન આદિ યોગમાં નિપુણપણું પામવું. ૮ કવિ—ધર્મ રહસ્યયુક્ત ચમત્કૃતિવાળાં કાવ્ય રચવામાં કુશલ થવું.

(૫) બૂપણ—જેથી સમ્યક્ત્વ શોભે તે. ૧ દેવશુશ્રવંન, ૨ વ્રત પ્રત્યાખ્યાનમાં કુરાળતા, ૩ તીર્થસેવા ૩ દેવશુશ્ર ભક્તિ, ૪ ધર્મ નિશ્ચળતા, ૫ પ્રભાવના—શાસનની ઉન્નતિ કરવી છે.

(૫) લક્ષણ—૧ રામ (ઉપરામ)—અપરાધી હવતું પણ અહિત નહિ કરતાં બની શકે તો તેવું હિતજ કરવાનો પરિણામ. ૨ સંવેગ—મોક્ષ સુખનીજ અભિલાષા, ૩ તિવેદ—બલ વૈરાગ્ય, ૪ અનુકંપા—દુઃખીજનોને સહાય આપવાની—ઉદ્ધરવાની ધૃષ્ટિ, ૫ આસ્તિકતા સર્વેશ્વર કથિત તરવો પર પ્રતીતિ. આ સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ છે.

(૬) યત્ના—(સંભાળ). કહેવ કુશરને ૧ વંદન (હાથ જોડીને નમસ્કાર), ૨ નમન (મસ્તક નમાડીને નમવું), ૩ ગૌરવ ભક્તિ (ઘટ્ટ અત્યાદિક આપી ભક્તિ દેખાડવી), ૪ અનુપ્રદાન (વારવાર તેવું દાન આપવું), અને તેની સાથે ૫ આશાપ (અણખોલાબ્યા વાતચીત કરવી), ૬ સંવાપ (વારવાર વાતચીત કરવી) દસય નહિ તે માટે સંભાળ રાખવી.

(૬) આગાર (છૂટ)—સમ્યક્ત્વમાં હ્રદયથી રક્ષા છતાં બાહ્યથી તેની વિરૂદ્ધ આચરણ છ જાતનાં દારણ થાય તો કરવાની છૂટ આપેલી છે ૧ રાજભિયોગ—રાજના હુકમથી ૨ મજાભિયોગ—ધણા લોકાના કહેવાથી ૩ બધાભિયોગ—ચોર પ્રમુખના ભયથી ૪ દેવાભિયોગ—ક્ષેત્રપાલાદિ દેવોના કારખથી ૫ શુરનિઘ્રહ—માતપિતાદિ વડિયોના અતિ આમહથી ૬ ભીષણ કાંતારરત્તિ—આજીવિકાનો અન્ય રસ્તો ન હોવાથી અન્યથા આચરવું પડે તો મિથ્યાત્વ ન લાગે.

(૬) ભાવના. ૧ સમ્યક્ત્વ મૂલ ભાવના—સમ્યક્ત્વ એ ધર્મદક્ષણ—મૂળ છે ૨ સમ્યક્ત્વ દાર ભાવના તે ધર્મનમરતું દાર છે, ૩ સમ્યક્ત્વ પીઠભાવના—તે ધર્મ મહેલનો પાયો છે, ૪ સમ્યક્ત્વ નિધાન ભાવના—તે સમસ્ત શુણ્ણ નિધાન છે, ૫ સમ્યક્ત્વ આધાર ભાવના—તે સમસ્ત શુણ્ણો આધાર, ૬ સમ્યક્ત્વભાજન ભાવના—

તે સમ્યક્ત્વ શ્રુત-શીલાદિક ધર્મનું ભાગ્ય છે—આમ હૃદયમાં બાવી સમ્યક્ત્વ શુણ્ણ મહાત્મ્ય વિચારવું.

છ સ્થાનકે ૧ આત્મા (ચેતના લક્ષણવંત) છે. ૨ આત્મા નિત્ય છે, ૩ આત્મા (કર્મનો) કર્તા છે, ૪ આત્મા (કર્મનો) બોક્તા છે, ૫ મોક્ષ છે અને ૬ મોક્ષનો ઉપાય છે.

આ છેલ્લાં છ સ્થાનકમાં આખો આત્મવાદ છે અને તે આ પૃથ્વીના પ્રકરણમાં ઘણા વિસ્તારથી ચર્ચ્યો છે.

[ગયા અંકમાં અમારા અપ્રકટ ઇનામી નિબંધનો ત્રણતાવ સંબંધનો ભાગ આવી ગયા છીએ. આ અંકમાં ખીજે એક ભાગ મૂક્યો છે. નિબંધ ઘણા વિસ્તારવાળો છે અને તેના ઘણા ભાગ છે. તાંત્રી.]

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડની મળેલી મીટીંગનું કામકાજ.

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ હસ્તકની જૈન એજ્યુકેશન બોર્ડના સ્થાનિક મેમ્બરોની એક મીટીંગ તા. ૨૫-૨-૧૭ ના રોજ રાત્રે શ્રી જૈન સ્વેતાંબર કોન્ફરન્સના ઓફીસમાં મળી હતી તે વખતે નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા.

રા. રા. મકનજી જુહાભાઈ મહેતા, રા. રા. મોતીવદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ, રા. રા. મોહનલાલ દલીયંદ દેશાઈ, રા. રા. સારાભાઈ મગનલાલ મોદી, રા. રા. સુની-લાલ વીરચંદ.

પ્રમુખ સ્થાને રા. રા. મકનજી જુહાભાઈ મહેતા બેરીસ્ટર-એટ-લો. ખીરાબાઈ હતા. શરૂઆતમાં આગલી મીનીટ વાંચી મજુર કરવામાં આવી. બાદ નીચે મુજબ કામકાજ સર્વાનુમતે ચર્ચા હવું

૧. મી. ભગવાનદાસ મીઠાભાઈ કે જે મેહસાણાના શ્રી જૈન એક્સટર મંડળ હસ્તક ચાલતા કેજવણીખાતામાં પાઠશાળાના ઇન્સ્પેક્ટર છે, તેઓએ અગાઉ પાંચમો ધોરણમાં પરીક્ષા આપી છે. અને તેઓ પહેલા ધોરણમાં જેસે અને પહેલે નખરે આવે અને ઇનામ લઈ જાય એ સ્વાભાવિક છે, અને તેમ યાવ તો ખીજા ઉમેદવારોને ઇનામમાં ધક્કો પહોંચશે એવો પણ બે ઉમેદવારોનો આપતાં તે પર વિચાર કરતાં એવું ઠરાવ્યું કે—

તે પત્રમાં ધોરવા પ્રમાણે મજુર મી. ભગવાનદાસ પહેલે નંબરે આવે છે, અને તેઓ અગાઉ પાંચમા ધોરણમાં બેઠેલા હોવાથી તેમના જગી પદની ધરાવતા ગૃહસ્થે પહેલા ધોરણની હરીશાઈની પરીક્ષામાં એમને ઇનામ હેવું ઠીક નથી, તેથી તેમને હરીશાઈનું ઇનામ ન આપતાં પાસ થયેલાનું પ્રમાણપત્ર આપવું.

૨. હવે પછી જે ઉમેદવાર પરીક્ષામાં જેસે તે દરેકની પાસે નીચેની વિગતો ધરાવવું જરૂર ભગવી મંગાવવું, અને ત્યાર પછી પરીક્ષામાં ઉમેદવાર તરીકે દાખલ કરવો.

નામ, વતન તથા ટેકાણું, ઉમર, બ્યાવહારિક શિક્ષણ, ધાર્મિક અભ્યાસ, અગાઉ કોઈ ધોરણમાં પરીક્ષા આપી છે કે નહીં તેની વિગત તથા પરિણામ, ધધો, હાથ કમા ધોરણમાં

૧. કમા પેટાવિભાગમાં બેસવા માગે છે ? ક્યે સ્થળે, ઉમેશ્વરની સહી.

૨. હવે પછી ધાર્મિક પરીક્ષાની નિયમોમાં નીચે સુઝન ઉમેરો કરવો. ધાર્મિક શિક્ષકો/ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ, પરીક્ષક તથા પડિતો પહેલા તથા ખીજ ધોરણની હરિદાસની પરીક્ષામાં બેસશે તો તેમને પસાર થયે માત્ર પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવશે. 'છતામ તેમને મળી શકશે નહીં'.

૪. જનને ધાર્મિક હરીદાસની પરીક્ષાનું પરિણામ નક્કી કરવામાં આવ્યું અને તે પેપરોમાં પ્રગટ કરવા મોકલવા નક્કી થયું.

૫. ચાલુ પાઠશાળાઓ તથા વિદ્યાર્થીઓને અપાતી મદદ ખીજ છ માસ આપવા નક્કી થયું.

૬. પાઠશાળાઓ તથા વિદ્યાર્થીઓની નવી અરજીઓ ઉપર વિચાર કરવામાં આવ્યો. નીચે જણાવ્યા સુઝન છ માસ માટે મદદ આપવા મંજૂરી આપવામાં આવી.

વડવાણવાળાની પાઠશાળાને માસિક રૂ. ૨, વાંકાનેર તથા ટાણાની પાઠશાળાને મદદ આપવાની જરૂર છે પણ ત્યાંના શ્રીસંઘ તરફથી શ્રીકૃત બંડાર ફંડના રૂપીઆ આવેલ નહીં હોવાથી તે અરજીઓ ઉપર વિચાર કરવાનું સુચતવી ગમ્યું.

પાઠશાળાની હવે પછી અરજી આવે તો તે રાખી તેવી ખીજ અરજી તેમાં તે પ્રાંતના પ્રાવિન્સિયલ સેક્રેટરી માર્ફતે તેમના અભિપ્રાય સાથે મંગાવવી, અને ત્યાંથી કૃત બંડાર ફંડ ઉધરાવવા તથા તે માટે ખીજ સ્થળે પ્રયત્ન કરવા વિનંતિ કરવી.

વડોદરા કળામુવન સીવીલ છંત્રીનું પહેલા વર્ષમાં અભ્યાસ કરનાર મી ગોપાળજી રામજીને માસિક રૂ. ૬૭ સ્કોલરશીપ આપવા નક્કી થયું.

મુળીના રહીશ અને મોરખી હાઇસ્કૂલમાં મંજૂર છૂટા ધોરણને અભ્યાસ કરનાર મી. હાકરસી મેલજી કોહારીની પાસેથી ફાર્મ બરી મંગાવવું, ને તે માટે મોરખીના રા. સા. મનસુખલાલ દીરચંદ મહેતા પાસેથી તેના સંબંધમાં તેના અભ્યાસ સંબંધી હકીકત મંગાવવી.

૭. તારંગાજી તીર્થના દૂરડી સાહેબે ત્યાંની પહોંચ યુકમાં કેળવણી ફંડની કોલમ વધારી આપવાથી તેમનો આભાર માનવામાં આવ્યો.

૮. ચાલુ વર્ષમાં જનને ધાર્મિક હરીદાસની પરીક્ષા આવતા ડીએમ્બર માસમાં એજ્યુકેશન બોર્ડ તરફથી લેવા નક્કી થયું, અને તેના અભ્યાસક્રમ જનને સેક્રેટરીઓએ નક્કી કરી આવતા માર્ચ મહીનાની આખરીએ બંડાર પાડવો.

૯. ગઇ પરીક્ષાઓના પરીક્ષકો પાસેથી રીપોર્ટ મંગાવવો.

૧૦. શેઠ કાનજી સ્વજી ગેબર તરીકે રહેવા ના પાડે છે તેથી તેમનું નામ કમી કરવું તેમજ પડિત બહેચરદાસને ઓનરરી મેમ્બર રાખવા.

૧૧. ડોક્ટર નાનચંદ કસ્તુરચંદ મોદી તથા મોલાગચંદ પી. દેશાઈને એજ્યુકેશન બોર્ડના મેમ્બર તરીકે દાખલ કરવા નક્કી થયું.

૧૨. દરેક જૈન તેમજ ખીજ પેપરોમાં આ પ્રેસીડીંગનું તથા હવે પછી જે કામકાજ યાપ તે નિયમિતપણે મોકલતા જવું.

૧૩. હવેથી જે કાર્ય મુકામાં આવે તે સર્વની તપસીલ સરકારી સાથે ફેરવવી.

બંને ધાર્મિક પરીક્ષાનાં પરીણામ.

(નીચેનાં ગામનાં નામ કુઠાકારે લખ્યાં છે તેમાં અ=અમલવાદ, પા=પાટણ, પાલી=પાલીતાણા, મે=મેહસાણા, ચા=ચાણુસમા, ધી=ધીબોજ, લી=લીંચી, સુ=સુરત, મા=માણસા, જી=જીંજીયાડા, ભા=ભાવનગર, વ=વડવાણસીડી, ક=કપડવંજ, ખ=ખંભાત, પે=પેયાપુર,

પુરુષવર્ગ ધોરણ ૧ છું. તપગચ્છ. ૧ ભગવાનદાસ મીઠાભાઈ મે. ૯૫, ૨ મનઃસુખલાલ મયાચંદ પા. ૯૪ શ. ૧૯, ૩ ભાઈલાલ જગજીવનદાસ ધી. ૯૪ શ. ૧૯, ૪ લાલચંદ કંકુચંદ સુ. ૯૩ શ. ૧૫, ૫ ખુચાલચંદ તારાચંદ સુ. ૯૧ શ. ૧૦, ૬ બખલચંદ અતુરચંદ ચા. ૯૧ શ. ૧૦, ૭ ખોડીદાસ સુનીલાલ ચા. ૮૯ શ. ૭, ૮ શીવલાલ તારાચંદ લી. ૮૮ શ. ૫, ૯ ભગવાનજી ગોખર પાદરા ૮૭ા શ. ૩, ૧૦ અમૃતલાલ ખીમચંદ સુ. ૮૭ શ. ૨, ૧૧ ચંદુલાલ જેઠાલાલ સુ. ૮૫ શ. ૨. ૧૨ ચીમનલાલ વાડીલાલ ચા. ૮૪, ૧૩ ગોરધનદાસ ગીરધરલાલ સુ. ૮૩, ૧૪ કેશવલાલ ગોત્તમચંદ લી. ૮૦, ૧૫ વિઠ્ઠલદાસ પોપટલાલ પા. ૮૦, ૧૬ મણીલાલ/મોતીલાલ સુ. ૭૩, ૧૭ નેમચંદ ડાહ્યાભાઈ પા. ૬૯, ૧૮ મણીલાલ મહીજીભાઈ સુ. ૬૭, ૧૯ સમરચંદ અમયાલાલ મા. ૬૫, ૨૦ હીમતલાલ લલ્લુભાઈ અ. ૬૨, ૨૧ ભાઈલાલ નાનશા અ. ૫૬, ૨૨ વનેચંદ ઉકાજી સુ. ૫૪, ૨૩ નગીનચંદ ડાહ્યાભાઈ સુ. ૪૬, ૨૪ વાડીલાલ નાયજી અ. ૪૬, ૨૫ વાડીલાલ ભગનલાલ અ. ૪૫, ૨૬ કેશવલાલ વીરચંદ અમરેલી ૩૯.

ધોરણ ૧ છું વિધિપક્ષ. [ખધા ઉમેદવારો સુખમના છે.] ૧ નરશી વીસનજી ૫૭ શ. ૩ ૨ નરસી હંસરાજ ૫૬ શ. ૨. ૩ વિરાનજી કેશવજી ૫૨, ૪ પ્રેમચંદ વેલજી ૪૯, ૫ ગોવીંદજી કુંવરજી ૪૮, ૬ લાલજી મેઘજી ૪૬, ૭ ચામજી હંસરાજ ૪૫, ૮ મેઘજી નરવાર ૩૪, ૯ પુનશી સુવજી ૩૪.

ધોરણ ૨ છું અ વિભાગ.

કુઠાકાર પુરુષોત્તમ મે. ૭૭ શ. ૨૧, ૨ અમૃતલાલ પુરુષોત્તમ મે. ૭૩ શ. ૧૫, ૩ મંગળદાસ મનસુખભાઈ અ. ૬૯ શ. ૯, ૪ રાજસિંહ હરજી મે. ૬૮ શ. ૫, ૫ આલમચંદ ડાહ્યાભાઈ સુ. ૬૭ શ. ૧, ૬ લાલચંદ દેવરાજ પાલી. ૬૬ શ. ૩, ૭ રામચંદ આલમચંદ ચા. ૬૬ શ. ૩, ૮ પ્રેમચંદ અમેચંદ પાલી. ૬૫ શ. ૨, ૯ નહાલચંદ ઠાકરસી લી. ૬૩, ૧૦ અંબાલાલ જગજીવન અ. ૬૨, ૧૧ હીમતલાલ કેશવલાલ સુ. ૬૨, ૧૨ ઉજ્જમશી ત્રીભોવનદાસ સુ. ૬૧. ૧૩ મણીલાલ કરમચંદ પા. ૬૧, ૧૪ સુખલાલ રવજીભાઈ જી. ૬૧, ૧૫ નાગજી પાનાચંદ મે. ૫૯, ૧૬ હીરાલાલ કેવળદાસ અ. ૫૮, ૧૭ ભોગીલાલ લલ્લુભાઈ પા. ૫૮, ૧૮ વાડીલાલ અંબાલાલ સુ. ૫૫, ૧૯ લાલચંદ ગણેશ પાલી. ૫૫, ૨૦ પાનાચંદ જયમલદાસ સુ. ૫૪, ૨૧ હીરાચંદ સોમચંદ ભા. ૫૪, ૨૨ જેસીગભાઈ સુદરજી અ. ૫૩, ૨૩ ભોગીલાલ શીકરચંદ અ. ૫૨, ૨૪ નરોત્તમદાસ જીવાભાઈ અ. ૫૨, ૨૫ મોહનલાલ હેમચંદ અ. ૫૧, ૨૬ બાલાભાઈ જેસીગભાઈ અ. ૫૧, ૨૭ ચીમનલાલ ત્રીભોવનદાસ અ. ૫૧, ૨૮ રતીલાલ મનસુખરામ અ. ૫૦, ૨૯ ભોગીલાલ મોહનલાલ ધી. ૫૦, ૩૦ ડાહ્યાભાઈ સાકલચંદ અ. ૪૯, ૩૧ હીમતલાલ બીખાભાઈ અ. ૪૯, ૩૨ રતીલાલ નાયાલાલ અ. ૪૯, ૩૩ ચંદુલાલ નાગરદાસ અ. ૪૮, ૩૪ છોટાલાલ નયુભાઈ ધી. ૪૮, ૩૫ માણેકલાલ જુરાભાઈ અ. ૪૮, ૩૬ પ્રેમચંદ લલિતચંદ ભા. ૪૮,

૩૭ માણેકલાલ મોતીલાલ અ. ૪૭, ૩૮ હીરાલાલ મણીલાલ અ. ૪૭, ૩૯ હીરાલાલ માણેકલાલ અ. ૪૭, ૪૦ અમરચંદ ડોસાભાઈ અ. ૪૭, ૪૧ કેવળચંદ પુરપોત્તમદાસ પા. ૪૭, ૪૨ રમણીકલાલ હમનલાલ અ. ૪૬, ૪૩ કરતુરચંદ સુનીલાલ અ. ૪૬, ૪૪ પોપટલાલ લેલાભાઈ અ. ૪૬, ૪૫ જમનાદાસ જોસીભાઈ અ. ૪૬, ૪૬ ખીમચંદ મુલચંદ અમરેલી ૪૬, ૪૭ બાલચંદ હેમચંદ અ. ૪૫, ૪૮ નગીનદાસ કચરાભાઈ અ. ૪૫, ૪૯ મણીલાલ જમરાજ પાલી. ૪૫, ૫૦ વીરચંદ મણીલાલ અ. ૪૪, ૫૧ સુનીલાલ ત્રીભોવનદાસ અ. ૪૪, ૫૨ પોપટલાલ શિવલાલ અ. ૪૪, ૫૩ ત્રીકમલાલ પીતાંબરદાસ ધી. ૪૪, ૫૪ ડાહ્યાભાઈ સુનીલાલ અ. ૪૩, ૫૫ લાલભાઈ સારાભાઈ અ. ૪૩, ૫૬ ચીમનલાલ મણીલાલ અ. ૪૨, ૫૭ કેશવલાલ ગીરધર મે. ૪૨, ૫૮ ચમનલાલ વાડીલાલ અ. ૪૧, ૫૯ મંગનલાલ ટોકરશી સુ. ૪૧, ૬૦ સારાભાઈ પ્રેમચંદ અ. ૪૦, ૬૧ રતીલાલ મનસુખરામ અ. ૪૦, ૬૨ અમૃતલાલ ખેમચંદ અ. ૪૦, ૬૩ ભોગીલાલ ત્રીકમલાલ અ. ૩૯, ૬૪ ચંદુલાલ લક્ષુભાઈ અ. ૩૯, ૬૫ વાડીલાલ દલસુખભાઈ અ. ૩૯, ૬૬ મોહનલાલ જયંદ અ. ૩૭, ૬૭ સાંકલચંદ કાલીદાસ અ. ૩૫, ૬૮ કેશવલાલ જીવરાજ અ. ૩૫, ૬૯ છોટાલાલ વીરચંદ મે. ૩૫.

ધોરણ ૨ જી વે વિભાગ, ૧ આણંદજી દેવશી મે. ૮૭ શ. ૨૧, ૨ રતીલાલ ત્રીભોવન પા. ૭૮ શ. ૧૨, ૩ કરતુરચંદ ભવાનદાસ અ. ૭૮ શ. ૧૨, ૪ ત્રીભોવનદાસ દીપચંદ અ. ૭૬ શ. ૫, ૫ કેશવલાલ અમલાલાલ લી. ૭૫ શ. ૪, ૬ ઉમેદગાઈ અમ. થાલાલ લી. ૭૦, ૭ સોમાભાઈ રાયજી મે. ૬૦, ૮ કાનજી દલ્લાણજી પાલી. ૫૧, ૯ અમૃતલાલ મોહનલાલ ધી. ૪૭, ૧૦ મણીલાલ કરતુરદાસ મે. ૩૪.

ધોરણ ૩ જી. ૧ લક્ષ્મચંદ હરજીવન પાલી. ૬૭ શ. ૨૫, ૨ દેવશી વેરશી સુખજી. ૫૫ શ. ૧૫.

ધોરણ ૪ જી. ૧ સોમાભાઈ દાયાભાઈ મે. ૮૦ શ. ૩૦, ૨ મણીલાલ કાનજીજી મે. ૭૫ શ. ૨૦

ધોરણ ૫ જી. ૧ ફુલમદાસ કાળીદાસ મે. ૯૬ શ. ૨૦. ખીમચંદ ફુલચંદ બા. ૫૦ શ. ૫, ૩ ગગનલાલ વર્ધમાન વ ૫૦ શ. ૫.

ધોરણ ૫ જી. ૧ સોમાગચંદ મુળચંદ પા. ૯૩ શ. ૨૦, ૨ શાંતિલાલ માણેકચંદ ધી. ૭૪ શ. ૧૦, ૩ શાંતિલાલ હરજોનિંદાસ અ. ૬૦ શ. ૫.

ધોરણ ૫ જી. ૧ કરતુરચંદ ભીખાચંદ ધી. ૯૨ શ. ૨૦, ૨ મુલચંદ હરજીવન અ. ૫૬ શ. ૫.

ધોરણ ૫ જી. ૧ મુળભાઈ નારાભાઈ મે. ૮૦ શ. ૨૦, ૨ ખેતસી જીનેન્દસાગર સુરીચંદ મે. ૭૦ શ. ૧૦, ૩ પુરપોત્તમ જયમલદાસ સુ. ૫૭ શ. ૫.

ફલ ૧૨૯ વિદ્યાર્થીઓ પાસ થયા છે અને ઇનામના ૩૧. ૪૨૭ અથવા છે.

અવિવાહિત કન્યાઓનું ધોરણ ૧ જી. ૧ હીરા લેહરચંદ પા. ૮૩ શ. ૧૫, ૨ ધીરી સુનીલાલ ક. ૮૦ શ. ૮, ૩ ભીખી સુનીલાલ પા. ૭૮ શ. ૭, ૪ શાંતી મંગળચંદ પા. ૭૭ શ. ૫, ૫ ગજાલક્ષ્મચંદ પા. ૭૭ શ. ૫, ૬ રમણગૌરી નાનાભાઈ સુ ૭૫ શ. ૪, ૭ ચંપા સુરજમલ પા. ૭૨ શ. ૨, ૮ મણુ કરતુરચંદ બાપુભાઈ પાદરા ૭૨ શ. ૨, ૯ ચંપા સુનીલાલ અ. ૭૨ શ. ૨, ૧૦ રાહી વાડીલાલ અ. ૭૧ શ. ૧, ૧૧ અંબા ત્રીભોવન અ. ૬૯

૩૧, ૧૨ શાકરી નથુભાઈ મા. ૬૬ ૩૧, ૧૩ મેણી પુનમચંદ ક. ૬૬ ૩૧, ૧૪ ચંપા વાડીલાલ
 ચ. ૬૫, ૧૫ જીવી દુલભજી પાલી. ૬૨, ૧૬ જીવકોર રતનચંદ ક. ૬૨, ૧૭ પાર્વતી સેરપચંદ પે.
 ૬૨, ૧૮ મોતી સ્વરૂપચંદ પા. ૬૧, ૧૯ રેવા અંબાલાલ ખં. ૬૦, ૨૦ મંચુ દેવચંદ મા. ૫૯,
 ૨૧ કાંતા કૃષ્ણચંદ ચ. ૫૯, ૨૨ લીલી કેશવલાલ ચ. ૫૮, ૨૩ ચંપા હરીલાલ ચ. ૫૭,
 ૨૪ પ્રેમકુંવર ધરમશી પાલી. ૫૭, ૨૫ લીલી ચમનલાલ ચ. ૫૭, ૨૬ હીરી ડાહ્યાભાઈ ચ.
 ૫૫, ૨૭ રતન લાલભાઈ ચ. ૫૫, ૨૮ ચંદ્રાવતી ડાકોરભાઈ સુ. ૫૫, ૨૯ શની નગીનદાસ
 ખં. ૫૪, ૩૦ સીતા કેવળદાસ ચ. ૫૪, ૩૧ મોતી કસ્તુરચંદ પાદરા. ૫૪, ૩૨ લીલી પ્રેમચંદ ચ. ૫૩,
 ૩૩ કમળા ચીમનલાલ ચ. ૫૩, ૩૪ પ્રેમકુંવર નારણ બા. ૫૨, ૩૫ મહાલક્ષ્મી લાલભાઈ
 ચ. ૫૨, ૩૬ રતન સુનીલાલ ચ. ૫૨, ૩૭ વીજકોર દેવચંદ સુ. ૫૧, ૩૮ અજવાળી
 કુંવરજી પાલી. ૫૧, ૩૯ કચનગૌરી નાનચંદ સુ. ૫૦, ૪૦ હેમી મેરાજ પાલી. ૫૦,
 ૪૧ મોંધી મુળજી બા. ૫૦, ૪૨ ચંપા જોડાદાસ ઝી. ૫૦, ૪૩ દેવકુંવર પાનાચંદ બા.
 ૪૯, ૪૪ માણેક ચકુભાઈ ચ. ૪૯, ૪૫ મેના હગનલાલ ખં. ૪૯, ૪૬ જનસુદ કચરા-
 ભાઈ ચ. ૪૮, ૪૭ રતન મણીલાલ ચ. ૪૭, ૪૮ હીરી મહાસુખરામ ચ. ૪૭, ૪૯
 હીરા વેણીચંદ મા. ૪૭, ૫૦ સાંકે છોટાલાલ ચ. ૪૭, ૫૧ કેશર તારાચંદ ખં. ૪૭,
 ૫૨ ચારદા લાલભાઈ ચ. ૪૭, ૫૩ રમણગૌરી સાકરચંદ સુ. ૪૬, ૫૪ મંગળા ડાહ્યાલાલ
 પાલી. ૪૫, ૫૫ કમળા સાંકેચંદ ચ. ૪૫, ૫૬ બીજુ બાલુભાઈ સુ. ૪૫, ૫૭ મોતી
 સ્વરૂપચંદ અમરેલી ૪૪, ૫૮ જસી રણછોડ પાદરા ૪૩, ૫૯ કલાવતી માધવજી બા. ૪૩,
 ૬૦ ચંપા રામચંદ અમરેલી ૪૩, ૬૧ સુભદ્રા દોલાભાઈ ચ. ૪૩. ૧૨ હીરા માણેકચંદ ધી.
 ૪૩, ૬૩ મેની ગીરધરભાઈ ક. ૪૩, ૬૪ અંબા માણેકચંદ બા. ૪૨, ૬૫ સુલાખ અનુ-
 પચંદ સુ ૪૨, ૬૬ જનસુદ મણીલાલ ચ. ૪૨, ૬૭ શાંતિ સ્વરૂપચંદ અમરેલી ૪૨, ૬૮
 લીલી બીખાભાઈ ચ. ૪૧, ૬૯ ચંપાવતી મંગુલાલ સુ. ૪૦, ૭૦ સતોક જાદવજી અમ-
 રેલી ૪૦, ૭૧ મુળી હરખાજી ચ. ૨૯, ૭૨ શકરી હરીલાલ ચ. ૩૯, ૭૩ ચચળ પ્રેમ-
 ચંદ બા. ૩૮, ૭૪ લીલી પ્રેમચંદ ચ. ૩૮, ૭૫ મંચુ કસ્તુરચંદ પાદરા ૩૮, ૭૬ હીરી
 સુનીલાલ ચ. ૩૮, ૭૭ હીરી સારાભાઈ ચ. ૩૮, ૭૮ રૂપી લીલાચંદ ધી. ૩૮, ૭૯
 અજવાળી નાનચંદ પાલી ૩૭, ૮૦ સુરજ બીખાભાઈ બા. ૩૭, ૮૧ જયકુંવર તારાચંદ
 અમરેલી ૩૭, ૮૨ કમળા ડાહ્યાભાઈ પાદરા ૩૬, ૮૩ રતન નરોત્તમ બા. ૩૬, ૮૪
 સુલાખ મંચુભાઈ સુ. ૩૬, ૮૫ હીરાગૌરી નરોત્તમદાસ સુ. ૩૬, ૮૬ રમણ નગીનદાસ સુ.
 ૩૬, ૮૭ મહાલક્ષ્મી મણીલાલ ચ. ૩૫, ૮૮ વિજયા પરશોત્તમ બા. ૩૫, ૮૯ માણેક
 બાલચંદ ખં. ૩૫, ૯૦ રંબા દપૂરચંદ અમરેલી ૩૫, ૯૧ માણેક લાલભાઈ ચ. ૩૪,
 ૯૨ જનસુદ વાડીલાલ ચ. ૩૪, ૯૩ કુચી ચમનલાલ ચ. ૩૪, ૯૪ પરમન દામોદર
 બા. ૩૪, ૯૫ કમુ અમીચંદ સુ. ૩૪, ૯૬ કીકી હગનલાલ સુ. ૩૪, ૯૭ હીરાકોર જવેરચંદ
 સુ. ૩૪, ૯૮ સુભદ્રા કાળીદાસ ચ. ૩૪, ૯૯ ચંપા મણીલાલ ચ. ૩૪, ૧૦૦ લીકી
 બુધાભાઈ ચ. ૩૪, ૧૦૧ મંચુ હરજીવનદાસ ખં. ૩૪, ૧૦૨ અજવાળી જવેરચંદ અમરેલી
 ૩૪, ૧૦૩ કમુળા વશરામ અમરેલી ૩૩, ૧૦૪ સાંકેળી હેમચંદ અમરેલી ૩૩, ૧૦૫
 પાર્વતી જોડાદાસ ઝી. ૩૩, ૧૦૬ રંબા છોટાલાલ બા. ૩૩, ૧૦૭ લખમી નાયુભાઈ સુ.
 ૩૩, ૧૦૮ મંચુ સાગભાઈ ખં. ૩૩, ૧૦૯ મોતી મોહનલાલ ખં. ૩૩, ૧૧૦ વિમળા
 અમૃતલાલ ચ. ૩૩, ૧૧૧ જસી સુનીલાલ ચ. ૩૩, ૧૧૨ જસી વાડીલાલ ચ. ૩૩.

અવિવાહિત કન્યાઓનું ધોરણ ૨ જી. ૧ મંથુ લક્ષ્મીબાઈ પા. ૮૦ રૂ. ૧૫, ૨ પ્રધાન પ્રેમચંદ ક. ૭૧ રૂ. ૭, ૩ ચંદન સુનીલાલ ક. ૬૨૧૧ રૂ. ૫, ૪ મણી કલચંદ ખં. ૪૬૧૧, ૫ જસી નાથલાલ અ. ૪૫૧૧, ૬ જસુદ બીખાચંદ પા. ૪૪૧૧, ૭ માણે ક પુન-
ભાઈ અ. ૪૪૧૧, ૮ ગાંડી નાથલાલ ખં. ૪૩૧૧, ૯ રતન પોપટલાલ અ. ૪૨૧૧, ૧૦ કાતા સકરચંદ અ. ૪૧૧૧, ૧૧ રેવા પાનાચંદ ખં. ૩૭૧૧, ૧૨ વિમળા ત્રીકમલાલ અ. ૩૬.

સ્રીઓનું ધોરણ ૧ જી. ૧ સાકળી બળાખીદાસ મે ૮૩ રૂ. ૨૧, ૨ બાપુ સુની-
લાલ પા. ૮૫ રૂ. ૧૭, ૩ આધી દલીચંદ લી. ૮૨ રૂ. ૧૫, ૪ કાતા બહેચંદાસ અ. ૭૩
૩ ૧૧. ૫ શ્રીમતી બાઈલાલ સુ. ૬૮ રૂ. ૯, ૬ તારાગૌરી રતેચંદ સુ. ૬૩ રૂ. ૭, ૭
મણી નયુભાઈ ધી. ૬૨ રૂ. ૫, ૮ ચ પા જમનાદાસ અ. ૬૦ રૂ. ૩, ૯ હીરાકોર પુનમ-
ચંદ મે ૫૯ રૂ. ૨, ૧૦ ઉજમ અભેચંદ સુ. ૫૯ રૂ. ૨, ૧૧ હરકોર નરોત્તમદાસ સુ. ૫૮,
૧૨ મણી જોડાલાલ અ. ૫૪, ૧૩ ચમુ રૂપચંદ સુ. ૫૩, ૧૪ મણી કાળીદાસ અ. ૫૨,
૧૫ ચચન બેચંદાસ અ. ૪૯, ૧૬ પાર્વતી હરજીવન અ. ૪૬, ૧૭ બાપુ વીરચંદ અ.
૪૪, ૧૮ મેના જયંદ મા. ૪૪, ૧૯ નાની સુનીલાલ સુ. ૪૨, ૨૦ કાતા વરજીવનદાસ
અ. ૪૨, ૨૧ જમક પ્રજલાલ અ. ૩૮

સ્રીઓનું ધોરણ ૨ જી. ૧ મોતી રણછોડ ક. ૬૬ રૂ. ૩૧, ૨ શાંતા રતેચંદ
અ. ૬૨ રૂ. ૨૫, ૩ કમળા દેવચંદ સુ. ૫૭ રૂ. ૧૩, ૪ ગનરી ગાનચંદ ધી. ૫૭
૩ ૧૩, ૫ સકરી સાંકળચંદ ધી. ૫૫.

સ્રીઓનું ધોરણ ૩ જી. ૧ કીકી નાનચંદ સુ. ૭૪ રૂ. ૨૫, ૨ ચ પા સુનીલાલ
ક. ૬૨ રૂ. ૧૫, ૩ જોષ્ઠી લક્ષ્મીચંદ આ. ૬૧ રૂ. ૧૦, ૪ સકરી મહારામ અ. ૫૬, પ્રધાન
મહેરચંદ અ. ૫૫, ૬ પ્રભાવતી રતનચંદ અ. ૫૪, ૭ સીતા અભીચંદ અ. ૩૫

સ્રીઓનું ધોરણ ૪ જી. ૧ ગેન પૂરી ઉમેચંદ અમદાવાદ ૬૮ રૂ. ૨૫.

સ્રીઓનું ધોરણ ૫ જી. નેમગર કરજીચંદ સુરત ૬૯ રૂ. ૨૫.

નોટ—કુલ ૧૫૯ ઉમેદવાર પાસ થયા છે અને ધનામના રૂ. ૪૫૭ આપવામાં
આવ્યા છે.

કૉન્ફરન્સ મિશન.

૧ શ્રી સુકુત મંદાર ફંડ.

(તા. ૬-૨-૧૭ થી તા. ૧૨-૩-૧૭, સ. ૧૮૭૩ ના આદેશ સુદ ૧૪ થી ફાગણ વદ ૪.)
વસંત આઝા રૂ. ૭૩-૨-૦

ગયા માસ આખરના બાકી રૂ. ૯૨૦-૮-૦

(૧) ઉપદેશક મી. વાહીલાલ સાંકળચંદ—મારવાડ.

ધુળેશ—ધુણવાના શ્રી મધ તરફથી ૩૧૧૧, તથા હરના

શેઠ નેમચંદ રેવાજી ૫, ઉદેપુર ૨૩

કુલ રૂ. ૫૯-૧૪-૦

(૨) મી. પુનલાલ પ્રેમચંદ—રાજપુતાના. મરતપુર ૧૩.

કુલ રૂ. ૧૩-૦-૦

(૩) જોલાપુરના શેઠ કલ્યાણભાઈ હગલવાલ માર્દત ૦.

કુલ રૂ. ૦-૪-૦

નોટ—જો ઉપદેશક ૨૦ ઉપર ગયેલ રૂ.

એકંદર કેલ રૂ. ૯૯૩-૧૦-૦
વસંત નથી.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડ.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કૉન્ફરન્સ ધાર્મિક હરીફાઈની
બંને પરીક્ષા.-તેના નિયમો અને અભ્યાસક્રમ.

સ્થળ-એન્ટ વગેરે.

૧. મજકુર બંને પરીક્ષા શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડે નિમેષ નીચેનાં સ્થળોએ અને નીચે જણાવેલ એન્ટોની દેખરેખ નીચે દરેક વર્ષના ટીસેમ્બર મહીનાના છેલ્લા રવિવારે યોજાના ૧ થી ૪ વાગ્યા સુધી લેખિત લેવામાં આવશે અને તેના પરિણામ ત્યાર પછી દોઢ બે મહીને બહાર પાડવામાં આવશે.

સ્થળ

એન્ટ.

- ૧ મુંબઈ શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડ.
- ૨ સુરત શ્રી. સુનીલાલ હગનચંદ શરાદ તથા શ્રી. મગનલાલ પી. બદામી.
- ૩ અમદાવાદ શ્રી. હીરાચંદ કલકામી તથા શ્રી. મણીલાલ નથુભાઈ દોશી.
- ૪ માંગરોળ શ્રી આત્મારામજી જૈન પાઠશાળા.
- ૫ મેહસાણા શ્રી મેહસાણા જૈન પાઠશાળા.
- ૬ પાલીતાણા ઝવેરી લક્ષ્મીચંદ ધેશાભાઈ તથા શ્રી. કુંવરજી દેવશી.
- ૭ ભાધનગર શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સમા.
- ૮ યેવલા શેઠ દામોદર બાપુશા તથા શેઠ બાલચંદ હીરાચંદ.
- ૯ બનારસ શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળા.
- ૧૦ નવપુર શેઠ ધાંસીલાલ ગુરુચંદ.
- ૧૧ ગુજરાનવાલા શ્રી આત્મારામજી જૈન પાઠશાળા.
- ૧૨ રોજકોટ શ્રી. ચત્રજીજી જ્યેષ્ઠ.
- ૧૩ રતલામ શેઠ વર્ધમાનજી વાલચંદજી તથા શેઠ રતનલાલજી સુરાના.
- ૧૪ બોટાદ દેશાઈ લક્ષ્મીચંદ બચાન.
- ૧૫ વડવાણ શ્રી ગોવિંદભાઈ મકન તથા શ્રી મગનલાલ ડાહ્યાભાઈ.
- ૧૬ લોંચ શેઠ હરીસંગ રતનચંદ.
- ૧૭ અમરેલી શેઠ સુદરજી ડાહ્યાભાઈ વડીલ.
- ૧૮ લોંબડી શેઠ હીરાચંદ લાલચંદ તથા શ્રી સુખલાલ કપુરચંદ.
- ૧૯ ધીરોળ શ્રી. સુનીલાલ હાપીચંદ.
- ૨૦ મોરબી વડીલ ધનજીભાઈ રામચંદ તથા શ્રી પ્રભાકર હરખચંદ.
- ૨૧ ઝીંબુવાડા શેઠ તેજપાળ ત્રીકમ તથા વોરા સવચંદ છત્રાચંદ.
- ૨૨ વડરમા શ્રી મળાચંદ સાંકેલચંદ તથા શ્રી બાલચંદ ખીમચંદ.
- ૨૩ માણસમા વડીલ રવચંદ આલમચંદ.

૨૪ ખંભાત	શેઠ ચીમનલાલ પુરુષોત્તમદાસ તથા રા. ચુનીલાલ મુલચંદ કાપડીઆ
૨૫ પાટણ	શેઠ સેવંતીલાલ નગીનદાસ તથા શેઠ વાડીલાલ સાંકલચંદ.
૨૬ કપડવંજ	પરિ ગ્રેમચંદ રતનચંદ.
૨૭ ભોરસદ	રા. હોટાલાલ બાપુભાઈ પરીખ તથા શા કીલાભાઈ જેઠાભાઈ.
૨૮ પાદરા	વકીલ મોહનલાલ હોમચંદ
૨૯ પેથાપુર	નગરશેઠ કુતેચંદ રવચંદભાઈ.
૩૦ માણસા	શેઠ હાથીભાઈ મુલચંદ તથા શા મણીલાલ જેચંદ.

નોટ—ખીન્ન સેન્ટરો યોગ્ય સંખ્યા આવે બોર્ડ તરફથી ઉધાડવામાં આવશે.

અભ્યાસક્રમ.

(૧) પુરૂષ જૈન ધાર્મિક હરીશ્ચંદ્રની પરીક્ષામાં નીચે મુજબ પાંચે ધોરણની પરીક્ષા લેવામાં આવશે.

ધોરણ ૧ હુઃ—પંચ પ્રતિક્રમણ મૂળ, અર્થ, વિધિ અને હેતુ સહિત (૧) તપ ગમ્મીય માટે થી જૈન શ્રેયરકર મંડળ તરફથી પ્રગટ થયેલ પુસ્તક. (૨) વિધિ પક્ષવાળા ઉમેદવારો માટે શેઠ બીમસિંહ માણેકજી છપાવેલ નિધિપક્ષ પંચ પ્રતિક્રમણ સુત્ર મોડું (૩) સિવાયના ગમ્મ વાળાઓની પરીક્ષા તે તે ગમ્મના પ્રમાણુસૂત્ર પુસ્તકના અનુસાર લેવામાં આવશે.

ધોરણ ૨ હુઃ (અ અને વ એ બેમાંથી કોઈપણ વિભાગ) :—અ. જીવવિચાર તથા નવતત્ત્વ પ્રકરણ (શેઠ બીમશી માણેકવાળાં પુસ્તક), ધર્મબિંદુ (શ્રાવક ધર્મ સંબંધી વિભાગ આત્માનંદ જૈન સમાજ છપાવેલું) અથવા વ નવતત્ત્વ, નવસ્મરણ અર્થ સહિત (શેઠ બીમસિંહ માણેકવાળાં પુસ્તક), ત્રણ ભાષ્ય (શેઠ વેણીચંદ સુરચંદ અથવા શેઠ બીમસિંહ માણેકવાળાં પુસ્તક) અર્થ અને સમજણ તથા, હેતુપૂર્વક ધોરણ ૩ હુઃ—૧ જ્ઞાનસાર—(રા. દીપચંદ જગનલાલવાળા), ૨ મહાવીર ચરિત્ર બાપોતર હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત દશમુ પર્વ (થી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલું), અને ૩ આનંદધનજીની યાત્રીશી (જ્ઞાનસારના ટપાવાળી)

ધોરણ ૪ હુઃ—આગમસાર દેવચંદ્રકૃત (શેઠ બીમસિંહ માણેક તરફથી છપાવેલ). અને રાજાભ્ય તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્ર—(સમજણ સાથે રામલ એશિયાટીક સોમાઇટીમાં.)

ધોરણ ૫ હુઃ—નીચેના સાત વિભાગમાંથી કોઈપણ એક વિભાગ.

- ૧ ન્યાય વિષયમાં—સ્વાદ્વાદ મંજરી (રામચંદ જૈન રાજમાળામાંથી) અને આઠ દ્રષ્ટિની સજ્જાય (પ્રકરણ સંતાકરના ભાગ પહેલામાંથી ૪૧૩ થી ૪૩૮ પાનાં)
- ૨ દ્વ્યાનુયોગ વિષયમાં—છ કર્મ અંથ (બીમસિંહ માણેક તરફથી છપાવેલ)
- ૩ અધ્યાત્મ વિષયમાં—અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ (રા. રા. મોતીચંદ કાપડીઆ તરફથી બકાર પહેલું) અને દેવચંદ્રજીની યાત્રીશી (શેઠ બીમસિંહ માણેક તરફથી નિવેચન સાથે છપાવેલ.)
- ૪ પ્રકીર્ણ વિષયમાં—ઉપદેશ પ્રાસાદ પાંચે ભાગ (થી જૈન ધર્મ)

છપાએલ) તેના પર વિવેચન વિચારપૂર્વક કરેલ અવલોકન સાથે.

૫ ઇતિહાસ વિષયમાં—ત્રિપદિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ થી ૧ થી ૧૦ તું ભા. પાંતર સંપૂર્ણ (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી છપાએલ) ઐતિહાસિક તથા તત્ત્વ દ્રષ્ટિએ વિદ્યાર્થીઓએ અવલોકન કરવાનું.

૬ તત્ત્વજ્ઞાન વિષયમાં—સદીક-પદ્ધર્શન સમુચ્ચય.

૭ પ્રાકૃત ભાષા—પ્રાકૃત ભાષાપદેશિકા (ષદિત બહેચરદાસ કૃત) અને ઉપદેશ-માળા (ધર્મદાસ ગુણિકૃત)

(૨) સ્ત્રી જૈન ધાર્મિક હરીદાસની પરીક્ષામાં નીચે મુજબ અવિવાહિત કન્યાઓ માટે બે ધોરણની અને કન્યાઓ તથા સ્ત્રીઓ માટે પાંચ ધોરણની પરીક્ષા લેવામાં આવશે

(અ) માત્ર અવિવાહિત કન્યાઓ માટે

બાળ ધોરણ ૧ હું—(૧) આયિક તથા દેવવંદન વિધિનાં સૂત્ર તથા નવઅંગ પૂજના દોહા સમજણ સહિત મુખ પાઠે, (૨) જીવવિચારની પચીસ ગાથાના છુટા બોલ સામાન્ય સમજણ સાથે તથા (૩) પુત્રીશિક્ષા (ગુજરાતી પ્રેસ.)

બાળ ધોરણ ૨ હું (૧) જીવવિચાર* તથા નવતત્ત્વનો સાર (શેઠ બીમસિંહ ગાણેકવાળા પુસ્તક) (૨) ઉપદેશ પ્રામાદ ભા. ૧ લો (પ્રગટ કર્તા—શ્રી જૈન ધર્મ પ્ર. સભા) તથા (૩) હિતશિક્ષા છત્રીસી (વીરવિજયજી કૃત) સમજણ સાથે કે જે જૈન કાવ્ય પ્રવેશમાં આવેલી છે.

(બ) કન્યાઓ તથા સ્ત્રીઓને માટે

ધોરણ ૧ હું—(૧) બે પ્રતિક્રમણ—અર્થ સમજણ પૂર્વક મુખ પાઠે (તપગચ્છ માટે જૈન ટ્રેપરકર મંડળનું તથા વિધિપક્ષ માટે શેઠ બીમસિંહ ગાણેકવાળા પુસ્તક) (૨) જીવવિચાર પ્રકરણનો સાર (બીમસિંહ ગાણેકવાળા છુક), (૩) સજ્જાઓ—ઉદયગતની ચાર કોષ, માન, માયા, લોભની સજ્જાઓ, તથા ગાહુદી:—૧ શીખલ સહુણી ચુંદી, (૨) બહેની સંચરતા સંસારમારે (એ હએ જૈન કાવ્ય પ્રવેશમાંથી)

ધોરણ ૨ હું—તપગચ્છ માટે પચ્ચપ્રતિક્રમણ તથા નવસ્મરણ (જૈન ટ્રેપરકર મંડળવાળું) સમજણ પૂર્વક મુખપાઠે. વિધિપક્ષ માટે પચ્ચપ્રતિક્રમણ (બે પ્રતિક્રમણ સૂત્રો સિવાય પ્ર૦ બીમસિંહ ગાણેક) ભક્તીમરૂતથા કલ્યાણમંદિર. અન્ય ગચ્છ માટે તેઓનું પચ્ચપ્રતિક્રમણ અને નવસ્મરણ.

ધોરણ ૩ હું—(૧) નવતત્ત્વ તથા ત્રણ ભાષ્યનો સાર [બીમસિંહ ગાણેકવાળા પુસ્તક], (૨) ઉપદેશ પ્રામાદ ભા. ૧ લો. (પ્ર. જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા) અર્થ સહિત તથા (૩) છ સ્તવનો—૧ જબલગે સમકિત રત્નકું પાયા નહિ, ૨ સમકિતદાર ગભારે પેસતાજી, (૩) દોડતાં દોડતાં પંથ કપાય તો (૪) તાર હો તાર પ્રભુ મુજ એવક બણી, [૫] જાત્રા નવાણું કરીએ વિમલગિરિ, (૬) પ્રભુ પાસજી પ્રગટ પ્રભાવી. (જૈન કાવ્ય પ્રવેશમાંથી.) અથવા તે છ સ્તવોને બદલે સમકિતના ૬૧ બોલની સજ્જાપ સમજણ સાથે. (જૈનકાવ્ય પ્રવેશમાંથી)

* નોટ—જીવવિચાર તથા નવતત્ત્વના વિદ્યાર્થીએ ગાયબો કહે 'હરીને બાવાઈ' કરવો પડશે.

ધોરણ ૪ શુઃ—આગમસાર દેવચંદ્રણ કૃત પ્રકરણ રત્નાકરમાંથી, (૨) ગુણસ્થાનક ક્રમ (જૈન તત્ત્વાદર્શ—પરિષદેદ છટ્ટો અથવા અનોપચંદ મહુકચંદના પ્રયોગતર રત્ન ચિંતામણી પ્રત્ન પર થી પછ કે જેમાં આ હકીકત આવી જાય છે), (૩) શિલોપદશમાળા (જૈન વિદ્યાગાળાવાળી) (૪) માને શિખામણ (કર્તા—ડૉ. ત્રીભોવનદાસ મોતીચંદ.)

ધોરણ ૫ શુઃ—નીચેના અ, વ, ક, ઇ, અને ફ એ પાંચ વિભાગમાંથી ગમે તે એક.

અ. (૧) તત્ત્વાર્થ સૂત્ર (રાજચંદ્ર જૈનસાહ માંગામાંથી) અને (૨) આનંદધનણ ચોવીશી (તેના પ્રયત્નમાં ૧૯ સ્તવનો સુમળણ સાથે આવક બીમસિદ્ધ માણેકવાણું પુસ્તક) અથવા

વ. ચારકર્મ ગ્રંથ તથા ઉપમિતિ ભવપ્રપચ્ચ સંક્ષિપ્ત (પ્રકરણ રત્નાકર ભાગ ૪ થો—પ્ર૦ બીમસિદ્ધ માણેક) અથવા

ક. જ્ઞાનાર્ણવ અને આઠ દ્રષ્ટિની સજ્જાય. અથવા

ઢ. ચોગખિંદુ, આઠ દ્રષ્ટિની સજ્જાય અને દેવચંદ્રણ ચોવીશી અથવા

ફ. ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૨ થી ૫

૩ ધનામોઃ—આ પરીક્ષાઓમાં હંથે નજરે આવનાર ઉમેદવારોને તેની લાવકાન, પ્રમાણે નીચેમુજબ મોડ તરફથી ધનામો પરીક્ષા લેવાયા પછી આશરે બે મહિને આપવામાં આવશે.

(૧) પુરૂષ જૈન પરીક્ષામાંઃ—ધોરણ ૧ શુઃ—ધનામ દસ કુલ શ. ૬૨ નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૨૧, ખીજું ૩. ૧૭, ત્રીજું ૩. ૧૫, ચોથું ૩. ૧૧, પાંચમું ૩. ૯, છઠું ૩. ૭, સાતમું ૩. ૫, આઠમું ૩. ૩ નવમું અને દશમું ૩. ૨.

ધોરણ ૨ શુઃ. એ વિભાગમાં ધનામ ચાર કુલ શ. ૫૦ નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૨૧, ખીજું ૧૫, ત્રીજું ૯, ચોથું ૫, અને ૫ વિભાગમાં ચાર ધનામ કુલ. શ. ૫૦ નાં જેમાં ૧ શુ. ૩. ૨૧, ખીજું ૧૫, ત્રીજું ૯, ચોથું ૫.

ધોરણ ૩ શુઃ—પાંચ ધનામો ૩. ૬૩ નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૨૫, ખીજું ૧૫, ત્રીજું ૧૦, ચોથું ૮, પાંચમું ૫.

ધોરણ ૪ શુઃ—ત્રણ ધનામો ૩. ૬૦ નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૩૦, ખીજું ૨૦ ત્રીજું ૧૦

ધોરણ પાંચમું—સાત વિભાગમાંના દરેક વિભાગમાં ૩. ૨૦ સાત ધનામો ૩. ૧૪૦નાં.

(૨) સ્ત્રી જૈન પરીક્ષામાંઃ—બાળ ધોરણ ૧ શુઃ ધનામ આઠ કુલ ૩. ૫૦ નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૧૫, ખીજું ૭, ત્રીજું ૭, ચોથું ૬, પાંચમું ૫, છઠું ૪, સાતમું ૩, આઠમું ૨. બાળ ધોરણ ૨ શુઃ—સાત ધનામો ૩. ૩૮ નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૧૫, ખીજું ૭, ત્રીજું ૫, ચોથું ૪, પાંચમું ૩, છઠું અને સાતમું ૨.

કન્યા તથા સ્ત્રીઓનું ધો. ૧ શુઃ દસ ધનામો શ. ૬૨ નાં તેમાં પહેલું ૩. ૨૧, ખીજું ૧૭, ત્રીજું ૧૫, ચોથું ૧૧, પાંચમું ૯, છઠું ૭, સાતમું ૫, આઠમું ૩, નવમું તથા દશમું ૨.

ધો. ૨ શુઃ—ચાર ધનામો ૩. ૮૩નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૩૧, ખીજું ૨૫, ત્રીજું ૧૭, ચોથું ૧૦.

ધો. ૩ શુઃ—ત્રણ ધનામો ૩. ૫૦નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૨૫, ખીજું ૧૫, ત્રીજું ૧૦.

ધો. ૪ શુઃ—ત્રણ ધનામો ૩. ૫૦નાં તેમાં ૧ શુ ૩. ૨૫, ખીજું ૧૫, ત્રીજું ૧૦.

ધો. ૫ શુઃ—પાંચ ધનામો ૩. ૧૦૦નાં—પાંચ વિભાગમાંના દરેક વિભાગમાં શ. ૨૦.

૪ પ્રકીર્ણ સૂચના:—કોઇ પણ વિદ્યાર્થી એકી વખતે એક જ ધોરણમાં પરીક્ષા આપી શકશે, પણ તેમાં તે નિષ્ફળ જશે તો તે ધોરણમાં તે બીજી વરસે બેસી શકશે. બીજા તથા પાંચમા ધોરણમાં એકથી વધારે વિષયો છે તેથી દરેકમાં જુદે જુદે વરસે પરીક્ષા આપી શકશે અને પાસ થનારને લાયકાત પ્રમાણે ઇનામ અને અચૂક પ્રમાણપત્ર મળશે.

એક તૃતીયાંશ માર્ક મેળવનારને જ પાસ થયેલ ગણનામાં આવશે પણ ઇનામને લાયક થવા માટે ઓછામાં ઓછા પચાસ ટકા માર્ક મેળવવાજ જોઈશે.

પાંચમાં ધોરણમાં હાલ દુરત ઇનામ નાનાં દેખાય છે પણ જે વિભાગમાં બેસનાર નહિ હોય તેનાં ઇનામો અન્ય વિભાગમાંના ઇનામની રકમ અથવા સંખ્યા વધારવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવશે.

દરેક પેટા વિભાગમાં ઇનામો એક બીજાથી સ્વતંત્ર છે તેથી તે ધોરણના વિભાગોમાં અંદર અંદર હરીફાઈ રહેશે નહીં.

આખે અપંગ હોય તેને માટે લખનારની વ્યવસ્થા કરી લેવામાં આવશે તો તેની યોગ્યતાનું પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવશે પણ તેને ઇનામ મળશે નહીં.

આ પરીક્ષાના ધોરણ વિગેરે સંબંધમાં ખુલાસો પુછવો હોય તે નીચેના શીરનામે પૂછી મગાવવો.

પુરુષ પરીક્ષામાં બીજા ધોરણમાં અને ત્રીસ પછીના ધોરણમાં નવ સ્તરણ સિવાય કોઇ પણ વિષયમાં મુખ્ય પાઠના સવાલો પરીક્ષામાં પૂછવામાં આવશે નહીં.

ધાર્મિક શિક્ષક, સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ, પરીક્ષકો તથા પડિતો પહેલા તથા બીજા ધોરણની પરીક્ષામાં બેસશે તો તેમને પાસ થયે માત્ર પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવશે, ઇનામ તેમને મળી શકશે નહિ.

અવિવાહિત કન્યાઓના બંને ધોરણમાં સવાલો બહુ સાદા પૂછવામાં આવશે અને પરીક્ષકો નરમ રહે તેવી સૂચના કરવામાં આવશે.

કન્યા તથા સ્ત્રીઓના સર્વ સવાલ પત્રકોના સંબંધમાં અધરા સવાલો ન પૂછાય તે માટે મોડરેટોની નિમણૂક બોર્ડ કરશે.

૫ ઉમેદવારોએ ભરવાનું ફોર્મ:—

આ પરીક્ષામાં બેસનાર ઉમેદવારોએ નામ, ઠેકાણું, ગામ, ઉંમર, અંતરણીય, જન્મ ભૂમિ, કયા ધોરણમાં, કયા પેટા વિભાગમાં, કયા સ્થળે પરીક્ષા આપવી છે તેમજ તેની વ્યાવહારિક કેળવણી, તથા ધાર્મિક અભ્યાસ કેટલો છે અને ધર્મો-શું છે તથા અગાઉ કોઇ ધોરણમાં પરીક્ષા આપી છે કે નહિ તેની વિગત તથા પરિણામ જાણેલા ફોર્મમાં ભરીને વિદ્યાર્થીની સહી સાથે એન્ટ દ્વારા અથવા સીધા નીચેના શરનામે ચોખ્ખા અક્ષરે દરવર્ષની તારીખ ૩૦ મી નવેમ્બર પહેલાં લખી મોકલવું.

પાંચમીની પોસ્ટ નં. ૩
મુબમ.

માતીચંદ ગિરધરલાલ કાપરીઆ,
મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ,
આનંદરી સેક્રેટરીઓ.
શ્રી જૈન શ્લેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડ.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

Jaina Shvetambara Conference Herald.

પુ. ૧૩. અંક ૪. વીરાત ૨૪૪૩ ચૈત્ર, સં. ૧૯૭૩. એપ્રિલ, ૧૯૧૭.

પ્રભુસ્તુતિ.

(ભૈરવી-પ્રભુ એકજ અમ આદર્શ તું એ રાકમા)
જનમું એકજ શ્રી અરિકંતને,
તીર્થકર ! જિનરાજ ! સ્તુતે—નમું.
[જગદીશ્વર ! જગનાથ ! તને]—નમું.
દેવ દિવ્ય તું શુર શુભમય તું,
ધર્મબોધકાતાર મને—નમું.
દયા ધર્મમાં સુદૃઢ રખાવી,
સુધ્રાવક પદ આપને—નમું.
[શુદ્ધ મર્જીન પદ આપને]—નમું.
જ્ઞાન શિયળ તપ ભાવ ભરી પ્રભુ !
કાપ પાપ ત્રણ તાપને—નમું.
માત તાત શુર દેવ સેવ કરું,
એ સુજ ચિત્તમા સ્થાપને—નમું.
[નરભવ ભણુનર તોજ નક્ષળ જો,]
વિનયવંત વિદ્વાન જનું જયમ,
ત્યમ મમ વર્તન રાખને—
[નમું એકજ શ્રી જગતાતને]—નમું.
પ્રાણુજીવન મોરારજી શાહ.

* સાર્વત્રિક શિક્ષણમાં ધાર્મિક શિક્ષણ અગત્યનો ભાગ બન્યો છે. ધાર્મિક શિક્ષણમાં અભ્યાસ શરૂ કર્યા પહેલાં સર્વે વિદ્યાર્થીઓએ એ સગાયે એકજ મૂલ્યમાં પ્રશ્નની સ્તુતિ કરવી એ આવશ્યક છે એમ અનુભવી શિક્ષણશાસ્ત્રીઓએ સ્વીકાર્યું છે. આ સ્તુતિ રાજ-કોટની જોઈને બોર્ડિંગ માટે ખામ રચાયેલી હોય તેમાં હજોશા ગવરાવવામાં આવે છે, ને તે

કોન્ફરન્સ અને જૈન સમાજ.

અભિધ્યનું માર્ગ સૂચન.

૨

મંદગતિનાં કારણો અને ઈલાજો.

ત્યારે જૈન બંધુઓ ! આપણી ધામી પ્રગતિનાં કારણો કયાં છે ? ખાર પંદર વર્ષ સુધીમાં આપણે કાંઈ નકર (Solid) ઉત્તિ ન કરી શક્યા તેનાં ખરાં કારણો શું છે ? અમે ધારીએ છીએ કે (૧) સમાજમાં વ્યાપી રહેલી અજ્ઞાનતા, (૨) સહાયોગ (Cooperation) એટલે સાથે જોડાઈને કામ કરવાની લાગણી-નો અભાવ, અને (૩) ખરા અર્થમાં 'આગેવાનો'ની ન્યૂનતા. આ ત્રણ કારણો ઉડો વિચાર કરતાં અમને મુખ્ય લાગે છે, માટે એ ત્રણેના સ્વરૂપનો વિચાર આપણે અત્રે કરવો ઘટે છે, કે જેથી તેનો ઈલાજ પણ કરવાનું બની શકે.

અજ્ઞાનતા.

એક જૈન તરીકે સર્વને યાદ હશે—કરોડો વર્ષો ઉપર—આ યુગની શરૂઆતમાં મનુષ્ય વધારે પ્રાથમિક સ્થિતિમાં હતો ત્યારે તેને કુદરતનાં મૂળતત્ત્વોની પિછાન કરાવવાનો પ્રથમ ઉપકાર આપણા આદિ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનથી જ થયો હતો. અસિ, મસિ, અને કૃષિ આદિથી સમાજરચના, વિદ્યાકલા વગેરે સર્વ બાબતના જ્ઞાનનો પ્રકાર કરવા સાથે જ તે પરમ પુરૂષે સૂક્ષ્મવિદ્યાનું—શુદ્ધિની પેલી વારનું અર્થાત્ આત્માને 'લગતું જ્ઞાન' પણ આપ્યું હતું, કુનિવાને શૂલ અને સૂક્ષ્મ બંને પ્રકારનાં જ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરાવનાર અને આગળ વધારનાર મહાન પુરૂષના આજના સત્તાનો—આપણે—કંઈ દિશામાં છીએ ? આત્મજ્ઞાનને સમજી શકે એવા જૈનો આજે કેટલા થોડા હશે ? યોગના ચમત્કારો જોને વર્ષો હોય એવા કેટલા હશે ? શાસ્ત્ર ઓળખું રહસ્ય વિચારી શકે એવાની વાત જ શી દરવી પણ શાસ્ત્ર ઓળખોના સમૂહ કરવાની અને વાંચવાની પણ દરકાર કે દુરસદ પસાવતાં જૈનો આજે કેટલા થોડા છે ? સાયન્સ અથવા પદાર્થ વિજ્ઞાન શાસ્ત્રનો અભ્યાસીઓ જૈનમાં કેટલા થોડા છે ? અરે એ બધી મોટી વાતો તો બાજુએ રહી, પણ માત્ર લખા—વાંચી બાળવા જેટલું જ્ઞાન પણ જૈનોમાંની સેંકડે થોડા ટકા પુરૂષોમાં અને સેંકડે તેથી ઓછા ટકા સ્ત્રીઓમાં જ જોવામાં આવતું હોય તો આપણા સમાજની ઉત્તિની આશા કેવી રીતે રખાય ? જ્યાં સુધી આવું જાદ અજ્ઞાન તિમિર કામગ છે ત્યાં સુધી આપણો કોઈપણ પ્રયાસ યથાર્થ મિદ્ધિને પામી શકે જ નહિ. ખાર પંદર તો શુ પણ સો વર્ષ સુધી આપણે કોન્ફરન્સના મેળાવડા કરીએ અને બાજુ ક્યાં કરીએ તે છતાં—જો

સફળ પ્રયત્ન નિવડયો છે. આવી રીતે મહાવીર વિદ્યાલય, તથા બીજી બોર્ડિંગો તેમજ જૈન શિક્ષણ સંસ્થાઓ આનો કે આવી સ્થિતિનો ઉપયોગ કરશે તો ઘણું ઉચિત થશે. વાલ્મીકીના સૂર સાથે ગવરાવવાનું અમલમાં મૂકી શકાય તો અતિ ઉત્તમ કૌસમાં મૂકલ ચરણનાં ખંડો સાથે સાથે વાપરી પણ શકાય થા જેમ અનુરૂપ લાગે તેમ એક એકને ખસે પણ થોડું શકાય એમ છે.

તમી.

અવિદ્યા ચાલુ હશે તો-આપણે કાંઈ પણ સંગીન પ્રગતિ દરી શકવાનો નહિજ. એટલા માટે સધળી દવાઓની દવા-રાધળા ધલાવેનો ધલાજ એકજ છે કે, સમાજમાંથી અવિદ્યાને દૂર કરવામાં આપણાં તમામ સાધનોનો ખર્ચ કરવો. જે ચાર ખોડિંગદાસોથી કે પાંચ પચીસ સ્કોલરશિપો સ્થાપવાથી કાંઈ લાખોની સંખ્યા ધરાવતી કોમમાંથી અવિદ્યા દૂર પશે નહિ.

એકી વખતે એકજ કામ-વિદ્યાપ્રસાર.

આપણે સ્થાપેલા 'એજ્યુકેશનબોર્ડ' ને વધારે મજબુત થાયા ઉપર મૂકી જોની દ્વારા લાખો રૂપિયા ખર્ચવા આપણે તૈયાર થવું જોઈએ છે. એક પણ જૈન અશિક્ષિત ન રહેવા પામે, અને ઉચ્ચ શિક્ષણને લાવક હોય એવો એક પણ જૈન સાધનના અભાવે અટકી જવા ન પામે, એટલા માટે ગામોગામ અને શહેરે શહેર- 'એજ્યુકેશનબોર્ડ' ના પ્રતિનિધિઓ મારફત મદદ પહોંચાડવાને આપણે તૈયાર રહેવું જોઈએ. આ દિસાએ આપણને મોટી રકમની જરૂર પડે, પણ જો આપણે વિવેકી યથ યોગ્ય વર્ષો ગાટે ખીખ ખાતાંઓ પાછળ કરાવું ખર્ચ મોકકર રાખી આ એક જ ખાતા તરફ આપણું સધળું બળ વહેવા દઈએ તો દરેક વર્ષમાં આખો જૈનસમાજ કાંઈ જૂદો જ દેખાવ ધારણ કરવા પામે એવો અમને વિશ્વાસ છે. સવાલ માત્ર પૈસાનો છે અને પૈસા ખર્ચવામાં આપણે કંજુસ છીએ એમ પણ કાંઈ દેહી શકે તેમ નથી. માત્ર ઘણી દિસાઓમાં આપણે પૈસો વહી જતો હોવાથી એક પણ કાર્ય પરિપક્વ થતું નથી, એજ ખામી છે જે સમગ્રાં દુઃખોતું ચીપ્પ એક માત્ર વિદ્યાદાન જ હોય તો એ સર્વોત્તમ ઉપકાર કરનારી ખાખત ખાતર ખીખ ઓળાં ઉપકારી કામે અને ખર્ચો તરફ આપણે યોગ્ય વખતને માટે દર્શાવે આપવા પણ તૈયાર થવું ઘટે છે. આપણા સમાજનેતાઓ અને મુનિવરોએ શોકગણના મગજ પર આ સૌથી વધારે જરૂરનો પાઠ દસાવવા પુરતો-પ્રયાસ કરવો જોઈએ અને એ એક સિવાયનાં ખીખ કામે પાછળ ખર્ચ કરવાની લાલચ જ્યારે પણ ઉભી થાય ત્યારે તે લાલચ સામે વધારીથી સુદ્ધ કરવા બદલાર પડવું જોઈએ.

મુદ્રતલંકાર ફંડ.

જૈન સમાજમાં વિદ્યાપ્રસાર કરવા માટે જોઈતા દ્રવ્ય સંબંધમાં જે એક સામાન્ય સલાહ હમણાં જણાવાઈ ગઈ તે ઉપરાંત ખીખ માર્ગનું પણ સૂચન થઈ શકે તેમ છે. 'મુદ્રતલંકાર ફંડ' ને નામે મનુષ્ય દીક ચાર આના દર વર્ષે ઉઘરાવવાનો જે કરાવ આપણે કરેલો છે તેને વધારે લોકપ્રિય કરવા કૌન્કરન્સ ઓફિસે હમેશ કરતાં વધારે શ્રમ સેવવાની જરૂર છે. પાંચ લાખની સંખ્યા ધરાવતી આપણી કોમમાંથી માણસ દીક ચાર આના ઉઘરાવતાં સંવત ૧૯૬૦ માં માત્ર રૂ. ૪૧) ની આવક થઈ હતી, ૧૯૬૨ માં રૂ. ૧૦૦૭) ની થઈ ને વળી ૧૯૬૩ માં માત્ર રૂ. ૪૪૨ ની રકમ સુધી આપણે નીચે ગળડી પડ્યા હતાં ! સં. ૧૯૭૧ માં સૌથી વધારે એટલે રૂ. ૪૩૬૫ ની આવક થઈ હતી. પરંતુ લાખ રૂપિયાની જગાએ ચાર હજાર થવા એ આપણે માટે અભિમાન લેવા જેવું તો ખચિત નહિ જ માણાય. આ રકમ વિદ્યાદાનમાં અને કૌન્કરન્સ ઓફિસના નિવાસમાં જ ખર્ચાય છે તે છતાં આટલો નબળો દેખાવ કેમ થાય છે ! કેટલાંક શહેર ને ગામમાં આ ફંડ સામે વિરોધ હોય તો તેથી નાદિખત પણ થવું જોઈતું નથી, એ વિરોધ દૂર કર-

ગઇ તા. ૪-૩-૧૭ના જૈન પત્રના અંકમાં શેઠ સાહેબે કરેલ 'એવોર્ડ' પ્રસિદ્ધ થયેલ છે તે વાંચક વર્ગે ધ્યાન દઇને વાંચી જોયો હશે અને જો ન વાંચ્યો હોય તો ફરીથી વાંચી જોવાની અને આપણી કોઇ રીતે વિરૂદ્ધ જાય તેવી હકીકત છે કે કેમ અગર કંઈ શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ લખાયું છે કે કેમ તેની ખાત્રી કરવા બલામણુ કરીએ છીએ. અમને લાગે છે કે એ એવોર્ડ-ચુકાદો ધણો કુનેહથી સંતોષકારક અને બંને પક્ષોને ન્યાય મળે તેવી રીતે કરેલો છે અને તેમાં કોઇપણ જાતની વિરૂદ્ધતા કરવી એ અમને તો અયોગ્ય અને અપ્રમાણિક લાગે છે. એવું કંઈ નથી કે જે જૈન ધર્મથી કે જૈન શાસ્ત્રથી વિરૂદ્ધ હોય. અમે તો જે નિષ્પક્ષપાત અને ન્યાય શેઠ સાહેબે વાપર્યો છે તેને માટે તેમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

સમાધાનીથી સાંસારિક ઝઘડા પતાવવા એ જોરદાર છે તેના કરતાં ધાર્મિક ઝઘડા આપસમાં સુલેહ સંપથી યાતો આગેવાનોના લવાઈમાં પતાવી સમાવવા અને તેથી અસ્પર્શ એખલાસ વધારવો એ અસંખ્યગણો ઇષ્ટ અને લાભકારક છે. જો તેમ ન થાય તો ધર્મત્ત્વ એક પ્રાધાન્ય સ્વ 'મૈત્રી ભાવના' પર છરી મૂકાઇ પ્રભુની આજ્ઞાના ભંગનો આરોપ આપણે શિરે આવે છે. કોઇપણ ધર્મ એમ કહેતો નથી કે કલેશ કરવો, સર્વ ધર્મ કહે છે કે કલેશમાં અવનતિ છે—કલેશ પાપસ્થાનક છે તો કૃત્ય થઇ સર્વ શાંતિપ્રદ થોજનામાં દરેક જૈન બધું જોડારો અને વીર પ્રભુએ પ્રેરેલ મૈત્રીભાવના—સાર્વત્રિક બધુભાવ સર્વદા પ્રસારશે. જૈનો દેવદેવીઓને માને છે કે નહિ તથા માનવા માટે શાસ્ત્રનું પ્રમાણ છે કે નહિ તે માટે જાખલા દલીલવાળો ભેજ જરૂર પડશે તો મૂકવા અમે તૈયાર છીએ.

૨.

ક્યાં પુસ્તકો નવીન ઢબમાં લખાવા યોગ્ય છે.

૧ જૈન દર્શનમાં કર્મનો સિદ્ધાંત એટલો બધો લાક્ષણિક અને મહત્વનો ભાગ બજાવે છે કે જૈન ધર્મને કેટલાક 'કર્મવાદી' કહે છે. કર્મની ગુંથણી, તેના બેદ, પ્રભેદ તેનો બંધ ઉદય જ્યાં થાય છે તે તેની પ્રકૃતિઓ વગેરેની સુક્ષ્મતાઓ ધણી બરી છે અને તે પર અનેક ગ્રંથો લખાયા છે. મુખ્ય પ્રાચીન અને નવ્ય કર્મ ગ્રંથો છે અને તેમાં સામાન્ય રીતે નવ્ય કર્મ ગ્રંથો દરેક મોટી જૈન પાઠશાળાઓમાં અભ્યાસવામાં આવે છે. તે દેવેન્દ્ર સુરિકૃત કર્મગ્રંથો પર અનેક ટીકાઓ થઇ છે તેમાંની કેટલીક છપાઇ ગઇ છે. કર્મ સંબંધી ગ્રંથો સંબંધે જૈન સાહિત્ય પરિષદમાં શેઠ કુંવરજી આણંદજીએ લખેલો નિબંધ ધણી માંડીતી આપશે. છ કર્મગ્રંથને જૈન એન્સાયક્લોપીડિયા માઈતે લેવાતી ધાર્મિક પરીક્ષાના અભ્યાસક્રમમાં મૂકવામાં આવેલ છે તો તેના વિષયની કઠિનતા અને ગહનતા ધણી છે તે સરલ કરવા માટે ઉક્ત શેઠ કુંવરજી આણંદજી એક સ્વતંત્ર સાર તથા વિસ્તૃત સમ જ્ઞાતિ આત્માર-ગ્રંથો લખે અને તેથી ગાયાઓ સમજાવે તો એક સારો ઉમેરો જૈન સાહિત્યમાં થઇ શકે તેમ છે.

૨ જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાએ હરિમ્લસુરિકૃત 'યોગબિન્દુ' મૂળ છપાવ્યું છે અને તેનું આપોતર ટીકાના સારવાળું ગાયકવાડ સરકાર તરફથી સ્વ. મણિનાથ નસુભાઇ દિવે-રિએ ધણું હતું પરંતુ તેની પ્રતો બધી ખૂબી ગઇ છે અને હાલ તે મળી શકતું નથી, તેથી તેમાંની અશુદ્ધિઓ દૂર કરાવી તેમાં નવા સમજૂતિની જરૂર હોય ત્યાં મકાવી યાને તદ્દન

સ્વતંત્ર ભાવાનુવાદવાળું ભાષાંતર તેજ સભાએ સત્વર કરાવવું યોગ્ય છે. આ પણ ઉક્ત ધાર્મિક પરીક્ષાના અભ્યાસક્રમમાં મૂકવું છે.

૩ જ્ઞાનસારનું ભાષાંતર સ્વ. દીપ્તિદાસ જી. એ. એ કર્યું હતું પરંતુ હાલમાં તેની જુજળ પ્રતો મળે છે તો તેને ઉપરના ધોરણ પ્રમાણે હપાવી સસ્તી દિવસેથી બહાર પાડવા અમે આત્માનંદ સભાને વિનવીશું.

૪ સભાએ તરવાર્યાધિગમ મુત્ત—દક્ષકતાની રૉયલ એશિયાટિક સોસાયટીએ મૂળ અને દીકા સહિત બહાર પાડેલ છે અને તેસહિત હિંદીભાષાંતર પરમશ્રુત પ્રભાવક મંડળ તરફથી હપાયેલું છે પરંતુ તેમાં ભૂલો-દોષો કાઢી રચેલ રહેલ છે એવું કેટલાકનું માનવું હોવાથી માત્ર સૂત્ર અને તેનું ભાષાંતર—એમ એક ગ્રંથ જૈનશ્રેયસ્કર મંડળ, મહેસાણા તરફથી બહાર પડેલ છે. પણ આટલાથી સંતોષ પકડવાનો નથી. સૂત્ર ગહન હોય ત્યાં તેના પર પૂર્ણ પ્રકાશ પાડનારી દીકા અને સમજૂતિ હોવી જોઈએ. આ ગ્રંથ ઉપરની ધાર્મિક પરીક્ષામાં અને મુંબઈના મહાવીર જૈન વિદ્યાલયમાં રેકટ્યુક તરીકે મુકવામાં આવેલ છે. વિદ્યાલયમાં શાસ્ત્રી વૃજલાલજી સારી સમજૂતિ સહિત એક વર્ષ પયાં તે ગ્રંથ વિદ્યાર્થીઓને હિંદીમાં બાપણ આપી શિખવે છે તો અમે હચ્છીશું કે તે ગ્રંથ, તે પર દરિબદ્ધચરિત્ર દીકા તેમજ અન્ય દીકાઓનો આધાર લઈ મૂળ સૂત્ર લઈ વિસ્તૃત વિવેચન સહિત હિંદીમાં મજકુર શાસ્ત્રીજી લખે તો ધણુંજ ઉપકારક કાર્ય શિક્ષક શુરના કાર્ય ઉપરાંત કરી શકે તેમ છે. તેમ થયા પછી મૂળરાતી વગેરેમાં તેનો અનુવાદ કરાવી માકારો.

૩.

ધાર્મિક પરીક્ષા.

જૈન એલમુકેશન બોર્ડ તરફથી સેવાતી પુરુષ વર્ગ અને સ્ત્રી વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ માટે જુદાં જુદાં રચેલ અગાઉથી નિર્ણયિત કરેલાં ધોરણોમાં દરેકમાં યોગ્ય પરીક્ષકો નીમી તે દ્વારા સવાલ પત્રો ફાળવી ધાર્મિક પરીક્ષા સેવાની યોજના છેલાં પાંચ છ વર્ષ પયાં અમલમાં મૂકી છે અને તે ધણી ફતેહમંદ, ફલદાયી અને શુભદાયક નિવડી છે. પસાર થનારને પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવે છે અને તેમાં હવે નંબર આવનારને ધનામ આપવામાં આવે છે.

આ યોજનાનો વિશેષ સંખ્યામાં ભાગ લેવાય તે માટે એક પરીક્ષક મહાશય નીચે પ્રમાણે લખી જણાવે છે તે પર અમે સર્વ પાઠશાળાઓ, માળાપો, અને જૈન સંસ્થાઓનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ:—

“ આવી અગત્યની ધાર્મિક અભ્યાસના અંગેની દરીશાઈની પરીક્ષામાં અને તે પણ તદ્દન છેલ્લા વર્ગમાં એટલે પહેલા ધોરણમાં ફક્ત ૨૬ ઉમેદવારો જ જૈન વસ્તીથી ભરચક ગુજરાત પ્રાંતના મોટા મોટા શહેરોમાંથી બહાર આવે તે આશાજનક કદી સકાય નહિ—મોટા મોટા શહેરોમાં અનેક રચેલ પાઠશાળાઓ હયાતી થરાવે છે તે જોતાં સેંકડો ઉમેદવારો બહાર પડવાની આશા રાખી થકાય તેને બદલે ઉપરો આંકડો તદ્દન નિરાશા જ ઉપજ કરે છે. આ સંખ્યમાં ખાસ કરીને જુદી જુદી પાઠશાળાના કાર્યવાહકો તરફ વિનંતિ પત્રો લખી વધારે મોટી સંખ્યામાં ઉમેદવારો બહાર પાડી—નિર્ણયિત થયેલ અભ્યાસક્રમનાં પુસ્તકોનો સંજ્ઞાતાથી અભ્યાસ કરવાનું તેમને (ઉમેદવારોને) બની શકે તે માટે પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે ફક્ત ‘પરીક્ષા પ્રસંગેજ આ જાગૃત તેમનું લક્ષ્ય ખેંચી સંતોષ નહિ મોની લેતાં—વખતો વખત ધ્યાન ખેંચવું—અને તેમને આપવામાં આવતી મદદનું ધોરણ આવી પરીક્ષાના પરિણામે ઉપર અંધાનું જોઈએ. કારીઆવાડ પ્રદેશના

કોઇ યોદ્ધાના (અમરેલીના કુદત એકજ વિદ્યાર્થી છે) જૈન ઉગેદવારો ખઠાર આપતા નથી તેથી અત્યંત દીલગીર થવા જેવું છે.”

અમે આ સાથે સંપૂર્ણ મળતા યદ્યપે છીએ, અને ઇચ્છીએ છીએ કે એજ્યુકેશન બોર્ડ તે તરફ ખગખર લક્ષ આપશે.

વિશેષમાં અમારે એ કહેવાનું છે કે અભ્યાસક્રમ- ધણા વિચારપૂર્વક ઘડાયો છે પણ તેમાં મૂકેલાં પુસ્તકો જેવાં છે તેવા જ સ્વરૂપમાં વિદ્યાર્થીઓ તેનો જોડો જોડો લાભ લઈ શકતા નથી, તેથી તેમાંના કેટલાકને નવીન શૈલીએ વિવેચનપૂર્વક લખાવવાની અત્યંત જરૂર છે. દાખલા તરીકે શ્રાવક ધર્મ સંહિતા જે કે હરિભદ્રસૂરિના ધર્મ ખિંદૂનો પૂર્વભાગ છે તેમાં કેટલીક એવી બાબતો છે કે જે કાઢી નાંખવાની જરૂર છે, કેટલીક એવી છે કે એકદમ સમજી શકાય તેમ નથી તેથી તેને સરલ કરવાની જરૂર છે, તો તેને એક સારા અને યોગ્ય દુષ્પારતમાં મૂકવાની જરૂર છે. આના પ્રમાણમાં ખીજા એક પરીક્ષક મદાશય જણાવે છે કે—

“ શ્રાવક ધર્મ સંહિતાનું પુસ્તક બાળે કોઈક વિદ્યાર્થીઓ વાંચતા હશે અને જેઓ વાંચતા હશે તેમાંથી ધણા થોડા સમજતા હશે. જે વય અને અનુભવવાળા વિદ્યાર્થીઓ આ પરીક્ષામાં ખેરે છે તેમની તરફ નજર કરતાં એ પુસ્તકને બદલે શ્રાવકનાં પારમત અને આચાર વિચાર દર્શાવનારૂં સાદું પુસ્તક જે ભણવામાં આવે તો તે વધારે પસંદ કરવા યોગ્ય થશે. હું ધારૂં છું કે વહિતા સૂત્ર અને પાક્ષિક અતિચાર એક જુદા વિષયરૂપે વિવેચન, સમજ અને અર્થ સહિત રાખવામાં આવે તો વિદ્યાર્થીઓને શ્રાવકના આચાર વિચાર સંબંધી સામાન્ય જ્ઞાન મળવામાં ઠીક પડશે.”

એક ધોરણ અને પરીક્ષામાં સામાયિક સૂત્ર-મજ્જ, રાખ્ધર્થ, હેતુ અને વિવેચન સહિત કાદવાની જરૂર છે, અને તે વિષય માટે એજ્યુકેશન બોર્ડે મી. મોહનલાલ દ. દેશાઈ કૃત સામાયિક સૂત્ર માટે બહામણ કરી છે તો તેવું એક ધોરણ રખાય તો ધણું યોગ્ય થાય. બે પ્રતિક્રમણ કે પંચ પ્રતિક્રમણ એકદમ મોટે રાખી શકાય નહિ તેમ કરવા ધણો વખત લાય, જ્યારે તેનો અગાઉનો સામાયિક સૂત્રનો ભાગ હેતુ અને વિવેચન સહિત રખાય તો સમસ્ત પ્રતિક્રમણના વિષયને માટે પ્રવેશક અને મજ્જ તત્ત્વરૂપ થશે અને તેથી પ્રતિક્રમણ વિષય ધણો સુતરો યદ્ય શકશે.

શાસન વીરો કયાં છે ?

એવા શાસન વીરો કયાં છે ?

અહોનિશ અંતર ભાવે રમતા, ખાહિર ભાવ નિવારી
સત્પથ સદ્ગુણમાં ચિત્ત રાખે, રાગ દ્વેષ સંહારી. એવા.

શ્રાવક ધર્મ ફરજને સમજી, જૈન નામ દીધાવે
સાધુ સુધારસ પાન કરે નિત્ય, આતમ બલપ્રગટાવે. એવા.

જ્ઞાન દાનમાં ચૂર બનાવી, શ્રાવક હોત સુધારે
માયો પાયો મજબુત નાંખે, કીર્તિ ભૂખ ન ધારે. એવા.

પ્રાચિન જૈન રિયતિને વિચારી, અર્વાચીન અવધારે.
અમૃતપદની વાંછા રાખી, શુભ સદ્ભાવ વિચારે. એવા.

—અમૃતલાલ માવજી.

વાયડા જ્ઞાતિનો પ્રાચીન વૃત્તાન્ત.

- મલયાદ્રૌ યથા સર્વે ચન્દ્રનન્તિ મહીરુહઃ ।
 ગ્રાહ્યણા ઘણિજઞ્ચાન્ન તથાસન્નાયટાલ્લયયા ॥
 • અમૂઝજાતિઃ સ્ફુરજ્જાતિપુષ્પમૌર્યમનિર્મરા ॥
 સરસાલિમિરારાધ્યા તન્નામ્ના સર્વમૂર્દ્ધના ॥

-પ્રમાવકચરિત.

જેવી રીતે મલયગિરિ ઉપર સર્વે વૃક્ષો ચઢન હોય છે, તેવી રીતે અહીં પણ પ્રાહ-
 ણો અને વણિજો વાયડ નામના હતા. વાયડનામની જાતિ બહાર દેતા પુષ્પની સુગંધથી
 'પૂર્ણ' સર્વ જાતિના શિરોરૂપ અને અસ-સજ્જન રૂપી મધુકેળી આગધવા યોગ્ય હતી

(ઉપક્રમ)

વિક્રમ સવત ૧૯૭૪ ના માધ શુક્લ પક્ષમાં વાયડમા, વાવના હર્ણોદ્યાર સાથે નવા
 બધાવેલા શ્રી કુલદેવતાના મંદિરમા પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ યવાનો છે, તે ઐતિહાસિકે પ્રસંગે,
 સ્વજાતિના ઇતિહાસ સંબંધી મળી શકે તેટલી હકીકત એકત્ર કરી, જાતિબધુઓના અરથુર્મા
 નિવેશન કરવાનો વિચાર અને સ્કુપો હોતો આથી, વાયડ હર્ણોદ્યાર કમિટિના ધ્યમનો હેવાલ
 (રિપોર્ટ) છપાવવાનો છે એ વાત જાણવામાં આવતાં, તેના સેક્રેટરી શ. કચરાલાલ
 નેડાલાલ ગાધીને મારો વિચાર જણાવ્યાથી, તેમજે તેમાં અનુમતિ દર્શાવી અને મારો લેખ
 પણ તે રિપોર્ટની માયેજ છપાવવાની સૂચના કરી આથી જે માસના અરસામા મળ્યા
 તેટલી હકીકત એકત્ર કરી, તેનું ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સંશોધન કરી આ લેખમાં પ્રકટ
 કરવામાં આવી છે.

મારો લેખના હું મુખ્ય જે ભાગ કરવા માંચુ છું. પ્રથમ ભાગમા આપણી ઉત્પત્તિ
 સંબંધી જે પૌરાણિક હેવાલ મળે છે તે દર્શાવી બીજાભાગમાં ઐતિહાસિક હકીકત રજુ
 કરીશ. અહીં ઐતિહાસિક હકીકત ઉપયોગી હોવાથી તેજ રજુ કરવામાં આવે છે. તત્રા.

ઐતિહાસિક વૃત્તાન્ત.

વાયુપુરાણ ઉપરથી આપણી ઐતિહાસિક હકીકત નદિ જેવી જ મળે છે. તે સમ-
 મના વૈદિકોના લખેલા વાયડ સંબંધી બીજા અયો હાય લામતા નથી. મારે તે હકીકત
 વારતે આપણે બીજા જ દિશામાં તપાસ કરવાની જરૂર છે. વિદ્યાવિલાસી જૈનોએ બારત
 વર્ષના ઇતિહાસની સામગ્રીમાં મોટા હિસ્સો અર્પણ કર્યો છે; એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે
 વૈદિકોએ ખેદકરીથી પોતાના બધા સાહિત્યનો નાશ થવા દીધો છે, ત્યારે જૈનોએ પો-
 તાનું ધણેખણે સાહિત્ય સંભાલ્યુંજે સાચવી રાખ્યું છે 'વૈદિકોનું' પણ ધણું સાહિત્ય જૈન
 મંડારોમાં જળવાઈ રહ્યું છે. આપણા વાયડ સંબંધી હકીકત પણ નીચેના જૈન અયો-
 મારી મળી શકે છે. (૧) વિ. મં. ૧૦૭૧ ના અરમામા જિનદત્તસુરિએ રચેલી ચિવેક
 વિલાસ (૨) વિક્રમની તેરમી શતાબ્દીના અંતરમાં અમરચંદ્રસુરિનું રચેલ બાલમારત
 કાવ્ય (૩) વિ સં. ૧૩૩૪ માં ધમાચંદ્રસુરિએ લખેલું પ્રમાવક ચરિત તથા (૪) વિ
 સં. ૧૪૦૫ માં રાજસીખસુરિ પ્રણીત પ્રવચ કોવડ જે અંચ મંચ સરકતમાં છપાવી નથી

પણ તેનું બાધાન્તર પ્રોં મણિલાલ નજીલાઇનું કરેલું, શ્રીમન્ત ગાયકવાડ સરકાર તરફથી 'ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ' એ નામથી છપાયુ છે. આ ચાર પ્રકટ થયેલા અથો ઉપરાન્ત મુનિશ્રી જિનવિજયજીએ, અમરચંદ્રસંસ્કૃત (અપ્રસિદ્ધ) પદ્માનન્દ કાવ્યની પ્રચલિત ઉત્તરોત્તરી મોકલી છે તે, અને બીજા ઐતિહાસિક સાધનોથી આ લેખ લખવામાં આવ્યો છે. બાલભારતના ઉપોદ્ધાતમાં પ્રબંધકોષમાંથી અમરચંદ્ર પ્રબંધ ઉતાર્યો છે, તે પણ આપણા ઇતિહાસ માટે ઉપયોગી છે.

વાયડ.

પ્રથમ, 'વાયડ' નામ શા ઉપરથી પડ્યું હશે, તેનો વિચાર કરીએ. જૈનોના સંસ્કૃત અથોમાં તેનું નામ વાયટ છે. વાં પું માં એમ હકીકત છે કે વાડવાદિત્ય અધિએ પહેલાં એક વાદિકામાં (વાડીમાં) તપ કર્યું હતું અને ત્યાં વાયુદેવનો જન્મ થયો હતો, આ ઉપરથી હું એમ અનુમાન કરું છું કે, તે ગામનું નામ વાયુવાટ ઉપરથી પડ્યું હશે. આપેના સંસ્કૃત ગ્રંથમાં વાટનો અર્થ A guard or watch આપેલો છે મારા અનુમાનને વનરાજના સં. ૮૦૨ ના તામ્રપત્રથી ટેકા મળે છે. તેમાં વાયુવટ રાજ છે. આ તામ્રપત્ર 'સુદ્ધિપ્રકાશ' ના ઇ. સ. ૧૮૮૧ ના નવેમ્બરના અંકમાં પ્રકટ થયું છે.*

પૌરાણિક આખ્યાયિકા ઉપરથી એમ જણાય છે કે અનાદિ કાળથી આપણું નિવાસ સ્થાન વાયડમાં જ હશે. પણ તે ઐતિહાસિક સત્ય નથી. ઇતિહાસ-પુરાણના મયોમાં આપણી જ્ઞાતિ સંબંધી કંઈ ઉલ્લેખ નથી. વિક્રમના પાંચમા શતકમાં રચાયેલા મૂળ વાયુપુરાણમાં (વિન્સેન્ટ રિમ્પ પ્રમાણે) પણ કંઈ હકીકત નથી. ગુજરાતનો વિવિધ ગામોનાં નામ ઉપરથી આલણો અને વણિકોની જ્ઞાતિઓના નામ પહેલાં છે, એજ હકીકત સૂચવે છે કે તેઓ ગુજરાતના મૂળ વતની નહિ હોય, પણ પાછળથી આવીને વસ્યા હશે. જે જે ગામોમાં આવીને વસ્યા હશે તે તે ગામોના નામ ઉપરથી તેમની જ્ઞાતિનાં નામ પડેલાં હશે. આ જ્ઞાતિઓનો વસવાટ ક્યારે થયો હશે ? તે વિષે બે સમય બતાવી શકાય એમ છે એક તો એમ કે વલ્લભી વંશનો સ્થાપક સેનાપતિ ભદ્રક જે વખતે, ગુજરાતમાં આવ્યો હશે તે વખતે તેની સાથે આલણ અને વાણીઆનાં કુટુંબો આવ્યાં હોય, અને જૂદાં જૂદાં ગામમાં વસ્યા હોય. (ઇ. સ. ૫૦૯). આથી પણ તેઓ કદાચ વહેલા આવ્યા હોય. ગુર્જરા રાજ-સ્થાન અને ઉત્તર ગુજરાતમાં આવ્યાનો સમય ઇ. સ. ૩૦૦ મનાય છે. (ગુજરાતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ ભા. ૧) ઉત્તર ગુજરાતનું પ્રાચીન નામ જ્ઞાનર્ત હવું. પછી ગુર્જરા જેમ જેમ આવીને વસેલા તેમ તેમ થોડે થોડે તેનું નામ ગુર્જરદેશ પડ્યું. પ્રથમ, બિન્નમાલની આસપાસનો પ્રદેશ, કે જ્યાં ગુર્જરા રાજ્યધાની કરીને રહ્યા હતા, તે ગુર્જરદેશ કહેવાતો હશે. પછી તેમાં ઉત્તર ગુજરાતનો પણ સમાવેશ થયો હશે અને ભદ્રકમાં ગુર્જરાનું રાજ્ય

❖ શ્રીમાલી ઉસપાલાથ પૌરવાતાથ નાગરા ।

દિવપાલા ગુર્જરા મોઢા યે વાયુવટવાસિનઃ ॥૧૧॥

આ શ્લોકમાં વાયડાની સાથે, શ્રીમાળી, ઝોસવાળ, પૌરવાડ, નાગર, દિસાવાળ (દિસપાળ) વાં પું માં દિસાને દિસપાલપુર કહ્યું છે), ગુર્જર, મોઢ, વગેરે વાણીઆની ન્યાતો ગણાવી છે. (આ તામ્રપત્રની નકલ રા. કે. હં. કુવે. કોથને છપાવી હતી. ફરસાડો જોને હવે કોઈ આલણે બનાવવી બનાવેલું માને છે, પણ તેમ માનવાનું મને કોઈ કારણ જણાઈ નથી.)

સ્થપાયું' (ધ. સ. ૫૮૦) ત્યારે દક્ષિણ ગુજરાત પણ હાટદેશ મટી ગુર્જરદેશ થયો હશે. પશ્ચિમ રાજસ્થાન અને ઉત્તર ગુજરાત એકજ દેશ તરીકે ધણા લાંબા સમયથી ઝોળખાતા આવ્યા છે. પશ્ચિમ રાજસ્થાન (મારવાડ) દિલ્હી અને પાટણના રસ્તાની વચ્ચે આવેલું હોવાથી તે બે વચ્ચે સંબંધ તો લાંબા કાળ સુધી રહ્યો હતો અને બાધા તો વિક્રમના સોળમા શતકનો અંત સુધી એકજ હતી. આ ઉપરથી ગુજરાતના ધણાખરા વાણીયા બ્રાહ્મણોનાં નામ પશ્ચિમ રાજસ્થાન અને ઉત્તર ગુજરાતમાં આવેલાં ગામો ઉપરથી પડ્યાં છે, જેમકે શ્રીમાળી, આરોલા, સાચોરા, દિસાવાળ, વાયડા, મોઢ, નાગર, વગેરે, વગેરે.

વાયડામાં બ્રાહ્મણ-વાણીયાઓ ક્યારે ગાવીને વસ્યા હશે તે નક્કી નથી, પણ ખીજાઓ પોતાનાં સ્થાનકમાં આવ્યા હશે તે અરસામાંજ હશે પરંતુ તે જાતિ સામાન્ય વૈશ્ય વર્ણમાં-યોજ્ઞ ઉદ્ભવી હશે. ગુજરાતની કેટલીક વાણીયાની ન્યાતો રૂઝપૂત જાતોમાંથી થઈ છે, જેમ પણ કેટલાક વિદ્વાનોનું માનવું છે. (શ્રીયુત્ દેવદત્ત બાંડારકરનો લેખ-*Chahamanas of Marwar, Epigraphica Indica vol. XI, No. 4, p. 61*). માર' અનુમાન તો એમ છે કે જે જાત પ્રથમ ગુર્જરા સાથે આવી હશે, તે વૈશ્ય વર્ણની હશે અને તેનું નામ માહેશ્વરી હશે, જે ઉપરથી હાલનો 'મેશરી' શબ્દ થયો છે. મારવાડમાં તો હાલ પણ 'મહેસરી' નામની એક વાણીયાની જાત છે (ઉક્ત લેખ). આ માહેશ્વરનો વલ્લભી રાજા સાથે કંઈ સંબંધ હશે? પણ વલ્લભી રાજાઓ પોતાને પરમમાહેશ્વર સખતો હતા અને ગીનના ગુણાદર દુશ્વળસંગે લખ્યું છે કે વલ્લભીના રાજાનો કાકો કનો-જેનું શિક્ષાદાયક વૈશ્ય જાતિનો હતો (સ્મૃતિ, ૫ ૩૨૫). બ્રાહ્મણોનું કંઈ વિશિષ્ટ નામ નહિ હોય એમ લાગે છે. આ પ્રમાણે માહેશ્વરી-વૈશ્ય જાત અને તેમની સાથેના બ્રાહ્મણો જે જે સ્થળમાં રહ્યા, તે ઉપરથી ઝોળખાવા લાગ્યા.

વાયડ કેટલું પ્રાચીન છે, તેનો નિર્ણય થઈ શકતો નથી, પણ એટલું તો ખરું જ કે તે અણહીલવાડ પાટણ વચ્ચે પહેલાંનું છે કારણ કે ઉપર દર્શાવેલા વનરાજના તામ્રપત્રમાં શ્રીમાલી, ઝોસવાળ, પોરવાડ, નાગર, દિસાવાળ આરોળા, મોઢ, વગેરે વાણીયાઓની સાથે વાયુવટવાસીનું નામ પણ લીધું છે. વડનગર, મોઢેરા, ગાંધુ, વગેરે ગામો તો પાટણ પહેલાંનાં છે, તે બાજતનો ખીજો પણ પુરાવો મળી શકે છે.

વાયડ એ મોઢું નગર હશે એમાં શંક નથી. વા. પુ. ૦ માં તેને ચાર યોજનના વિસ્તારવાળું તથા દરવાજાથી યુક્ત કહેલું છે. જૈન ગ્રંથોમાં પણ તેને દેશે સત્તીર્થસાર્થ મહાત્થાન, સારસુરત ધીધામ (વા. મા.) ગુર્જર ઇલ્લનિમળ્લન (પ્ર. ચ.) ચતુર શીતિસ્થાનનામન્યતમ (પ્ર. કો.)—ચોરાશી સ્થાનોમાં ઉત્તમ-એમ કહેલું છે. તે પહેલાં પારવાળું તથા આબાદીવાળું નગર પણ હશે. કેમકે દિલ્હી તરફનો પાટણથી જે અસલ ધોરી રસ્તો મારવાડમાં થઈને જતો હતો, તે રસ્તા ઉપર તે આવેલું છે. તેને છેક રાજગૃહ (ખીહાર પ્રાંતમાં) સાથે પણ પહેલાંનો સંબંધ હતો એમ પ્ર. ૦ ચ. ૦ ઉપરથી જણાય છે. (શ્લોક ૨૫) લક્ષ્મી નામના કોઈ શેઠીઆએ સૂર્યગિહણ પર્વ વખતે લાખ રૂપિયાનું દાન આપવાને સંકલ્પ કર્યો હતો, એ વાત પણ તેમાંથી નીકળે છે.

વાયડમાં વિજ્ઞાન મકાનો પણ હશે. વાયુપુરાણમાં વાય અને ચાર કુંડોનો ઉલ્લેખ છે. આ કુંડ તો હાલ જણાતા નથી પણ નાંચ નો દંજી સુધી છે. નાંચના છેક ઉપર ખડમાં

પાણીની અંદરના એક થાંભલા ઉપર એક લેખ છે, તે વાવનો જીર્ણોદ્ધાર કર્યો તે વખતે વાંચવામાં આવ્યો હતો, પણ વાંચનારને સ્પષ્ટ ઉઠ્ઠી શક્યો નહોતો. પણ એટલી મતલબ સમગ્રપણ હતી કે સં. ૧૨૫૨ માં તેને સંસ્કારાપિત-એટલે સમરાવી હતી. આ લેખ સંખધી મી. બર્નેસે પણ જીજ્ઞાસના પુરાતન કામો સંખધીના પોતાના પુસ્તકમાં ઇશારો કર્યો છે. ત્યાર પછી વાવ એક વખત સમરાધ દશે એમ લાગે છે કારણ કે મી. બર્નેસ લખે છે કે એમાં જે ચોરસ થાંભલા છે, તે ઇ. સ. ની ચૌદમી સદી પછીની શીલ્પકામની તરેહનો છે. હું પણ માઈ છુ કે જે આરસનાં પગથીઆં તથા થાંભલા છે એ પાછળથી નાખેલા છે. ઘા. પુ. માં લખ્યું છે કે આ વાવમાં માતાનું સ્થાનક છે. તેમાં જે માતા છે તેનું નામ, સ્વરૂપ, વગેરે કંઈ આપ્યું નથી. શેઠ અબાલાશભાઈ ધારે છે, તેમ તે કદાચ સમીરીકામદાદેવી હશે. વાવ કે કુંડ સંખધી જૈનોના મંથોમાં કંઈ સૂચન નોવામાં આવતું નથી, તેનું કારણ કદાચ એમ હશે કે વાવની માતાને વૈદિકો માનતા હશે, જૈનો નહિ માનતા હોય. ઘા મા. માં જીવદેવસૂરિની પ્રશંસાનો એક શ્લોક છે, તેમાં આપણા દોહોતસવ અને વાવ સંખધી ગર્ભિત ઇશારો હોય એમ જણાય છે. જુઓ પ્રશસ્તિનો શ્લોક ૮

વયસ્ય દ્વિવામિઃ खलु सह कलाभिर्गुणगणाः

सहेलं खेचन्तो बहुमतिलते य-तनुवने ।

यशः श्रीपुष्पसूचयसुरभयःसंशयमयीं

महादोलां मुच्रवा सुकृतरसवापीषु विहृताः ॥

જેમ માતા કુંદદેવી હતી તેમ શ્રી વાયુદેવ વાયડના આમદેવ હતા એમ જૈનોના કથો ઉપરથી જણાય છે. આ લેખના આરંભે મુકેશે ઘા. મા. નો શ્લોક તેમની સ્તુતિનો છે. * આથી વાયુદેવનું 'જુડ' મંદિર હશે, એમ લાગે છે. પાટણના મંદિરમાં વાયુદેવ તથા ખીન્ન દેવોની જે મર્તિઓ છે, તે વાયડથી આવેલી છે, એમ પણ જનો કહે છે. આથી વાયુદેવનું 'જુડ' મંદિર પણ હોવું જોઈએ.

આ ઉપરાંત જૈનોના મંથો ઉપરથી જણાય છે કે એક મહાશાલા પણ હશે. ઘા. મા. ઉપરથી જણાય છે કે તેમાં જીવદેવસૂરિએ વાઙ્યાદિત્યને (મૂળમાં વાયદાદિત્યદેવ

*किञ्चित्संचलितेऽपि वस्तुनि भृशं यत्संभवान्मन्महे

विश्वं यन्मयमीश्वरादिमयतत्पट्टममाणेप्सितम् ।

संसारःप्रसरः परस्तनुमतां यस्यानुरोधेषु य

त्संરોધेषુ शिवं स यच्छतु सतां श्रीयारुतां मारुतः ॥१॥॥

—વાલ ભારત.

સાધાર્થ—જેના સંખધી સર્વ વસ્તુઓ ચલાયમાન થાય છે, એમ અમે માનીએ છીએ, વિશ્વ જેનાથી બરેહું છે, જેની ઇશ્વરતા સ્પષ્ટ પ્રમાણથી સ્થાપિત છે, જેની અનુકૂળતાએ કરીને પ્રાણીઓનો શ્રેષ્ઠ સંસારનિર્વાહ થાય છે અને જેના સરોધથી મોટા પ્રાણી મામ છે તે શ્રી વાયુદેવ મત્સ્યરૂપેને સૌન્દર્યનું, ગન કરે.

એમ છે પણ તે પાકની અશુદ્ધિ હશે) મોટા કાઠ સાથે સુવર્ણનું યજ્ઞોપવીત પહેરાવ્યું હતું. પાટણના શ્રી વાયુદેવતાના મંદિરમાં એક પત્થરની 'અધિની મૂર્તિ' તરીકે જ્ઞાણખાતી મૂર્તિ છે. તે સં. ૧૩૭૪ માં સમસ્ત ગામે કરાવી હતી, એવો તેના ઉપર લેખ છે. આ મૂર્તિ કદાચ વાહવાદિત્યની હશે.

આ સિવાય વાયડમાં એક મહાશ્વરદેવત્ય પણ હતું, એમ જૈન ગ્રંથો ઉપરથી જણાય છે. આ જૈન દેરાસર વિક્રમના નિઝળ નામના કોઇ મંત્રીએ વિ. સં. ૭ માં બાંધ્યું હતું, એમ ઉલ્લેખ, પ્ર. ૦ તથા પ્ર. ૦ કો. ૦ માં છે, પણ તે વાત સપ્રમાણ જણાતી નથી. કેમકે તે બાબત વિશે યા. મા. મા કંઈ ઉલ્લેખ નથી ઉલ્લેખ, તેમા તો એમ છે કે તે 'વાણી-આઝોની કીર્તિ રૂપે પ્રદર્શ છે,' એ ઉપરથી એમ સમજાય છે કે તે વાયડના વાણીઆ-ઝોના પૈસેજ બધાંયું હશે. વળી તેમાં એમ છે કે તેમાં પ્રતિષ્ઠા શ્રવદેવસૂરિએ કરાવી હતી. હવે શ્રવદેવસૂરિ તો વિક્રમના તેરમા શતકમાં યથેલા એમ સિદ્ધ થાય છે. આથી વિક્રમ સંબંધી વાત ઐતિહાસિક લાગતી નથી.

વાયડ તથા તેના-મકાનોનો નારા અષાઢીન ખૂનીના લશ્કરે ધર્ષો હશે (વિ. સં. ૧૩૫૩-૫૪). મુસલમાનોએ તે વખતે આખા ગુજરાતમા રાજ વર્તાવ્યો હતો અને પાટણની સાથે, મોદરા, સિદ્ધપુર, વડનગર, સોમનાથ વગેરે રચળોના ઊંચાવતો હેલીવારે અંત આણ્યો હતો એટલે વાયડ પણ બચ્યું નહિ હોય; વળી તે તો જુના ધોરી રસ્તા ઉપર છે, એટલે તેને વિશેષ સહન કરવું પડ્યું હશે. આ નારા પછી ત્યાંના વતનીઓ વેરાવા માંડ્યા હશે અને તે વખતની સહીસલામત જગ્યાઓ કચ્છ, ઉના, માળવા તથા સુપાળમાં પ્રથમ રાજાં ગયાં હશે. ત્યાંથી બીજે વેરાયેલાં. એ ખરૂં છે કે આ સમય પડેવા પણ વેપાર, રાજસેવા, વગેરેના કારણથી વાયડાઓ પરદેશ રહેતા હશે ખરા. પ્રયત્નચિન્તામણિ તથા હુમારપાલ પ્રવચ્ચમાં એમ છે કે સિદ્ધરાજના બાપ કણ્વનો મંત્રી ઉદા (ઉદયન) જ્યારે શ્રીમાળમાંથી વંષાનો માર્ગે 'ગુજરાતમાં આવ્યો, ત્યારે તેને પહેલવહેલો કણ્વવતીમા વાયડા જ્ઞાતિએ બધાવેલા અજીતનાયના દેરામાં આશ્રય મળ્યો હતો. કણ્વનો સમય સ. ૧૧૨૦ થી ૧૧૫૦ છે.

આ પ્રમાણે વાયડ ગામ સંબંધી પ્રાચીન માહિતી મળે છે. હવે આપણે તેમાં રહેલા માણસોના ઇતિહાસ જોઈશું. આ ઇતિહાસ વિક્રમની બારમી શતાબ્દીના અંત : સુધી કંઈ મળતો નથી.

જૈન સંપર્ક.

આપણા ઇતિહાસની જવનિકામ્પાદિત રંગમંચિનો પડદો વિક્રમના તેરમા શતકના આરંભમાં ઉપડે છે અને પ્રથમ જૈન આચાર્ય રાશિદ્ધસૂરિ દેખા દે છે. ગુજરાતમા વિક્રમ તો તેમનો સૌકો જૈન ધર્મના ઉત્તરધર્મો છે. તે સમયે તે ધર્મનો બહુ પ્રચાર થયો હતો. હાલ જે વાણીઆઓ જૈન ધર્મ પાળતા નથી, તેઓની જ્ઞાતિઓનો એક ભાગ પ્રથમ જૈન ધર્મમા ગયો હશે. એ બિના જૂદી જૂદી જ્ઞાતિઓના માણસોએ કરાવેલી જૈન પ્રતિમાઓ ઉપરના લેખ ઉપરથી, તેમજ બીજા ઐતિહાસિક સાધનો ઉપરથી જણાય છે. મોદ, નાગર, મારોળા, રિસાવાળ, વગેરેની સાથે આપણી ન્યાતના માણસોએ પણ તૈયાર કરાવેલી પ્રતિમાઓ પાટણ, રાધનપુર, સાણુદ, વડોદરા, સુન્ત વગેરે રચળોએ જોવામા આવે છે આપણી જ્ઞાતિમાં તો તે ધર્મનો વિશેષ પ્રચાર થયો હશે એમાં શક નથી, કેમકે આપણા નિવાસસ્થાન ઉપરથી એક 'વાજા ગચ્છ' થયેલો છે, અને તેમાં 'સમર્થ આચાર્યો' થયેલા છે. આપણો

ઇતિહાસ જે કંઈ સમવાધ રહ્યો છે, તે પણ આ સંપર્કનું જ છે. વા. મા. માં રાશિલ્લ-
સરિને વાપડ મગ્ધના પટ્ટોઈધર કલા છે, એટલે તેજ પ્રથમ આચાર્ય હશે. ત્યાર પછી,
અનુક્રમે જીવદેવસૂરિ તથા જિનદત્તસૂરિ થયેલા છે. તેમના વિષે ઐતિહાસિક વૃત્તાન્ત બહુ
ઓછો મળે છે. જીવદેવસૂરિના નામ સાથે પરકાષપ્રવેશ, આદિ યોગવિધાના અમલકારની
કથાઓ જોડાયેલી છે, પણ તે આપણા ઐતિહાસિક ઇતિવૃત્ત માટે ઉપયોગી નથી પ્ર. જ.
તથા પ્ર. કો. માં એમ છે કે રાશિલ્લસૂરિ તથા જીવદેવસૂરિ પૂર્વાવસ્થામાં સગા બાધ હતા.
જિનદત્તસૂરિનો શિવેશ્વરિલાસ નામનો વ્યવહાર જ્ઞાનનો અર્થ મળી આવે છે. એ અર્થ
તેમણે મારવાડમાં આવેલા જળાશિપુર (જલોર) ના 'ઉદ્યસિંહ' રાજાના સમયમાં (સં.
૧૨૬૨ થી ૧૪૦૧) રચ્યો હતો. એમ તેની પ્રશસ્તિ ઉપરથી જણાય છે.

અમરચન્દ્રસૂરિ

'વાપડ મગ્ધ' માં અમરચન્દ્રસૂરિ રહ્યાકવિ થયેલા છે. તેઓ જિનદત્તસૂરિના શિષ્ય
હતા. પ્ર. કો. ઉપરથી જણાય છે કે તેમણે કવિરાજ અમરસિંહ નામના પોતાના કલા-
ગ્રહ (સાહિત્યઆચાર્ય) પાસે કાવ્યશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો હતો. તેમની પાસેથી 'સિદ્ધ સા-
રસ્વત' મંત્ર લેધ, એકવીસ દિવસ સુધી આહાર નિવ્રાનો ત્યાગ કરી તેડું અનુદાન કર્યું
અને મોટો હોમ કર્યો ત્યારે મધ્ય રાત્રે ચન્દ્રબિમ્બમાંથી ઉતરીને, સાક્ષાત્ સરસ્વતીએ પો-
તાના કમડમમાંથી જળ પાતું હતું. એવી દંતકથાનો પ્ર. કો. માં ઉલ્લેખ કર્યો છે;
તેમની કીર્તિ સાંભળીને ધોળકાના રાજા (પાછળથી પાટણના) વીસલદેવે પોતાની પાસે
તેડાવ્યા હતા. આ વિદ્યાવ્યવસાધી રાજાની સભામાં સોમેશ્વર, નાનાક, સોમાદિત્ય, કમલા-
ન્ય, આદિ સમર્થ પંડિતોએ પૂછેલી ૧૦૮ સમસ્યાના ઉત્તરો અમરચન્દ્રે આપ્યા હતા.
... પ્રસન્ન થઇને રાજાએ તેમને 'કવિ સાર્વભૌમ અમર' એમ કહ્યું હતું. અમરચ-
ન્દ્રના શીર્ષકવિત્ત્વનો એક ખીન્ને રમૂજ પ્રસંગ, રત્નમંદિરગણિયે પોતાના ઉપદેશાત્તરંગિની
માં નોંધ્યો છે. એક પખત અમરચન્દ્ર સભામાં પોતાના કરેલા નવા શ્લોકોનો વ્યાખ્યાર
કરતા કરતાં નીચે પ્રમાણે પદ બોલ્યા —

૧ અસ્મિન્નસારે સંસારે સારં સારંગલોચનાઃ ।

—આ અસાર સંસારમાં મૃગનપની (જી) સાર રૂપ છે.

આ વખતે વંદના કરવાને મંત્રી વસ્તુપાલ આવ્યો હતો, તેણે બારણામાં આવતાં
આ પટ્ટો સાંભળ્યો તેથી 'અહો આ મુનિ તો સ્ત્રીકથામાં આસક્ત થયેલો છે,' એમ ધારીને
નમન કર્યું નહિ. તેનો અભિગ્રાહ જણીને અમરચન્દ્રે નીચે પ્રમાણે ઉત્તરાર્થ કહ્યો—

૧ વીરધવલ રાજાના મોટા પુત્ર વીરમદેવનો સસરો—જુઓ વસ્તુપાલપ્રસન્ન—પ્ર.
કા. ૨૨૬-૨૨૭ તંત્રી.

૨ 'પોતાના કરેલા નવા શ્લોકોની વ્યાખ્યા કરતાં,' તેને બદલે પોતાના તેજ વખતે
(શીધ) કરેલા નવા શ્લોકોથી વ્યાખ્યાન (બાપણ) આપતાં એમ જોઇએ કારણ કે તે સ-
રૂપ મૂલ 'તત્કાલહૃતમ્ય શ્લોકૈર્વ્યાખ્યાનં કુર્વતિ' એમ છે. વ્યાખ્યાન (કે જેને જેનો
'બાપણ' એ નામના અપમદ મજ્જથી હમણાં કહે છે) તેનો અર્થ વ્યાખ્યા નથી પણ
બાપણ છે.

તંત્રી.

તત્કાલિપ્રભવા एते वस्तुपाल ! भवादृशाः ॥

—હે વસ્તુપાલ ! તારા જેવા તેની કુખે જ જન્મ્યા છે.૨

આ સાંભળીને વસ્તુપાલે તેમના પગમાં પોતાનું શિર બ્રુધાધું. વસ્તુપાલ પણ એક સમર્થ હવિ હતો; વિક્રમની તેરમી તથા ઐદમી સતીષ્ઠી શુબરાતના સંસ્કૃત સાહિત્યનો મધ્યાન્હ યુગ છે, તેમાં અમરચન્દ્રનું સ્થાન પણ ઉચ્ચ છે, જેમ દાસિદાસ વીપશિન્ના કાલિદાસ, માધ. ધંટામાઘ, હર્ષ અનંતર્હર્ષ કહેવાય છે, તેમ અમરચન્દ્રે પણ ઘા. મા. માં સ્ત્રીની વેણીને કામદેવની કૃપાથી (નલવાર) ની ઉપમા આપી છે, તેથી તે પણ ઘેણીકૃપાળોડમરઃ એમ કહેવાયો છે. ઘા. મા. સ્વવાતું કારણ તેની પ્રશસ્તિમાં એમ આપ્યું છે કે, વાયડના બ્રાહ્મણોએ અમરચન્દ્રના શૂર જિનદત્તને કહ્યું કે આપારા દાતા શ્રી વાયુદેવ, તેમના બે પુત્રો બીમ અને હનુમાનનો સયોગ જેમાં છે એવી મહાભારતની મોટી કથા અને ઘોડા દિવસમાં સાંભળીએ એમ કરો. એ ઉપરથી તેમણે પોતાના શિષ્યને તેમ કરવાની આજ્ઞા કરી. ઘા. મા. ઉપરાંત અમરચન્દ્રે પદ્માવતીવલ્લભા, હન્દોરનાવલી, મુક્તાવલી, વલ્લાવલ્લાપ. પદ્માનન્દકાવ્ય આદિ પણ રચેલા છે. છેલ્લો અંક પદ્મમત્રીના માટે રચાયો હતો,

અમરચન્દ્ર પૂર્વાવગ્યામાં કાણુ હતો અને ક્યાંના રહેવાસી હતો, તે જણાવું નથી, પરંતુ તેમણે ઘા. મા. માં વૈદિકના દેવ નરક પૃથ્વી બુદ્ધિથી જન્મ્યું છે; બ્રાહ્મણોને માન-વાચક વિશેષણથી સંબોધ્યા છે નંધા બ્યાસમુનિની સર્જે સર્જે સ્તુતિ કરી છે, તેથી તેઓ પૂર્વાવગ્યામાં બ્રાહ્મણ હશે એમ સમજાય છે. વળી તેમણે વાયડ પ્રત્યે બતાવેલા નૈસર્ગિક

૩ આ શ્લોકની આ રીતે રચના વસ્તુપાલ પ્રબલમાં મહાવાદીસરિએ ખંજાતી કરી છે એવું પ્ર. કો. જણાવે છે. ભાષાન્તર ૫. ૨૨૮ - તંત્રી.

૪ આ અર્થ મુદ્ધટિનરીતે જણાવ્યો છે. પ્રે. મણિલાલ નળભાઈએ એવો અર્થ ક્યો છે કે, 'વીપિકા કાલિદાસ-જેવી, ધંટા માધ જેવી એમ કવિત્વ સિદ્ધ 'કર્મુ' (જુઓ પ્ર. કો. ભાષાન્તર ૫ ૧૧૦) કે જે અર્થ ગોચર નથી લાગતો - તંત્રી.

૫ કાવ્યકલ્પલતા મૂળ તેમના સહાધ્યાયી અને મિત્ર (જુઓ પ્ર. કો.) અને સંકુલ સંકીર્તનના કર્તા હવિ અરિસિંહે બનાવેલી હતી પણ તે અધૂરી હતી તે અમરસિંહે પૂરી કરી એટલું જ નહિ પરંતુ તે પર પોતે વૃત્તિ રચી કે જેનું બીલું નામ 'કવિશિક્ષા' આપવામાં આવ્યું. સવત્ ૧૪૫૫ (સન ૧૩૯૯) આની પ્રશસ્તિ માટે જુઓ કાઝર બંડારકરનો હસ્તપ્રતોનો રિપોર્ટ સન ૧૮૮૩-૮૪ પૃ. ૩૧૨ અને આ અંક સંજ્ઞાથી નોંદસ માટે તેનું જ પૃ. ૬. આ અંક ખાસ પ્રકટ કરવા ગોચર છે કારણકે તેની સાથે હાલમાં વડોદરા સરકાર તરફથી પ્રકટ થયેલ રાજગોખરૂત કાવ્યમીમાંસાને સરખાવી શકારો અને તેનાથી આકલિતને લગતી ઐતિહાસિક અનેક બાબતોનું જ્ઞાન થશે. તે પાટળુના બંડારમાં છે - તંત્રી.

૬ આદિ 'શબ્દમા અન્ય અથો નામે સ્વાદિ શબ્દ સમુચ્ચય, હૈમ શબ્દ સંચય, ધનદત્ત કથા, આદિનાય ચરિત્ર (પ્રાકૃત), સમ્યક્ત્વ કલક, અને શીર્જિનેન્દ્ર ચરિત્ર અથવા પદ્મનાભકાવ્યનો સમાવેશ થાય છે. શીર્જિનેન્દ્રચરિત્ર સંજ્ઞાથી કા. પીટર્સને પોતાના પહેલા રિપોર્ટ ૧૮૮૨-૩ તા ૫ પૃ. ૫૮ માં ખંજાત બંડારના એક અંક તરીકે નોંધ લીધી છે. તેમાં તે કાવ્યને અને પ્રશસ્તિસર્ગ મુદ્ધ જે નોંધમાંથી કર્તા સંજ્ઞાથી ઉપયોગી બાબત મળી

રહેથી પણ એમ અનુમાન થઇ શકે કે તેઓ વાચકનાજ વતની હશે. વાચક પ્રત્યેના તેમનો રહે નીચેના શ્લોકમાં ઉભરાઇ જાય છે.

દેશે સન્તીર્થસાર્થમુદદુરિતે શ્રીદનુમત્તનૂજો-

ત્પત્તૌ તેન પ્રતેને યુજગદિવ મહાસ્થાનમસ્થાનમાધેઃ ॥

સ્વારવ્યાંકક્ષાતિનામ્ના મરકતમણિકામિશ્રમુક્તાફલસ્રગ્

મૂપાવત્ત્વમૃગાદ્યા દ્વિજપટલમિહાસ્થાપી સાકં વર્ણિગ્મિઃ ॥૨૥॥

અમરચન્દ્રની સં ૧૩૪૯ માં કોઇ મદનચન્દ્ર નામના પંડિતે કરાવેલી એક આરમ્ભની મૂર્તિ, પાટણના ટાંગડીઆવાડના તવા દેરાસરમાં છે, એમ મને ખબર મળી છે.

દેવપાલ અને ધનપાલ

વાચકમાં થયેલા આચાર્યોની વાત થઇ, હવે આપણે ગૃહસ્થવર્ગ પ્રતિ દષ્ટિ કરીશું. વિં વિં ની પ્રશસ્તિમાં જ્ઞાણપુરના ઉદયસિંહના મહામાતૃ દેવપાલનો ઉલ્લેખ છે. (તેના વિશ્વાસના ગૃહસ્થ) તેના કોપની રક્ષા કરવામાં વિચક્ષણ, બુદ્ધિશ્વ નંદનવનના ચંદન જેવો, સર્વ ધર્મોનો આધાર ચા (દા) ન શાસ્ત્રીઓમાં અવધિ શ્વ, સર્વ પુણ્યોના આસ્થાન જેવો અને સર્વ સંપત્તિઓની ખાણ જેવો કહ્યો છે. આ દેવપાલ વાચકા શાતિનો હતો કે કોમ તે સ્પષ્ટ લખ્યું નથી પણ તેનો માનેલો પુત્ર (પ્રતિમદાત્મજ) પવિત્ર અને બુદ્ધિમાન ધનપાલ કે જેના મનને મતોપ કરવાને ઉક્ત અંથ રચાયો હતો, તેને તો સ્પષ્ટ રીતે વાચકાન્વય સંભવઃ—એટલે વાચકા વંશમાં થયેલો—એમ લખ્યું છે.

પદ્મમત્રી.

પદ્માનન્દ કાવ્યમાં વિસલદેવ રાજતા મંત્રી પદ્મનો ઉલ્લેખ છે. આ પદ્મના વંશનું વર્ણન તેમાં આપેલું છે. પ્રથમ વાચક પ્રવળવંશમણિ વામુપૂજ્ય થયો. તે મંત્રી (પ્રધાન) હતો અને અણ્ણહીલપુગ્વારીઓનું ઉપરીપણું કરતો હતો. તેના પુત્ર રામદેવ થયો અને તેની સ્ત્રી પદ્મિનીથી શાન્તક નામનો પુત્ર થયો. (આ શાન્તક તે કર્ણનો પ્રધાન શાન્તક હશે ?) તેને સહજ નામની બાયાથી આસલ નામનો પુત્ર થયો. તેને અહિરેવી નામની ગૃહલક્ષ્મીથી ઇંદ્રના જેવો પદ્મમત્રી થયો. આ પદ્મમત્રીના ગુણોનું બહુ ગૌરવ ભરેલું વર્ણન કવિએ કર્યું છે અને લખ્યું છે કે તેના પદ્મ (કમળ) જેવા ધરમાં રહીને આ અંથ રચ્યો છે. ૫૦ કાં ૬૦ માં એમ છે કે પદ્મના વિશાળ સદનના એક ભાગમાં રહીને અમરચન્દ્રે 'સિદ્ધસારસ્વત' મંત્રનું અનુષ્ઠાન કર્યું હતું. પદ્મના કંડુબનું પણ અમરચન્દ્રે સુંદર વર્ણન કર્યું છે, તેને અમ્પલા, પદ્મલા અને પ્રદહાદનદેવી એ નામની ત્રણ સ્ત્રીઓ હતી. તેમાં પદ્મવાની કુખથી તેને વિક્રમાદિત્ય નામનો પુત્ર થયો હતો. પદ્મને સાક્ષા-

આને તેમ છે. તે કાવ્યનું ખીબું નામ પદ્મનાબ કાવ્ય છે, જ્યારે તેજ ડાહર પીટર્સને ચોથા રિપોર્ટમાં કર્તાની અનુક્રમણિકામાં અમરચન્દ્રચરિત્ર સંબંધે લખતાં તેના એક અથ તરીકે આનું નામ આપતાં કીર્તિનેદ્રચરિત્ર અથવા પદ્માનન્દકાવ્ય એમ લખ્યું છે. કિર્તિનેદ્રચરિત્ર હેમચંદ્રના ત્રિષ્વીશવાકા પુરૂષ ચરિત્રના ધોરણે લખાયું છે અને પદ્માનન્દકાવ્ય પદ્મમંત્રીને લગતું છે તેથી તે અને બિમ જણાય છે અને કિર્તિનેદ્રચરિત્રનું અપર નામ પદ્મનાબકાવ્ય હોવું સંભવિત છે.

તંત્રી.

ગ્યદેવી નામની ગંગા જેવી નિર્મલ બહેન હતી તે બહેનને મોપાક નામના પતિથી મહાપુ, મહાદેવ દેવસિંહ અને દિદાક નામના પુત્રો થયા હતા એમાં મહાપુને મત્રી કાખ્યો છે વીસલદેવ પછી થયેલા અભુતદેવના મદામાત્યનું નામ મ'નદેવ હતું તે મ્હાય ઉપરનો મદદેવ હશે વીસલદેવનો સગા મં ૧૩૦૦ થી ૧૩૧૮ (જુઓ ગુર્જર દેશ બુધાવનિ આદિ) મનાય છે વીસલદેવનો પ્રાગબ્દો મદામાત્ય વસ્તુપાલ હતો અને છેવટનો નાગડ હતો આથી પદ્મ એ મેના વચગાળામાં પ્રધાન થયો હશે કદાચ માઠા માન્ય નહિ હોય પણ મિત્રમહામા હશે પ્રં કૌં મા તેો કૌષ્ઠાગારિક (કોશી) કાખ્યો છે, પણ પ્રમાનન્દ કાવ્યમાં તેને સચ્ચિવેન્દ્ર કાખ્યો છે અને જાણીયું છે કે તે નૃપ અને પ્રભ એ બંનેનું સાચાનુમાર હિત માધનો હતો ગયી તેણે મદામાત્ય પદ જોગયું તો હશે, એમ સાગે છે

આ પ્રમાણે જેમ વણિકાની બીજી જ્ઞાતિઓએ કુર્જરેશ્વરના મદામાત્યો ઉત્પન્ન કર્યા છે, (પારવાડોએ તેજપાલ અને વસ્તુપાલ, ત્રીમાત્રીઓએ કલ્પન, વગેરે) તે પ્રમાણે વાયડા જ્ઞાતિને પણ તે ઉત્પન્ન કરવાનું માન છે ૧

આ મિવાય બીજા પણ વાયડા વણિકાના નામ મળે છે તા નામના ધનાદન શે ડીઆનું નામ આવી ગયું છે. અમરચંદ્રસરિના અમરસિંહ વિશે પણ પ્રં ૩૦ માં ઉલ્લેખ છે પણ આ અમરસિંહ વણિક હોય એમ હું ધારતો નથી. તે ' કાચિરાજા ' નું વિશ્વ ધરાવતો હતો તથા વીસલદેવે તેના શીઘ્રકવિત્તવી નસન્ન થઇ તેનો 'આસ' બમણો કરી આપ્યો હતો, એ ઉપરથી તે બાટ જાતિનો હશે, એમ સાગે છે

શ્રીમદ્વિશ્વલદેવમોદિર્નાશ્વરકૃતમૌઢમસાદાદસૌ

વ્યાપારાનધિગમ્ય કાનપિ કદાપ્યુત્સેકદાવામ્બુદઃ ।

શ્રીપદ્મો વૃપતિમજાર્યયુગ્લી કૃત્વાર્થગાર્વાર્થતઃ

સ્વાર્થમ્ સારપરોપકારકરણવ્યાપારમેવાકરોત્ ॥૧૦॥

(આમાં વ્યાપાર શબ્દ કરીને બેધાર અર્થ નથી લેવાનો તે અર્થમાં તો બ્યવહાર અથવા વાણિજ્ય શબ્દ વપરાતો હતો અહિં તો શ્રીકૃષ્ણાદિમુદ્રાવ્યાપાર (મહેર છાપ કરવાનો અધિકાર) કે જે મદામાત્યો ધરાવતા હતા, તે અર્થમાં આ શબ્દ યોગ્યે જણાય છે)

હું ' ઉનેવાન અબ્યુદય ' નામના માસિકના પુસ્તક ૪ થા, અક છઠ્ઠામાં જણાવ્યું છે કે, સવત્ ૮૮૮ ની સાલમાં ઉનાના આઠજી રાજ્ય અદ્રબળના વખતમાં મોતીચંદ નામનો એક વાયડો દિવાન હતો, તેને માફ નામના યાગજી દ્રવ્ય આપીને ફોડ્યો, તેથી તેણે દમાથી રજપૂતોને ગામમાં દાખલ કર્યા, અને આઠજીના રાજ્યનો અત આબ્યો—આ વાતને કંઈ અતિકાસિ પ્રમાણની પ્રુટિ નથી, તે બાગના મોપડા તથા દતમ્થા ઉપરથી બખી છે વાયડાઓ એટલા વડેલા દાદીઆવામાં ગયા હોય તેમ જણાતું નથી તથા ' મોતીચંદ ' એ નામ પણ એટલું પૂરાણું જણાતું નથી તેથી એ દહીમત્ત હું અતિકાસિ અને પ્રમાણ માનતો નથી

સામાજિક સ્થિતિ.

વાયડના પ્રાચીન વતનીઓની સામાજિક સ્થિતિ વિશે કંઈક જાણી જાણી પ્રકાશ મળે છે. ધર્મ સંબંધમાં, બ્રાહ્મણો તો સ્પષ્ટ રીતે વૈદિકો હતા જ. વણિકોમાં પણ બધા જૈનો નહોતા. કેટલાકનું એમ માનવું છે કે ગુજરાતમાં શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યના વૈષ્ણુધર્મનો પ્રચાર થયો તે પહેલાના બધા વાણીયા જૈન હતા, પણ આ અનુમાન ખોટું છે, એ સહેજે સાબીત કરી શકાય એમ છે. હાલના વૈષ્ણુવો 'મેશરી' કહેવાય છે. એ શબ્દ ઘણો પ્રાચીન છે. શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યના પ્રાદુર્ભાવ પહેલાં ત્રેવીસ વર્ષ ઉપર રચાયેલા કાન્હલ્લહે પ્રવચનમાં 'મહેસરી' શબ્દ જોવામાં આવે છે. વલ્લભાચાર્ય પહેલાં પણ ગુજરાતમાં વૈષ્ણુ ધર્મનો પ્રચાર હતો. સારગદેવ રાજાના વખતનો સં. ૧૩૪૮ નો એક કૃષ્ણમંદિર સંબંધીતો શિલાલેખ પાટણમાં મળી આવ્યો હતો, તે મેં- 'ગુજરાતી' ના દિવાળીના અંકમાં પ્રકટ કર્યો હતો (૭૦ સં. ૧૯૧૦)

મારૂં અનુમાન તો એમજ છે કે ગુજરાતમાં આવેલી વૈશ્ય જાતિનું મૂળ નામ 'મહેસરી' (માહેશ્વરીન્દ્રવીરજી; વાણીઓની દરેક ન્યાત ને આકેડી કલદેવી હોય છે) હશે, પણ પાછળથી જેમણે જૈન ધર્મ સ્વીકાર્યો હશે, તે જૈનો કહેવાયા હશે અને વૈદિકોનું મૂળ 'મહેસરી' નામ કાયમ રહ્યું હશે. વાયડમાં પણ ગચ્છની સ્થાપના અને જૈનધર્મનો પ્રસાર વિક્રમના તેરમા શતકના પ્રારંભમાં થયેલો છે અને વાયડની સ્થિતિ તો વનરાજના તામ્રપ્લ ઉપરથી સં. ૮૦૨ પહેલાંની કરે છે. આથી વાયડાએ પ્રથમ વૈદિકો હશે એમાં શંક નથી. એ ખરૂં છે કે 'વાયડગચ્છ' ની સ્થાપના થયા પહેલાં પણ યોડાકે 'જૈનધર્મ' સ્વીકાર્યો હશે, પણ માત્ર યોડાકેજી વાયડ ગચ્છની સ્થાપના પછી પણ બધા જૈનો થયા હોય એમ માની શકાતું નથી. કાગણ કે લલ નામના ધનાઢ્ય શેઠીઆએ એક મોટો યમ કર્યો હતો એમ પ્ર. ૦ ચ. ૦ તથા પ્ર. ૦ કો. ૦ ગા સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે. લલને પ્ર. ૦ ચ. ૦ માં મહામાહેશ્વર (મોટા મેશરી) પણ ગણેલો છે. લલને પાછળથી જૈન મતનો સ્વીકાર કર્યો હતો, એમ જણાય છે* વૈદિકો અને જૈનો વચ્ચે સપ સારો હશે, કેમકે અમરચંદ્રસુરિએ લા. ૦ મા. ૦ મા બ્રાહ્મણોને દાનમાનસરમા ધર્માદિ જાણીમાન વિશેષણથી સંબોધ્યા છે અને તેમના દેવો પ્રત્યે પૂજ્યભાવ જતાવ્યો છે જિનન્દ્રસુરિએ સર્વ ધર્મના મનુષ્યોને ઉપકારક થાય તેવો

X આપણી જાતિમાં જે બાગે જૈનધર્મ સ્વીકાર્યો હતો તે ગુજરાતમાં પુષ્ટિમાર્ગના પ્રસાર પછી પાછો વૈદિક ધર્મમાં આવ્યો હશે અથવા તો જૈનોની જાતિઓમાં ભળી ગયો હશે. આપણી વસ્તી ધટી જવાનું કારણ, કદાચ છેલ્લી ખીના હોય. માળવા (રતલામ તરફ) અને દાકીઆવાડની આપણી જાતિના માણસો તો યોડા વરસ ઉપર પણ જૈનધર્મ પાળતા હતા એ જાણીતી વાત છે. -

*લલ્યે ધર્માન્તર કર્યાના કારણમાં પ્ર. ૦ ચ. ૦ તથા પ્ર. ૦ કો. ૦ માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે યમના હુમાડાથી બચાવવા યમને આંજલીના ઝાડ ઉપરથી એક સર્પ મોલ પડ્યો, તે બ્રાહ્મણના કોષ તોશાની છાકરાએ યમમાં હોમી દેવાથી, તેને વૈરાગ્ય થયો હતો. પરન્તુ, આ વાત સપ્રમાણ જણાતી નથી, કેમકે જો એમ બન્યું હોય તો, તે વાયડના વતની અમરચંદ્રસુરિના જણવામાં હોય, અને તથા તે પોતાના લા. ૦ મા. ૦ કે અન્ય કાવ્યમાં તેનો ઉલ્લેખ કર્યા વિના રહે નહિ પણ તેણે તે સબંધી ધર્મારો સંરખ્યાએ કર્યો નથી.

મંથ (વિં વિં) લખ્યો છે અને તેમાં નથી જૈનધર્મની બહુ પ્રશંસા કે નથી અન્ય ધર્મની નિન્દા. ઉદાહરણ તરીકે ધર્મની બહુ ઉદાર વ્યાખ્યા કરી છે. તેમણે લખ્યું છે કે જમ ધણા વર્ણોની ગાયોનું દુધ એકજ રંગનું હોય છે, તેમ બધા ધર્મોનું તત્ત્વ એક જ છે. (ઉ. ૧૧ શ્લોક ૭૩) વૈદિકોએ પણ વાઙવાદિત્યને સુવર્ણનું યજોપવિત જૈન આચાર્યના હાથે પહેરાવી, તે સમભાવનો પ્રતિષ્ઠાપ કર્યો હશે.

સાંસારિક જીવનની વિશેષ માહિતી મળતી નથી. ઘાં પું ઉપરથી જણાય છે કે તે વખતે હાલની માફક કન્યાના આપને બહુ ચિન્તા થતી હશે. વિં વિં તથા ઘાં પુ એ બંને ઉપરથી જણાય છે કે તે વખતે બાળકનનો પણ પ્રચાર હશે વિં વિં માં એવું છે કે આઠથી અગીયાર વર્ષની કન્યાને પરણાવી દેરી અને ઘાં પુ માં રજસ્વલા કન્યાનું બહુ પાતિક લખ્યું છે. પરંતુ, વિં વિં માં એમ છે કે ૨૫ વર્ષથી ઓછી ઉંમરનો પુરુષ અને સોળથી ઓછી ઉંમરની કન્યાનો સંયોગ થવા દેવો નહિ, (ઉં ૫૦ શ્લોક ૧૬૫ થી ૨૦૪). એ ઉપરથી એમ જણાય છે કે તે વખતે સંયોગ મોડો થતો હશે. બંને મથો ઉપરથી જણાય છે કે કન્યા આપવામાં શરીર, રીત, કુલ, પૈસા, વય અને વિદ્યા નોતામાં હશે. હાલ આપણી ન્યાતમાં જે સ્ત્રી કરવાનો રિવાજ નથી, પણ પ્રથમ હશે કેમકે પદ્મમંત્રીને ત્રણ સ્ત્રીઓ હતી કદાચ એમ પણ હોય કે, તે મોટા પટે હતો તેથી તેનો દાખલો અપવાદરૂપ હોય, અને સામાન્ય રિવાજ અને કપનીત્યના વિરુદ્ધનો હોય.

દશા—વિશાનો ભેદ.

હવે આપણી ન્યાતમાં દશા—વિશાનો ભેદ ધારે અને કેમ પડ્યો હશે, તે સજ્જી મારા વિચારો દર્શાવીશ. એ વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે આ ભેદ બ્રાહ્મણોમાં નથી અને વાણીઆની સર્વ ન્યાતોમાં છે. આ ભેદ પડવાનો કારણો સજ્જી વિધિવિધ અનુમાનો કરવામાં આવે છે. જો આ એમ ધારે તે કે પૈસ્ય ઉપરથી વીસા થયા અને દસ્યુ (ધ્રુ) ઉપરથી દસા થયા, એમનો મત તો હસનીયજ છે તેમાં વિક્રમનો તેરમા શતક પહેલા આ ભેદ હતોજ નહિ, અને સર્વ મથિક શાંતિઓ અખડ જ હતી. જૈન પ્રતિમાઓના લેખો ઉપર ધૃત્તશાસ્ત્રા અને લઘુશાસ્ત્રા એ નામો હોવાથી રા મથિયાલ બકાગમાધ વ્યાસ એવું અનુમાન કરે છે કે, ૫૦ ૨૧૦ ઉપરથી વીસા અને ૬૦ ૨૧૦ ઉપરથી દસા એમ થયેલાં. ૫૦ ૨૧૦ ઉપરથી વીસા યામ એમ કદાચ માનીએ. પણ ૬૦ ૨૧૦ ઉપરથી દસા શરીરે માય ? એ કાંઈ પ્રાચીન ગ્રંથોમાં લખેલા અક્ષરો નથી કે લલિયાની ચૂકરી ફેરમદલ મધ જાય ? તે તો ચાલુ વપરાશના શબ્દો છે. માઈ અનુમાન તો એમ છે કે એ શબ્દો વીસા અને દસાના સંસ્કૃતીકૃત Sanskritized રૂપો છે. ૨૧૦ મથિયાલનું અનુમાન સત્ય હોય તો પણ તેનું કારણ સમજાતું નથી. આ માટે ૬ એ અનુમાન મારા તરફથી રજૂ કરું.—પ્રથમ તો એ કે આ ભેદ સર્વ શાંતિઓમાં સામાન્ય છે, તેથી સામાન્ય કારણથી જ તેમાં ભેદ પડેલા હોવા જોઈએ. ગુજરાતના રાજા વિમલદેવનું નામ નાગરોમાં ભેદ પાડનાર તરીકે જણાતું છે. વાણીઆના ભેદ પાડવામાં તેનો હાથ નહિ હોય ? કદાચ તેણે સર્વ ન્યાતોના લોકોને જમવા કે બીજા કામે નોતપાં હોય અને ચોડા ગયા હોય. આ જનુ બીજાને પસંદ ન હોય, તેથી તેઓ જુડે તક પાડીને ખેડા હોય અને જમવા ગમેલાને પીસલદેવની નામ ઉપરથી 'પીમ' એવું વિશેષજ્ઞ આગ્રહ હોય. કાને કરીને આ ભેદનું

પરિમિતપણાને લીધે, છૂટે હાથે ઉપયોગ કરી શક્યો નથી. તેથી આપણા ઇતિહાસનું ચિત્ર સંપૂર્ણ તો નથીજ થયું. માત્ર રેખા દર્શન જેવું થયું છે. રેખાચિત્ર પણ મુરેખ ગ્રન્થ હોય એમ હું ધારતો નથી. આપણા ઇતિહાસ માટે કદ દિશામાં શોધ કરવી, તેનો માત્ર અંશુસિર્નિર્દેશ ક્યો છે.

છેવટે, આ લેખમા મદદ કરનારનો પણ આભાર માનવો જોઈએ. પ્રાચીન સમયમાં જેનો અને વૈદિકા વચ્ચે જે ઉચ્ચ પ્રતિભા સમભાવ વર્તતો હતો તેના પ્રતિધ્વનિ રૂપે જૈન આચાર્ય મુનિશ્રી જિનવિજયજીએ મને અનેક રીતે અમદ્ય સહાય આપી છે. તે ઉપરાંત મારા જૈન વિદ્વાન મિત્રો રા. રા. મોહનલાલ દલીયદ દેસાઈ તથા ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દયાલ, સુપ્રસિદ્ધ સાક્ષરવર્યો રા. રા. કેશવલાલ હર્ષદરાય કુવ તથા તનસુખરામ તનસુખરામ ત્રિપાઠી અને સન્મિત્રો રા. રણજીતરામ વાવાભાઈ તથા રા. હીરાલાલ ત્રીભો-
મનદાસ—એઓએ વિવિધ સાધનો મેળવી આપવામાં મને જે મદદ આપી છે, તે કૃતજ્ઞ રીતે મારે સ્વીકારવી જોઈએ. હુંકામાં એટલું કહું તો અતિશયોક્તિ નથી કે, જે તેમની ઉત્સાહ ભરેલી મદદ ન હોત તો, આ લેખ આવા સ્વરૂપમા પ્રકટ થયો હોત નહિ.

પાટણ-મોતીવાડા.

તા. ૭-૧-૧૯૧૭

રામલાલ ચુનીલાલ મોદી.

સત્કાર અને સમાલોચના.

વિશ્લેષ વિવેચિન:—૫, ૮, ૯, ૧૦, ૨ મળી કુલ ૧૭૦ પૃષ્ઠ છે. સપાદક મુનિ જિનવિજય પ્રબં આત્માનંદ સમા. ભાવનગર લક્ષ્મીવિલાસ પ્રેસ-વડોદરા. મૂલ્ય સાદુ પુરું શોદ આના, પાકુ પુરું ૨ ૧] આ પ્રવર્તક ઇતિવિજય જૈન ઇતિહાસમાલાનું પ્રથમ પુષ્પ છે. તેમાં એક વિસ્તૃત સંસ્કૃત ઐતિહાસિક પત્ર છે. પૂર્વે આચાર્ય મહારાજને શિષ્ય વર્ગ તરફથી પૂર્વપણ દિને ક્ષમાપત્ર-વિગ્રહિ પત્ર મોકલવામાં આવતા હતા તેમાંના કેટલાક મોકલનારની વિદ્વતા પ્રમાણે સુંદર કાવ્ય, તીર્થવર્ણન અને અનેક જાતની રસમય ઘટનાઓથી પૂર્ણ આવતા. તેમાં મિત્રો પણ ચિતરવામાં આવતા હતાં. આમાના કેટલાક કાવ્યદૃષ્ટિએ અને ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ખાસ ઉપયોગી હોવાથી તેમાંથી એક મોટો વિગ્રહિ પત્ર મુનિશ્રી જિનવિજયજીએ શોધી સંશોધિત કરી પ્રજા સંમુખ મૂક્યો છે એટલુંજ નહિ પણ વિગ્રહિ પત્રોનો ઇતિહાસ, કેટલાક વિગ્રહિ પત્રોનું સમાલોચન, તેની વિધિવિધતા સમજાવવા ઉપરાંત પ્રસ્તાવનામાં આ વિગ્રહિ વિવેચી નામના વિગ્રહિપત્રનું અપૂર્ણ અવલોકન તેમાંના ઐતિહાસિક પાત્ર અને સ્થલ સંબંધી દૃષ્ટિકત વિગતવાર જુદે જુદે સ્થળેથી શોધીને આપી છે તે માટે મુનિ—સાક્ષર મુનિમહાર્ગજ શ્રી જિનવિજયજીને તેમની વિદ્વાતાને માટે ધન્યવાદ આપ્યા વગર રહી શકાય તેમ નથી.

ઉક્ત મુનિશ્રી એક તરફ, સંસ્કૃત, મર્મણ વિગ્રહક, મુક્ષતાથી સંશોધક, ઇતિહાસ-રમિક અને આત્મચિત્ર સાધુવર્ત છે અને હમણાં દુગણા જૈન ઇતિહાસ પર નેજા એટલો

ખધો પ્રકાશ નાંખતા જાય છે કે તેઓને તેમ કરવામાં સમય કેમ મળતો હતો? એ વિચારે આશ્ચર્ય અકિત થવાય છે.

વિનુસિ ત્રિવેણિમાં વણુ ખંડ કરી પહેલાંને પહેલી, ખીજાને ખીજી અને ત્રીજાને ત્રીજી વેણિ એ નામ આપ્યું છે. તે સં. ૧૪૮૪ નો મહાચુદ્ધ ૨૦ ને દિને સિંધ દેશના મહાકાવાહણ નામના સ્થાનેથી ખંડ જયસાગર ઉપાધ્યાયે આચાર્ય જિનભદ્રસુરિ કે જે તે વખતે અણ્ણહિલપુર પાટણમાં ખિરાજતા હતા તેમના પર ગદ્યઘઘ લખવામાં આવેલ છે. તેમાં વા. પહેલી ગિરિ આદિની વણુનામક શૈલિ કુદરતનું સુંદર બાન કરાવે છે. આમાં મુખ્ય અને નવી વાત એ માલુમ પડે છે કે નગરકોદં મહાતીર્થ અતિપ્રાચીન જૈન તીર્થ છે. ઘણા સમયથી તેની વાવા કરવાનું વિચારાઈ ગયું હતું અને તેનું તીર્થ કોઈને ખબર ન હતી, (હમણાં સુધી પણ આપણને ખબર નહોતી) તે તીર્થના સમાચાર હોવાની સેષક જયસાગર ઉપાધ્યાયને એક પથિક તરફથી મળતાં તે શોધી તેની યાત્રા કરવાનો તેમણે નિશ્ચય કર્યો અને આખરે મહાત્રમે કંગડ પહાડ આદિ ઓળંગી જવા કરવાનો મનોરથ સિદ્ધ કર્યો. નગરકોદંને હમણાં ડાંગળાં અથવા તો કોટ કંગડ કહે છે. તે કાગડાને પહેલાં પ્રાચીનકાલમાં જલધર યા ત્રિગર્ત દેશ કહેવામાં આવતો હતો. અને નગરકોદંનું બ્રહ્મા નામ સુશર્મપુર પણ હતું. કાલની કુટિલતાથી અને જૈનોની બેદરકારીથી આ તીર્થ હવે વિશ્વમાન નથી. સંવત પંદરમા સૈકામાં એ મુદ્દ જળવાઈ રહ્યું હતું. યાત્રા કરનાર જયસાગરજીનું તથા તેમના ગુરૂશ્રી પદ્મધર ખરતર ગચ્છીય-આચાર્ય શ્રી જિનભદ્રસુરિનું ચરિત્ર-તેમની પરંપરા સહિત બહુજ અચ્છી રીતે ચીતર્યું છે. ખરેખર આ પુસ્તક પ્રથમથી તે અત સુધી અવલોકવા જેવું છે કે જેથી જૈનની ભવ્યતા-તીર્થ માટેના અતુરાગ વગેરે સ્પષ્ટ માલુમ પડે. સંશોધક મહાશયશ્રીને અતઃકરણપૂર્વક અભિનંદન સાથે અભિવંદન કરીએ છીએ. તેમનાં ખીજા પુસ્તકો નામે કૃપારસ કોશ અને રાત્રુજય તીર્થોદ્ધાર સંબંધી હવે પછી કહીયું. દીલ માટે તે મહાશયની ક્ષમા માગીએ છીએ.

નીતિમય જીવન અને શુદ્ધસ્થ ધર્મ—લેખક પત્યાસ કેશરવિજય ગણિ. પ્ર. શા. સોમચંદ ભગવાનદાસ-પાનકોર નાકા અમદાવાદ પાકું પુઠું પૃ. ૨૧૪ કિમત ૭ આના) આમાં બે ભાગ છે, પહેલાનું નામ નીતિમય જીવન આપ્યું છે, અને તેમાં માર્ગાનુસારીના પાંચીશ ગુણનું વિવેચન સાદી અને જમાનાને યોગ્ય ધર્મારતમાં કર્યું છે અને તેનું નામ નીતિમય જીવન યથાર્થ આપ્યું છે. ખીજા ભાગ નામે શુદ્ધસ્થ ધર્મમાં આવકને યોગ્ય ભૂમિકા શરૂ કરવા માટે સવારમાં વહેલા ઉઠી નવકાર મંત્રનું સ્મરણ, પથારીના ત્યાગ, વસ્ત્રની પવિત્રતા, નવકારનો જપ, આવરચક, દેવદર્શન વિધિ, વ્યાખ્યાનશ્રવણ, એ વિશે સામાન્ય બોધ આપી વિશેષ બોધ માટે ખાર-વતની સમજણ વિવેચન સહિત આપી છે. દેવદર્શનની વિધિ હેતુ સાથે સમજાવી અલ્પ પ્રકારી પૂજનની હકીકત તથા તેનું રહસ્ય સમજાવ્યું છે. માનસિક પૂજન પર પણ હુંક કહેવામાં આવ્યું છે. પછી ભોજન સંબંધી વિચાર જણાવી તે માટે સૂચના કરેલ છે. બપોરે દુરસદ વખતે પુત્રાદિકને બોધ અને વિવિધ સદ્ગુણો ખિલાવવાની દિશા જણાવી ધન કમાવા માટે પ્રયત્ન કરવા સૂચ્યું છે અને હેવટમાં સધ્યા સમયની ક્રિયા નિદ્રાવશ થવાય ત્યાં સુધીની ખતાવી છે. ખતેના વિષયની અનુક્રમણિકા આપવી જોઈતી હતી. શૈલિ-સાદી અને સમજી શકાય તેવી સરસ ભાષામાં છે. ગ્રંથ ઉપયોગી અને દૈનિક આવક આનંદકાં મનન કરવા યોગ્ય છે.

માર્ગાનુસારીની પ્રથમ ભૂમિકા છે. તે ભૂમિકા 'સાધી ખીજ ભૂમિકા આવક-આવિકાની સિદ્ધિ કરવા દરેકે પ્રયત્ન કરવો પડે છે. તે હસ્તગત કરવામાં શ્રદ્ધા આવશ્યક છે. શ્રદ્ધાનું સુંદર સ્વરૂપ સમ્યગ્દર્શન છે. તે શું છે તે જાણવા માટે પંચાસવર્ષે જૂદો અંધ લખ્યો છે.

સમ્યગ્દર્શન (ઉપર મુજબ પૃ. ૧૫૨ કિ. બાર આના) સમ્યગ્દર્શનની વાત સમજવામાં જરા ઉચો અધિકાર આવશ્યક છે છતાં સામાન્યરૂપે વ્યાવહારિકત્વે સમ્યક્ત્વના ૬૭ ખેલ આચાર્યોએ જાણ્યા છે તે જાણવા ઉપયોગી છે. તેનું વર્ણન આ પુસ્તકમાં કર્યું છે. 'સમ્યગ્દર્શન એટલે બોધિ-આત્મ અને જદ્ધ (અનાત્મ)નો વિવેક. વિવેક પરજ મનુષ્યના મનુષ્યત્વની ગણના થાય છે. મનુષ્યના દૈવી અંશે ખિલવવામાં વિવેકનીજ જરૂર છે. વ્યવહાર માયામાં જે 'વિવેક' વપરાય છે-વિવેક દશમે નિધિ એમ કહેવામાં આવે છે તે વિવેક-વિનય-સમર્પણશીલતા-કેમલ દિલકારી વાણી મહિત વૈયાટ્ય એ અને આત્માનાત્મનો 'વિવેક' જૂદા છે. આ ખીજ વિવેકને જૈન પરિમાપમાં સમ્યક્ત્વ-સમ્યગ્દર્શન કહેવામાં આવે છે અને તેના નિશ્ચયસ્વરૂપ પર આત્માના સ્વરૂપની ઝાંખી, દર્શન, અને પ્રાપ્તિ નિર્ધાર છે. આ સમ્યગ્દર્શનના વ્યવહાર સ્વરૂપ સંબંધે કર્તાએ ઠીક પ્રવાસ લઈ વિષયને સારો છડ્યો છે અને અમે આશા રાખીશું કે તેના નિશ્ચય સ્વરૂપનું સ્વરૂપ બહાર પાડી પરમાત્માની પ્રકાશને ફેલાવશે. આત્માનું સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવું સહેલું નથી-તેમાં વિવેકની જાગૃતિ અને મનની એકાગ્રતા-ચિત્તનો નિરોધ-ધ્યાનની ખાસ જરૂર છે. ધ્યાન માટે કર્તાએ એક ખીજે પ્રવાસ બહાર પાડેલ છે અને તેનું નામ આ છે:-

ધ્યાન દીપિકા—(ઉપર મુજબ, પૃ. ૨૫૦ કિંમત સવા ૩.) આમાં મૂળઅંધ તપ ગચ્છીય સકલચંદ્રજી ઉપાધ્યાયકૃત લઈ તે પર વિવેચન લેખકે કર્યું છે. મૂળકર્તાએ સં. ૧૬૨૧ માં હરિમદ્સરિના ધ્યાનશતક, હેમાચાર્યકૃત યોગશાસ્ત્ર, અને શુભચંદ્રના જ્ઞાનાર્ણવ પર આધાર રાખી અંધ રચેલ છે અને તેમાં ભાવના, ધ્યાન અને ધ્યાનીનું સ્વરૂપ, કુધ્યાનનો નિયત, ધર્મધ્યાન, યોગના અણમ અને શુક્લધ્યાન સંબંધી સારો ખ્યાલ આપ્યો છે અને તેમાં આસન, આશંખન, માધન, વગેરેનો સમાવેશ કર્યો છે. વિવેચનકારે સરલ શુભ-રાત્રીમાં આ ગદ્યન વિષયને સમજાવવામાં સારો પરિશ્રમ મેળવેલ છે.

નીતિ વાક્યામૃત—(ઉપર મુજબ પૃ. ૧૮૦ કિં. ૭ આના) આમાં શિક્ષાદ્ધ માધવચતોનો સમય છે કે જેમાં પંચાસ વર્ષે સમયે સમયે હરખને રચતા જૂદા જૂદા મયોમાંથી ઉતારી લીધેલા તે, હરખના ઉદ્ગારરૂપે લખેલા હોય તેનો સમાવેશ થાય છે. આ વચનો અવબોધવા લાયક છે.

ઉપરોક્ત ચારે પુસ્તકોમાં 'પુર'ની અશુદ્ધતા, જોડણીમાં અશુદ્ધિ, સંસ્કૃત શ્લોકોમાં યોગ્ય પદ્ધતિનો અભાવ, 'ટાઇપો'ની યોગ્ય ચુટણીનો અભાવ વગેરે રહેલ છે તે બિખર્ચમાં દૂર કરવાની જરૂર છે. વિશેષમાં દર પૃષ્ઠમાં વિષયનું મથાણું મૂકવાની જરૂર છે.

નવલખન—લે. અને પ્ર. મણીલાલ મોહનલાલ પાદરાજર. પૃ. ૧૮૦ કાચું પુટું મૂલ્ય બાર આના) આમાં સર્વ મળી સાન નિખંધનો સમય છે તેનાં નામ શ્રેમતિમોક્ષા, સરીતત્ત્વજાન, મહાકવિ ડેન્ડે, કાલિદાસ અને ભવમૃતિ, કાબરેવીતા દરમાર, મહાકવિ ફિર-હોસી અને બરતખંડ કે આયવિર્ત છે. આ સાતેના સમયનું 'નવલખન' એ નામ અન્ય-ર્થે ૩૫ રીતે લેખાં રાકે તે માટે શ્રી. કારણ મહેલા ઉપોદ્યાનમાં લખે છે કે 'તે દરેકના

વાચનથી કામક નવી સંસ્કાર 'વાચકના મનમાં જગૃત થશે એ આશાથી તેનું' નામ નવ (વન એ છાપાની બધ છે) જીવન આપ્યું છે. 'વિષયોને ઉર્દુ અને ગૂઝરાતી 'કાવ્યના ઉલ્લેખ કરી પોષવામાં આવ્યા છે અને નવીન જમાનાની ભજક અહીં તહીં ઉડે છે. ગંભીરતા, સુદૃઢશક્તિ અને પદરતા આ વિષયોમાં હોવાની વાચકો ધૃઢ રાખે—લેખક હિંમત અને યુવાન છે તેથી તેમના આજેખનમાં કટપના, સંપદ્મ ભાર, અને વિચારવમળ હોય તે સ્વાભાવિક છે. - લેખકનો પ્રયાસ સ્તુત્ય છે, અને પરિશ્રમે રમને અધ્યયને તેઓ એક સારી આશા આપનાર લેખક નિવડશે.

પાઠા બાંધવા વિષેનાં મૂળતત્ત્વો-તથા જન્મમની સારવાર—(બાબાંતરકર્તા ધનજીશા નસરવાનજી બરૂઆ L. M. & S. આશ્રિતિ ખારમી. ટાઇમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા પ્રેસ. પૃ. ૨૭૮ કિંમત જણાવી નથી.) જનગ્રંથ અંગ્રેજીમાં પાઠસ માહેબે રચ્યો છે અને તેનું બાબાંતર ગૂઝરાતીમાં મુબબ ધવાકાની નર્મિંગ એમોસીએશને કરાવી પ્રકટ કરાવ્યું છે તે માટે તેને ધન્યવાદ થતે છે.

ગૌ. લેખિકાના શબ્દોમાં 'કુખ દરવવા ત્રાસ હતવા એકલી શરી હહડનારી ! જય કીર્તિ કે લાભ અર્થે તે યુદ્ધ કરી ન મથવનારી !, પણ દિલ, રહેમ, દયા ને દાન ને દાન તથાં શક્તિને ધરનારી,...આરાધન સેવા નરવરનાં સ્વીકૃતી સંચરનારી !' એવી પ્રકૃતિથી બનેલી સ્ત્રીઓ નર્મો બને તો જગતનાં રોગ અને દુખો મઠાડવા અને દૂર કરવા માટે કેટલી બધી સહાયજીવનની શકે એ સહેજે કદી શકાય તેમ છે. 'નર્મ' ની સરથા મૂરોપાદિ દેશમાં એટલી બધી ખીલી છે કે દરેક ધરિતાલમાં તેઓનું એક વૃથ કામમ હોજર ગહે છે, રોગી અને ધાયલની સારવાર કરે છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેઓનાં માનસિક દુખોમાં સહાનુભૂતિ દર્શાવી દિલાસો આપે છે—રજીસ્ટ્રેશનમાં 'રેડક્રોસ સોસાયટી' નામની સંસ્થા નીકળી છે તેમાં ધાયલ—જન્મીને ધરિતાલમાં લઈ આવી તેમની સંભાળ કરે છે.

આ ગ્રંથમાં જન્મોને કેવી રીતે મલમપાટા બાંધવા, મલમપાટાના પ્રકાર, દરેકની ક્યાં ક્યાં ઉપયોગિતા રહેલી છે, તેનાથી રોગ અને જન્મ સુધારવા—સાબ કરવા—માટેના પ્રસારને, અકસ્માત વેગાની તાત્કાલિક માવજત, ભગિની દાડકાં, શોહીતું વડી જવું, ચકરી આવતા શરીરનાં અંગોને થતું નુકસાન, ઝેરના કેમો, રૂખી જવાથી 'યા ખીજ' કારણથી થતો શુગ્રાટ, વગેરેના સંબંધમાં શુ શુ કવું—સારવાર કેવી રીતે કરી લેવાવવી, વગેરે ઉપયોગી સૂચના કરી છે. એટલું જ નહિ પણ તેને આકૃતિઓથી બતાવી બરાબર સમજ પાડી છે, વળી દરદીના કેમની નિત્યની નોંધણી કેવી રીતે કરવી તે પણ બતાવ્યું છે. આ સર્વ બેતા અમને ખાતરી છે કે નર્મ તરીકેના અભ્યાસ માટે આ ગ્રંથ ખરેખર અગમ્યનો અને માર્ગસૂચક ધમ પડશે.

જૈન કામમાં અનેક વિધવાઓ ગરીબ અને કુખી હાલતમાં પોતાનો નિર્વાહ કરે છે અને તેમાંની કેટલીક સિસિતે પણ કૌટુંબિક ચાતુર્યમાં રહેલી હોય છે તેઓ પૈકી 'નર્મ' નો બ્યવમાય બેવા તેનો અભ્યાસ કરી તે તરીકે જીવને ગુજારે તો ધખી પીડા ઓછી થાય તેમ છે.

એક દરે આ પુસ્તક ઉપયોગી અને જરૂરી છે અને પકડ કરનારને તે માટે અભિનંદન આપીએ છીએ.

સાબરમતી ગુણ શિક્ષણ કાવ્ય—રચનાર. 'ત્રી શુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી પ્ર. અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રમારક મંડળ, રાયલ સોળ પેજ પ્ર. ૧૬૧ કિંગ્મત છ આના) આમાં હૃદયના ઉદ્ગારો જેમ જેમ નીકળતા ગયા તેમ તેમ રચનાર ગુજરાતી કાવ્યમાં મૂકતા ગયા છે; સાબરમતીના કાઠડે ખેસી ઉપજતી-લહરીઓનું જૂદા જૂદા વિષયપર કીડ વર્ણન કર્યું છે. તેમાના એક બે નમુના આપીશું.

પુલ્કે સમાવે ધર્મના ને દેશ બેટે ગર્વનાં,
સ્વાર્ધણ કરીને છાંડી કલ્યાણ માથે સર્વના,
એ ધન્યવાદોથી મદા પૂજ્ય છે પ્રભુતા લહી,
આનન્દ્ય ધરતો દૃષ્ટિનું તેનેજ પ્રણું મદગહી.
ગેવા સેવા વણ નદિ કશા વિશ્વમા અન્ય ગેવા,
'ગેવા દેવા અનુભવ ખરો જનને મિષ્ટ સેવા
સેવામાંથી જીવન સધળું ગાળવું ધર્મ સાચો,
સેવા કીધા વણ જગ અહો અન્ય છે ધર્મ કાચો.

પુખ્તવે દરી દરિગીત અને મંદાકાન્તા હૃદનો ઉપયોગ કરવામાં આજો છે.

વિવિધ જ્ઞાન.

આતે ખંડ ત્રીયા રાજ્ય !

મધ અનેક રોગોમાં કામ આરે છે. એની જનાવવાવાળી મધમાખીઓ હોય છે. એમાં ત્રણ પ્રકાર હોય છે. રાણી મધમાખ, પુરુષ મધમાખ, અને દાસી મધમાખ. રાણી છંડા મટે છે. એનો જીવનકાળ ત્રણ કે ચાર વર્ષથી વધુ હોતો નથી. એમાં ચાર હજાર છોડા મુક્યાની શક્તિ હોય છે. દાસી મધમાખ પુણીની રચના કરે છે. એનો વચ્ચેનો ભાગ મોટો હોય છે. તેમાં છંડા રહે છે. પુરુષ પ્રાયઃ પરાગનો સચ્ચ કરે છે પુરુષ ઉપર રાણીનું પ્રભુત્વ ચાલે છે. જો રાણી તથા પુરુષોમા ખટખટ જાગે તો દાસીઓ તેને પુડામા ધુસળા દેતી નથી.

પૂર્વ જન્મની વાત.

હિંસમા મિ. ફીલ્ડીંગદામ નામનો એક માણસ છે એને સાત વર્ષનો એક છોકરો છે તે પૂર્વ જન્મની યોતાની કથા કહે છે કે, મારે ચાર સ્ત્રીઓ હતી, એમાં ત્રીજીએ મને મારી નાખ્યો હતો. તે દહે છે કે હું તાર ઉપર ખેન કરી કમાતો હતો. મેં મારા માતા, પિતા, બાઈ વગેરેને પણ તારના ખેલો જતાવ્યા હતા. એની વાતોની શોકાએ તપાસ કરી તો તે સત્ય છે એમ માણુમ પડ્યું છે. એને મારનારી એની ત્રીજી સ્ત્રી હતી છે. એણે એનું પૂર્વ જન્મનું નિવાસસ્થાન તથા કુટુંબ પરિવારનું નામ જતાવ્યાથી તપાસ કરવામા કાંઈ પીડા પડી ન હતી.

વાચનથી કામક નવા સંસ્કાર 'વાચકના મનમાં જન્મીત થશે એ આશાથી તેનું' નામ નવ (વન એ છાપાની બુલ છે) જીવન આપ્યું છે. 'વિષયોને ઉદ્ધુ' અને ગૂજરાતી 'કાવ્યના ઉદ્દેશ્ય કરી પોષવામાં આવ્યા છે અને નવીન જમાનાની બહુ અહીં તહીં ઉડે છે. ગંભીરતા, સૂક્ષ્મદર્શિતા અને પકવતા આ વિષયોમાં હોવાની વાચકો ઇચ્છા રાખે—લેખક ઉછરતા અને યુવાન છે તેથી તેમના આલેખનમાં કલ્પના, શબ્દમંજાર, અને વિચારવમળ હોય તે સ્વાભાવિક છે. લેખકનો પ્રયાસ સ્તુત્ય છે, અને પરિશ્રમે અને અધ્યયને તેઓ એક સારી આશા આપનાર લેખક નિવડશે.

પાટા બાંધવા વિષેનાં મૂળાત્તરવો-તથા જખમની સારવાર—(બાબાંતરકર્તા ધનજીશા નસરવાનજી ભરૂઆ J. M. & S. આશ્રિત બારમી. ટાકમ્સ ઓફ ઈડિયા પ્રેસ. પૃ. ૨૭૮ કિમત જણાવી નથી.) મૂળગ્રંથ અંગ્રેજીમાં પાંદસ માટેએ રચ્યો છે અને તેનું બાબાંતર ગુજરાતીમાં યુબદ્ધ ઇલાકાની નર્સિંગ એસોસિએશને કરાવી પ્રકટ કરાવ્યું છે તે માટે તેને ધન્યવાદ થાય છે.

શ્રી લલિતના શબ્દોમાં 'દુઃખ દરવવા ત્રાસ હતવા એકની શરી હલકનારી! જય કીર્તિ કે લાભ અર્થે તે યુદ્ધ કહી ન મચવનારી!, પણ દિલ, રહેમ, દયા તે દાન ને દાન તણાં શરોને ધરનારી,...આરાધન સેવા નરવરના સ્વીકારતી સંચરનારી' એવી પ્રકૃતિથી બનેલી સ્ત્રીઓ નર્સો બને તો જગતનાં રોગ અને દુઃખો મટાડવા અને દૂર કરવા માટે કેટલી બધી સહાયબુલ્લભની શકે એ સહેજે કલ્પી શકાય તેમ છે. 'નર્સ' ની સંસ્થા મુરોપાદિ દેશમાં એટલી બધી ખીલી છે કે દરેક ઇસ્પતાલમાં તેઓનું એક જૂથ કાયમ હાજર રહે છે, રોગી અને ધાયલની સારવાર કરે છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેઓનાં માનસિક દુઃખોમાં સહાનુભૂતિ દર્શાવી દિલાસો આપે છે—રણસેનામાં 'રેડક્રોસ સોસાયટી' નામની સંસ્થા નીકળી છે તેમાં ધાયલ—જખમીને ઇસ્પતાલમાં લઈ આવી તેમની સંજુથા કરે છે.

આ ગ્રંથમાં જખમોને કેવી રીતે મલમપાટા બાંધવા, મલમપાટાના પ્રકાર, દરેકની ક્યાં ક્યાં ઉપયોગિતા રહેલી છે, તેનાથી રોગ અને જખમ સુધારવા—સાજા કરવા—માટેની ઇલાજો, અકસ્માત વેળાની તાત્કાલિક માવજત, બાંજિયાં હાડકાં, સોહીતું વહી જવું, ચક્રી આવતા શરીરના અંગોને થતું નુકસાન, ઝેરના કેમો, ડૂબી જવાથી યા બીજાં કારણથી થતો ગુળગાટ, વગેરેના સંબંધમાં શુ શુ કરવું—સારવાર કેવી રીતે કરી લવાયવી, વગેરે ઉપયોગી મુશ્કેલી કરી છે એટલું જ નહિ પણ તેને આકૃતિઓથી બતાવી બરાબર સમજાડી છે, વળી દરદીના કેસની નિત્યની નોંધણી કેવી રીતે કરવી તે પણ બતાવ્યું છે. આ સર્વ જોતાં અમને ખાતરી છે કે નર્સ તરીકેના અભ્યાસ માટે આ ગ્રંથ ખરેખર અગત્યનો અને માર્ગસૂચક પદ પડશે.

જૈન કોમમાં અનેક વિધવાઓ મરીમ અને દુખી દાયતમા પોતાનો નિર્વાક કરે છે અને તેમાંની કેટલીક સિસિતં પણ કૌટુંબિક પાતનામાં રહેલી હોય છે તેઓ પૈકી 'નર્સ' નો વ્યવસાય લેવા તેનો અભ્યાસ કરી તે તરીકે જીવન ગુજારે તો બધી પીડા ઓછી પામ તેમ છે.

એ દરે આ પુસ્તક ઉપયોગી અને જરૂરી છે અને પ્રકટ કરનારને તે માટે અભિનંદન આપીએ છીએ

સાબરમતી ગુણુ શિક્ષણ કાવ્ય—રચનાર શ્રી હુદ્દિસાગર સૂરીશ્વરજી પ્ર અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રમારુ મહાજ્ઞ, રાયલ સોળ પેજ ૫ ૧૬૧ કિમત ૭ આના) આમા હંદયના કદમાગે જેમ જેમ નીકળતા ગયા તેમ તેમ રચનાર ગુજરાતી કાવ્યમા મૂકતા ગયા છે, સાબરમતીના કાઠડે ખેસી ઉપજતી લહરીઓનું જૂદા જૂદા વિષયગર દીક વર્ણન કર્યું છે તેમાના એક એ નમુના આપીશું

મુદો સમાવે ધર્મના ને દેશ બે ગર્વના
સ્વાર્થણ કરીને હાદગી કાવ્યાણુ સાધે સર્વના,
એ ધન્યવાદોથી મદા પૂજ્ય ૩ પ્રભુતા લાહી
આનન્દ્ય ધરતો દમિતુ તેનેજ પૂજી ગદગદી
સેવા સેવા વણુ નદિ કશા વિશ્વમા અન્ય ગે ॥,
સેવા દેવા અતુભવ ખરો હારે મિજ સેવા
સેવામાહી હવન સવળુ ગાગણુ ધર્મ સાચો,
સેવા કીધા વણુ જગ અહો અન્ય છે ધર્મ કાચો

ગુખ્યાલે કરી લગિગીત અને મદાકાન્તા હદનો ઉપયોગ કરવામા આવ્યો છે

વિવિધ જ્ઞાન.

આતે 'ખંડ' ત્રીયા રાજ્ય !

મધ અનેક રોગોમાં કામ આવે છે એની મનાવવાવાળી મધમાખીઓ હોય છે. એમા નણુ યકાર હોય છે રાણી મધમાખ, પુરુષ મધમાખ અને દાસી મધમાખ રાણી ઇંડા મકે છે એનો હવનકાળ ત્રણ કે ચાર વર્ષથી વધુ હોતો નથી એમા ચાર હજાર ઇંડા મુકવાની શક્તિ હોય છે. દાસી મધમાખ પુકાની રચના કરે છે એનો વચ્ચે ભાગ મોટો હોય છે તેમાં ઇંડા રહે છે પુરુષ પ્રાય પરામનો સચય કરે છે પુરુષ ઉપર રાણીનું પ્રભુત્વ ચારે છે જો રાણી તથા પુકોગા ખગ્ખત જાગે તો દાસીઓને પુકામાં ધસવા દેતી નથી.

પૂર્વ જન્મની વાત.

ફાંસમા મિ. ફીલ્ડીંગકામ નામનો એક માણસ છે એને સાત વર્ષનો એક છોકરો છે તે પૂર્વ જન્મની પોતાની કથા કહે છે કે, મારે ચાર સ્ત્રીઓ હતી, એમા ત્રી હજી મને મારી નાખ્યો હતો. તે કહે છે કે હું તાર ઉપર ખેલ કરી કમાતો હતો મે મારા માતા, પિતા, માધ વગેરેને પણ તારના ખેલો અતાવ્યા હતા એની વાતોની લોકાએ તપાસ કરી તો તે સત્ય છે એમ આજુમ પડ્યું છે એને મારનારી એક સ્ત્રી હતી એવે છે એવો એનું પૂર્વ જન્મનું નિવાસસ્થાન તથા કેટલા પર્શિયારી નામ અતાવ્યાથી તપાસ કરવામા કાંઈ પીડા પડી ન હતી

Historical Authorities as to Jagatseth's House.

(Continued from page p. 110 of the last year.)

(8) STEWART'S HISTORY OF BENGAL.

" The Nawab was, however, so much alarmed that the day after he moved his camp several miles distant and de-
cired Ranjit Roy, the agent of the Seate, who attended him
on his expedition, to write to Colonel Clive that he was
writing to enter into a negotiation, in consequence of this
communication, several messages were brought and carried
by Omi Chand and Ranjit Roy; and on the 9th of February
a treaty was concluded." P. 320.

" On the 11th, the Nawab removed a few miles further
off, and sent Khellaats or dressees of honor to the Admiral and
Colonel Clive and through his agents Ome Chand and Ranjeet
Roy, proposed an alliance, offensive and defensive against
enemies. This proposal was acceded without hesitation,
and the treaty was ratified and sent back the same day."-Ibid.

" This circumstance was taken hold of by the partisans
of the English, and the other enemies of the Nawab to work up
his fears, and to prevent him from doing that which was
obviously his own interest, for, at this time, Mir Jaffer Khan,
Roy Durlab the Diwan, the Seats, and Gheseety Begum were
all so disgusted with Surajud-Dowala's conduct, that they
were anxious for an opportunity of deposing him." P.

" The person first employed in this negotiation was
named Yakub Latteef Khan, an officer who commanded 2000
horse in the service of Surajud-Dowalah, but who received a
monthly allowance from the Seat, to defend them against any
act of oppression even from the Nawab. This overture seems
to have been made merely to sound the disposition of the
English, but it was soon followed by a specific proposal from
Mir Jaffer Khan. It stated, that being in daily fear of his
life he was, from self defence, compelled to take measures
for deposing the Nawab; that he was well supported by the

Dewan Roy Durlab, Ghesetty Begum, the Seate and many principal officers of the army : and have no doubt of success if the English would join him; and that for such assistance, he would recompense them in the most ample manner, and grant them every privilege, with regard to trade, that they might desire." P. 323.

APPENDIX

1 Scott.

History of the Deccan Bengal.

"The Nawab displeased his officers and they, with Jagatseth being in fear of their lives, resolved in order to save themselves to effect his destruction Vol VI. P. 366."

"With this view (i. e. that of deposing Suraj-ud-dowlah with the aid of the English) Jagatseth employed Ameenchand (the same as Omi Chand, Oma Chand or Ameer Chand) a principal merchant of Calcutta, Doorub Ram, some other person, and Jaffir Khan, Ameer Beg, who had some connection with the English to whom he had been of service when their factory was taken. These persons represented the outrageous conduct of the Nawab to their principals, and the general desire of the province for his removal. They even produced a written request to the English that they would march for this purpose, and by a little trouble deliver a world from tyranny and oppression for which they should receive three crores of Rupees, and other favors. The particulars of the Nawab's cruelties to Ghesetty Begum and others were also displayed, and the paper was attested under the seals of those persons who suffered injuries." Ibid.

"On his way, he (Meer Cossim) put to death the two Bankers, Jagatseth and Raja Suroop Chand." P. 427.

Proceedings of the Council at Calcutta

under date 10th March, 1760

"Received letter from the Chief and Council at Dacca, under date the 5th instant, requesting an immediate supply

of money, or to permit them to take up money from Jagat Seth's house otherwise the 'Company's investment will be at a stand, their treasury being reduced so low that they have not sufficient for the monthly expenses."

Long's Selections from the unpublished Records of Government, Vol. I. P. 437, No. 847. Jagat Seth's treatment.

Proceedings April 14' 66.

"Letter from Lord Clive, General Carnac and Mr. Sykes at dated the 6th instant road acquainting us that the two Seths, sons of those who were cut off by Cassim Ally Khan, and tell sacrifice to their attachment to the English Company, have laid before them a claim amounting to between 50 or 60 lakhs of Rupees, 30 lakhs of which having been lent to the Jemindar, they do not think the Government answerable for, but that their claim of 21 lakhs which were lent to the Nawab Meer Jaffir for the support of his and the English army they are of opinion is just and reasonable; however, as it would be inconsistent with equity now that the revenues of the country are appropriated to the Company to propose that the Nawab should pay the whole, they had thought proper to agree, provided we have no objection, that the said sum shall be discharged by the Company and by the Nawab in equal payments within the space of 10 years."

Introduction page 11 (XLI).

"The sons (Khoshal Chand and Awal Chand) tried to rally in business, but we find the British government borrowing 5 lakhs of Rupees from them in 1764."

In 1768, the Court of Directors remarked "that family, (Seth family) who have enfolded so much in our cause, are particularly entitled to our protection."

(Page 37 XXXVII).

"In 1748 there were Armenian ships, and the Government threatened in consequence of a quarrel to prevent their passing.

the fort, the English had seized two Armenian ships in the Persian Gulf; the Armenians appealed to the Nawab who stopped the English trade in consequence, and wrote them a menacing letter charging them with piracy. The English required them to sign a document to the Nawab that they were satisfied; they of course refused on which they were threatened with expulsion from Calcutta in two months, it ended in the English having to pay through the Seths to the Nawab Rs. 1,200,000. The fact was, the Armenian ships were taken by king's ships, over which the president had no control, though he had to pay for damages."

1. Sir W. Hunter's Statistical account of Bengal Vol. IX.

"A Khilut was never sent to the Nazim of Bengal, without a similar favor being also conferred on Jagat Seth." P. P. 254-5.

It also deserves to be mentioned, in illustration of this point, that it is firmly believed to this day by the natives of Bengal that the Seths advanced large sums of money to the English prior to the battle of Plassey; and that the Rupees of the Hindu Banker equally with the sword of the English Colonel contributed to the overthrow of the Mohomedan power in Bengal. P. 250.

"In 1749, when the Nawab blockaded the factory of Kashimbazar, to enforce satisfaction for wrongs suffered by the Armenian merchants, the English only got off by paying through the Seths Rs. 1,200,000 to the Nawab." Ibid.

"On the 23rd November, the Council, who were still at Fulta instructed Major Kilpatrick to write again to Jagat Seth to let him know that their dependence lies upon him and upon him alone, for the they had, of resettling in an amicable manner" P. P. 25-2-60.

"In the following year (1766) the Seths laid a claim before the English for between 50 and 60 lakhs of Rupees, of

which the sum of 21 lakhs had been advanced to Meer Jaffir for the support of his own and the English army. For this latter sum Lord Clive accepted the liability, and suggested that it should be repaid in equal moieties by the company and the Nawab. In the same year it is incidentally recorded that the Council had been under the necessity of applying to the Seths for a loan of $1\frac{1}{2}$ lakhs of Rupees." P. 263.

"It is said that he refused an annual stipend of three lakhs of Rupees which was offered to him by Lord Clive, and that his own expenses were at the rate of one lakh per month. Ibid.

"He (Khoshal Chand) adopted his nephew Huruck Chand upon whom the title Jagat Seth was conferred by the English without any reference to Delhi." P. 264.

N. B. Sir W. Hunter makes mention of the Jain temples in the Hill of Parasnath Consecrated by the Jagut Seths and still maintained by the family.

શ્રીમાન્ માનતુંગાચાર્ય.

[એક ઉપયોગી પત્ર.

વડોદરા.

શ્રીમાન્ કુવ મહાશય,

તા. ૨૮-૧-૧૭.

આપના બંને પત્રો મળ્યાં. હર્ષ અને કુમારપાળ વિશે આપે જે ઐતિહાસિક સાધનો માંગ્યા તેમાં, પ્રથમનારૂં મારે તો બહુ અલ્પ સામગ્રી કામ થાય છે. બીજાના વિષયમાં વધેછ પ્રમાણે મળી આવશે.

હર્ષ ને માનતુંગાચાર્યે પ્રતિબોધ કર્યો, એવો ઉલ્લેખ રક્ત પ્રભાવક ચરિત્રમાં જ દર્શિ-ગોચર થાય છે. મહાન વાંગનમા, અન્યત્ર કાંઈ કેકાણે એ હકીકત આવી નથી. હર્ષનું નામ પણ બીજે ક્યાંએ જોવામા આવ્યું નથી. જેનો તેને, કુમારપાળની માફક પરમાર્હત ગણે છે એ વિચારે હજી સુધી ખરાગ આબા નથી.

માનતુંગાચાર્ય ન્યારે થયા એજ હજી પૂર્ણ અનિશ્ચિત છે. પ્રભાવક ચરિત્રકાર તેમને હર્ષના મમયમા જણાવે છે; પ્રમધચિન્તામણિ અને ભક્તામરરતોત્રની ટીકાઓમાં, ભોજના સમકાલીન લખેલા છે જ્યારે, મનિમુદરસૂરિની ગુર્વાવલી તથા અન્ય બીજી પદાવલીઓમાં ભગવાન્ મહાવીરની ૮ મી સદી પૂર્વર્ધમા તેમનું અસ્તિત્વ લખ્યું છે. મનિરત્નસૂરિએ પોતાના અમમચરિત્રમાં તેમને ગાતવાહનના સેવ્ય ગણાવ્યા છે આ તો એકલા શ્વેતાં-બગ પક્ષનું કથન છે દિગંબરો તેમને દિગંબરાચાર્ય તરીકે માને છે અને જ્ઞાનનો પણ ભૂદા જ આપે છે

શ્વેતાંબગ સપ્રદાયના સાહિત્યનો મહોરો ભાગ અગ્યારમા મૈકા પછીનો બનેલો છે. તેથી પહેલાના જે છે તે આગળે અને ૫-૧૦ બીજા મધ્યે જ છે. તેમાં ઐતિહાસિક ઉલ્લેખો બહુ ઘોડા-નહિ જોવાજ છે. મંદિરો અને પ્રતિમાઓની પ્રસસ્તિઓ પણ, હજી સુધી તે મમયની ઉપવબ્ધ યદ્ય નથી. આવી દશામાં, પ્રાચીન વ્યક્તિઓ સખધે નિર્ણય થા અનુમાન કરવામાં મોટી કઠિનતા પડે એ સ્વાભાવિક જ છે.

માનતુંગાચાર્યનો સત્તા-સમય, ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે બિન્ન બિન્ન ઉપવબ્ધ થાય છે. તેમાં સાધકમાધક પ્રમાણોનો વિચાર કરીએ તો પ્રભાવક ચરિત્રમાં આપેલા સમય કાંઈક મત્ત જણાય છે. તેમના મળધમા લખવામા આવેલા જુદા જુદા જ્ઞાનનોમાંથી એક વાત સર્વમાં વ્યાપકરૂપે જણાઈ આવે છે અને તે બાણમદની સમકાલીનતા છે. પ્રભાવક ચરિત્ર-માં, પ્રમધચિન્તામણિમા અને ભક્તામગ વ્યાખ્યામાં-ત્રણેમાં બાણમદનો ઉલ્લેખ તો કરેલો છેજ. એથી તેઓ બાણમદની વિધમાનતામાં તો વિધમાન હતાજ. ભોજપ્રમધ વિગેરેમાં બાણતે ભોજની મહાને પડિત ગણાવેલો છે એ તો વિશ્વતજ છે. ભોજના પ્રમધો બહુત વિશેષ વચ્ચાતા તેથી લોગમા બાણની પ્રસિદ્ધિ પણ તેની સાથેજ થતી ગઈ. પ્રમધચિન્તા-મણિકારે અને ભક્તામર વ્યાખ્યાકારે એજ પ્રમધાનુસાર, માનતુંગાચાર્ય (કે જેઓ બાણની માથેના વિદાન હતા) ને પણ ભોજકાલીન ગણાવ્યા હોય તેમ લાગે છે. ગુર્વાવલી અને અમમચરિત્રના લેખકને, ભોજનો સમય અર્ધમીન જણાયો હશે અને માનતુંગાચાર્યનું અસ્તિત્વ, શરપંખરાથી નેચી વધારે પ્રાચીન જણાયો હશે એથી તેમણે હર્ષ કરતા પણ તેમને પહેલા મંડ્યા લાગે છે. કારણ કે હર્ષની માહિતી તો તેમને મળેજ આંથી ?

શુભાવલી અને પદ્મવલિઓમાંની હકોક્તમાંથી એક વાત તારવી શકી શકાય છે. એ અધોમાં, માનતુંગાચાર્યના ગુરુ માનદેવમુનિ ગણાવ્યા છે. પદ્મવલિઓમાં તેમજ માનદેવ નામના આચાર્યો પણ એક કરતાં વધુ ગણાવ્યા છે. આમાંના એક માનદેવ સુપ્રસિદ્ધ હરિભદ્રમુનિના મિત્ર ગણાવ્યા છે. એક નામના અનેક આચાર્યો યથા ગએલા હોવાથી, એક બીજાની શિષ્ય પરંપરા સંબંધે થોડાજો યથો હોય—અને તે તે સ્વાભાવિક છે અને માનતુંગમુનિના ગુરુ માનદેવના બદલે બીજા માનદેવને હરિભદ્રના મિત્ર લખી દીધા હોય. એ પણ બહુ સંભવિત છે. અને જો તેમ હોય તો, હરિભદ્રના મિત્ર તેજ માનતુંગના ગુરુ એમ ધારીને કાંઈક વિચાર કરવામાં આવે તો, પ્રભાવક ચરિત્રના સમય સાથે, આમ બીજી રીતે પણ માનતુંગાચાર્યતું બંધ એસતું યથા જાય છે. વિચાર શ્રેણિ વિગેરેમાં આપેલા પુરાતન ગાથાઓ અનુસાર હરિભદ્રમુનિ, વિક્રમ સંવત્ ૫૮૦માં સ્વર્ગસ્થ થયા. એટલે ૭મા સૈકાની શુરુઆતમાં માનદેવના શિષ્ય માનતુંગ થયા ગણી શકાય. આ સમય હર્ષ અને બાણુની લગભગ અડધી જાય છે. શુભાવલીમાં, તેમને મહાવીર પછી ૮ માં સૈકામાં જણાવીને પણ બાણુના સમ-કાલીનતા જણાવ્યા છે. એટલે મૂળ તો બધે કાયમ રહે છે. શાખાઓને હંમેશીનીયી કરવામાં, મોટા મહેનત કે સ્થાનભટ્ટ જેવું થતું નથી.

હવે રહી વાત હર્ષને પ્રતિબોધ કર્યાની. તેના માટે તો પ્રભાવક ચરિત્ર સિવાય અન્ય કોઈ આધાર નથી. એટલું તો ખરૂં છે કે ઉક્તચરિત્રદારે ટૂંકીક વાતો વિચારપૂર્વક લખેલી છે. જો કે કલિપત ભાગ પણ કાંઈ અસ્થ નથી પરંતુ તેના માટે તે ઉપાદ્યોને પાત્ર પણ નથી. આપણે તો, આપણને આટલું પણ તે પુરૂં પાડે છે તેના માટે ઉપકાર જ માનવાનો છે. કદાચ, તેના સમયમાં આવા બીજા પ્રાચીન પ્રબંધો વિવિધમાન હોઈ અને તેમાં, માનતુંગાચાર્યે હર્ષને બોધ કરાવ્યા અને હર્ષે તેમનું મન સન્તુષ્ટ કરાવે—કે, જે પ્રાચીન આયોગ્યજ્ઞોનો એક પ્રકાર રાજ્યધર્મ કે સ્વભાવ હતો—ઉદ્દેશ્ય હોય કે જેથી પ્રભાવકે પણ ચોતાના ગ્રંથમાં તે મેં તારી લીધું હોય તો ના નહીં. ઉદાહરણ તરીકે બખ્ખલદિને લખ્યો. પ્રભાવક ચરિત્રમાં બખ્ખલદિ અને વાક્યપતિરાજના વિષયમાં જે ઉદ્દેશ્ય છે તેને હજી સુધી બીજા કોઈ લેખમાં રજૂ નહોતો નથી. પરંતુ પાટણના બાંધાગારમાં, એક પ્રાચીન પ્રાકૃત ગ્રંથ તાકપત્ર ઉપર મળી આવ્યો છે કે જેમાં બધી હકોક્ત પ્રમાવક ચરિત્ર પ્રમાણે જ ધણે અંશે આપત્રમાં આવી છે. આમ, માનતુંગાચાર્યના સંબંધમાં, પણ હોય તો નિષેધ નહિ. તો પણ, હર્ષના સંબંધમાં, એટલું સાહિત્ય પ્કાર આવ્યું છે તેનાથી, તે જૈન યથો હોય એમ તો માની શકાય નહિ.

હર્ષનાં સ્વેચ્છા સ્તોત્રો કે જે આવે ચોતાના પત્રમાં જણાવ્યા છે તે મ્હેં જોયા નથી.

કુમારપાળના વિષયમાં, હર્ષ જેવી દસા નથી. તેના માટે પ્રમાણો પુષ્કળ વિવિધમાન છે. જેનો તેને પરમાર્થત. તેની વિવિધમાનતામાંજ, તેની સમક્ષજ, કહેતા હતા. એ માટે અનેક પ્રમાણો છે. પુત્ર તેના ગુરુ શ્રી હેમચંદ્રે તેને અનેક જગૈએ પરમાર્થત લખ્યો છે. તો પછી બીજાઓ લખે તેમાં ત્રિવેણતા થી? આપણી ઇચ્છા? અણુના ઇચ્છા, ઇચ્છા, ઇચ્છા? કેવાં પ્રમાણો અને કેવા ઉદ્દેશ્યો હોય તો તે પરમાર્થત મોની શકાય.

આપની નિષ્પક્ષબુદ્ધિ કોઇને પણ બહાર અન્ય ધર્મો કરવાની નથી એ હું જાણું છું. તેમજ મ્હારે પણ જણાવતું નોંધ્યું કે હું અતિક્રાંતિક બાળતમા ધાર્મિક મોહ રાખવો તે અનુચિતજ નહિ પરંતુ દુરાગ્રહ અને અત્યવિચારક તરીકે લેખ્યું હું. આ લાંબા પત્રથી હવે આપને વિશેષ કટાવો નહિ આપતાં આજે વિરમ્યું હું. કુમારપાળનાં વિષયમા આપનો પત્ર આવેથી વિશેષ વખીચ.

આપનો—મુનિ જિનવિજય.

તંત્રીની નોંધ.

૧.

આપણી કેટલીક સંસ્થાઓ.

(૧) જૈન સાહિત્ય પરિષદ—જેઠપુત્રનાં જે જૈન સાહિત્ય પરિષદ શ્રીગાનુશ્રીવિજય-ધર્મસૂત્રના પ્રચારથી ભરવામા આવી હતી, તેમા જે ઠગવો થયા હતા તે ઠાગપરજ ગયા હાગે છે તે પરિષદમા આવેલા લેખો પ્રમિદ કરાવવાતું જે વચન તેના સચાસકો આપી ચૂક્યા હતા તે વચન પણ લખ્યાં વર્ષો થયા પાંચા વગરનું રહ્યું છે. જૈનોના હાથે થતા કામોની દયા શી યાય છે એવું આ શું દદાત છે ? કરાવો અને તેનો અમલ કરો થયો છે તે સબધમા અમે કંઈ પણ લખીએ તેના કરતા હાલ તો અમે જોજ છુછવાતું વધારે પેસંદ કરીએ છીએ કે આ પરિષદનો રિપોર્ટ તેમાં આવેલા લેખો સહિત પ્રગટ કરવામાં તેના સચાસકો બીલકુલ વાર નહિ લગાડે.

(૨) દશમી જૈન કોન્ફરન્સ—૧૯૧૬ના એપ્રિલ માસમાં મુખ્યમાં ભરાયેલી આપણી મહા કોન્ફરન્સનો રિપોર્ટ છપાય છે—તે યોગ દિવસમા બહાર પડશે. એક વખે સુધીનો લામો વખત રિપોર્ટ તૈયાર કરવામા નામ એ તાજુખીની વાત છે. અત્યાર સુધીમા 'કોન્ફરન્સ' કરેલા કરાવો મળધી કોન્ફરન્સ આંધીસે અમલ કરવા પગલાં ભરવા માટે હાલુકજ રહેવું જોઈએ છે એટલુજ નહિ પરંતુ તે કોન્ફરન્સને એક લેઈફાઈ સંસ્થા જેવી નજરે જોઈએ તે ક્રતા તેને કામ કરતી, જાગત અને પળે પળે કાર્યો હાથ ધરી ઉઠેલતી જોવામા લોકો આનંદ માનશે.

(૩) જૈન પ્રાચીન વસ્તુઓનું પ્રદર્શન—આવું પ્રદર્શન રાખવાનું મોહનવાલજી જૈન સે દલ લાયમેરીના ટ્રસ્ટડીઝમાં ખાસ જણાવવામાં આવ્યું છે છતાં તે પ્રત્યે એક નાનો-ન-હવો પણ પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો નથી એ ઘણી દિલગીરી ભરેલી વાત છે આ બાબત પર અમે વારવાર લક્ષ જોડેલ છે અને તે સંબધી શું શું થઈ ચકે તેમ છે તે માટે મુચના પેંજી કરેલ છે, પણ તે પગ તદન દુર્લભ અને ખેદરકારી તેના સચાસકો તરફથી અપાય એ જોઈ અમને ખેદ હોયજ યાય છે. ખિન્ન હૃદયથી હુદ્ગારો નીકળે એથી જે સગવળાટ ભાગતા વગગતામાં જાએ તે અમો હાલ જગાડવા છુછવા નથી.

(૪) જૈન કેળવણી ફંડને સુદ્ધ—જૈન એજ્યુકેશન બોર્ડ ચાહે તો ઘણું ઉત્તમ કાર્ય કરી શકે તેમ છે. તેનામાં કાર્ય કરવાનાં છવ્વે-આઠમી છે, પણ ધનરૂપી લોહી નથી. આ

મોહી આમેજ કરવામાં આવે તો શરીરની ક્રમે દ્રિયો સચેત યથ જ્ઞાને દ્રિયથી આત્મા વિકાસ કરી શકે તેમ છે અને જીવો આનંદ યાચ છે કે જે જૈન ઐશ્વર્યકેશન (કેળવણી) રાંડની યોજના ગઠ કૌન્દરન્સમાં કરવામાં આવી હતી તેમાં જે જૈન દર વર્ષે પાચ રૂપીઆ આપે તેમને સહાયક ગણવા રૂપે હતી આથી તે બોર્ડના સેક્રેટરીઓ રા. મો. ગિ. કાપડિયા તથા રા. મો. રા. દેરાધરે સહાયક મારેના ફોર્મ કાઢી તે ભરી મોકલવા માટે નીચે પ્રમાણેના વિનંતિ પત્રે ઠાવ્યો છે કે જે પ્રમાણે અમારા વાચકો દર વર્ષે પાચ રૂપીઆ મોકલોવી સહાયક તરીકેનું યા એક સામટા રૂ. ૧૦૦ સે આપી લાઈફ મેમ્બર તરીકે પોતાનું મુખારક નામ નોંધાવશે અને બીજા ભિત્રાને પ્રેરી તેમનાં નામો પણ મોકલોવી આપશે. ફોર્મ જૈન ઐશ્વર્યકેશન બોર્ડના સેક્રેટરીને (પાચધની, મુંબઈ) લખવાથી મળી-શકશે.

“જયન્તિનેદ્ર સહિત વિનંતિ કે:-આપને માલૂમ છે કે ઉપરનું બોર્ડ જૈન સમાજમાં કેળવણીના પ્રસાર અર્થે જૈન સ્વેતામ્બર કૌન્દરન્સ નીચે સ્થપાયેલું છે. તેના ઉદ્દેશ સાતમી જૈન સ્વેતામ્બર કૌન્દરન્સના ઠરાવ પ્રમાણે કેળવણી સંબંધી યોજનાઓ તથા તમામ પ્રકારનાં કાર્યો કરવાં એ છે અને ગત મુંબઈની દરામી કૌન્દરન્સની બેઠકમાં તે માટે નીચે પ્રમાણે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો છે —

બોર્ડને આ ઠરાવમાં જણાવેલ કાર્યો કરવા આ કૌન્દરન્સ સત્તા આપે છે:-કાર્યો-

(૧) જૈનમાં હસ્તી ધરાવતી ધાર્મિક તેમજ વ્યાવહારિક કેળવણીની સંસ્થાઓ સંબંધે વિગતવાર હકીકત મેળવવી અને તે સારા પાયાપર મૂકાય તેવા પ્રયાસો કરવા.

(૨) દરેક ધાર્મિક પાઠશાળામાં એક જ જાતનો અભ્યાસક્રમ અલાવવામાં આવે તેવી ગોઠવણ કરવી.

(૩) જૈન વાચનમાલા તૈયાર કરવી.

(૪) અવચિત્તર, નવતરત્વ, દંડક, ક્ષેત્રસમાસ, સંચરિણી, કર્મચંદ્ર તેમજ પ્રતિક્રમણાદિ પુસ્તકો સંગ્રહ અર્થે મહિત હાલની શિક્ષણ પદ્ધતિપર તૈયાર કરવાં યા દગવર્ગ.

(૫) હિર જણાવ્યા પ્રમાણે એક જ જાતનો અભ્યાસક્રમ જે જે શાળામાં ચાલે તે તેની વાર્ષિક પરીક્ષા એકી વખતે લેવી.

(૬) તેની વાર્ષિક પરીક્ષામાં પાસ થનાર વિદ્યાર્થીઓને પ્રમાણપત્ર (સર્ટીફિકેટ) હનામો વગેરે આપવાં.

(૭) ગરીબ તથા સામાન્ય સ્થિતિના વિદ્યાર્થીઓને વ્યાવહારિક શિક્ષણ સેવા માટે સ્કોલરશીપો તથા પુસ્તકો ફી વગેરેની મદદ આપવી.

(૮) આવા વિદ્યાર્થીઓને જે જે સ્થળે જૈન બોર્ડિંગ હોય તેમાં દાખલ કરાવવા પ્રયત્ન કરવો.

(૯) જૈન તીર્થ સ્થળો - વિગેરેમાંથી જૈનને આપવાની પરોચની પુસ્તકોમાં જૈન કેળવણી માટેનું એક જાણીતું કોલમ નોંધવા માટે પ્રયત્ન કરવો તેમજ બીજા અનેક રીતે કેળવણીનું રૂઢી ક્રમ કરવા પ્રયાસ કરવા.

આ સર્વને પહોંચી વળવાને માટે એક યોજના તેજ કૉન્ફરન્સની બેઠકમાં એવી રીતે કરવામાં આવી છે કે દર વર્ષે પાંચ રૂપિયા આપનારને 'સદાયક' તરીકે લેવા. તેવા સદાયકો દરેક શહેરમાંથી અને ગાંધીમાંથી અસંખ્ય મળી શકે તેમ છે કારણ કે દર વર્ષે કેળવણી જેવા ઉત્તમ કાર્યમાં પાંચ રૂપિયા જેવડી જુગ રકમ આપવામાં બાગ્યેજ કાંઈ આનાકાની કરે. આવી સરલ યોજનાથી સેંકડો નહિ બલકે હજારો સજ્જનોની સંખ્યા મળી આવશે જેવી અમારી ખાતરી છે, અને તેથી આપને તેવા એક સદાયક થવાની આ વિનંતિરૂપે આગ્રહ કરીએ છીએ તો આ સાથેતું 'ફ્રેન્ડ' ભરી મોઢાવાળી જૈન સમાજમાં કેળવણીના પ્રચાર જેવા ઉત્તમ કાર્યમાં નિમિત્તભૂત થશે કે જેથી અનેક જૈન વિદ્યાર્થીઓની શુભ આશાય મેળવી શકશે.

બૉર્ડે પોતાના કામકાજના રિપોર્ટો છપાવેલા છે અને વિશેષમાં તે સંબંધીની હકમિત જૈન કૉન્ફરન્સ હેરલ્ડમાં તેજજ અન્ય જૈન અને જૈનેતર જાહેર પત્રોમાં બહાર પડે છે તેથી આપને તે સંબંધી માહિતી હશેજ, છતાં ટુંકમાં અને જણાવીએ છીએ કે—

- (૧) દર વર્ષે પુરુષ અને સ્ત્રી ધાર્મિક હરીશાષ અને ધનામી પરીક્ષાઓ લેવાય છે.
- (૨) ફંડ તરફ નજર રાખી જૈન વિદ્યાર્થીઓને મોસિક સ્કોલરશિપો આપવામાં આવે છે.

(૩) જૈન પાઠશાળાઓને મોસિક ગ્રાન્ટ આપવામાં આવે છે.

આટલું કરવામાં આવે છે તે પૂરતું નથી એટલુંજ નહિ પણ ઘણુંજ ઓછું છે. અને ગત કૉન્ફરન્સમાં આ બૉર્ડે જે કરવું જોઈએ તે સંબંધી ઉપર જણાવેલો જે દરાવ કર્યો છે તે પ્રમાણે દરેક કાર્ય કરવા માટે બૉર્ડની જોગવાઈ ધારણા છે અને તેટલા જ માટે આપને આ વિનંતિ કરવામાં આવી છે.

આપ સદાયક તરીકે આપનું સુચારક નામ સાથેના શર્મા કે જેની પાછળ જૈન એજ્યુકેશન ફંડની યોજના મુઢલી છે તે ભરી નોંધાવશો એવી આંશાભરી ખાતરી રાખી પત્રના ઉત્તરની રાહ જોઈ આટલેથી અટકીએ છીએ."

દરેક સદાય આપનારને તેની સેક્રેટરીની સહીવાળી પહોંચ આપવામાં આવશે.

બીજી સંસ્થાઓ મંબંધી હવે પછી લખવાની તક લઈશું.

૨.

જાતિઓનો ઇતિહાસ—હાલના જોઈએ છીએ તે જાતિઓની ઉત્પત્તિ આપણામાં પંદરમા સોલમા સેદામાં થઈ તથા ગોગળજો મુરિ હોઈ શકેજ નહિ એ અમારું વ્યક્તવ્ય જો એકના કહેવો પ્રમાણે 'ડીંગ' હોય તો અમારે એ સવાસો પૂછવાના છે કે હાલના જાતિઓને અને જૂનું મૈત્ર્યવાસી સાધુઓને કાર્ય કારણના સંબંધ છે કે નહિ ? હોય તો કય રીતે ? અને તેનો મુગથી તે અત્યાર સુધી કાંઈ ઇતિહાસ આપી શકશે કે ? —જાતિઓએ જૈન સાહિત્યની જ નહિ પરંતુ જૈનોની અને જૈન ધર્મની અનેક પ્રકારે સેવાઓ બજાવી છે. તેઓમાં વૈદક, જ્યોતિષ, મુદ્રણ, તંત્ર, આદિતું જાન-એટલું બધું પ્રમળ હતું કે તેથી જૈનેતર પ્રજા અને, મનુષ્યોમાં તેમજે અનેક અર્થેથી જો પતાવ્યા છે અને પ્રભાવ રેખાડયો છે છતાં આ સર્વનો ઇતિહાસ નહોતો તેમની ઉપકારક સેવા જૈન મમા-

નથી બ્રહ્માણ ગણ છે, અને જૈનેતર સમાજ તો તેઓની પ્રત્યે એટલી નધી વૃથા બતાવે છે કે જતિ કે ગોરજ તમને મન અપ્રિય-અકારા યષ્ટ પડ્યા છે જતિના મથાળા નીચે વો ટસન સાહેબે કાઠિયાવાડ એઝેટીયર એઝેજીમા લખી બહાર પાડ્યું છે તેનું બાપાતર કવિ નર્મદાશકર લાલશકરે ક્યું છે તેમાં પૃ ૧૦૮ જણાવ્યું છે કે -

“જતી તે જૈન સાધુ તેઓ કાષ્ઠ માલમતા રાખતા નથી મિદ્ધા ભેવાને જતા હોય ત્યારેજ માત્ર ધરમાંથી બહાર નિકળે છે તેઓ કાષ્ઠ જીવજંતુ મોમા પેશી મરે નહિ એટલા માટે મ્હોડે કપડું બાધે છે ને જ્યાં બેસે ત્યાં સાધુ કરવાને બકરાના વાળને ઓધો રાખે છે એમના અંગ ને કપડા બને બહુ મેલા ને દોડાથી ભરપૂર હોય છે ચોમાસામાં મર્ધ કાષ્ઠ જતી સયાર (અપવાસ કરીને મરવાનું) વત લે છે કાષ્ઠએ એ વ્રત લીધાની ખબર પડતા જ વ્રત લેનારના દર્શન કરવાને ગામ ગામના શ્રાવકો આવે છે પદર દહાડા લગી તો તેનામાં બેસવાની શક્તિ મ્હો છે, પછી સૂઈને રહે છે સેવકો તેને અન્ન વગેરેના કાષ્ઠ આધાર આપતા નથી પણ તેના તાવવાળા શરીરને બીના કપડા લગાડ્યા કરે છે ‘વ્રત લીધાના દિવસથી જ તેને આખર મજલ પહોંચાડનાની સધાગી તૈયારી યવા માડે છે’ મરતી વેળા નત લેનારને ડાળીમાં બેસાડે છે ને યુવા પછી તેને વાજિંત્ર સાથે લઈ જાય છે બૈરા પોતાની ઇચ્છા પૂરી પાડવાને રાખના વાહન તળે પગે પડે છે તેના પહે-રેલા કપડાના કંકડા માટે તેના સેવકો ધણા આગ્રુ રહે છે ”

આ કેવું અને કેવું ચિત્ર છે? મુહુરતિ બાધનાર સ્થાનકવાસી સાધુનું ચિત્ર સામાન્ય રીતે હોય એમ જણાય છે ગમે તેમ હોય પણ જૈન સાધુના એક ચિત્ર તરીકે કેવું નિરસ, હેતુ સમન્વિત વગરનું અને બેડોળ ચિત્ર છે તે સહેલથી સમજી શકાય છે હમણા જૈન સાધુઓ અને જૈન જતિઓ એ બે નોખા નોખા વર્ગ છે સાધુઓ કથન કાલિનીના ત્યાગી છે—તેમને માટે પચ મહાવ્રત છે અને તેથી માત્ર દેહના પોપણુ અર્થે દેહસહિત જ સયમાદિ ક્રિયા થઈ શકે છે તે કરવા પોતાનું જીવન ગાળવું જોઈએ એ આશય લક્ષ્યમાં રાખી તેઓ પોતાનું વર્તન યથાશક્તિ અને યથામતિ રાખે છે અને તેમની બાવના ઉપર અને શુદ્ધાચારનાળી છે પૂર્વ શિથિલાચાર બહુ જ પ્રવચ્ચો હતો જૂદે જૂદે વખતે પ્રવચ્ચો હતો એમ ઇતિહાસ જણાવે છે ને તે તે વખતે શિથિલાચાર દૂર કરવા અર્થે મહાત્માઓ ઉત્પન્ન થયા હતા જગન્નથ સૂરિ, આનંદવિમલ સૂરિ, સત્ય વિજય પન્થાસ, યશોવિજય ઉપાધ્યાય વગેરે તેના દર્શાતો છે, અને તેમાંથી છેવટે ‘સવેગી’ એવું સાધુનું વિચિટ નામ ધારણુ મ્હાણું છે પીળા કપડાનો આદર પણ મૂળ શિથિલાચારી સદેહ કપડામાંથી જૂદા ઝોળખાવવા માટે કપ્પામાં આવ્યો હતો હાલ જે જતિઓનો ખીઓ વર્ગ છે તેમાંના કેટલાક પેમા રાખે છે—રેશ્વે વિહાર કરે છે શ્રાવકને ત્યાં જઈ જતી આવે છે—જ્યોતિષ વેદકાદિ કરે છે માગ્નાડમાં જતિઓની સાથે જતણીઓની સરથા પણ જોનામાં આવે છે કાષ્ઠ રથને દુરાચાર પણ દેખાય છે આમ અનેક હકીમતોમાં મૂળ ઉત્પત્તિ પ્યારે યજ્ઞ, ધીમે ધીમે શિથિલાચાર કેમ અને ક્યારે પેસતો ગયો વગેરે મળી ખાસ ઇતિહાસની જરૂર છે

હાલ જતિઓ કે જે સંસ્કૃત મૂળ યતિઓ છે અને જેનાં નિશ્ચિત ધર્મ શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે તેમનો વર્ગ જે સુધારવામાં આવે તો સમાજને અનેક ન્યાય યષ્ટ થઈ તેમ છે

યતિની કૌન્સરન્સ યોડાક વર્ષો પહેલા યધ હતી તેને માટે પાઠશાળા નીકળી હતી હમણા તે વિષે નહિ કહેતાં એટલું તો જણાવવું છેવટમાં ઉપસદાર કરતાં આવશ્યક છે કે શ્રીમાન માણેશ્વરજી યતિ (ઇદોગવાલા), બાલચંદ્રજી, નાનચંદ્રજી વગેરે પ્રસિદ્ધ યતિવર્ષો જો યતિનો પ્રતિદાસ સાગોપાગ પ્રમાણુ સહિત લખી લખાવી પ્રકટ કરશે તો અદ્ભૂત પ્રકાશ પડશે એ નિસંદેહ છે.

૩,

જૈન પ્રતિમા લેખ મંગલ—અમોને જણાવતા આનંદ યામ છે કે શ્રીમાન શુદ્ધિસાગર સૂરિજીએ ધાતુઓની પ્રતિમાપરના લેખોનો એક સંગ્રહ કરી અધ્યાત્મ જ્ઞાનપ્રસારક મંડળ-દ્વારા પ્રકટ કરવા આપ્યો છે તેમાં ડોહોધ, ગાળુ, ચવેલી, વડાવતી, ચાણુમગા, અમદાવાદ, ઉઝા, પાટણ, માણસા, વિજયપુર, લાડોલ, જામણવાડા, સડેસર, કરબીયા, વાલમતીયા, વૃંમનગર, વડનગર, અંહમદનગર સુરત, સાદરા, ઝોરાણુ, છારા, અલુવા, વામણા ધડકણ, રાયપર, સાણુ દ, પામોત, ગવાડા, કોલવડા, ગેરીતા, પ્રાતીજ, ઝોરાણુ, પેથાપુર, રાધેજ, કલોલ, કડી, ભોયણી, ઇદોગડા, જેરાણુ વલાદ, કૂબા (કાબા), પોર, ઉવારસદ, અડાનજ, બુડાળ, અર્મદા વાદના અનુક્રમે પ્રસિદ્ધ યધ ગયા છે. હજુ બીજા પ્રસિદ્ધ યવાના છે આ પરથી જોઈ એ લખ શકાય તેમ છે કે દરેક સાધુ મુનિરાજ આવી રીતે પ્રામાણ્યમાને વિહાર કરી શોધખોળ કરી કેટલું બધું મેળવી જૈનધર્મ અને તેના અનુયાયીઓની પૂર્વ મહત્તા બહાર પાડી શકે તેમ છે વિહાર તો સફળ ત્યારે જ યાય છે. એક બાજુ સાક્ષરશ્રી જિનવિજયજી મુનિ મહારાજ દેહેરાઓ અને જુદા જુદા તીર્થોપગ આવેના શિનાલેખો બહાર પાડે છે, ત્યારે બીજી બાજુ ગૂજરાતના ગામ અને શહેરોમાં વિહાર કરી મેળવેના ધાતુપ્રતિમાપરના લેખો શ્રીશુદ્ધિસાગરજી બહાર પાડે છે આ આનંદદાયક ખિતા છે આવકો સુભાવરયામાં છે, જ્યારે સાધુઓ જયંત રહી આવકોને જગાડે તેમ છે, છતાં માથે જણાવવું પડશે કે સાધુઓને આવે સંગ્રહ કરવામાં અને પ્રકટ કરાવવામાં જેટલી અનુકૂળતા છે તેગતી આવકોને નથી હવે આ સંગ્રહ પૂરો બહાર પડે તે પહેલાં અમો નમ્ર સૂચનાઓ કરીએ છીએ તે પ્રકાશક ને સંગ્રાહકશ્રી ધ્યાનમાં લેશે આમાં જુદી જુદી જાતની પ્રતિમા કરાવનાર સાધુના ગમ્મળના નામવાર, આવકની જાનિવાર, સવત્તાર અનુક્રમણિકા હોવાની જરૂર છે તેમાં લેખનો અક મૂકવાયી કાર્ય સરરો બીજુ સમયપર આતોચના કરનાની પણ આવશ્યકતા છે

વિષયમાં અમાના સામળવા પ્રમાણુ શ્રીમાન વિજયધર્મચરિત્રે મારવાડ મેવાડ કે જ્યાં દેહેરાઓ અને પ્રતિમાઓ ખેસુમાર છે ત્યાં વિહાર કરી અનેક લેખોનો સંગ્રહ કર્યો છે, એ વાત સત્ય હોય તો તે તરિત પ્રખટ કરા અમો તેમને વિનંતીશુ. મુનિમહારાજશ્રી જિનવિજયજીની પાસે પણ પાચમે ઉપરાત ધાતુની પ્રતિમાપરના લેખો અમમ્મદિત છે પણ તે દ્રવ્યકતા અમાવે અપ્રખટ રહેલ છે આ જાણી અમને ખેદ યાય છે અમો શ્રીમત આવકોને જાતામણુ કરીશુ કે દ્રવ્યની સદાય આપી આ અતિ ઉચ્ચોગી અને પ્રમાણ દેકનાર કાર્ય સત્તર પ્રમાણમાં લાવવામાં નિમિત્તનૂત યશે.

૪૦.

ઐતિહાસિક ગ્રંથો અને સાધનો પ્રસિદ્ધ કરવાની જરૂર—જુદા તીર્થકલ્પ,

પ્રખ્યાત દીર્ઘિકા, ચતુર્વિંશતિ પ્રખંધ, દરેક ગચ્છની પદ્માવલિઓનો સંગ્રહ, ખીજા પ્રખંધો, ઐતિહાસિક કાવ્યો વગેરે મૂલ સંશોધિત કરી પ્રગટ કરવાની અત્યંત જરૂર છે. શેઠ દેવચંદ્ર શાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ, યશોવિજય ગ્રંથભાષા, જૈનધર્મ પ્રસારક સભા, આત્માનંદ સભા વગેરે પુસ્તકપ્રસારક સંસ્થાઓ આ કાર્ય ઉપાડી નહિ લે ?—તેમણે ઉપાડી લેવું જોઈએ.

૫.

જૈન કેળવણી ફંડનું કૌલમ—આપણાં તીર્થોમાં જે જે પહોંચે રાખવામાં આવે છે તેમાં આ કૌલમ રાખવાથી તીર્થે જતા જનાણુઓ ધણા નીકળશે કે તે ફંડમાં આપવા તૈયાર રહેશે અને આથી ઉત્પન્ન થતા ફંડથી કેળવણીનાં ધણાં કાર્યો થઈ શકશે. આ માટે જૈન એજ્યુકેશન બોર્ડ તરફથી દરેક તીર્થના વહીવટદારોને તેમ કરવા વિનંતિ કરી છે. હજી તે વિનંતિ સ્વીકારવાની મહેરબાની કરવાનું એક બે તીર્થના મેનેજરોએ કબૂલ્યું છે. ખીજા તરફથી પણ તે પ્રમાણે બનવાની ખાત્રી જરી આશા રાખી શકાય છે. આ અંબધી શું બન્યું તેની વિગત હવે પછી અમે પૂરી પાડીશું. જ્યાં તીર્થોમાં આમ થાય ને ત્યાં જે ફંડ આવે તે જૈન એજ્યુકેશન બોર્ડને મોકલાવી આપવાથી તેમાંથી બોર્ડે હસ્ત ધરેલાં કામો સહેલાઈથી પાર પડી શકશે.

૬.

સન્નાદિ પ્રસંગોએ કેલવણી તથા ખીજાં ખાતાંને મદદ—

હમણાં અમદાવાદમાં આપણા પ્રખ્યાત શેઠ મોહનલાલ હેમચંદ્ર પોતાના પુત્ર ભોળા-ભાઈના સમ પ્રસંગે ન્યાત જમણુ વગેરે કરવા ઉપરાંત કેલવણી અને ખીજાં ખાતાંને બૂધી ન જઈ તેમને જૂદી જૂદી જાતની રકમો મોકલાવી છે એ માટે તેમનો અને તેમના સ્વ-પુત્રો રા. ચીમેનલાલ તથા મણીલાલનો સમાજ ઉપકાર માનવો ઘટે છે. જે રકમો જે જે ખાતાંને મોકલાવી તેની ટીપ આ પ્રમાણે છે:—

૨૧૦૦ અમદાવાદ વિશા ઝોસવાલ ચાતિના હોડરાઓને કેળવણીમાં—બાકી જમણુ

તે શેઠ મોહનલાલ હેમચંદ્રની મહુમ પત્નીના નામથી,

૧૦૦ મહાવીર જૈન વિદ્યાલય મુખ્ય, ૫૦, જૈન એસોસીએશન આર્થ ઈડિયા—મુખ્યને નિરાશ્રિત તથા કેળવણી ફંડમાં,

૨૫ મુખ્ય માંગરોળ જૈન બાબાને સ્ત્રી અને કન્યા કેળવણી ફંડમાં,

૭૫ સત્સુભાષ રાયચંદ જૈન બોર્ડિંગ—અમદાવાદને;

૫૦ અમદાવાદ પાંજરાપોળ. ૧૫ મહિપતરામ રૂપરામ અનાયાત્રમ,

૧૦ અમદાવાદ અંધશાળા, ૧૦ નડિયાદ અનાયાત્રમ,

૫ રતેસિંહરાવ અનાયાત્રમ વડોદરા, ૧૦ અમદાવાદ ધ્રાવિકાશાળા,

૨૫ અમદાવાદ ગંગાબાઈ જૈન શાળાની કન્યાને ધનામ આપવા,

૨૫ જૈન કૉન્વર્સ નિભાવ ફંડમાં,

આ રીતે ૨૪૯૦ રૂપીઆની રકમ કાઢી આપવી ને તે પરમાર્થપર લક્ષ રાખીને તે માટે શેઠ મોહનલાલે ખીજા ધર્મોત્તેને અનુકરણીય દેહાંત પૂરું પાડ્યું છે. અમારો પરગણુ અને શ્રી મંત શેઠીઆઓ આ પ્રમાણે ઉત્તમ ખાતાંઓને પોતાના હૃદયવના પ્રસંગોએ સંભાળશે તો તેમની દીર્ઘિકામાં વધારો થવા સાથે જનસમાજની પ્રગતિ થશે.

આ માથે ખીજ નોંધ લેતાં આનંદ યાચ છે કે રજીસ્ટર ડોક્ટર પ્રાણજીવનના પુત્રવી લગ્ન રાજકોટ થતાં ત્યાં તેમના તરફથી તે પ્રસંગે શેઠ રેવાશંકર જગજીવન ઝવેરીએ નીચેની સખાવત જાહેર કરી હતી:—

૧૦૧ દશા શ્રીમાળા વણિક તથા જૈન બોડિંગમાં,

૨૫૧ પાંજરાપોળમાં, ૧૫૧ ઠાકિયાવાડ બાલાશ્રમ,

૧૦૧ દશા શ્રીમાળા મુઠિંક ફૂંડ (કે જેમાંથી ફી તથા ચોપડીઓ ગરીબ વિદ્યાર્થીને આપવામાં આવે છે.)

૭૫ સ્થાનકમાં ૫૧ જૈનશાળામાં—કુલ ૧૧૩૦

તેજ પ્રસંગે શેઠ રતિલાલ મોતીચંદ જોધવજીએ પોતાની પુત્રીનાં લગ્ન નિમિત્તે ૨૫ તે બોડિંગમાં તે ૨૫ પાંજરાપોળમાં આપ્યા હતા;

મહેતા એંડ કંપની લીલાંકિવાળા ગ. ખીમચંદ અનોપચંદ મહેતાએ પોતાના લગ્ન પ્રસંગે ઉપરોક્ત બોડિંગમાં ૧૦૧, પાંજરાપોળમાં ૫૧, અને સ્થાનકમાં ૫૧ આપ્યા હતા.

આ રીતે જમાનો સુધરતો જાય છે અને જમાનાને યોગ્ય પગલા કળવણીના પ્રસાર અર્થે ખાસ કરીને લેવાશે તો પ્રજાની ઉન્નતિ સારી રીતે સાધી શકાશે એ વાત નિઃસંદેહ છે. ખીજાં ખર્ચો કોઇને ફજૂલ લાગે છે અને કોઇને બ્યવહાર નજરે પ્રતિષ્ઠા વધારનાર હોઇ આવશ્યક લાગે છે. તે તેવાં ખર્ચો કરવાં કે ન કરવા એ સૌ સૌની મુનસપી પર મૂકીએ છીએ, પણ તે સાથે કળવણી ખાતાંને વિસારવા ન જોઇએ. કેટલાક સુધારકો અમુક ખર્ચો ફજૂલ છે એમ કહી તે ન ખરચતાં પૈસાનો બચાવ કરે છે અને સાથે ખીજાં ઉપયોગી ખાતાંને પણ મદદ આપતા નથી તેથી બંને જાતની બાબતને ઉડાડી દે છે એ તો કાઠ રીતે તેમને શોભારૂપ નથી—બધકે સુધારક નામને કલંક આપનાર છે. સુધારો, સુધારો કુરો એમ માત્ર મોટાં લાંબા લય બાબતો કરવાથી અને કંઈ ખેસી જાય એટલા સાદ્યથી પોકારવાથી સુધારો થઇ શકશે નહિ પણ કૃતિમાં સુધારો મૂકવાથી જ સુધારાની ગતિ વધારી શકાશે. નહિતો માત્ર દંબ, બકાઇ, બકબકાટજ છે. ખીજું એ કે સખાવતનો માર્ગ ખરી દિશામાં વાળવાની જરૂર છે, અને તે હવે અહીં તહીં સમજના લાગ્યું છે એ જાણી અમોને આનંદ યાચ છે. હવે અમે છપ્પીશું કે આપણા રોડીઆઓ દાન આપવામાં ઉપરના ગૃહસ્થોનું અનુકરણ કરશે.

રસમય ચુંટણી.

ગુજરાતી એકતા—ધર્મે સંબંધી કથન.

સમાસાયકના ફેલુઆરી ૧૭ ના અંકમાં રા. ગ. રણજીતરામ વાવાભાઇ મહેતાએ બહુ લાગણી અને પરિશ્રમથી ગુજરાતની એકતા સંબંધી લેખ લખ્યો છે તે અતિશય મનનીય છે તેમાંથી નીચેના ધર્મો સંબંધી ઉલ્લેખ ઉપયોગી પારી અત્ર નિવેદન કરીએ છીએ.

“ગુજરાતમાં જટલા બ્રહ્મા ધર્મો છે એટલા કોઇ રેથળે નહીં હોય. હુનીઆના મર્વે મોટા ધર્મો—બૌદ્ધધર્મ સિવાય—ગુજરાતમાં પ્રચલિત છે: હિન્દુ, જૈન, પારસી, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી. આમ ધર્મોની એકતા નથી. એક કાળ એવો હતો કે ધર્મની એકતા હોય તો જ

રાષ્ટ્રનું ચેતન જળવાતું અને પોષાતું. પણ હવે રાષ્ટ્રબાવના પોષનારાં ખીજાં એટલાં બધાં બળો ઉત્પન્ન થતાં જન્ય છે કે ધર્મની બિન્નતા અંતરાય રૂપ-નીવડતી નથી. ઇંગ્લંડમાં રોમનકેથોલીક અને પ્રોટેસ્ટન્ટ વસે છે છતાં સ્વદેશપરની પ્રીતિ બંનેની સરખી છે. બંગાળામાં હિન્દુ અને મુસલમાનો છે, છતાં બંને વચ્ચે સારો એખલાસ છે. પણ ધર્મો પરસ્પરના વિરોધી હોય ત્યારે પડાતી પડે છે. આપણે ત્યાં છે એવું જ. હિન્દુ, ઇસ્લામ, ખ્રિસ્તી ધર્મ પરસ્પરના વિરોધી અને વિઘાતક છે. જૈન અને પારસી ધર્મ હિન્દુ જેવા એકમાર્ગી છે, તેમની સાથેના ઇસ્લામ અને ખ્રિસ્તી ધર્મના વિરોધ પણ જેવો તેવો નથી. સત્યનું મૂલ સ્થાન ઇશ્વર હોવાથી વિનંધા શમાવનાર પ્રયત્નોની પ્રેરણા પણ ત્યાંથી આવે છે. હિન્દુ અને જૈન ધર્મનો, હિન્દુ અને ઇસ્લામનો, હિન્દુ, ઇસ્લામ અને ખ્રિસ્તીનો, હિન્દુ, જૈન, પારસી, ઇસ્લામ અને ખ્રિસ્તી ધર્મોનો એકરાગ અને એકભેજ કરવા પ્રયત્નો યથા હતા અને થતા જન્ય છે. અકબર અને કબીર, રામમોહનરાય અને કેશવચંદ્રમેન, દયાનંદ સરસ્વતી, રાંજચંદ્ર, મેડગ બલાવટ્સ્કો અને મિસિસ બેસન્ટ ઉદ્દેશ સાધવા કરેલા પ્રયત્નો મશહૂર છે. આ ઉપરાંત દેશ માટેનો પ્રેમ, સરખી કેળવણી અને તેમાંથી જન્મતી મરખી સંસ્કારિતા, એકબાણ અને સાહિત્યનો પરિચય, એકરાજ્યબંધવરથા, સરખી આર્થિક બંધવરથા, ધર્મોના વિરોધો શાત પમાડી દે છે.

આ ધર્મો ધારે તો ગુજરાતની એકતા એમના વિરોધો છતાં સાધી શકે. દરેક ધર્મના સેવકો ગુજરાતમાં છિન્નગિન્ન વેરાયલા હોય છે. ધર્મને કીધે એમના મેળાવડા, ઉત્સવો, વગેરે થાય ત્યારે સ્થળે સ્થળેથી એકત્ર થઈ હરિભજન કરતી વખતે અમે ગુજરાતીઓ છીએ એવી બાવના ધારે તો કેળવી શકે. રાંકરજ્યપતિ સ્થળે સ્થળે ઉજવાય ત્યારે માત્ર અદ્વૈતવાદનું સમર્થન થાય કે બ્રાહ્મણોની એકતા અનુભવાય એમ નહીં પણ સાથે ગુજરાતની અને ગુજરાતીઓની એકતા પણ અનુભવાય. આવું જ વૈષ્ણવ અને જૈન અને આર્યમહાજની પગિદોના સખધમા બની શકે. ધર્મનાં મંદિરો બુધાય ત્યારે માત્ર ધાર્મિક લાગણીનો આવિર્ભાવ થાય એટલું જ નહીં પરંતુ સાથે ગુજરાતનું રાષ્ટ્રીય ચેતન પ્રગટ કરવું જોઈએ. સ્વાપત્યની ક્ષા તેની જાપથી અંકિત હોવી જોઈએ, મંદિરોની ક્રિયાઓ* અને સદાપ્રતો ગુજરાતને જોળ આપે, ગૌરવ વંધારે, સુખી કરે, બળ આપે એવાં થવાં જોઈએ. ડ્રાઇ મંદિરથી કે ધાર્મિક ક્રિયાઓથી ગુજરાતીઓને પોતાના અથવા પદેશમાં શગભાવું પડે તો ગુજરાતને લાંછન લાગે માટે એવી વસ્તુઓ ફેરવી જોઈએ.

ધર્મોમાં અવારનવાર સંમાર્જન થતું રહે-મડેલા મળ ઉતારી નાંખવામાં આવે અને ચેતનપ્રદ સ્વચ્છતા અને કૌવત લાવવામાં આવે તો આ પ્રગતું કદમાણ થાય છે. અસંમાર્જિત ધર્મથી માણસની બુદ્ધિ અને હૃદય ગુલામ થઈ જાય છે. જે દેશના માણસોનાં બુદ્ધિ હૃદય ગુલામ હોય તેમનો ઉત્કર્ષ સંભવતો નથી અને તેમના ધર્મનો પણ ક્ષાસ થાય છે. આ સંસારમાંથી મોક્ષ અપાવવો, સ્વર્ગ અપાવવું એ ધર્મનો હેતુ છે તો આ સંસારનાં જ બંધનો વધારે દૃઢ એનાથી ન થયાં જોઈએ. બુદ્ધિ અને હૃદય સ્વતંત્ર ગીતે વિદાસ પાંગતાં રહે તો ધર્મને, દેશને, રાષ્ટ્રને મોને લાભ છે. આપણે ત્યાં ધણી જ આછી આછી રીતે ધર્મમાં વળા ગયેલાં બંધનો છૂટાડે જાય છે, બંધારે તે જલદી છૂટશે, લોકોનાં બુદ્ધિ અને

*કાકોરનું મંદિર ગુજરાતીઓની લક્ષ્મી અને બક્ષિતા પ્રમાણમાં બન્યું નથી; ત્યાં થતી ક્રિયાઓમાં મોદય, પ્રતાપ, રસમ, નથી. એ ગુજરાતીઓને ઝોંકું લગાવેલું છે ?

દમ ખરેખરી મુક્તિ અનુભવશે ત્યારે ધર્મનો ખરો ઉદ્દેશ સિદ્ધ થશે. ધર્મોની વચ્ચે રહેલી યાકસંગિક ભિન્નતા દૂર થશે અને એકરાષ્ટ્ર તરિકે સંઘમાં હરિએવા કરીશું, પ્રભુની સેવામાં મેદભાવ ભૂલી જઈશું, એકપથી ગળતા મામર્યાથી મુખી થઈશું. આપણા દેશભક્તો સાથે મેતનમય સમાગમમાં આવવાથી એકબીજાની શક્તિ ખીલશે અને ઉભત ત્રેવ-પ્રાસ કરવા આત્માની વાંચનાઓ પ્રગટ થશે. વીર, પુણ્યશાળી, પ્રતિભાશાળી સ્ત્રીપુરુષો અને પરાક્રમ, શક્તિ, પ્રતિભા, સેવાનાં વશોગાન ગવાશે એટલું જ નહીં, પણ એમને પ્રેરણા કરનાર માવનાઓની પૂજા થશે. પરિણામે રાષ્ટ્રના સમગ્ર જીવનમાં એ માવનાઓ આતપ્રોત વાળી જશે. રાષ્ટ્રનો આત્મા ખીલશે અને એક જમાનાની ભાવના, એક જમાનાનાં સ્વપ્નાં ખીલ જમાનામાં ફૂલો રૂપે પ્રગટ થશે. ”

ધાર્મિક શિક્ષણનો ક્રમ.

(અગાઉના એક અંકથી સંપૂર્ણ.)

(૪)—કોલેજનો સમય.

(ફેબ્રુ ૧૭-૨૧ વર્ષ.)

ધર્મની તત્ત્વદષ્ટિએ પર્યેષણા દરવાનો આ સમય છે.

(અ)—પ્રીવિયસ.

૧. ધર્મસમ્રદ્ધિ તથા યોગશાસ્ત્ર

૨. શ્રી યોગદષ્ટિ સ્વાધ્યાય.

(વ)—હાઈરમીડિએટ.

૧. શ્રી તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્ર તથા આગમસાર. ૩

૧. ધર્મસમ્રદ્ધિને વિષય થશે ભાગે યોગશાસ્ત્રમાં ટુંકામાં આવી જાય છે. ધર્મસમ્રદ્ધિમાંથી માન શ્રાવકધર્મને લગતા વિભાગનો અને અભ્યાસ કરવાનો છે.

૨. શ્રી તત્ત્વાર્થસૂત્ર ઉપર દિગમ્બર પંડિત શ્રી સદાસુખદાસજીની ‘અર્થ, પ્રકાશિકા’ નામની હિન્દુસ્તાની ભાષામાં લખેલી સળી ટીકા આવે છે કે જે જિજ્ઞાસુને માટે અતિ ઉપ-યોગી છે. તેમાં ગુણરધાનકોનો ક્રમ તથા કર્મક્રમોમાંની ધણી ઉપયોગી બાબતો આવી જાય છે. તેનો ત્રીજો તથા ચોથો અધ્યાય ગણિતાનુયોગને લગતો હોય પ્રથમ વાચન વ-ખતે મૂકી દેવામાં હરકત નથી. એ પુસ્તક ધણે ભાગે સ્વેતાંમ્બર તથા દિગમ્બર અને સંપ્રદાયોને મામાન્ય છે. ક્યાંક કોઈ કોઈ ખાસ દિગમ્બર સિદ્ધાન્ત આવે છે તે વિષે વિદ્યા-ર્થીએ વિવેક કરવાનો છે. શરૂઆતમાં જ કહેલું છે કે કોલેજના સમયમાં શાસ્ત્રીય મહત્ત્વ કે ખડતલી દષ્ટિએ -Critically- ધર્મનો અભ્યાસ કરવાનો છે. એટલે પછી સ્વેતા-મ્બર, દિગમ્બર, મા જોધએ તે અન્ય દર્શની રચિત અર્થ હોય તેનું અવલોકન કરવામાં કાંઈ ખાધ નથી. જે કોઈ સિદ્ધાન્ત પોતાને અનુકૂળ નહિ હોય તે શાસ્ત્રીય રીતે તેનું ખંડન કરવામાં કાંઈ હરકત નથી. એજ દષ્ટિએ અમે જુનિઅર બી એ. મા ‘માનાર્જુવ’ મૂકેલ છે. એ ‘અર્થનું’ અપર નામ ‘યોગાર્જુવ’ છે; અને તેના તામાનુસાર તે ખરેખર જા-નનો-યોગનો મહાસાગરજ છે. યોગપૂર્ણ ધ્યાનદીપિકા, અને મરહુમ મી. વીરચંદ રાધ-વંશએ જે ‘સતીય’ ધ્યાન, લખેલા છે તેમાંથી. એને જે ‘ગુપ્તોપયોગ’ લખેલ છે તે વગેરે એ મેયના અકમાજ છે.

૩. આગમસાર એ શ્રી તત્ત્વાર્થના સારરૂપ હોઈ અને ફરી મૂકેલ છે.

૨. શ્રી આનંદવનજીની ચોવીસી.

(ક)—જુનિઅર બી. એ.

૧. જ્ઞાનાર્ણવ.૧

૨. સમાધિયતક તથા સમતાશતક.

(ડ)—સીનિઅર.

૧. સ્વાદ્વાદ મંજરી ૨ તથા આત્મસિદ્ધિ.૩

૨. દેવચંદ્રજીની ચોવીસી.

(ઈ)—એમ. એ.

૧. ૭ કર્મઅંચ.

૨. સમયમાર નાટક.

જેમણે હાઇસ્કૂલમાં ધર્મનું કાંઈ પણ શિક્ષણ લીધું ન હોય તેમણે શ્રીવિષ્ણુનો અભ્યાસ કરતી વખતે યોગશાસ્ત્રને બદલે નવતત્ત્વ, મોક્ષમાળા તથા પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપા-
મનું^૪ અધ્યયન કરવું. આ પુસ્તકો નાનાં છે એટલે વિદ્યાર્થીમાં ખત તથા ઉત્સાહ હશે
તો એક વર્ષમાં તે બધાં પૂરાં થઈ શકશે. યોગશાસ્ત્રનો વિષય, આગળ જ્ઞાનાર્ણવમાં આવી
જશે એટલે તેને મૂકી દેવામાં કાંઈ હરકત નથી.

૧. જુનિઅર બી. એ. માં મુશ્વેલ અંધોને બદલે જોઈએ તો ઉપમિતિ ભવપ્રપંચ
તથા ૭ કર્મઅંચનું અધ્યયન કરવું, અને એમ. એ. માં કર્મઅંધોને બદલે સમ્મતિ તકનું
અધ્યયન કરવું.

૨. સ્વાદ્વાદ મંજરીની સાથે સાથે યદ્દર્શન સમુચ્ચયનું અવલોકન કરવાની વિદ્યા-
શીને ખાસ બાંધામણ છે.

૩-૪-૫. અભિસાનુ રહસ્ય સમજવા માટે ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ’ અતિ ઉપયોગી છે, ‘આ-
ત્મસિદ્ધિ’ પુનરાવર્તન રૂપે વિશેષ વિચારાર્થે અને રાખેલ છે. ધર્મનાં ઉંડાં રહસ્યો નવીન
શૈલીએ સરળપણે સમજાવવા ઉપરાંત, આધુનિક કેળવણી પામેલા વિદ્યાર્થીઓને ધર્મથી
મ્યુત થવાનાં જે કારણો છે અથવા ધર્મમાં શંકા પામવા જેવાં જે વિષયો છે, જેવા કે,
સાધુએ રંત્રાન કરવું નહિ, રાત્રી જોળન કરવું નહિ જિનોથરની ભક્તિ કરવી, સામાયિક
પ્રતિક્રમણાદિ આવશ્યકો કરવાં, વિગેરે—તેમને ‘મોક્ષમાળા’ માં બહુ સુક્તિપુરઃસર ખુ-
લાસો કરેલ છે. આત્માનું આસ્તિત્વ, નિત્યત્વ, કર્તૃત્વ વગેરેની સિદ્ધિ કરી નારિતકતા તથા
જડવાદનો ઉત્પેદ, કોષ્ઠપણ અન્ય દર્શનીનું મન ન હુખાય એવી માધ્યમ તથા નિર્વેક્ષ
શૈલીથી ‘આત્મસિદ્ધિ’માં કરેલ છે. સારી મમજ શક્તિવાળા જિજ્ઞાસુને ધર્મમાં પ્રવેશ કરાવતું
માટે, મમકિતના ‘ફિયરીકરણ’ નામના અંગને પ્રુષ્ટ કરવા માટે તથા કદાચકરકિત તત્ત્વ-
દષ્ટિ પમાડવા માટે શ્રી મોક્ષમાળા તથા આત્મસિદ્ધિ એ અદ્વિતીય અંધો છે એમ એ
લેખકની માન્યતા છે એ બંને અંગોના અન્વેષણથી ધર્મમાં Rational faith જન્મ-
અદા દત્તન થાય છે.

કોલેજમાં critical study કરવાનું છે. એમ ઉપર દેહેવામાં આવ્યું છે; એટલે
કોષ્ઠપણ વિચારે તથા સિદ્ધાંતની કસોટી કરવામાં વિદ્યાર્થીને કાંઈ બાંધ નથી. વળી આપણા
સિદ્ધાન્તોની વિરુદ્ધ કેટલીએક બાબતો સરકારી વાચનમાળામાં આવે છે જનાં આપણાં

આ પ્રમાણે અમે અમારી અદ્યતનિ અનુસાર ધાર્મિક શિક્ષણના ક્રમ સૂચવેલ છે. અત્રે જે પુસ્તકોના નામ આપ્યા છે તે વિદ્યાર્થીની અપેક્ષાએ છે. શિક્ષકે યોતે, યોગ્ય રીતે શિક્ષણ આપી શકે તે માટે, તદ્ ઉપરાંત અન્ય ધના અથે અવલોકવાની જરૂર છે એ દેખીતું છે. કૉલેજ છોડ્યા પછી પણ, post-graduate studies અથવા second interest in life તરીકે, ધર્મનો અભ્યાસ ગાદ મળવાનો હોય છે, એ પ્રસંગવશાત્ અને જણાવીએ છીએ. કૉલેજના વિદ્યાર્થીઓને માટે ઉપર સૂચવેલ અભ્યાસક્રમ આપણી બોર્ડિંગોમાં અમલમાં મૂકવાનો છે. તે માટે પાઠ્યાત્ય તત્વજ્ઞાન તથા પ્રદર્શનના સાતા એવા તત્ત્વરસિક અનુભવી પુરૂષની 'વાચક' તરીકે યોજના યવી જોઇએ.

*

*

*

*

આપણા શ્વેતાશ્વરોમાં હાલ ક્રિયાજડતા-અજ્ઞાન ક્રિયા બહુ વધી ગઇ છે અને જોન પ્રાચેન્દ્રિય થઇ ગયેલ છે. જ્યારે દિગ્મનુશોભા જોશો તો ધણાખરા શ્રાવકો તત્ત્વના સારા જાણકાર ગાલમ પડશે-જી તત્ત્વાર્થસૂત્રનું અધ્યયન તો તેમણે ધણે ભાગે કર્યુંજ હશે. તેમના પડિતોની સાથે આપણા ધણાખરા સાધુઓ પણ જ્ઞાનના તુલના કરી શકશે નહિ. આવી વિષમ વસ્તુસ્થિતિ છે, જે નિગ્મી અમારૂં હૃદય દ્રવ્ય હિંજાવા લાગ્યું છે અને હવે અમે તે કર્ણજાનક સ્થિતિ વધુવાર જોઇ શકતા નથી. દિગ્મનુશો માટે જેમ ક્રિયાક્રિદારની આવશ્યકતા છે તેમ આપણા માટે જ્ઞાનોદારની અત્યંત આવશ્યકતા છે.

વિવેકદીપ હૃદયે પ્રકટયા વિના, કુગતિનો ત્યાગ થયા વિના, વિરતિરૂપી દ્વતીનો આશ્રય લીધા વિના અનાદિ કાળથી રીસાઇ ગયેલી સમતા સુંદરી મનાવાની નથી એવો શ્રીમાન્ આનંદનજ્ઞના પદોનો આશય છે. પરંતુ એ વિરતિ તે હ.અગર્ભિત કે મોહગર્ભિત નહિ પણ જ્ઞાનઅર્ભિત હોવી જોઇએ અને એટલા માટેજ જ્ઞાનોદારની અમે જરૂર કહીએ છીએ. વિરતિ અને ક્રિયા એ બન્ને બિન્ન વસ્તુઓ છે, વિરતિ એ જ્ઞાનનું-સમ્યક્જ્ઞાનનું-રૂપ છે,

જાળકોને આપણે તે શીખવા દઇએ છીએ એસ્વાનેડ તથા ગોકુલદાસ તેજપાળની હાઇ સ્કૂલોમાં આપણા વિદ્યાર્થીઓને હિંદુ ધર્મ શીખવવામા આવે છે તે માટે આપણે કાંઇ વાંધો લેતા નથી, વિદ્મન કૉલેજમાં ક્રિશ્ચિયન ધર્મ ફરજિયાત શીખવવામા આવે છે છતાં આપણે આપણા ગૌરવોને ત્યા ગોકુલોએ છીએ યુનિવર્સિટીના અભ્યાસક્રમમાં અગ્વેદ તર્કમંત્રક આદિ અન્ય દર્શનીઓના અથે તથા કૉન્ટ આદિ જડવાદોઓના સિદ્ધાન્તોનો અભ્યાસ કરાવવામા આવે છે અને તે આપણા વિદ્યાર્થીઓ કરે છે તેમા આપણને હરકત આવતી નથી. આમ છતાં જીગ્જ્ઞાન રાજનન્દ્ર જેવા હિતમ શ્રાવક તથા તત્ત્વજ્ઞાનીના આ દેશકાળને ખામ અનુકૂળ પુસ્તકો માટે આપણને વાંધો હોય એ અમને તો એક પ્રકારનો મિથ્યા કદાચન્દ-સાનુષ ધ કલેશના મુગ્ધ અભિચંદ મિથ્યાત્વ યા અભિનિવેદ મિથ્યાત્વ-જણાવે છે. એક જાળકની પામેથી પણ કિતધિક્ષા ચક્રણ કરવી એવો શાસ્ત્રનો આદેશ છે તો જ્ઞાતી સત્ત્વ પાગી રાગય ત્યાથી તે ચક્રણ કુગ્વામા કોઇને અતરાય પાડવો એ બવભીડ જીવને મુદલ યોગ્ય નથી

આતા છે કે આપણા બંધુઓ દેવદાસિ તત્ત્વ સંજ્ઞક સની માફક અમાગ કહેવાનું તાત્પર્ય અદ્યુ કરશે.

જ્યારે ક્રિયા? તે જ્ઞાનની દાસી છે. પુરુષ ને પત્નિ વચ્ચે અથવા પાણી ને પતાસા વચ્ચે જેવો સબંધ છે તેવોજ જ્ઞાન ક્રિયા વચ્ચે સબંધ છે. માટેજ શ્રીમદ્ યશોવિજયજીએ કહ્યું છે કે— “ક્રિયા જ્ઞાન દોઉં મિલત રહતું હૈં જ્યો જલસ જલમાહી”

એજ મહાનુભાવના શબ્દોમા કહીએ તો—

“સ્વાહવાદ પૂરન જો જાને, નયગર્ભિત જસ વાચા,
શુન પર્યાય દ્રવ્ય જો છુએ, સોઘ જૈન હે સાચા,
ક્રિયા મુદ્દમતિ જો અજ્ઞાની, ચાલત ચાલ અપૂઠી,
જૈન દશા ઉનેમેહી નાહી, કસે સો સખહી જૂઠી.
પર પરનતિ અપની કર માને, કિરિયા ગર્વે ઘેહેશે,
ઉનકું જૈન કહો કયુ કહિયે, સો મુરખમે પહિશે.”

“જ્ઞાન સકલ નય સાધન સાધો, ક્રિયા જ્ઞાનકી દાસી,
ક્રિયા કરત ધરતું હે મમતા, યાહિ ગમેમે શાસી”

“તત્ત્વસુદ્ધિ જિનકી પરનતિ હે, સકલ સ્ત્રકી દ્રવ્યી,
જગ જસવાદ વહે ઉનહીકો, જૈન દશા જસ ઉચી”

આપણા પૂર્વાચાર્યોએ સાધુવર્ગને શિયિલાચારી બધ ગયેલા જોઈ જેમ ક્રિયાનો પુન ઉદ્ધાર કર્યો હતો તેમ આપણા પૂજ્ય પવિત્ર મુનિરાજો તથા શાણા-શિષ્ટ શ્રાવકો સમપને જોણખી જ્ઞાનોદ્ધાર કરવા પોતાના તન મન ધન સંમર્પણ કરશે તોજ જૈનોનો ઉત્કર્ષ થવા સંભવ છે. જ્ઞાનોદ્ધાર યશે તોજ ક્રિયામા અર્ચાચક્રપણું આવશે, એટલે જ્ઞાનોદ્ધારના પરિણામે પુનઃ મયાર્થ ક્રિયાઉદ્ધાર થઈ જશે.

પરંતુ શ્રી. આનન્દશ કરરે કહે છે તેમ આપણા દેશનો ધાર્મિક ઉદ્ધાર કરવાનું બળ તો ખરેખર ત્યારેજ આવશે કે જ્યારે આપણા ઐડ્યુએટો આપણા પ્રાચીન ગ્રંથોનો અભ્યાસ કરશે, તે ઉપર અનુતરના તેજ અને ઉત્સાહથી બધા વ્યાખ્યાનો આપશે, શુદ્ધ શ્રદ્ધા તથા ભક્તિવડે શ્રી વીરના નામને પોતાના જીવનનો મત્ર કરી જપશે તથા જપાવશે, સાદુ જીવન ગાળશે, અને પ્રતિદિન પોતાનો ધાર્મિક અનુભવ વધારે ઉચ્ચ, ગંભીર અને વિશાળ કરતા જશે ઐડ્યુએટ વગદીજ આપણા સનાતન ધર્મનો ખરેખર ઉદ્ધાર થઈ શકશે જગતના વર્તમાન જીવન તેઓજ જાણે છે; અને સનાતન ધર્મને અજ્ઞાનના કૂપમાથી કાઢી કયા મૂકવો એનું ખરૂં સ્થાન તેઓ સમજે છે

એમે ઇચ્છીએ છીએ કે આપણા ઐડ્યુએટો પોતાનું આ કર્તવ્ય જટ સમજી પ્રમાદ ત્યજી સન્માર્ગે સત્વર પ્રયાણ કરશે અને પોતે ધર્મનો મર્મ પામી આપણા ધાર્મિક ઉદ્ધાર માટે આત્મવીર્યની સંકુળા કરશે, અને સૌજન્યતા, ઉદાર દૃષ્ટિ, અખૂટ ઉત્સાહ તથા અડગ નિશ્ચયના બળથી પૂર્ણ એમે સ્વાર્પણ કરવામા પોતાનું શૌચ દાખવશે.

વર્તમાન વિદ્યાર્થીઓ એજ ભવિષ્યના ખરા ગુરુઓ બનશે માટે એમના ધાર્મિક

૧ ‘ક્રિયા’ શબ્દનો ઉપયોગ દાસના પ્રચલિત અર્થમા અત્રે કરેલ છે,

૨ જુઓ, વસન્ત, શંશુન, ૧૯૬૬, દિગ્દર્શન શ્રી આનન્દશ કરના એ વિચારો પ્રત્યેક ઐડ્યુએટો ખામ નનન કરવા ચોગ્ય છે.

શિક્ષણનો ક્રમ નકી કરવો એ મોટી જવાબદારીતી પાન છે તેમ કરવામા સૂક્ષ્મ વિવેક, પરિપક્વ વિચાર તથા 'દીર્ઘ' કાળના મનન—પરિશિલનની જરૂર છે એ અમે જાણીએ છીએ; છતાં પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયે પોતાની ફરજ બજાવવી એ અમારું કર્તવ્ય સમજી અમે આજે લગભગ ૭ વર્ષે અમારા આ વિચારો જાહેરમા મૂકીએ છીએ કાંઈપણ ઉતાવળ કે સાહસ કર્યા વિના, શાન્તિપૂર્વક નિર્ણયરૂપે સૂક્ષ્મદષ્ટિથી તે અવલોકવા વિવેકી વાચકવર્ગને વિનંતિ છે. આપણા ધાર્મિક ઉદ્ધારનો મહો યશ સાધવામા અમે સચ્ચેલ અભ્યાસક્રમ કોઈ પણ ગીતે ચોડો ધણો પણ રદાવજારી નિવડશે તો અમે અમને કૃતકૃત્ય માનીશું—આમ આતિ ! શ્રી શિવમસ્તુ !

—સ્વં ગોવિન્દજી મૂલજી, મહેપાણી. બી એ. એલ એલ બી.

સાત નયનો રાસ.

૧. મો ગુરૂચરણ કમલ આનુસરી, શ્રી શ્રુતદેવી રીદય ધરી
તત્ત્વરમીનંદ બોધન કાજિ, કર્કે નયવિવરણ ગુરૂ સાહાજિ. ૧
૨. સૂત્ર અર્થ સવિનય સગતિ, સદરમિત છંદ શ્રી જિનમતિ,
આવશ્યક નિર્ચુક્તિ અસ્યુ, કેળી કહિવા મન ઉદ્ધરયુ. ૨
૩. નયે કરીને સમય પચત્ય, વિચારવા બોદવા છે તત્ય,
નય વિચાર કરવો તે માટિ, જિમ પામેો સમકિતની વાટિ ૩
૪. જે એણે ન વિચારે અર્થ, તો તસ સૂત્ર બધ્યા સવિ વ્યથે. -
યુગતાયુગતિ બાસે વિપરીત, મહાભાષ્યે માહી કહી રીતિ ૪
૫. સૂત્રે કહ્યું પડવિધ વ્યાખ્યાન, તેહમા એહવી પદાદિક બાન,
અર્થ વિશેષાવશ્યકે અસ્યુ, તે પડિત જન રીદયે વસ્યુ. ૫
૬. શ્રુતગ્રાંથ ધર્મિ એહને અર્ધીન, એહધી કુંઠ નિજમતિ પીન,
એ ચઉયો અનુયોગ દુઆર, એહનો છે બહુલો વિરતાર ૬
૭. ચરણ કરણ જે ધરતો સદા, રસસમય સબાસે નવિ કદા,
નિજપરે સમય વિવેચન કરી, આત્મતત્ત્વ ન નિહાળે ફિરી ૭
૮. ચરણ કરણ તસ જાઇ વલ્યુ, સગતિ અથમાહિ ધમ કહ્યુ,
નય વિચારથી તેતો હોય, તે માટિ અભ્યાસો સોય. ૮
૯. બાવન માને એહથી મિતે, ઘડ્ય મારગિ દુરમતમતિ ટયે,
વિસવાદ વરણત કુર્ચ યુદ્ધિ, સકલ તત્ત્વની પામે શુદ્ધિ ૯
૧૦. નય સમ્યક્ દષ્ટાત રવરૂપ, જાણી માહોમાહિ નિરૂપ,
અનેક તપસો આદરો, મિથ્યામત દૂરે પરિહરો ૧૦
૧૧. ગદાભાષ્ય તત્ત્વાર્થ બાધ્ય, મમતિ પ્રમુખની સેધ સાખિ,
મી ગુરૂ વચન થકી પણિ સદા, ન્યાયપ્રમાર્થ કહ્યું ગદગદી ૧૧

હાલ રાગ આશાવરી.

(નમો નમો શ્રી શેત્રુંજ ગિરવર એ દેશી.)

પ્રસ્તુત વસ્તુ તણા અંશઆહી, અનિરાકૃત પ્રતિપખ્યરે,
 અધ્યવસાય વિશેષ ને એહવો, તે નય કહીધ લખ્યરે.
 શ્રી જિનપ્રવચનશું રંગ કીજે, જિય મિથ્યા મત ખીજેરે,
 રાગ દેવનો નાશ કરીજે, કેવલગ્યાન લહીજેરે. શ્રી જિન. આંચલી ૧૩
 ને પ્રતિપખ્ય તણા પ્રતિજેષી, તેહને દુરનય જણોરે,
 ઇમ નય દુરનય જણી પટંતર, જિનમત કીજે પ્રમાણોરે. શ્રી ૧૪
 નય, પ્રાપક, સાધક, નિરવરતક, નિરભાસક ઇતિ ભાષરે,
 ઉપલંબક, વ્યંજક, એક અર્થા, ઇતિ તત્વાર્થ ભાષ્યરે. શ્રી ૧૫
 દ્રવ્યાર્થિક પર્યાયાર્થિક ઇતિ, મૂલ ભેદ તસ દોષરે.
 દ્રવ્યજ અરથ વિષય છે જોહને, તે દ્રવ્યાર્થિક હોયરે. શ્રી. ૧૬
 એ પરમાર્થ દ્રવ્યજ વાંછે, પજ્ઞયને ઉપચારિરે,
 સામાન્ય રૂપે અનવસ્થાને, નહીં અરથાંતર કપારિરે. શ્રી. ૧૭
 આવિર્ભાવ તિરોભાવ માત્રે, પરિણામે દ્રવ્યજ નાન્યરે,
 ઉત્કલ્પ કુંડલિતાદિ અવસ્થા નહીં અહિ દ્રવ્યથી અન્યરે. શ્રી. ૧૮
 જો દ્રવ્યથી પર્યાય ભિન્ન તો, હુધ અવયવ નિજમાત્રરે
 તથા ભિન્ન વેદશે પણુ લહીએ, ઇયતે કલ્પિત માત્રરે. શ્રી. ૧૯
 ખીજે પજ્ઞય વિષયી માને, લયખખ પરકાશનિ વૃત્તિરે,
 તદભાવે દ્રવ્ય ઉપચારી, શુભસંતાને નિત્તિરે. શ્રી. ૨૦
 પજ્ઞયથી નહીં દ્રવ્ય અનેરો, તહ ઉવલંબ અભાવેરે,
 જીવાદિકાનાં ચાના દિક્કશુલ તૈલ ધારયરિં યાવેરે. શ્રી. ૨૧
 કલ્પિતમાત્રે પછી સંભવ, રાહુના શિરયરિ વેદરે,
 કારણ કાર્યે નિત્યાનિત્યે, સત્તતિ શુભને ભેદરે. શ્રી. ૨૨
 કોઈ કહે દ્રવ્ય પજ્ઞય નયરે, સમત દોષિ પયત્થરે,
 પજ્ઞ્ય આદિમ એકાંત અભેદ, ભેદે અતિમ તત્થરે. શ્રી. ૨૩
 રૂઢ મુદાગુણુ ગુણિ દોષ હોવે, પર્યાય માત્ર અભેદરે,
 ભેદે અત્યંતયે દ્રવ્ય ગ્રહતે, દ્રવ્યાર્થિક કુણુ વેદરે. શ્રી. ૨૪
 એક વિશેષાવસ્થક યથિં ભાષ્યો માર વિચારરે,
 માસત્ર સર્વહણા ધરતા, લહીએ માન ઉદારરે. શ્રી. ૨૫
 ઇતિ દ્રવ્યાર્થિક પર્યાયાર્થિક નમસ્વરૂપં.

અથ ઉત્તરભેદ કથનં.

ચાલ રાગ સામેરી ચાલિ.

એક દ્રવ્યાવશ્યક બાપી, ઋણુસૂત્ર સૂત્રે' હતિ સાખી,	
ઋણુસૂત્ર વિના નય તીન, સિદ્ધસેન મતે દ્રવ્ય લીન.	૨૭
એ સદાવશ્યક પર્યાયે, દ્રવ્યપદ ઉપચાર કહાયે.	
શબ્દ સમભિરૂઢ એવંજૂત પર્યાયાર્થિકે' અનુસૂત.	૨૮
સિદ્ધસેન મતે નય ચાર, પર્યાયાર્થિકતા પ્રકાર,	
એ-ઉત્તર બેદ છે સાત, તરવાય' ખમુદધી ગ્યાત.	૨૯
એકત્વ' અંતિમ નય તીન, શબ્દ નામે અંતરલીન,	
આદેશ'તરિ તવ પંચ; એકનો છે જહુલ પ્રપચ.	૩૦
બેદબેદ તણી વિવખ્યાઈ, પ્રત્યેકે' નય તસ ધાઈ.	
સપ્ત ભંગી જો અવ્યાસે, તો સમકિત વાસના વાસે.	૩૧
મુખ્યવૃત્તિ દ્રવ્યાર્થિક, ગુણગુણિને અભેદ કયક,	
અન્યોન્યે' જો તસ બેદરે, ઉપચાર વલે તે વેદ,	૩૨
પર્યાયાર્થિક મુખ્ય વૃત્તિ, બેદ માને તેહનો નિતિ,	
ઉપચારે' તાસ અભેદ, મનિ ધારો ધરી ઉભેદ	૩૩
અહો મુખ્ય અમુખ્ય પ્રકાર, નય જો દોષ ધર્મપ્રચાર,	
કહી જો તે અનુસારે, તસ વૃત્તિ અને ઉપચાર.	૩૪
બિજ પિપય ન બાંધે જોહ, નય આનમાં સર્વથા તેહ,	
પરનય નિરપેખી માટિ, જાવે મિથ્યામત વાટિ.	૩૫
એહ છે મહાબાધ્યે' વિચાર, સંગતિ સંમતિ પશ્ચિ ધાર,	
સ્વાદવાદ મતે' અનુસરે, નિમ શિવ વધુલીલા વરે.	૩૬
હતિ મૂલ નય જાણીતિ બેદકચન.	

અય સપ્ત નય દર્શાવ કચન.

ઠાલ ૪ રાગ માણી. રાવપદ મરથ એ દેશી.

એ નય સમતક હુઈ, વિશુદ્ધ યથા કમેરે પ્રસ્થાવસતિ પ્રદેશ	
દષ્ટાંતે કરી બાવો નિજ અનુભવ કરીરે નિસુણી રાસનો લેશ.	૩૭
ભવિજન સાંભજોજી નય સમુદાય, આયતી સમુદયનો કારકોરે—આંચલી	
વનગમ દાર છેદન હોલન કારવેરે, મૂઢ કારણે જિદભેદ.	
એહસ્થલે નૈગમ વ્યવહારહ નય તણારે, મૂઢ યથાન્તર બેદ—	બં ૩૮
સંગ્રહ મિતમિત ધાન્યાદિક ભૂતને' કહેરે, નહી ન્યૂનોધિક રિત;	
માન્ય મેયો બચને ઋણુસૂત્ર કહે નહીરે, એકે માનો પત્તિ—	બં ૩૯
પ્રસ્થક બાવે પરિણત આતમ પ્રસ્થકોરે, શબ્દાદિક મંત એહ;	
પ્રસ્થક ગાયક પ્રસ્થક કરતૂક જ્ઞાનયીરે, નહી અતિરિક્ત કો તેહ—	બં ૪૦
લોક પ્રચુતિ શૂંઢ કોણુ સુએ નિવસન કહેરે, નયનેગમ વ્યવહાર;	
સંગ્રહ સંચારી જ્ઞાન પ્રદેશ કેરે, અન્ય સકલ ઉપચાર.	બં ૪૧

જે આકાશ પ્રદેશે સ્વયં અવગાહ છે, ઋણુસૂત્ર માને તિહાય,
 તેહ પણ વર્તમાન સામાયિકી જાણવીરે, પ્રતિષ્ઠા ધિરતા દિહાય. બં ૪૨
 આતમભાવે આતમ વસતિ ન પર દ્રવ્યેરે, ધમ શબ્દાદિક ભાવ;
 વિષુ સજ્ઞે નહિ અન્યનો અન્યથાએરે, આધારાધેય ભાવ. બં ૪૩
 પચાસ્તિકાયને દેશ એ છનો પ્રદેશ છે, ધમ નૈગમ કહણાર,
 દેશ વિના પચનો હુધ કહે સચ્ચ નથોરે, પશુવિહ ઇતિ વ્યવહાર. બં ૪૪
 પ્રત્યેકે પશુવિધની હુધ પ્રસજ્જનોરે, ઇતિ ઋણુસૂત્ર કહેય,
 તે માટે પચનો બજનાઇ ભાખવોરે, હવે શબ્દ વદેય. બં ૪૫
 તેહને વિષે તથા તેહજ તેહનો પ્રદેશકારે, અન્યથા ન હુધ નિર્દેશ,
 સમભિચ્છ વરે હુધ સખતી ભેદિકારે, તેહજ તેહનો પ્રદેશ. બં ૪૬
 એવભૂત મતે સર્વ દ્રવ્ય અખંડકારે, નહિ દેશાદિ પ્રકાર;
 ધમ દશાંત ધરાદિક દ્રવ્યે ભાવતારે, હુધ સુમતિ વિસ્તાર. બં ૪૭

ઇતિ સમનય દહાત દર્શન.

અથ નૈગમ મ્વગ્ધ કથનં.

હાલ પ રાગ સારિગ મદહાર.

ઇહ રે આગા આગણીરે—એ દેશી.

હવે નૈગમાદિક નયતણારે, લક્ષણ વિવરી કહીઇ,
 વિષુ લક્ષણ કિમ જાણીએરે, વસ્ત સ્વરૂપ વિશેષ

૪૮

ચતુર નર નિસુણીશી જિનવાણી,

એતો સવિનય રમણ નિશાણી

ચતુર આંચણી,

નિગમ નામ સકલપકારે, તદ વિંપયી અભિપ્રાય,
 તે નૈગમ નામ ભાખીએરે, કમ વિશુદ્ધ બદ્ધ યાય.

ચતુર ૪૯

સામાન્ય ને વિશેષ નેજ, માને યુક્તિ તસ એહ,

નિત્ય અખંડ અનેક ગરે, હુધ સામાન્યહ તેહરી

ચતુર ૫૦

એકાકાર પ્રત્યય તણોરે, હેતુ દ્રવ્યાદિક વૃત્તિ,

નહિતોભિન્ન વિવક્ષણોરે, કિમસન ઇતિ અનુવૃત્તિ.

ચતુર ૫૧

ઇતિ ગોત્વાદિક માનવારે પણ સામાન્ય વિશેષ,

સ્વજનનીય વિજાતીએરે, વૃત્તિ વ્યાવૃત્તિ વિશેષ.

ચતુર ૫૨

તુલ્ય સંસ્થાનાદિક છતેરે; હુધ વ્યાવૃત્તિ શુદ્ધિ,

તમ કારણ પરમાણુ એરે, વસ્તી વિરોધની શુદ્ધિ.

ચતુર ૫૩

હવે સિદ્ધાંતી વે યદારે, મામાન્ય શુદ્ધિનુ હેતુ

મામાન્ય તો ગોત્વાદિકરે, તદ વિશેષે લહેત.

ચતુર ૫૪

જે જેલો વિશેષીએરે, શુદ્ધિ વચન તે વિશેષ,

તો પર અપગ સામાન્યનેરે, માન્યો જોઇએ વિશેષ.

ચતુર ૫૫

તે માટિ જે વસ્તુનોરે, હુધ સમાન પરિણામ,	
તે સામાન્ય જે વિચારે, તેહ વિશેષનું નામ.	ચતુર ૫૬
અનુવૃત્તિ વ્યાવૃત્તિ શુદ્ધિનોરે, હેતુ તેહજ પર્યાય,	
ધનિ અરધાત વસ્તુથીએ, કિમ ઝેકંતે કહાય.	ચતુર ૫૭
ઝેહ વિશેષાવશ્યકેરે, છે સપક્ષો વિસ્તાર,	
નૈગમ નિલેષા તણુરે, માન એ ચાર પ્રકાર.	ચતુર ૫૮
ઘટ ધતિ નામ તે ઘટજ છે રે, વાચ્ય વાચકને અભેદિ,	
હુધ નિયતપદ શક્તિનોરે, ઝેગત ભેદિ ઉચ્છેદ	ચતુર ૫૯
તુલ્ય પરિણામ પણા ચક્રીરે, ઘટાકાર ઘટ એવ,	
મૃત્ પિ'કાદિક દ્રવ્ય ધડોરે, તે પણ ઘટજ કહેવ.	ચતુર ૬૦
પરિણામ પરિણામી ભાવનીરે, અન્યથા ન હુધ ઉપપત્તિ,	
ભાવ ઘટે ઘટ પદ તણુરે, અસદ્વિગ્ધપણે વૃત્તિ.	ચતુર ૬૧
ભાવ નિલેષો માનને પણ, નહિ દ્રવ્યાર્થિક ક્ષણિ,	
પરતને પજઝય ગહે એ, શ્રી ભદ્રગાદુની વાણિ.	ચતુર ૬૨
પ્રત્યેક નામાદિકારે, સામાન્યગ્રાહી એ,	
વ છે વિશેષગ્રાહી તથારે મિનન વિગતિ અનેક.	ચતુર ૬૩

ધતિ નૈગમ નય લક્ષણ સ્વરૂપ કથન
અથ નાંમાદિ નિલેષા સ્વરૂપ કથન

ઢાલ ૬ રાગ પરજીઆ.

સીત હણી રાવણુ જવ આળ્યો, એ દેશી.

પ્રહાં પ્રમગે વિવરી કહીછ, નિલેષાનો વિચારે,
જેહનો અનુયોગદારે બોલ્યો, સવિ વસ્તુએ અધિકારે. ૧૪

સુણો પ્રાણીરે જિનવાણી શુણની ખાણિ. આંકણી
નામ જે વસ્તુતણું અભિધાનક, યાપના તસ આકારે,
જૂતભાવી બનનું જે કારણ, તેહ દ્રવ્ય મનિ ધારિરે. સુ. ૧૫

કાર્યાપન તે ભાવ કહીજે, એ ચક્ર વસ્તુના ધર્મરે,
વાચ્યવાચક ભાવે સબંધ, નામતણો એ મર્મરે. સુ. ૧૬

યાના સમપરિણામ પણે કરી, પરિણામિતાઇ દ્રવ્યરે,
એમ વિશેષ પરસ્પરિ ભાવી, કીજે નિજ મતિ બચરે. સુ. ૧૭

નાગને વંછે શબ્દ નયવાદી, વસ્તુસ્વરૂપ પ્રસારે,
તત્ પ્રત્યય હેતુ માટે ધરમયનિ, તામ રહિત નહી વસ્તુરે સુ. ૧૮

લક્ષ્યે લક્ષણુ વ્યવહાર શબ્દથી, ક્રિયા સવિ તદ્ધીનરે,
શબ્દ નયે એમ નિજમત થાયે, યાપના નય વહે પીનરે. સુ. ૧૯

શબ્દ વસુ ક્રિયા ફલ સગા, ગત્યાદિક સવિ ભાવરે,
છે આકાર રૂપ જગમોહી, નિગદ્ય અભાવરે સુ. ૨૦

વધતિ દ્રવ્ય નય સ્વપરિણામથી, કોણુ અનેરો આકારે,
કિતરણુ વિકલ્પ ક્રેડલિતા રૂતિ યુત, અદિપરિ તે અવિકારે. સુ. ૨૧

ઉદભવસ્યતે કાર્યોપચારે, કલ્પિત હેતુતા એહતે રે,
 નટ પરિ નિત્ય ધનિ હેતુજ માનો, કાર્થ નહીં ત્રિપ્પ્ય ભુવનેરે. સુ. ૭૨
 અહ બાવનય બોલે ક્ષણવાદી, બાવવિના નોહિ દ્રવ્યરે,
પ્રતિક્ષણ બાવજ ઉપજે વિણસે, હેતુ વિના જગે ભવ્યરે. સુ. ૭૩
 પ્રતિ સમયે અપરાપર રૂપે, આવાધી સવિ વગ્તરે. સુ. ૭૪
 તવ મંવિનયમય ત્રિણમય બોલે, મૂકો નિગમત કૂપરે; -
 શબ્દ અર્થ બુદ્ધિ પરિણુતિ બાવે, સવિચ પર્જ્યા રૂપરે. સુ. ૭૫
 એહ વિલક્ષણ નિજ આશ્રમને, એદ અભેદના કાગરે;
 પ્રત્યે કે દ્રવ્યાદિ વિકલ્પે, આશ્રય એદ અપારરે. સુ. ૭૬
 જવ એકે વગ્તુએ ચક્રની વિવક્ષા હોએ, અભેદક ત્યારેરે,
 એમ નય મમુદયથી મનિ લલીએ, શાસ્ત્ર અર્થ સુવિચારેરે. સુ. ૭૭

ક્રતિ નિષેધા સ્વરૂપ:

અથ મંચક નય સ્વરૂપ કથન.

હાલ ૭ રાગ દેહારો ગાડી.

ક્રમ હોએ અતિ ઉત્તરે. એ દેશી.

નૈમમાદિક અંગીકર્યારે, અર્થ સકલ વિગ્તાર,
 સામાન્યરૂપે સંગ્રહેરે, તે સમહ નય સારરે.

૭૮

ભવિજન ધારે શુર ઉપદેશ,

એહથી નાસે કુમન કલેશરે.

બ. આંચલી.

કેવલ સત્તા આવનેરે, અંગીકરે નય એહ
 સકલ વિશેષ મત્તા રૂપેરે, અંતરલીના શેહરે.

બ. ૭૯

વૃક્ષાદિકના પ્રતીતિદારે, દોષ વનસ્પતિજન્ય,
 જેણે જેદ પતીજીએરે, તેહથી તે નહીં અન્યરે.

બ. ૮૦

અંગુલ્યાદિક હસ્તથીરે, જિમ કાંઈ બિન ન હોય,
 વનસ્પતિ મામાન્યધારે, તિમ વૃક્ષાદિક જોયરે.

બ. ૮૧

ધમ દૃષ્ટાંતે બાવીએરે, શત શબ્દે મવિજ્ઞાન,
 તહ દ્રવ્યત્વાદિક રૂપેરે, સનિ દ્રવ્યાદિક ગ્યાનરે.

બ. ૮૨

એ પશ્ચિ નિલેષા ચક્રે, માને પ્રત્યેકે એક,
 કાષ્ઠ કહે એ યાપનારે, વંછે નહીં મુવિવેકરે.

બ. ૮૩

નામ સંકેત વિશેષ હરે, તે યાપનાએ સંત,
 તે માટે નામ નિલેષરે, યાપના મંચક હુંતરે.

બ. ૮૪

તેહ રૂપ પિનાદિકરે, વિહિન મકેન વિશેષ.

શબ્દ પુનઃગત રૂપ નામ હરે, યાપના આકૃતિવિશેષરે.

બ. ૮૫

તે માટિ નામાદિકરે, બહુ અપ્યાએ જેહ,

નિજ નિજ જાતિ એહનારે, ગ્રહીએ મચ્છક તેહરે.

બ. ૮૬

ક્રતિ સંચક નય

અથ વ્યવહાર નય:

ઠાલ ૮ રામગી. (જાનેને છપીરે કાતાં એ દેશી.)

- જે અનુયાયી શોક વ્યવહારને, અધ્યવસાય વિશેષ,
તે વ્યવહાર ક્યો નય સંત્રમારે, માને એક વિશેષ. ૮૭
- શ્રી જિન વાણી પ્રાણી આદરારે, હરખી પરખીરે ચિત્તિ;
નય અંતર નિરપેખી દેખી ઉવેખીએરે, સવિ મિથ્યામત્ત નિતિ. શ્રી જિન ૦ આંચલી.
- ઘટપટ પ્રમુખ વિશેષથી અન્યનોરે, નહીં શોકે વ્યવહાર;
વાર્તા માત્ર પ્રસિદ્ધ સામાન્ય છેરે, ખડકુમ પરિ તે અસાર. ૮૮ શ્રી
- જલ આહારણાદિક ઉપયોગિયારે, ઘટપટ આદિ વિશેષ;
અર્થ ક્રિયા અનિમિત્ત સામાન્યનેરે; ગાન્યાનો સ્યો કિલેશ. ૮૯ શ્રી.
- જે સમ્રાટે દદાતે વનસ્પતિ દાખીએરે, તે પશ્ચિ મુજ અનુકૂલ;
કેણ જક્ષાદિ વિશેષથી અન્ય છેરે, વનસ્પતિતુરે સ્તૂલ. ૯૦ શ્રી
- સંમ્રદ સંગૃહીત અર્થ વિભાજકારે, જિગ સત્ દ્રવ્ય પર્વાય,
છય અછય દુવિધ દ્રવ્યા ભાવીએરે, એમ પજ્ઞય પશ્ચિ ધાય. ૯૧ શ્રી.
- સદ્ભાવી કમભાવી હતિ દુવિધા કલારે, રૂપાદિક સદ્ભાવી;
નવીન પુરાણાદિક કમ ભાવીયારે, ઇગ ગહુ વિધ મનિ ભાવિ. ૯૨ શ્રી.
- પજ્ઞયની શુચિ વિગતે જિગત દાખવ્યેરે, સંમતિ મધેરે જોધ;
જો પુણ્ય નીજે પદાર્થ પામીએરે, તો મીજે નય હોધ. ૯૩ શ્રી.
- નિશ્ચયથી પન વર્ણે ભરે કાલિમારે, અંગીકરે સવિશોક;
તિમ એક નય પશ્ચિ અંગીકરે મુદારે, છતિ લૌકિક સમરેશક. ૯૪ શ્રી.
- કુડી શ્રવે વાટ જાઈ દત્તાદિકે તથારે, પ્રાર્થે છે ઉપચાર;
એ નય છતિ છતિ તત્ત્વાર્થ ભાષ્યમારે, માને નિદેષાચાર. ૯૫ શ્રી.
- છતિ વ્યવહાર નયસ્તૂતિય:

અથ ત્રાગુસત્ર.

ઠાલ ૯ રાગ સારંગ

(પગ્વળન હવે સાંભલો જાતિસ્મરણ યોગેરે—એ દેશી.)

- નિજ અનુકૂલ અર્થ જિકે, વતેમાનકાલીનરે;
તત્ત્વોદી અભિપ્રાયકો, તે ત્રાગુસત્ર અદીનરે. ૯૬
- સવિ નય સરિ નય ધારીએ,
વારીએ સ્વાભિનિવેશરે, મવિ. આંચલી.
- એ નય માને નહીં કદા, અતીત અનાગત વસ્તરે,
ઉપયજ્ઞા ભાવે કરી, ગગન કુસુમ પરિ અસ્તરે. સવિ. ૯૮
- પગ્ગીય વસ્તુને પશ્ચિ નહીં, માને દ્રવ્યજ્ઞા ભાવેરે;
પરધન પરિ કુણ કામત, નિજથી નિજ રમ પાવેરે. સવિ. ૯૯
- વ્યવહારવાદીમે નરે, જો વ્યવહાર-ભાવેરે,
મગેડ મં મન પશ્ચિ મગેડ, સામાન્ય નિજ ભાવેરે. મવિ. ૧૦૦

અતીત અનાગત પારકું, તે કિમ માને વસ્તુરે	
વ્યવહારાભાવ તુલ્યતા, નિષ્ફલતા પશુ શ્વસ્તુરે.	સવિ. ૧૦૧
સાદૃશ અર્થનો વાચકો, કિમ માને અભિધાનરે;	
તથા તથાવિધ અર્થનું, વિપરી પશ્ચિ કિમ જ્ઞાનરે.	સવિ. ૧૦૨
પરમાર્થ એ નયતણો નિજ સપ્રતિ કાલીનરે;	
નામાદિક ચલ્લ નિલેષા, પ્રત્યેક એક લીનરે.	સવિ. ૧૦૩
તદ પર્યાય અનેકનો અર્થ અભિનનજ મૂલરે,	
સૂક્ષ્મ ક્ષણિક પળજય કલો, મનુષ્યાદિક રથૂલરે.	સવિ. ૧૦૪

ધૃતિ ઋણુસૂત્રશ્લોક:

અથ શબ્દનય:

હાલ ૧૦ રાગ. સુજો બહેની પીઠડો પરદેશી. એ દેશી.

જેમુ વિશેષિત ઋણુસૂત્ર સંમત, અર્થઆદી અભિપ્રાયરે,
તે નય શબ્દ કલો એક માને, ભાવ રૂપ પરવાયરે.

શ્રી જિનમત, ધારી એકાંતે,

જિહાં સવિ નય અનેકાંતરે. શ્રી. આંચલી ૧૦૫

નામાદિક ધટ ત્રયને માને, તત કાર્પ અણુકરવેરે;	
પટારિ ધૃતિ પ્રત્યક્ષ વિરોધે, તદ લિંગને અણુધરવેરે.	શ્રી. ૧૦૬
કહે ઋણુસૂત્રને અતીત અનાગત, જો ધટનું નવિ માનેરે,	
તુલ્ય પ્રયોજના ભાવે હુંતે, નામાદિક કિમ વાનેરે.	શ્રી. ૧૦૭
બહુ પર્વાયે અર્થ એક વંછે, પશ્ચિ લિંગ વયણને નષ્ઠ બેદરે;	
ભિન્ન અર્થ માને ધૃતિ ઋણુધી, શબ્દ વિશેષિત વેદરે.	શ્રી. ૧૦૮
સમ ભંગ ભાષ્યા જિનશાસને, તેમાંહિ લે કાષ્ઠ ભગેરે;	
સુવિશેષિત ધટ સંમત એકને, અવિશેષિત ઋણુ અગરે.	શ્રી. ૧૦૯
સમન્તગી ધહાં કહીએ વિવરી, પ્રથમે છતો ધટ દેખારે;	
ઉર્ધ્વશ્રીવાદિક નિજ પર્વાયે, સદ્ભાવે સવિશેષ્યારે.	શ્રી. ૧૧૦
પર પર્વાયે અસદ્ભાવે કરી, વિશેષિત નહીં કુંભરે;	
સ્વપરોભય પર્વાયે સત્તા, અસત્તાએ કુંભરે.	શ્રી. ૧૧૧
યુગપદ વિશેષિત હોષ અવાચ્યો, એકદા એકાદેશરે,	
અર્મકૃતિક દોષ અર્થ કહે નહીં, એ ત્રણ મકલાદેશરે.	શ્રી. ૧૧૨
તદ એકદેશે નિજ પર્વાયે, સદ્ગુણે સવિશેષરે;	
અપરે પરભાવે અસત્તે, અસ્તિ નાસ્તિ ધનિ રેખ્યારે.	શ્રી. ૧૧૩
એકદેશે નિજભાવે સત્તે, વિશેષ્યો અન્ય દેશરે;	
યુગપદ અદતે ધટત બહુવે, અસ્તિ અવાય આદેશરે.	શ્રી. ૧૧૪
પરભાવે એકદેશે સત્તે, અપરે યુગપદ કદવેરે;	
અર્પિત નાસ્તિ અનાગમ કહીએ, સમયે ગ્યાન પદ ગદનેરે.	શ્રી. ૧૧૫

સહભાવેં એકદેશેં સ્વભાવે, એક પર પચાધેર;	
અસત્તેં અન્યદેશે યુગપદ, વિશેષિત કહવાધરે.	શ્રી ૧૬
ઘટ અસ્તિનાસ્તિ અવાચ્ય આદેશેં, એ સમભંગી પૂરીરે;	
સ્વાદવાદ મત લીના માને, શબ્દાદિક અધૂરીરે.	શ્રી ૧૭
એક વિશેષ કહો મહાભાષ્યે, સમભંગીનુ ખીજરે;	
તે અરુપસકે પરમાર્થ સાધો, બીજાડી નિજ મીજરે	શ્રી ૧૮
છતિ શબ્દ નય પંચમ	

અથ સમભિરૂદ

ઢાલ ૧૨ રાગ સામેરી.

પર્યાય બહુનો અર્થરે એકત્વે ઇછે વ્યર્થરે,	
અર્થરે પ્રત્યેક સવિ શબ્દનોરે.	૧૯
એકવો અધ્યવસાયરે, તે સમભિરૂદ કહાયરે,	
ધાયરે પૂરવથી પશ્ચિ સૂક્ષ્મ સોરે	૨૦
કહે શબ્દવાદી વેદીરે, સિંગતે વચણને બેદીરે,	
બેદ રે માને જો તુ અર્થનોરે.	૨૧
સમાતરે તો કમરે, માને નહી બેદ એમરે,	
તેમ રે ઇલા પશ્ચિ ધ્વનિ બિન્નતારે	૨૨
તે માટે સમાબેદીરે, અર્થનો માનો બેદરે,	
ઉચ્છેદરે અન્યથા હુછ નિયતિનોરે.	૨૩
મુટકુળ કુટ પ્રત્યાદિરે, યભાદિ પરે અન્યવાદિરે,	
નાદિરે બિન પ્રતિનિમિત્તથીરે.	૨૪
ઘટ કહીએ એલા યોગિરે, કુટ શબ્દ કૌટિશ્વયોગિરે,	
લોગિરે કુંભ કુસ્થિતિ પૂરવેરે	૨૫
ઘટકારથી અબિન્નરે ઘટકરણ કિયા બિન્નરે,	
બિન્નરે હોયે તે ઘટ ઈર્મયારે.	૨૬
પર્યાયમંકર દોષરે, અન્યથા હુછ છતિ રોષરે,	
કોષરે યરણ નિજનિજ ધર્મનોરે.	૨૭
છતિ કવચિયા ઇરમિરે, સંક્રમે નહિ ત્યજ બગમરે,	
મરમરે, એ ઘટ કુભાદિકરે.	૨૮
એક યુક્તિનો નિસ્તારરે, વિશેષાવશ્ય કે સાગરે,	
ધારરે એકને પશ્ચિ બાવશુરે.	૨૯

છતિ સમભિરૂદ ઘટ

અથ એકબીજા નય

ઢાલ ૧૨ રાગ ગોહી દશીપદિ રાગ કરતરે એ દેશી
અધ્યવસાય વિશેષે બપોળ નાઈની, જેઠ વિગાળ ગોળાનોએ

એવંજૂત નય તેહરે સૂત્રે દાખીઓ, ક્રિપા પરિણત માનતોએ.	૩૧
દીપનક્રિયા ચન્નરે, જિન દીપકે નહી, દીપ શબ્દ વાચક નહીં એ.	૩૨
શબ્દ વશે અભિધેયરે, અભિધેય વશે શબ્દ ઇમ ઉભયથી વિશેષીએ એ.	૩૩
સ્ત્રી મસ્તકે આઝડે જલ આહરણાદિ ક્રિયા સુતને ઘટ કહીએ એ.	૩૪
અહ કોણાદિકે ચાખોરે તેહ ઘડો નહી એણ વિણુ એ નય મતે એ.	૩૫
સમભિરૂઢને ભાષેરે ઘટપદ વ્યુત્પત્તિ અજ્ઞતો, જો કુટપદ તણુ એ.	૩૬
માને અર્થ તુ જિનરે તો એણ વિણુ કાલે ઘટ પણ કિમ ઘડો એ	૩૭
વ્યુત્પત્તિ અર્થ અભાવરે બેદામે તુલ્ય મુદ્ધમ દષ્ટિ ઇમ કીજીએ એ.	૩૮
ઇમ સંસારી જીવરે પ્રાણધરણુ માટિ સિદ્ધ જીવ નહીં એ મતે એ.	૩૯
એ મહાભાષ્યે બાપરે એ અનુસારથી કહું શ્વેતાંબર પ્રક્રિયા એ,	૪૦
જીવ નોજીવ અજીવરે, તેહનો અજીવ કીધે એમ આકારણુ એ.	૪૧
જીવ પ્રત્યે પણ બાવરે ચાહી નૈગમ પમુહ જીવ પણ ગતિ વંછે એ.	૪૨
નોજીવ ઇતિ આહવાનરે, અજીવ કે જીવના દેશ પ્રદેશ પ્રત્યે વહે એ.	૪૩
આકારિત અજીવે પુદ્ગલ દ્રવ્યાદી તેહનો અજીવ આકારિતે એ.	૪૪
જીવ દ્રવ્ય પતીજરે કેતો અજીવના દેશ પ્રદેશ હવે એ નયો એ.	૪૫
જીવ પ્રતિ જીવિક ભાવગ્રાહક એહ જીવ વહે સંસારીનેએ.	૪૬
નોજીવ ઇતિ અજીવરે, કે સિદ્ધ પ્રતંઈ અજીવ ઇતિ આકારિતેએ.	૪૭
પુદ્ગલાદિકે સિદ્ધરે નોઅજીવ ઇતિ આકારણુ કીધે હું તે એ.	૪૮
અહે સંસારી જીવરે, દેશ પ્રકેશની કલ્પનતો એહનહ નહીં એ.	૪૯
એવંજૂના બિપ્રાયેરે, સિદ્ધ જીવ છે ભાવ પ્રાણુને ધારવેએ.	૫૦
ઇતિ કોષકને મિત્ત્યારે, જીવ પ્રતે એહ તુરિય ભાવગ્રાહક કહોએ.	૫૧
આયુ કર્મોદય રૂપરે, જીવન અર્થનો છે સદ્ભાવ સંસારીએએ.	૫૨
સિદ્ધને જીવત દાખ્યુરે, મવયગિરિ યુગે તેતો નૈગમાદિક મતેએ.	૫૩
એહ ન્યાબિપ્રાયેરે, પન્નવણાદિકે જીવન પશ્ચિમ સુતપણુ એ.	૫૪
જીવ અશાશ્વતો દાખ્યોરે, ઇમ સર્વિ અર્થને મંમત અર્થ વિભાવીએએ.	૫૫
એ નયમતે પણિ મિદ્ધરે, સત્તેને આતમ એ વ્યપદેશ લહે સહીએ.	૫૬
એ નયનઈ પણિ ઇદરે ભાવ નિલેપક, ઇતિ નય સમક દાખીયાએ.	૫૭

ઈત્યેવંજૂત નય: સમમ.

ઠાસ ૧૩ રાગ મલાર. વીરમાતા પ્રીતિકારણી—એ દેશી.

મૂલ નય જાતિ બેદે કલાં, નૈગમાદિ સ્વરૂપ;

સુદ્ધમબેદ એહના હુએ, પ્રત્યેકે સ્વરૂપ.

૫૮

શ્રીજિનવર મત નિર્મલુ, જિહાં સર્વિ નય ભામે;

અર્થ નય આદિમ ચક્રે યદા, ત્રિપુરે શબ્દ નય એક;

મૂલ નય પચના પચમે, આદેશંતરિ છેક.

૫૯

સંગ્રહ ને વ્યવહારથી નૈગમ કિહાં એક મિનન;

એહ કારણિ પરિભારિકાં સુતે માનની વિન.

૬૦

એક અસંખ્ય પશુ સંભવે, કૃતિ ભાષ્યમાં બાધ્યું;	
તે સવિ સમુદિત જે ધરે, તેણે સમકિત આપ્યું.	૬૧
એકેક અંશ ગદી અધકા, કહે જિમ ગજ પૂરો;	
તિમ અકંકાર નયવાદીને, બણે અંક અધૂરો.	૬૨
અંશુશીર્ષિ નિગ હાથીજા, જિમ પૂરણ દેખે;	
સમકિતી તિમ નય મહલશ્યું પૂરણ વચ્ચે વિશેષે.	૬૩
યોગ વૈશેષિક વિચરિયા, નૈગમ અનુમારે;	
સંઅદ રંગી વેદાંતીયા, કાંપીલ વ્યવહારે.	૬૪
જોઈ નક્કુસન સુખ નય યકી, મીમાંસક નય ભેડે;	
પૂરણ વચ્ચે જૈના વદે, પટ દર્શન મેડે.	૬૫
છૂટ કરતન માલા કૃતિ વ્યપદેશને પામે;	
એકદારે તેહ સંકુલ્યાં, માલા સંપન્ને નામે.	૬૬
તિમ સવે દર્શન સાચકાં, એકેકાં ન કહાય;	
ગાર સ્વાદ્વાદ સૂત્રે કરી, ગૂંથ્યા મમકિત યાય.	૬૭
નિત્ય અનિત્ય પક્ષ પાતીયા, માંહો માંહે તે દ્વયે.	
જિમ જોઈ કુંજર ખૂંટતા, કર દત્તને મૂળે.	૬૮
સાધક સ્વાદ્વાદક તિહા, હશે ભિન્ન સ્વરૂપ;	
દોષને સમવડિ લેખવે; ન હારે નિગરૂપ	૬૯

હાલ-૧૪ રાગ ધન્યાશી.

કહણી કરણી તો વિજુ સાચી. એ દેશી.

સુર નર તિરજગ જો નમે, નરક નિજોદ ભમંત;
મદા ગોહકી નીંદણો સોએ, મમ વિરોધ પરસ્પરે દેખી
મવિ નયને નિજ રૂપેર;

જે સંદેહ ધરે મનિ છુડે તે મિથ્યામત કૃપર. ૭૦

ઓ જિનવાણી અમન સમાણી, પીને લીને સ્વાદ રે;
જિન મત બાણી ધિરતા આણી; ત્યજ્યે આચકવારે. ૭૧ શ્રી

સદેહે હુમ સમય આ મામણ, કૃતિ મદાભાષ્યે બાધ્યુરે;
તેહ કારણે સમુદિત અભ્યાસો: જો વાંઝા શુન રાખ્યુરે. ૭૨ શ્રી

શુન પરિશીલન એ વિજુ ન હુમ, એ શુત જલ નિધિ પોતણ;
એક યકી પટિ પરગટ હોમ, નિર્મલ ગાન હવોતણ. ૭૩ શ્રી.

ભિલ ભિન્ન વિષયક નય લયધી, હોવે સુનિશ્ચુત જાનીછ;
બૃહત કથે બાધ્યું એતે બાધ્યો કેવલ મમ શુભ ધ્યાનીછ. ૭૪ શ્રી.

એક અનોપમ ચિંતામણી સમ યાજ પટકયા લેમછ.
પ્રાપ્ત બાધારોરે ગૂંથ્યો, બવિરી એકમાં યાજ વિપરીત;

કહવાયું હોય, તેકલું સુમનષ મિગમિ દુહક હુયો; મોષયો સંત ગીનાયં સોયં ૭૫ શ્રી.
બાધતાં સુજનો હોમ મમજિત નિગમ્યું એક સુમશ્ચિ સમો નય વિચાર,
સ્તૂત અભ્યામતા હોલ મમતા મુરો,

એક અનંત કલ્યાણકાર, ૭૦ શ્રી.

કૃતિ શ્રી માંદવિનયગણ્ય કૃત નયવિચારનો રાસ, મંપૂર્ણ: ૧૧ અ. ૨૪૦ છા. ૧૧

M. D. DESAI. (તંત્રી.)

જૈન એજ્યુકેશન બોર્ડનું કામકાજ.

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડની એક મીટીંગ તા. ૧૬-૪-૧૭ ને સોમવારે રાત્રે (મું. રા.) જા વાગે શ્રી જૈન સ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ ઓફીસમાં મળી હતી તે વખતે નીચેના ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

રા. રા. મકનજી જુહાભાઈ મહેતા.

રા. રા. મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ

” મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ

” સારાભાઈ મગનભાઈ મોદી

શેઠ મોહનલાલ હેમચંદ

શેઠ મણીલાલ સુરજભલ

પ્રમુખરથાને રા. રા. મકનજી જુહાભાઈ મહેતા ખારીશ્વર ખીરાજ્યા હતા. શરૂઆતમાં આમલી મીનીટ વાંચી મંજુર કરવામાં આવી. બાદ નીચે મુજબ કામકાજ થયું હતું.

૧. બંને ધાર્મિક હરીફાઈની પરીક્ષામાં ખેસનાર હમેદવારોને બરવાનું શૈભ તૈયાર કરવામાં આવ્યું અને તે મુજબ છપાવવા નક્કી થયું.
૨. નવી ચારજીઓ ઉપર વિચાર કરતાં નીચે પ્રમાણે નિર્ણય થયો.
મોરખીના મી. મણીલાલ ચાંપસી મહેતાને માસિક રૂ. ૫ સ્ટોલરથી માસ જુનથી મે સુધી બાર માસ સુધી આપવો.
૩. દેહેગામની પાકશાળાને માસિક રૂ. ૪ આપવા માટે એક વરસ સુધી નક્કી થયું સર્વેક પાકશાળાનું કામ સારૂ પાપ તો અને તે બાબતમાં મોલી-સીપલ સેક્રેટરીને તે પાકશાળાની વીઝીટ રામવડે લેવા લખી જણાવવું.
૪. સહાયક તરીકે નીચેના મેમ્બરોને દાખલ કરવામાં આવેલ છે.
શા લલ્લુભાઈ જોડાભાઈ, શા ચુનીલાલ ધર્મચંદ, રા. વાડીલાલ દોલતચંદ બરોડિયા, ગ. તુલસીદાસ મોનજી કરાણી, તથા વડીલ મોહનલાલ હીમચંદ. તથા શા કરબાળ હરદીની કુંવરીના પ્રતીનીધીનું નામ મળે એટલે તે દાખલ કરવું.
૫. લાઇફ મેમ્બર તરીકે વેરાવળવાળા શેઠ હિતચંદ હોરજીને નીમવામાં આવ્યા અને બાબુ સાહેબ જવલ્લાલાજી પનાલાલાજી તરફથી લાઇફ મેમ્બર તરીકે જોડાવા બાબત પત્ર આવે એટલે તેમને લાઇફ મેમ્બર તરીકે નીમવા નક્કી થયું. લાઇફ મેમ્બરને બોર્ડના મેમ્બર તરીકે ગણવા.
૬. ધાર્મિક સંસ્થાઓની વિગત મગાવવાનું શૈભ નક્કી કરવામાં આવ્યું. તે છપાવી દરેક પાકશાળા તેમજ કેળવણીની સંસ્થાને મોકલી આપવું.
૭. અભ્યાસક્રમ માટે નીચેના ગૃહસ્થોની એક કમિટી નીમવામાં આવી.
૧ શેઠ અમરચંદ થોયાભાઈ, ૨ રા. મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ,
૩ રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ, ૪ પંડિત બહેચરદાસ.
આ કમિટીએ અભ્યાસક્રમ હેતુ, વિવેચન સહિત જુન મહિનાની આખરે તૈયાર કરી બોર્ડ સમક્ષ મકવો. બોર્ડનાં મધ્યા પછી વિદ્વાનો પાસેથી અભિપ્રાયો મગાવવા અને હેરટે તે બોર્ડ સમક્ષ મદી પસાર કરાવવો.
૮. જવવિચાર, નવતત્ત્વ, દંડક, સ્વેતસમાસ, સંમદિણી, કર્મચંદ તેમજ પ્રતિક્રમચાદિ પુસ્તકો સરળ અર્થ સહિત હાલની શિક્ષણ પદ્ધતિપર તૈયાર કરવાં થા કરાવવાં—
એ કાર્ય બાબતમાં ખૂબ ચર્ચા થઈ; હેરટે નીચે મુજબનાં પુસ્તકો આનરેરીઅમ આપી તૈયાર કરાવવાં.

રૂ. ૧૦૦ જવવિચાર

૭૫ દંડક

રૂ. ૨૦૦ નવતત્ત્વ

૧૫૦ જુદાં સંમદિણી

રૂ. ૩૦૦ કર્મચંદ

૨૦૦ સ્વેતસમાસ

જેન પેપરો તથા ચોપાનીઆમાં આ અથો માટે કિપર મુજબ આ જોન રી કામ કરના જાગત જાહેર ખર્ચ વાપી તેને માટે નમુના મગાવવા. કર્મઅથ માટે શેક કુવરન આપુદ્ધનું ખામ ધ્યાન ખેંચવું

૮. કોલેજો તથા સ્કૂલોના અધિકારીઓનું લક્ષ ખેચવું કે કીરે-ટર જ્યાર પશ્ચિમ ઇન્ડિયન તરફથી ફેરલા જૈન વિદ્યાર્થીઓ પ્રાથમી, ટુનમા, સેકન્ડરી સ્ટુડન્ટ, ટ્રીપીયલ સ્ટુડન્ટ તથા ટ્રાયલેમા છે તેની મધ્યા જુની મુજબ સરકારના ઇન્વેસ્ટીગેટીવ રિપોર્ટમાં આપવામાં આવે છે માટે મહેરમાની ફરી જૈન વિદ્યાર્થીઓની કુલી મધ્યા છે તે નામ મહિત્ત મોકલના કુ. ૧ મે. તેમા તેમનું ખાસ ધ્યાન ખેચવું કે કિંદુઓના ટ્રાનમગા ધણા જૈન વિદ્યાર્થીઓને હિંદુ તરીકે મૂકવામાં આવે છે પણ તેને જૈન તરીકે ખામ મુજબમાં આરતા નથી તો જોઓ જૈન વિદ્યાર્થી છે તેઓની તે તરીકે જ ખામ ટ્રાનમગા ગણના કરી.
૯. મુખર્જી મંજૂરના ટ્રાનસીટો રિપોર્ટ વેચાનો લેવાની મજુરી આપવામાં આવી
૧૦. જૈન એગ્રીસીએસન આફ્ટ ઇન્ડિયા જૈન એમરન્ટ મહાન, જૈન મદાયક મહાન અપનાવાદ, તથા ખીજા જો. ટ્રાનસીટો સદાયક ફોના અધિપતીઓને ખજ લખા પૂરી મગારવું કે આ વરસમા કેવાને કયા વિદ્યાર્થીઓને શુ શુ મદદ કરી તેનું નિગતવાર સિગ્ન મોકલી આપવાની મહેરમાની ફરે
૧૧. ગયા હીસેઅર મહીનામાં લેવાયેર ધાર્મિક દરીદ્રાઈની પરીક્ષામા મુખર્જીમાં ફતેહમદ નીવડેલા ઉગ્રેદવારોને ઇનામ તથા પ્રમાણપત્રો મેનાવડો ફરી વહેલી આપવા નક્કો થયુ અને તે માટે જાહેરાત વગેરેનો ખર્ચ બોર્ડ તરફથી કરવો

કૉન્ફરન્સ મિશન.

શ્રી સુકૃત મંદાર ફંડ

(તા ૧૪-૪-૧૭ થી તા. ૫-૫-૧૭, સવત ૧૯૭૩ ના ચૈત્ર વદિ ૭ થી વૈશાખ સુદ ૧૩ સુધી).

- વસુન આવ્યા રૂ ૨૬૪-૧૦-૦ ગયા માસ આખરના બાબી રૂ. ૧૧૩૮-૨-૬
- ૧ ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાકળચંદ—ઉત્તર ગુજરાત.
બાકુ તા. અરમત ૧૨૧, બોક્કગાથ ૧૦. કુન રૂ ૩૨-૦-૦
 - ૨ ઉપદેશક મી. પુલ્લલાલ ત્રિભચંદ
જૂપાલના રોડ કર્ણવચંદ નાનચંદ તરફથી મળેલા રૂ ૨૦૧ કુન રૂ. ૨૦૧-૦-૦
 - ૩ ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ—માળવામા ગયા છે કુન રૂ. ૨૦૧-૦-૦
 - ૪ આગેવાન શુદ્ધચોઆમે પોતાની મળે મોકલાવ્યા —
કરાચી રોડ કાગા ગના મારશ્વત રૂ ૨૦૧, અમરનાવાદ
રોડ હીગચંદ કકરમાઈ મારફતે રૂ ૧૨-૬-૦ કુન રૂ ૩૩-૧૦-૦

એમર કુન રૂ ૧૪૦૨-૧૨-૬

જૂપાલના રોડ કર્ણવચંદ નાનચંદે પત્નીતાજુનો શ્રી મધ કાઢી મહાન પુણ્ય દિ ૧૮૧૧ કરના માથે આપણી સમ્યાને સારી સદાય આપવાના હેતુથી શ્રી સુકૃત મંદાર ફંડમાં રૂ ૨૦૧ બજે એમ રૂપીઆની નાદર રકમ આપી થયે આભાર કર્યો છે મનકર કેટ પોતાની સુખાઈના પેસાને મહુપયોગ ફરી ઉત્તમ લાયેલીમા છે. મદદ કરે શેખની મુખમા તામા કાઠા ઉપર મારો પેલી આસે છે પેલા પાત્ર મહુપયોગ આપણા કામમા ધણા છે પણ તેનો મહુપયોગ કરનારા રોડ કર્ણવચંદ નાનચંદ જેવા જનુ થે કા નીકરે જે પરમાત્મા સર્વ જૈન જનુઓને મદદુદિ આપે અને આના જાતમ આનાને પોતાનો હાય લજાનો મદાય આપવાનું મન જિર લે.

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય.

મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષા પસાર કરેલા અથવા તેથી ઓગળ વધેલા વિદ્યાર્થીઓ મુનમ્મમાં વ્યાપારી, આર્ટ, મેડીકલ કે સાયન્સનો અભ્યાસ મુનમ્મની કોઇ પણ કોલેજમાં કરવા ઇચ્છતા હોય તથા જેઓ વીક્ટોરીઆ ટેકનીકલ જીયીવી ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં અથવા આર્ટ સ્કુલમાં જોડાવા ઇચ્છતા હોય તેમણે જે માસની આખર સુધીમાં દાખલ થવાની અરજીનું ફોર્મ ભરીને મોકલવું.

આ વરસથી દરેક ટર્મના રૂ. ૧૦૦) લાઇને પેઈંગ વિદ્યાર્થીના નવો વર્ગ ઉઘાડવાનો ઠરાવ કમીટીએ કર્યો છે. આ નવા વર્ગના પેઈંગ વિદ્યાર્થીને બોર્ડીંગ, મુકામ ફરનીયર, લાઇટનો માત્ર લાભ મળશે. શી, પરીક્ષા શી, કપડાં, પ્રસ્તુત વિગેરેનો ખર્ચ તેમને માથે રહેશે. ધાર્મિક શીક્ષક અને ડીસીપ્લીનનો લાભ તેમને સારી રીતે મળશે આંતર વહીવટમા પેઈંગ અને શ્રી વિદ્યાર્થી વચ્ચે કંઈ પણ તણાવત રહેશે નહિ.

આ સંસ્થાને ખર્ચે લાયક વિદ્યાર્થીને પૂને ઇન્જીનીયરીંગ તથા એગ્રીકલ્ચરનો અભ્યાસ કરવા મોકલવામાં આવશે. સંપૂર્ણ વિગત સાથે અરજી તા. ૩૧ મી મે પહેલાં મોકલો, ફોર્મ મંગાવો. મેટ્રીક્યુલેશનમાં આ વરસે પસાર થનારની અરજી તા. ૧૫ મી જુન સુધી એવામાં આવશે.

સેમીન્ટન રોડ,
મુમ્બઈ.

}

મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ,
ઓનરરી સેક્રેટરી.

જૈન વિદ્યાર્થીઓને ખબર.

આવતી તા. ૧૦ જુનથી, નીચે સહી કરનારાઓ તરફથી જૈનના ત્રણે શીરકાના વિદ્યાર્થીઓની સગવડ ખાતર અમદાવાદ તથા મુનમ્મ ખાતે જે બોર્ડીંગ હાઉસો ખોલવામાં આવનાર છે.

અમદાવાદ ખાતેની બોર્ડીંગમાં અગ્રેજી હકૂ સાતમા ધોરણના તથા આર્ટસ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને, ૩૫ સુધીની સંખ્યામાં દાખલ કરવામાં આવશે.

મુનમ્મની બોર્ડીંગમાં હાઇસ્કૂલના વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરવામાં આવશે નહિ. તેમજ ખીજ લાઇનો માટે તૈયાર થતા વિદ્યાર્થીએ જે આર્ટસ લાઇન કરતાં પહેલી પંખદની મળશે. મકાનની સગવડ પ્રમાણે ૨૫ થી ૬૦ વિદ્યાર્થીઓને જગા મળશે.

વિદ્યાર્થીઓ પોતપોતાના ફીરકામા દૃઢ રહે અને તેજ શીરકાનું ધાર્મિક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે—તે સાથે મમત જૈન વર્ગની સેવા બળવવાને તત્પર થાય એવું શિક્ષણ આપવાની ગોઠવણ થશે.

સાર્વિક બોરાર અને સમ્પત ડીસીપ્લીન માટે ખાસ કાળજી રાખવામાં આવશે. મહેનત અને સંતુષ્ટ રહિત વિદ્યાર્થીઓ માટે લોનની પદ્ધતિ પર મદદ આપવામાં આવશે.

દાખલ થવા ઇચ્છનાર વિદ્યાર્થીઓએ તા. ૨૦ મી મે સુધીમાં અરજીના ફોર્મ મંગાવી લેવાં. જે વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરવાનું કરશે તેમને તા. ૧ લી જુનના દિવસે તેવી ખબર પહેચાડવામાં આવશે.

પત્રવ્યવહાર
વાડીલાલ મોતીલાલ શાહ.
નાગદેવીસ્ટ્રી—મુમ્બઈ.

મમત જૈન સંઘના સેવકો
વાડીલાલ મોતીલાલ શાહ.
મણીલાલ મોહોકમચંદ શાહ.
(મિત્ર મણીલાલ કું. ના મહેળા)

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ.

શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડ.

આ ફંડમાં કંઈ આપી સુકૃત કરો.

પ્રથમ બંધુઓ અને બહેનો ! યાદ રાખજો કે આ ફંડમાંથી અર્થો ભાગ કોન્ફરન્સના

નિભાવ ખાતે અને અર્થો ભાગ ફેલવણીના પ્રચારે અર્થે ખર્ચાય છે

કોન્ફરન્સ દેવીએ આંત્યાર સુધી જૈન સમાજના ઉદાર અર્થે ને કયું છે તે કોઈ પણ કરી શક્ય નથી. તો તેના કાર્યને હમેશાં નિભાવે. કેવળથી કે જેના પર સમગ્ર દેશ, જ્ઞાતિ, કોમ અને વ્યક્તિના અભિમુખતા આધાર છે, તેને પ્રજાજનવાદ આપી રીતે કોન્ફરન્સ અને કેવળથી રૂથાથી પ્રાપ્ત પૂર્ણ માટે આ ફંડમાં વધારાકિત મદદ કરો. મદદ કરી અનેક વાધાઓના શુભ આશીર્વાદો મેળવે અને આત્માનુકૂળતાથી કરો શ્રીમતિ કોન્ફરન્સની દગથી ખેડક સુઘમા હાથ પછ-ગાંધી છે. આ પ્રસંગે નીચે સૂચનનો ૧૩ મો કારાવ યોગ છે —

કારાવ. ૧૩ મો-સુકૃત ભંડાર ફંડ (Sukrita Bhandar Fund).

આ કોન્ફરન્સ દરતાથી આમલ કરે છે કે દરેક વર્ષે દરેક આવક આવિકાએ ઓળખા ઓળખા આગળ આગળ શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડમાં દેવાનું નોંધવું કે જે ફંડની આરંભે દેવાથી અને દો ૧૨ ના નિભાવમાં પ્રવેશાય છે અને જે ફંડની ઉપર કોન્ફરન્સની હવાતી તથા કોન્ફરન્સે ઉપાડેલા કાપનો આધાર રહેતો છે.

(૧) આ ફંડમાં અત્યાર સુધી ને ને મહાશયોએ પૈસા ગરી પોતાની સંહાનુશ્રુતિ દર્શાવી છે તેને આ કોન્ફરન્સ ધન્યવાદ આપે છે. (૨) ને ને સ્વયંતા સમયે આ ફંડ એકદુ કંઈ કોન્ફરન્સ આંશીકપર મોકલાવવાનો પરિશ્રમ ઉઠાવે તે સર્વેનો આ કોન્ફરન્સ આભાર માને છે. (૩) પોતપોતાની મીમમાંથી સંવત ૧૯૭૨નું સુકૃતભંડાર ફંડ એકદુ કરીને જેમ અને તેમ જલદી કોન્ફરન્સ આંશીકપર મોકલાવી આપે એવી પ્રત્યેક મામ અને સંકેરના સમયે આ કોન્ફરન્સ આમલપૂર્વક વિનંતિ કરે છે "

શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડમાં દરેક જી પ્રજાએ એક વર્ષમાં ઓળખા ઓળખા આગળ આગળ આપવાના છે યાર આંત્યાર જેવી ગમથી કોઈને કરો ખોર પ્રવેશવાનો નથી યાર આગળ ને ૨૪મ વરસ દિવસે આપવી તે કાંઈ વિસાતમાં નથી દરેક માણસ પોતાની સુકમામાંથી અકસ્માતીઆમાં એક પાછા શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડ માટે જુદી કાટે તો એક વરે તે ગમ નવાયાર આનાની સાથ આવી જુગ રકમ દરેક જૈન બંધુઓ પોતાના ઉમગીરી મોકલી આપે. તો આપણી શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ તરફથી ફેલવણી આતમમાં પા લાગારા વચેરેમા અપાતી મદદમાં વાપો આપે નહિ તેમજ આપણી મહાન સંસ્થા (કોન્ફરન્સ) ને નિભાવવામાં દરેક અડચણ આવે નહિ

પાપુભી, પોસ્ટ નં ૩

સુ મધ્ય

સ. ૧૯૭૩ સને ૧૯૧૭

શ્રી સમના સેવકો.

મણીલાલ સુગન્ધલ જવેરી

સારાભાઈ મગનલાલ જોષી

જાનકી સેકેટરીઓ શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડ

આ હેરૉલ્ડ માહિકમાં જાહેર સ્વર આપનારાઓને અમૂલ્ય તક.

આ માસિકનો હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં તેમજ જ્ઞાતિચરણ વસતી
જેન કોમમાં વહેલો ફેલાવો થયેલો છે, તેમાં જાહેર સ્વર આપનારાઓ માટે નીચે
મુજબ ઘણા ઓછા ભાવો રાખ્યા છે.

એક પૈજ. અર્ધ પેજ. પા પેજ. ચાર લાઇન.

એક વર્ષ માટે. ૨૦ ૩૦ ૪૦ ૫૦

છ માસ માટે. ૧૦ ૧૫ ૨૦ ૨૫

ત્રણ માસ માટે. ૫ ૭ ૧૦ ૧૨

એક વસ્ત માટે. ૨ ૩ ૪ ૫

જાહેર સ્વરો, હિંદી, ગુજરાતી, યાં ઇંગ્રેજી ભાષામાં લેવામાં આવશે. જાહેર
સ્વરનાં નોંધાં અગાઉથી મળ્યા સિવાય જાહેર સ્વર દાખલ થશે નહીં. આ માસિક
કની મારફત જુદાં દેશોમાં વહેલી શકાશે નહીં. પણ માસિક સાથે વધારી વહેલી
આપનાના ભાવ સ્વર મળ્યાથી કે પત્રવ્યવહારથી નહીં થશે.

પાંચવુની, મુબર ત. ૩

શ્રી જૈન ખેતાવર કોન્ફરન્સ.

ધી જૈન ઇન્ડ્યુકેશન ફંડ.

[મુંબઈમાં આ વર્ષે ધરાયેલી દશમી કોન્ફરન્સમાં આ ફંડની સ્થાપના
કરવામાં આવી છે, અને તે સંબંધીની વિગત નીચે પ્રમાણે છે.]

આપણી કોન્ફરન્સ તરફથી જૈન ઇન્ડ્યુકેશન ઘોડે નામનું મેંડલ આપણી
જૈન કોમમાં કેલ્ચરની વધુ ફેલાવો કરવાના હેતુથી સ્થાપવામાં આવ્યું છે. આ
ફંડને અમે નાણાંની મોટી મદદની જરૂર છે. તે કેટલેક અંશે પૂરી રહે પવા ધાર
ણાથી ધી જૈન ઇન્ડ્યુકેશન ફંડ નામની યોજના કરવામાં આવે છે.

મેંબર ૧. ઇન્ડ્યુકેશન ઘોડના દરેક સભાસદ દર વર્ષે રૂપીઆ પાંચ લવાજમના આ
પવા, અને એકી વસ્તે રૂપીઆ ૧૦૦ સોની રકમ આપનાર

લાઇફ મેંબર ગણી તેને લવાજમમાંથી મુક્ત કરવા.

૨. લાઇફ મેંબરના જે રૂપીઆ આવે તે કાયમ ફંડ તરીકે રાખવામાં આવશે,
ને તે સારી સીક્યુરીટીમાં સેક્રેટરીઆના નામે ઝૂકવામાં આવશે, અને તે
નાણાંનું વ્યાજ માત્ર સ્વરચવામાં આવશે.

સહાયક-મેંબર સિવાયના અન્ય સદસ્યો દર વર્ષે રૂપીઆ પાંચ આપનારને સહાયક
ગણવામાં આવશે.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરૅલ્ડ.

Jaina Shvetambara Conference Herald.

પ. ૧૩. અંક ૬. વીરાત ૨૪૪૩. જોડ, સં. ૧૯૭૩. જુન, ૧૯૧૭.

ઘાત પ્રતિઘાત.*

બળે દીવો ન ત્યા સુધી, પતંગો કયા પડી બળેશે;
હરોને બાળવા બતા, પ્રથમ બળવું તૂને પડશે.
સબંધ શરીર ભવનો તે હુમારા ને હુમારામાં,
ન કરશે ઘાવ નિજ પર ત્યા સુધી હમને નહી અડશે,
હમે આશક થયા ત્હાના ગણાઇ ત્યારથી માંશુક;
હમે એ નામ આપ્યું છે હમારી સાથ એ ટળશે.
કરો છો આજ આ નખરાં, ફરો છો આખ ખેંચીને;
તમારાં તીર એ પાછા હમે વિણ તમ ઉપર વળશે.
હમે તો તું હમે નહી તો-નહી તું, બાણને નિશ્ચે;
નહી ને બીજ કયાંથી વૃક્ષ ફળ ઠેના ઉપર ફળશે.
પ્રજા છે ત્યાસુધી રાજા, પ્રજા નહી તો નૂહી રાજા;
પ્રજા વિણ રાજ્ય શુ જગલ અને પથ્થર ઉપર કરશે ?
હમારી હસ્તીમા હસ્તી રહી ત્હારી અજબ રીતે,
હમેપર ઘાવ કરતા ઘાવ આવી તમ ઉપર પડશે.

દિરાનો.

આ કાવ્યમાંથી આપણા મુળપૃષ્ઠ પર આપણી 'હમે તો તું' એ કડીઓ લીધી છે અને તેથી તે સર્વધર્મોના મુખ્ય આત્મ મન કર્તાના વિચાર સહિત આપણાં તેને ગૌરવ છે.

તત્ત્વો.

તંત્રીની નોંધ.

૧ સાધુશાળા માટે થતો પ્રયાસ.

અમને જાણાવતા ધણો આનંદ થાય છે કે સાધુશાળા જેની સસ્થા સ્થાપના નો એક મુનિમહારાજશ્રી પ્રયાસ કરી રહ્યા છે અને તેમા શરૂઆતના અર્થ માટે જોઈતી મદદના નયન પણ મેળવી શક્યા છે તેમના આશય એ છે કે—“આપણો મુનિવગ, શાસનની ઉત્તમ પ્રકારે સેવા બજાવે, અને આપણને સારા નિરુદ્ધ વિદ્વાન ઉપદેશકોની જરૂર છે તેવી ધણે અંશે પૂરતી થાય, તેમ આપણા સર્વની ઇચ્છા છે, પરંતુ તે વર્ગને તેવા પ્રકારની યોગ્ય કેલવણી આપવાને આપણે બિનકુલ તૈયાર થયા નથી તેમજ આ દિશામા આપણાથી સ્વરૂપ પણ પ્રયત્ન થઈ શક્યો નથી તેથી આપણી તે ઇચ્છા સંકલ્પ ન થાય તે સ્વાભાવિક છે આ સળંગે યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરવાનું સ્પર્ધુ છે કાર્યની શરૂઆત વિચાર પૂર્વક થવી જોઈએ કે જેથી કાંઈક ફલની આશા રાખી શકીએ ’ આ પ્રમાણે ઉદ્દેશ ધણો સ્પષ્ટ અને બુદ્ધિપૂર્વક રાખ્યો છે તે જાણી આનંદ થાય છે

“હવે માત્ર પ્રશ્ન એ છે કે આ કાર્ય કેવા ક્રમથી થવું જોઈએ ? સાધુઓને કેવા નકારની કેલવણી મળવી જોઈએ ? અભ્યાસ ક્રમમા ક્યા ક્યા વિષયના પુસ્તકો દાખલ કરવા જોઈએ ? સંસ્કૃત પ્રાકૃત બાષાના અભ્યાસ, સ્વપર દર્શનનું જ્ઞાન, ઉપરાત જમાનાને અનુકૂળ ખીજી કંઈ બાનતની કેલવણી મળવી જોઈએ ? તેને માટે કેવા શિક્ષકોની જરૂર છે ? અંગ્રેજી બાષાના જ્ઞાનની જરૂર છે કે નહિ ?, અને એ શિવાય ખીજી વ્યવહારિક જ્ઞાન કેવા પ્રમાણમા, કેવા રૂપમા આપવાની જરૂર છે ? તે સર્વ પ્રશ્નો ઉત્તરરૂપ તેમજ એ સિરામ આ યોજનાને લગતી હકીકતના ખુલાસા રૂપ” વિચાર કરી જાણાવવાની અમને આશા થઈ છે તો અમે કંઈ યથા શક્તિ અમારા વિચાર પ્રદર્શિત કરીએ તે પહેલાં જૈન સમાજમાના અગ્રણી વિદ્વાન મુનિઓ તથા શ્રાવકો આ સળંગમા ચોતાના વિચાર પ્રકટ કરશે તો આ ઉપયોગી વિષયનો ઉદ્દેશ સારી રીતે થઈ શકશે આ માટે તેમને ચોતાના મત પ્રદર્શિત કરવા વિનયીએ છીએ

૨ એક શોકજનક મૃત્યુ—

શ્રીયુત રજુજીતરામ વાગમાઇ મહેતા બી એ ના મૃત્યુની નોંધ લેતા અમને અત્યંત ખેદ થાય છે અને તેમના સ્વર્ગગમનથી પડેલી ખોટ ગૂજરાતી માહિત્યમા પૂરાતા ધણા વર્ષો જોઈ એ વાતથી તો યતો શોક શબ્દોમા મૂકી શકાય તેમ નથી પોતે જોનેતર લોવા છતાં જૈન સાહિત્ય અને મસ્થાઓની પ્રગતિ જોવા, તેમા સહાયબૂત બનવા અને તે માટે સર્વ પ્રકારના પ્રયત્નો પ્રેમથી આદરના હમેશા તત્પર રહેતા તેમની પ્રવૃત્તિઓ જોઈથી વિષવિષ હતી તેટલી રસપ્રદ અને નવજીવના રેડનારી હતી સમાસોચના પ્રેરણા—કાવ્યો આદિની દગ્ગામા તેમની માર્મિક અને ઉડી વિવેચન શક્તિ એટલી બધી હતી કે ૨૫૦ નવનગમમાઈને વાન કરાવતી ગૂજરાતી માહિત્ય પરિાનનો વિચાર લખત કરી તેને કાર્યમુદ્ધ મન્નાર નેઓથી હતી

ત્યારપછી રાજકીય વિષયોની ચર્ચા ગૂજરાતમાં કિમી યથેલાં જાહેર મંડળોમાં અન્ય સ્થલનાં તેવાં મંડળોની સુંદર અને હિતકારક યોજના અને ચેતન પ્રેરવા માટે જે ઉત્સાહ દાખવના હતા તે ખરે અનુકરણીય હતો. ગૂજરાતી સાહિત્યનાં અન્ય ક્ષેત્રો પોપાય, ખીલાવવામાં આવે તે માટે અન્ય દેશની સાહિત્ય તપાસી તેમાંથી જે અનુકરણીય અંશો લાગના તે અંશો આપણા સાહિત્યમાં કેમ ખીલે તે પર ધ્યાન ખેંચતા.

જૈન સાહિત્યમાં શું શું કરવા યોગ્ય છે તે તેમજ જૈનોએ કેવા કાર્યો લાઇ ધરવા યોગ્ય છે તે તેમણે જૈન ધર્મપ્રમારક સમાના જ્યુબિલિ અકમાં આપેલા લેખમાં સ્પષ્ટ બતાવી આપ્યું છે. વિશેષમાં મુખ્ય માર્ગરોડ જૈન સમાના જ્યુબિલિના ખામ અંક કે જે થોડા દિવસો પછી પ્રગટ થશે તેમાં જૈન સમાજને કેટલાંક મનનીય દક્ષિણિન્દુ આપ્યાં છે તે પર જૈનો લક્ષ આપશે. હમણાં જૈન શિલાલેખ સંગ્રહ તથા જૈન પ્રતિગી લેખ મંચદ છપાય છે તેના છપાયેલાં કૃતિઓ અમારી પાસેથી ગંગાવી ખામજોઈ ગયા હતા અને તેમાં ૧૨-૧૩ મા સૈકા પહેલાના પ્રાચીન લેખો કેમ નથી તે માટે કારણ પૂછાવ્યાં હતાં અને તે સંબંધ માટે આમુક જાતની અનુકરણિકાઓ કરવા પર તેમણે લક્ષ ખેંચ્યું હતું. ગૂજરાતનો ઇતિહાસ તેઓ અખંડ લખવા માગતા હતા અને તે માટે જૈન મુક્તકોનો સંબંધ પણ સારો તેમણે કહ્યો હતો. અનેક પ્રવૃત્તિઓ બેઠારી લીધી હતી અને તે બધી તેમના આગુણ્યે ચારી આપી હતી તે પછે અંશે પૂરી યાત્રા હાલ તો અત્યંત ખેદ માથે નિરાશા પ્રાપ્ત થઈ છે અને ગૂજરાતી સાહિત્યના દોર્લાગ્ય મિવાય તેમનો વિશેષ દોષ ન શકે. પરમાત્મા અખંડ શાંતિ જ્યા તેમનો આત્મા હોય ત્યાં આપો.

૩ શ્રી મહાવીર વિદ્યાલય—આ સરસ્થા ધણી ઉપયોગી અને કાર્યસાધક નિવડી છે તે માટે તેમના કાર્યવાહકોને ધન્યવાદ ધરે છે. પ્રસિદ્ધ વક્તા યુનિ મહાગજ યામન વલ્લભ-વિજયજીને આ સંસ્થાના ઉત્પાદક કહીએ તો ખોટું નથી. તેમણે મુખ્યમાં આતુર્ગત કરી જૈન સમાજને ઉપયોગીમાં ઉપયોગી સંસ્થા કેવા પ્રકારની હોવી જોઈએ તે સંબંધમાં અગ્રણી પુરો સારે જોડાપોદ કરવા માંડ્યો. જૈન ગુરુકુલ નામની સંસ્થા પ્રત્યે પ્રથમ તેમને ધણો આદર હતો. આર્યસમાજના હરદાર ગુરુકુલ તથા તેવી બીજી સંસ્થાઓનો પરિચય તેમને સારો હતો અને તે સંસ્થાઓ ધણું હિતમ અને દેશ હિતકારક કાર્ય જામરી મહેનત ઉઠાવી કરે છે એ પણ નિઃસ્પંદ છે. આવી સંસ્થાઓ વિશેષ નહિ તો એક પણ જૈન સમાજમાં હોય તો કેટલું બધું સારું ! આ વિચાર ઉચ્ચ હતો પરંતુ જોડાપોદ કરતાં જણાઈ કે આર્યસમાજનાં જે જે સ્વાર્થતાગી વીરો છે તેવા જૈનોમાં ઉદ્ભવવા માટે હજુ ધણી વાર છે. સમગ્ર જૈન કોમમાંથી એવા એકાદ બે જ દેખાયા તેમ છે. વળી મુખ્યત્વે વસ્તીમાં ગૂજરાતી, મારવાડી અને એવો ખાગ તે હમેશાં વધિયુ જુદીથી જ નિગારી શકે અને તેથી ગુરુકુલ જો યુનિવર્સિટી અને તેથી મરકાર ન સ્વીકારે તો તેમાં નીકળતા રતોને નોકરી ક્યાંથી મળે ? આવો મદજ પ્રશ્ન ઉપરિષ્ઠ થયો. તેથી સમગ્ર જૈન કોમમાં બ્યવહારિક અને તેની માથે સાથે ધાર્મિક શિક્ષણ આપવા માટે મોટું કંડ એકઠું કરી રફાઈદરિયો આપવાની યોજના તૈયાર કરવામાં આવી. આ યોજના અમે તેનેકોના આગાહનાં એક અંકમાં આપી ગયા છીએ. આ યોજના ધણી સરસ, અને અનેક ક્ષેત્રો શુભ રીતે જોડામાં વિસ્તારમાં જાપનારી છે. અને તેને ઉપડી સેનાર મંડળ થોડાં

વર્ષોમાં એટલું બધું કાર્ય ખતાવી શકે તેમ છે કે ભવિષ્યમાં જૈન સમાજનો દહાડોજ ધણો જૂદો અને ઉત્તમજ આવે. પણ તેમાં ફરતી જરૂર—વળી વાધો એ આવ્યો કે એવી રીતે સ્કૉલરશિપ આપી દેવાથી ધાર્મિક શિક્ષણનો સીધો પ્રબધરહેતો નથી તેવી તેવું શિશ્ય સ્કૉલરશિપ લેનાર લે છે કે નહિ તે ચોક્કસ કરી શકાતું નથી. આમ થયા પછી આ પત્રના તંત્રી તરફથી સચવાયું કે ગોકુળદાસ તેજપાલ મોડિંગ જેવી સંસ્થા પૂના જેવા સ્થળમા થાય તો ઘણું સાફ આ વિચાર પસંદ પડ્યો અને તે ધોરણ પર આ મસ્થા સ્થાપવાનો નિર્ણય થયો. હવે નામ શુ આપવું એ પર વિચાર થતાં આપણા આસન્ન ઉપકારી હેત્વા તીર્થંકર પરમાત્મા શ્રીમન્ મહાવીર પ્રભુનું નામ આપવામાં દીર્ઘદષ્ટિ વપરાઈ ફરતો સવાય ઉપરિચિત થતાં હાલમા જૈન સમાજની જે સ્થિતિ છે તે તરફ ધ્યાન આપતાં જોકે શ્રીમંતો ખર્ચો શકે એવા ધણા છે છતાં એવા શ્રીમંતો નથી કે આવી સંસ્થાનું મહત્ત્વ સમજી એકદમ લાખો કે હજારોની નવાજીશ કરે. હેરીલા જખરદસ્ત આગેવાનોની ખોટ છે. આથી વચલા-વાંધાના વર્ગ પર મદાર બાંધ્યા વગર છૂટકો નહોતો. તેથી દશ વર્ષના વચનો દરેક પાસેથી લેવાતું કર્યું અને ઝોઝામાં ઝોઝી વાર્ષિક રકમ એકાવનની ઠેરવવામાં આવી તેટલી મદદ દશ વરમ આપવાતું વચન આપનાર દરેક વ્યક્તિને મેખર તરીકે ગણી તેની જનરલ કમિટી કરવામાં આવી અને તેમાંથી યોગ્ય અને કાર્યદક્ષ પુરોનો ચુંટણીથી મેનેજીંગ કમિટી નીમવામા આવી.

વ્યવસ્થાપક મંડળ આત્યાર સુધી ઘણું દેખતું અને વ્યવસ્થિત કાર્ય નિયમિત રીતે કરે જાય છે. મુખ્ય મંત્રી-રા. મોતીચંદ ગિરધર કાપડીઆ ઐશ્વર્યેટ મોભાદાર અને પ્રમાણિક ગૃહસ્થ દોષ, મહાયક મંત્રી રા. મયચંદ હીન્દુ દિસાણી કામમાં કુશલ હોષ, વ્યવસ્થાપક મંડળ કાર્યદક્ષ અને સમજી કોષ આ સંસ્થાનું કાર્ય વ્યવસ્થિત અને નિયમિત ચાલે છે એ જોષ આનંદ ઉપજે છે. આ સંસ્થા પૂનામાંજ ઉપરિચિત થવાની હતી પણ ત્યાં આવું વ્યવસ્થાપક મંડળ નજ મળી શકે અને તેથી સીધી દેખરેખ ન રાખી શકાય તેટલા માટે મુખ્ય જોકે ખર્ચાળ છે અને તદ્દન જાતુકળ આખો હવાવાળું નથી છતાં પસંદ કરવામાં આવ્યું તે ડહાપણ કર્યું છે.

વ્યાવહારક કેળવણી મુમધની કોલેજમાં વિદ્યાર્થીને મોકલી ૦ ૧૫વામાં આવે છે અને ધાર્મિક કેળવણી પડિત વૃજલાજીજ જેવા જૈન શાસ્ત્રવેત્તા શિક્ષક તરીકે રાખી તેમના દ્વારા આપવામાં આવે છે તે પણ ઘણું ઉત્તમ છે. આશા ગ્હે છે કે તત્વાર્થ સૂત્ર જેવો પરમ તાત્વિક ગ્રંથ સ્વતંત્ર ટીકા અને વિવેચન સહિત બોપામાં તે પડિતજ લખી પૂરો પાડશે કે જેથી આ મસ્થાના વિદ્યાર્થીજ્ઞાને તે સમજવાનું વિશેષ અનુકૂળ થશે.

સ્થાયી ફરતી બહુજ જરૂર છે અને મજાનની પણ પૂરી અગત્ય છે મુખ્યમાં પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયાદિ સહિત ઉક્ત મુનિય શ્રીવલ્લભવિજય પધારેલ છે. તેમના સહ-પદેશનો લાભ જૈનો લઈ આ ખાતાને મવ પ્રકારની મદદ આપવા ચૂકશે નહિ એવી અમે જીગરથી ભલામણ કરીએ છીએ.

૪ સંયુક્ત જૈન વિદ્યાર્થી ગૃહ—અમદાવાદ અને મુખ્યજ એમ બે સ્થલે શ્રીયુત વાડીવાલ મોતીલાલ શાહે દમણાં ધાડવામાં પરમ મ્વાર્થ ત્યાગ ખતાવેલ છે. શ્રીયુત વાડીલાલ મગમ જૈન આલમમાં પત્રકા તરીકે માત્ર અને પરિચિત છે, તેથી તેની આખી

ખાણુ આપવાની જરૂર નથી. અમારા વાચકોએ પણ તેમની જોસદાગ, તીખી અને વેગીલી વગેરેના આદ આખ્યો છે. તેમજે કુમા મન્યા કેવા સ્વરૂપ પર કાઢેલ છે અને તેની શુદ્ધીકૃત છે તે પર અને હવે પછી જોવાથી. એટલું તો અત્યારે કહ્યા વગર માલે તેમ નથી કે પત્રકાર-દમેશાં દીકા કરતો ગહે છે અને જાણુવે છે કે ધનવાનોએ આમ કરવું જોઈએ, અને તેમ કરવું જોઈએ, આમ ન કરવું જોઈએ, તે પત્રકારને જ્યારે પોતાને કાંઈ પણ પ્રાપ્તિ થાર ત્યારે પોતાની જ દીકા પોતાના શિરે ધરી તેના અગલ કરે એ જોઈએ અને પત્રકારને આનંદ થાય છે એટલું જ નહિ પરંતુ પત્રકાર તરીકે તે પત્રકાર શ્રીયુત વાડીભાષને અનેકશ ધન્યવાદ આપીએ છીએ. અન્ય પત્રકારો તેમજ અનુકરણ કરશે અને ખાસ કરીને જે હદરબરી પત્રકારો છે તેઓ 'ભેત પાઘડી તાણી ગાંધ' એવું જોલનાર આપણી જનકથાના ન્યાયાધીશ તરીકેનું વર્તન ન ગણતા જનસમૂહના કાળાણુ તરફ પોતાની કક્ષમ શક્તિને ઉપયોગ કરશે.

૫ સરસ્તા ભાડાની ચાલીઓ—જેનો માટે મુમુઘ જેવા શહેરોમાં હોવાની ધણી જરૂર છે એ વાત હવે સિદ્ધ થઈ ચૂકી છે. હવે ગામ એટલું જ પાકી રહ્યું છે કે તે વાત શ્રીમતો કે ટ્રસ્ટકોના અધિકારીઓના કાનમાં બરાબર ઉતરી અને તેનો અમલ કરે. મી. નરૈતમદાસ ખી. શાહે આને માટે વિગતોવાળું એક ચોપાનીયુ કાઢી તે માટેની યોજના મૂકી છે તે માટે તેમને શાખાશી આપીએ છીએ અને હા-છીએ છીએ કે તે પર લક્ષ આપણા શ્રીમતો તેમજ ટ્રસ્ટકોના અધિકારીઓ આપે અમારા જાણુના અને માનના મુજબ ૨૧ મ મંદર્માં બ્યવહાર યોજના ધડી તેને કાર્યમાં મૂકવા માટે એક કમીની જૈન એમેરિકાઈઝેશન ઑફ ઇડિયા નામની સરસાએ નીમી છે અને તે કમીટીની કેટલીક મીટીંગો પા. બનાઈ ચૂકી છે આ વાતને ઘણે સમય યદ્ય ગયો છે પણ અમે દિવગીત છીએ કે તેનો રિપોર્ટ હજુ પ્રજ્ઞ સમક્ષ મૂકાયો નથી. જૈન એમેરિકાઈઝેશન ઑફ ઇડિયા એ નામ પલ મોકોદુ છે અને તેના ગેમરોમાં પણ વગવાળા અને ધનાઢ્ય ગૃહસ્થો છે યજ્ઞી તેને મુમુઘ સરકારે માન્ય ગણેલ છે. આથી તે મંસ્થા તરફથી આવા કાર્યને ધણી મદદ મળી શકે તેમ છે એ નિર્વિવાદ છે—તો અમે ખાતી જારી આશા રાખીએ કે આ સરસા તરફથી આ સબધે કાલ 'લીલુ' કરવામાં આવશે અને તે પણ નજીકના ભવિષ્યમાં, તો તેની આશા નિરર્થક છે આ રમુજ છે એમ કોઈ ભાગ્યેજ કહી શકશે 'જંગો મુમ બલાવા બાધ, વખી વન જોલે. સર્ક તણો ઉદય યજો, રાત્રી તણો અધકાર ગયો, ભગર શુ શુ' કડી ગ્લો, કમળ પન જોલે'—એ કાળ અત્યારે યાદ આપીએ છીએ.

પ્રકરણ ગ્રંથો તૈયાર કરવા માટે ઈનામો.

જૈન એમ્યુકેશન ઑર્ડર તા ૨૩-૬-૧૯૨૭ ને દિને નીચે પ્રમાણે ઠગન કર્યો છે -
 'જ્ઞાનજૂદા વિદ્વાનો પાસે નીચેના પુસ્તકો તેની સામે મુકવા રૂપીઆનું ઑનરેરિયમ
 () આપી કાર્યની શિખણપદ્ધતિએ તૈયાર થવામાં

જીવચિત્ર ૩. ૧૦૦, નવતરવ ૩. ૨૦૦, કર્મચંદ્ર ૩. ૩૦૦, દંડક ૩. ૭૫, ગૃહદ
સંગ્રહિણી ૩. ૧૫૦, ક્ષેત્રસમાસ ૩. ૨૦૦.

આ માટે નીચેના નિયમો ધડવામાં આવ્યા છે—

- ૧ જે જે હરીશાહમાં ઉતરવા માગતા હોય તેમણે ઉપરના અથ પૈકી એક યા વધારે
અથો પોતે ચૂટી તે માટે આઠ ફૂલેસકેપ કાગળ જેટલું મેટર નમુના રૂપે લખી
તા. ૧૫ મી નવેમ્બર ૧૯૧૭ સુધીમાં સેક્રેટરી પર મોકલાવી આપવું આવશ્યક છે.
તેની સાથે પોતે કેવી રીતે કાર્ય કરવા માગે છે તેનું માર્ગસૂચન સ્પષ્ટાકારે કરવું.
- ૨ તે મેટર નેટનું આવશે બોર્ડ સમક્ષ યા બોર્ડ જે કમિટી નીમે તે સમક્ષ મૂકી
તેમાંથી જે જે યોગ્ય જણાયે તેમને આખા અથનું કાર્ય સોંપવામાં આવશે.
- ૩ તે પ્રમાણે જે અથ તૈયાર થશે તે બોર્ડ પોતાના ઠારા યા ખીજી મંરથા યા
વ્યક્તિદ્વારા હાવાશે તેની લગભગ પડતર કિંમત રાખવામાં આવશે. તેનો કોપી
મહંદ બોર્ડને રજાધીન છે એમ સમજવાનું છે.
- ૪ નમુનાનું મેટર મોકલનારે પોતાનું નામ પોતાના મુદ્રાલેખ સહિત બૂદા કાગળમાં
જણાવવું જ્યારે તેમનો માત્ર મુદ્રાલેખ મેટરના લેખ પર મૂકવો.

મોતીચંદ ગીરધરલાલ કાપડીઆ,

મોહનલાલ દલીચંદ દેશાહ,

ઝોનરરી સેક્રેટરીઓ.

જૈન શ્વેતામર એન્ડ્યુકેશન બોર્ડ.

જન સેવા અને જૈનો.

“ મારો જન્મ જૈન કુટુંબમાં થયો હતો. મારા દાદાને અહિંસામાં અત્યંત શ્રદ્ધા
હતી કોમમાં માતમર માણસ ગણાતા. તેમના બાપ માધુ થયા હતા. પોતાના પંથમાં
પ્રતિષ્ઠાશાળી યુર હતા. મારા દાદા જુદીજ પ્રકૃતિના પુરુષ હતા. તે અહિંસા-વિકૃત
અહિંસા ધર્મ પાળતા તે પોતે પોતાના ધધાને અનુસરતા જે જે પ્રપંચ બેલવા પડતા
તે સર્વ પ્રપંચ વ્યાજબી ગણતા પોતાના ધધાના વ્યવહાર શાસ્ત્રાનુસાર એ પ્રપંચ તેમને
મન હુટ આપી શકાય તેવા હતા. જુ પક્ષી અને એવાં જીવં પ્રાણીઓ મૃત્યુના મુખમાં
આવી પડતાં હોય તો, તેને બચાવવામાં જાગરો રૂપિઆ ખર્ચો નાખે પ્રજા સગીર કે વિ-
ધવા સાથે લેવડ દેવડ કરવામાં-તેમનો હેત્વો કાળીઓ જુટાવી સે એવા, એ મતને માન-
નારાં ધણાં મનુષ્યો મેં જોયાં બહુમાં છે.”

લાલા લજપતરાય.

સહિતા નિગમની સાથે રમનો-ખેાજનો કાળ ચક્ર ફરે છે. જડ ચૈતન્યના ઉત્તમ પ્રદે-
શમાં, જાગર જાવનતિના ધનધોર અધિકારમાં-સૃષ્ટિ લીલાના વ્યગિય વિલાસમાં કે પ્રશ્નના
દાહજી ધમમાણમાં, કાળ અનાદિ-અનંત સર્વવ્યાપિ છે. સૃષ્ટિ લીલાની સર્વ સત્તા પુ,

દ્રવ્યો પર આવે છે. તેની સાથે ચૈતન્ય સ્ફુર્તિ-સંયોગિ છે. પૃથ્વી, જળ, તેજ વાયુ, આ-કાશમાં ચૈતન્ય રહ્યું છે. તેથી જરા ઉચ્ચ સ્થિતિએ બે, ત્રણ-ચાર વિદ્યેન્દ્રિય ઇન્દ્રિય જીવો છે. તેનાથી ઉચ્ચ કોટિના પંચેન્દ્રિય પ્રાણીમાં જળ-રથજ, આકાશ-વિહારિણિ ધણીજ જાતિ છે તે સમય પ્રાણીમાં, મનુષ્ય જાતિ ઉચ્ચિષ્ઠ કોટિની છે. પ્રાણી માનમાં બ્યારે, સ્વ પોષણ પુરતી જ શક્તિ રહી છે, ત્યારે મનુષ્યમાં અસખ્ય જીવોનાં દુઃખની વિદારક-જીવન્નોત્તિશરક શક્તિ રહી છે. જીવન, શ્વેત, આહાર, વિહાર, સુખ-દુઃખ, આદિ ક્રિયા પ્રત્યેક પ્રાણીમાં છે, પરંતુ બુદ્ધિ વિકાસ, ચારિત્ર-જ્ઞાનની અનતતા તો મનુષ્યમાં જ છે. જે મહાનિયમને અતુ-સરીને જગતનું સામાન્ય આવે છે, તે મહાશક્તિનો ખરો ઉપાસક મનુષ્ય છે. આથી આપણે કલ્પક કરીશું કે પશુ, પક્ષી, અને ઇતર જીવો કરતાં મનુષ્ય જન્મ એ ઉચ્ચતમ છે. તો પછી મનુષ્ય જાતિના ઉદ્ધાર અર્થે-તેમની આધિ, ઉપાધિ, અજ્ઞાન ટાળવા માટે સામા-જીક ધર્મથી, પ્રત્યેક મનુષ્ય બધાએલ છે. દિવ્ય પ્રેમના સંજ્ઞાતિય દોરથી, મનુષ્ય માનનાં હૃદયો વણાયલાં છે. તેને લઈને પરસ્પર ખેચાતું એ નૈસર્ગિક છે. વ્યક્તિગત દુઃખો એજ પરિણામે સામાજીક મહાસંકટો બને છે. સળ મનુષ્યો, સમાજના નિર્ણય ભાગ પ્રતિના ધર્મનો ધ્વસ કરીને, સ્વાર્થીષતાની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચે છે, ત્યારે તે આદ્રંતા ટાળવો, રો-દ્રીય સુચેતનતા ઉત્પન્ન કરવા, કોઈ મહાપુરુષ જનસેવા અગીકાર કરે છે.

ઇ. સન પૂર્વે ૧૦૦ વર્ષના અરસામાં સામાજીક નિયમોનો જાંગ થતાં, અન્ન-તપ્ત, વ્યક્તિ સ્વતંત્રતા છુદાઈને અવ્યવસ્થા ઘર્ષ હતી; જ્ઞાન-સ્વામિયત્વનો ધ્વનરો, કક્ત બ્રાહ્મણો પાસે જ હતો; વૈરથો વણિજ્ય અને ખેતીમાં મથતા હતા; બિચારા કુદ્રોનું જીવન તો અતિ પાપિષ્ઠ મનાતું—બ્રાહ્મણોની તુચ્છતા તેઓ પ્રતિ અસીમ હતી, એટલે કે તેઓ કેવળ કુદ્ર-કર્મો કરીને કાળ પસાર કરતા. જીવન—મુક્તિ અર્થે યજ્ઞોનો પ્રચાર બહુ હતો. પશુ મેધયજ્ઞ, અશ્વમેધ યજ્ઞ, નરમેધ, ના નામે યજ્ઞની પ્રચંડ વેદીમાં, પશુ, પક્ષિઓ, હોમાતાં, અરે! મ-નુષ્યનું બળી પશું અપાતું, પ્રાણી માનની સાથે જનસમાજની આવી સ્થિતિ હતી. તે બળકેરતાનો નાશ કરી, સામાજીક સુવ્યવસ્થા કરવા, ભગવાન શ્રી મહાવીરે મહા પુરુષાર્થ સેવ્યો મામાજીક દુઃખથી દુષ્પિત ઘડીને, દાસી ધર્મ, રાજ્યસત્તા-પ્રેમન, ત્યાગી સેવાધર્મ અંગિકાર કરીને, ભારત વર્ષનું વાતાવરણ “અદિમા પરમે ધર્મ:” થી બરી નાખ્યું. પરાપકારના મિદાન્તનુ જ્ઞાનામૃત રેડીને, જનસેવા કરવા સંઘશક્તિ ઉત્પન્ન કરી-ભગવાન શ્રી મહાવીરના જીવનને અતુસરીને, રાજ્ય વિલાસ, દાસી ધર્મ ત્યજ-મહાપુરુષ છુદ્ધ પશુ જન સેવા કરવા, ત્યાગ લઘ. મૈત્રી-કરુણા-પ્રમોદ-ગાંધ્યરય, બાલના જનસમાજમાં આરોપિત કરીને, અદિસા સિદ્ધાન્તનો વિશાળ ફેલાવો કર્યો. ૧

અદિસાના સિદ્ધાન્તથી મુપ્રસિદ્ધ આ બે મહા ધર્મોના લીધે રથજે રથજે નિહાર, શુક્રેગ, ઔષધશાળા, જ્ઞાનશાળા નિરાશ્રિતાત્રમ, આરોગ્ય જીવન, અને પાગ્માયિક-જીવના-સકેત મુનિ મંડળની મળળ સખ્યા હતી-રિયનિ આમ હોઈને પણ સખેદ કહેવું જોઈએ કે કોઈ મહાશક્તિની ત્યનતાવસા, બ્રાહ્મ ધર્મની તે ઉપકારક જહોન/લાક્ષી જૈનધર્મ જેટલી ટકી ગઈ નહિ. જૈનોની તે પ્રાચિન પ્રણાલિકામાં ૧૭ કાગકમે આજે રૂપાન્નર સ્થિતિ-દ-શિજોત્તર થાય છે. જૈનમગાજ પાંજરા પોજામા લાખ્ખો ઉપિઆ આપે છે. કલ્પવૃક્ષને દાણા, કેનોમ્મે પાસે થોડું પશુ પક્ષિઓ-જોઈએવાં, અને વિદ્યેન્દ્રિય જીવોની સાથે એક હદિમ-વ-

નમ્રપતિ પર્વત પણ આહાર, વિહાર, કાર્ય-વ્યાપારમાં રક્ષા, યોગ્ય છે. આ બધી ક્રિયા
 “પ્રાણુતિપાત વિરમણુ મત”ના નામના મહાવ્રત કે અશ્વમેધ-સ્થૂલ-સૂક્ષ્મ-રૂપે, આચરવામાં
 આવે છે જીવન રક્ષક આ નિયમનું કાર્યક્ષેત્ર, બન્ને વધુ વિશાળ બનેા ! પરંતુ જેદનો વિષય
 જોજ કે જનસેવા પ્રતિ જૈનો ગૌણતા બતાવે છે. તેને લક્ષને જૈનસમાજની અવનતિ યતી ચાલી
 છે ! ઈ. સ. ના પૂર્વે આર્યાવર્તમાં જૈનોની સંખ્યા કરોડોની હતી એવો મત પ્રાચિન દત્તિકામકાર
 બાણ ભગવાનલાલ અને શિવપ્રસાદ વિગેરે વિદ્વાનોના છે. વર્તમાને ઢાળે જૈનોની સંખ્યા
 પંદર લાખની અંદર ગણાય છે ! આગ જૈન સમાજનાં ઉપાગ કષ્ટોમાં આવ્યાં છે ! તો
 પછી બિચારા જૈનેતર બન્ધુઓને જૈન સાસનરસિક કોણ કરી શકે ? દક્ષિણમાં અત્યારે
 જોળખાતી “શિંગાયત” ના નામે એક મોટી જાતિ અગાઉ જૈન હતી ! જૈન ધર્મનો
 વિગ્રહિ વાવટો જ્યાં જોરથી ઉડી રહ્યો હતો—તે તિર્યકર શ્રી મહાવીરની જન્મભૂમિ મગધ
 (બગાણ) માં અત્યારે જૂલ જૈનો છે. તેવીજ સ્થિતિ પંજાબ-સંયુક્ત પ્રાન્ત વિગેરેમાં
 છે. આવી ભયંકર ઘટના કેમ બની હશે તે વિચારી-તપાસી ચિકિત્સા કરવાની શરૂ શું
 જૈન સમાજની નથી ? અત્યારે જૈનોની પારમાર્થિક પ્રવૃત્તિ તાવને અનુસરીને નહિ પણ
 રૂઢિતે તોળે હોય એમ લાગે છે. દુકાળો, અને પેલેગ, વિગેરે સંકટોથી અનેક મનુષ્યો
 અન્ન વસ્ત્રથી કુટુંબોપાય નહિ કરી શકતા હોવાથી, કેવળ કાળને શરણે રહે છે ! સેંકડે
 પચીસ ટકા જેટલું પણ જ્યાં લખવા વાંચવા પુરતું જ્ઞાન નથી, ત્યાં કેવળ અજ્ઞાન અધ-
 કારમાં અયુગલને હડધુત યતા લોકો મિશનરીઓ વિગેરેને શરણે જાય છે. અગર પશુ
 જીવન પસાર કરે છે ! આવા સંકટમાં સપડાયલાઓની સ્થિતિ તરફ આંધળીયાં કરીને,
 સ્વામિ વાત્સલ્ય અને મૃત્યુ-ક્રિયાના નામે મિશન ઉડાવવામાં આવે, મહોત્સવો ઉજમણમાં
 વધુ પડતો ધનવ્યય થાય, લાખો કરોડો રૂપિયા દેવ દ્રવ્યના નામે સંપ્રદવામાં આવે,
 તેની વ્યવસ્થાની ભાંજગડમાં ક્લેશ જઘડા થઈ, કેટલોમાં વકીલ બેરિસ્ટરોના તડકાનું
 નિમિત્ત તે દ્રવ્ય થઈ પડે, તે કાર્ય-વ્યાપારને જો ધર્મની પરિસમાપ્તિ સમજવામાં આવતી
 હોય તો, તે માન્યતા અસ્યાને છે. તાત્વિક દ્રષ્ટિએ ભણે પ્રાણી સેવા, ધાર્મિક ક્રિયાકાન્ડ
 કરવામાં આવે પશુ-જનુ સેવાનો વિષય પ્રધાન હોયો જોઈએ. નિરાશ્રિત બાળકો માટે
 બાળાશ્રમો, રોગીજનો માટે હોસ્પિટાલો, ગરીબો માટે સસ્તાભાડાનાં સ્વચ્છ ઘરો-સેનેટેરિયમ
 શિક્ષણ પ્રચાર અર્થે શાળા, કન્યાશાળાઓ, સ્કોલરશિપો, બોર્ડિંગો, વાંચનાલયો અને હુન્નર
 ઉદ્યોગની મંસ્થાઓ વિગેરે, અનેક જનોપયોગી ખાતાઓથી સ્થાપી જનસેવા કરવા
 પુરુષાર્થ કરવો ઘટે છે. ભગવાન શ્રી મહાવીરે ભગીરથ પુરુષાર્થ સેવ્યો છે. તેમના જીવનનો
 મુદ્દાલેખ “સેવા” હતો. તેમણે વ્યવિ-સમગ્રિ વચ્ચે એકાકાર ભાવનો-બિન્ન બિન્ન
 સ્વરૂપે પણ એકજ દ્રષ્ટિમિત્રથી જનસેવા કરી પરમાર્થ મેળવ્યો. જૈનોને તે શાસ્ત્રના
 વારસામાં મળેલી હોઈને તેનો જો દ્રવ્ય, જ્ઞેન, કાળ, તપાસી ઉપયોગ કરવામાં આવે તો
 લાલા સજમનરાયે મોર્ડન રિલ્ડમાં જૈનોને ઉદ્દેશીને “સત્ય કે ધેવજી” ? ના નામે જો
 કાંઈ લખ્યું છે, તેવા આશ્લેષો જૈન બન્ધુઓ સહજ ટાળી શકે. જૈન બન્ધુઓ આર્યા-
 વર્તના ઉદયના ઉપકાળમાં જન્મીત યશો કે ઉદયો ?

એશીન્સ્ટન રોડ
 એરી નિર્મિત
 તા. ૧૭-૬-૧૭.

પદમશી નંદુ શાહ

૧૪ ગુણસ્થાન રતવન.

- સુમતિ ગિણુંદ સુમતિ દાતાગ, વદુ મને શુદ્ધ વારોવાગ,
આણી બાગ અપ્રાગ એદે ગુણ થાનક સુવિચાર,
કલિશુ સૂત અરથ મન ધાર, પામે જિમ બવ પાગ ૧
- પ્રથમ મિથ્યાત્વ કલ્પા ગુણ ઠાણો, બીજો સાસ્વાદન મન આણો,
ત્રીજો મિથ વખાણો, ચોથો અવિગત નામ કલાણો,
દેશ વિનિતિ પચમ પગિમાણો છડો પ્રમત્ત પિઠાણો ૨
- અનમત્ત સત્તમ વહીજો, અહમ અપૂવ કરણ કહીજો,
અનિર્વૃત્તિ નામ નવમ્મ, સૂક્ષ્મચોખ દશમ સુવિચાર
ઉપશાત મોહ નામ અગ્યારમ, દોષ્ય મોહ બાગમ ૩
- નેગમ મયોગી ગુણ ધામ, ચૌદમ ચયો અયોગી નામ,
વરણુ પ્રથમ વિચાર, કુશુર કુદેન કુષમ વખાણ
તેદ અક્ષણ મિથ્યાત્વ ગુણ ઠાણે તેહના પાચપ્રમાર ૪

(ઢાલ સફલ સંસારની)

- જેહ એકાત નવ પક્ષ યાપી ગ્હે, પ્રથમ એકાત મિથ્યામતિ તે કહે,
પ્રથમ ઉધાપી યાપે કુમત આપણી, કહે વિપરીત મિથ્યામતિ તે બણી ૫
- જેન શિન દેવ સદુ નમે સારિખા, કૃતિપતે વિનયમતિ મિથ્યામતિ પાગિખા,
સા નયિ સદવહે રહે મિન કણે, મશયી નામ મિથ્યાત્વ ચોથો બણે ૬
- મમજ નદિ કાંઈ નિજ ધવ રાતો રહે, એહ અગ્નિ મિથ્યાત્વ પચમ કહે,
એહ અનાદિ અનત અબન્નને, કરીય અનાદિ ત્રિયતિ ભગ્નન ૭
- જ મ નર ખીર ધૃત ખડ જમીને વમે, સરસ ગય પાય વગિ આદ કોનો ગમે,
ચોથ પચમ છો ઠાણુ ચક્રને પડે, મિણ્ણી કયાવ કગ આય પહિજે અડે ૮
- રહે નમે એવુ સમ આય પગ આવલિ, સહીય સ્વામાદિની ચિતિ ઇસી મામલી,
દયેમદ્દા મિન ગુણ ઠાણુ ત્રીજે કહે, જેહ ઉકુલ અતર્મુદ્ત ગ્હે ૯

(ઢાલ બે કરબોડી)

- પહિયા આગ કયાવ મમ કગ સમ કિતી કેતો માદિ મિથ્યામતિ એ,
મેતિ જલ હે મિથ તત્ત્વ અસત્ત્વ જિદા મદ્વદણા મિદુ છતી એ ૧૦
- મિથ ગુણ લગ માદે ચરણુ લહે નહિ આયુ ગધન પડે ન તંચે,
કેતો નહિ મિથ્યાત્વ કે મમકિત નહી મતિ સગિખા ગતિ પર ભવે એ ૧૧
- આગ અપ્રત્યાખ્યાન કે પ યી કહે નત વિણુગધ અમ્મિતપણા એ,
તે અવિરતિ ગુણ ઠાણુ તેતીસ સાગર માવિદ્ધ ચિતિ એકની બણો એ. ૧૨

કષક સમકિત પાદ, પુદ્ગલ અરધના કેદુદા ભવમા રહે એ,
 કષક બેદી થયી અતર સુદુરતે ચઢતે ગુણ શિવ પદ લહે એ ૧૪
 ચાર કપાય પ્રથમ ત્રણ વલી મોહની મિથ્યા મિથ્ય સમ્યક્ત્વની એ,
 સાને પરિકૃત જાસ પરહી ઉપશમે તે ઉપશમ સમકિત ધણા એ. ૧૫
 જિણ સાતે ક્ષય દીધ તે નર ક્ષાયકી તિણહિજ ભવ શિવ અનુસરે એ,
 આગળ બાધ્યો આય તો તે તિહા થકી તીજે ચોયે ભવ તરે એ. ૧૬

ઢાલ ઇશુ પરિ કબલ.

પચમે દેશ વિરતિ ગુણ ઠાણ, પ્રગટે ચોકડી પ્રત્યાખ્યાન,
 જિણે તજે બાવીસ અબક્ષ, પાચ્યો શ્રાવકપણ પ્રાયક્ષ ૧૭
 ગુણ એકવિસતિ પણ ધારે, સાચા બારે નત સબારે,
 પૂજનદિક પટ કારિજ સાધે અચાર પ્રાતમા આરાધે ૧૮
 આર્ત રૌદ્ર ધ્યાન હોય મદ, આવ્યો મધ્ય ધર્મ આણદ,
 આઠ વરસ ઉણી પૂરવ કોડિ, પચમ ગુણ ઠાણે ધિતિ જોડી ૧૯
 હવે આગે સાતે ગુણ ગ્યાન, એક એક અતર સુદુરત માન,
 પચ પ્રમાદ વસે જિણ ઠામ, તેહ પ્રગત છો ગુણધામ ૨૦
 રથવિર કલ્પ જિન કલ્પ આચાર, સાધે પટ આવસ્થક સાગ,
 ઉચત ચોથા ચાર કપાય, એમ પ્રમત ગુણઠાણ કહાય ૨૧
 સુધી રાખી ચિત્ત સમાધિ, ધર્મ ધ્યાન એકાત આરાધી,
 જ્યા પ્રમાદ ક્રિયા વિષ નાસે, અપ્રમત સત્તમ ગુણ બાસે ૨૨

ઢાલ શ્રી સંખેસર પાસ જિણેસર.

પહેલે અશે અઠમ ગુણ ઠાણ તણે, આરબે દોમ શ્રેણી સહેપે તે બણે,
 ઉપશમ શ્રેણિ ચઢે જ નર ઉપશમી, ક્ષપક શ્રેણી ક્ષાયક પ્રકૃતિ દશ ક્ષય ગમી ૨૩
 જ્યા ચઢતા પરિણામ પૂરવ ગુણ લહે, અઠમ નામ અપૂર્વ કરણ તિણે કહ,
 શુક્લ ધ્યાનનો પહેલો પાયો આદરે, નિર્મલ મન પગિજામ અડગ ધ્યાને ધરે ૨૪
 હવે અનિવૃત્તિ કરણ નવમે ગુણ નાણિયે, જ્યા જાવ સ્થિર રપ નિવૃત્તિ ના આણિયે,
 ક્રોધ માન ને માયા સજવલનરહેણે, ઉદર નિદિ જિહા વેદ અવેદપણે તિણે ૨૫
 જિહા રહે સૂક્ષ્મ લેહન કાષક શિવ અભિવજે, તે સૂક્ષ્મ સપરાપ દશમ પંડિત દખે,
 શાત મોહકણ નામ ઇગ્યારમ ગુણ કહે, મોહ પ્રકૃતિ જિણ ઠામ સદ્ ઉપશમ લહે ૨૬
 શ્રેણિ ચઢ્યો જો કાવ કરે દિણ્હી પર, તો યાયે આદમિદ્ર અવગ ગતિ આદરે,
 ચાગ વાગ સમશ્રેણિ ચહે સસારમા, એક નવે ક્રોધ વાર અધિક ન હુવે કિમે ૨૭
 ચઢી અગ્યાગમી ઉપશમી પહેલી પહે, મોદ ઉપર ઉત્કૃષ્ટ અરધ પુદ્ગલ રહે,
 ક્ષપક શ્રેણી અગ્યાગમ ગુણ ઠાણો નદિ, દશમ થકી શરમ ચઢે ધ્યાને ગહી ૨૮

ઢાલ.

પ્રાતીય ચોકડો ક્ષય ગઈ ગઈય અધાતી તેમ, પ્રકૃતિ પચારી જેદની જૂતા કપ્પડ જેમ,
દશન માન વીર્ય સુખ ચારિત પામ અનત, કેવલમાન પ્રગટ થયો વિચરે શી ભગવત ૩૦
દેખે લોક અલોકની છાની પરગટ વાત, કિમાવત અદાર દૂધજી ગહિત વિખ્યાત,
આરે વરમે ઉણી કહી એક પૂરવ કોડિ, ઉલ્કાથી તેરમ ગુણકાળે એ યિતિ જોડી ૩૧
કરી ગેતેશી કરાની નિરૂપા મન વચ કાવ, તેણુ અપોગી અત મમે મહુ પ્રકૃતિ ખપાય,
પર્યે લઘુ અક્ષર કચરતા જેદનો માન, પચમગતિ પામે સુખ સૌ ચોદમ ગુણસ્થાન ૩૨
તીજે બાગમે તેરમે માલિ ન મરે ગાઇ, પહેલો ખીજે ચોથો પન્નન સાથે હોઇ,
નારક દેવની ગતિમા લાભે પદિવા ચાર, ધુળિવા પામ તિરિયમે મણુ એ સરવ નિચાર ૩૩

કલશ.

એમ નગર બાહુકમેગમકમુ મુખતિ જિન ગુપસાહિતે
ગુપ્તકાળે ચોદ વિચાર વણ્યો બે આગમને બહે,
સવત મતગ ઝોગજનીમે શ્રાવણુ વહિ ગોમદશી,
વાચક વિજયદર્પ સાનિધ દે પ્રેમ ધરગસી

શ્રીમદ્ રત્નશેખરસૂરિ.

શ્રીમદ્ રત્નશેખરસૂરિ તપાગચ્છતી દ્વારલિખા પગા પદ્ધર છે, તેગણે સ્તભતીર્થમાં
વિખ્યાત છામા નામના બદ્ધ તરશી 'બાલ સગ્ગવતિ' એ નામનું ગિરદ મેળણુ હનું
તેગનો જન્મ સવત ૧૪૫૭ (કેટલેકે સ્થાને ૧૪૫૨ એમ જણાવેલ છે), મુનિવ્રત ઝોટલે
દીક્ષા ૧૪૬૧, પડિતપદ ૧૪૮૩, વાચકપદ ૧૪૮૩ સરિપદ ૧૫૦૨ મા, અને રસગવાસ
મવત ૧૫૧૭ ના પોષ વહિ ૫ ને દિને થયો હતો.

તેઓ ૩૧ મા શ્રી મુનિસુદરચની પાટે આજ્ઞા તેઓ પોતાની સપ્ત્ય પ્રશરિત
માદ વિધિ નામના પોતાના પુસ્તકમા આ ખમાણે આપે છે —

વિરુવાત તપેત્યાલ્યા જગતિ જગચંદ્રસૂરયોઽમુવન્ ।

શ્રી દેવમુંદેર ગુરુત્તમાથ તદનુક્રમાદિદિતાઃ ॥ ૧ ॥

—આ જગતમા તપા એવુ પ્રખ્યાત નામ ધારણુ કરનાર શ્રી (૪૪મા) જગચંદ્રસૂરિ
પગા, તેમના પછી અનુક્રમે (૨૦૨લે દેવેદ ધર્મધાપ, મોમપ્રબ સોમતિલ (જન્મનદ),
અને સાર પછી) દેવસુદર ગુરુવર્ધ યથા

અર્થ દેવસુદર સર્ગિ સબધી એ જણવાનુ છે કે—જન્મ સ ૧૩૮૩, વ્રત ૧૪૦૪
મહેશ્વ ગાનમા સરિપ અપરિલપુર પત્નમા સ ૧૪૨૦ ગ્રન્થાધિપતિ પ ૧૪૪૨,
અને સ્વર્ગવાસ ૧૪૫૭ દેવસુદર એ નામના દર્તાની ને કૃતિઓ નામે ભક્તામર સ્તોત્ર વ્રતિ,
અને પ્રારૂત યુક્તિ માલુમ પડે છે પછી તે દેવસુદર અને આ દેવસુદરસૂરિ એક હોય કે
નહિ એ પ્રશ્ન છે

પંચ ચ તેષા શિષ્યા સ્તેષામ્યા જ્ઞાનમાગરા ગુરવઃ ।

વિવિધાવચ્છર્ણિલઠારિ મકટનતઃ સાન્વચાગ્રાનાઃ ॥

—શ્રી દેવસુંદર ગુરુવર્ષના પાંચ-શિષ્યો હતા, તેમાં પ્રથમ શિષ્ય શ્રી જ્ઞાનસાગર ગુરુ થયા. તેમણે વિવિધ પ્રકારની અવચૂરિ (અવચૂરિ) રૂપ લહેરો પ્રકટ કરી પોતાનું જ્ઞાન સાગર (જ્ઞાનના મુદ્ર) એ નામ યથાર્થ કર્યું છે.

જ્ઞાન સાગર—જન્મ સં. ૧૪૦૫, દીક્ષા ૧૪૧૭, સુરિપદ ૧૪૪૧ સ્વર્ગવાસ ૧૪૬૦. તેમના અથો આવશ્યક સૂત્ર સં. ૧૪૪૦, ઉત્તરાધ્યયન સં. ૧૪૪૧, ઓધનિયુક્તિ, મંસ્કૃત ક્ષેત્ર સંભાસ સં. ૧૪૬૫ એ ચાર પર અવચૂરિઓ, ધન્ય ચગ્નિ (ગગ) ?, રત્નચૂડ કયા ?, શ્રી મુનિ મુતન સ્તવ, ધર્મોધ (ધોધો) નવ ખંડ પાર્શ્વનાથસ્તવ કાપાદિ છે.

શ્રુતગત વિવિધાદ્યાપક સમૃદ્ધતઃ સમર્થાઃ સૂરીદ્રાઃ ।

કુલમંદના દ્વિતીયાઃ શ્રીગુણરત્નાસ્ત્રતીયાથ ॥ ૬ ॥

—શ્રીમ શિષ્ય શ્રી કુલમંદન નાગે ખરીદ્ર થયા, તેમણે શાસ્ત્રમાં રહેલ વિવિધ આલાપ (આલાપ) નો ઉદ્ધાર કર્યો, અને ત્રીજા શ્રી ગુણરત્ન થયા;

કુલ મંદન—જન્મ સં. ૧૪૦૬, તત ૧૪૧૭, સુરિ પદ ૧૪૪૨, સ્વર્ગવાસ ૧૪૫૫ ના ચૈત્ર માસમાં તેમના અથો પ્રણાપના સૂત્ર અવચૂરિ, પ્રતિક્રમણ શક્તિ અવચૂરિ, કલ્પાંત-વાચ્ય (એક સ્થલે રત્ન સેખર કૃત તથા જિન દંસ કૃત લખેલ છે અને તે ખંડ જણાય છે), નવ તત્ત્વ શક્તિ, કાય સ્થિતિ સ્તવ, વિચારામૃત સમૃદ્ધ સં. ૧૪૪૩, મુખ્યાવમોધ ઔક્તિક સં. ૧૪૫૦, છે અને આ મિવામ સિદ્ધાંતાલાપકોદ્ધાર, વિશ્વ ધોધર, અષ્ટાદશાર-ચક્ર ધોધ સ્તવ, મોટો હારખંધ સ્તવ છે. વિચારામૃત સમૃદ્ધ નામની સામાચારી માટે પૂઠલ દિપ્પનિકામાં એ ઉલ્લેખ છે કે:—

‘ પ્રવચનપાલિકાદિ પંચ વિંશત્યધિકાગમતિવદ્ધા આલાપકાઃ .

૧૪૪૩ વર્ષે શ્રી કુલ મંદન સૂરિગાઃ ।

પ્રવચન પાલિકા આદિ ૨૫ અધિકારવાળા આલાપ (આલાપ) સં. ૧૪૪૩ માં શ્રી કુલમંદન સુરિએ કર્યા.

પદ્મદર્શનશક્તિ ક્રિયારત્નસમુચ્ચયવિચાર નિચયમુજઃ ।

શ્રી મુવનસુંદરાદિપુ મેહુવિંચૌગુરુત્વં ચે ॥ ૪ ॥

—ને ત્રીજા શિષ્ય શ્રી ગુણ રત્ન ગુરુ વર્ષ પદ્મદર્શનસમુચ્ચયશક્તિ અને ક્રિયા રત્ન સમુચ્ચય [સં. ૧૪૧૬] એ ગ્રંથના રચનાગ્ર હતા અને ની મુવન સુંદર આદિ આચાર્યોના વિદ્યા ગુરુ થયા.

શ્રી સોમસુંદર ગુરુ પ્રવરાસ્તુર્થા અહાર્યમાદિમાનઃ

યેભ્યઃ સંતતિરુચ્યૈ રમદ્વિમ મુવર્ષેભ્યઃ ॥

—જોયા શિષ્ય શ્રી સોમસુંદર ગુરુવર્ષ હજી મહિમાવાળા થયા. તેઓ ૮૦૫થી તથા આવથી જેમ બે ગીતે સુધર્માવાળા પેઠા તેઓઆથી ઘણી શિષ્ય સંતતિ થતી પામી

સોમ સુંદર—જન્મ મં ૧૪૩૦ માધ વદિ ૧૪ ગક, મન ૧૪૩૭, વાયક પદ ૧૪૫૦, સરિ પદ ૧૪૫૭, સ્વર્ગવામ ૧૪૮૮. તેમનો સાધુ પગિવા ૧૮૦૦ હતો. તેમને એના અયોના નામ આ છે—ચૈત્ય વંદન બાધ્ય પર અર્ચયુગિ, પ્રધાત વાંચ ૧, અષ્ટાદશ ગ્તોત્ર, જિન ભવ સ્તોત્ર, યુગાદિ દેવ સ્તુતિ, સુખદ સ્મદ સ્તવ. આ મિવાય યોગ શાસ્ત્ર, ઉપદેશ માયા, પકાનસ્થક, નવ તત્ત્વ ઇત્યાદિ ૫૦ બાવાવબોધ યર્થ છે. આગનો મને ઇતિવાસ ' સોમ સોબાગ્ય કાવ્ય ' માથી મળી શકે છે

યનિર્જોતકલ્પ વિવૃત્ત શ્ર પંચમા સાધુરત્ન સુરિવરાઃ ।

યૈર્માદગોડ્યપ્કૃપ્યત કરમયોગેણ ભવક્રેપાત્ ॥ ૬ ॥

—પાંચમા શિષ્ય શ્રી સાધુ રત્ન સુરિવર થયા કે જેમણે યતિશતકૃપ પર ધૃતિ [મ ૧૪૫૬] લખી છે, અને જન ૩૫૧ કુમારથી માગ જેવાનો હક્ક કર્યો છે.

સાધુ રત્ન—હજી અથ સિવાય નવ તરનપર અવચૂરિ લખી છે

આ પામે શિષ્યઆથી દેવ સુંદર સુરિની પાટે સોમસુંદર બેઠા તે કહે છે:—

શ્રી દેવસુંદર ગુરોઃ પદે શ્રી સોમસુંદરગણેન્દ્રાઃ ।

યુગવરપદ્મી પ્રાપ્તાસ્તેપાં શિષ્યાશ્ચ પંચૈતે ॥ ૭ ॥

—શ્રી દેવ સુંદર ગુરુની પાટે શ્રી સોમ સુંદર ગુરુ થયા તે સોમ સુંદર સુરિની યુગ પ્રધાન એવા પાસ શિષ્યો થયા. [નામે સુનિસંદર, જયચંદ, ભુવન સુંદર, જિન સુંદર, અને જિન પ્રીતિ.] તે અનુક્રમે કહે છે

મારીત્યવગનિરાકૃતિ સદસ્રનામસ્મૃતિ પ્રભૃતિ કૃત્ય ।

શ્રી સુનિસુંદરગુરવ ચિંરંતનાચાર્ય મહિમમૃતઃ ॥ ૮ ॥

—પહેલા શ્રી સુનિ સુંદર ગુરુ = મારિ ઇત્યાદિ પ્રમુખ ઉપદ્રવનુ નિવારણ, તથા જિન મહત્ત્વ નામ સ્મરણ ઇત્યાદિ વડે ચિરંતન આચાર્યના મહિમા ધારણ કરનારા થયા

સુનિ સુંદર—જન્મ મં. ૧૪૩૬, મન ૧૪૪૩, વાયક પદ ૧૪૬૬, સરિપદ ૧૪૭૮, સ્વર્ગવામ ૧૫૦૩, કાર્તિક શુદ્ધિ ૧ તેઓ સદસ્રાવધાની હતા. દક્ષિણ દેશના જવિયો તર-થી, કાનિ સંસ્કૃતિ એ બિરદ અને સુઝ કરમાન માદશાહ તરફથી ' વાન્ડિ ગોકુળવદ ' નામનુ મિરદ તેમણે મેળવ્યું હતું તેમ ॥ અયો-ત્રેવેર ગોઘી સ ૧૪૫૫ [ન્યાય અને સા હિત્ય અને તે લાગુ પડતો], અધ્યાત્મ કૃષ્ણ દુઝ, ઉપદેશ રતનાકર, ગુર્વાવલી [ગીણુ નામ નિદેશ તો મિણીનો ત્રીજો ભાગ.] મ. ૧૪૬૬, જ્યાનદ ચરિત્ર, નગ વર્ષ ચગિ (?), મિન અણુક કયા સ. ૧૪૮૪, ચતુર્વિંશતિ જિન સ્તોત્ર, રત્ન કોશ [એઓ 'અનેક સ્તો-

= ' રોહિણી નગરમા મરકા ટાગવાથી તેના રાજ્યએ શિકારનો ત્યાગ કર્યો હતો અને દેવકુલ પાદક નગરમા ' શાંતિકર સ્તોત્રથી મકા મારીના ઉપદ્રવનો નાશ કર્યો હતો

તેના સમક છે], શાંતિકર સ્તવ, સીમંધર સ્તુતિ વગેરે છે. આ સિવાય સમહિમ શાંત સ્તવ, તપાગચ્છ પદાવલી, શાંત રસ રાજ છે.

શ્રી જયચંદ્રગણેન્દ્રા નિસ્તંદ્રાઃ સંઘગચ્છકાંયેષુ ।

શ્રી ભુવનસુંદર વરા દુરવિહારૈર્ગણોપકૃતઃ ॥ ૧ ॥

—ખીન શિષ્ય શ્રી જયચંદ્ર આચાર્ય થયા કે જે સંઘ અને ગચ્છનાં કાર્યોમાં પ્રભાવ કરતા નહોતા, તથા ખીન શ્રી ભુવન સુંદર સુરિ થયા કે જે દૂર વિહાર કરીને સંઘ ઉપર ઉપકાર કરતા હતા.

જયચંદ્ર—(કેટલાક જય સુંદર કહે છે), તેમના અથો પ્રતિક્રમણ ક્રમ વિધિ [પ્રતિક્રમણ હેતુ વિધિ] સં. ૧૫૦૧, પ્રત્યાખ્યાન મ્યાન વિવરણ, મર્યદાવ કૌમુદિ છે. આના શિષ્ય શ્રી જિન હર્ષ ગણિ હતા કે જેણે સં. ૧૫૦૨ માં વિંશતિ સ્થાન વિચારામૃત-સમ્રહ રચ્યો છે, તેમજ ખીન ગ્રંથ નામે પ્રતિક્રમણ વૃત્તિ સં. ૧૫૨૫, વસ્તુપાલ ચરિત્ર મં. ૧૪૬૭, રત્ન શેખર કથા (પ્રાકૃત), સમ્યક્ત્વ કૌમુદિ સં. ૧૪૫૭, અનુધ્યે રાધવ (અપુવા સુરારિ નાટક) આદિ છે. આ શ્રી જયચંદ્ર સુગિતા સમયમાં પ્રખ્યાત શ્વેતાંગગચ્છાચાર્ય દ્વેષકર વિદ્યમાન હતા. તેઓ પા. પુણ્ય ચરિત્ર અને સિંહાસન હાવિશિકા કથાના રચનાર છે જયચંદ્રે 'કૃષ્ણ સરસ્વતિ' તું ખિરદ ધારણ કર્યું હતું.

ભુવન સુંદર—તેઓ પરશ્વહોતાપન રચણ, મહા વિદ્યા વિડંબના વૃત્તિ અને તે પર ટિપ્પનતા કરતા હતા. આના સંબંધમાંજ એ કહે છે કે:—

વિપમમહાવિદ્યા તદ્વિડંબનાવ્યૌ તરીવ વૃત્તિ યૈઃ ।

વિદ્યે યજ્ઞાનનિધિ મદાદિ શિષ્યા ઉપાજીવન્ ॥ ૧૦ ॥

—તેમણે વિપમ મહા વિદ્યાના અજ્ઞાનથી વિડંબણા રૂપ સમુદ્રમાં પડેલા લોકોને નાવ સમાન એવી મહા વિદ્યા વિડંબના વૃત્તિ કરી અને તેમના જ્ઞાનના બંકાર પ્રત્યે મારા જેવા શિષ્યો પોતાનો નિર્વાહ કરી રહ્યા.

एकांगा अप्येका दशांगिनश्च जिनसुंदराचार्याः ।

निग्रंथा ग्रंथकृता श्रीमज्जिनकीर्तिशूरवश्च ॥ ११ ॥

—ગોથા શ્રી જિન સુંદર સુરિ કે જેઓ એક અંગ-શરીર ધારણ કરનાર હતા અગિયાર અંગ-સત્ર ધારણ કરનારા હતા, તથા પાંચમા શ્રી જિન કીર્તિ સુર થયા કે જે નિગ્રંથ--પરિમહ રૂપી ગ્રંથ વગરના હતાં ગ્રંથ રચના કરનારા થયા.

જિન સુંદર સુરિ—હતાશિની કથા, અને દિપાસિકા કથા સં. ૧૪૦૩ ના કર્તા હતા.

જિન કીર્તિ—પુણ્ય પાપ કુલક, ધન્ના—ધન્ય કુમાર ચરિત્ર [આનુ બીજા નામ જ્ઞાન કથા દુમ છે] મં. ૧૪૬૭, નવકાર સ્તવ (પંચ પરમેષ્ઠી) ટીકા સં. ૧૪૯૪, ચંપક ત્રેખી કથા, શ્રીપાલ ગોપાલ કથા, પંચજિન સ્તવના કર્તા હતા.

હવે શ્રી રત્નશેખર સુરિ કહે છે કે:—

एषां श्री सुगुरुणां मसादतः पट्ख तिथि मिते वर्षे ।

श्राद्ध विधि सूत्र वृत्तिं व्यधित श्री रत्नशेखरसूरि. ॥ १२ ॥

—શ્રી રત્ન રોખર સુરિએ ઉપર કહેલા શ્રી ગુરુઓના પ્રસાદથી વિ. સંવત ૧૫૦૧ માં આદિ વિધિ સૂત્રની વૃત્તિ કરી. આ વૃત્તિનું નામ વિધિ કૌમુદિ આપ્યું છે.

આ અંધમાં જિન હંસ ગણિએ મદદ કરી તે કહે છે.

અત્ર ગુણસં વિજ્ઞાવતં જિનં હસ ગણિવર પ્રમુલ્લે:

શોધન ચલિત્વનાદિ વિધૌ વ્યવાયિ સાંનિધ્યમૃદુલૈઃ ॥ ૧૩ ॥

પરમ ગુણવંત અને વિહંગલ શ્રી જિન હંસ ગણિ પ્રમુખ વિદ્વાનોએ આ અથ રચનાં શોધતાં લેખવા વગેરે કાર્યમાં પરિશ્રમ લઈ સફાવ કરી.

જિન હંસ ગણિ—આ ખરતર ગચ્છના હોય એમ જણાય છે, તેમણે મં. ૧૫૮૨ માં આચારંગ સૂત્ર પર દીપિકા, અને માવ છત્રીથી લખેલ છે.

રત્ન રોખર સુરિની કૃતિઓ—યજ્ઞવલ્ક્ય વૃત્તિ (અર્થ દીપિકા) સં. ૧૪૯૬, લક્ષણ સંગ્રહ, આચાર પ્રદીપ સં. ૧૫૧૬, ઉક્ત શ્રાદ્ધ વિધિ અને તે પર વૃત્તિ સં. ૧૫૦૬, હૈમવ્યાકરણપર અવચૂરિ, પ્રબોધ ચંદ્રોદય વૃત્તિ, છંદઃ કાશ-પ્રાકૃતઃ—

આજ નામના ખીજ રત્ન રોખર સુરિ કતા કે જે નાગપુરીય શાખાના હૈમ નિલક સુરિના શિષ્ય અને વજ્ર સૈન સુરિના પ્રશિષ્ય હતા. તેમણે-ગુરુ ગુણ પદ ત્રિશિકા, સંબોધ સત્તરી, અને શ્રીપાલ ચરિત્ર—પ્રાકૃત સં. ૧૪૨૮, તથા ગુણસ્થાન કમારોદ અને તેપર સ્વોપન વૃત્તિ મં. ૧૪૪૭ રચેલ છે.

અભેદ માર્ગમાં પ્રયાણ.

(લેખક—ગોકુલદાસ નાનજીલાલ ગાંધી—રાજકોટપુરા.)

પ્રકરણ ૧ લું.

જનનાં ગુણસ્થાનકે અને વેદાંતીઓની ભૂમિકાઓની એકતા.

સૂચના:—‘અભેદ માર્ગમાં પ્રયાણ’ એ નામવાળો એક મહાન અથ લખાય છે.

આ અથમાં જગતમાં આલતા મહાન યોગ, સંપ્રદાયો અને ગચ્છોની એકતા બતાવવામાં આવશે અને દરેક સંપ્રદાયવાળાઓ છેવટે આત્માનંદમાં એટલે અભેદમાર્ગમાં પ્રયાણ કરે છે એવું સિદ્ધ કરવામાં આવશે. રાજભેદને તજીને વિચાર / કરવામાં આવે તો અનુભવમાં દરેક ધર્મ સરખો બોધ આપે છે એમ અનુભવાય છે પણ જ્યાં સુધી તેની સમજ ન થઈ હોય ત્યાં સુધી માણસો રાજભેદ વડે લડીને દેશનું સત્તાનાથ દાદી નાખવા ખૂલતા નથી. દેશનો મુખ્ય આધાર ધર્મ ઉપર રહેલો છે. ધર્મના બદલાના વડે તો મજબૂતો ગમે તે કળાને તેપાર યથા જાય છે. આ અથમાં દરેક ધર્મની એકતા અને દરેક ધર્મ આત્મજ્ઞાનને જ ઉપામે છે એવું સચોટ અનુભવપૂર્વક સિદ્ધ કરવામાં આવશે.

શરૂઆત:—

આત્માભિયુખ વૃત્તિ અને રસરૂપ સ્થિતિ એ જ્ઞાનનું લક્ષણ છે અને જગદભિમુખ વૃત્તિ તથા સ્વરૂપ બદલા એ અજ્ઞાનનું લક્ષણ છે. જે મહાત્મા અંડોનીય આત્મસ્વરૂપ જાણે છે તેને રામ હૃદયને હૃદયને યાત્રીઓનાં આત્મસ્વરૂપને નર્તક અર્થમાં રહે છે.

પણ જે બહિદૃષ્ટિ જીવો છે તેમણે તો અનાત્મપદાર્થોમાં આત્મપણું માનેલું હોય છે. માટે એ સ્વરૂપબ્રહ્મ જીવોમાં મહામોહ પ્રવર્તેલો હોય છે. આવા સ્વરૂપબ્રહ્મ સંયોગોમાં સદા અગ્નિત્વ હોય છે. જે અવસ્થામાં કેવલ આત્માનું જ્ઞાન વિદ્યમાન હોય છે. એટલે કે આત્માનાં જો અનુભવ યાય છે તે અવસ્થાને સ્વરૂપસ્થિત અવસ્થા કહે છે. જ્યારે અદ્વૈતાનો નાશ અને ભેદની ચાન્તિ યાય છે એટલે કે રાગ અને દ્વેષ જતા રહે છે ત્યારે આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ યાય છે એ અનુભવવાળી સ્થિતિ તે સ્વરૂપાવસ્થિતિ કહેવાય છે. વાસ્તવતો દરેક આત્માઓ સ્વરૂપાવસ્થિત જ છે પણ વિભાવનો આરોપ માત્ર હોવાને લીધે તે સ્વરૂપાવસ્થિત દશામાં અગ્નિત્વો પણ માત્ર આરોપ જ છે. જ્યારે સમ્યગ્જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે ત્યારે તે અગ્નિત્વની વિલયતા થઈ જાય છે. વિભાવમાંથી સ્વભાવમાં આવવું તેનું નામ સમ્યગ્જ્ઞાન. વિભાવ કાષ્ઠ વસ્તુ નથી માત્ર ઉપચારિક છે. પૂર્ણ સત્યમાં તો આત્મા સ્વરૂપસ્થિત મહાને માટે દરેકતો છે. સ્વરૂપબ્રહ્મ સ્થિતિની એટલે અગ્નિત્વની માત્ર બુધ્ધિ છે. બીજા જાત, જાત, મહાજાત, જાતસ્વપ્ન, સ્વપ્ન, સ્વપ્ન જાત, સુષુપ્ત, આત્મસ્વરૂપ તો સર્વદા આનંદમય જ છે પણ ઔચારિક નયની અપેક્ષાએ એટલે કે વિભાવની દૃષ્ટિએ જોએ તો સ્વભાવમાંથી વિભાવમાં જવાથી જ આ સંકલ્પ જન્મ મૃત્યુરૂપ પ્રપંચનો ઉદ્ભવ જણાય છે. વિભાવ એ માત્ર કલ્પના છે અને કલ્પના પ્રમાણે જ જન્મ મૃત્યુ છે. કલ્પનાને મળતા અધ્યવસાય, શેષ્યા, પરિણામની ધારા, વગેરે શબ્દો છે. એ શબ્દોની એકંદરે અવસ્થા કલ્પનામાં જ યાય છે. એ સર્વ કલ્પના જ છે. વિભાવ એટલે-સ્વભાવથી ખસવું તે. સ્વભાવથી ખસવાની સાથે જ અધ્યવસાય—સૂક્ષ્મ વિચાર કે કલ્પના ઉદ્ભવે છે કે જે અધ્યવસાયમાંથી આ સંસારજલ્પ ઉગેલ છે. તે અધ્યવસાય એટલે સૂક્ષ્મ અને ચોથી પ્રથમની કલ્પના તે બીજા જાત છે. નિર્મળ આત્મસ્વરૂપમાંથી જે પ્રથમનું વિભાવની કલ્પનાનું સ્તુરણ તે બીજા જાત છે. અધ્યવસાયરૂપ નુકસા સંકલ્પ યવા પછી બહિદૃષ્ટિ થઈ જવાથી વિભાવીપ્રકરણની સામે કલ્પના પ્રમાણે પદાર્થો દૃષ્ટિગોચર થાય છે. એ પ્રપંચાત્મક દશ્ય પદાર્થોમાં વિભાવને લીધે ‘હું તથા માં’ એવી અદ્વૈતમત્તની પ્રતીતિ યાય છે. આવી જે અદ્વૈતમત્તની પ્રતીતિ થયે તેનું નામ જ જાત છે. દૈર્ઘ્ય પદાર્થોમાં દૃઢ પ્રતીતિ યવાથી ત્રિશય વિશેષ કલ્પનાએક અધ્યવસાયો, શેષ્યાઓ, ઉદ્ભવતી જાય છે અને તે પ્રમાણે કર્માવરણરૂપ અવિદ્યા વજમતી જવાથી નવા નવા જન્મમૃત્યુ શેષ્યા પ્રમાણે અનુભવમાં આવતા જાય છે અને ‘આ હું અને આ માં’ એવી જે વિભાવરૂપ કલ્પના તેની દૃઢતા થતી જાય છે. આવા પ્રકારના પૂર્વપરના જન્મના સંસ્કારથી જાત થએલા દૃઢ વિશ્વાસને મહાજાત કહે છે. જાત અવસ્થામાં પણ મનમાં નવા નવા સંકલ્પો અને ધારો ધરાયા કરે છે એ જ જાતસ્વરૂપ માનસિક રાજ્ય છે. તેને જાતસ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે. જાતસ્વરૂપ અવસ્થા એટલી બધી આમાન્ય છે કે દરેક વિભાવી પુરૂષ તેનો દરોજ ધણી વખત અનુભવ કર્યા કરે છે. જાતે મનમાં નવીન ધાટ ધરાય છે અને નાશ યાય છે. જાતસ્વરૂપમાં આવા જે સ્વપ્ન, તુલ્ય ધાટ થવા અને નાશ થવો તેજ અવસ્થા ને જાતસ્વરૂપ અવસ્થા છે. પ્રેક્ષક માણસો તો જાતસ્વરૂપમાં કાષ્ઠ એવી કલ્પનાની જાળ રચવામાં ગુંચાઈ જાય છે કે તેને પદાર્થો કાષ્ઠ માણસ માત્રો જાતનેની પણ અજાત પડતી નથી આ પણ જાતસ્વરૂપ છે. જાત

દશામા અનેક પ્રકારના સ્વપ્નાં આવે છે. સ્વપ્નમાં સર્પની ભાતિ, છીપમાં રૂપાની ભાતિ, આકાશમા બે ચંદ્રની પ્રતીતિ, મૃગજલ, વગેરે પણ જાગ્રતસ્વપ્નોના ભેદો જ છે. નિદ્રાત્વ-સ્થામાં જે દશ્ય પ્રતીત થાય છે અને નિદ્રામાથી જાગ્રતમાં આવ્યા પછી તે દશ્યત્વ કશું હોતું નથી તે દશ્ય તે સ્વપ્ન છે. આ સ્વપ્ન મહા જાગ્રત વિશે, સ્થૂલ શરીરને કલ્પી હ્રદય સુધીની નાડીના ભાગમા થાય છે આ વાત નિર્વિવાદ છે. જેની રીતે જાગ્રતમા સ્વપ્ન દશા વરતે છે તેવી જ રીતે સ્વપ્નમા પણ જાગ્રતદશા વરતે છે ત્યારે તે સ્વપ્ન જાગ્રત દશા કહેવાય છે કાલદેહમા તથા અક્ષતદેહમાં જાગ્રતસ્વપ્નાની પેઠે જ્યારે સ્વપ્નમાં દેહ નિ-શ્ચય થાય છે ત્યારે તે સ્વપ્નજાગ્રત કહેવાય છે જીવ જ્યારે અજ્ઞાનમા હીન યત્ન જાય છે ત્યારે તે દશાને સુષુપ્તિ કહેવાય છે આ નિદ્રા તે સુષુપ્તિ છે બિવિધ્યત્ કુઃખંતો મોઘથી યુક્ત જીવની જે જડ સ્થિતિ તે સુષુપ્તિ સુષુપ્તિ અવસ્થામાં રાજ મહેલો, ધાસ, ઢંઢા, પહાડો દેવ લોક એ સર્વ માત્ર પરમાણુ રૂપજ છે. સુષુપ્તિમાજાને પરમાણુની રચનાનો ભિન્ન ભિન્ન અનુભવ નથી હોતો માટે સુષુપ્તિ અવસ્થાની અપેક્ષાએ માત્ર પરમાણુનો સમજવો બધો છે, પણ મહા જાગ્રતથી અપેક્ષાએ તો પર્વત, નદી, દેવ લોક, ધાસ, ઢંઢા વિગેરે ત્રિન્નો ભિન્ન ધારો છે, આ સર્વ અવસ્થાઓ અજ્ઞાનની છે અને તે વિજ્ઞાનને લીધેજ છે, વિભાવ જેમ આપચારિક એટલે કહેના માત્ર છે તેમજ આ અવસ્થાઓ પણ આપચારિક છે છતાં પણ અજ્ઞાન દશામાં તે જણાય છે માટે તે જણવી જરૂરની છે. આ સાતે અવસ્થાઓનું સુષુપ્તિ અધ્યવસાયમાથી કે સક્ષમ દશ્વનામાથી છે. દરેક અવસ્થામા પણ અનેક ભેદો થઈ શકે છે. જાગ્રત સ્વપ્નાવસ્થા પછી રહ યવાથી તે જાગ્રતમાં મળી જાય છે અને મહા જાગ્રત દશા વિકાસ પામે છે. જેમ સુષુપ્તિ ધુમરીમા વડાણો ગોયાં ખાય છે તેમ મહા જાગ્રત, દશામા પણ જીવો અનેક મોઢ રૂપ ધુમરીમાં ગોયા ખાય છે અને અનેક પ્રકારના જન્મ મૃત્યુને કર્માનુસાર પામ્યા કરે છે આ પ્રમાણે કેટલીક સંમતિ જાગ્રતપણે, કેટલીક સ્વપ્નપણે, કેટલીક જાગ્રત સ્વપ્નપણે અને કેટલીક સ્વપ્ન જાગ્રત રૂપે મહેલી છે. આ સાતે અવસ્થા અજ્ઞાનની હોઈ ત્યાગવા યોગ્ય છે આ સાતે અજ્ઞાનની અવસ્થા મિથ્યા હોવાથી ત્યાગના યોગ્ય હોવાથી તે મિથ્યાત્વ ગુણ સ્થાનકમા હોય છે એમ કહેવાય છે મિથ્યાત્વ એ આ સાતે અવસ્થાના મૂળ રૂપ વિભાવનો ત્યાગ યાગ ત્યારેજ આ મિથ્યાત્વ એ સાતે અજ્ઞાનત્વજન્ય ત્યાગ શુદ્ધ શુદ્ધ રિત્તજન્ય ત્યાગ હોય રિત્તજન્ય—આત્મે સ્વસ્થતા આદ-વાથી થાય છે માટે વિજ્ઞાન અને તન્નન્ન્ય અજ્ઞાનની સાતે બ્રહ્મિકા એ મિથ્યાત્વ ગુણ સ્થાનકથી ઉપર ચરતું હોય એટલે કે આત્મજ્ઞાન તન્ન પ્રયાણ કરવું હોય તો નિર્મળ અજ્ઞાનો મનોહર વિચાર કરી આત્મ જ્ઞાન મેળુ થા પડી તે મિથ્યાત્વ એ અજ્ઞાનાવસ્થા જ્ઞાને તરી શકશે. જેમ અજ્ઞાનની સાત બ્રહ્મિકાઓ કહી નેજ પ્રમાણે જ્ઞાનની પણ સાત બ્રહ્મિકાઓ છે. અજ્ઞાનની સાત બ્રહ્મિકાઓ નીજે ગુણ સ્થાનકથી ચૈદમા ગુણ સ્થાનક સુધીમાં ઉત્તરોત્તર સમાધ જાય છે. જ્ઞાનની સાત બ્રહ્મિકાનું જ્ઞાન થયેથી તે આત્મા કરીથી મોઢ કૃષિ કેદિવમો અર્થાત્ જન્મ મૃત્યુમા રસાનો નથી બને એવો જ્ઞાની સસારમા ગ્રહો કહેવાતો હોય તોપણ જન્મમૃત્યુ ન્યાયે તે સંસારથી યુક્તજ છે. થી ઉત્તરાધ્યયન સતત રસમાન છે કે—‘જહા પડમ જલે જાયં, નેવ લિપ્યઈ વારીણા । एवं અલિત કામેયં તંત્રૂય નમ માદરણ ॥’ જેની રીતે કમ ને સારે રહે છે અને જન્મમા જન્મે છે છતા

જલથી તે લેવાતું નથી તેમ આત્મનિષ્ઠ મહાત્મા પુરુષો પણ સંસારમાં જન્મ્યા છતાં તથા અનેકના સંબંધમાં રહ્યા કહેવાતા છતાં પણ તે પુરુષો નિષ્કામ હોવાથી સાંસારિક કલ્પિત ઇચ્છાઓમાં ફસાતાજ નથી. માટે આત્મ જ્ઞાનની શ્રેણી રૂપ જ્ઞાનની સાત ભૂમિકાઓ કે ચૌદ ગુણ સ્થાનકોનું જે સમ્યક્ જ્ઞાન તેનું નામજ અવબોધ છે. આ અવબોધરૂપ જ્ઞાનથી જેય જે આત્મા અર્થાત મુક્તિ તે તો પર છે. - સત્યાવબોધનું નામ જે મોક્ષ છે. જે આત્માને સત્યાવબોધ યાય છે તેને. સા પછી બીજા કોઈ તરફથી કોઈ કહેવાનુંજ રહેતું નથી. ભગવાન મુક્તકારે પણ ફરમાવ્યું છે કે 'ઉદ્દેસો પાસ યસ્સળતિ' આત્મ તત્ત્વ જાણનાર—અનુભવનારને કોઈ કહેવું જરૂરનું નથી કારણ કે જે જાણવા યોગ્ય છે તે તો તેણે જાણ્યું છે. સત્યાવ બોધ થવા માટે જ્ઞાનની સાત ભૂમિકા જાણવી અને તે ઉપર ઉત્તરોત્તર આરદ થવું જરૂરનું છે. જે પુરુષો એ સાત ભૂમિકાને સમજીને તે પ્રમાણે અનુભવ મેળવતો જાય છે તે પુરુષ નિર્વાણ મુક્તિ મેળવે છે. ખરૂં જોતાં એ સાત ભૂમિકાઓ અનુભવગમ્ય થયા સિવાય યથાર્થ સમજી શકાતીજ નથી, તેમજ જગતમાં જેટલું જેટલું જ્ઞાન છે તે સર્વ અનુભવ વગરનું નકામું છે. અનુભવ વગરનો કોઈ જીવ માત્ર વાંચીનેજ કે સાંભળીનેજ તે વાતને યથાર્થ સમજી શકેજ નહિ, યથાર્થ તો અનુભવીજ સમજી શકે છે અને મોક્ષ પણ અનુભવીનો યાય છે. અનુભવ વગરનું વાંચવું કે સાંભળવું તે કીક છે પણ કોઈ રૂપ તો ખરૂંજ. જગત અનાદિ કાળથી વાંચતું અને સાંભળતું આવ્યું છે અને અનંતકાળ મુધી તે કલ્પનાઓ ચાલશે પણ જે અનુભવીઓ છે તેમની તો બહીડારી છે. જગતમાં પૂજનીય પણ અનુભવીઓ જ છે માટે જ્ઞાનની સાત ભૂમિકા એટલે શુદ્ધસ્થાનકો સાંભળી કે વાંચીને તે પ્રમાણે તેનો સદ્ગુરુદ્ધાર અનુભવ મેળવતા જવો. જેમ જેમ જ્ઞાનની ભૂમિકાઓનો અનુભવ મળતો જશે તેમ તેમ આત્માનંદની પ્રાપ્તિ અને અભિવૃદ્ધિ થતી જશે. હેવટે અનંત તત્ત્વગ્રંથ આત્માને સિવાય બીજું કશું જણાશે જ નહિ. માટે અનુભવ જ્ઞાન મેળવવાની ખાસ જરૂર છે. જે જીવને સત્યાવબોધરૂપ અનુભવ થયો તે જીવ ફરીથી સંસારની કલ્પનામાં બાટકશે નહિ. શુભેચ્છા, વિચારણા, તત્ત્વજ્ઞાન, સત્યાવૃત્તિ, અમંસક્રિત, પદાર્થભાવની, અને તુષ્ટિગા એ જ્ઞાનની સાત ભૂમિકાઓ અનુક્રમે છે. એ એ સાત ભૂમિકાને અતે મુક્તિ રહેલી છે. હું કોણ છું? આ જગત શું છે? વગેરે બાળતોનો હું શાસ્ત્ર તથા સંતપુરુષના મનાગમ વડે વિચાર કરું આવા પ્રકારની તૈરાગ્ય પૂર્વકની ઇચ્છા થવી તેને શુભેચ્છા કહે છે. શુભેચ્છામાં મિત્ર તથા સારવાદન - શુદ્ધસ્થાનકનો સમાવેશ યાય છે. કારણ કે મિત્રના દષ્ટિ એટલે દેહ દષ્ટિ કે જગદભિમુખવૃત્તિ તો છે જ. તેમાં હું કોણ છું એવી શુભેચ્છા ઔપચારિક બાવે યદ્ય પણ તે ઇચ્છાની પ્રવૃત્તિ થઈ નથી તેથી આ રથએ અંતર્પ્રવૃત્તિમાં સામ્ય ટોચ છે તેથી તે મિત્રગુણ સ્થાન કહેવાય છે. જગદભિમુખવૃત્તિ પણ છે અને હું કોણ છું તે જાણવાની જગ્રાસા પણ છે. માટે મિત્ર ઇચ્છા યથા પછી તે પાછી સમાધ અથ તો સારવાદન બાવ કહેવાય. માટે શુભેચ્છા નામની જ્ઞાન ભૂમિકામાં સારવાદન તથા મિત્રગુણ સ્થાનકોનો સમાવેશ યાય છે. સત્પુરુષો એટલે આત્માનુભવી પુરુષોએ પ્રક્રિયામાં સાસ્ત્રોના તથા સંતપુરુષના સમાગમ વડે તૈરાગ્ય અને અભ્યામપૂર્વક મદ્યારમાં એટલે આત્માનુભવ તરફ પ્રવૃત્તિ તે વિચારણા. વિચારણા

નામની જ્ઞાન ભૂમિમાં જ અવિરત સમ્યક્ત્વ નામનું ચોથું ગુણસ્થાનક કહેવામાં આવે છે. ઔપશયિક કે ક્ષયોપશયિક ભાવે સમ્યક્ત્વ નામનું ચોથું ગુણસ્થાન તો શુભેચ્છા નામથી પહેલી જ્ઞાન ભૂમિમાં પણ છે, પરંતુ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ એટલે શુદ્ધ ગૈતન્યનું જ્ઞાન જેમાં હોય છે એવું ઉત્તમોત્તમ ચોથું સમ્યક્ત્વ ગુણસ્થાન તથા દેશ વિગતિ એટલે અમુક દેશમાં રહીને જ જેમાં આત્મધ્યાન કરાય છે એવું પાંચમું દેશ વિરતિ ગુણસ્થાન તથા અહોનીશ જેમાં આત્મ ધ્યાન કરવાનું હોય છે. જેવું છઠ્ઠું સર્વ વિગતિ ગુણસ્થાન આ બીજી વિચારણા નામક ભૂમિમાં સમાધાન થાય છે. સત્યાગ્રહ અને ગૃહસ્થના મમાગમ વડે સત્ત્વી સત્ ૩૫ પ્રતીતિ થાય છે પછી સત્સમાં પ્રવેશ કરવા માટે કે સત્ત્વો આનંદ ભોગવા માટે અમુક અમુક વખતે આત્મધ્યાન ધરવામાં આવે છે. અને કેટલાક ઉત્તમ આધિકારીઓ ગતિ દિવસ આત્મધ્યાન ધર્યા કરે છે તે મર્વ આમાં સમાય છે જે લોકો દરરોજ થોડો વખત આત્માનંદ મેળવવા પ્રયાસ મેવે છે તે શ્રાવકો કહેવાય છે અને જે લોકો અહોનીશ આત્માનંદ મેળવવા પ્રયાસ કરતા હોય તે સાધુ કહેવાય છે. સાધુ એટલે શ્રવણ, આ સુદગ વિચાર ક્ષો રચૂળ અને સરળ રીતે જોતાં સારવાદન, મિથ્ર તથા અવિરત સમ્યક્ત્વ ગુણ સ્થાનકનો સમાવેશ પહેલી શુભેચ્છા ભૂમિમાં થાય છે અને દેશવિગતિ તથા મર્વ વિરતિ નામના પાંચમું અને છઠ્ઠું ગુણસ્થાનકનો સમાવેશ બીજી વિચારણા નામક જ્ઞાન ભૂમિમાં સમાવેશ થાય છે. વિચારણામાં સદાચારમાં પ્રવૃત્તિ હોય છે પછી તે દેશથી પણ હોય અગર મર્વથી પણ હોય. વિચારણા તથા શુભેચ્છાને લીધે મનની વિલપતા યવાધી દરિયોના અર્ધને વિષે આસક્તિ ન થાય તેને તતુમાનસા નામક જ્ઞાનની ત્રીજી ભૂમિ કહેવામાં આવે છે. આ ભૂમિમાં મનની એકાગ્રતા હોય છે. સર્વ વિરતિ ગુણસ્થાનક ઉપરાંત પ્રમત્ત, અપ્રમત્ત, અને ઔપશયિક શ્રેણીવાળાના અગ્રામરમાં ગુણસ્થાનક સુધીનો સમાવેશ થાય છે, આ સાધકની છેલ્લી જ્ઞાન ભૂમિ છે. તતુમાનસા ભૂમિમાં જોળાયા પછી તે સિદ્ધિમાં એટલે સ્વરૂપ શરીરમાં કે તદ્ભવ મોક્ષ માર્ગમાં જાય છે. મનની એકાગ્રતામાં કાષ્ઠક ન્યુનતા રહી જાય તો પ્રમત્તગુણસ્થાને કહેવાય. પ્રમત્ત ગુણસ્થાન એટલે આત્મધ્યાન ધરતાં ધરતાં વચ્ચે વચ્ચે પ્રમાદ થઈ જવો કે અદિર્ગતિ થઈ જવી તે અપ્રમત્ત ગુણસ્થાન એટલે જેમાં અંતર્મુખ ઉપયોગ જ આડાવ પણે રહ્યા કરે અર્થાત્ અહોનીશ મન કાષ્ઠક રહ્યા કરે તે ક્ષપક શ્રેણીવાળો તો નિદ દશમાં જાય છે કારણ કે ક્ષપકશ્રેણીવાળાને આત્માનો સતત ઉપયોગ વર્તતો હોવાથી તે તો મુક્તચિત્તિમાં સમાય છે. ઔપશયિકવાળો પરાણે પરાણે મનને દબાવી રાખતો હોવાથી તેને પડવાનો ભય છે પણ ક્ષપક શ્રેણીવાળો કે જેને આત્માનો અનુભવ છે તેથી તેને પડવાનો ભય નથી. તેને આત્મજ્ઞાન યવાધી તે અભય છે. ક્ષપક શ્રેણીવાળો મમાવેશ સત્ત્વાપત્તિ નામક ચોથી જ્ઞાનની ભૂમિમાં સમાવેશ થાય છે. સાધકની ત્રણ ઉપર કહેલી ભૂમિમાં આભાસને લીધે શુદ્ધ વૈરાગ્ય હારા સત્ય આત્મામાં જે સ્થિતિ થવી તેને સત્ત્વાપત્તિ કહે છે. આ દશમાં જગત્તો અભાય અને આત્માનો સદ્ભાવ છે. આ જ્ઞાન ભૂમિમાં ક્ષપકશ્રેણીવાળો નવમા ગુણસ્થાનક હોય છે. અપૂર્વકરુણા જે કે આડામાં ગુણસ્થાનક ઔપશયિક અને ક્ષપકશ્રેણી હોય છે પણ તેમાં સુધી મોહનીય કર્મ એટલે જગત્તો સદ્ભાવહોય છે અને ક્ષપકશ્રેણીવાળો આત્માનો તથા જગત્તો અનુભવ કરતો હોય છે ગાદે સાધક તથા સિદ્ધ જનમ ગણાય છે અને અભ્યાસમાં વર્ષતા જગત્તો અભાવ થતાં તે સત્ત્વાપત્તિ ભૂમિમાં પામે છે. સત્ત્વાપત્તિમાં અનિવૃત્તિનાદર ગુણસ્થાન

તથા ક્ષપક સૂક્ષ્મ સંપરાય નામક નવમા ગુણસ્થાનકનો સમાવેશ થાય છે. ઉપશાંત મોહ-
વીતરાગ હૃદયસ્થ અગ્યારમું ગુણસ્થાનક છે પણ તેનો મોહ ઉપશાંત છે ક્ષાયક નથી તેથી
તે પડે છે માટે આપશમિકવાળો તે અગ્યારમા ગુણસ્થાનક સુધી પહોંચે છે તે પણ તે
સાધક દશમાં છે. ક્ષપકત્રેણિ એટલે આત્માનંદની ત્રેણિવાળો દશમા ગુણસ્થાનકમાં આવે છે
ત્યારે તે અત્યંત આત્માનંદી હોય છે. આ દશમું ગુણસ્થાનક અને જ્ઞાનની અસંસકિત
નામક પાંચમી જૂમિકા એ બંને એકજ છે. જ્ઞાનની ચાર દશાના અભ્યાસ વડે આત્મા-
નંદમય સમાધિ યવાથી ગિતને અંદરના તથા બહારના કલ્પિત આકારોનું જ્ઞાન ન રહે
તેની જાતના અસંસંગ રૂપી રૂપ વડે ચિત્તમાં નિરતિસંધાનંદ નિત્ય અપરોક્ષ આત્માનંદના
સાક્ષાત્કારરૂપી ચમત્કાર થવો તેને અસંસકિત કહે છે. આ અસંસકિત નામક જ્ઞાનની પાંચમી
જૂમિકા એટલે દશમે ગુણસ્થાનકે જે ક્ષપકત્રેણિવાળો મહાત્મા હોય છે તે દશમે ગુણ-
સ્થાનકથી પાઘરો બારમે ગુણસ્થાનકે જાય છે. આત્માનંદની ખરેખરી ક્ષીઝત દશમે ગુણ-
સ્થાનકે ક્ષપકત્રેણિવાળાને અનુભવમાં આવવા માટે છે. દશમે ગુણસ્થાનકે જે ક્ષપકત્રેણિવાળો હોય
તે નિયમથી બારમે જાય-અને બારમા વાળાને અંતર્મૂર્તિમાં કેવળજ્ઞાન થાય જ. ક્ષપક-
ત્રેણિ એ આત્માનંદના અનુભવની ત્રેણિ છે અને ઉપશમત્રેણિ એ મનના ઉપશમભાવની
ત્રેણિ છે એટલે બધો તકાવત ક્ષપક અને ઉપશમ ત્રેણિમાં છે. ક્ષપકત્રેણિવાળો નિયમથી
કેવળજ્ઞાનને પામે છે.

નવમા ગુણસ્થાનકમાં માત્ર સ્વૃણ કથાય હોય છે. દશમામાં માત્ર સૂક્ષ્મસોમજ હોય
છે. સૂક્ષ્મ સોમનો નાશ થતાં તે દશમેથી અગ્યારમે નહિ જતાં પાંચમે બારમે ગુણસ્થા-
નકે જાય છે આ ગુણસ્થાનકે સર્વ કથાય ક્ષીણ થએલા હોવાથી તે ક્ષીણ કથાય વીતરાગ
હૃદયસ્થ ગુણસ્થાન કહેવાય છે અને માત્ર અતર્મૂર્તિમાં-તેના જગતનો વિલય થઈ તે કે-
વલી એટલે નિર્વિઘાત અખંડ આત્મજ્ઞાની બને છે. આ ક્ષીણમોહ નામના બારમા ગુણસ્થા-
નકનો સમાવેશ પદાર્થોભાવની નામની છઠી જૂમિકામાં થાય છે. આ જૂમિકામાં કેવલઆત્મા-
પણાએ રહેવાય છે અને જગતની અંદર અને બહારની ભાવનાઓ હડી જાય છે માટેજ આને
પદાર્થોભાવની જૂમિકા કહેવાય છે જગત સખી અંદર અને બહારની ભાવના હડી જવી
તેનેજ ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનક કહેવામાં આવે છે માટે જ્ઞાનની છઠી જૂમિકા અને બારમું
ગુણસ્થાનક તે એકજ છે. ક્ષીણમોહીને જેગ કાઈ પ્રેરણા કરે તેજ તે ક્રિયામાં જોકાય છે
તેમજ છઠી જૂમિકાવાળાનું પણ સમજવું કારણ કે બનેમાથી પદાર્થોનો અભાવ છે માટે જે
છઠી જ્ઞાન જૂમિકામાં છે તે બારમે ગુણસ્થાનકે છે એમ સમજવું. છઠી જૂમિકા એટલે આ-
રમા ગુણસ્થાનકવાળો કેવલ અબેદમય બને છે એટલે કે સર્વજ્ઞ એક આત્માનંદ સિવાય
તેને બીજું કશું જણાવું તેમ અનુભવાવું નથી ત્યારે તે તેરમે ગુણસ્થાનકે અથવા તે પુર્વાવ-
સ્થા નામક સાતમી જ્ઞાન જૂમિકાએ પહોંચ્યો છે એમ કહેવાય. કેવલનિજ સ્વભાવમાં-રમણતા
તેનું નામ પુર્વાવસ્થા છે. આ પુર્વાવસ્થા તે હવનમુક્તની અવસ્થા છે. જેને પુર્વાવસ્થા કહેવામાં
આવે છે તેનેજ કેવલજ્ઞાન નામનું તેરમું ગુણસ્થાન કહેવામાં આવે છે. કેવલી એટલે હવન
મુક્ત માટે સાતમી જ્ઞાન જૂમિકા અને કેવલજ્ઞાન એટલે એક ફક્ત આત્મજ્ઞાન તે બંને
એકજ છે. જે કેવલી છે તે સાતમી જૂમિકાએ છે અને જે સાતમી જૂમિકાએ છે તે કેવલી
છે આ સાત જૂમિકા એટલે આઠગુણસ્થાનસ્થા પર વિરોધ મુક્તિનો વિષય છે જેને પુર્વાતીતપક

અથવા સિદ્ધરથાન કે સિદ્ધપદ કહેવામાં આવે છે આ તુર્યાતીત ઓટલે સિદ્ધપદ સર્વોપરિ, સર્વોત્કૃષ્ટ કે લોકમાં છેવટની વસ્તુ છે માટે તેને લોકાંતે પણ કહેવામાં આવે છે.

જે મહાત્મા પુરૂષો સાતમી ભૂમિકા ઓટલે કેવલજ્ઞાતમાં આવે છે તે મહત્પદને પામેલા છે જીવનમુક્તને જગત્તી કાષ્ઠ પણ ક્રિયા કપારેય પણ મુખદુઃખરૂપ ચતુર્જ નથી તેમ તેના રાગદોષનો અમૂળો અમાય, ધ્યેયો લેવાથી તે વીતરાગ કહેવાય છે. જીવનમુક્ત ગમે તે ક્રિયા કરતો જણાય તો પણ તેને કાંઈજ નથી. આ સાત ભૂમિકા અર્થાત્ ચૌદ ગુણરથાનકમાંથી દેવ-લાક જ્યો સર્વ ભૂમિકા ઓટલે ચૌદ ગુણરથાનકમાં ગયા છે, દેવલાક એક જે ભૂમિકામાં ગયા છે, દેવલાક છઠ્ઠી સુધી ગયા છે, દેવલાક સાતમીજ ભૂમિકામાં રહેલા છે. દેવલાક પણ ભૂમિકા મધ્યીજ પહેચિલા છે દેવલાક ચોથી કે પાંચમી ભૂમિકામાં રહેલા છે. દેવલાક તો માત્ર ભૂમિકાના અંતનેજ પ્રાપ્ત થયેલા છે. જે પુરૂષો ચાતુર્થી ભૂમિકાએને જાણીને કિતગોતર ચડતા જાય છે તેમને શતશઃ ધન્ય છે !!! ધન્ય છે !!! ધન્ય છે !!! જે મહાત્મા સાતમી ભૂમિકા ઓટલે તેરમે ગુણરથાનકે પહેચેલ છે તે સર્વ ચક્રવર્તિનો પણ ચક્રવર્તિ છે અને પરમ પૂજનીય, પરમવંદનીય અને પરમ જ્ઞાનીય છે સાતમી ભૂમિકાવાળા મહાત્માના દશનથી પણ જગત્ પાવન ધર્મ જાય તેઓ એનો મદિમા છે. ખરેખરો પૂર્ણ મહાત્મા તે સાતમી ભૂમિકાવાળો છે. શ્રી યોગવચિમાં કથન છે કે,

ये तासु भूमिषु जयन्ति हि ये महान्तो ब्रह्मास्त एव हि जितेंद्रिय शत्रवस्ते ।

संक्राद्धिराडपि च यत्र वृणायते वै तस्मात्परं जगति ते समवाप्नुवन्ति ॥

અર્થ:-ઈન્દ્રિયોદિપિ શત્રુને જીતનારો જે કાષ્ઠ જ્ઞાની સાતે ભૂમિકામાં સર્વોત્કૃષ્ટપણે રહે છે તે મહાત્મા જ્ઞાન કરવા યોગ્ય છે. જે ભૂમિમાં ચક્રવર્તિપણે તથા વિરાટ પણ તૃણ સમ ગણાય છે કારણ કે સાંક્રાટ અને વિરાટથી પણ ઉત્તમ જે કેવલમુક્તિ તેઓ તે મહાત્મા પુરૂષને આ જગત્-માર્ગ ગમે છે.

ઉપર પ્રમાણે મોક્ષમાર્ગમાં સાત ભોમકાવાળો મહેલ કહેવા તે અને ચૌદ પગથીઆ વાળી સીડી કહી તે બંને સમાનજ છે. ચૌદ પગથીઆવાળી ગુણરથાનરૂપ સીડી ઉપર ચડીને જૈનો જે કેવલજ્ઞાન અને મિદ્ધપદમાં પ્રવેશ કરે છે તેજ કેવલજ્ઞાન અને સિદ્ધ-પદમાં સાત ભૂમિકા ઉપર ચડીને વેદાંતીઓ. પ્રવેશ કરે છે. જૈનો જેને કેવલજ્ઞાન ઓટલે આત્માનો અખંડ અનુભવ કહે છે, વેદાંતીઓ તેનેજ તુર્યાવસ્થા નામક સાતમી ભૂમિકા કહે છે. સાત ભૂમિકા છે તેજ ચૌદ પગથીઆ વાળી સીડી છે અને ચૌદ પગથીઆ સીડી છે તેજ સાત ભૂમિકા છે. બધે જૈનો ચૌદ પગથીઆ સીડી પર ચડે અને વેદાંતીઓ ભૂમિકાઓ ઉપર ચડે પરંતુ સત્ય જોતાં તો તે બંને એકજ રસ્તે એકજ રીતે અને એકજ રથે જાય છે. માત્ર સંપ્રદાની રચનાજ ભિન્ન છે. વસ્તુ ભિન્ન નથી. જેમ એકજ વસ્તુને સુવર્ણ, હેમ, સોનું, કુંડન, કંચન, વગેરે ભિન્ન ભિન્ન નામોથી ઓળખવામાં આવે છે તેમજ મોક્ષમાર્ગને પણ ભિન્ન ભિન્ન સંપ્રદાયો ઓળખવામાં આવે છે. જૈનોને પહેલેથી ચૌદ ગુણરથાનકે ચડતાં ચડતાં જે શાંતિનો ભિન્ન ભિન્ન અને, વધતો વધતો અનુભવ થાય છે તેજ અનુભવ તેજ પ્રમાણે વેદાંતીઓને સાતે ભૂમિકા ઉપર ચડતાં ચડતાં થાય છે છેવટનું કલ્પ જે જન્મ મૃત્યુના ભવમાંથી મુક્ત થવું અર્થાત્ અર્થ

ધર્મ તેનો સાતમી ભૂમિકા અને તેર ચૌદમા ગુણસ્થાનકે ધવાય છે નિર્વાણ પદ પણ જાને માટે એકજ છે. આ પ્રમાણે વેદાતીએનું સાત ભૂમિકા દ્વારા અને જૈનોનું ચૌદ ગુણસ્થાનક દ્વારા જે પ્રયાણ છે તે કેવલ આત્માનુભવમાંજ છે એટલુજ નહિ પણ અમેદતામા છે માટે જૈન અને વેદાતના ગુણસ્થાનક અને ભૂમિકાનું છેવટનું એકજ લક્ષ્ય સિદ્ધ થાય છે તેથી તે બંનેનું અમેદ માર્ગમા પ્રયાણ છે અને તે સાર્થક છે.

અનુભવ ઉપગ્રી સ્પષ્ટ જણાય છે કે જૈન અને વેદાતની તુલના નકામી છે જ્યાં સુધી જૈનો ગુણસ્થાનકે ચડવાનો પ્રયાસ નહિ કરે અને વેદાતીએ ભૂમિકાઓ ઉપર ચડવાનો પ્રયાસ નહિ કરે ત્યાં સુધીજ તે તફારો રહેશે. માટે સૌથી મારી વાત તો એ છે કે નકામા શાબ્દિક વિવાદો અને તેવા હોય તો પણ હોડી દઈને જૈનોએ ગુણસ્થાનકો ઉપર અને વેદાતીએ ભૂમિકાઓ ઉપર ચડવાનો પ્રયાસ કરવો. જ્યારે જૈનો તેરમે ચૌદમે ગુણસ્થાનકે પહોંચશે અને વેદાતીએ સાતમી ભૂમિકાએ પહોંચશે અને ખજી પોત પોતના અનુભવ સામા પક્ષ સાથે ચરખાવશે તો તેમા જૈનો અને વેદાતીએને ચોક્કસ અનુભવ થશે કે અને જાને એકજ રથએ એકજ વખતે અને એકજ રસ્તે આવ્યા છીએ. અનુભવમા ભેદ નથી. ભેદ માત્ર શબ્દોમાં છે. માટે સ્પષ્ટભેદ તબીબે અનુભવજ્ઞાન મેળવવા પ્રયાસ કરવો-અનુભવમા એકતાજ છે-એ પણ હવું નહિ, છે નહિ અને હશે પણ નહિજ ।।

કલ્પલમ્ ॐ જ્ઞાન્તિઃ જાન્તિઃ

શ્રી આચારાંગ સૂત્રની ગહુલી.

“કેશરીઆજી અરજ સુણોને અમારી” (એ રમી) •

- સુણો બધી એક આચારાંગ વાણી,
- અતિ દિતકારી વળી ગુણ આણી-સુ-ટેક
- બાપ્યા જિન શામને અમ તુ ખાર, તેમાં પહેલુ આચારાંગ ઉદાર,
- જે વરણુવે સાધુ શુદ્ધ આચાર. • સુણો ભવિ-૧
- જાણુને સ્વામી સુધર્મા બાણે, યથાવિધ સાંભણ્યું શ્રી વીર પાણે,
- ભવિકાગન દિતકારણ એ પ્રમાણે • સુણો ભવિ-૨
- પ્રથમ મોટા જે ત્રિભાગ તે જાણો, ‘શ્રુતચક્ર’ પહેલુ ખીજી પ્રમાણે
- તેના અધ્યયન નવ સોળ વખાણો. • સુણો ભવિ-૩
- પ્રથમ શસ્ત્ર પરિજ્ઞા અધિકાર, જીવ તણું અસ્તિત્વ દાખવહાર,
- દિસાપરિહાર ને વિરતિ વિચાર. • સુણો-૪
- ખીજી લોકવિજય અધ્યયન ધાણે, વધે સોઠ આઠ કરમને ભારે
- દાણે અર્થ સામના તે શા પ્રકારે. • સુણો-૫
- પછી શીતોષ્ણ અધ્યયન નામ, ક્યાવ જીતી રહે સમ પરિણામ,
- અનુક્રમ પ્રતિક્રમ ઉપમગ કામ • સુણો-૬

- ચોથું સુખ્યકલ્પ ચતુર દુમે પેળો, ઐશ્વર્યોદિ અભિયાપાને કવેળો,
ટાળી મહતા શુદ્ધનાને ગવેળો. સુજો-૦-૭
- હવે પાંચમાં લોકસારે વિચાર, ગુનત્રય જગમાંતરી એક સાર
કરો યતને આગધન બવપાર. સુજો-૦-૮
- છહું છૂત નામે અધ્યયન ધ્યાવો, નિસંગતા મહિત ચારિત્રને ભાવો
અપ્રતિ બદ્ધપણું દિવ લારો. સુજો-૦-૯
- પછી મહાપરિજ્ઞા અર્થ વિચારો, સંજન ધરતા કદી પડિમહ પ્રચારો
સહે તે સાધુ રહે પ્રકારો. સુજો-૦-૧૦
- સુજો વિમોક્ષે ને રીત દાખી, સદૃશ શુણ્ણુકત ચરિત્રને રાખી,
અંતઃક્રિયા શુદ્ધ તે કરવી બાખી. સુજો-૦-૧૧
- કહો અર્થ આઠે અધ્યયન દાર, વર્ણવે ઉપધાન શ્રુત મનોહાર,
વીરે આચર્યો સુદર સુખકાર. સુજો-૦-૧૨
- આધુને હિસાહ કારણ બાણી, સજગની પુટી બરી આ વાણી
આદર કરો આત્માર્થી ભાવ પ્રાણી. સુજો-૦-૧૩
- ખીજે શ્રુતરકથે ચૂલિકા પાંચ, કરી પાચમીની નીશીધે વાગ
માટે અત્ર ચાર, ચૂલિકા સાચ. સુજો-૦-૧૪
- પ્રથમ બેમા અધ્યયન સાત સાત, ત્રીજી ચોથીમા એક એક નિપાત
ખીજે રકથે સમિ જળી સોજ વિખ્યાંત. સુજો-૦-૧૫
- ચોથેનું સામાન્ય એક અભિધાન, આચારાંગ આચારમાં ને પ્રધાન,
અહો અર્થ બવ્ય યદ્ય સાવધાન. સુજો-૦-૧૬
- મહુંબાગ્ય બાતુ ઉદય આજ મેરો, મહ્યો મનોહર સુચર જોગ તેરો,
શલ્યો સવિ વાહિત અગ નન કેરો. સુજો-૦-૧૭
- સુણી મૂતવાણી અર્થ અચ્છેરો, રમિકનન રસ ઝીલી અધિકેરો
અનુભવે હર્ષ આનંદ ધણેરો. સુજો-૦-૧૮
- મતિ સિદ્ધિરીદિ દર્શને એક પ્રેરો, દયામગ્ન ગુરુ વચને મનધેરો,
આતિમરત બોધે સદૃશ આ દેરો. સુજો-૦-૧૯
- સ. ૧૯૫૬ના માગસર સુદી ૧૧. C. C. Shroff.

ચર્ચાપત્રો.

૧.

૨૧. “ શ્રી જી. એ કો- હેન્ડના ” તંત્રી

સાહેબ,

આપે આપના એસિસ્ટન્ટ એડિટરના અકર્માં ‘ વ્યવહાર ’ માતિનો પ્રાચીન વૃતાન્ત એ
, એજમાથી ઇતિહાસિક વિભાગ પ્રગટ કર્યો અને કેટલીક જગાઓએ દિપ્તિઓગા ઉપયોગી

પ્રદાશ પાડ્યો છે, તે માટે આપનો ઉપકાર માનું છું. માત્ર એક બે સ્થળે કદક જુવાસાની અપેક્ષા છે, તે સબધી દુકામાં નીચેની હકીકત લખી છે, તે આશા છે કે આપના માસિકમા પ્રકટ કરશે.

૧. વ્યારવાનને બદલે વ્યારવા પાઠ કદમવાનુ કારણ એ છે કે વસ્તુપાલ આવ્યો, તે વખતે જો અમરચન્દ્ર વ્યાખ્યાન (બાપણ) ક્રમ્તા હોય તો વસ્તુપાલ શ્લોકનો પૂર્વાર્ધ અમરચન્દ્રનો છે એમ સહસા કંપના કરી લે નહિ, કારણ વ્યાખ્યાનમા તો ખીલ્લના શ્લોકો અને સુભાષિતોનો પણ ઉપયોગ થાય અમરચન્દ્ર વ્યાખ્યાનમા માન પોતાના શ્લોકો જ વાપરે છે, એમ વસ્તુપાળ જાણતો હતો એવુ આપણે શી રીતે ધારવું? વસ્તુપાલ એવો મૂર્ખ નહોતો કે વ્યાખ્યાનમા વાપરેલા શ્લોક ઉપરથી અમરચન્દ્ર વિશે અન્યથા અભિપ્રાય બાધી લે આથી અમરચન્દ્ર વ્યાખ્યાન નહિ પણ પોતાના શ્લોકોની વ્યાખ્યા (વિવેચન) કરતા હશે એમ હું માનુ છું શ્લોકો: ને બદલે શ્લોકોનાં પાદન્ત આવી માગી લે છે.

૨ આપ પ્રવચ્ચકોષ ઉપરથી અરિસિદ્ધને અમરચન્દ્રના સદ્વાધ્યાથી અને મિત્ર માનો છો, પણ તેમા આવેલો અમરચન્દ્ર પ્રવચ્ચ કે જે વાલભારતની મુદ્રિતપ્રતના ઉપોદ્ધાતમા જ્ઞાતરવામા આવ્યો છે તેમાથી તે હકીકત હું તો જોઈ શકતો નથી. વળી, આપ કવિ-શિક્ષા અમરચિદની રચેલી ધારો છો, પણ પીટર્મનના રિપોર્ટમા અને ગ મણિલાલ બકા-ભાઈ વ્યાસ પામે તેની હસ્તપ્રત છે તેમા, તો તે અમરચન્દ્રે રચેલી એમ સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે.

૩. પદ્માનન્દકાવ્ય અને જિનેન્દ્રચરિત આપ જૂલાનધારો છો, પણ તે જૂલા નથી, બને એક જ છે મુનિ શ્રી જિનવિનયજી મહારાજે તે કાવ્યના આગમના અને અન્તના શ્લોકો કીટારી મોકયા છે. તે ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે પદ્માનન્દકાવ્ય અપરનામ જિનેન્દ્રચરિત છે. તેના વિષય પણ ચોર્વાસ તીર્થકરના આરિગોનો જ છે, માન આગમના શ્લોકોમા અને અન્તના પ્રશસ્તિ સર્ગમા પદ્મમત્રીની હકીકત છે તે ગ્રંથ પદ્મમત્રીના આત્મ-દને માટે રચેલો તેથી તેનુ અપરનામ પદ્માનન્દકાવ્ય પણ ગમેલુ જણાય છે બાહારકરના રિપોર્ટમા તેનું નામ પદ્માનન્દકાવ્ય હોય તો તે પાદાન્તરની અશુદ્ધિ જ હશે, એમ હું ધારુ છું

૪ રા રા મણિલાલ વ્યાસના "હેરલ્ડ" ના ઇતિહાસ સાહિત્ય અકમા આવેના લેખ ઉપરથી મે લખ્યુ હતુ કે તેઓ દસા અને વીમા લઘુશ્લોકો અને વૃદ્ધશાસ્ત્રા ઉપર રચ્યા થયેલા માને છે, તે અભિપ્રાય આપ આપના અનુભવ પ્રમાણે ખરો અને બલવત્ત માનો છો, પરન્તુ રા વ્યાસ મને ખાનગી પત્રમા જણાવે છે કે તેઓ એવો અભિપ્રાય નહોતો કરાવતા નથી પણ એ લેખમા પણ તેમના કહેવાનો આશય એવો નહોતો તેઓ એ સામાન્ય નામો તડના નામો મમજે છે અને દસા વીસાની ઉત્પત્તિ તેથી મિન્ન રીતે જ માને છે આવાત તેઓ તેમના ચોડા વખતમા પ્રકટ થતાના શ્રીમાળા જ્ઞાન મગધી હસ્તકમા મપ્રમાણુ સિદ્ધ કરવાના છે

જૈન તત્ત્વ સંબંધી પ્રશ્નો.

વિ વિ પૂર્વક, મારા ચિત્તમાં કેટલાક તત્ત્વ સંબંધી પ્રશ્નો ઉદ્ભવેલ તેના મના-
ધનાયે વિદ્વાનો તરફથી ન્યાયપૂર્વક સતોપકારક ઉત્તરો મળશે એ હેતુથી આપશ્રીની
મેવામાં આ પ્રશ્નો મુક્યા છે

(૧) મોક્ષ નગરે પહોંચ્યા માટે કયા રથમાં બેસવું લાયક છે અને તે રથના એ
ચક્રે કયા ? અને તે બે ચક્ર કયા ગુણુરથાનથી સંકરણ

(૨) મેવાર્થ પરિણમન ક્રિયા, અને યમિ ક્રિયાનું સ્વરૂપ શું ?

(૩) મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ કરના માટે કયા ૭ કારક છે અને તેની યોગ્ય પ્રગતિ
કેવી રીતે ?

(૪) સાધ્ય સાપેક્ષ, અને સાધ્ય નિરપેક્ષક્રિયાનું સ્વરૂપ તથા ફલ શું ?

(૫) મિદ્ધ જીવને ધર્માસ્તિકાયનું શું પ્રયોજન તે સહેતુ લખશો

(૬) પાસ તથા, કુશીલીઆ, અદિહદા, સંસત્યા, અને ઉમત્તા એઓનો જિન
આગમમાં અવદનીક કલા છે, તેા તે પાસત્યાદિનું સ્વરૂપ શું અને તેઓ અવદનીક કેમ ?
અને તેઓને વહે પૂજે તેને શું ફલ થાય ?

(૭) વદનીક મુનિનું સ્વરૂપ શું અને તે સ્વરૂપ કેમ યરખાય ?

(૮) અમ્યક જ્ઞાન યગરની ક્રિયા કરનાર કેટલાગે ગુણુરથાને હોય, અને ક્રિયા યગરનો
પૂર્ણ સમ્યક જ્ઞાની કેટલાયે ગુણુરથાને હોય ?

(૯) શ્રી તત્ત્વાર્થ સ્વરૂપા “ સમ્યક્જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાણિ મોક્ષ માર્ગ ” એમ
કહ્યું છે અને ૪૭૦ બીજા શાસ્ત્રોમાં ‘ દસળ મહા મહા દસળ મહસ્ત સત્ય નિવ્યાણ
સિદ્ધસિતિ ચરણસદ્ધિયા, દસળસદ્ધિયા ન સિદ્ધસિતિ એના વચનથી માત્ર સમ્યક દર્શનની
અપેક્ષા રાખી છે અને મારિત્રની અપેક્ષા રાખી નથી એનો શો હેતુ ?

(૧૦) અધ્યાત્મ કેટલામે ગુણુ રથાનેથી સર થાય અને કયા મુની હોય તે હેતુ
દક્ષાતપૂર્વક લખશો

(૧૧) અધ્યાત્મ, દ્રવ્ય, ગુણુ, પર્યાય, દેન, નરક, નિગોદ, આત્મા અનત, અને,
અનેકાત એ સંબંધોનો વ્યુત્પત્તિપૂર્વક સ્પષ્ટ અર્થ લખશો

(૧૨) અન્યલિંગીઓ જૈન શાસ્ત્રોકાત આવસ્થકાદિ ક્રિયાઓ તથા આદ્યાગદિના દોષો
જાણતા નથી. તેથી તે પ્રમાણે આગરશુ પણ ન હોય નેા તેઓ શી રીતે મુક્તિ ધામી
સકે છે ?

(૧૩) જોઓ જોનાગમ પ્રમાણે મુનિ વેસ ધારે છે તેઓ સવ સમગ્રીત સદીન હોય
કે કેમ ? સુમગ્રીત રિના માન બાબવેદ આચાર્યશ્રી પાત્રમુ જુડું ગુણુરથાન કહી સકાય
કે નહી ?

(૧૪) સત્ત્વમતુ ફન મોક્ષ છે એમ મનામાં મહેન છે તેા શ્રી નાનાની મનામાં પૂર્ણ
સત્ત્વમેળ પૂર્ણમેળ દે મારેય લોણ ઉચ્ચજન્તિ એમ શા સુએ રચન છે ? અને મનામાં
સલોલજ રાખ સાતમાં ગુણુરથાને આદ્યારક મરીતો બધ, કેમ છે ?

(૧૫) સમકીત વિના, આવક કહી શકાય કે કેમ ? અને આવક કેટલામે ગુણ સ્થાને હોય ?

(૧૬) નવા જીવો ઉપજી શકતા નથી. બધા જીવો આક કર્મથી મુક્ત થઈ મોક્ષે જાય છે. અને ભવિષ્ય કાલ અનંત છે તેથી સંસારમાં કોઈ કાલે બધા રાશીનો અભાવ થઈ જાય એમ સંભવે છે તેનો શુ ખુલાસો ?

આશા છે કે કોઈથી ઉપરોક્ત પ્રશ્નોના મધાર્થ સંતોષકારક ઉત્તરો જેમ અને તેમ અતિ ત્વરાએ આ પત્રદ્વારાએ કે “જૈનપત્ર” દ્વારાજ આપવા કૃપાવંત થશો જેથી મારા જેવા જીન તત્ત્વ જિજ્ઞાસુઓને ચિત્ત પ્રસન્નતા તેના સમાધાનના નિમિત્તરૂપ થાય. જીન પશુ કેટલાક પ્રશ્નોના ઉત્તરોની અભિલાષા છે પણ આટલા ઉત્તરો પ્રાપ્ત થયા પછી આપ-શ્રીની સેવામાં મુક્તિ અભિપ્રાય છે.

—ગુલાબચંદ સોલાચંદ.

ઉપદેશકના ગુણો.

૧.

મુશ મુનિવર્ધો !

આ ચિત્રિત અખિલ સૃષ્ટિમાં—એક ગ્રહસ્થ પોતાના એક ગૃહમાં, એક ઠોડુંબિંક સ્વ-કુટુંબમાં, એક શાંતિ અગ્રેસર પોતાની શાંતિમાં, એક રાજ સ્વદેશમાં, તેમજ શાશ્વત શાંતિ પ્રીય બીટીશ સરકાર હિંદુસ્થાનમાં બાદશાહ મહારાજ તરીકે સત્તા ધરાવે છે. તથાપિ માપ્રતિક સર્વોપરી સાર્વભૌમ બીટીશ સરકાર તે પશુ પ્રખર સત્ય ધર્મોપદેશકની અચલ સન્માને સ્વીકાર શુ નથી કરતી ?

બાંધવો ! વળી આ વિશ્વમાં કોઈ અધિકારથી, કિંવા ધનથી, વા વિદ્યા વિલાસથી, અથવા કોઈ પ્રકારની કલાકલાપથી, મનુષ્ય પ્રાણી પ્રભુત્વ મેલવવા પ્રયત્નશીલ અને છે, તથાપિ જે ઉપદેશક પોતાની ઉત્તમ વાણીના શુદ્ધ પ્રવાહથી, જે પ્રભુત્વ મેલવી શકે છે, તે અવર્ણનીય-અઘોરિકજ છે. ઉપદેશ સકલ પ્રાણીની પૂર્વ કર્તવ્ય પ્રજ્ઞાલિકાની દોરી સ્વદસ્તગત કરી, સન્માર્ગ પ્રતિ વલણ કરાવવા સમર્થ બની શકે છે. અતિ હિંસક અન્યાય પ્રીય પ્રાણીને, પરમ દરજ્યાશીલ બનાવી, પરમ પ્રમાણિકતાના ઉચ્ચ શિખર પ્રત્યે આરોહણ કરાવી શકે છે.

આટલી ભમિકા વિરમીને, હવે મુવિષય તરીકે “ઉપદેશકના ગુણો” એ વિષય પરત્વે લેખક સ્વશેષિનીને આગલ મલાવવા પ્રયત્નશીલ અને છે. પ્રથમતઃ ઉપદેશક, અને તેમનાં ગુણો વિષે પ્રયક્ષરણ કરતાં, ઉપદેશક કિવા ઉપદેશ, વ્યાખ્યાતા, વ્યાખ્યાન કરતાં, શાપણ કરનાર (કારક) એ’ મર્યાદાથી શઁદો છે, ત્યારે ઉપદેશકત્વ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવા ક્યા ગુણોની જરૂર છે ? મધાર્થજ્ઞાન, સાદુજિંક મનમીધા, ઉપદેશ પદ્ધતિ.એ ત્રિપુટીની પ્રથમ અભાવશ્યકતા છે. એ ત્રિપુટીમાં અન્યતમ (શુદ્ધિ જ્ઞાન કિંવા પદ્ધતિ)નો અસ્તીકાર કરનારી, વ્યાખ્યાના મધાર્થ ઉપદેશકતા શક્તિ મેલવી શકેના નથી, રાખાતા તરીકે અન્ય

વિષયક-જ્ઞાનવાન વાચક પરંતુ ઉપદેશક વિષય પાત્રને અગ્રાત મનુષ્ય સામાન્ય પાત્ર સાત શબ્દો, પૂર્વાપર સમઘ વિશિષ્ટ શિષ્ટકમપૂર્વક ઇષ્ટ આશયને વાણી દ્વારા પ્રકાશિત કરી શકેનો નથી, પરંતુ તે વિષયનું સામાન્ય જ્ઞાન ધરાવતો હોય તે-પુણ્ય, વાક્ય ચતુર્થ, સખ અર્થ અલકાર સહિત વાણીની પાટવતા પુર સર ચિત્તાકર્ષક બાપણ-ઉપદેશ સભા સમક્ષ ગ્વા સમર્થ અને છે, સ્વાનુભવથી વિચારતા નિશ્ચય થવા પામે છે કે ઉપદેશકત્વશક્તિ એ કંદરત તરફથી નક્ષીમ મમે છે, એ અનુભવ લોક પ્રસિદ્ધ છે. સારે જ્ઞાન છે તે બાહે-ગ્નો ખોરાક છે અને બુદ્ધિ છે તે ખોરાક પરાવવાની ચુક્તિ છે-અર્થાત શાસ્ત્રીય જ્ઞાન છે તે પણ સાથે બુદ્ધિનું મિશ્રણ થાય તોજ શાસ્ત્રીય જ્ઞાનની વિશેષતા છે.

તથા ચાર્પિ “શ્રુતં માતિર્વર્ણમ્” મતિપૂર્વક શ્રુત છે-બુદ્ધિના મિશ્રણથીજ શાસ્ત્રજ્ઞાન થવા પામે છે.-ત્યારે બુદ્ધિ અને જ્ઞાન એ બન્નેની ખાસ આવશ્યકતા સાથે, ઉપદેશ પદ્ધતિની પણ તેટલી જરૂર છે. જો તે ઉપદેશકશાની ખામી હોય તો ઉપદેશ વાજ વ્યાપારનો અતિ પ્રનાદ સ્લાવતો હોય, તથાપિ તે પ્રયાસ અરથાને થવા પામે છે પ્રત્યુત દ્વંદ્વસે દાવના ઉપદેશકો માધુર્યો હાન્ય છે. અત સામાન્યત વિચારતા વિદિત થાય છે કે ઉપદેશકની મદલતા સામા છે ?-જેમની વ્યાખ્યાન કરવાની કનામા, કે વ્યાખ્યાન વિષયક જ્ઞાનમા, કિના બુદ્ધિમા, -વક્તા બુદ્ધિને અભારે શ્રાવણ પ્રતિ સમેટ અમર કરાની ઇકતો નથી, જ્ઞાનના અભાવે પરસ્પર વિરોધિત વાણીના ઉ-ચારથી કલહાદિ ઉત્પન્ન કરાવે છે, કનાના અભાવે અસ્તબ્ધ સ્તતા-મામિષ્ણતાદિ હોય કાશનો અનુભવ આપે છે અત પૂર્વાકત નિપુટી (જ્ઞાન-મતીવી, પદ્ધતિ) ને એકત્ર કરવા વિના ઉપદેશક બની શકતો નથી નથી તે નથીજ અત જહેમનું જ્ઞાન સત્ય પદાર્થ નિર્ણાયક, અને સત્ય પ્રમાણ પુર સર યુક્તિ સહ સદાયક નથી થતું, તે પુણ્ય ઉપદેશક બની શકતો નથી. જહેમની બુદ્ધિ તથ્ય તત્ત શોધી કાઢના પ્રચુટ -વિશદ અને વિશાલ દષ્ટિનાલી ન હોવાથી તેમ જ જહેમની બુદ્ધિ અને જ્ઞાનને ઉત્તેજક-ઉપદેશ પદ્ધતિ (કવા) સમાસરોના ચિત્તને ઓકર્ષક-અત કચ્છમા પ્રતિક્ષિત કરાવનાર, અને હૃદયને પીગળાવનાર, સ પૂર્ણ સાધનવતી ન હોયને, તે બાપણમારક-હિમ્ય વ્યાખ્યાતા થઈ શકતો નથી ગાટે ઉત્તમ ઉપદેશકોએ યોગ્ય જ્ઞાન યોગ્ય બુદ્ધિ અને યોગ્ય પદ્ધતિ એ ત્રિધુગીને અવશ્ય સ્વીકારવા પ્રયત્નશીલ બનવાની અત્યાવશ્યકતા છે, દાખલા તરીકે-દીપકકૃત પ્રકાશના આપણે કયા પદાર્થના ઉપકૃત છીએ ? દીવાના તેવના કે વર્તિકા (વાટ)ના ? તેવ વિના દીપક પ્રકાશિત થતો નથી, દીવા વિના તેલ કાઈ સેવા બળની શકતો નથી અને વાટ વિના દીપક મૃતક પ્રાય થવા પામે છે. અત દીપકને તેલ વિગેરેની ખાસ જરૂર છે. તેમજ ઉપદેશકને પણ પૂર્વાગત નિપુટી સ્વીકારી તે સાથે કતિપય ગુણોમાના પૈકી ‘ગુણો દીર્ઘદષ્ટિ, મમાનતા, નિજયશક્તિ, તુલનાત્મકજ્ઞાન, યોગ્યવ્યવસ્થા, શોધતા, પદ સંકેતનાકિ સદચારી ગુણો સ્વીકારવાની આવશ્યકતા છે. પ્રા-યસ્તુ એ સદચારી ગુણો આજન્મગત હોવા જોઈએ એ ગુણો જન્મ જન્મ ખીલતા જશે તેમ તેમ ઉત્તમ ઉપદેશ સરસ-બોધક, સત્ય છાપ પાડનાર, સ્વીકૃત વિષયને માક્ષાકાર કરા-વનાર, ધણા કાલ પર્વત સ્મૃતિ પયમા સ્મરણ કરાવનાર, તથ્યપર્યાં બનાવનાર, થવા પામે છે એતાવતા પૂર્વાકત ઉપદેશકત્વ શક્તિ અર્જનાર અનેક માધનો છે તે પણ અતિ ઉપયોગિ-અત એક વિશેષ ગુણ તરીકે આત્મમદ્દની ખામ જરૂર છે તે વિના શિષ્ટ ઉપદેશક ઉપદેશ બાપણ પ્રમગે રખવતા, જનજન, વ્યવસ્થાત્મક સમાસોબ દાખવે છે રગ્ય આત્મમદ્દના દ્વ પ્રકારિત હોવાથી શ્રાવણમાં બહુ પોનાની તરફ આકર્ષણ કરવા બાબતશાલી બની શકે છે.

પછી તે પુરુષ જ્ઞાનવાન હો, બુદ્ધિવાન કિંવા કલાવાન હો. કારણ કે આત્મશ્રદ્ધા એ માનવ જાતિનો સ્વાભાવિક વિશેષ ગુણ છે. એ આત્મશ્રદ્ધા, માનવના અંતરિક-માનસિક બળને અનુવક્ષી કહેવામા આવેલ છે, તથાપિ બાપણકાર-વ્યાખ્યાતાને એક મહાન સુખદે તરીકે, ચિંતાર આપતાં, તે ઉપદેશક સ્વચરીર રચના પર અત્યંત આધાર રાખી શકે છે. જો કે હૈમનો સ્વર અનુદાત (નિસત્વ યુગ) અગ્નિકારક અનાદ્વાદકારક હોય, તેમજ હૈમના વાણીરયાન અપૂર્ણ હોય, માથે સાથે સુખસુદ્રા પણ અશોભનિક-ચિંતાના કૌંક, અને હૈમનું શરીર તદન ખેડાલ-વામન (મોટ) હોય, અને ચેષ્ટા (એક્ટીંગ) હાવભાવ અસ્થાને હોય, તો તે ઉપદેશક પદને લાયક બની શકતો નથી. આત્મ ઉપદેશ એ શારીરિક-માનસિક શક્તિને ખીલવના કાલજી કરવાની અતિશય જરૂર છે. કદાચ ઉપદેશક અન્યની હરીદાર્ઘ (અનુકરણ) કરવા પ્રયત્નશીલ થશે તો તે ઉપદેશ, અનાદરતા સાથે ઉપહાસ્યરૂપ થઈ, છેવટે જ્ઞાન કારણ કરવાનો પ્રયત્ન મેળવશે ના સાથે માથે મારે કહી લેવું જોઈએ કે, આજ સમયે એકાદિ કદાચ સામાન્ય રૂપમા હોઈને પણ વડના ઉપદેશકે શ્રોતૃવર્ગ પર બિજય મેલવવા, જ્ઞાન બુદ્ધિ અને પદ્ધતિ કરતાં, મથા વડના તથા કર્તા, સરલ હૃદયી, સત્યવાદી હોઈને, સદ્વર્તન (કોરેક્ટ) પ્રતિ દર્શાવતી યજ્ઞની આસ જરૂર છે, તેજ બિજયી ઉપદેશક બની શકે છે સદ્વર્તન સદ્વિવેકને જાગૃતિ આપે છે, સદ્વિવેક સહજતાની શિક્ષા આપે છે, સહજતા વાણી જલાસમાં પ્રચુરતા તપ્ત કરે છે, અને શુદ્ધ વિચારમાં અલૌકિકતા અસ્ખલિતતા પ્રાપ્ત કરાવે છે. આ સ્થલે મારે બાગ દઈને જણાવવાની જરૂર છે કે ઉપદેશકોએ સદાચારનું ગિદાણુ લેવા કટીબદ્ધ થવાની બહુ જરૂર છે, સાથે સાથે સત્યને વલગી રહી. હૈમનીજ સેવા બળવવા સ્વયં પ્રયત્નશીલ બની અન્યને કાશીય કરવા ઉચુક્ત રહેવું જોઈએ સત્યનેજ સર્વત્ર તરીકે સ્વીકારવાથી સુખોપજેતા બની શકાય છે. અન્યથા ઉપદેશકનું જ્ઞાન સર્વને આશિષવાદને બદલે આપણ પ્રથમ પડવા સંભવ છે !, સત્યવર્તિને બદલે અપયશ મયુદગા હુમટી મારી પડશે અને તત્સર્વને જ પ્રવાસ તે પણ નિર્ધક થવા પામશે. વિશેષજ ઉપદેશક માટે એક વિદ્વાન કપિ કરે છે કે

પ્રાજ્ઞઃ પ્રાપ્તસમસ્તશાસ્ત્રહૃદયઃ પ્રવ્યક્તલોક સ્થિતિઃ

પ્રાસ્તાશઃ પ્રતિખાંદરઃ પ્રશયવાન્ પ્રામેવદ્રષ્ટોત્તરઃ ।

પ્રાયઃ પ્રમસિદ્ધઃ પ્રમુઃ પરમનોહારોપરાર્જનિંદ્યા-

ત્રીર્ધર્મ-કયાં ગુણી ગુણાનિધિઃ પ્રસ્પૃષ્ઠમિષ્ટસરઃ ॥ ?

(આત્માનુશાસન)

ઉપદેશક બુદ્ધિમદ્દાશયો !

વ્યાખ્યાના અથવા માટે ઉપરોક્ત શ્લોકમા દર્શાવેલ ઉપદેશક ગુણમાલ્યા જો નિરંતર કદમાં કારણ કરે ત્યારેજ ઉત્તમ ઉપદેશ પદવીને યોગ્ય-રીતીએ શોભાવી શકશે, ગુણ માલામાં રહેવા ગુણ સુખોપમાના પ્રથમ પુષ્પ તરીકે પ્રાગ-પ્રગાશીલ બનીને, દ્વિતીય પુષ્પ તરીકે વર્તમાન કાલિક ધાર્મિક શાસ્ત્રો, નૈતિક તત્ત્વો, તાદિક સિદ્ધાંતો, આર્થિક પારમાર્થિક ગ્રંથો, વિશ્વનિયમ પ્રદર્શક પુસ્તકો, પદાર્થવિજ્ઞાન (સ્વાભાવિક) ના શાસ્ત્રોનું મહત્વતાપૂર્વક, અભાસ (કંપસક કટીએ નહિ) કરી તમસ્પર્શી થવાની ખાસ જરૂર છે. સક

લમ્પકારોના આશય, ઉદ્દેશ, હેતુ, પૂર્વાપર સયોગો, (દ્રવ્યક્ષેત્ર કાલજાવ)નો અનુભવ મેલવીને ઉપદેશક યવાની જરૂર છે નહિ કે એક શ્રદ્ધાનો ગાંધીજી મેલવી ગાંધી બેનહું એ જોમ હાસ્યારૂપદ થવા બરાબર છે, તેમ શાસ્ત્ર હૃદય જળપાવિના ઉપદેશક બનવું તે શું હાસ્યારૂપદ, નથી ?, શાસ્ત્રસમુદ્ધતું 'ગાંધીય' તલસ્પર્શી થવા વિના કેવા પ્રકારના અતીથ ન મન્હવા કાયક પરિણામો આવ્યા ? નથી આવતા ?, દાખલા તરીકે, ગન્ધ, ઉપગન્ધ, સપ્રદાય, ઉપસપ્રદાય, યવાતું પશુ જો કાંઈ મુખ્ય કારણ હોય તો તે કેવલ શાસ્ત્રોતું યથાર્થ રહસ્ય-જાણવા વિનાજી, મારે સખેદ જણાવવું જોઈએ કે, શાસ્ત્રોના યથાર્થ પરીશીલનના અભાવે પરસ્પર નિંદા, કપા, અસપા (ગુણમાં દોષારોપણ) સ્વમન-ગંડન પન્મત ગંડન વિગેરે પ્રવૃત્તિઓ થવા શુ નથી પામી ? નથી પામતી ? અતઃ આત્મ-અધુ સન્નિવર્થો ! દ્વિતીય પુષ્પ શાસ્ત્ર પરિશીલન કરવા આત્મગોગ આપી ઉધુકન બની, ઉન્ન્ય ઉપદેશકવસકિત મેલવી પ્રખર ઉપદેશ યવાની જરૂર છે શાસ્ત્રોતું પરિશીલન કરવા-ધીજ તૃતીય પુષ્પ પ્રવ્યક્ત લોકસ્થિતિ વિશિષ્ટ ઉપદેશક બની શકે છે. ઉપદેશોએને લોક રત પબુ ખામ જણવાની રૂજ છે. જ્યાંસુધી વડતાજન મમદની રૂમી પ્રત્યે બેદરકાર રહે છે, ત્યાંસુધી ઉપદેશક પોતાના અમર્ય વચનામૃતને વિપતુ રૂપ આપવા પ્રયત્ન શુ નથી સેવતો ? વ્યાખ્યાતાએ અવસ્ય વિચારવું જોઈએ કે આત્મારે લોકોને કયા ઉપદેશની જરૂર છે, કારણકે હાલે પાશ્વિમાત્મ પવનના અતિ પ્રચારથી, અતલસ્પર્શી લોકોમાં જડવાદની ઉડી જડ સન્નજડ પ્રવેશ કરી ગએલ છે-પ્રવેશ કરે છે, ત્યારે હેમને, ચેતનવાદમાં લાવવા માટે, પદાર્થવિજ્ઞાન દ્રવ્યાતુયોગ પ્રદર્શક શાસ્ત્રોના વ્યાખ્યાનથી, -કર્મની ધીમ્મરી પુનર્જન્મ પ્રતિપાદક પ્રલક્ષ, પરાક્ષ, સપ્રમાણ પુ કિતથા, નતાળી, આત્મવિદ્યાના મોકિન બનાવવાની આવસ્યકતા છે. એકરા ધારને કે જે આત્મવિદ્યાનો શુભ ખળનો પ્રાચીન આર્થ શાસ્ત્રોમાં છે તે આર્વાચીન વિજ્ઞાન (સાયન્સ), શાસ્ત્રોમાં શ મતી શકે ?, અરે ! માધ્યનિક ચાવતી શુષ્ક નીરમ કંટાલાજનક વ્યાખ્યાન પદ્ધતિને દળુ દેટલાક દહાડા ગાન આપવાનું પસંદ કરો ? ઉપદેશ મુનિવર્થો ? જરા ગેલીંગ દર્શક કરો કે લોકમાન્ય બાપુ સુરેન્દ્રનાથ જેનરજી, અરવિંદ ધૈર્ય, મી. લાલન, સ્વાદાદ વાગિધિ ગોપાલદાસ ખરેયા, મી. વાહોગલ વિગેરે મહદયાત્રમમાં રહીને પોતાના વ્યાખ્યાનની એતુદંધર કેવી સંચોટ છાપ પાડી શકે છે. ત્યારે ત્યાંથી મુતીઓએ પણ જમાનો એલખવો ન જોઈએ ? માવત્ આધુનિક રહીનેજ કેવલ માન આપીનેજ વ્યાખ્યાતા કોણ પણ રીતે ક્રમ ઉપદેશ પદને શોભાવી શકે નહિ. આ પ્રસંગે મારે જણાવવું જોઈએ કે, અધુના જેત વર્ગમાં ચાલતી રહીએ નિરંતર એકે યાતો એ વખતે અપાતાં વ્યાખ્યાનો પબુ સાંપ્રતિક સંયોગો વિચારતાં શું ચોગ્ય ગણી શકારો ?, એ પદ્ધતિથી અમલ્ય મમય (વમ્ના ચોતા) નો વ્યય કરવા સિવાય અન્ય લાભપ્રદ કાર્ય થવા પામે છે ?, અતઃ લોક મન કેસવી અર્થાત લોકમિથિતિના ચોગ્ય અનુભવ મેલવી ઉચ્ચતમ ઉપદેશ બનવાની જરૂર છે પ્રાચીનકાલમાં પણ પૂરણ લોકરિચાતનો અનુભવ મેલવીનેજ રૂપિ મહર્ષિ પર્વાચાર્યોએ ઉપદેશની પ્રખ્યાલિકા ચલાવી છે. જ્યારે ત્યારે લોકો કેવલ જ્ઞાન વિતા અધિક તમ કળા તકે ક્ષિપ્રકંડના પ્રખલ પ્રવાહમાં લણવા લાગ્યા, ત્યારે તારે પૂર્વે મહર્ષિઓ ચોતરિક જ્ઞાન પ્રાસાદનુ અવવળન આપતા ગયા. જ્યારે કેવલ ગન્ધ જ્ઞાનમાંજ મમ થરાથી દિવા તન્કે લલાસીનતા સદ ઉપેશા કરવામા લોકો તત્પર થવા પામ્યા, ત્યારે પ્રચંડ ક્રિયાકંઠ પ્રત્યે બાજ આપનામાં આજો, દાખલા તરીકે જ્યારે મજાલિક ક્રિયાકંઠમાં પ્રચંડ દિલ્લા

થવા પામી ત્યારે શ્રીમન્મહાવીર પિતાએ અહિંસા પરમોદ્ધર્મ રૂપ ધ્વજને અપાડ કર-
કાવી તેમજ શ્રીશંકરાચાર્યે પણ જ્ઞાન માર્ગનો પ્રચાર કરી ચમત્ક્રિયાઓ નિષેધ કર્યો. અનેક
વખતે અમુક વિષય તરફ લોકો ખેંચાણા કે તરત તેથી પ્રતિપક્ષ વિષયને સન્મુખ કરતા
એ વિષયનો નિર્ણય પ્રાચીન ધર્મ શાસ્ત્રો ઇતિહાસ ઇતિહાસ થવા પામે છે. માટે સત્ય
વક્તા લોકમત રિયલિટીના અનુભવી થવાથીજ પ્રાસ્તાશ થવા પામે છે. વ્યાખ્યાતાને આશા
રહિત રહેવાની જરૂર છે અન્યથા લોક રિયલિટી સાતુકલ હોઈને જણુ જે વક્તા વ્યાખ્યાતા
આશા પાશમાં સપડાઈ જવાથી શું અનીષ્ટ પરિણામ નથી સાબ્યા? નથી લાવતા? વિવેક દષ્ટિ પુરસ્કર સદ્વિચાર શ્રેણીમાં આરોહણ કરતાં સુવિદિત યશ કે ભકિત માર્ગ
સંબંધે જૈન વૈજ્ઞાનિકો, કેવા પ્રકારની કોટીમાં ગણુના કરાવવા લાગ્યા છે! એ વિચાર
સમ્ય વાચકવૃદ્ધ સ્વયં કરી લેશે. જ્ઞાન માર્ગ સંબંધે જે અનુભવ કરવામાં આવે તે
નિશ્ચય યશ કે, આધુનિક શુદ્ધ વેદાંતિઓ માનીઓ, આશા પિશાયણીથી વચિત 'યદ્,
ઉન્નતતત્વત અતિ ગાભીર મહદર્થ સમ્યક અહંબ્રહ્મારિમ શિવોહં તત્ત્વમસિ, : મિ-
દ્વાતમાપર સોહં, સોહં સો પરમેશ્વર; કલ્યાણિક મહાવાક્યોનો ઉપયોગ ફક્ત વાણી
વિલાસમાં બતાવવા પ્રયાસ નથી આચરતા! તેમજ કર્મ માર્ગ પરત્વે, અવયોગન વિચા-
રતા પણ જણાશે કે "સ્વકાર્ય સાધયેદ્ગોમાન્" એ સૂત્રિતને ખાસ માન આપવામાં
સ્વકર્તાત્મની પરાકાષ્ટા સ્વમળય છે!!' અહુણુપણુ કલિપમ ઉપદેશકોએ એજ માર્ગનો
આશ્રય કરેલ છે.

એક મુનિ.

વ્યર્થ પ્રયત્ન.

કવ્યાલી.

અમે	વૈરાગ	વેતાઓ	વિરાગી	સહુ	પદ્ધતોથી;	
ફસાડું	ના	હવે	ફદે	તમારા	તે પ્રયત્નોથી.	૧
ખધા	જેવા	તમારા	તે	છુપા હા	સ્વાર્થના પડદા;	
હવે	ના	બોળવાઈશું	તમારા	તે	પ્રયત્નોથી.	૨
તમારા	પ્રેમનો	બદ	નજરબંદી	અહિં	કરવા;	
હવે	તાકાદ	ના	ધરશે	તમારા	તે પ્રયત્નોથી.	૩
તમારી	આંખનાં	આસુ	અમારાં	દિલને	દ્રવવા;	
હવે	ના	કાર્ય	કે	કરશે	તમારા	તે પ્રયત્નોથી.
મુઝાયા	મોદમા	જાણું	તમારા	મુખને	મટકે,	
હવે	તો	ના	મુઝાઈશ	તમારા	તે પ્રયત્નોથી.	૫
અમારી	હૃદમાનીઓ	ફના	કીધી	હજારોએ;		
હવે	તે	ના	જના	દરશું	તમારા	તે પ્રયત્નોથી.

મહે ચાહે કરી લ્યો તે જુને રસ્તે બુલવણીના;	
હવે તો ના લુલા પડશુ તમારા તે પ્રયત્નોથી.	૭
તમારા સ્વાર્થને માટે તમે આજીજી હા ! કરશો;	
અમે કાને નહિ ધગશુ તમારા તે પ્રયત્નોથી.	૮
અમારે ને તમારે શુ અમારા રાસ્ત ન્યારા છે,	
અમારા રાસ્ત ના તજશુ તમારા તે પ્રયત્નોથી.	૯
વફાદારી ખતાવીને નિયોજી મ્હોજતે મરવા;	
નહિ એ મ્હોજતે મરશુ તમારા તે પ્રયત્નોથી.	૧૦
અરેરે ! એ વફાદારી નહિ સત્યે બરેલી છે;	
ફસીએ સત્ય શુ માની ? તમારા તે પ્રયત્નોથી	૧૧
બંધે બાજી ખરે ખંતે તમે ખેલો ખૂચીયા તે,	
સમાશે દાવ નો તોએ તમારા તે પ્રયત્નોથી.	૧૨

મુનિ-પંથિક.

કૉન્ફરન્સ મિશન.

૧ શ્રી સુકુત મંડાર ફંડ.

(તા. ૬-૫-૧૭ થી તા. ૩-૬-૧૭, સં. ૧૯૭૩ ના વૈશાખ સુદ ૧૪ થી જ્યેષ્ઠ સુદ ૧૩ સુધી)
વસુલ આબ્યા ૩. ૧૫૫-૦-૦

ગયા માસ આખરની ખાકી રૂ. ૧૪૦૨-૧૨-૬

- ૧ ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ—ઉત્તર મુલગત,
લણવા ૧લા, પોંડારપુર ૫, ગાંધુ ૨૧, રણજ—જેઠ
સ્વરૂપચંદ લક્ષ્મીચંદ તરફથી રૂ. ૬, રણજ લાલ, કંપરાવી
૯, મહેર ૪, વસલ ૬. કુલ રૂ. ૭૭-૪-૦
- ૨ ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ—ગાળના.
ફંદોર ૪૨. કુલ રૂ. ૪૨-૦-૦
- ૩ ઉપદેશક મી. મુળલાલ ગ્રેમચંદ—કાઠિઆવાડ.
ખુટવડા ૬૧, કુંભલ ૨, ગાધકડા ૩, ગાધા ૭, કાળીવાડ
૬૧, ખડસવીઆ ૧૧, ખડસપર ૧, જસપગ ૮૧ કુલ રૂ. ૩૫-૧૨-૦

એકંદર કુલ રૂ. ૧૫૫૭-૧૨-૬

૨ શ્રી જૈન શ્વેતાંખર કૉન્ફરન્સ સ્ટેન્ડીંગ કમિટીની સીટીંગનું કામદાન.

સ્ટેન્ડીંગ કમિટીના રમાનિક મેમ્બરની એક મીટીંગ તા. ૧૫-૫-૧૭ સં. ૧૯૭૩ ના
વૈશાખ વદ ૪ મંગળવારે મચે-લા વાગે (મુ. ખા) શ્રી જૈન શ્વેતાંખર કૉન્ફરન્સ આંશી-
મર્મા ગણી હતી તે ૧૫૧ નીચેના ગ્રેમચંદ લક્ષ્મીચંદ તરફથી—

શેક કલ્યાણચંદ શોભાગચંદ

શેક. જીવણચંદ ધરમચંદ

રા. રા. મકનજી જુહાભાઈ મહેતા

„ હીરાચંદ વશનજી

„ મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ

„ લલ્લુભાઈ કમચંદ દવાલ

„ મોહનલાલ ફલીચંદ દેશાઈ

„ મુલચંદ હીરજી

„ ઉમેદચંદ દોલતચંદ ખરોડીઆ

„ શાંતિદાસ સાશકરજી

શેક મણીલાલ સુરજમલ

રા રા. સારાભાઈ મગનભાઈ મોદી

પ્રમુખસ્થાને શેક કલ્યાણચંદ શોભાગચંદ ખીરાબ્યા હતા.

શરૂઆતમાં આગલી મીનીટ વાંચી મંજુર કરવામાં આવી બાદ નીચે મુજબ કામ-કાજ થયું હતું.

૧. બનારસથી રાજ સત્યાનંદ પ્રસાદસીંહ તથા શેક મણીભાઈ ગોકળભાઈના પત્રો વાંચવામાં આવ્યા. આ બાબત કેળવણીની હોવાથી આ કામ એજ્યુકેશન બોર્ડને સોંપવા નક્કી થયું.

૨. પંડિત બહેચરદાસના પત્રો તથા 'પાછામલમ્હીય નામમાલા'નું પુસ્તક રજુ કરવામાં આવ્યું. તે પુસ્તકો રૂ. ૧૫૦ નાં લેવાં. અને એમણી કિમ્તે આપે તે માટે રા. રા. મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆને રૂ. ૩૫૩ મલખા પંડિત બહેચરદાસને લખ્યું.

૩. આજુ માછરોટ્ટેને જાનાજીઓ સીધા દેલવાડામાં જઈ શકે તે બાબત લખેલ પત્ર તથા આવેલ જવાબ રજુ કરવામાં આવ્યો. આ બાબતમાં માછરોટ્ટે એમણો જવાબ આપ્યો હોવાથી મુખ્યમાં પ્રોટેસ્ટ કરવા બદલે મેળાવડો કરવો. પેપરોમાં લેખો મોકલવા અને પ્રિવિન્સિયલ સેક્રેટરીઓ સાથે પત્ર વ્યવહાર કરવો. આજુ દેલવાડાના મુનીમ પાસેથી આ ઠરાવ ક્યારથી અને શા કારણથી થયો છે વિગતે હકીકત મંગાવવી, આ બાબતના ઠરાવોની કુ કોપીઓ મંગાવવી.

૪. ઓફીસમાં ચાસ લેવાનું નક્કી થયું.

૫. આજુ સાહેબ પુરણચંદજી નાહર, શેક મોહનલાલ હેમચંદ તથા ઝવેરી મોતીચંદજીનાં રાજનામાં મંજુર કરવામાં આવ્યાં, અને અમદાવાદના રાવસાહેબ શેક પોપટલાલ લલ્લુભાઈને તથા કલકત્તાના શેક રામચંદ જોશીભાઈને પ્રિવિન્સિયલ સેક્રેટરી તરીકે નીમવામાં આવ્યા.

૬. જીઆર્ગનથી મહારાજા બહાદુરસીંહજી તરફથી શીખરજીની અપીલ કર્યા બાબતના કાગળો રજુ કરવામાં આવ્યા તેની નોંધ લેવામાં આવી.

૭. રા. નરોત્તમદાસ બવાન શાહ તરફથી આવેલ પત્ર તથા પેમ્ફલેટની નોંધ લેવામાં આવી, અને ગ. નરોત્તમદાસ આ કાર્ય ઉત્સાહથી કરે છે તે મંત્રિ આભાર માનવામાં આવ્યો અને તેઓ આ કાર્ય ચાલુ રાખશે તેમ જવાબ લખવા નક્કી થયું.

૮. શ્રી જૈન એગ્રેસીએશન ઓફ દરિયાના પવ હેરંદ માસિક સંબંધીના રજુ કરવામાં આવ્યો. તે ઉપર ખૂબ ડીસ્કશન થયા બાદ એગ્રેસીએશનના એક્ટરીને લખ્યું કે મીટીંગના કામકાજની જે ખરી હકીકત હોય તે લખી મોકલશે તેને હેરંદમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે. અને હેરંદ માસિકના તંત્રીને એગ્રેસીએશનના પત્ર મોકલવા તેમનો ખુલાસો મંગાવવા નક્કી થયું.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરૅલ્ડ.

Jaina Shvetambaren Conference Herald.

પુ. ૧૩. અક ૭. વીરાત ૨૪૪૩ અષાઢ, સં. ૧૯૭૩. જુલાઈ, ૧૯૧૭.

તંત્રીની નોંધ.

૧

જૈન સંપ્રદાયમાં જૈનેતર પ્રધાનોનાં નામોનો ઉલ્લેખ—

દેવદિગણિ ક્ષમાશ્રમણ એ નામના મહાત્મા એક પૂર્વજ્ઞાન ધરાવનાર હતા એમ કહેવાય છે અને જૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે તેમણે વસંતીપુર (હાલનું વગા-કાઠિયાવાડ) માં સપ્ત એકઠો કરી સર્વ આગમો નિષિષ્ણદ કરાવ્યા હતા અને તેમાંનું નિશ્ચય નામનું આગમ પોતે પૂનર્ભાવી ઉદ્ધરી રચ્યું કહેવાય છે. તે સૂત્રમાં આર અગો ગણાવી તેને અને પૂર્વને સમ્યક્ શ્રુત કહેવું છે તે સમ્યક્ શ્રુત સમ્યક્દષ્ટિને પ્રધાનસ્થિત પરિણામે છે અને મિથ્યાદષ્ટિને વિપરીતાયે પરિણામે છે એમ કહી મિથ્યાશ્રુત ગણાયું છે કે—

મિચ્છાદિદ્વર્ણિ સચ્ચંદ્ર બુદ્ધિમદ્ વિગપ્પિયં તં મારહં રામાયણં દંધીમાસુર-
વલ્લં કોઢિલ્લવં સમગાદિયાઓ સોઢમુહં કપ્પાસિયં નામસુહમં કળગસત્તરી વડ્ડસેસિયં
બુદ્ધવયણં તેસિયં કાવિલિયં લોગાયયં સઙ્કિતંતં માદરં પુરાણં વાગરણં મારગવયં
પાયંજલી પુસસદેવય લેહં ગણિયં સઙ્ગરૂયં નાદયાઈ અહવા વાવત્તરિકલાઓ વત્તા-
રિવેયા સંગોવગાણ્યાઈ—મિચ્છાદિદ્વિસ્સ મિચ્છત્તપરિગાદિયાઈ મિચ્છસુયં ઇયાઈ ચેવ
સમ્મદિદ્વિસ્સ સમ્મત્ત પરિગાદિયાઈ સમ્મસુયં—અહવા મિચ્છાદિદ્વિસ્સ ઇયાઈ ચેવ
સમ્મત્તસુય—કમ્હા ? સમ્મત્તહેવત્તણઓ જમ્હા તે મિચ્છાદિદ્વિયા તેહિં ચેવ સસમર્ણિ
ચાઈઆ સમાણા—કદ સપકવદિદ્વિઓ ચયંતિ સે ત મિચ્છસુયં

—નિશ્ચય ૧ ૩૬૦ થી ૩૮૪

—મિથ્યાદષ્ટિઓએ સ્વચ્છદ બુદ્ધિમતિથી વિકલ્પિત (શ્રુત કરેલ છે) તેમાં (આ
મયો વગેરે છે) આરત (મહાઆરત), રામાયણ દંધીમ સુદ્ધ ? કોટિવ્ય (આશુકપનું
અર્થસાત્ર વગેરે), મહાસાદિક (૧), બોદિપુષ્પ ૧, મર્પામિક (૧) નામસુદ્ધ ? કણ્ઠાદસતરી
(સાખ્ય) સત્તિ, બુદ્ધવગ્ન (બોદિસાત્ર), તેમિય (ત્રેતસિક ?), કાપાલિક (કપીકનું સાત્ર),
સાકાયત (આર્વાક), સ્થિતિ (તંત્ર), માદર (વ્યાસ) પુત્રણ આરણ્ય, આગત (કીમ્હાભાગ
વન), પાત-૪૪ (મોમસાત્ર), પુણ્દેવ (કૃતિમ્મ ?), સેખ (સેખન સાત્ર), ગણિન,

સકુન રૂપ, નાટકો, અથવા બહોતર કલાઓ, આ વેદો, અગોપાંગ ધ્યાદિ—મિથ્યાદષ્ટિને આ શાસ્ત્રો મિથ્યાત્વપરિગૃહિત હોવાથી મિથ્યાશ્રુત છે, સમ્યક્દષ્ટિને આ સમ્યક્ત્વપરિગૃહિત હોવાથી સમ્યક્શ્રુત છે—અથવા મિથ્યાદષ્ટિને આ સમ્યક્શ્રુત કેવી રીતે થાય ? (ઉત્તરમાં) જેમ સમ્યક્ત્વ-હેતુથી (સમ્યક્શ્રુત તરીકે પરિણામે છે તેમ) મિથ્યાદષ્ટિઓ પોતાના સમગ્ર સમય એટલે સિદ્ધિતાથી પ્રેરાયેલા યજ્ઞ કોષ સ્વપક્ષની દષ્ટિઓ એટલે દર્શાવે તજે છે. આ પ્રમાણે મિથ્યાશ્રુત (કહેવામાં આવ્યું.)

૨

પત્રકારની ફરજો—

.....It cannot be too earnestly insisted upon, that journalism implies a public trust, and carries with it, whether we will or no, responsibilities of a moral order. Every journalist is under an implied pledge to his readers, that he will tell them the very truth of things as he apprehends it. If he errs as to facts, it must be honest, unconscious error into which he has fallen and not the twisting and distortion of matters to suit a purpose or cause he has in hand. Journalism of any other order is an offence against morals and the just abhorrence of upright minds.....In the head there can be no clear vision, while the heart and sympathies of a man are wrong".

પત્રો કેવાં હોવાં જોઈએ એ માટેનો ખરો ખ્યાલ જ્યારે પત્રકારને પોતાને ન હોય તો પછી શોકોના તેની પ્રતિષ્ઠા તથા ગૌરવ ક્યાંથી પડી શકે ? આપણી જૈન એ. તામ્બર મૂર્તિની સમાજમાં જે જે પત્રો (કે જેમાં અઠવાડિક, અને માસિકનો સમાવેશ થઈ જાય છે) છે તેમાં (૧) કેટલાંક અમુક સંસ્થા તરફથી આવે છે અને તેના અધિપતિ ઝાંતરરી તંત્રી તરીકે કાર્ય કરે છે જ્યારે (૨) બીજાં ખાનગી માલિકીના છે. જે સંસ્થા તરફથી ઝાંતરરી તંત્રી દ્વારા આવે છે તેમનામાં તે તે સંસ્થાના હિત જાળવવા ઉપરાંત સમાજની સેવા કરવાનો આશય રહે છે, જ્યારે ખાનગી માલિકી ધરાવતાં પત્રોમાં પોતાને નફો કરવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હોય છે. એક ધધા તરીકે પત્રકારનો ધધો ખીલવવામાં જે સાહસ, અને સંદનશીલતા તથા પરાક્રમ અને પ્રામાણિકતા જોઈએ તે જો ન હોય તો તેનો ઉપયોગ બહુ ખરાબ રીતે એટલે કે અધમ ગતિમાં થાય છે.

પત્રકારનો ધધો માત્ર ઉદરભરી તરીકે નથી,—સ્વાર્થ પરાયણતામાં મશગુલ રહી પૈસાની ખાતર જનસમાજના પ્રગતિને બાધક તત્ત્વોને વેરવા માટે સર્ગયોગે નથી પણ સમાજની નાક તપાસી તેને અતુકેશ દવારથી નવજીવન આપવા, ચૈતન્ય રસ રેડવા અને સમાજમાંથી મડો દૂર કરી તેમાં સુધારો સ્થાપવા માટે છે. તેજ ધધો એક પત્રકારને અને રૂબરૂ ચેતાવ્યું હતું તેમ જેવી રીતે સ્વર્ગમાં લઈ જનાર છે તેવીજ રીતે સાતમી નરક જેટલી અપોગતિને ધહોગાડનાર પણ છે.

ખરા પત્રકારનું એ કાર્ય નથી કે જ્યાં બે તડ હોય—જ્યાં બે સામસામા પક્ષો અંધારા હોય ત્યાં ચોરને કહે તું ચોરી કરજે, ને ધણીને કહે તું જાગતો રહેજે. એવી પોલીસી, કે 'ભેંસ પાઘડી તાણી ગઇ' એવું ગામઘણ વાક્ય બોલનાર આપાધીયાની પોલીસી રાખવી.—તેમ તેણે દરેક જાહેર મેળાવડાઓના પ્રસંગે તેના સંવાલકો પાસે પૈમાની જાણ માગવાની નથી. આ પૈમા ન આપે તો અમુક ખરાબ લખી તેમને હીજા પોને પાડશે એવી જીક અને ધમકી આપી પૈસા કઢાવવાની નથી. તેમ નાના પોરીયા ગારક જગ કોઇનો વાજની પશુ તીખો તાણો આવે તો અંગત દ્વેષથી તેની સામે ગાળગમોચ, અને જૂઠાણુ બર્થો બકવાદ કરવાનો નથી. પૈસાની લાંચ લેવાની નથી. આ પૈસાને ફાટા મૂકવાના બદાના નીચે આ જાહેર ખમગ રૂપે લઇ તેઓને ખોટા પક્ષ લેવામાં અને જી જીને લેવા દેવામાં અને તેની સામે બ્યાજની દલીલવાળા આવેલા લેખોને પ્રકટ ન કરવામાં પત્રકારે પોતાના ધધાને લઇ જવો જોઇતો નથી. પત્રકારને ધધો મિગરલ છે અને તે સંબંધે ઘણું કઢી સકાય તેમ છે તો તે હવે પછી પત્રકારોની કૉન્ફરન્સ બરવા સંબંધે લખિતાં જાણવીશું.

૩

જૈન ધર્મપર આવેલા આક્ષેપો—

શ્રી. હર્જઈ વોરન આપણા પ્રસિદ્ધ તરખગાની અ. વીરચંદ રામવંદ ગાધીના હસ્તથી દીક્ષિત પ્રાપ્ત—જૈન છે. તેમણે પાશ્ચાત્ય દષ્ટિથી જીવનના મહાન્ સિદ્ધાંતોના સમાધાનમાં જૈનધર્મ, એ નામનું અગ્રેજીમાં પુસ્તક રચેલ છે તેની સમાલોચના લંડનના આર્કલે રિપ્પી નામના માસિકે લીધી છે, તેમાં નીચે પ્રમાણે આક્ષેપો આવ્યા છે:—

• (૧) જૈનધર્મ એ સરસ અને વાદવિવાદ મંસ્ત છે.

(૨) તેનામાં ધર્મ નથી અને તેથી હૃદયવચરનો ને ધર્મ છે.

(૩) "સર્વગુનો જીવ સર્વ જાણે, પશુ કરે નદિ કાંક" એવી વાત આકર્ષક નથી એવું નહિ પરંતુ ગિથ્યા—અગાનથી બરેલ છે.

આ સંબંધમાં કોઇ પણ જૈન યોગ્ય લેખ લખી મોકલાવશે તો ફૂપા યશે; અને તે પ્રકટ કરવા માટે અમે ચૂકીશું નહિ.

૪

આપણી ધાર્મિક સંસ્થાઓ—આના સંબંધમાં અમે જાણતા વખત કોઇને કોઇ એક વા વધુ સરેયા લઇ અમારા વિચાર પ્રદર્શિત કરતા જઇએ છીએ. સામાન્ય રીતે સર્વ સંસ્થાના ત્રણ વિભાગ પાડી સકાય—૧ કેળવણીને લગતી, ૨ સમાજને લગતી, અને ૩ પુસ્તક પ્રચારક. કેળવણીને લગતી સર્વ સંસ્થાઓની હકીકત મેળવવા માટે જૈન એન્કુક્સન જોડે ખાસ કાર્મો છપાવી દરેકને મોકલી આપ્યાનો પ્રયાસ કર્યો છે અને તેને પરિણામે સો બે સંસ્થાઓ તરફથી તે બરાબરે આવી ગયાં છે. તે પરથી બારીક રીતે કહેશે માર ભવિષ્યમાં મુકવામાં આવશે. સમાજને લગતી સંસ્થાઓમાં આપણી કૉન્ફરન્સ, આજીવંત કલ્યાણજીની પેટી,—જૈન એસોસીએસન આદિ છંડિયા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે, તેમાં કૉન્ફરન્સ સંબંધી જુદી જુદી હકીકત આ પત્રના દરેક અંકના છેલ્લા આઠ પૃષ્ઠમાં આવે છે, તે ઉપરાંત તેના તરફથી રિપોર્ટ વાર્ષિક—દ્વિવાર્ષિક આદિ બહાર પડે છે. જૈન એસોસીએસનના રિપોર્ટ બહાર પડે છે અને તે સંબંધી થોડા થોડા વિચાર કદાચ આ પત્રમાં આવે છે, આજીવંત કલ્યાણજીના તરફથી શું શું બને છે તેનો હેવાલ વાર્ષિક કે

બાર વાર્ષિક બહાર પડતો નથી તેથી કંઈ બહાર આવતું નથી, પણ એટલું સમજાય છે કે તેણે પોતાનું બંધારણ ધડ્યું છે ને જૂને ચીથે જે કામ કરતી આવી છે તે પ્રમાણે કરતી જાય છે. થોડા થોડા સુધારા હમણાં થવા લાગ્યા છે. પુસ્તક પ્રચારક મંડળને નામે જૈન ધર્મ પ્રચારક સભા, આત્માનંદ સભા, શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ વગેરે સંબંધી તેગનાં પુસ્તકોનું અવલોકન લેતાં અમારા તરફથી કંઈક લખાય છે. કેળવણીને લગતી સંસ્થામાં આપણી બોર્ડિંગો ખાસ અગ્રસ્થાન ભોગવે છે અને જૈનોમાં કેળવણીના પ્રશ્ન સંબંધી વિચાર કરતાં બોર્ડિંગોની ગણના કર્યા વગર કદી પણ ચાલે તેમ નથી. હાલમાં સિદ્ધક્ષેત્રની યાત્રાએ જવાનું યતાં ત્યાંની સિદ્ધક્ષેત્ર બાલાશ્રમની સંસ્થા જોવાનું બની આવ્યું તેથી તે સંબંધી અત્ર જે ત્યાં જણાવવામાં આવ્યું હતું તે અત્ર નીચે નિવેદન કરીએ છીએ.

૫

સિદ્ધક્ષેત્ર બાલાશ્રમ—

તા. ૩૧-૫-૧૭ ને રોજ આ સંસ્થાના દર્શન કરવાની તક પ્રાપ્ત થઈ હતી. સાધન વિનાનાં અને સામાન્ય રિયતિનાં ન્હાનાં બાળકોને શરીર પોષણ અને મનની કેળવણી મેળવી આપવા માટે જૂદી જૂદી સમાજમાં ખાસ સંસ્થાઓની આવશ્યકતા સ્વીકારાઈ છે અને તેથી તેવી એક સંસ્થા જૈન સમાજમાં ‘બાલાશ્રમ’ ના સુદર નામથી જોવામાં આવે એ વાત આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે. આવી સંસ્થાઓ એક રથજેન એકની, સંખ્યામાં જ નહિ, પણ અનેક રથજે અનેક ઉભી થવી જોઈએ છે, છતાં જ્યાં મૂળમાં એક પણ સંસ્થા ન મળે ત્યાં દશેક વર્ષથી આ એક સંસ્થા ઉત્પન્ન થઈ પણ બર થઈ ઉદાર શ્રીમંતોના આશ્રય તળે ઉપયોગી કાર્ય વ્યવસ્થિત રીતે બજાવે જાય છે એટલું પણ જૈન સમાજને માટે માન ઉત્પન્ન કરે તેમ છે.

ખંતીલા, હેરંદીલા અને કાર્યદક્ષ શ્રીમંતોએ આ સંસ્થાની ખાંલ પકડી છે તેથી આ સંસ્થાના ઉન્નત બવિષ્યની આશા રહે છે. પાલીતાણાનું ક્ષેત્ર પસંદ કરવામાં યાત્રાળુની ઉદારતાનો લાભ મેળવવાની સારી આશા—એજ કારણ હોઈ શકે છે. કાઠિયાવાડમાં કેળવણી માટે બીજાં અનેક ઉત્તમ ક્ષેત્રો જેવાં કે ભાવનગર અને રાજકોટ છે. રાજકોટ કાઠિયાવાડનું કેન્દ્રસ્થાન ગણી સકાય તેમ છે અને ત્યાં અનેક શાંતિઓએ બોર્ડિંગ-અનાયાશ્રમ આદિ કરેલ છે ત્યાં આવી સંસ્થા હોય તો ધણી સંગીન કેળવણી પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે ને અત્ર સૂચન તરીકે જણાવું છું કારણ કે આ સંસ્થાનું જાણકતું અને મજબુત ફંડ થઈ જાય તો આ સૂચના પ્રત્યે દૃષ્ટિ ફેંકી શકાય તેમ છે.

વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા પચાસ નજીક છે અને હાલના ફંડની રિયતિપર લાસ રાખતાં તેટલી સંખ્યા સારી ગણાય. વિશેષ સંખ્યા રાખી શકાય તેમજ અનેક સુધારા કરી શકાય તે માટે એ આવશ્યક છે કે હાલના તેના આશ્રયદાતાઓ મન પર વાત લઈને એક કાયમ બંડોળ મેળવવા માટે બધા પ્રયત્નો કામે લગાડે.

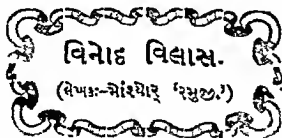
કેળવણીમાં વિદ્યાર્થીઓનો ગુજરાતી અંગ્રેજી અભ્યાસ પાલીતાણા ગામની શાળાઓમાં મોકલાવી કરાવવામાં આવે છે, તેથી તે કેળવણીનો આધાર તે તે શાળાઓમાં જવા પ્રકારનું શિક્ષણ અપાય તેના પર રહે છે. ધાર્મિક અભ્યાસમાં મોટી સંખ્યા બે પ્રતિક્રમણ શિષ્યવામાં રોકાયેલ છે. ગોખણ તેથી થાય છે, અને તે આવશ્યક પત્ર છે, પણ તે અર્થ

વિવેચન, હેતુ આદિની સમજ સાથે આપવાની જરૂર છે. તે ઉપરાંત યા તેને બદલે તત્ત્વવાર્થ સૂત્ર મોઢે જ—ગોખલ્લી કરાવાય તો ઉત્તમ થશે. ક્રિયા કાંડની સાથે દર્શન-શીલસૂત્રી—તત્ત્વજ્ઞાનના શિક્ષણની ખાસ અગત્ય છે તેથી જીવ વિચાર અને નવ તત્ત્વ આદિ બહુ સુંદર પદ્ધતિએ હેતુ વિવેચન પૂર્વક બાળકોના હૃદયોમાં ક્ષાવવાથી ધાર્મિક કેળવણીનો હેતુ સરે તેમ છે. આ વક્તવ્ય દરેક જૈન શિક્ષણ સંસ્થાને માટે છે.

વ્યવસ્થા નિયમિત અને યોગ્ય નિયમ પર રચાયેલી છે જૈન સંસ્થાઓનું અધ્યપતન સર્વત્ર સુવ્યવસ્થાના અભાવે યથું છે, ધાય છે અને યજે એ વાત પ્રસિદ્ધ છે. પણ આ સંસ્થા સુવ્યવસ્થિત ચાલતી જોતાં તેનું ઉર્ધ્વ ગમન—ઉત્તમ પ્રવાણ નિઃસંદેહ હાલ જણાય છે.

આટલા વિચારો પ્રથમ દર્શને થયા તે જણાવ્યા છે. દરેક બાળતની ઝીણવટમાં જવાનું, વિદ્યાર્થીઓની પરીક્ષા લઈ તેમના જ્ઞાનની કમોટી કરવાનું સમયતા અભાવે બની શક્યું નથી. તેથી તેમ કરવાનું અવિધ્ય માટે રાખી હાલતો આટલું કહી વિરમું છું.

—આ પ્રમાણે પંચમ જ્યૌર્જના જન્મ દિવસે (૪-૬-૧૭) ના દિવસે પાત્રીતાણમાં સંસ્થાની વિઝિટર્સ બુકમાં જે વિચાર જણાવ્યા હતા તે અત્ર મૂક્યા છે. આ સાથે એ પણ કહેવું પડશે કે જૈન સંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા કે જે મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજીના હસ્તક નીચે ચાલતી હતી તેની પણ મુલાકાત લેતાં જણાયું હતું કે તે પાઠશાળામાં અંગ્રેજી શિક્ષણ આપવામાં આવતું તે તો બરાબર અપાયું નહોતું એમ પરીક્ષા લેતાં લાગ્યું. ધાર્મિક શિક્ષણને સંસ્કૃત શિક્ષણમાં બહુ ઓડ ખામી દેખાઈ. આને હવે ગુરૂજી એવું નામ આપી સુધારાપર મૂકવાને પ્રયાસ કરવામાં આવે છે પણ તેના સંબંધીની હકીકત જૈન પત્રમાં વાંચતાં અમેને તેની જે યોજના કરવામાં આવી છે તે પરથી એમ જ લાગે છે કે જૂદી જૂદી સંસ્થાઓ એક જ પ્રકારની એક જ રચને કાઢવાથી કંઈ વિશેષ સંગીત ફાળે થવાનો નથી. નામ ગમે તે આપવાથી કાર્ય કંઈ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત થતું નથી. અમેને તો દૃઢ રીતે એવું લાગે છે કે જો તે સંસ્થા આ વ્યવસ્થિત રીતે ચાલતી સિદ્ધક્ષેત્ર બાલા-અમની સંસ્થા સાથે જોડી દેવામાં આવે તો ઉદ્દેશ વિશેષ પ્રકારે અને સુંદર રીતે સમવાશે. હમણાં આટલા વિચારો બસ થશે. વિશેષમાં મે ૧૯૧૭ ના ગુજરાતી ચિત્રગય જગત નામના માસિકના અંકમાં ‘અનાય આત્રમ વિષે જે બોલ’ એ પર ૭૭ મે પૃષ્ઠે જે મહાત્મા ગાંધીજીએ જે ઉદ્ગાર કહાડ્યા છે તે પર ખાસ ધ્યાન ખેંચીએ છીએ.

[જૈન શાસ્ત્રમાં ‘હારય’ ને પાપરચાનકોમાંનું એક માનવામાં આવ્યું છે; હારયનું નામ પડે ત્યારથી તો એ ગાંડ અને બમો મૈત્ર દર ભાગવું જોઈએ કે જેથી પાપ બાકીને

ગળે ન વળગે. અમારા મિત્ર મોંશ્યોર 'રમુછ' કે જે ક્રાન્સ દેશ વાસી છે, અને જેમણે જેન શબ્દિત્ય અને શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ, મનન તેમજ નિદિધ્યાસ કરેલ-છે તેઓ 'હાસ્ય' નો અર્થ 'ખડખડ હસવું' એટલોજ કરે-છે અને તેના આધારરૂપે સંતરસો દલીલો રજૂ કરે છે. તેમની દલીલોથી હારીને, તેમજ કેટલાક બેતો જેઓની મુરત નિરંતર રડતીમુરત જેવી છે, અને જેઓ વ્યવહારે આચારે રસહીન લુપ્તા મુકા અને વિચારે પરમાનંદ મેળવવાનાં પ્રથમ પગથીયારૂપ આનંદ વગરના-એતન વગરના જડ જણાય છે તેમને આનંદી હસમુખા અને તેજ બનાવી દેવાનું મોં. રમુછએ માથે લેવાથી તેમજ તેના બદલા તરીકે કાંઈ પણ લીધા સીવાય પોતાને ખર્ચે હીમણે અને જેખમે આંહી આવવા તેઓ સાહેબ તૈયાર હોવાથી અમારા નિમંત્રણનાં પરિણામે તેઓ- હેરેલડનાં આહવાની સેવા બળવવાની આજ્ઞથી-શરૂઆત કરે છે. પાશ્વિમાત્ય રૂઢી પ્રમાણે મોં. 'રમુછ'ની અદ્વલી ઝાળખાણ કરાવી હવે મોં. 'રમુછ'ને તેની-પોતાની ફેંચ રૂઢી પ્રમાણે તમારી સાથે પોતાની મેળેજ ઝાળખાણ કરી સેવા અતુળા આપીએ છીએ.] તાંત્રી.

પારીસથી અદાર માધલ દૂર એક નાના ગામડામાં હું કાટવાલ તરીકે કામ કરતો હતો ત્યારે મારા બંગલાની પાસેનાં પડોશમાં એક આર્મીનીયન રહેતો હતો. ગામડાનો કાટવાલ એટલે લાંડનનો મેયર, મુળદેને શેરીફ અને હિંદુસ્થાનનાં ગામડાનો ચોરા-પરેલ: આ સર્વે સરખાં. મારની મોટાઇ પ્રમાણે હકુમત અને સત્તામાં તો ફેર હોયજને ? તે આર્મીનીયનનું 'પોરીયુ' (child; I don't know it was male or other- wise; that's why, you see.) બહુજ તોણની, રાડીયું, મરતીખોર અને કક-ળાટીયુ. તેનાં ધરનાં માણસને તો જવવા ન હીએ પણ મને અને મારા કુટુંબને પણ પીડા-કારક થઇ પડ્યું. આર્મીનીયને બહુજ કંટાળી એક દિવસ મારી પાસે કવિતામાં ફરીયાદ રજૂ કરી. તેનો ઉપાય પણ મેં પછમાં તેનાજ રાગ, તાન મુર આભાર અને ભાનમાં આપ્યો. આ રહ્યું તે કાવ્ય આખે આખું.

પીડારૂપ પોરીયુ.

- આર્મીનીયન — અરે કાઈ ઉપાય બતાવોને
(ફરીયાદ નં. ૧) મેલા ઘેલા બગડેલાને, કાઇ કંઈ સમજવોને. અરે.
“ છતું રીતું રીયું ” રડતું, બધેય દુર્ગંધી પાચરતું.
જ્યાંથી ત્યાંથી ખાખા કરતું
- મોં. રમુછ (ઉપાય). યપ્પડ એક સળાવોને. અરે.
- આર્મીનીયન — નામજ લેતાં ગાળો મોડે, બાકી બટકાં ભરવા મોડે
(ફરીયાદ નં. ૨) નીમાજ પડતાં મરીદ વગળી
- મોં. રમુછ (ઉપાય) — ડોકયા છટકાવોને અરે.
- (આર્મીનીયન) સર્વ સામને ધૂળ હરાડે, દયેળી મોઢે ચંદ્રજ મોઢે,
(ફરીયાદ નં. ૩) હંમેથી નીચે પડીએ
- મોં. રમુછ (ઉપાય). (તા) સોટી જેરા મમકાવોને—અરે.

(આર્મીનીયન) શીખ જગ નહિ' દિલમાં ધરતું, જ્યાં ત્યાં પડતું ને આજડતું,
(હરીયાદ નં. ૪) માંડ' પડતું ડચકાં ભરતું,
મો. રમુજી (ઉપાય છેલ્લો) પીડા પૂરી પતાવોને—અરે

આર્મીનીયનની સાંખી સચક હરીયાદથી તો હું કંઠાળ્યો. ' પોરીયા ' ને કહ્યું કે જરા માણસ થાને ! શું કામ સખ કરતુંએ નથી ને કરવા રેતુંએ નથી ! ! નહિ તો પછી બેટ્રેમજી જરા અપાટો બતાવવો પડશે ! ! !

તમે શુ ધારો છો મારા (સુઝા નહિ પણ) લીલા દમતી અસરની હંડાઈતું
માપ ? ચુપ ચાપ :

* * *

સ્વરાજ્ય ! સ્વરાજ્ય ! ! સ્વરાજ્ય ! ! ! જોઈતું હોય તો આવો; સ્થેયો સરસ્તો બતાવું. શા માટે સરકાર પાસે મગિલો અને નાહક હેરાન કરો છો ? બોલો ! તમારે કેવા પ્રકારનું સ્વરાજ્ય જોઈએ ? સ્થાનિક સ્વરાજ્ય કે આખરે આખું સ્વરાજ્ય ? જો સ્થાનિક સ્વરાજ્ય જોઈતું હોય તો યદ્દ જાઓ ઓ મહાવીર જૈન વિદ્યાલય'માં ' વિદ્યાર્થી ' તરીકે દાખલ ! અને આખું સ્વરાજ્ય જોઈતું હોય તો યદ્દ જાઓ 'શ્રી સંયુક્ત જૈન વિદ્યાર્થી શૃદ્ધ'માં 'જન' તરીકે દાખલ ! ' બસા માણસ ! સ્વરાજ્ય બક્ષનારી—આવી સરચાઓ ધમ ધોઠાર'આલે છે અને કંડે ઠોકડું બેઠું છે ત્યારે સરકાર માળાપને શું કામ હેરાન કરો છો અને જ્યાં ત્યાં હુંડયા કરો છો ! ! ! હું તો તમને માર દહને બસામજી કહું છું કે વેપાર ધણો, નોકરી ચાકરી, શોધાઇ, પડીતાઇ છોડી દહને બની જાઓ ' વિદ્યાર્થી ' કે ' જન ' હવેરાકત ' વિદ્યાલય ' કે ' શૃદ્ધ 'નાં જો સ્વરાજ્ય જોઈતું હોય તો. બાકી ધેર બેઠા સ્વરાજ્ય મળે તે અર્ધું અને અધૂરું અને સ્થાનિક સ્વરાજ્ય મળે તો તો ઝાંડુ બત્તી ઈત્યાદી ઇત્યાદી Homo Municipality ની દરજ્જે બાળવવાની, સમજવાને !

* * *

હું તો ત્યારનો વિચારજ કહું છું ! ક્યારનો ? જ્યારથી ' શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય 'નો બીજો વાર્ષિક રીપોર્ટ—ગોડીજીનાં મદોરમાં ભરાયેલી સભા સન્મુખ રજુ થયો ત્યારનો, કે ' વિદ્યાલય 'ના વિદ્યાર્થીઓ 'ને ' શૃદ્ધ 'નાં ' જન 'ની માફક આખું સ્વરાજ્ય કેમ નહિ આપ્યું અને સ્થાનિક સ્વરાજ્યજ બસવામા આપ્યું ? જરૂર તેમાં કંઈક ભરમ—બેદ હોવો જોઈએ, નહિ તો આટલો બેદ શા માટે રહે ? એક આવેલું છે એન્ડ હર્સ્ટ રોડપરુ ત્યારે બીજું છે પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટપર બનને છે તો મમાન દવાવાળા લતા જોટરે કનેડા અને હિંદની માફક હવા પાણીનો ફેર નથી ત્યારે ? હું તમનેજ સુધુધુ કે ત્યારે કોરણું શું ? વિદ્યાલયનું સ્થાન બીજા ત્રીજા મળસા હિપ છે અને શૃદ્ધનું સ્થાન ચોથા મળસા ઉપર છે તેથી ? કે સ્થાનિક સ્વરાજ્ય બક્ષનાર વિનીત વિચારનાં અને સ્વરાજ્ય બક્ષનાર ઉદામ વિચારનાં છે તેથી ? કાંઈ તોડ નીકળતો નથી— પશું, સખર ! કહાચ એમ કાં ન હોય કે ' વિદ્યાર્થી 'ઓ અને ' જન 'ઓની કાર્યવાહક શક્તિ અનુમાર

નવાજેશ થઇ હોય । એ બનવા જોગ છે. પણ ન બનવા જોગ કશું નથી એમ મારી નેપોલીયન દાદા કહી ગયા છે એટલે કાંઈ નક્કી કહી શકાય નહિ. રહું ત્યારે !

* * * *

‘શ્રી સંયુક્ત જૈન વિદ્યાર્થી શૃદ્ધ’ની હૃદયાર્પન ક્રીયા—સમયે ઝાલરા પાટણના નરેશ પ્રમુખ સ્થાનેથી લગાવેલો ફટકો મને યાદ આવે છે. મહારાજ કહે કે ‘જૈનોમાં ‘સ્વમાન’ના તત્વની ગેરહાજરી જોવામાં આવે છે માટે તે તત્વ ખીલવવાની જરૂર છે. કાંઈક કાંઈક કંઈક કંઈક તો વાણીઆ ભાઈની મુછ નીચી કરી સહન ન કરવું જોઈએ ’ મને લાગે છે કે મહારાજની સમના જૈન કોમની ખાસીયતના પૂર્ણ પરીચયના અભાવના પરિણામે યદ હશે. ક્રાન્સથી આવ્યા પછી જૈનો સાથે મારે થયેલા સમાગમમાંથી પરિણમેલા અનુભવ પ્રમાણે તો એક જૈન જો બીજને કંઈ કહે કે કરે તો જોઈ લ્યો મળ ! જૈનો જૈન હવે શ્વાનવદ્ ઘુર્ણરાયતેનો ધાટ યદ પડે ! આખી સાત પેઢી—ભૂત અને ભવિષ્યની—ને સુધી નાંખે ! જૈનોનાં પત્રોમાં જો ઘોળા ઉપર કળા રૂપે આવા દાખલા મોજુદ છે. કાણુ કહે છે કે જૈનોમાં—વાણીઆઓમાં ‘સ્વમાન’ નથી ?

* * * *

ક્રાન્સથી મારી પધરામણી મુખ્યમાં યદ ત્યારે મને લાલખાગમાં ઉતારો આપ વામા આવ્યો હતો. મારો સરસામાન ગોઠવવાની વ્યવસ્થા કર્યા બાદ હું આમતેમ લદાર મારતો હતો ત્યારે એ મિત્રો વચ્ચે વાતચીત ચાલતી સાંભળી. હિંદુસ્થાનના લોકો કેમ યોગતા હશે એ સાંભળવાની મને છતાંસા યદ અને જરા દૂર ઉભો રહી હું સાંભળવા માગ્યો.

હેલો—બધ કરાવ્યું હો !

બીજો—શુ વળી ?

હેલો—શુ વળી શુ ? હેર૬૬ ! બીજું શુ ! !

બીજો—કેવી રીતે ! જરા ખુલાસો તો કર.

હેલો—ખુલાસો શુ, તેની જામજ બધ કરી નાંખી, મોઢે તાણું જ લગાવી દીધું. પુછ્યું કે આવુ કેમ છાપો છો અને આવુ કેમ નથી છાપતા ? જવાબજ નહિ.

બીજો—પછી ?

હેલો—પછી પછી શુ પુછો છે ? કાંઈ સમાયણ માડી છે ? હવે તો કાંતો હેર૬૬ નહિ અને હેર૬૬ હોય તો તે તત્તી નહિ. જોને હવે શુ પરિણામ—”

હું તો ગમરાયો કે ક્રાન્સથી છેક આંકડો સુધી આવીને હું તો હેર૬૬ સાથે ફર્યો; પરંતુ મારા નત્રી મિત્રની સાથે એ જાગતમાં ખુલાસો યતાં હું ખૂબ, ખૂબ હસ્યો.

Well, Ta Ta ' we meet next month, Eh !

વિશુદ્ધાની વિશ્વસેવા.

લેખક:—રા. દેવસ્ય.

મકરણ પહેલું.

આકસ્મિક મુલાકાત.

મન્ય લાંડન શહેરના વિશાળ અને રમણીય 'હાઇડ-પાર્ક' નાં એક વલ્લરીવેષિત ઓળંગુદનાં બાંક ઉપર લગાઇમાં ધાયલ થયેલા એક શીખ સરદાર પોતાની બાલુમાં બેઠેલી હિંદી નર્સ સાથે રસભરી વાતમાં ગુથાયો હતો. 'માને'ની પ્રખ્યાત લગાઇ કે જેમાં મિત્ર-રાજ્યોએ દુરમનને મારી હડાવ્યા હતા તેમાં આ શીખ સરદાર ભયંકર રીતે જખમી થયો હતો. અને પ્રથમ તો તેની ખચવાની આશા પણ નહોતી. 'શેવ'માંથી હોલી ગાળાઓથી તેનું માથું અને મોઢું વિધાઇ ગયું હતું પરંતુ સહુમાંએ તેની આખોને જરાપણ બાંચ આવી નહોતી. હવે તેને સારી રીતે આરામ થયો હતો તોપણ માથામાંના બા હજુ ફાટ્યા નહોતા અને બે સ્થળે પાટા બાંધેલા હતા. પાસે બેઠેલી નર્સ તેની સાથે ખુશ વાર્તાલાપ કરી તેને વેદનાથી વિમુક્ત કરવા પ્રયત્ન કરતી હતી.

સાંજનો સમય હતો, અને ન્હાનાં ન્હાનાં વાદળોઓની સાથે યુદ્ધ કરતો હોય અને તેમનાથી છુટા થવાને તરફીયાં મારતો હોય તેમ જાખો અને પ્રકાશહીન સૂર્ય ધડીમાં દેખાતો એવડીમાં વાદળામાં ગુમ થઇ જતો હતો. વિશાળ બાગમાં ચોતરફ યુરોપિયન અને અન્ય દેશીય યુગ્યો-પુગ્યો ઓઝો અને બાળકો વિધવિધ ફેશનનાં રંગમેરંગી વસ્ત્રથી સજ્જત થઇ સ્વચ્છ દે અને સ્વતંત્રતાથી ફરતાં પિદરતાં અને રમુજ કરતાં હતાં.

આ સમયે જ ઓળંગુદમાં શીખ સરદાર અને હિંદી નર્સ બેઠા હતા તે ગૃહમાં યુરોપિયન કેમમાં સજ્જ થયેલા બે હિંદી યુવકો દાખલ થયા; તેમાંનો એક અતિશય યાકી ગયો. હોય-એમ દેખાતું હતું. તેનો સહચર તેને ઓળંગુદની ગોઠવણ અને સૌંદર્યનું દર્શન કરાવવા વખતોવખત તેનો હાથ બેચી આકર્ષક વસ્ત્ર તરફ બેચી જતો હતો. આ ઉપરથી સહજ લાગતું હતું કે યાકી ગયેલા યુવકને હાઇડપાર્ક જેવાનો આ પહેલો જ પ્રમગ હતો.

ફરતો ફરતો અને ચારેતરફ દષ્ટિ ફેરવી કંઈતની કૃતિ અને યુરોપીય મનુષ્યોની બુદ્ધિના મિશ્રણનું આનંદ અવલોકન કરતા અને યુવકો જ્યાં શીખ સરદાર અને હિંદી નર્સ બેઠા હતા તે જગ્યા પાસે આવી પહોંચ્યા અને યુવકો એક બીજાના હાથ પ્રકીર્ણ ચાલતા જતા પરંતુ યાકી ગયેલા યુવકની દષ્ટિ હિંદી નર્સ ઉપર જતી પડી કે તુરંતજ તેના સહ-ચરના હાથમાંથી તેનો હાથ સરકી ગયો અને તેનો મોંમાંથી 'કાચુ! બા-આ-આ-આ-આ' એવા શબ્દો મોટાથી નીકળી પડ્યા. સરદાર અને નર્સ બેઠા હતા તે બાંક તેમ,

નાથી દસેક વાર દૂર હતો છતાં પણ આવેશમાં નીકળી પડેલા ઉપલા શબ્દો તેમના કાને પડ્યા અને તેમના વાર્તાલાપમાં ખલલ પહોંચી. સીખ સરદારે બંને યુવકો પ્રતિ દષ્ટિ કરી નર્સને કહ્યું:—“હા, ચલાવો; કાંઈ નથી.”

નર્સે પણ યુવકો પ્રતિ મુખ ફેરવી દષ્ટિ કરી પણ સીખ સરદારનાં વાક્યથી દષ્ટિ જેવી પડી તેવીજ પાછી ફરી. આ તકનો લાભ યાકેલા યુવકે પુરેપુરો લાંબ લીધો. તેની ખાત્રી થઈ કે તે હિંદી નર્સ કોઈ બીજું નહિ પણ ‘વિશુદ્ધા’ છે. પરંતુ પોતે જુવતો હોય તો? પણ એવી લુલ યાયજ કેમ? એજ ચહેરો, એજ શરીરાકૃતિ, એજ રંગ અને એજ છટા; છતાં પણ કાંઈ અતેડું ન બને તેની સાવચેતી રાખી વધારે તપાસ કરવાની તેને આવેશ્યકતા લાગી. તેનો સહચર તેનો હાથ પકડીને વારંવાર પુછતો હતો કે “શું છે મધુર? કહે તો ખરો!” પણ મધુરલાલે “કાંઈ નથી એ તો સદંજ” કહી આગળ વધવા પ્રવૃત્તિ કરી અને બંને ચાલવા લાગ્યા.

પછી ખાત્રી કેવી રીતે કરવી તેની યોજના મધુરલાલે પોતાના મગજમાં ધડી ઢાલી હતી. તેઓ બંને પેલા સીખ સરદાર અને નર્સ બેઠા હતા તે દિશા તરફ ચાલતા હતા. મધુરલાલે બોલવાનું શરૂ કર્યું.

“સુમન! જ્યારે હું ગુજરાતી પાંચમી યોગડી બહુતો હતો ત્યારે મ્હારી સ્કૂલે જવાનાં માર્ગમાં મ્હારા વડીલ બધુનાં સાસરાનું ઘર આવતું હતું. મ્હારા બાઈનાં તે સમયે લગ્ન થયેલ નહિં તો પણ મ્હારી બાબી વિશુદ્ધા—”

“મ્હારી બાબી વિશુદ્ધા,” એ હેતુલા શબ્દો સીખ સરદાર અને હિંદી નર્સ બેઠા હતા તે બાંક પાસે આવતાંજ મધુરલાલ બોલ્યો અને હિંદી નર્સ ઉપર તે શબ્દોની અસર શું થાય છે તે જોવા તેના સામી દષ્ટિ કરી. વીંછીનો અણધાર્યો દંશ લાગ્યો હોય તેમ હિંદી નર્સે કે જને હવે આપણે વિશુદ્ધાનાં નામથી યોગખીશું અને જે આ વાર્તાની નાયિકા છે તે ચમકીને બાંક પરથી ઉભી થઈ મધુરલાલ પ્રતિ કાણુમર સચોટ તાકી રહી બોલી લડી.

“મધુરભાઈ! ત્હમે અહીં—” વિશુદ્ધાનું ગળું ખેંચી ગયું. તેનાથી વધારે બોલી શકાયું નહિં.

“હું તો અહીં બારીસર થવા આવ્યો છું, બાબીશ્રી! પણ ત્હમે સ્વર્ગમાંથી અહીં ક્યારે આવ્યા?” મધુરલાલે જરા હસીત મુદ્રાથી પૂછ્યું.

“ઠંડાલાં સગાં શિવાય મ્હને બીજું કાણ સહેલે સ્વર્ગે મોકલી શકે?”

વિશુદ્ધાને માહું લાગ્યું હોય તેમ તેની મુદ્રા પરથી સાફ દેખાઈ આવતું હતું. તે બેઠા મધુરલાલ બોલ્યો

“માહું લાગ્યું, બાબીશ્રી! માફ કરજો; પરંતુ અમે એમ માનતા હતા કે ‘ફાર-યુના’ સ્ટીમર સાથે ત્હમે સમુદ્રવરા થયા: એ સ્ટીમરને કુખમાં લગમગ એક વર્ષ થયું તે દરમિયાન ત્હમારા કાંઈ સમાચાર નહિં મળવાથી અમારી માન્યતા મજબુત થતી ગઈ.”

“પરંતુ હવે તો તે માન્યતા ખોટી ફરીને? ધીમેધીમે ત્હમારી બધી માન્યતા ખોટી ફરશે, મધુરભાઈ! માત્ર સમયની ખોટી છે.” બોલતાં બોલતાં વિશુદ્ધા ઉશ્કેરાઈ ગઈ. તેના પગ ધુન્ન લાગ્યા.

“માની શ્રી ! ભૂતપર પડે પાડો. વર્તમાનની વાતો—”

“પડે પાડો એ મૂલધારનું કામ છે” વિશુદ્ધા વચમાંજ બોલી. “વર્તમાનની વાતો ભૂતકાળના પ્રસંગો અને બનાવોનાં રંગથી વિરક્ત તથી. એવા ભૂતકાળપર પડે કેમ પડે ? ઉલટું, ભૂતકાળ ઉપર પડેલો આછો પાતળો પડો ઉપડશે અને ત્યારેજ જણાશે— હમો સર્વેને ખાત્રી થશે—કે હું બીલકુલ નિર્દોષ—” વિશુદ્ધા અતિશય આવેશ અને વેગથી ક્રુજવા લાગી. હેતી આંખો મધુરલાલ સામે બીપજી અગ્નિ વરસાવતી હતી; હેતી આંખના ડોળાની આસપાસ, પાણી બરાધ આવ્યાં. પાસે બેઠેલો શીખ સરદાર આ બધું કષ્ટક વ્યાકુળતાથી પણ જીતાડુ થતીથી સાંભળતો હતો તે વિશુદ્ધાની આ સ્થિતિ જોઈ શક્યો નહિ. તેણે જોઈ લીધું કે મધુરલાલ સાથેના વાર્તાવાપથી વિશુદ્ધાને માનસિક વ્યથા થાય છે તેથી એ પ્રસંગનો અંત આણવા તે ઉભો થયો, અને વિશુદ્ધાના હાથ પકડી બાંકપર બેસાડીને પુછ્યું—

“નર્સ ! એ કાણ છે ?”

“કાંઈ નહિ, એ તો આમારો દેશના જાળખાણવાળો છે” કહી વિશુદ્ધાએ સગપણ છુપાવ્યું. મધુરલાલ સાથે સ્વસ્થ ચિત્તે થોડો સમય સમાવડાણની ખમર અંતર પુછી એક બીજાએ એક બીજાનાં સરનામાં લીધાં.

બંને સુવકે એક દિશા તરફ અને શીખ સરદાર અને વિશુદ્ધાએ બીજી દિશાતરફ ચાલવા માંડ્યું.

પ્રકરણ બીજું.

મૂઠી.

વિશુદ્ધા અને શીખ સરદાર દિલજીતસિંહને લાઇને રાડી જતી મોટરકોર બજે હિંદુસ્થાન તરફ ધસી જતી હોય તેમ વિશુદ્ધાને શ્રાંતિ થતી હતી. મધુરલાલ સાથેની અચાનક અને અણધારી મુલાકાતથી જેમ ધરતીકંપને પરિણામે મહાસાગરનાં નીર ઉંચા ઉછળે તેમ વિશુદ્ધાનાં મગજ મહાસાગરને તળીયે વચેલાં જૂઠાણનાં સ્મરણોનાં મોજાં હેતી દૃષ્ટિ સમીપ ઉછળવા લાગ્યાં હતાં. નર્સ તરીકેની હેતી વર્તમાન સ્થિતિથી માંદીને હેતી ખાત્યાવરણ સુધીમાં બનેલા સર્વ બનાવો એકએક મોજાં રૂપે હેતી દૃષ્ટિએ દેખાતા હતા. હેતું મગજ ભમતું હતું, માથું ફરતું હતું, સરીરે તાવ બરાતો જતો હતો, અને શ્વાસ લેતાં થ્રમ પડતો હતો. દિલજીતસિંહ આ બધું જોઈ શકતો હતો. તે અતિ ઉચ્ચ કુટુંબનો શીખ સરદાર હતો અને આશરે બે માસ થયાં વિશુદ્ધા હેતી સુશ્વે. કરતી નેતી. એ હુંક સમય દરમ્યાન દિલજીતસિંહે જોઈ લીધું હતું કે વિશુદ્ધા અતિશય ઉચ્ચ વર્નન અને નીખાવસ દેવની સ્ત્રી હતી. તોપણ હેતી કુટુંબ વિષયે કે હેતી સ્થિતિ, પરતે તેણે વિશુદ્ધાને એક પ્રશ્ન સરખોએ પૂછ્યો નહોતો. જેમ વિશુદ્ધાનું કર્તવ્ય હેતે વણ વેદનાથી વિસુદ્ધ રાખવાનું હતું તેમ હેતું કર્તવ્ય વિશુદ્ધાના પ્રવાસથી વેદના વિસુદ્ધ રહેવાનું છે એમજ તે સમજતો હતો. કાંઈકાંઈ વખત વિશુદ્ધાના મ્હાન મુદ્રા જોઈને તેને અનિદ્રા લાગી આવતું હતું પરંતુ હેતી સ્થિતિ પ્રગતે કાંઈપણ

પુછપરછ કરવાની હેની હિમ્મત ચાલી ન્હોતી. તો પણ વિશુદ્ધાના મનની આજની સ્થિતિ અતિ વ્યગ્ર જોઈને દિલજીતસિંહે હેનો ઉપાય કરવાનો નિશ્ચય કર્યો.

“નર્સ, ત્હમને સંગીતનો શોખ છે?” દિલજીતસિંહે ઉપાય અજમાવવો શરૂ કર્યો.

વિચારવમળમાં શુન્ધવાયેલી વિશુદ્ધા પુરં સાંભળી શક્તી નહિ પણ હેનાં મગજ-મહાસાગરનાં મોજાં ઉછળતા બંધ થયાં અને સરદાર દિલજીતસિંહની સાથે પોતે મોટરમાં બેઠી છે એમ બાન થતાં મહાસાગર સુકાઈ ગયો. દિલજીતસિંહની સામે બેઠાકળી આખે જોઈ હેણે પુછ્યું:—

“શું કહો છો, સર.”

“ત્હમને ગાતાં વગાડતાં આવડે છે?”

“થોડું ઘણું ગાતાં આવડે છે. હારમોન્સમ વગાડવાની થોડો વખત ‘પ્રેક્ટીસ’ લીધેલી પરંતુ ‘પ્રેક્ટીસ’ને અભાવે શીખેલું પણ ભુલી ગઈ. તે શિવાય—ખસ, એટલું.”

દિલજીતસિંહે જોઈ લીધું કે વિશુદ્ધા કાંઈક છુપાવે છે.

“તે શિવાય ખીશું શું? નર્સ! ત્હમે મહારાણી કંઈક છુપાવો છો. હું ત્હમને આગ્રહ કરીને કહી શકું તેવી સ્થિતિમાં નથી પરંતુ કાંઈ વધારે જાણતા હશે તો તે જાણી મ્હને આનંદ પ્રાપ્ત થશે.”

“હું એમ કહેવા જતી હતી કે મ્હને કાવ્ય જનાવવાનો પણ શોખ છે; પરંતુ આપે સંગીત સંબંધેજ પ્રશ્ન કરેલ હોવાથી મેં એ જાણત જણાવી નહિ.”

“હું ખુશી થયો નર્સ! કાવ્ય જનાવવાં એ સંગીત કરતાં વધારે મુશ્કેલ છે અને જો કે તે જાનને એક ખીજ સાથે સંબંધ છે છતાં પણ જાનને માર્ગ જુદા અને સ્વતંત્ર છે.”

“એટલે?” વિશુદ્ધાએ જણાસાથી પૂછ્યું.

“એટલે એમ કે એક મનુષ્ય કાવ્ય કરી શકે અને ગાઈ વગાડી ન શકે અને ખીજ ગાઈ વગાડી શકે અને કાવ્ય ન કરી શકે તેમ જાને છે. એકનો આધાર ખીજ પર નથી એટલે જાને એક ખીજથી સ્વતંત્ર છે એમ મહારા કહેવાનો બાવાર્થ છે.”

“પરંતુ એ જાને સાથે કરી શકાય તેવું હોય તો?” વિશુદ્ધાએ રસ લેતાં પૂછ્યું.

“તો તો સોના અને સુગંધનું સંમિશ્રણ. તેતો ઉત્તમોત્તમ, નર્સ!”

“ત્યારે જો સત્ય કહું તો હું તેમ થોડે અંશે કરી શકું છું. પણ ત્હમે આ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો છે તેથી એમ ધારૂં છું કે ત્હમને પણ શોખ તો હોવોજ જોઈએ.”

“અલખત! સંગીતનો શોખ કોને ન હોય? ન્હારું જાણક તો શું પણ અગાની પથુને પણ સંગીતની લહેજત મીઠી લાગે છે. પરંતુ હું કાવ્ય જનાવી શકતો નથી. શું ત્હમે મ્હને-શીખવી ન શકો?” દિલજીતસિંહે વિશુદ્ધાને વાતોમાં વધારે વધારે બેચવા માટે પ્રશ્ન કર્યો.

વિશુદ્ધાએ જરા હસીને કહ્યું, “માફ કરો, સરદાર! એ લાક્ષણિક મહારામાં નથી. મ્હને લાગે છે કે આપ મહારી મસ્કરી કરો છો.”

“ત્હમની મસ્કરી કરવાનો મ્હને અધિકાર-હોય એમ હું માનતો નથી.” સરદારે ગંભીર મુદ્રાથી જણાવ્યું. “વળી મહારો એ સ્વભાવ નથી; મ્હને એ પમંદ પણ નથી.

નિર્દોષ વિનોદ કે ખુશમીજી સમુજ મ્હને ગમે છે પરંતુ કોઈની અંગત મજ્જરી મ્હને ગમતી નથી. ત્હમે તો એક આર્થ આપો અને ત્હમારી માયેના આટલા હુંકે પરિચયમાં હું એ જાતની છુટ લઉં તો તે ધણતા—”

“ના-ના-ના-ના” વિશુદ્ધાએ ત્હને આગળ બોલતા અટકાવ્યો. “હું તો ત્હમને સહજ એમ કહેતી હતીકે—”

મોટરકાર બેઠા હોસ્પીટલ પાસે આવીને ઉભી રહી, અને વાતમાં ભંગાણુ પડ્યું અને ઉતરી અદર ગયા દિલ્લજતસિહે ત્હના આરગમા દાખલ થવા દઈ વિશુદ્ધાએ જવાની રજા માંગતા દિલ્લજતસિહે કહ્યું

“મ્હારી ઇચ્છા એમ હતી નર્સ, કે આજે આપણે કાંઈક સંગીતના સ્વાદ ચાખીએ. મ્હારી પાસે શીડલ છે અને તે હું બજાવી શકું છું, ત્હમે પણ ગાઓ અને હું પણ ગાઉં અને વગાડું. મ્હને આનંદ થશે જો ત્હમને કાંઈ હરકત ન હોય તો.”

“ત્હમારી ઇચ્છા હોય તો મ્હને કાંઈ હરકત નથી, હું અત્યારે ડ્યુટીથી પણ ફાર-ગન છું. મ્હને પણ હિંદી ગીત સાંભળવાનો લાભ મળશે.

“લાભ અરસપરમ છે,” આમ કહી દિલ્લજતસિહે પેગમાથી શીડલ બહાર કાઢી તેની દોરીઓના સુર ઉઘાડી નીચા કરી મેળવવા માંડ્યા. વિશુદ્ધાએ એક આગમાસન પર બેઠક લીધી.

“પ્રેક્ષા ત્હમે ગાશો કે હું ગાઉં ?” દિલ્લજતસિહે શીડલ પર ‘બો’ ફરવતા પુછ્યું.

“ત્હમેજ ચલાવો.”

આલાપ લગાવી દિલ્લજતસિહે શરૂ કર્યું.

પ્રભુ તેરી લીલા અપરમ્પાર-અગમ અપાર.

ખડ ક્ષણકે રમે સમ તેરે, કોઈ ન પાવત પાર,

સુરનર મુનિજન બોલત હારે, પદ પદ બેદ વિચાર.

આ આ આ આ આ.....આ આ...આ,

પ્રભુ તેરી લીલા અપરમ્પાર-અગમ અપાર.

“ફેરતી કે ?” તાનમા આવી જઈ વિશુદ્ધાએ ચાતમાવથી પૂછ્યું.

“હા, ત્હમને રાગની કદર છે એમ જાણી મ્હને ઉત્સાહ આવે છે” દિલ્લજતસિહે વગાડવાનું બંધ કરતા કહ્યું.

“આગળ ચલાવો.” પ્રભુ તેરી લીલા અપરમ્પાર.

અગમ નિગમ સમ તોહિં પુકારે, હે પ્રભુ સિરજનહાર;

અન્દ સરજ દોહ દીપક કીને, અગમ જ્યોતિ નિરંકાર,

અગમ અપાર-પ્રભુ તેરી લીલા અપરમ્પાર.

પગથા ઉપર પગથા મારી-કંઠની મધુગતા, અને વાદકશક્તિથી દિલ્લજતસિહે વિ-શુદ્ધાને ગાનમા લીન બતાવી લીધી. ગાયન પૂરું થતાજ વિશુદ્ધાએ કહ્યું.

“વાહ ! ત્હમે તો સંગીતમા ધણાજ કુશળ છો.”

“આણુ ગાઈ શકીએ છીએ. હવે ત્હમે ચલાવો.”

“મ્હને કાંઈ આલાપથી કે પદ્યથી તેમજ તાલથી કે સુરથી ગાવા આવડતું નથી, માટે ત્હમેજ ખીન્નુ ચલાવો.”

“ બહુ સારું. પણ તહાંરે એક ગાયન તો ગાવુંજ પડશે. ”

“ હું પછી ગાઈશ. ”

દિલજીતસિંહે ચલાવ્યું.

(સંધવી.)

શ્યામ સિંધારે કોન દેશ.

તિનકે કદિન કયેજો સખીરી, જીનકે પિય પરદેશ—શ્યામ.

ઉન ઉધો કછુ ભલી ન કીની, કોન જગત કો વેશ—શ્યામ.

ક્ષણ બરિ પ્રાણુ રહત ન શ્યામ બિન, નિશદિન અધિક અદેશ—શ્યામ.

અતિદિ નિદુર પાતી નહિ પડઈ, કાદૂ હાથ સદેશ.

સૂરદાસ પ્રણુ મહ ઉપજત હૈ, ધરીયે યોગિન વેશ.

શ્યામ સિંધારે કોન દેશ.

ગાનને અધિક દીધાવવા દિલજીતસિંહે વધારે હલકથી છેલ્લી ટેક ઉપર પલટા લગાવવા ભાડ્યા, અને આલાપ લઇને એકએક લાંટી ટેક સાથે પલટાવવા લાગ્યો, છેલ્લો મધુર કંઠ શ્રીકલના સુર સાથે એકતાર યથ જતો હતો અને પોતે ગાન અને વાદ્યમાં એટલો તદ્દલીન થઈ ગયો હતો કે પામે વિશુદ્ધ બેઠી છે તેવું લેને માન પણ રહ્યું નહોતું.

એકએક ‘ધમ્મ’ સરખો અવાજ થયો. દિલજીતસિંહ અમકયો જ્યેષ્ઠ તો વિશુદ્ધ આરામાસન પર ન દેખાઈ. તે નીચે ઢળી પડી હતી—મૂર્છિત બની હતી.

રંગસાગર નેમિકાગ.

કર્તા-શ્રી સોમસુંદર સુરિ.

દેવસુંદરસુરિના શિષ્ય સોમસુંદર સુરિ હતા. તેઓ વિ સ. પંદરમા સતકમાં થયા. તેમનો જન્મ ૧૪૩૦ માધ વર્ષ ૧૪ શુક્ર દીપા ૧૪૩૭, વાચકપદ ૧૪૫૦, સુરિ પદ ૧૪૫૭, સ્વર્ગવાસ. ૧૪૯૯. તેમણે સ્તોત્રાદિ અનેક ગ્રંથ લખ્યા છે અને કંટલાક પર આલાવમેષ કર્યા છે. તેમનો સર્વ ઇતિહાસ ‘સોમ સૌભાગ્ય’ કાવ્ય કે જે ભાષાતર સહિત પ્રમિદ્ધ થયેલ છે. તેમાંથી મળી આવે છે, આ સુરિ કૃત આ કૃતિ પંદરમા સૈકાની ભાષાનો સુંદર નમુનો પૂરો પાડે છે. આ કૃતિની એક પ્રતિ મોરળીના બહારમાંથી ત્યાંના સંઘની કાનજીભાઈ પાસેથી મળી આવી છે. તેમાં તેમનો ઉપકાર માનવામાં આવે છે અને તે જન્મ છે તેમ અત્ર મૂકવામાં આવી છે. બીજી પ્રતિષ્ઠાના અભાવે આમાં જે અશુદ્ધતા રહી હોય તેવું સંશોધન યથ શક્ય નથી, પરંતુ કોઈ સ્થલે બીજી પ્રતો મળી આવશે તો શુદ્ધ સંસ્કરણ યથ શકશે. અત્યારે તો આટલાથી સંતોષ માનવાનો છે કર્તાએ ક્યાંક ક્યાંક સંસ્કૃત પ્રાકૃત પણ મૂકેન છે. ભાષા શાસ્ત્રીને આ રચના અતિ ઉપયોગી નિવડશે. પ્રતિનો લેખનકાળ રા. મનસુખવાન કિરતચંદ મહેતા ત્રિ સં. ૧૬ મા સતકની આસપાસ હોવાનું માને છે. પ્રતના પત્ર ચાર છે. તેની છુની કોપિ વજેરે જોતાં પ્રાચીન પ્રત સાને છે.

તંત્રી

પ્રથમ ખંડ.

ઐકારપ્રણિધેયાય માણિતાં ત્રાણકારિણે

તમાલશ્યામલાંગાય શ્રી નેમિ સ્વામિને નમઃ ॥૧॥

કાવ્યં

સ્મૃત્વા તાં કવિમાતરં ધરતિ યા શ્રી પુસ્તકં વલ્લકી

દંડં પાંડુ કમંદૂજ્જ્વલદલં ભોજં ચતુર્ભિઃ કરૈઃ

શ્રી નેમેઃ પરમેશ્વરસ્ય યમકાલંકારસારં મનઃ

સ્મેરીકારકરંગ સાગર મહાફાગં કરિષ્યે નવં ॥૨॥

રાસક.

સમન વિસારદ સકલ વિસારદ સાર દયાપર દેવી રે

ગાઢસુ નેમિ નિશ્ચિંદ નિરંજન રંજન જગદ નમેની રે

રવિ તલિ વરતઈ સોરીઅ પુરવર અવરનપરસિ ગારે રે,

સમુદ્રવિજય તિહા રાજ કરતિ પતિ રતિપતિનડ અવતાર રે.

આંહાલ.

રતિપતિનડ અવતાર, અવિહલ બદ બહાર

પ્રતપઈ જિતરિપુ એ, સમુદ્રવિજય તપૂએ.

પટરાણી પુણિ તાસ, ગરબા ગુણ આવાસ,

અપિ રતિ નયી એ, સોહલ સિવા દેવી એ.

અપરાજિત અભિધાન, પરિહરીય વર રિમાન,

કાતી વદિ બારસિંએ, રવિ જગમ દિસિંએ,

સિવા દેવી જીઆરિ જીપન, ચિહુ નાણે સપન,

બાવીસમડ જિષ્ટુવએ, ચક્રે સુપનધર એ.

ફાગ.

સપન લહલ હીડોલા ટઈ, ખાટઈ પકડીય દેવિ,

ગારી પીન પયોહરી હઠરીમાદિં સવેવિ.

પહિલઈ ચેખઈ એ ગવગર અમર મહે ઉદાર,

કૃપા કપૂર રસામન સાગવ મિંગ સિંગાર

ચદ્ર ધવલ પંચાનન કાનન નાયક એક

નિમિ ગજ વિદિ અમુધાર રમિ સાર સિરિ અમિયક

દીહર દોહર નવસર નવમર મધુકર વદ,

સુદર અમીય રસાગર આગરનદન ચંદ.

ફિલુયર તેજી દીપતકે જીવત નિમિર અજંગ,

મેવન દડિ ધરી મલ દીધકે મલિ જસુ ગ ગ.

કંસ માલા ખાડછ વીર, પહુતા સાહસંધીર,
બહુ વાઘ બાકરીઓ, બલવંતા બાહિં કરીઓ,
બલબદ્ધ બલિયા માર, મારિહ મોટિક માલ,
દૃષ્ટિ બલ પ્રહિઓ, ચાખૂર ચારિહ એ.

દેગ.

મોટિક ચાખૂર ચ્યરિય, દેખીય બહિહ કંસ,
નવ બલવંત નારાયણિ, તાસ કીધવ વિધવંસ.

૩૧

કાવ્ય.

કંસધ્વંસ સમેત્ય દુર્ઘરજરાસંઘત્રિલંકાધિપે
સઘઃ ક્રોધપ્રપાગતે યદુમહીપાલાઃ સમુદ્રાદય ।
આદાય સ્વતુરંગવારણિ પરીવારાદિ વારાંપતે
રાણાંયાં સિતિખંડનં સજલધિ સૌરાષ્ટ્રદેશં ગત્તાં ॥ ૩૮ ॥
—ઈતિ રંગસાગર નામ્નિ શ્રી નૈમિકાગે જન્મોત્સવ વર્ણનં
પ્રથમ સ્કંદં.

“WHO IS MY NEIGHBOUR?”

[Introduction—“Thou shalt love thy neighbour as thyself.”
“And who is my neighbour?”—“To show mercy to one
in trouble is to act a neighbour's part.”—Thus
only can we inherit eternal life)

- 1 Thy neighbour? It is whom thou
Hast power to aid and bless,
Whose aching heart or burning brow
Thy soothing hand may press
- 2 Thy neighbour? 'Tis the fainting poor,
Whose eye with want is dim,
Whom hunger sends from door to door,—
Go thou and succour him.
- 3 Thy neighbour? 'Tis that weary man,
Whose years are at their brim,
Bent low with sickness, cares and pain,—

Go thou and comfort him.

- 4 Thy neighbour ? 'Tis the heart's benefit
Of every earthly gem;
Widow and orphan, helpless left,—
Go thou and shelter them.
- 5 Whene'er thou meet'st a human form
Less favoured than thine own,
Remember 'tis thy neighbour man,
Thy brother or thy son.
- 6 Oh, pass not, pass not heedless by;
Perhaps thou canst redeem
The breaking heart from misery,—
Go, share thy lot with him.

“ મોટાં પુરુષ તે કોણ ? ”

(૨૧૦ શ્રી ગોવિન્દ મુનિ મંડપાણી. બી. એ, એલ એલ બી.)

કુંવરજી—અહો ! ધનજી મો ! કેમ, જેનો પુરુષોમાં ? વાદ ! આજ ખુબ ઠાંકામાં ફરી નીકળ્યા હો ?

ધનજી—અમારે કાંઈ તમારી માફક ચીજરે દાવ કરવું પાડવે ? એતો કોઈ કમ અશક્ય કે લોભી માણસ દોષ કે જે પોતાના મોભા પ્રમાણે નહિ વાવરે. મોટાને મોટાની રીત પ્રમાણે ચાલવું જ જોઈએ. બુદ્ધિ, અંગેને પણ કેવું સાઈ “એડીક્ટ” ના-ળવે છે ! દરેકે પોતાના કુળની મોટાઈ, આપણાની આખર તથા લોક સાજ પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ.

કુંવરજી—મોટાએ મોટાની રીત પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ એતો કોઈ પણ ખરી મહત્તા સામાં છે ? “મોટા પુરુષ” તે કોણ ? તે પ્રયત્ન મને કહેશો ?

ધનજી—શ્રી, વધારે અંગેજી શીખ્યા, બી. એ. થયા, કે પોતાનું ડહાપણ ચલાવ્યા વિના નહિ ગહે. અમારી માફક કામ પુરવું શીખ્યા હોત તો આવા દોષ ચતુર તો નહિ થાત ! મોટા તે કોણ ? વળી મને પુછે છે ! એમાં તે શું પુછવાનું હતું ? એતો મર્મ કાંઈ નહોતું છે કે—

“ લક્ષ્મી, વિદ્યા ને વળી, શક્તિની પટેલાઈ,
અધિકાર ને ઉચ્ચ કુળ, તેજ ખરી મોટાઈ. ”

કુંવરજી—એ તમારા પોતાના ધરમે ન્યાય દોષ તો ભરે ! શું ? જેટલા મેળીયા તેટલા જ મોટા, અને આટી બધા મોટા ! પેસાવાગોઝ, બધા ખુબસુરત, અને પૈમા વિનાના મોએ મૂર્ખ ! વાહજી ! વાહ !

ધનજી—કેમ નહિં? તમારાં જેવા મોટા મોટા બી. એ. પણ નોકરી-અર્થે દરરોજ શેડીયાઓને સાતવાર સલામ કરવા આવે છે. નાણાંધી શું નથી થતું?—“જર આહે સો કર”-લક્ષ્મીથીજ ગાડી ધોડા, ને વાડી બંગલાની મોજ ભારી શકાય છે. લક્ષ્મીથીજ ખાનપાન, ગાનતાન, અને એશઆરામમાં, ઉદ્યારતની ખખર વિના નિશ્ચિંતપણે, દિવસો નિર્ગમન કરી શકાય છે. લક્ષ્મીથીજ પ્રસંગ આવે બાલબચ્ચાં નાં વિવાહ કરી, બબઝઘાર વરઘોડા કાઢી અને ન્યાનો જમાડી, સંસારના સર્વ દહાવા લઇ શકાય છે. લક્ષ્મીથીજ જીંદગીનું ખરેખરી રીતે સાર્થક કરી શકાય છે. દ્રવ્ય વિના તે કદી મોટાઇ હોઇ શકે?

કુંવરજી—તમારો ન્યાય તમારા મોદેજ થઇ જાય છે. તમારા શબ્દો પોતેજ કહી આવે છે કે લક્ષ્મીથી અભિમાન, બેભાનતા તથા મૂઢતા આવે છે. તો પછી તેથી શું મહત્તા છે? હમણાં તો કદાચ તમને માફ આ કહેવાથી મારું લાગતું હશે પણ એકાંતે આત્મ-સાક્ષિએ વિચાર કરવાથી તે અક્ષરશઃ સત્ય જણાશે. મોજમજ, એશઆરામ વગેરે સ્વાર્થ-આધનાથી શું કાદનું કલ્યાણ થવાનું હતું? તમે ખરા મોટા ક્યારે કે જ્યારે તદ્દન ગર્વરહિતપણે દયા, પરાપકાર, કે દેશ હિતાયે તમાફ દ્રવ્ય ખર્ચી તેતું સાર્થક કરો. એ પ્રમાણે લક્ષ્મીનો જે સહુપયોગ કરે છે તેજ ખરા શ્રીમંત કહેવાય છે. સાંભળ-

(સર્વેયા એકત્રિશા.)*

પરમારથમા વાવરનારો, પૈસો પોતાનો શુભવાન,
સતકામો કરવામાં નિત્યે, દીસે જોની બહુ બહુ હામ;
દેશ-હિતારથ કામ કરીને, રેનારો ખુશી જેહ અપાર,
પૈસો સારાં કામે ખર્ચે, ધનાઢ્ય સારો એને ધાર. (૧)

પૈસો ભેગો ઝાઝો થાતાં, કોઇ કરે છે ખોટા કાંઠ,
દાંડા વિવા નામે ખર્ચે, પૈસો રણિયો એને માટ !
પુણ્ય નથી એથી યાવાનું, સો સમજે છે એમાં સાર ?
પૈસો સારાં કામે ખર્ચે, ધનાઢ્ય સારો એને માર. (૨)

ઔપધશાળા રથાપી પોતે, રાણે છે જે નિત્યે નામ,
આશિષ દઈ હોદ્દા દીધે છે, એ જાણું પરમારથ કામ;
પરમેશ્વર રીતે છે એથી, સર્જન કે' છે ધન્ય અપાર,
પૈસો સારા કામે ખર્ચે, ધનાઢ્ય સારો એને ધાર. (૩)

ધર્માલ્પ કરવાને ખર્ચે, બધાને વિશાળ નિશાળ,
બાળ અને બાળાઓ બજીએ, શીખી લેશે સારા આલ;
કુળ એનું મોટું છે બાપ, શાણા પણ એમજ ગણનાર,
પૈસો સારાં કામે ખર્ચે, ધનાઢ્ય સારો એને ધાર. (૪)

દેશ હિતમાં ચિત્ત પરાંતી, આપે સાફ ઉત્તેજન,
ગર્વ વિનાનું મન છે જેનું, ધન્ય ધન્ય તેને ધન્ય ધન્ય;
હુતરને માટે પણ દરશે, ઉપાય એ ધનનો સરદાર,
પૈસો સારાં કામે ખર્ચે, ધનાઢ્ય સારો એને ધાર. (૫)

પુસ્તકશાળા સ્થાપી પોતે, કચ્છે કીર્તિ કરેા કાટ
 જ્ઞાન મળે જ્યાં બહુ સાફ, કરેા જુધારા ચડીચોટ,
 નીતિ વિદ્યા ફેલાવામા, નાખે નાણું ધરિતે ખાર,
 પૈસો સારા કામે ખર્ચે, ધનાઢય સારો એને ધાર. (૬)
 પુણ્ય સાથે આગ્યાનું સમજી, દમની નહિ રાખે દરકાર,
 નાણું અચળ મનગા સમજે, ધન્ય દિસે તેનો અવતાર,
 ખોટા ડોલો ધાલીને જનમ, ફરે ધનાઢયો શકુ અપાર,
 પૈસો સારા કામે ખર્ચે, ધનાઢય સારો એને ધાર. (૭)
 રેવાનું નહિ કદી હમેસા, દ્રવ્ય સુખ તે ખીજા ડોળ,
 પગમારથથી સાફ થાશે, જ્યેષ્ઠ વિચારી હગિને ખોળ,
 “ રાયચક્ર ” ની વિનતિ એવી, એના રેશે અમર કાર્ય,
 પૈસો સારા કામે ખર્ચે, ધનાઢય સારો એને ધાર. (૮)
 દોહરો

દ્રવ્ય ગણો એનું ખરું, એમ ખરું ધનનાન,
 દેશ—હિતને આદરે, નહિ કો એક સમાન. (૯)

ધનજી—વારૂ, વિદ્યા અધિગર પએરેમા તો મોટાઈ ખરી કે નહિ ? જુઓ, વિદ્યાથી
 આપણે મોટા મોગ ભાપણે આપી સખા ગજનીએ, માણસો આપણને વાહ વાહ
 કરે, અને જનમા આપણી નામના ધાય અધિકારથી લોક આપણો ભય રાખે,
 ને સર્વને આપણે ખમા ખમાથી વધાવાઈએ, તેમજ એવી સત્તા વડે આપણે
 મગા સળધીપર રહેમ કરી તેમનું દળદર ચૂર્ણ કરી શકીએ પણ ઊંચ કુળમાં
 જનમ્યા હોઈએ, તો શાંતિની પટેલાઈ કરી શકીએ, પચમા પૂજાઈએ, શાંતિ—જનો
 પર સારો દામ રાખી શકીએ બાપ દાદાની નીતિથી નિરૂદ્ધ આલતા તેમને અટકાવી
 શકીએ, તયા ચાલુ રીત રીવાજો જાળવી રાખીએ એથી આપણે કેટલો મહત્ત્વ
 ઉપકાર કરીએ છીએ ?

કુવરજી—ભાઈ, દેશ હિતચિતક કે સુધારના શુભ પ્રયત્ન સપાદન કર્યા વિના, ખોટા
 ડોળ ધાલી, માત્ર માનાયે મોટા મોટા ભાણેા કરવાથી, કે છાપમા પોતાનું નામ
 વાચી પોતાને કૃતકૃત્ય માનવાથી, લોકનું ખરેખર કલ્યાણ શું થવાનું હતું ? પોથી
 માહેલા મેગજાવત કહેણીરહેણી એકમરખી હોવા વિના,—પોતાના ધરથી દાખલો
 બેમાડવા વિના,—એ સર્વ નિષ્ફળ છે—નિરપક છે આવા ધણા ધણા ભાણેા સામળી
 માણેમાને અજોણુ યજ આઠ્યું છે, અને વિશેષ હજી જો કંઈવામા આવશે તો
 તદ્દન અસ્તી થશે

ધનજી—તમારૂં કહેલું કાંઈક વ્યાજખી લાગે છે મારી વાતો એક પ્રકારે એક તમે ઠીક
 તોડતા આનો છે તો હવે અધિકારમા શું લધુતા છે તે બતાવો ?

કુવરજી—પરનવતા, જુનગ, અનીતિ, લાચ તેમજ અન્યાય એ સર્વ એથી કંવા પડે
 છે, કે યાય છે

ધનજી—વારૂ, ઊંચ કુળમાં નહિ જન્મેલા ગૃહિણ અવગ્યાના શાંતિજનોને શાંતની પટેલાઈ
 કરવા બેનાડવા એ શું ચેષ્ટ છે ? મોજા વિનાના માણસોને કોણ માન આપવાનું

હતું ? દોઢ દોકડાના માણસો સુધારે કરો સુધારો કરો એનાં જે પેાકાર કરી રહ્યા છે, તે શું આપણા આપદાદા મૂર્ખ હતા, કે બહુ ખોટું ચોકડું બેસાડી ગયા હતા, કે જે જ્યારે આપણે સરખું કરીશું ત્યારેજ સુખ પામીશું અને નહિતો નકમાં જઈ મડયાં કરીશું ?

કુંવરજી—ભાઈ, કેવળ અંધ પરંપરાને પકડી બેસવાથી કાંઈ કલ્યાણ થાય તેમ નથી. આપે ખોદેલા કુવામાં દોકડાથી ડૂબી મરાય નહિ. દેશ કાળ અનુસાર આપણા રીત રીવાજો નહિં ફેરવવાથીજ આપણે જમાનાની પાછળ રહી ગયા છીએ, અને તેથીજ હમણાં બહુ બહુ પ્રકારે નુકસાન ખમીએ છીએ.

ધનજી—ના, ભાઈ, ના. એ વાતનો મારા મનમાં કોઈ રીતે ઉતરે તેમ નથી. આજે તમે અસુક રીત રીવાજો ફેરવવા માગો છો તે તો હીક, પણ કાલે તમે તમારા જાપદાદાનો ધર્મ ઉપાસના માગો તેનું શું ?

કુંવરજી—બહુ, ધર્મ તે આત્માના પરમાર્થનો માર્ગ છે; અને પરમાર્થ તે પણ કાલ માટે એકજ હોય છે. પણ આપણો લોક-વ્યવહાર તો પાપજન્ય છે; પરમાર્થ દ્રષ્ટિ વિના તે કરવામાં આવે છે; અને તેથીજ આપણને તેમાં સુધારો વધારો કરવાની જરૂર રહે છે. જે આપણો વ્યવહાર તમામ પરમાર્થ દ્રષ્ટિપર બંધાયેલો હોય, એટલે આપણે ધર્મ-વ્યવહાર—લોકોત્તર-વ્યવહાર-પાવતા હોઈએ, તો ઉત્તમ ધર્મની માફક તેમાં પણ કાંઈ ફેરફાર કરવાની જરૂર ન પડે. ખરેખરા જ્ઞાનીઓને તો એવો શુદ્ધ વ્યવહારજ ગાન્ય છે. કહ્યું છે કે—

“એક હોય ત્રણ કાલમાં, પરમાર્થનો પંથ;

ગ્રેરે તે પરમાર્થને તે વ્યવહાર સંમત.”

પણ હમણાં આપણે એવો લોકોત્તર-વ્યવહાર પાલતા નથી, પણ ‘મિથ્યાચાર’ કે લોક-વ્યવહારમાં હુબેલા છીએ; અને તેટલા ગાટેજ આપણા રીત રીવાજોની વખતો વખત ચિકીત્સા કરતી આવશ્યક છે. આપણી જાણ રહીએ શાસ્ત્રસંમત છે કે નહિ, પરમાર્થને રસ્તે ચઢવામાં સહાયકારી કે વિઘ્નકારી છે, વગેરે જાણતોનું બારી-કીધી નિરીક્ષણ કરી, યોગ્ય સુધારો વધારો કરવાની જરૂર છે. દેશકાળ અનુસાર વર્તવું એ બગવાનનું વચન છે. પણ ઘણાક ધારે છે તેમ તેનો અવળો અર્થ લેવાનો નથી; જેમ કે, આ દેશ કાળમાં બધા અન્યાયે દ્રવ્યોપાર્જન કરે છે, માટે આપણે પણ તેમ કરવું;—એમ માનવું સદંતર ખોટું છે. દેશ કાળ અનુસાર વર્તવું એ વચનનો ખરો પરમાર્થ તો “આ દેશ કાળમાં આત્માના એવને અર્થે” કયો રસ્તો અનુકૂળ તથા હુકો છે, તેનો વિવેકપૂર્વક વિચાર કરી, જટ તે રસ્તે ચઢી જવું”—એ છે. જેઓ દેશકાળ અનુસાર યોગ્ય સુધારો વધારો કરતા નથી, તેઓ મનાજના સુખમાં વિધ કરનારા છે; ને તેમને, અહીં પૂછો તો, આ દુનિયામાં રહેવાનો દક્ષ પણ નથી. તેમણે પોતાને અનુકૂળ બીજી દુનિયા શોધી લેવી જોઈએ, અથવા અરે રહીને દેશકાળ અનુસાર વર્તવું જોઈએ. ખરી પટેલાઈ—ખરી મોટાઈ—એમ કરવા માંગ રહેલી છે.

ધનજી—મિત્ર, આટલી વાનગિન પરથી હવે હું મગજ રાગો છું કે સદમી, વિદ્યા, અધિકાર, પટેલાઈ, વગેરે સર્વ જાણતોનું માર્યક પરમાર્થે દ્રવ્યના વ્યવ કરવાથી છે.

કુંવરજી—હા. પણ મોતની પણ અનિશ્ચિત છે; માટે પરોપકાર કરી પોતાના હાથે જીવનનું સાધક કરી લેવું અવશ્યનું છે.

ધનજી—એ તો સત્ય, પણ વાઙ, એટલું તો તમે કમ્પુજ કરશો કે લક્ષ્મી આદિ ગુણો વિના કોઈનું કાંઈપણ સંજીન બહુ યદ્ય શકે તેમ નથી; માટે ગમેતેમ કરીને પણ આપણે લક્ષ્મી અધિકાર વગેરે પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે, કે જ્યાં લોકનું કલ્યાણ યદ્ય શકે તથા જગત્તું આપણું નામ રહે.

કુંવરજી—ભાઈ, લક્ષ્મી વગેરેથી આપણે પરોપકાર કરી રાકીએ તે તો ખરું; પણ તેટલા માટે ગમે તેમ કરીને તે ઉપાર્જન કરવા મથવું એ મોટી ભૂલ છે ધન એજ સુખનું સાધન છે એ ભૂલમાં કેટલા અધા પ્રતીતી પુરુષાને પણ આજે આપણે જોયાં ખાતાં દેખીએ છીએ ? સુખની આશાએ પોતાના ખરા સુખનો કેટલો બધો ભોગ આપતાં માણસોને આપણે રાત દહાડો એકએ છીએ ? લગભગ આખું જગત એ માયા જળમાં ફસાઈ ગયેલું જણાય છે “દમણા ન્યાય અન્યાયનો વિચાર કર્યા વિના જેમ હાથે તેમ ડબ્બોપાર્જન કરતા જતું” અને પછીથી અનુકુળતાએ કાંઈક દ્રવ્ય સારે રસ્તે ખર્ચી તે પાપમાંથી મુક્ત થવું” એ ધોરણે ધણી લોકો વર્તે છે; પણ એ શું કોણું અનર્થકારક છે ? એકવાર જે પાપ કર્મનો બામ પડયો, તે પાછો જ્યાં, આમ એક પ્રકારની લાંચ આપવાથી, શુ ટળી જવાનો હતો ? કહી વાવી કસ્તૂરીની આરા રાખવાથી, કાંદો રૂં કસ્તૂરી યદ્ય જવાનો હતો ? કહી નહિં; કરવું તેવું ભરવું એવો નિમિષ છે. તો આમ નિર્મથપણે, આત્માનું ખરેખરું કલ્યાણ શામાં છે તેનો વિચાર કર્યા વિના, છતી આંખે આંધળા બની, પોતાના હાથે પોતાના પગમાં કુહાડો મારી, કાણિક સુખની લાવસાએ, અનંત સસારની અભિવૃદ્ધિ કરવી, એ આપાર કષ્ટપથ સમજી વાળિયો તો કહી કરે નહિં.

વળી, લક્ષ્મી આદિ ગુણોને સારમાં “મદ” કહ્યા છે. કાંઈક અંશે પણ તેઓ આપણામાં અભિમાન ઉત્પન્ન કરે છે. અને પ્રાયઃ નીચ મતિનાં કારણ છે, માટે વાસ્તવિક રીતે જોતાં, લક્ષ્મી હવ્યાદિ મરે કર્મ-મદતા છે. આત્માની મદતા એ કશામાં નથી આત્માની મદતાતો સમ્યક્ જ્ઞાન અને સત્ શીરમાં છે. ખરી મદતાનો પાયો હમેશાં સદ્ગુણપરજ રચાયલો હોય છે. એવા સદ્ગુણસંપન્ન મહાત્માઓજ ખરેખરા દેરા ઉદ્ધારક છે. એવા મહાપુરુષોના હૃતમ બોધથી જે કલ્યાણ તથા સુખ યામ છે તે દ્રવ્યના દગલા આપ્યાથી કહી યદ્ય શકું નથી. પોતાના સુખની પરવા નહિં કરતાં, સદાકાળ પરોપકાર તથા મત્ય તરફ લક્ષ રાખનાર એવા સત્ પુરુષોજ, ભરતખંડની કીર્તિ, નીતિ અને વૈભવના મૂળ હતા. એવા નર રત્નોનો અભાવ એજ આપણી પડતીનું કારણ છે. માટે સારામારનો વિચાર કરી, આત્માનું કિત યાય તેમ વર્તવું ઉચિત છે.

ધનજી—ભાઈશ્રી, આજે આપે એક ખરેખરા મિત્રની રજૂ થઈ રહી છે. પ્રથમે મળતાં, મારા સાંકડા તથા ભૂલ ભગેલા વિચારો ટાળી, મને હૃતમ બોધ આપી, તમે મારા ઉપર અનદદ ઉપકાર કર્યો છે. મોટા પુરુષ તે કોણ ? તે દવે હું યથાર્થ સમજીશું. ખરેખર, ભલે કરોડો ઉપિત્તની પાસે સત્તા હોય, અધિકારનું મોટું આમર્થ્ય હોય, અથવા ધણી મંત્ર કે શાસીનું અધિકારનું કર્તૃ હોય પણ તેઓ મોટાકડા માનને કહી

યાત્ર થતા નથી. જેઓ તત્વતાની અને સદાચરણી છે એવા ધર્મવીરો શુદ્ધ પરાપ-
કાર બુદ્ધિથી જે હિંતમ બોધ કરે છે તે, અને ધનવાન પુરૂષો જેઓ માત્ર કીર્તિને
સાર નહિ, પણ પોતાના બધુજનોની ખરા પ્રેમથી દયા જાણીને, સમયને યોગ્ય
એવા વિદ્યાવૃદ્ધિના, આરોગ્યરક્ષણના, ઉચ્ચ હુન્નર વધારવાના, અને એવા ખીન
સ્વદેશ સુધારાના કામમાં પોતાનાં નાણાં ખર્ચે છે, તેજ મોટા પુરૂષો છે. બાકી
દાંબિક, એકવપેટા અને સંસારસુખમાંજ આસક્ત, એવા પુરૂષો-શેષીયાઓ, જેઓ
ગાડી, વાડી અને દાડીના છંદમાં પડેલા છે, તેમને મોટા કહેવા યોગ્ય નથી. તેમ-
નાથી પોતાના ગરીબ બાધાઓનું શું બહું થવાનું હતું ? કાંઈજ નહિ.

ગાયન,^૧

કરે અભિમાન જે હેવાન ધરી ગુમાન
સહી અપમાન તે નાદાન ખમે નુકશાન.-
મળ્યુ બહુ ધન રૂપાણું બન્ન કે વિદ્યા પ્રમત્ત.^૧
ક્યો પરમાર્થ તો તો જાણ્યુ મળ્યુ એ પ્રમાણુ -
અહુ સચય કરી મરી રહ્યો, મદમાં ભ્રમર અગ્નિજ્યુ;
ના દીધુ ના ભોગયું, નાહક બોધો પ્રાણુ.-
દીધું દાયે રહે સાથે સાસું સમજ
મળ્યો જનરાય તો તો હાય પત્યું અભિમાન,-
ગાજ્યું વાદળ જળ ભર્યું, વરસ્યુ ન આતક મુખ,
પવન અપાટે હોધું, ભાગી ન કોઇની ભૂખ.-

—૦૦૦૦૦૦૦૦—
બાળકને નહિં મારવા વિષે.^૨

ગરબી,

(સાફ સાફ રે ચૂરત શહેર, સુંબઈ અવમેલી—એ રાગ)

જો અણસમજ્યુ માળાપ, શિશુને^૩ શિદ મારો ?^૧ } ૨૬.
માર્યે બુલકા^૪ અસારાદ, નહિ સુધરે ચારો.—

શાંત સરલ હેતાળ સ્વભાવે, જેવું મન છતાપરે,

તેવું નિર્દય દડક સ્વભાવે, બાળ દટી ન વણ થાય.—

શિશુ. ૧

દસલું વદન મીઠાસ વચનમાં, રેમ રોધ એ જોડેરે,

ચુકમાં ગભીર મહેર આનક—દેતાં દુકમ ન તોડે.—

શિશુ. ૨

નરમ વચનનો દપકો નારો, મરમ વચનથી ચડતોરે.

શરમ વડે શરમાવ્યા જેવો, અન્ય ઉપાય ન જડતો.—

શિશુ. ૩

ગભીરતાનો ગૂણ કટી પણ, આપી શકે ન જરાડે,

^૧ અશુભનિ (શ્રી દેવી નાટક મંગાળ.)^૨ શુદ્ધ પ્રકાશ-પુ. ૩૨ સુ. અંક ૫ મો.
૩, ૪. નાનાં બાળક.

૧. બાર બોજ રે'શે ન જરા જે, -પ્રતિદિન રાડો પાડે. શિશુ ૪
 બીકે બાજક બગડી જશે, બચથી જુ'ડાં યાશેરે,
 પછિ શરમાવ્યાં નહિ શરમાશે, ચિતમાં કડી ન ચ્હાશે. — શિશુ ૫
 માતપિતાને નિરખી નાસે, ત્રાસ પડેછે ષેરે,
 વાઘ બ્લાલથી? દૂર રહે ત્યમ, બાવે આવિ ન ભેટે. — શિશુ ૬
 મારકાડ ને ગાળ ધાકથી, શરીર સ્વભાવ બગડશેરે,
 ઠાપર કબિયાખોર અનમ્રજ, મિકણ બાપલાં બનશે. — શિશુ ૭
 અટકચાણું આડાઇ કુરેવો, જોઇ મિજાજ ન જોઇએરે,
 નિજ પિતાને પણ કુળવિને, કમજ રાખવો જોઇએ — શિશુ ૮

સા. ૫. પે.

[આ ઉપરના નામે Who is my neighbour એ અંગ્રેજી કવિતા, મોટા પ્રશ્ન તે કોણ ? એ સંવાદ અને આ ગૂજરાતી કવિતા એ ત્રણે આપણી શાળાઓનાં વિદ્યાર્થીઓ માટે ' રેસીટેશન ' એટલે મુખપાઠને માટે ખાતર યોગ્ય હોઇ અત્ર દાખલ કરેલ છે. તંત્રી.

અર્ચાધન.

સાધુશાળાના બંધારણુ માટે અભિપ્રાય.

[લેખક -સદગુણાનુરાગી કર્પૂરવિજય.]

શ્રી શ્વેતાંબર કાન્દેરસ હેરદાના ઓનરરી જોગ-ધર્મસાલાપૂર્વક નિવેદન.

- ૧ કેવળ નિઃસ્વાર્થવૃત્તિથી શાસન સેવા કરવા ઇચ્છનારા સાધુ જનની સીધી દેખરેખ નીચે કેળવણી સેવા ઇચ્છતા સાધુઓ કે સાધુ-શિષ્યોને ચાલુ જમાનાને બંધમેસ્તી સર્વાંગી કેળવણી આપવાને સાધુશાળાને મુખ્ય હેતુ હોવો જોઇએ.
- ૨ સાધુઓને કે સાધુ શિષ્યોને કેળવવા બાડતી શિક્ષકો રાખવા કરતાં જે નિઃસ્વાર્થ-પણે શુદ્ધ પ્રેમથી તેમને જોઇતી કેળવણી આપી શકે એવા પાંડિત સાધુઓની કે ગૃહસ્થોની ઐત્તિક નિમનોદ તેમની યોગ્ય સગવડ સચવાય તેમ યત્ન જોઇએ. શરૂઆતે સ્વસિધ્ધ વર્ગની કેળવણી માટે બરાબર કાળજી રાખવી જોઇએ.
- ૩ કેળવણી સેવા ઇચ્છનારની મેધા-બુદ્ધિના પ્રમાણમાં તેને જે અમુક જરૂરી વિષયમાં અધિક દ્વિ-પ્રીતિ હોય તેમાં આગમ વધવા પ્રોત્સાહન આપવું. અને તે માટે યોગ્ય માધન ગેળવી આપી તેને આગમ વધારવા જોઇએ.
- ૪ એ રીતે તૈયાર થતા તેમજ પ્રથમ તૈયાર થયેલા સાધુજનોને આગમશાસ્ત્રોનો મ-ધાર્થ (અરખનિત) બોધ થાય તેવો ઉત્તમ પ્રગથ રચવો જોઇએ. તે માટે પ્રથમ શાસનરમિક નિદાન સાધુજનોની અભિધાય સેવા જોઇએ.
- ૫ આગમ શાસ્ત્ર સંબધી જેમનો કોઇ ઉમદા હોય તેઓ આવા ઉત્તમ કામમાં કોઇ પણ પ્રકારે મદદગાર થાય તેની તેમને અરજ કરવી અને જે તે માન્ય કરે તે

- તેમનો લાભ લેવા ઇચ્છનાર માટે યોગ્ય અભ્યાસક્રમ ગોઠવવો અને તે મુજબ અભ્યાસ કરવા-કરાવવા અને તેમાં પસાર થયા બાદ આગળ વધવા ખાસ નિયમ બંધાવો જોઈએ. પદવીઓ પણ પાતતાના પ્રમાણુમાંજ અપાવી જોઈએ.
- ૬ અત્યારે ચાલતી આગમ વાચન (સમિતિ) ના અંગે જે કંઈ ઉપલક્ષ આગમ જોધ થતો જણાય છે તે દ્રઢ અને વાસ્તવિક થાય તેવા હેતુથી આગમ અભ્યાસ કરવો કરાવવો અને તેની પરીક્ષાઓ પણ મુકરર કરી તે પસાર કરવા પ્રેરણા થવી જોઈએ.
- ૭ સાધુશાળામાં લાભ લેનાર સાધુજનોને અને અન્ય સ્થળના સાધુજનોને અને આખી આલમને ઉપયોગી યામ એવી ઠપથી ઉક્તા આગમશાસ્ત્રોતું રહસ્ય સારી રીતે છણીને પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવા સાધુશાળાના નિયામકોએ પ્રયાસ શરૂ કરવો જોઈએ.
- ૮ પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવા યોગ્ય જે આગમ-શાસ્ત્રોતું રહસ્ય તૈયાર થયું કે કર્યું હોય તે શાસન પ્રેમી અન્ય વિદ્વાન સાધુઓ પાસે સંશોધન કરાવવા અને તેઓ જે કંઈ સુધારા વધારા સૂચવે તે ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપી તેનો અમલ કરવા અને તે કામને બને તેટલું સંગીન બનાવવા ખાસ લક્ષ રહેવું જોઈએ.
- ૯ એ રીતે તૈયાર થએલ આગમ-રહસ્યને પ્રસિદ્ધ કરવા જે જૈન સંસ્થા કે સંસ્થાઓ નિઃસ્વાર્થ બાવે ઇચ્છા બતાવે અને તે પ્રસિદ્ધ કરવાનું કામ સારામાં સાફ ખંતથી કરે તેવા ખાત્રીવાળાનેજ તે કામ સોંપવા સાધુશાળાના અધિકારીઓએ ખાસ લક્ષ રાખવું જોઈએ.
- ૧૦ અમુક સંસ્થાને સોંપાયેલું કામ સંતોષકારક થતું કે થએલું ન જણાય તો તે કામ તેમની પાસેથી પાછું ખેંચી લઇ તેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવા અન્યત્ર સોંપવી પણ પ્રખ્ધ તેના અધિકારીએ કરવા લક્ષ રાખવું જોઈએ.
- ૧૧ આગમ રહસ્ય પ્રસિદ્ધ કરવા ગેટર તૈયાર થયાં પહેલાં તે આખી આલમને ઉપયોગી થઇ શકે તેવી શૈલીમાં તેને ગોઠવવા અને તેમાં કોઇ પ્રકારની ખામી રહેવા ન પામે તેટલા માટે તેને જોમ બને તેમ વધારે પ્રમાણમાં પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન સાધુઓ કે જે એક કે બીજી રીતે પવિત્ર શાસન મેલા કરવા પ્રવૃત્ત હોય તેમની પાસે સંશોધન કરાવી તે પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવા અપાય ત્યારે પણ તેનાં ધૂંફાં બરાબર સંભાળી તપાસવા કે તપાસાવવા પૂરતી કાળજી રખાવી જોઈએ વળી તે માટે સારા કાગળ, અને ઉચી છપામણીથી કામ લેવા પણ યોગ્ય લક્ષ રહેવું જોઈએ.
- ૧૨ આવા શુભ પારમર્થિક કામમાં દ્રવ્ય સહાય કરવાં યોગ્ય જૈન ગૃહસ્થોતું કે જૈન મંસ્થાઓતું ધ્યાન ખેંચવું જોઈએ. અને જેઓ તેવી સહાય તેમની ઇચ્છાનુસારે આપવા અરજ કરે તે નિઃસ્વાર્થપણે સ્વીકારી તેને સંતોષ. ઉપજે એવી તેની વ્યવસ્થા થરવા એક વગવાળી કમીટી નીમવી જોઈએ.
- ૧૩ જે કમીટીના સભાગ સંબોએ રાખીને નિઃસ્વાર્થપણે સાધુશાળાની તેમજ તેના અંગે જે જે જરૂરી કામ હાય ધરવામાં આવે તેમાં ઘટતી દ્રવ્ય સહાય કરવા-કરાવવા અને તેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી દેખાડવા પૂરતું લક્ષ રાખવું જોઈએ.
- એ રીતે બાની સાધુશાળા માટે કંઈક રૂપરેખા મહાગ અગિપ્રાય મુજબ આલખી જણાવેલ છે. યોગ્ય નિયમો માથે આવી સાધુશાળા માટેનો પ્રયાસ શુ ય લેખાય નવમારી તા. ૧૧-૭-૧૭.

ચોહાણ રાજની વંશાવલી.

સપાદલક્ષીય આહવાન નૃપ વંશો લિખ્યતે.

સં. ૧૦૮ રાજ વાસુદેવ: ૧, સામંતરાજ: ૨, તરંગ: ૩, અગ્રરાજ: ૪, અગ્રપ્રમુખ: ૫, વિમલરાજ ૬, વિજયરાજ ૭, ચંદ્રરાજ ૮, ગોવિંદરાજ મુરતિ સાવે. ગવરિસ નામનો જેતો ૯, દુર્લભરાજ ૧૦, વસરાજ ૧૧, સિંહરાજ: મુરતિ સાવે. દેવરાજ નામનો જેઠાણાકજેતા ૧૨, દુર્ગાજેતો નિરદીન મુરતિ સાવે. ૧૩, વિજયરાજ ૧૪, અગ્રપ્રમુખ ૧૫, શાકંભરી દેવતાપ્રસાદ દેવમાદિ ખાનિ સંપત્ત: ૧૬, દુર્લભરાજ: ૧૭, ગંડુ મદમદ મુર તાણુ જેતા ૧૮, આપલદેવ. ૧૯, વિજયરાજ: ૨૦, ચામુંડરાજ મુરતિ સાવે. ૨૧, દુર્લભરાજ: ૨૨, તેન ગૂર્જરા ધરિની પતિ બંધાનીત: ૧. અગ્રપ્રમુખ મધ્યે તકવિક્રમ કાગ-પિત: ૧ વીસલદેવ: ૨૩, સચ સ્ત્રીવંશ: મહાસત્તા આલિપ્તમાં વિવરનો બલાત્ તન્નાપા દુષ્ટ-વશુચંક્રમે મૃત: ૧ બૃહત્ પૃથ્વીરાજ: ૨૪ વગુલી સાહસુરત્રાણુ બુદ્ધમહી. આદ્યદુષ્ટેવ ૨૫ ચોહાણદીન મુરતિ સાવે. અનલદેવ ૨૬, જગદેવ: ૨૭, વીસલદેવ: તુરંગજિત ૨૮, અમ-રગાજેય: ૨૯, પાંચદેવ: ૩૦, સોગેશ્વર દેવ: ૩૧, પૃથ્વીરાજ: ૩૨ સંવત્ ૧૦૩૬ રાજ્ય-વીરતા (?) ૧૨૪૮ મૃત, હરિરાજદેવ: ૩૩, રાજદેવ ૩૪, બાલદેવ: ૩૫ બામરીઆ લખિરદંતસ્ય વીરતારાણુ. ૩૬ સમસદીન મુદ્દે મૃત: બાહ્યદેવો ગાલવજેતા. ૩૭, જૈનસિંહ દેવ: ૩૮, શ્રી દમ્ભીરદેવ: ૩૯ સં. ૧૦૪૨ વર્ષે રાજ્ય સં. ૧૦૫૮ મુદ્દે મૃત: હરની ૪ હરિતની ૪ અમ્ભસદસ્ય ૩૦, દર્ગ ૧૦ એવં પ્રજા સારનાત્-હતિશ્રી દમ્ભીરદેવજો. ૪૦: પૂર્વજા:—

[આ પ્રમાણે રત્નજેષ્ઠ સુરિની પ્રમુખ કોપમાંના એક અને હેતુ પ્રમુખ 'વસ્તુ-પાત્ર' પ્રમાણે પ્રમુખ ની પ્રતિ મોરખીના બંદારમાંથી સંધવી કાનજીભાઈ પાસેથી પ્રાપ્ત થઈ હતી તેની અંતે લખેલ છે તે અંતે ઉતારી લેવામાં આવે છે. તંત્રી.]

શ્રી જૈન મ્વેતાંબર એન્યુકેશન બોર્ડ તરફથી

ધાર્મિક હરીશાહની પરીક્ષાનો અયેલો ઇનામી મેળાવડો.

પ્રમુખ રા. રા. મકનજી જીહાભાઈ મહેતા બેરીસ્ટર-એટ-લોઝ' લાખણ.

જૈન એન્યુકેશન બોર્ડ તરફથી લેવાયેલી ગઈ ધાર્મિક હરીશાહની પરીક્ષામાં મુખ-પ્રમાણે શ્રેષ્ઠત્વ નીવડેલા હોદ્દાવારને રાહડ ઇનામ, પ્રમાણ પત્ર તથા મૌલિકાનાં પુસ્તકો ઇનામ આપવા માટેના જાહેર મેળાવડો શ્રી મુખ્ય મંત્રીશ્રી જૈન સભાના હોદ્દામાં ગયા ઇનામવારે રાત્રે જા (મુ. ૮.૦૦) વાગે બોર્ડના પ્રમુખ શ્રી મકનજી જીહાભાઈ મહેતા બેરીસ્ટરનાં પ્રમુખપણા નીચે કરવામાં આવ્યો હતો.

ચર્યાતમાં બોર્ડના સેક્રેટરી ગ. રા. મોહનલાલ દલિયંદ દેસાઈએ આમંત્રણ પત્રિકા વાંચી સંબોધી હતી; ત્યાર બાદ પ્રમુખ શ્રી મકનજી જીહાભાઈ મહેતાએ આપણુ કરતાં જીહાભાઈ કે બોર્ડના પ્રમુખ તરીકે મારે માથે આવી તરફ મને સેક્રેટરીઓ આપે છે અને તે જ કાંઈ કાર્ય કરે છે તેમજ સારી રીતે કરે છે, બોર્ડની સંચાલના પુના કાંઈ-

રન્સમાં થઇ છે, ખોડે ધણાં કામો ઉપાડેલાં છે અને તે સારી રીતે થાય છે. ધાર્મિક પરીક્ષા લેવામાં આવે છે તેમાં ફતેહમંદ થયેલા વિદ્યાર્થીઓને ધનામ આપવા માટે મેળાવડો થયેલ છે. આવી પરીક્ષાની શરૂઆત કરનાર પ્રથમ મરહુમ શેઠ અમરચંદ તનકચંદ છે. તેઓ વાર્ષિક રૂ. ૫૦૦ પાંચ વરસ સુધી આપવા બાહેર પડયા હતા અને પાંચ વરસ સુધી આપ્યા હતા. આ કાર્ય કૌનશરન્સે હાથ 'ધર્યું હતું' અને ખોડને સોંપવામાં આવ્યું હતું. આવી પરીક્ષાઓનો લાભ જુનાં જુદાં મેન્ટરમાં ધણા વિદ્યાર્થીઓએ લીધો છે. જુદાં જુદાં સ્થળોએ એજન્ટ નીમવામાં આવ્યા છે. ખીજા ગૃહસ્થો તરફથી પરીક્ષા લેવાં માટે હવે રકમ મળતી નથી. હવે ખોડ તરફથી કેળવણી ખાતાના ફંડમાંથી પરીક્ષા લઇ ધનામે આપવામાં આવે છે. હોકરીઓની પરીક્ષા માટે શેઠ ઉત્તમચંદ કેશરીચંદ તરફથી ચાર વરસ સુધી રૂ. ૨૦૦૦ આપી પરીક્ષા ચાર વરસ સુધી લેવામાં આવી હતી. હવે તે પરીક્ષા પણ કેળવણી ફંડમાંથી લેવામાં આવે છે. આવા મેળાવડામાં શ્રીમંતોની હાજરી જોઈએ પણ તેઓ હાજર નથી. કોઈ શ્રીમંત તરફથી આવી પરીક્ષા માટે રકમ અપાય તો સારું. ખોડ ધણાં સારાં કામ કરે છે તેનું 'ખર' માન તેના સેક્રેટરીઓને ધટે છે, પણ ફંડ નબળું છે તેગજ કૌન્શરન્સ ભરવાનું અવ્યોક્ત ને અનિયમિત થાય છે. મુકૂત બંડાર ફંડ સુંબઈ, અમદાવાદ, આવનગર, સુરતમાંથી થયું નથી એ દિલગીરી છે. આપણા આરીસ્ટન્ટ જનરલ સેક્રેટરી ત્યાં મોજુદ છે તેમજ મુકૂત બંડાર ફંડ માટે પ્રયત્ન કરેલો જોઈએ. ફંડનો નિયમ એ છે કે અરધો કેળવણી અને અરધો ભાગ કૌન્શરન્સ નીભાવ ફંડમાં આપવામાં આવે છે. આવો મેળાવડો પ્રવર્તક મહારાજશ્રી કાંતિવીજયજી તથા મુનીમહારાજ શ્રી વલ્લભવીજયજીના વ્યાખ્યાન વખતે થાત તો સારું. સહાયક મેમ્બરો વધારવાની માત્ર આવશ્યકતા છે. ભવિષ્યમાં મહારાજ સાહેબનાં પ્રમુખપણાં નીચે મેળાવડો કરવા સેક્રેટરીઓ ધ્યાનમાં લેશે કે જેથી વિશેષ લાભ યશે.

મી૦ મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇનું લાપણુ.

ત્યારબાદ મી૦ મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇએ ખોરડે કરેલાં કાર્યનું અવલોકન કરતાં જણાવ્યું કે,

આપને માણુમ છે કે જ્યાં ખોડ જૈન સમાજમાં કેળવણીના પ્રમાર અર્થે જૈન શ્વે. તામ્બર કૌન્શરન્સ નીચે સ્થવાયેલું છે. તેને ઉદ્દેશ સાંતમી જૈન શ્વેતામ્બર કૌન્શરન્સના ઠરાવ પ્રમાણે કેળવણી સંબંધી યોજનાઓ તથા તમામ પ્રકારનાં કાર્યો કરવાં એ છે અને ગત સુંબઈની દશમી કૌન્શરન્સની બેઠકમાં તે માટે નીચે પ્રમાણે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો છે.

ખોડને આ ઠરાવમાં જણાવેલાં કાર્યો કરવા આ કૌન્શરન્સ સત્તા આપે છે:-

કાર્યો-(૧) જૈનોમાં હરતી ધરાવતી ધાર્મિક તેગજ વ્યવહારીક કેળવણીની સંસ્થાઓ સંબંધે વીગતવાર હકીકત મેળવવી અને તે સારા પાયા પર સુકાય તેવા પ્રયાસો કરવા.

(૨) દરેક ધાર્મિક પાઠશાળામાં એક જ જાતનો અભ્યાસક્રમ ચલાવવામાં આવે તેવી ગોઠવણ કરવી.

(૩) જૈન વાંચનમાળા તૈયાર કરવી

(૪) હવ વીચાર, નવતત્ત્વ, દંડક ક્ષેત્રસમાપ્તિ, સમગ્રીથી, કરમગ્રંથ તેમજ પ્રતીકમ-જ્ઞાદી પુસ્તકો અરસ અર્થ સહીત હાલની શીક્ષણ પદ્ધતીપર તેવા કરવાં પા કરાવવા.

(૫) ઉપર જણાવવા પ્રમાણે એકજ જાતનો અભ્યાસક્રમ જે જે શાળામાં ચાલે તેની વાર્ષિક પરીક્ષા એકી વખતે લેવી.

(૬) તેની વાર્ષિક પરીક્ષામાં ખસ ધનાઝ નિત્યાર્થિઓને પ્રમાણુપત્ર (સર્ટીફિકેટ) ઇનામો વીગેરે આપે.

(૭) ગરીબ તથા સામાન્ય સ્થિતિના વિદ્યાર્થીઓને આવહારીક શીક્ષણ લેવા માટે સહાયતા તથા પુસ્તકો શી વગેરેની મદદ આપવી.

(૮) જાવા વિદ્યાર્થીઓને જે જે સ્થળે જૈન બોર્ડીંગ હોય તેમાં દાખલ કરાવવા પ્રયત્ન કરવો.

(૯) જૈન તીર્થસ્થળો વગેરેમાંથી જૈનોને આપવાની પડોચની જુકમાં જૈન કુળવણી માટેનું એક જુદ કોલમ રાખવા માટેનું એક જુદ કોલમ રાખવા માટે પ્રયત્ન કરવો તેમજ ખીજ અનેક રીતે કેળવણીનું શક એક કરવા પ્રયાસ કરવા.

આ સુવર્ણ પડોચી વળારને માટે એક ગોજના તેજ દો-૨-૨ની બેકમાં જીવી રીતે કરવામાં આવી છે કે દર વરસે પાંચ રૂપીયા આપનારને 'સહાયક' તરીકે લેવા. તેના સહાયકો દરેક શેલેરમાંથી અને ગામમાંથી અસંખ્ય ગણી શકે તેમ છે કારણ કે દર વરસે કેળવણી જેવાં ઉત્તમ કરવામાં પાંચ રૂપીયા જેવડી જુજ રકમ આપવામાં બાગ્યેજ કોષ આનાકાની કરે. આવી સરળ ગોજનાથી મેકડો નહીં બદલે હજારો સજ્જનોની સંખ્યા મળી આવશે જીવી અમારી ખાતરી છે, અને તેથી સહાયક મેમ્બરો વધારવા માટે વીન તીકપે પત્રો લખવામાં આવેલા છે અને માથે ફારમ મોકલવામાં આવેલ છે.

બોર્ડીંગોમાં કામગીરીના રીપોર્ટો છપાવેલા છે અને વીશેષમાં તે સબધીની હકીકત જૈન કોન્ફ્રન્સ દરેકમાં તેમજ અન્ય જૈન અને જૈનેતર જાહેર પત્રોમાં બહાર પડે છે તેથી આપને તે સબધી માહિતી હશેજ, છતાં હુંકમાં અત્રે જણાવીએ છીએ કે—

(૧) દર વરસે પુરુષ અને સ્ત્રીધાર્મિક હરીશાહ અને ઇનામી પરીક્ષાઓ લેવાય છે.

(૨) દંડ તરફ નબર રાખી જૈન વિદ્યાર્થીઓને મારીક સ્કોલરશીપો આપવામાં આવે છે.

(૩) જૈન પાઠશાળાઓને મારીક મદદ આપવામાં આવે છે

આટલું કરવામાં આવે છે તે પુરતું નથી એન્જીન નહીં પણ ધણુજ જોધુ છે, અને ગત દો-૨-૨માં આ બોર્ડીંગ જે કરતું જોઈએ તે સબધી ઉપર જણાવેલો જે કરાવ કર્યો છે તે પ્રમાણે દરેક કાર્ય કરવા માટે બોર્ડીંગો ઉમેદમરી ધારણા છે.

ત્યારબાદ શ્રી. મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીયા સોલીડીસીટીને વિવેચન કરતા જણાવ્યું કે પ્રથમ બાર્ડીશન શેક ઉત્તમચદ કશરીચંદ-શ્રી જેમ ધાર્મિક હરીશાહની પરીક્ષા માટે રૂ. ૨૦૦૦ ની રકમ આવી હતી. અભ્યાસક્રમમાં પાંચ ધોરણુ જોડવામાં આવ્યા હતા. ૧ લા ધોરણમાં પ્રતિક્રમ, ૨-૩-૪ યામાં નવતત્ત્વ વિગેરે પ્રકરણનું ગાન, નીચેની સ્થિતિથી તે મોક્ષ સુધી જૈનધર્મ શું કહે તેનું ગાન, પાંચમાં ધોરણમાં પાંચ બાગ-પાપ, કર્મગ્રંથ, અધ્યાત્મ, ઉપદેશ પ્રાસાદ પાંચ બાગ, ઐતિહાસિક વિષયમાં ત્રિશટિ સવાકા પુરુષ ચરિત્ર દશ પર્વ રાખવામાં આવ્યા હતા સ્ત્રીઓને અભ્યાસક્રમ પણ તેજ પ્રમાણે મરમ

કર્પો હતો અનુભવપરથી જોવાય છે કે વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા વધે છે. અને તેથી આવી પરીક્ષાઓ ફતેહમંદ થયેલ છે. શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી લગભગ ૬૫૦ માસિકતા પુસ્તકો ભેટ મળ્યા તે માટે તેમનો ઉપકાર માનીએ છીએ.

બાદ શેઠ મોહનલાલ મગનલાઈ ઝવેરીએ બાપણ કરતાં જણાવ્યું કે કેલવણીની કદર થતી નથી. અમદાવાદમાં ઓસવાલ એજ્યુકેશન ફંડની સ્થાપના રૂ. ૧૨૦૦ થી થઈ હતી. મુનિમહારાજ પણ કેલવણી માટે ઉપદેશ કરે છે. સુકૃત ભૌંડાર માટે અમદાવાદે કર્યું નથી. જે જે કારણો બાધક હતાં તે હવે વિલય થયાં છે. અમદાવાદ નગરસેઠપંચાયતે ડેપ્યુટેશન મોકલવામાં આવે તો તેના મનમાં હિતરે. તેમજ અંબાલાલભાઈ પણ મદદ કરે, તેમાં માણિકલાલભાઈ મનમુખભાઈ શેઠના ભાગ લે અને ખીખ લેશે તો અમદાવાદમાં ચાલવું મુશ્કેલ નથી. વિચાર કરતાં વાંઝણી વીધાય એ કહેવત પ્રમાણે જે ત્રિમાસ વિચારમાં રહેવાય તો કંઈ યાવ નહિ વરધોડા વાળ ગાળમાં ખર્ચ ન કરતાં કેળવણી પરજ હવે લૂક્ષ ગયું છે તે પ્રમાણે રહેશે તોજ ઇષ્ટ છે.

બાદ રા. રા. સારાલાઈ મગનલાઈ મોદીએ વિવેચન કરતાં જણાવ્યું કે આવો મેળાવડો મુખ્યમાં પ્રથમ છે તેથી તજવજ જોઈએ તો યથા નથી. ખીજી સ્થળે મેળાવડા થાય છે તેથી આની ઉપયોગીતા જણાય છે. લગભગ ૪૦૦ હમેશ્વારો આ વર્ષે પરીક્ષામાં બેઠા હતા તે બધું આવકારદાયક છે. મહેનત સફળ થઈ છે. શાંતિનાથજી જેમ વિદ્યાશાળાને મદદ આપવાનું બોડે જરી રાખ્યું હતું તેથી તે તેની નમણી સ્થિતિમાં ગરી જવાને બદલે ચાલુ રહી હતી. વ્યવહારિક શિક્ષણ સાથે ધાર્મિક શિક્ષણ આપવાની જરૂર છે આપણું સાઈ કાર્ય ચાલે છે તે હમેશાં સંભાળતા રહીશું તો મને ખાતરી છે કે શીમતો જરૂર આ તરફ નજર ફેંકશે.

ત્યારબાદ શ્રી. માવજી દામજી શાહે-વિવેચન કરતાં જણાવ્યું કે ૬૦ સેન્ટર-એ-તેમ જ્યાં જ્યાં વધુ વિદ્યાર્થી યાય ત્યાં ત્યાં સેન્ટર ઉઘાડવા પણ બોડે જણાવ્યું છે તે ખુશીની વાત છે શેઠ અમરચંદ જવા મદદ આપનાર મળ્યા. તેના કાર્યવાહક વિદ્વાન મળ્યા તેથી કાર્ય સાઈ થયું. ખીસ્તી પોતાના ધર્મ પ્રચાર માટે બધું કરે છે. પ્રકરણાદિ પુસ્તકોની યોજના ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોમાયતી જેવી દરી છે તે સુધી પ્રદાનનીય છે. આ પુસ્તકો તૈયાર થયાં પછી ૪-૫ વર્ષ કાપગ પરીક્ષા આવે અને ફતેહમંદ થાય તેને ડીમી આપવામાં આવે તે બાબત સેક્રેટરીઓનું ધ્યાન ખેંચું છું.

બાદ શ્રી. લહેરલાઈ ચુનાલાલે વિવેચન કરતાં જણાવ્યું કે અભ્યાસક્રમ સરળ થાય તો ૪૦૦ સેન્ટર કેમ ન યાય. શિક્ષકો મા શિક્ષિકાઓ સારા મળતાં નથી. મહેસાણા વગેરે સ્થળે ટ્રેનિંગ કોલેજની તે માટે જરૂર છે. પર્યુપણ સમયે પેટી ફરવી ફંડ મેળવી શકાય તેમ છે.

બાદ પ્રમુખ સાહેબે ફતેહમંદ નીચેલા વિદ્યાર્થીઓને શેઠક ક્રનામ પ્રમાણ પત્રો તથા મહંકતીકનાં પુસ્તકો વહેંચી આપ્યાં હતાં, અને પુસ્તકો ૬૫૦ ને આશરે શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી ભેટ મળ્યાં હતાં. તે માટે તેમનો ઉપકાર માનવામાં આવ્યો હતો. બાદ પ્રમુખનો ઉપકાર માની સખા વિસર્જન થઈ હતી.

કૉન્ફરન્સ મિશન.

૧ શ્રી સુકૃત મંદાર ફંડ.

(તા. ૪-૬-૧૭થી તા. ૭-૭-૧૭, સવત ૧૯૭૩ના જેઠ સુદ ૧૪થી અશાઢ વદ ૩ સુધી)
વસુલ આપ્ત ૨. ૧૮૬-૧૨-૦

ગયા માસ આખરની બાકી ૩. ૧૫૫૭-૧૨-૬

૧ ઉપદેશક મી. વાહીલાલ સાંકળચંદ—ઉત્તર ગુજરાત—

ઉનાવા ૧૨, દાઉમોટી ૬, બામોસણા ૯, વાલમ ૯,
પરુદર ૦૧૧, સવાળા ૧૦.

કુલ ર. ૪૭-૦-૦

૨ ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાહીલાલ—ખા.દેશ.

નંદુરબાર ૨૪૧.

કુલ ર. ૨૪-૮-૦

૩ ઉપદેશક મી. પુનલલાલ ખેમચંદ—દાકીઆવાડ (ગાહેલવાડ)—

તણુસા ૮૧, રાજપરા ૬૧, પ્રાય પીપળા ૦૧, ત્રાપજ ૧૪૧,
મણુર ૭૧, અલંગ ૦૧, લાકડીઆ ૦૧, દીઠોર ૫૧, બારોલી
૧૧, ભદ્રાવળ ૫, ટીમાણા ૪૧, ઠાડચ ૨૧, કુલ્હા ૧, દેવ-
ળીઆ ૦૧૧, ઠળીઆ ૭૧, હાપરી ૨, સોંગાણા ૧૧૧.
કામળોલ ૬૧૧, સાખડાસર ૦૧, તળાજી ૧૭૧, પાવડી ૧૧,
સેલાવદર ૨, ફલસર ૦૧, ખંઢેરા ૨૧, ઉચડી ૨૧૧, પીધસપર
૨૧, ઝાંઝમેર ૪, પ્રતાપપરા ૧૧, મેયલા ૨, વાલર ૭,
તલ્લી ૨૧.

કુલ ર. ૧૧૨-૧૨-૦

આગેવડાઓ પોતાની મેળે મોકલાવ્યા—બી. એફ. સાલગવંદ

શુભચંદા-જેઠસોર ૨૧.

કુલ ર. ૨-૮-૦

એકંદર કુલ ર. ૧૭૪૪-૮-૬

૨ જૈન એજ્યુકેશન બોર્ડની મીટિંગનું કામકાજ.

જૈન એજ્યુકેશન બોર્ડની એક તીથીગ તા. ૨૩-૬-૧૭ ની રાત્રે ૭૧ વાગે (સુ
તા.) રો સુનીલાલ વીરચંદના પ્રમુખપણા નીચે ના જૈન એર્તાનર કૉન્ફરન્સ આંદોસમાં
મળી હતી.

શરૂઆતમાં આગલી મીટિંગ વાચી મંદુર કરવામાં આવી હતી બાદ નીચે મુજબ
કામ કાજ સર્વાનુમતે પસાગ થયુ હતું.

૧ જૂદા જૂદા વિદ્વાનો પાસે નીચેના પ્રસ્નકો તેની માટે મૂકવા કપીઆનું ઓનરીયમ
આપી દાલની શિક્ષણ પદ્ધતિએ તૈયાર કરાવના

જીવ વિચાર ર. ૧૦૦, નવ તત્વ ર. ૨૦૦, કર્મ અથ ર. ૩૦૦, ફક્ત ર. ૭૫,
બુદ્ધ સંપ્રદાય ર. ૧૫૦, ક્ષેત્ર સમાસ ર. ૨૦૦

આ માટે નીચેના નિયમો ઘડવામાં આવ્યા છે.—

(૧) જે જે હરીફાઈમાં હારવી માનના હોય તેમણે ઉપરના કોઈપણ અથ વેળી એક
વા વખતે ગયો પોને સુગી તે જોડે આપે મુલ્યકેપ કાગળ જેટલુ મેગર નમુના રૂપે સખી

તાં ૧૫ મી નવેમ્બર ૧૯૧૭ સુધીમાં સેક્રેટરીશર મોકલાવી આપવું આવશ્યક છે. તેની સાથે, પોતે કેવી રીતે કાર્ય કરવા માંગે છે તેનું માર્ગસૂચન સ્પષ્ટાકારે કરવું.

(૨) તે મેટર દરમિયાન આવે બોર્ડ સમક્ષ યા બોર્ડ ને કમીટી નીમે તે સમક્ષ મૂકી તેમથી ને ને યોગ્ય જણાશે તેને આખા અંધનું કાર્ય મોંપવામાં આવશે.

(૩) તે પ્રમાણે ને અંધ તૈયાર થશે તે બોર્ડ પોતાના દ્વારા ય્થા જીજ્ઞાસા યા વ્યક્તિદ્વારા છપાવશે. તેની લગભગ પકડતર કોમિટ રાખવામાં આવશે. તેના કોપીરાઈટ બોર્ડને સ્વાધીન છે એમ સમજવાનું છે.

(૪) નમુનાનું મેટર મોકલનાર પોતાનું નામ પોતાના મુદ્રાલેખ સહિત જુદા કાગળમાં જણાવવું જ્યારે તેમનો માત્ર મુદ્રા લેખ મેટરના લેખપર મૂકવો.

૨ વાંકાનેરના મી. હેમચંદ્ર સુળતાની અરજ વાંચવામાં આવી હતી. તેમને જો બાવનગર બોર્ડિંગમાંથી માસિક રૂ. ૧૦ ની સ્કોલરશીપ મળતી હોય તો રૂ. ૭ની સ્કોલરશીપ આપવી. અને જો બાવનગરથી સ્કોલરશીપ ન મળતી હોય તો માસિક રૂ. ૧૦ દસની સ્કોલરશીપ આપવી. આ બાબત તેમને પત્ર લખી પૂછાવવું.

૩ મુંબઈમાં એન્જલિકેશન કોન્ફરન્સ બરવાની છે તેમાં ડેલીગેટ તરીકે મોકલવા નીચેના મેમ્બરોની સુલેખા કરવામાં આવી:—

રા. રા. મોતીચંદ ગીરધરલાલ કાપડીઆ, રા. રા. મકનજી જુહાભાઈ મહેતા રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ, રા. સાંભાગ્યચંદ પી. દેસાઈ, ડૉ. નાનચંદ કરતુરચંદ મોદી, રા. ઉમેશચંદ દોશતચંદ ભરોડીયા,

૪ રાજ સત્યાનંદ પ્રસાદસિંહ તથા શેઠ મણીભાઈ ગોકળભાઈના પત્રો રજૂ કરવામાં આવ્યા. શેઠ મણીભાઈના લખવા મુજબ રાજ સત્યાનંદ પ્રસાદસિંહ સાથે પોતે બારોબાર પત્ર વ્યવહાર કરવા સહાનુભૂતિ દર્શાવી આ બાબતમાં કોઈ વખતે બોર્ડનો અભિપ્રાય માંગશે તો ધણી ખુશીથી સલાહ આપશે.

૫ બાવનગરના શેઠ અમરચંદ જસરાજને બોર્ડના મેમ્બર નીમવામાં આવ્યા.

૬ લાઈફ મેમ્બર વધારવા માટે યોગ્ય ગૃહસ્થો સાથે પત્ર વ્યવહાર કરવો.

૭ નીચેના ગૃહસ્થોને સહાયક મેમ્બર તરીકે નીમવામાં આવ્યા.

વકીલ નગીનદાસ સાંકળચંદ—અમદાવાદ, રા. કેશવલાલ મલુકચંદ પારેખ—કપડવાળ. રા. રા. મણીલાલ ખાલાભાઈ નાણાવટી—વડોદરા, રા. કાલાભાઈ ખાલાભાઈ કોરાગોંડળ, ગ. રા. ખાલાભાઈ ચુલાગચંદ—ગોંડળ, રા. રા. પ્રેમચંદ મોતીચંદ—કગુવાડી શેઠ વાલચંદ શીરચંદ—આસ, શેઠ મોતીજી હેમરાજ—કરતુલ, શેઠ કૃતેચંદ મૈત્રીલાલ—ઉમરાવતી, શેઠ કેશવલાલ ઉમેદરામ—તાસગાંવ, શેઠ હીરાચંદ શેખરચુ—કસકતા, શેઠ ઉદયલાલજી દોશી—કલકત્તા, રા. અમરચંદજી વેધ આમા; શેઠ બુદ્ધમલજી ચાંદ્રમલજી—છીંદવાસ, કામદાર રતનજી નાગજી—નાનું ઝીંઝાવદર, મહેતા ચાંદમલજી જોધપુર, રા. દુરીસી હજી કોઠારી નરસીંહ ગડ, રા. પ્રેમચંદ કરમચંદ સાહ ગોંડળ, ગ. મોતીલાલ લક્ષ્મીચંદ સાહ કપડવાળ તથા મુંબઈના શેઠ અવેરચંદ અંદરજી, ડૉ. ત્રિભોવન લહેરચંદ રા. વાડીલાલ રાધવજી સાહ, શેઠ દેવજી બીમા તથા મી. માવજી દામજી સાહ.

બાદ પ્રમુખ સાહેબનો આભાર માની સભા વિસર્જન થઈ ગઈ.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

Jaina Shwetambarn Conference Herald.

પુ. ૧૩. અંક ૮. વીરાત ૨૪૪૩. આવણ, સં. ૧૯૭૩. અગષ્ટ, ૧૯૧૭.

વીર સમયનો જૈન સંઘ-એક સ્મૃતિ.*

ગઝલ સોરઠની.

તું જૈન નામ દીપાવતો, તને યાદ છે કે ન યાદ છે;	
કર્તવ્ય પાલક તું હતો, તને યાદ છે કે ન યાદ એ.	૧
તુંતો હતો વિજ્ઞાનવડ, સાહિત્યવડ પણ સૌમ્ય તું;	૨
શણુગાર તું 'સોનો હતો,	તને. ૨
છળ જુઠ હિંસાહીન તું, સૌ વાત પ્રેમ પ્રવીણ તું;	૩
નિર્દોષ નીતિમય હતો,	તને. ૩
નહિ લોગ થાતો અકાળને, ત્યમ ના કદીએ 'પાપનો;	૪
હતું સ્વર્ગસમ ગૃહ તાહરું,	તને. ૪
તું સર્વ શ્રેષ્ઠ સમાનને, વિદ્વાન વીર સુખાણુને;	૫
સાચક હતો તું તમામને,	તને. ૫
કાયર નહિ નહિ કુર તું, સાહસ મતિથી પૂર્ણ તું;	૬
આગસ અતિ દૂરે હતું,	તને. ૬
આચાર શ્રેષ્ઠ હતો અને, ઉઠે વિચાર વિવેકમાં;	૭
ઉલોગમાં અવિરામ તું,	તને. ૭
સિદ્ધાંત તારા ઉચ્ચ શા ? ને લક્ષ્ય તારું તુચ્છ ના;	૮
આંખે સ્થિતિ તારી શું છે ? સરખાવીને પ્રિય જાગ તું.	૮

શુક. રાજકોટ.

તંત્રીની નોંધ.

૧

રાજગૃહ સંબંધી જૈન સૂત્રોમાંથી હટીકત—

આવશ્યક નિર્ણયવચ્ચર્ચિત્ત્વા આ પ્રમાણે છે —

અતીતાદ્વાયાં ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિતં પુરમ્. જિતશત્રુ રાજા તત્ ક્ષીણવાસ્તુકં મત્વા
વાસ્તુપાઠકૈ રન્ય નગરસ્થાનં વિચોક્ષ્યતિ સ્મ. ચનકક્ષેત્રમેકં પુષ્પિતં (ફલિતમ્)
દૃષ્ટ્વા તત્ર ચનકપુરં સ્થાપિતમ્, કાલેન તદપિ ક્ષીણં મત્વાઽરણ્યેઽન્યાજન્યં વૃષભં દૃષ્ટ્વા
તત્ર ઋષભપુરં નિવેશિતમ્, કાલેન તસ્મિન્નપિ ક્ષીણે કુગસ્તવં દૃષ્ટ્વા કુગાગ્રપુરં કૃતમ્.
તસ્મિન્ પુનઃ પુનરગ્નિના જ્વલિતે સતિ પ્રસેનજિન્નૃપેણ રાજગૃહં સ્થાપિતમ્—પ્રસેન
જિતઃ પુત્રઃ શ્રેણિકોરાદ્. તસ્મિન્ મૃતે સુતેન કોણિકેન ચમ્પા રાજધાની કૃતા.
કોણિકે મૃતે તત્પુત્રેણ હદાયિન્નૃપેણ પાટલાત્મસ્થાને પાટલીપુરં સ્થાપિતમ્. તત્ર હ-
દાયિમરણેન નવભિર્નન્દૈ રાજ્યં કૃતમ્.

—શ્રૂતકાળમાં ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત પુર હતું. જિતશત્રુ રાજાએ તે પુરને ક્ષીણવાસ્તુક માની
વાસ્તુપાઠકોની સહાયતાવડે ખીણ નગરસ્થાન વિશેકયુ—સ્થાપના વિચાર્યું. પુષ્પ અને
કુગવાળું એક ચનક ક્ષેત્ર જોઈ તે સ્થળે ચનકપુર સ્થાપ્યું, કાલે કરી તેને પણ ક્ષીણ
માની અરણ્યમાં અજન્ય વૃષભ—અજાદને જોઈ ત્યાં કુગાગ્રપુર સ્થાપ્યું કાલક્રમે તે પણ
ક્ષીણ થયું. ત્યાર પછી કુશ (કાલ) ના ગુદમને જાઈ કુશાગ્રપુર સ્થાપ્યું. તે પણ
અગ્નિથી જળા ગયા પછી પ્રસેનજિત રાજાએ ‘ રાજગૃહ ’ નગર સ્થાપ્યું.

—શ્રેણિક રાજા પ્રસેનજિતનો પુત્ર હતો. તેના મરણ પછી તેના કોણિક નામના પુત્રે
ચંપાનગરીને પોતાની રાજધાની કરી કોણિકનું મરણ થયા પછી તેના પુત્ર હદાયિ નૃપે
પાટલા વૃક્ષને સ્થાને પાટલીપુર સ્થાપ્યું. હદાયિરાજાના મરણ પછી તેમા નવન દોઝે
રાજ્ય કર્યું ”

રાજગૃહ નગરનું વર્ણન લગવતી સૂત્રના ટીકાકાર અકાષદેવ સરિએ ‘ ઔપપાતિક ’
સૂત્રથી જાણવાનું લખ્યું છે, પણ તે સૂત્રમાં ચંપાપુરીનું વર્ણન આપ્યું છે. રાજગૃહ અને
ચંપા બંનેનાં વર્ણનો તુલ્ય હોવાથી તે ટીકાકારે ચંપાનું વર્ણન સ્વીકાર્યું જણાય છે.
તે આ પ્રમાણે છે —

આશ્ણ જળમણુસા. ફલસય સદસ્સસંમિદ્ધ વિકિદ્ધ લદ્ધ પળ્લત્તસેડસીમ્મ,
કુસ્કુદ સંહેયગમપટરા, ડન્નુ—જર—સાલિફલિઆ, ગો—મહિસ—મગેલ ગપ્પમૂઆ,
આયારાંત્તચેદ્યજુવ્વિવિહસણિ વિદ્વવ્હુલ્લા, ડક્કોદિયગાયગંઠિમેય—મહ—તપર—
સંહરક્કલરહિઆ, સેમા, નિલ્લવ્હવા, મુમિસલા, વીસત્થ મુદ્દાપાસા, અણેગમોદિવુદં

નિયા-ડળ્ળણિવ્યુસુહા, ણડ-ણટ્ટગ-જહ્લ-મહ્લ-મુટ્ટિય-વેલંચય-કહ્લ-પવગ--લા-
સગ-આહ્લવગ--લંલ--મંલ--તૂળહ્લ-તુંવીણિયાડળેગતાલાયરાણુ ચરિઆ, આરામુ-
જ્ઞાણ--અમહ તલાગ દીરિય ઋષિણગુણોત્તેયા, નંડળણ સંતિભપ્પગાસા, ઉવિદ્ધ-
વિહલ ગમીર લ્લાયફલિહા, ચા-ગય-મુસદ્દિ ઉરોદ્ધસયગિવ જમલકયાદધણદુપ્પવેસા,
વણુ કુહિલવંક પાગારપરિમિલ્લતા; કમિસીસયમટ્ટર ડયસંઠિયવિરાયમાણા, અટ્ટાલય
ચરિય--દાર-મોપુર તોરણડળ્ળય સુવિપ્પત્તરાયમગ્ગા, ટેયાયરિય રહ્યદ્ધ ફલિ હંદંદ
કીલા, વિરણિ--વણિન્દેય--સિપ્પિઆડળ્ળ ણિવ્યુસુહા, સિંઘાડગ--તિગ-ચડક--
ચચર પળિયાવળવિવિહ વત્થુપરિમંહિઆ, સુરમ્મા, નલ્લપ્પિડળ્ળ મહિવપ્પહા, અળેગ
વરત્તુરગ--મત્ત-કુંજર--રહ્લપર--સીય--સંદમાણીયાડળ્ળ જાણ જુગ્ગા, વિમુહલણ
વળ લિણિસોમિયજલા, પંદુરવરભવળ સળિ મહિઆ, ઉત્તાણયળવેચ્છળિજ્ઞા, પા-
સાહ્યા, દરસળિજ્ઞા, અમિરુવા, પદિરુવા. ”—

—તે નગર મનુષ્ય જોતી આકીણું હતુ માર્ગની સીમા સેકડા અને હજારો ફોળા
વડે દૂર દૂર સુધી ખેડાયેલી, લટ--સારી અને બીજ વાવવાને થોડા થયેલી હતી. ત્યાં
કુકડા અને સાંઠાઓ ધણા હતા તે શેરડી, જવ અને શાંતિ (ચોખા) થી યુક્ત હતુ.
તેમાં બનાફ પાકા અને ગવેલ--ખેડાઓ ધણા હતા ત્યાં સુદર આકારવાળા ચેત્રો અને
સારી કુવલિઓના સનિવેશ--રહેઠાણો બહુલતાએ હતા. તે લાંચ ખાનારાઓથી, કેક
વગેરેથી સોના વગેરેની પોટલીને કાપનારાઓથી બળાકારે પ્રજ્ઞિ કરનારા ભટ્ટાથી,
ચારીથી અને ફ્રેસા દેનારાઓથી રહિત હતુ. તે ક્ષેત્ર, નિરૂપદ્રવ, જ્યાં બિશ્વકોને સારી
શિક્ષા મળે તેવુ, વિશ્વાસીઓ માટે શુભ આવાસવાળુ અને અનેક કુટુંબ પાનકેથી
ભરેલું, સદૃષ્ટ અને શુભ હતું. વળી નંદો નાયનારાઓ, દોર ઉપર ખેલનારાઓ, ચિત્ર
બતાવનારા બિશ્વો, તૃણ નામનું વાલું વગાડનારાઓ, તુંમડાની વીણા વગાડનારાઓ
અને અનેક તાન દેનારાઓ તે નગરને મેવતા હતા તે આરામ, ઉદ્યાન, કૂપ, તળાવ,
દીર્ઘિકા અને પાણીના ક્યારાઓના સૌદર્યથી યુક્ત હતું. તે નદનવન સમાન પ્રકાશવાળુ
હતું ત્યાં વિશાળ ગમીર--ઉડી અને નીચે ઉપર સરખી ખોદેલી ખાણ હતી. તે ચક્ર, ગદા,
મુસદ્દિ--શસ્ત્ર વિશેષ, ઉરોદ્ધ--છાતીને હણનાર શસ્ત્ર, ચતુર્ધની--સોને મારનાર શસ્ત્ર, અને
સાથે જોડેનાં તથા નિશ્ચિદ્ર કપાટોથી ઘણુ દુષ્પ્રવેશ હતુ તે વાંકા ધનુષ્ય કરતાં પણ વાંકા
શિક્ષાથી ત્યાગ હતુ તે બનાવેના અને ભુદા ભુદા આકારવાળા ગોળ કાંચરાઓથી વિરા-
જમાન હતુ ચટારીઓ વડે, ચરિપ--કિલ્લા અને નગર વચ્ચેના આઠ હાથ લાંબા માર્ગવડે,
કિલ્લાનાં અને નગરનાં દ્વારો વડે અને તોરણો વડે ઉન્નત અને ભુદા ભુદા રાજમાર્ગ
વાળુ હતુ તે નગરનો મજ્જુત પરીધ અને મન્દ્રગીત ચતુર આચાર્ય--શિષ્યો--બનાઓ
હતા તેમાં બજારો તથા વાણીયાનાં સ્થાનો હતાં અને તે શિષ્ટિકાથી આકીર્ણ, નિષ્ઠ
અને સુખપ્રેમ હતું તે નિકાશ સ્થાન, જ્યાં જોરી બેગી યાત્ર તે ત્રિક, ચોક, જ્યાં
અનેક શેરીઓ બેગી યાત્ર તે ચત્પર, અને કરીઆણી દુકાનો અને વિવિધ વસ્તુઓથી

મંડિત હતું. તે સુરમ્ય હતું, ત્યાં રાજમાર્ગ રાજઓથી આકીર્ણ હતો. તે અનેક સારા ઘેડાઓ, મત્ત હાથીઓ, રથના સમૂહો; શિળિગ્રઓ અને સુખપાલોથી વ્યાપ્ત હતું. તે યાત્રીઓ અને યુગ્મો-એ જ્ઞાપના વેદિકાવાળાં વાહનો-થી યુક્ત હતું. ત્યાં નિર્મલ અને નવી કમલિનીઓથી પાણી શોભતું હતું. તે ધવળ સારા ભવનોથી સન્નિભકિત હતું અને તે ઉંચી આંખોપડે પ્રેક્ષણીય મનને પ્રસન્નતા દેનારું, દર્શનીય, અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ હતું.”

ભગવતી સૂત્રમાં જણાવ્યું છે કે;—

રિદ્ધિત્યમિય સમિદ્ધે પમુદયજળ જાણવણ ।

—(પુરના ભવનાદિવડે) વૃત્ત-મોટું, (સ્વચક્ર વગેરે ભયથી રહિત હોવાથી) સ્થિર અને (પૈસાની તથા અનાજ વગેરેની વિભૂતિથી યુક્ત હોવાથી સમૃદ્ધ અને આનંદના સાધનરૂપ અનેક વસ્તુઓ ત્યાં હોવાથી ત્યાં રહેનારા) લોકો અને ત્યાં આવેલ દેશના લોકો-જનપદો ત્યાં પ્રગોઠ પામ્યા છે એવું.

૨.

એક ખુલાસો.

—વાપક જ્ઞાતિના સંબંધમાં રા. રામલાલ મુનિલાલ મોદીનો ઐતિહાસિક લેખ અમે તેમની સંમતિથી હેરેલકના મત એક અંકમાં દાખલ કર્યો હતો તેમાં અમારા તરફથી અમરચંદ્ર મુરિના અંથો સંબંધી પુરનોટમાં ટીકા કરી છે તે સંબંધી ખંભાતથી પૂજ્યપાદ મુનિ-મહારાજશ્રી સિદ્ધિમુનિજી નીચે પ્રમાણે ખુલાસો કરે છે તે ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જોવા હોવાથી અત્ર મૂકીએ છીએ:—

વાપક જ્ઞાતિના સંબંધીના લેખમાં તમોએ જિનેંદ્ર ચરિત્ર તથા પદ્માનંદ કાવ્ય વગેરે સંબંધી લખ્યું તે પણ મેં વાંચ્યું છે અહીંના તાડપત્રનો નગીનઠાસનો (જ્ઞાતિનાથ ભંડાર) ભંડાર મેં સંપૂર્ણ દાખલ જોયો છે અને તેની વ્યવસ્થિત ટીપ વગેરે પણ કર્યું છે તે પરથી સમજાયું છે કે જિનેંદ્ર ચરિત્ર એ ચોવીસ તિથિકરોનું ચરિત્ર છે. તેના ૧૮૦૨ શ્લોક છે પ્રત્યેક તિથિકરના ચરિત્રમાં કોષમાં ૧૦૦ કોષમાં ૭૫ કોષમાં ૧૨૫ એમ શ્લોકો છે. પદ્માનંદ કાવ્ય એ તેથી જુદું હોઈ તેનું ૬૨૮૧ શ્લોકોનું પ્રમાણ છે અને પ્રચલિત ૧૧૫ શ્લોક પ્રમાણ જુદી આ કાવ્ય વીરક છે. ગંધાવતીમાં ૩૩૧ પૃષ્ઠમાં પદ્માનંદ કાવ્યની વૃત્તિ તરીકે આની નોંધ કરી છે તે આ કાવ્ય છે તેમાં રૂપભદ્રેવનું ચરિત્ર વર્ણવેલું છે અને તે જિનેંદ્ર ચરિત્રમાં જે સંક્ષિપ્ત રૂપભદ્રેવ ચરિત્ર છે તેના વિસ્તાર રૂપમાં છે પણ તે વૃત્તિની ઢબમાં નથી. જિનેંદ્ર ચરિત્ર અનુષ્ટુપ વૃત્તમાં છે અને આ કાવ્ય તો ભિન્ન ભિન્ન છંદોમાં ઘણા સંગોથી લખાયું છે. જિનેંદ્ર ચરિત્રમાં એક સંક્ષિપ્ત ચરિત્રમાં વપરાય તેવી અલંકારિક ભાષા છે ત્યારે આ પદ્માનંદ કાવ્યમાં પરિપૂર્ણ અલંકારિક ભાષા છે અર્થાત્ કાવ્યનાં સર્વ અંગોથી તે શાસિત છે. તેનાં વસંત વિગેરે રૂપોનાં વર્ણન અને એવાં બીજાં પણ વર્ણનો અપૂર્વ અને લાલિત્ય-તાથી યુક્ત છે આ સર્વ સંયોગોથી મારો એવો નિર્ણય થયો છે કે જિનેંદ્ર ચરિત્ર તે ચોવીસ જિનનું ચરિત્ર અને પદ્માનંદ કાવ્ય એ જિનેંદ્ર ચરિત્રનાં રૂપભદ્રેવ ચરિત્રની

કાવ્યરૂપે (નહિ કે તેના શબ્દાર્થ કથન રૂપે) વિસ્તાર કથનારી વૃત્તિ છે ‘મંથાવલી’માં પૃ. ૨૩૮ માં ૭૬ પત્રનું અમરચંદ્ર કૃત પ્રાકૃત આદિનાથ ચરિત્ર નોંધેલું છે તે શંકા યાગ છે કે આજ ભુલથી પ્રાકૃત છે એમ તો નહિ નોંધ્યું હોય (હું જાણતો નથી કે અમરચંદ્રનું તેલું પ્રાકૃત રૂપભયચરિત્ર છે) આદિનાં ભંડારમાં જિનેન્દ્રચરિત્રની પ્રત છે તેના ૯૯ પત્ર છે અને પદ્માનંદ કાવ્યનાં ૩૧૯ પત્ર છે. પદ્માનંદ કાવ્યને જિનેન્દ્ર ચરિત્રનાજ વિસ્તારસ્થ કહ્યું હું એનો હેતુ એ છે કે તેના સર્ગોત્તરમાં પદ્માનંદ કાવ્ય અપર નામ જિનેન્દ્ર ચરિત્ર એમ સ્પષ્ટ લખેલું છે હાલ એ જ. વિશેષ ખુલાસો પુછવાથી મળી શકશે.

વિનોદ વિલાસ.

(લેખક;--મોરચોર ‘રમુછ.’)

[ગતીકમાં મો. રમુછએ દીધેલાં દેખાવને પરિણામે કટલેક સ્થળેથી મો. રમુછ સંબંધે અમોને પ્રશ્નો પૂછવામાં આવ્યા છે. ‘શું તેઓ ખરેખર કાન્સથી આવ્યા છે ?’ એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં અમારાથી હરયા સિવાય અને ગતીકનાં વિનોદ વિલાસનો દવાલો આવ્યા સિવાય રહી શકાયું નહિ, ‘રમુછ ખર’ નામ છે કે તખલ્લુસ ?’ આ પ્રશ્નો ઉત્તર મો. રમુછ આ પ્રકરણને અંતે આપે છે તે જોઈ લેવો. મો. રમુછ કાન્સ દેશવાસી નથી એમ કહેવને શંકા જતો હોય કે શંકા યતી હોય તેમજે અમારી ઓશીસમાં પધારવા તરફી લેવી અને ખાત્રી કરી લેવી. સ્ત્રીઓએ પધારવા તરફી લેવી નહિં.....]

તંત્રી.

હીક લગાવી મૂન મહારાજ ! તમે ચાલુક તો ખરાખર લગાવી ! ! તમે તો ‘એક મ્હોટું આશ્ચર્ય’ એ નામનો લેખ તા. ૧-૭-૧૭ નાં ‘જૈન’માં લખો છો. પરંતુ મને તો હજારે ગણ ‘મ્હોટું આશ્ચર્ય’ એ યાગ છે કે છતે સૂર્યે અંધાર’ અને છતે પૈસે ભૂખ-મરો’ એ તમારી દૃષ્ટિએ હમણાજ પડ્યો ! મહારાજ, વોતો આશુ’સે ચલી આતી હય ! ! તમે કહો છો કે બધુંય છે. વાણીયા ભાઈઓમાં ‘શ્રીમંત ગૃહસ્થો નથી એમ નથી. તેમ તેઓ કદાચ ખર્ચતા નથી એમ પણ નથી. ઈતોમાં કંઈક શ્રીમંત ગૃહસ્થો પણ છે અને તેઓ મન માન્યા પ્રસંગે દ્રવ્યનો ખજોલો વ્યય કરતો પણ દેખાય છે ” ત્યારે શું નથી ?-“ ખાત્રી માત્ર વવા (વિવેક) નીજ છે. જો એક વવા (વિવેક) તેમનામાં પ્રગટે તો છતે પૈસે ભૂખમરો કહેવાનો પ્રસંગ આવેજ નહિં. ” સાચું મહારાજ ! તમે તલ સાચું ! ! પણ એ વવાને પ્રગટાવવો ક્યાંથી ! એ પણ જરા જણાવી દો ગુરુજ. વવાનો ઓઠ-લાવો-તેને પપસીચન કરો ત્યારે પ્રગટે ? એ કાંઈ પેતા શંકર જેવો

કોઈ નિર્વેશ થવા દેવાય ?”

તારૂં ખચ્ચર થાયરે તારૂં, તપરિવની !

✕

✕

✕

✕

શું કહોછો મહેરબાન ! ‘લગાઈની કતલનાં પરિણામે મારી કુમારી કે વિધવા સ્વદેશ વાસીઓને હિંદુસ્થાન બોલાવું કે આફ્રીકા મોકલાવું; એમ ! અર્થે વાહરે બચ્ચા, તારી નજર કાંઈક ખાટી મીઠી થઈ લાગે છે. પણ સજીર કર-આ તારા ઘરની તો હોળી આ-લવ પછી ક્રાન્સની ગોરી ગોરી મદમડીઓની વારે ધાળે. આ તારી લાખો હિંદવાણીઓ વગર લગાઈએ અને વગર લાંકે વિધવા થઈ ગઈ છે તેનું કાંઈ ધારું ? તેને ક્યાં મોકલવી છે, કહે બોધએ ! જરા નજર તો કર ! કેટલીક વિધવા તો હજી પારણામાં ગુલે છે ! ! કેટલીક વિધવાઓ હજી ધાધરીને મોશલો ઓઢીને ફેરપુદડી ફેરે છે ! ! ! હજારો વિધવાઓ જીવનનો વસંત સમર્થ માખાપ પર ગાળો અને શ્રાપોનો વરસાદ વરસાવી કંગાલ દાલ-તમાં ગુજરે છે યાતો સ્વચ્છંદે દૂરાચાર કરે છે ! ! ! ! તે આ બાબત ઉપર કાંઈ દિવસે કે રાત્રે વિચાર કર્યો છે ? કે અમથોજ પરગણુ થઈ પડ્યો છે ? બીચારો ક્રાન્સની રમણી-ઓની દયા ખાવા આવ્યો છે ! ક્રાન્સની રમણીઓની દયા ખાવાવાળા અમે હૈયાત છીએ; તું તારા દેશની રમણીઓનું ઉજળને એટલે બસ.

✕

✕

✕

✕

અમે કાંઈ દેખાદેખીએ રૂઢી બંધનો યોજતા નથી સમજ્યોને ! અમારી નીતિ તે અમારીજ નીતિ. તમારી પેઠે તમારા બાપદાદાની નીતિ નહિ; બાપુ ! વેલુબાઈ વાણીયજે જમાઈને પોખતી વખતે બીલાડી આડી ન ઉતરી જાય માટે તેરું ટોપલા નીચે ઢાંકી; તે તેની સગી બહાલી અને દોકરીએ દેખ્યું. એટલે પછી પોખતી વખતે ટોપલા નીચે બીલાડીને-ક્યાંઈથી પકડીને પણ-ઢાંકવાની પરંપરા ચાલી, ચાલી તે ચાલીજ આવી. તમારૂં બધુંય આવું ને આવું. કારણ પૂછવાની કે ઉપયોગ-સમજવાની ફરકારે ટોણુ કરે ! અમે તો જમાનાની સાથેજ નીતિ બદલતા જઈએ છીએ. અત્યારે અમે ‘એક સ્ત્રીવાદી’ (monogamist) છીએ પરંતુ ચાલુ લગાઈનાં પરિણામે કદાચ સ્ત્રીઓની સંખ્યા વધી પડે તો શું વધારાની સ્ત્રીઓને વાઢી રાખશું ? કે હિંદુ સ્થાન કે આફ્રીકા ગઈવી દેશું ? રામ રામ કર, ને વાટ જોઇને બેસ. એવો વધારો થશે તો અમે એકને બદલે બે ત્રણ કે ચાર ચાર સ્ત્રીઓને ઘરમાં બેસાડીને દેશની દુર્બળતા અને નિર્બળતાને દર્શાવીશું પણ તમારી પેઠે સ્ત્રીઓને સખડતી રિયતિમાં નહિ રાખીએ ! સાંભળ્યું ? તમે કહો છો કે વાણીયા વિના ‘રાવણ’ નું રાજ્ય ગયું પરંતુ હું તો કહું છું કે વાણીયા ભાઈઓએ પોતે હાથે કરીનેજ પેતાનું રાજ્ય ખોડ્યું; તે આમને આમ !

RAMOUZIE.

રંગસાગર નેમિકાગ.

કર્તા—સોમસુંદર સૂરિ.

(ગન માસના અંકથી ચાલુ.)

અંક બીજો.

શ્રી નેમિ પ્રમુખ પ્રૌઢ યદૂનાં વાસ હેતવે ।
ગકાદિષ્ટાં પુરી ચક્રે શ્રીદઃ સૌરાષ્ટ્રમંડલે ॥

સાસક.

સોરઠ મંડલિ ધનદિ હંદ આહસિં દારણિ નથ બારીરે;
દારિકા નગરી સોવન ધલદરે ધલદરે સાગરિ-દમાગરે. ૧
ઉતુમ તોરણમણિ મંડપ મનોહર હરગિરિ હરાવણ હારરે;
તીણું નગરી અતિ રમ્યાં જિનહર હરઈ રમણિ અધકારરે. ૨

આંદોલો

હરઈ રમણિ અધકાર, અવહયતા મણિસાર,
હેમ ધવલહર્યો, કનક કલહેમ ધર્યો,
સૂકડિ આવા ખલ, કારણી આદયા ચલ,
રલાકિ પુતથીએ, મણિભમરી બલીએ. ૩

દીસે નમરિ યુવાન, સુંદર સોવનવાન,
અનંગ સંભવનીએ, ધરિ ધરિ પદમિનીએ,
પાદવ પુરવાસી, ચહુટા ચહિરાસી,
સોવન પાવડીએ, જલભારી વાવડીએ. ૪

દેશ.

વોવિદિ રંભ સમાણીય પાણીય પંદારિ સુરંગ,
ગઉય જલ્લી મત બારણાં બારણાં તોરણ જંગ. ૫
નવરંગ ચંદ્ર્યા ફારીએ માલીએ એવઈ નારિ,
અવર ઊપગ દેવા ટલઈ, વાટલઈ વાટલઈ હેમ પગારિ. ૬
રમણ દામી સાહિલરે પોલિરે કનક કપાટ,
મણિમય તોરણ ઊપરિ દૂપરિ અભિચલ દાટ ૭
પટ રિતુ મડિત ઊપવન પવન દોડિલિત ડાવ,
તરુઅરિ પરિમલ વાસિત નાસિત રવિકરવાત. ૮

આર્યા.

નાના વાસ વિમાન માવરામા સુરામરીશ્વારમ્યા ।

અમરનગરી સમાના દ્વારવતી નામ નગરીઅં ॥ ૯ ॥

દ્વારિકા વર્ણન-સાસક.

તીર્થી નગરીઈ જરાસંધ વિધ્વંસક સકલ માદવ દેવિદરે, ૧૦
સયત રતનવંત રાજકરક હરિ હરિકુલ કમલ દિણ્ણિદરે.
આયુષશાલા ગયુ એકદા ગોવિદ નીલક નીલવન્ન ઉદારરે, ૧
ખડગ ગદાદિક આયુષ શરગતિ રગતિં નેમિ કુમારરે. ૧૧

આંદોલ.

રમતિં નેમિં કુમારરે, શરમઈ દરદ આયરે,
શારંગ ચણવધએ, શખ વન્નવધએ;
ધનુષ તણે ધોકારિ, શંખ તણે ઉકારી,
ડોલઈ કૂગરએ. ૧૨

નાદિ ભરિકે બંભડ, ખિણિ મલિકે માતંક,
પૃથ્વી ધરહરીએ, મનિ ચમકિકે હુરીએ;
જયજયકાર કરંતિ, સુર કુસુમે વરિસંતિ,
નેમિ તિહાચિકેએ, કાલન કન્દક ગયુએ. ૧૩
કૂગ.

નેમિં સિદ્ધાસણિ ચાપીય આપીય બાંદ સુરારિ;
તવ બલ ગરવ કરાલીય ચાપીય નેમિ કુમારિ. ૧૪
હરિકુલ કાનિનિ રાયધએ સાયધ એ નેમિ રસાય,
બાંદ કાલઈ પિકનો લઈએ ડોલધએ કંસનઈ કાલ. ૧૫
નેમિ બુગબલ જાણીય આણીય કેસવિસંક;
લેસિધ એ માદર આજ એ રાજ એ હું નિકલંક. ૧૬

કાવ્યં.

રામો જંપડ નેમિ નિખરેમુઆ ટંદાળ ચંડંવલં ।
જાણે ઝળ વિસાલ રઘુહરણા સંકાકુલં કેસવં ॥
સોરઘં નરકંત મિચ્છદિ કદં તામ્ણ પુષ્પોવિજો ।
જોર્મિ દોપરિજે દિનેગ તર્ણિ વેરગ્રંગાદરો ॥ ૧૬ ॥

કૂગ.

ધણિં વધનિ અમી સરિષઈ એ હરિષઈ એ સીવવધરાય;
જત્રીસ સદસ અંતેહરી નેહરી નિરૂપમ ચાય. ૧૭
કામિની જનમનો માદગ સોહગ સુદર દેહ;
નેમિ મનાવિકે રમણીય રમણી પરિજુવકે એહ. ૧૮

શ્લોક:

યાવદ્રાગાસિતા દૈગાઃ શ્રી નેમિરમણેચ્છયા ।

અંતઃપુયે વિનેયાંતિ વસંતસ્તાવદાન્ ગમન્ ॥ ૧૯ ॥

સારકં.

અવસરિ અવતરિ રતિ મધુ માધુ માધવી માધવી પરિમલ પૂરીરે;
કુસુમ આયુધ લેષ વનરપતી સવિગ્ધી વિરહી કાપરિ સરીરે. ૨૦
મદન રણુ ગિ ગિ સારથિ પરિમલ ભરિમલ યાનિલ વાઈરે;
સુભટિ કિ મધુકર કર્ણ કોલાદન કાદલ કોકિન વાઈરે- ૨૧

આંદોલ.

કોમલ વિખમણી, મદિસારણુ નવણી,
નાર કિમ રહીએ, વનિ વનિ બર્ધડીએ,
પંથી પ્રાણપતંગ, કાલકે કાજલ ભૂગ,
ચંપક દીપકુએ, વન ઘર દીપકુએ. ૨૨
કુસુમિત એ કર્ણી, જાણે કિરિ તરણી;
મધુકર ગ્રેણી એ, તેહ સિરિ વીણીએ.
જખીર ખીજ હરી, વેષલ વહેલ સિરિ;
પાડલ પારખીએ, મંડુરસ વારિધીએ. ૨૩

દ્વાગ.

વાડીયુ સવિ હુ કુસુમાયુધ આયુધ આશા લહવંતિ,
ભમર રહઈ તિહા પાદરી માદરી એ મન અંતિ. ૨૪
સવત્રી પૂલકષ મદૂર અર મદુઅર રણુ જપ દીઠ,
મુગમ ભણઈ તવ રાદૃઢિ આદૃઢિ ચંદ્રી બધઈ. ૨૫

કાવ્ય.

આવીએ મધુ માધવી રતિ બની પૂલી સવે માધવી;
ખીતી ચંકની કલીમયણીની દીવી નત્રી નીકલી,
પામ પાડવ કેવડી ભાગરની પૂગી રૂતી કેવડી;
રૂલે દાડિમિ રાતડી વિરહિયા દોઢી દુધ રાતડી. ૨૬

દ્વાગ.

સુવચિત ચરણ પ્રહારિઈ મારઈ કામિની લોક,
ધિકા વિદસંતિ અભાગીયા તદ્ધવિ અરોક. ૨૭
ફવભરિ કર્ણ પરીરેભ રંભા સામાણી નારિ;
વનિ વનિ કુસુમ રોમ રોમાકર કુરજક ઘરણ અપારિ,
પૂરઈ પટપટ બનટ પૂલિ ટર્ગા વનખંડ,
તિમુગનિ મદન મહીપતિ દીપતિ અનિ પચડ. ૨૮

કાવ્ય.

ઉઠી ત્રાહર ચીર સુંદર કરી દાલી કરો કાંચલી,
બાજી લોચન કાજલે સિરિ ભરી મીમંત સિંદુરના;
લેષ સાથિય નેમિ કુંવર સવે જોડવિંદતી સુંદરી,
વાડીએ ગિરિનાર ડૂંગરિ ગધ સિંગારિણી ખેલિવા.

૩૦

રાસક.

વસંત ખેલણિ લેષ સાથિય દેવર, દેવર મણિસમ ગોરી રે;
પહુતલી ગિરિનાર ગિરિ અંબાવનિ બાવનિ ચંદનિ ગોરી રે.
અનંગ જંગમ નગરા બહુવિધ પરિ પરિજોવા મનાવણુ દારી રે;
લલાટ ધટિત ધનપીયલિ કુંકમા કુમર રમાડે નારી રે.

૩૧

૩૨

આંદોલા.

કુમર રમાડય નારિ, દીડાલે દોંચણુદારિ;
ઉચ્છાગિ બધસારી એ, મયરિ સિંગારીએ,
માધ યુમણિ ચોર, દોલક દીકર દોર;

કંચણુ ચૂડીએ, રણકર્ષ રૂપડીએ.

૩૩

દેઉર માર ઉર વરિ દાર, વહલ સિરી સુકુમાર,
નવ નવ લંગીએ, કુસુમચી અંગીએ;

ત્રીકમ તરણી ગુગ, વિરચાઇ ચંગ,

અતિ અણીયાલઉ એ, પૂપ પૂણાલઉ એ.

૩૪

દોગ.

પૂપ પૂણાલઉ વિચિ વિચિત્ર કુંસુમ રચય એમિ;
અતિ દિ અલંકૃત કલી હરિ હરિ રમણી ચિહ્ન એમિ.
કનક ચઉ કીવટ માડતી હા રસ પૂરિ,
નેમિ રમાડય સોગઠે સોગઠે સષ સવિ દૂરી.

૩૬

અદ્યક્ષ.

વન ખંડન મકન અખંડ ખડો ખલી, મનયાનિલ પાડિત બલ ઉકલી;
ઉકળી ચતુર દુઆરિ છુ, ધન ધન તેહ જલિ વિલસતઈ,
સવિ અલરેસરિ, વિગલિત કાજલ કુંકુમ કેસરિ,

તસરિ સીદરિ નારિ છુ,

ધન ધન૦ ૩૭

અગમગ અગમગ આલિ અગ્રકર્ષ, રિમિ ત્રિમિ રિમિ ત્રિમિ અગ્ર અણકર્ષ;
ગીલક ગાલક નીરિ છુ,

ધન ધન૦

સુરભિ સલિલ ભરી સોવન સોગી, કેસવ શુદરિ સકલ સુરંગી,

સીચઈ નેમિ સરીરણુ

ધન ધન૦ ૩૮

બજુ પરિ વિવિધ વિલાસે રમણી, નેમિ કુમર ગનિ અચિલ બણીય,

પણીય રમાલ મંગલિ

ધન ધન૦

પાનિ ત્રિસી દુષ્ટ નાંપકની પુત્રી, રૂપિ કરની અપહર નીકલી,

નીકલી આહિરિ નીસરી.

સરીરિ કરઈ સિથગાર પહિરઈ ચીર મનોહર,

રમણિ કુસુમ કુસુમ સુકુમાર.

નેમિ પાગ પડી ધ્રુમ લણુછ અચરૂ લણી કરિ ન પસાઉ,

સાવ સવણુ તું માનિ ન માનિની પરિણુ લાઉ,

નેમિ કલ્પાલ લાગ ઉ લાગ ઉ, માન નછ રગિ,

તવ મનિ માનિ તું જાણીય સણીય જીવટઈ અંગિ.

૪૪

—છતિ રંગસાગર નામ્નિ થી નેમિ જિન ફગે વિવાહાકાર પર્ણન દ્વિતીય ખંડ.

ત્રીજો ખંડ.

ગાજંતી ગજ ગેલિ ગંજન ગતિ ગોરી ગુણે આગલી,

સારી સાવ સધારવણી સરસતી સરદીસતી સુદરી,

માગી નેમિ વિવાહ કારણિ કરી કન્યા કુલીણી કલા,

વંતી કુંચરિ ઉમ્મસેન કુલની ગોવિ દિ રાજમતિ.

૧

રાસક.

ઉમ્મસેન ભૂપતિ સંભવ કન્યા, ધન્યા ગુણુદ નિધાન રે,

ગોવિદિ માગી મુલગિમા ગુણુ ભાજન રાજમતી અભિધાનરે.

૨

સકલ ગંધકર લેખ્ય અલગન લગન લગન ઉચ્છાદરે;

અલંબ પટ ઉલા ખાધી ઈ માડવિ માડવિ માડ વિવાહરે.

૩

આંદોડ.

માડવે રચઈ વિસાલ, ચંદ્રઅડા ચંદ્રસાલ,

મણિ મોતી ભરિયા એ, દીસિછ સિરિ પરિઆએ,

રતન ખચિતાચિ ચંભ, હેમ ધટિત સિરિ કુંભ,

માણિક દીવડાએ, દીપઈ રચડાએ.

૪

ઈંદ્ર ધનુષ આકારિ, તલિયા તોરણુ આરિ,

મણિ હીરાચીએ, વન ખાલી એ.

સંમહિયા અતિ અણીઆય, સુંદર ધવલ વિસાલ,

નાગર ખડાએ, પાન અખડાએ.

૫

ફાગ.

સંમહાં રંગ સનાગર નાગર ખડાં પાન,

પરચલ મધુકર ધૂતે કરી તે કરી તે કરીઈ પકવાન.

માડીઈ મણિમય ભાંજન, સાંજન જિમઈ વિવાહિ;

મૂડીઈ પકવાન સાહિરે, દોલિ રેચિઈ ધૂત આદિ.

૭

ફાગ.

સાફાંલ. મૂડીઈ પકવાન વાનિ ધવલા દેસાડેરી રાખડી,

પીલી દાહિ (દાવિ) અખંડ દાહિ સુરહ ધી સામટાં સાવણી,

ટાડાં દેપ દહી અઉપરિચલ ગંગા જલે ઉજવલે,

કાચે કેવડી એક પૂર સરિસે તથોવિ પાના પલી.

૬

રાસકં:

નેમિ અતેક પરિ કામિનિઅ મુગધ, કુગધજલિંઅ ઘોલછ રે
 પંચ શબ્દ વિવિધ ધવલ દિધ, ગુહિરા મુહિ રાતી તખોલિછ રે. ૯
 ખાવનિ ચંદનિ લીગટિ સારછ, કારઈ સવિ સિલુગારરે;
 લીરા લગ અંગિ કૃષ્ણાગર, અદિકઈ લહકઈ કુંડલ હાર રે. ૧૦

આંદોલા.

લહકઈ કુંડલ કાનિ, સસિ રવિ મંડલ માનિ,
 મુકુટ મનોહરએ, સિરિ સોભાકર એ.
 તીલવટિ તિલકે વિશેષા, નયણે કાજલ રેખા,
 વદનિ તખોલએ, પગિ કુંકું રોલએ! ૧૧
 ઉરવરિ નવસર હાર, નવ જલધર જિમધાર,
 મણિ રચિ પીયલીએ, વિચિ વિચિ વીજલીએ.
 મુદ્રકી મંડિત પાણિ, વીરવલય લુજ ઠાણિ,
 ખાંદડી બહિરપાઓ, ઝંઝકે બિહુપપાઓ. ૧૨—ધૂંગારવર્ણન.
 ધમ સિલુગારીઉ સારી એ નારીએ નેમિકુમાર;
 આગલિ મણિઆરીસઇ એ દીસમએ સોહગસાર. ૧૩

લાપા.

ખાવનિ ચંદનિ ગૂંહલીરે, લીપરિ ચલકનતેરારે,
 મણિક મોતી ઢેરારે, માંડિઉ સોવન પાટે સુંદરએ,
 તેહ લીપરિ હરણિં યાપીઇ માંડી મનિ લીમાહોરે
 યાલ મણિમય સાહી રે મોતીખડે (વ) ધાવઈ કુંઅરએ. ૧૪
 લદ્દ જલિક ધવલ મયગિલિ સિવાદે કુંઅરએ;
 સોભાગ સુંદરે, ચડિઉ જિનિઉ હુઇ પુરંદરએ,
 બદિનિ ખાલા પૂઠિ બમ્મી, લીલા લુંચુ ઊતરછરે,
 દષ્ટિ દોષ નિવારછરે, ઉપરિ ધરિઉં મેધાંબરએ. ૧૫
 ફાગ.

સિરિ છત્ર મેધાંબર અંજણપાપક કંતિ,
 બિહુ પપ્પિ રીકિરિ ઝામર ધવલ દલંતિ. ૧૬
 ચક્રે લગાઈ ધુરિ ધુલલી ધડેલલી રાડેલી દંતિ;
 આંગલિ અવસર સોલલી સોલલી નાય કરંતિ. ૧૭

કાવ્યદ્વયં.

જે ગંગાનીલ કાલા ઠિ ઘાઘા પુરાસાણી (આ)
 રાધેન સીધુઆ કલદયા કારગીરિયા કુંકણા,
 રંકા કાનિઆ નચ્યા નિ પિદુયા પૂવે પાગ નીસલા.
 તે દેવાડ કુઅરા તરવયા તેજ હુવારે ચાપા. ૧૮

માતી મંડિત મુડિ દંડ સરલા દીસંતિ દંતૂસલા,
હીરાલાં જલકંત સોવન કડી, સિંદૂર ભાલે ભલા,
યાત્રી યુ ધરીઆત્ર પાખર ખરે હીરે જડી જેહની,
અંગે નેહ ગજેંદ્ર ઊપરિ ચડયા ચાલંતિ રાણા સવે.

૧૯

રાસક.

મૃદંગ ભુંગલ બેરિ છુરંગ ગળીર સર, સરણાઇ નીસાણુ વાજતિરે,
દડદડી દસામાં દેવ દુંદુભિ મહારવિ રવિરથ તુરીય ત્રાસતિરે.

૨૦

પાલખી તુરીયરથ ગયદ આડંબરિ, અંબરિ અમર નિહાલીરે,
છત્ર ધન્ય અલંબસી કિરિના મરધર સધર જન દિવ ચાલીરે.

૨૧

આંદોલો.

તોરણ પહુતી જનન, માગત દીજાં દાન;

વાજિત્ર વાજઈ એ, અંબરિ ગાજઈએ,

ખમ્પડી રયણ ગવાક્ષિ, અતુર અકિત હરિભુક્ષિ,

રસિ રાજમતીએ, નેમિ નેમિ નિહાસતીએ.

૨૨

રહિહિ તોરણ બારિ, સુણીય પસ્ય પોકારિ

પશ્ય મેહાલેઆએ, ભય ભરતાવિઆએ,

મયગલ વાલી નેમિ, પહુત ઉ નિજ ધરી ખેમિ,

રાજલિ હલવસીએ, તવ મહીયવિ દસાએ.

૨૩

ફાગ.

વીજણે કરઈ સખી જન વીજનરાલ જયતિ;

ઉપરિ તાપ નિકંદન ચંદન રસિં ચિરસતિ.

૨૪

મેતન પ્રાગીય રાજલિ કાજલિ કબુપિત દહિ

વિસયતિ વિરહ દેખાડતી, પાડતી (પાડતી) આસુઅ વૃષ્ટિ

૨૫

પીડઈ કાઈ બાપીયડા, પ્રીયડા વિરહ વિષાદિ;

પ્રાણુ હરે મોરડા મધુર નિનાદિ.

૨૬

રડઈ ય પડઈ સોટઈ એ મોટઈ એ કંકણુ ફાર;

ગમઈ ય નહીં અંગિતે ઉર કે ઉરકરિ ઉરિહાર.

૨૮

રાજલિ વિરહઈ પૂરિઅ અવર કુમાર;

નેમિ નિરંતર સમરતિ સમરતિ પતિ યુણુ સાર.

૨૯

દાન સંવત્સર દેખય સેધા સંયમ ભાર;

નેમિ કરઈ પશ્ચિ તે સવિ દેસ વિદેસ વિહાર.

૩૦

एषा गाथा.

આસો અમાવસીએ દિર્ણમિ સિરિ નેમિ જિણવરિંદેળં ।

પત્તે કેવલ નાળે કુળંતિ દેવા સમોસરણં ॥ ૩૧ ॥

संस्कृत रासकः

सुरपतयो विदधति सम वसरणम शरण शरण मुदारं रे
 - रजत कनक मणि सालसडंवर मंचरगतु विभारं रे ॥ ३२ ॥
 सकल मिलित वृंदारक दानवमानव नायक लोकारे
 मधुकर निकुरंय मकरंद पारण कारण विलसदशोकं रे ॥ ३३ ॥

आंशला.

प्रथम अशोक विशाल, पुष्प पगर कुमाल;
 नाद भनोदये, यथैव यामये.
 हेम सिद्धासथु कंत, लामंडल अजकंत,
 दुंदुलि अंभरीये, त्रिषु ७३ छिपरीये. ३४
 धम प्रातिहारिण आठ, कसर जितो न सुपाठ;
 रयधं पुरंदरे, शूरि लगतिधरे,
 पाक्षीय जिनवर पासि, संयम मन छिदासि;
 सिव पुरि पुदूतीये, राजभती ये सतीये. ३५

शग.

धवल आसादनी आठमि ना डमहा भेव नारी;
 नेमि जिणेसर सिवपुर अपुरि गथु गिरिनारि. ३६

श्लोकः

श्रीमान्नेमिजिनौ दीक्षा ज्ञान निर्वाण लक्षणं ।
 कल्याणकवयं लेमे गिरिनार गिरीश्वरे. ॥ ३७ ॥

काव्यं.

देवे रैवतमौलि मंडनमणि देवी गिवानंदनः
 स्वामी यादववंश वारिधि हरिः शंखा कितःश्यामलः
 श्री नेमि जगदेकमंगलकरः कंदर्पपापहो ।
 भूयादुज्जलसोम सुंदर्यशां श्री संघमद्रंकरः ॥ ३८ ॥

—इति श्री नेमिनाथस्य नवरत्ना विधनं भविकजनं रंजनं फागं समाप्तमिति.

पत्र ४ भागणी अंश.

दस्तलेखनो शग. वि. सं. १६ सु बतक आसपास. आ प्रत १४-१०-०६ मी
 राजकोट साहित्य परिषद्भां भाकवावेली भूकवेली हती.

અનાથ આશ્રમ વિષે જે બોલ.

(લેખક.—મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી.)

દિંદુરયાનની મુસાફરીમાં મેં ઘણા અનાથ આશ્રમ જોયા છે, કેટલાંકને પ્રુથ તપાસીને અને કેટલાંક સાધારણ રીતે. તે ઉપર મેં કેટલીક જગ્યાએ ગારા વિચાર વ્યવસ્થાપકોને દર્શાવ્યા છે. સહુને પોતાના વિચાર ઉપર મોદ હોય છે. તેની દશા મારી પણ છે ને. મને લાગે છે કે એ વિચારો પ્રગ્નની સમક્ષ મુકાય તો ખોટું નથી.

અનાથ આશ્રમની વ્યાખ્યા તો એજ યથા શકે તે અનાથને આશ્રય આપી સનાથ કરવાનું સ્થાન છે. આના આશ્રમોપરત્વે અન્યથા વિશેષ અર્થ માં બાપ કે વાવી વિનાના બાળકો એમ કરવામાં આવ્યો છે. વાનીની ખેટ પૂરી પાડનાનો ત્યો દાવો કરે છે અથવા તેઓએ કરવો જોઈએ અનાથ આશ્રમ એ અંગ્રેજી શબ્દ 'ઓર્ફનેજ' નો અર્થ છે. અનાથ શબ્દનો આવો અર્થ છે છતાં અનાથ આશ્રમોમાં બાળકો ઉપરાંત કમાણી કરી શકે એવા લુગાનોને લેવામાં આવે છે. વળી અર્પંગ, કુલા પાગળા, અધિગાઓને પણ દાખલ કરવામાં આવે છે, ને હવે શુભ પેટીએ આશ્રમમાં દાખલ કરવામાં આવી છે.

મને લાગે છે કે આમ કરવાથી એકે અર્થ પૂરો સરતો નથી. વ્યાર્માં જોડે ઉપરતપકો જોતાં વિશેષ પરોપકાર વૃત્તિનો આભાસ આવે છે પણ ઉંડા ઉતરતાં માલમ પડશે કે આ સ્થિતિ કેવળ વ્યાપાર વૃત્તિને આભારી છે. કૃપણ જેમ પોતાના પસારમાંથી વધારેમાં વધારે બાજા ઉપજાવવા હચ્છે છે ને છેવટે પતિત થાય છે તેમ અનાથ આશ્રમોનું અવિષ્ય છે એમાં મને શકા નથી સાવચેતીને ખાતર 'શનિષ્ય' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે. હું તો પતિત દશા વર્તમાનમાં જોયા કરું છું.

આ વ્યવસ્થા આપણી લપખીત સ્થિતિની નિશાની છે. આપણી અપ્રજ્ઞાની સૂચક છે. આપણે માની લઈએ છીએ કે દરેક સંસ્થાને સારું ઘણું મહેનતેજ આપણને ધનાઢ્યોની મદદ મળે છે. " આપણે અપંગોનું રક્ષણ કર્યું છું કે, આપણે શુભ પ્રસવોનું રક્ષણ કર્યું પછી એટલે જ મળ્યું છે તેમથી આ કાર્યને પણ સંકેતીએ " આ કંગાળ વૃત્તિ છે. મારી તો ખાતી છે કે સારાં કાર્યોને સારું આ ગરીબ દિવંદમાં પણ ધેસો મળી રહે છે; કાર્ય સાડ છે એમ સામેત કરવું એ કારભારી કામ છે. જે સરથાઓ ક્ષીણ યથા છે તેનું કારણ ધનની ખામી નથી પણ દેહ, અદ્વાજી ને ચારિત્ર્યવાન કારભારીની ખામી છે. આ માન્યતા ખરી હોય અથવા ખોટી ગમે તેમ હો છતાં આટલું તો ચોક્કસ છે કે અનાથ આશ્રમો પણ ઘેરે ચડતાં એકેનીપર પૂરો કાણુ મેળી શકતા નથી.

ઉપરની સ્થિતિમાં અનાથ બાળકો સનાથ કષાથીજ રાય ! તેઓને નિગતર પોતાની નધણીવાતી ગિયનિની યાદી મળી રહે છે આપણે આપણાં બાળકોને આ અશ્રમોમાં મૂકવા નહીં છોડીએ. આ અનાથ આશ્રમોની કસેટી છે. આપણા બાળકોને સારું અપંગ, અધિગાં પાંગળાનો સહવાસ આપણે નથી હચ્છવાના. જો આ આશ્રમો અનાથના નાથ હોય તો વ્યવસ્થાપકોનાં બાળકો આ આશ્રમોમાં જોવામાં આવે. તેઓ બેધડક યથને બીજા

કંઈ કારણસર નહીં તો પોતાની કસોટી દરવા ખાતર પોતાના બાળકોને અનાય બાળકો સાથે મૂકશે. આ માગણી વધુ પડતી નથી એમ બોહોળા અનુભવે હું કહેતા છું કે અનાય બાળકોને માત્ર અપંગની સાથે મૂકવામાં આવે છે એટલું જ બસ નથી પણ બીજી વ્યવસ્થા પણ ધણે ભાગે એવી જ હોય છે કે જેથી બાળકોને પોતાની દયામણી સ્થિતિ પાટી મળ્યા કરે. જો અનાય આશ્રમો માત્ર નિષ્ણાયાતા બાળકોને જ સાર વાપરવામાં આવે તો તે આશ્રમો થોડા વખતમાં સ્વાથથી બંધી શકે. આ બાબતમાં આપણને મુકુન્દ પાસેથી બહુ શિખવવાનું મળી આવે છે, તેઓ જો અનાય આશ્રમો ચલાવી રહ્યા છે જીવ છે. આપણાં પ્રમાણમાં નિર્ણય છે. તેઓએ દુનિયા બાળકોને આશ્રય આપ્યો છે તેઓને મદદ બતાવ્યા છે. તેઓને ધણે ચલાવ્યા છે. આપણાં આશ્રમના બાળકોને આશ્રય નિર્ણય પદ નથી મળ્યું. કેટલાકને નહીં તો કડીઓ મળી છે. એનો હિસાબ કમ્પ્યુટર હર નથી. આપણાં આશ્રમોમાં બાળકો મોટાં થાય એટલે ધણે ભાગે તેઓને રમવા વાનો સ્થાન હોય છે. મુક્તિદેશમાં તેણે કાંઈ નથી, જેમ કુટુંબમાં છોકરો મોટો થઈ ત્યારે કુટુંબને સાર એક રક્ષક ને પોષક વધ્યો એમ મનાય છે તે પ્રમાણે મુક્તિદેશમાં તેવા બાળકો ઉભરે પહોંચે એટલે તેના કારખાનામાં કામ કરવા લાગી જાય છે.

આપણાં આશ્રમમાં પણ તે કૌટુંબિક ન્યાય દાખલ ચલાવી જરૂર છે

અનાય બાળકોને માત્ર રહેવાનું ખાવાનું ને પહેરવાનું આપીએ છીએ તેમ જોઈએ આશ્રમમાં જ શિક્ષા આપી શકાયે ને તેઓને આશ્રમના કારખાનામાં રોકી શકાયે. જમ મમાં આપણે મહાન રાષ્ટ્રીય પ્રયોગો કરી શકીએ છીએ રાષ્ટ્રીય પદ્ધતિ પ્રમાણે આપી શકીએ, ઉદ્યોગો શિખવીએ, ખેતી શિખવીએ, જે ધંધા નષ્ટ થતા જાય છે તે ન ચાલી લઈએ, આવી વ્યવસ્થાને પરિણામે આજના અનાય બાળકો તે હાલના જેવો જ આશ્રમના શિક્ષકો, કારિગરો, નેતા બની શકે છે. આવાં અનાયાશ્રમમાંથી આપણે આપણા વાતાવરણને યોગ્ય એવું હિંદુસ્તાન લસકર ઉત્પન્ન કરી શકીએ છીએ.

શ્રી જૈન સભાના રજત મહોત્સવ પ્રસંગે ૨૫ વર્ષના કાર્યવૃત્તાંતથી ઉપજેલા વિચાર. ૨૪૭

એમ મને નિશ્ચય પૂર્વક નથી જણાયું. એવી સમગ્રતા કરવાથી વિષયી પ્રવૃત્તિ વધે છે એમ કંઈક આભાસ આવ્યા કરે છે. દરેક પ્રકારે પેના થયેલા જીવોને આપણે અસંખ્ય ઉપાયો કરીને જીવતાજ રાખવા એ જીવદયાનો વિષય છે એવું કોઈ પણ રીતે સિદ્ધ નથી થઈ શકતું. એવો પ્રયાસ કરવો એ પણ બ્યર્થ છે. એમાં શુદ્ધ અહતા રહેલી જોવામાં આવે છે. જીવદયાનો અર્થ સહેલાઈથી થઈ શકે નહીં એમ કહે છે. શુદ્ધ હૃદયે શુદ્ધ હૃદયે જીવ જીવે છે. એ વિષયને કંઈક મેં મારો પોતાનો કર્યો છે એટલે બાર દષ્ટિને લખવાની હિંમત કરી છે. જીવદયાનો આધાર અમુક સંખ્યામાં જીવોને બચાવવા ઉપર મુદ્દસ નથી. એ આત્માનો ખસુસ ગુણ છે. તેને લઈને દયામય આત્માના પ્રસંગમાં આવેલો જીવ તેની દયાનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ તુરત કરી લે છે. જીવદયામાં અંકગણીતને કયાયે સ્થાન મળી શકતું નથી. સહેલાં આટલાં અસંખ્ય જીવોનો ઉપદ્રવ થયો હોય છે તેને સહરવો એ જીવદયા નથી, તેને દાટવો અથવા બાળવો એમાં જીવદયા રહેલી છે. જે કે જન્મે પ્રયોગોમાં આટા માંદેલા જંતુનો એક પ્રકારે નાશ થાય છે. શરીરને સ્વચ્છ રાખવા જતાં પણ અસંખ્ય જંતુઓનો નાશ થાય છે. વિશુદ્ધ દયા આટો ન સહે, શરીર અસ્વચ્છ ન થાય એવા ઉપાયો શોધશે. તેમજ તેવી દયા શુભ પ્રવેશનાં કારણો શોધી પવિત્રતા વધારવાના ઉપાયો લેશે, શુભ પ્રવેશોનો બોલો ઉઠાવી અપવિત્રતાને ઢાંચી નિર્લેપ બનાવી તેને ઉતેજન નહીં આપે. મારે બાળેજ કહેવાની જરૂર હોય કે મારી ટીકા કેવળ મદદ કરવા અર્થે છે. આ શોષ મૂકવાના ઇરાદાથી નહીં થયેલી. બધા આશ્રમેને બધી ટીકા લાગુ પડે છે એવું પણ નથી. બધા આશ્રમે ઉંચામાં ઉંચી સ્થિતિ ભોગવતા થાય એજ આ લેખનો હેતુ છે. આપણી બધી ખરી બધી સંસ્થાઓને વિષે આપણે વધુક વૃત્તિ વિશેષે જોઈએ છીએ. આ વૃત્તિને જીજ્ઞાસુ રાખી ક્ષત્રિય (સાહસિક) વૃત્તિને આજ્ઞાયુ (દીર્ઘંદીની) વૃત્તિને અને મુખ્યત્વે કરીને શૂદ્ર (સેના) વૃત્તિને પ્રધાન પદ આપવાની આવશ્યકતા છે.

શ્રી મુંબઈ માંગરોળ જૈન સભાના રજત મહોત્સવ પ્રસંગે ૨૫ વર્ષના કાર્ય- વૃત્તાંત વાચવાંથી ઉપજેલા વિચાર.

લેખક:-શ. રા. રણજીભાઈ વાઘાભાઈ મહેતા. બી. એ.

આ વૃત્તાંત વાંચનાં જોવો આનંદ થયો છે તેવો આનંદ જીવદયેજ થયો હશે. મેવા-
નું લક્ષ્ય ખરેખર આ સમાજે સાચ્યનું છે. મમત્વ, ખોટી કીર્તિ, હોંસા તોસી, સ્વાર્થ
વગેરેથી દૂર રહી વ્યવહાર તત્તિ સેવા કીધા કરી છે. પોતે શરૂ કરેલાં કાર્યો વધારે સ-
મર્થ રીતે કરનાર સંસ્થા જણાવતાં તેને તો કાર્યો વગર સંકાયે સોખી નવાં કાર્યો શરૂ

કરવાનો અપૂર્વ સેવાભાવ આ સજ્જાએ બતાવ્યો છે. યાત્રિસેવા અને તે બંને તેટલા સહ-
કારથી કરવી એજ ઉદ્દેશ પચીસ વર્ષ લગી સતત પાળવો એ નાની સૂતી સિદ્ધિ નથી-
નાનો સૂતો ચારિત્ર્યનો પ્રભાવ નથી. વળી જમનાનાની જરૂરિયાતો પ્રમાણે મેવાના નવા
નવા પ્રદેશોનો સ્વીકાર કરતાં પણ સભા અટકી નથી પોતાનાં સાધનો અને સંજોગોના
પ્રમાણમાં જે જે કાંઈ યથ શકે તે કરવાથી તે કડી નથી. કોઈ પણ પ્રકારની મદદતા,
રતબદ્ધતા કે રૂઢિચુસ્તતાથી તેનો કાર્યપ્રવાહ બંધાઈ ગયો નથી. આટલું છતાં-આવું કાર્ય-
સાતત્ય છતાં, આવી પ્રગતિશાલિતા છતાં, આવી સેવાનિષ્ઠા છતાં, આવા નીતિયજ
છતાં, આવી વ્યાવહારિકતા છતાં આ સજ્જાને જૈન જેવી ધનાઢ્ય યાત્રિ તરફથી ધનનો જે
વિપુલ આશ્રય મળવો જોઈએ તે નથી મળ્યો એ અત્યંત નિરાશાજનક છે. નિરાશાનું
કારણ જૈનોની સામાજિક સ્થિતિ છે. વેપાર ઉદ્યોગથી એમનો નિર્વાહ હોતો. મુસલમાનો કે
મરાઠાની માફક રાજસત્તાથી નહીં. અગ્રેજી રાજ્ય જમતાં અને અગ્રેજી કેળવણી પ્રસર
તાં મુસલમાનો કે મરાઠા કે બ્રાહ્મણોની સૈદ્ધાંત્યથી સ્થિર રહેલી સ્થિતિને જેવો આધાર
લાગ્યો તેવો જૈનેને લાગ્યો નથી. ઉલટું એમને માટે વેપાર ઉદ્યોગના અનેક નવા પ્રદેશ
ઉઘડ્યા અને એ દિશામાંથી આવતો ધનનો પ્રવાહ સનાવાને બદલે રેલાતો ચાલ્યો છે.
આવકને અથવા સામાજિક પ્રતિષ્ઠાને જ્યાં ધકકો લાગ્યો નથી ત્યાં નવા જમનાના સામ
ગ્રીઓથી સંપન્ન થવાની જરૂર નથી. આમ હોવાથી જૈનોમાં કેળવણીનો ફેલાવો થયો
નહોં-ભણતર વગર લાખો રૂપિયા કમાઈ શકાતા હોય તો પછી ભણતરની દરકાર કર-
વામાં આવતી નથી. કેળવણી વિના નવી અભિવાધા, નવી વાંછના, નવા આદર્શ, સાર્વ-
જનિક સેવાની આવશ્યકતા જન્મ્યાં નહીં. જૂનું સાર્વજનિક જીવન રહ્યું પણ તેનું પુનર્જી-
વન કે રૂપાંતર થયું નહીં અને આમ થતાં હજી બહુ વાર લાગશે. પરિસ્થિતિને લીધે
જૈનોમાં જે નવું ચેતન આવવું જોઈએ તે ન આવવાથી એ નવું ચેતન રોપનારી સરચાને
ઉદાર મદદ મળી ન શકી.

ધનાઢ્યો તરફથી મદદ નથી મળી શકતી તે સંમંથમાં એક બીજી વાત પ્રત્યે નજર
નાંખવા જેવું છે. જૈનો ધનપ્રાપ્તિમાં રમ્યા પમ્યા રહે છે છતાં વૈરાગ્ય અને દાનની ભાવ-
નાને અતિશય પોષણ આપે છે. સાધુઓ પ્રત્યે એમનો પૂજ્યભાવ ગાઢ હોય છે, આવી
વિરત્તિસ્થિતિ છતાં વૈરાગ્યથી, સુચિન્તિ જૈનોમાંથી કેઈ વિરક્ત યથ સાધુ ન થયો અને
પોતાના વૈરાગ્યથી, તપથી, ચારિત્ર્યથી, યાનથી સાધુઓમાં અને ગ્રામિકોમાં પૂજ્ય લેખાઈ
પોતાનો પ્રભાવ તેણે જૈનોપર પાડ્યો નહીં. જૈનોમાં કેઈ વિવેકાનંદ કે રામકૃષ્ણ થયો
હોત તો દાનનો માર્ગ ફેરવતો હોત. જેમને નવા યુગનો પ્રકાશ પ્રાપ્ત થયો હતો તેમાંથી
કોઈએ ઐહિક સુખનો ભોગ આપ્યો હોત તો જૈનોનું ભાગ્ય વહેલું થયું હોત. હજી પણ
આવો પ્રસંગ થયો નથી, વેળા વીતી નથી ગય.

સંક્ષેપમાં એક વિવમતાનું પૃથક્કરણ કર્યું વૃત્તકાળમાં આ સજ્જાએ ઉજ્જવળ કાર્ય
કર્યું છે અને ભવિષ્યમાં અટકુળ અથવા એકી બાંધિક ઉજ્જવળ કાર્ય કરવા ઉત્સુક છે એથી
સભ્ય સમક્ષ નમ્રતાવે કેટલાંક દૃષ્ટિગ્રસ્ત રહ્યું કે કે.

૧. જૈનો કોઈ દ્વિપમાં વસતા નથી. વસવાટના પ્રદેશમાં અથવા તેની બહાર જૈનેતર
લોકો સાથે તદાન સંબંધન ન હોય એવું નથી. વર્તમાન અસગપણાવાળો નથી તેમ જૂન-

કાચ પથ નહોતો અને લવિષ્ય પથ નહોતો રહે. હિન્દુ, મુસલમાન, પારસીની માફક જૈનો પથ હિન્દુસ્તાનમાં વસે છે. તેઓ જૈનો છે તે ઉપરાંત હિંદીઓ છે. જૈન તરીકેના ધર્મો છે તો હિંદી તરીકેના ધર્મો પથ-તેમણે પાળવાના છે. જૈનોના ઉત્કર્ષ માટે જે જે પ્રયાસો દિવસ્યાસ થાય તે તે સર્વે એવી પથ સાથે સાથે દોષી જોઈએ. જેથી તેમનું હિંદીપથ પથ વિકાસ પામે. તેમના હિંદીપથને અલ્પઉદયનું રાખે ગયેલા નાશ કરે એવી દિવસ્યાસને કાંઈ પથ રીતે ઉત્તેજન ન મળવું જોઈએ. આ દૃષ્ટિએ હિન્દુઓ એ આજનોતો વિચાર કરીશું. જૈનો વેપારી છે. વેપાર પ્રત્યેક રાખના જીવનનો, પતિહાસનો અને સંસ્કૃતિનો જીવો તેવો અંશ નથી. આ જમાનામાં સ્વલચરના અંતર કમી થયા છે, તેમજ વેપારની વસ્તુઓ ઉદ્યોગોને લીધે વિવિધ અને વિપુલ થઈ છે, વિદ્યાની સગવડોને લીધે એ વસ્તુઓની અપત્ત પથ પૃથ્વીના ખુણાખુણામાં જાગી છે એટલે વેપારનું મહત્ત્વ ઘણું જ વધી ગયું છે. દેશના હિતની દૃષ્ટિએ જોવાનું કે વેપારથી દેશની લક્ષ્મી દેશમાં જ રહે છે કે પરદેશ ચાલી જાય છે, પરદેશમાં ચાલતા ઉદ્યોગથી ઉત્પન્ન થતી વસ્તુઓ આપણી દેશમાં અપાવવાથી આપણને પુષ્કળ દલાલી મળતી હોય પણ એ વેચાણથી આપણા સ્વદેશી ઉદ્યોગો નાશ પામતા હોય, એ ઉદ્યોગોમાંથી નિર્વાહ કરનાર કારીગર વર્ગ નિરાધાર ધંધોરોજગાર વગરનો મતો હોય. એથી દેશમતિ કસન નાશ પામનો હોય અને સામાન્ય જનસમૂહની રસમતા ઉતરી જતી હોય, તો શું કરવું? દલાલીનો ત્યાગ કરવો? આવો ત્યાગ અતિશય વિરલ છે. માત્ર બેચામાં બેચી દેશભક્તિને જ શક્ય છે. પણ વસ્તુસ્થિતિ એવી હોય કે એક ત્યાગ કરે છતાં ખીજ વેપારીઓ (મેમણ, ખોજ, હોરા, પારસી, ભાટીયાં, લુદાણા વગેરે) એવો કાંઈજ લાભ નથી આવે અવસરે ત્યાગ કરવાથી હાથમાં લેવાય, તેટલો લેવો અને તેની આવકમાંથી દેશના ઉદ્યોગોને જમાના મુજબની રીતિમાં આવવા મદદ કરવી અને પરદેશ જઈ ત્યાંના ઉદ્યોગોનું જ્ઞાન મેળવી સ્વદેશમાં એવા ઉદ્યોગો અપાવવા એજ ખરી દેશભક્તિ છે. જૈનોને ઉદ્યોગોની ખીજવણી માટે પરદેશ વિદ્યાથીજો મોકલ્યા હોત-હજી પણ મોકલે તો દેશને કેટલો બધો લાભ થાય? મહોશ વેપારીઓ પોતાનાજ કુટુંબમાંથી ચાલાક અને દુશીઆર હોકરને મોકલ્યા જાય તો સાચાં આમાં પોતાનો સ્વાર્થ સંજોગની રાખે દેશને મર્યાદા અપાશે. ઉદ્યોગો સીમરૂદા જોઈએ પરદેશ મોકલી શકાય તેટલાને મોકલવા હવે જૈનોમાં લોકમત પ્રમળ થવો જોઈએ.

વેપારમાં અથવા ઉદ્યોગમાં જે દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ થાય છે તે કપાઈ આવે છે? વેપારીના મગજમાંથીજ માત્ર આવે છે કે તેના ગ્રાહકોના પરસેવામાંથી પણ? આ વસ્તુસ્થિતિનો ખ્યાલ કાઢને રહેતો નથી એ ધણુજ ખેદની વાત છે. જૈન પૈસાનું જૈનો માટે દાન કરે, ભાટીઓ ભાટીઓ માટે, મેમણ મેમણો માટે, ખોજે ખોજ માટે, પારસી પારસીઓ માટે, લુદાણા લુદાણા માટે ત્યારે ગ્રાહકોનું રમરણ રાખી તેમનો શ્રેય અર્થે પણ થોડુંક દાન કરતા હોય તો કેવું સાઈ? હાથ જેટલી જેટલી કેમી દીવસ્યાસો ચાલે છે તેમાં આ ભાવનોતો અભાવ હોવાથી એવી કેમોની નીતિને નુકસાન થવાનો સંભવ છે. કામના કલ્યાણ માટે થએલા પ્રત્યેક દાનનો અમુક ભાગ સાર્વજનિક કલ્યાણનો રાખવાનો સંપ્રદાય હવે શરૂ થવાની જરૂર છે.

પોતાની કામની ઉન્નતિ કરવી છે પણ તે દેશમાં રહેતા ખીજ લોકોના ક્ષેત્ર, સ્વભાવ, સહકાર્ય, કદર, એખસાસ આદિ વગર કદી દેખી નહીં એ પણ લંકામાં રાખવા

તીર્થંકર દેવ કે તીર્થંકર ભગવાનની પ્રતિમાના શરીર-દેહના પરિભોગાદિક કારણે પણ પૃથ્વીકાયાદિક પરિણામપણે પણ અભવ્ય જીવે આવે નહિ ૫

ચક્રવર્તીને ઉપભોજ્ય એવા ચાંદ રત્નપણાને તેમજ દેવ વિમાનના સ્વામીપણાને તથા સામ્યકાવ, જ્ઞાન, સયમ અને તપ પ્રમુખ લાવ પરિણામને જાને રીતે (દ્રવ્ય લાવથી) તે ન પામે. ૬

જિનેશ્વરોની સ્વાનુભાવ (શુદ્ધ પ્રેમોદ્દાસ) શુદ્ધ ભક્તિ, સ્વધર્મી બંધુઓ તથા બહેનોનું વાતસલ્ય-તેમના ઉપર વિશુદ્ધ પ્રેમ લાવી તેમની ઉચિત સેવા-ભક્તિ, શુદ્ધ વૈરાગ્ય અથવા મોક્ષાભિલાષ અને શુદ્ધ ક્રિયા રૂચિપણાને પેણુ પામે નહિ. ૭

જિનેશ્વર દેવના જનક-પિતા, જનની-માતા અને જન્યા-સ્ત્રીપણાને તેમજ જિન-શાસનના અધિરાયક જક્ષ, જક્ષર્ણુપણાને, યુગપ્રવાનપણા ને આચાર્યાદિક દશ પદ્ધતિ સેવા (વિનય) લાવને તથા વાસ્તવિક (ખરા-સાચા) યુગ્મની અધિકતાને ન પામે- ૮

અનુબંધ, હેતુ અને સ્વરૂપ ભેદ જે ત્રણ પ્રકારની અહિ સા-દયા જિનેશ્વર દેવોએ ઉપદેશી છે તે દ્રવ્યથી અને લાવથી જાને પ્રકારે અસમ્ય જીવેને પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. ૯

વિવેચન-વિશેષમાં અભવ્ય જીવેને અંગાર મદક આચાર્ય, કોલિકસૂરિ, કસાર્થ, કપિલાદાસી અને ઉદાથી રાજના ઘાતક કૃત્રિમ વિનયકારી 'વિનય રત્ન' ની જેમ પરભવનો કે પાપનો ડર અતઃકરણથી હોતો નથી અને તેમને, સર્વજ્ઞ દેવે જેવા મોક્ષ સુખનું વર્ણન કરેલું છે તેવા મોક્ષ સુખની લગારે ઇચ્છા કે દરકાર હોતી નથી. જે કદાચ તે ચારિત્ર પણ અદ્ય છે તે તો તે દેવતાદિકની ઋદ્ધિ દેખીને એ ઋદ્ધિ મેળવવાની શુદ્ધિથીજ. મતભવ કે પૌદ્ગલિક સુખની ઇચ્છા-અભિલાષા યા વાસનાથીજ તે ગમે તેટલી કંઈક કરણી કરે અને તેના પ્રભાવથી ઉત્કૃષ્ટ નવમા ઐવેયક સુધી જઈ પણ શકે પરંતુ મંદક ચૂર્ણના ન્યાયે પરિણામે તે સંસારમાં ભાગ્યાજ કરે-જનમ મરણ ક્ષીણ કરે. ક્રૂરત જે ભવ્યાત્માઓ-મોક્ષ ગમન યોગ્ય પરિણામવાળા હોય તેમનેજ પાપનો કે પરભવનો ડર હોઈ શકે. તેજ નિષ્પાલક દીલથી પાપ માર્ગને તજી પુન્યનો માર્ગ અને રાગ દ્વેષાદિક દોષ જાને તજી સમતા લાવને આદરી શકે. 'હું ભવ્ય હૃદય કે અભવ્ય' એવી અંતર ચિન્તાપણુ એમનેજ ગાય. જે કે કેટલાયેક પુદ્ગલાનંદી અને ભવાભિનંદી જીવેને તેમની દુર્લભ્યતાને લીધે શુદ્ધલપક્ષનો-શુદ્ધક્રિયા રૂચિ માર્ગાનુસારીપણાને ઉદય સુલભ્ય હોતો નથી તોપણુ તે તેમને જાગળ કાઢી અનૂજ તકે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તેથી તેમને અભવ્ય કહી દેવાનું સાદસ કરવું નહિ. ભવ્યજનને ન્યાયે ત્યારે પણ સુંદર પરિણામ યવા પામે છે પરંતુ અભવ્યને તે કદાપિ યવા પામતો નથી તેથી તેનો નિર્ધાર તો અતિશય માની હોય તેજ સંપૂર્ણપણે કરી શકે છે. ઇતિશમ

ક્ષમા કરજો.

પ્રિય મિત્ર ! અહો ! અંધકાર ગયો ! મન સૂર્ય તલોજ પ્રકાશ થયો !
જુલથી અથવા નિજ જ્ઞાન યજ્ઞ, દિધું કાંઈ ભૂલ વિસરો મનથી.
વસમાં વચનો કદિએ ઉચ્ચો, અપરવાન યજ્ઞ જુગ લાવ ધર્મો,
ગુર ! બધુ ! પિતા ! જનની ! ભગિની ! સુદ્ધ હું હું તેમ 'ક્ષમા કરજો.' ૨

અભેદ માર્ગમાં પ્રયાણ.

લેખક: ગોકુલદાસ નાનુલાલ ગાંધી, રાજકોટ.

પ્રકરણ બીજું.

શ્રી મહાવીરને પગલે પગલે.

કલશ પહેલો ગર્વ ત્યાગ.

અહંકાર, ગર્વ, માન, મદ, વગેરે પર્યાય જેવા શબ્દો છે. આ કલશમાં એ સર્વનો સમાવેશ થાય છે. આત્મજ્ઞાનને પામવાની છાંટાવાળા પુરુષે ગર્વ તો રાખવોજ નહિ. ગર્વ તો આત્મજ્ઞાનને પામવામાં મહાન આચરણ રૂપ છે. જે રચેને ગર્વનો સદ્ભાવ છે તે રચે દેહ દહિને. પણ સદ્ભાવ છે, કારણ કે દેહદહિ હોય તોજ અહંકાર ઉદ્ભવે છે. કંઈક મનોશક્તિને પામેલો પુરુષ અહંકારથી હેડો પડે છે. સરળતા વડે અહંકારને દૂર કરવા સતત પ્રયાસ કરવો જોઈએ. સરળતા વિના સત્જ્ઞાનની સંપ્રાપ્તિ યશસ્વી નહિ. સત્જ્ઞાન સરળ છે માટે સરળ સત્ જ્ઞાનને મેળવવા માટે મુમુક્ષુએ સરળ ચતુર્જ જોઈએ. સરળતા માણસોમાં એકદમ આવી શકતી નથી કારણ કે જીવને અનાદિકાળની અહંકારની ટેવ અંધીના આકારમાં પડી ગઈ છે. એ ટેવ તો જ્યારે કાંઈ મહાત્મા પુરુષનો યોગ મળી જાય અને તેઓ શી તે જીવ ઉપર કૃપા કરીને પ્રભુ ભક્તિને ઉપદેશ કરે, તે ઉપદેશનું શ્રવણ કરીને તે જીવ શ્રી પ્રભુ ભક્તિ કરવા મંડી પડે તો તે પ્રભુ ભક્તિદ્વારા પ્રભુ મહિમા તે જીવના જાણવામાં આવતા પ્રભુની મહત્તા પાસે પોતે કશા હિસાબમાં નથી એવો તે જીવને અનુભવ થાય છે એવા અનુભવવડે તે જીવના અંતઃકરણમાં એક જાતની શક્તિનો અનુભવ થાય છે. એ અનુભવ વડે તે જીવમાં સરળતા પ્રકટી જાય છે. અને અહંકાર વિલય થતો જાય છે. જ્યારે પ્રભુપ્રતિ અંતરિમ પ્રેમની જાગૃતિ થાય છે ત્યારે તે જીવમાં સરળતાનો પૂર્ણ આવેશ આવે છે અને અહંકારનો નાશ થાય છે. આ રીતિમાં તે જીવનું હું પાનું, દેહ પાણી, મમત્વપણું, વગેરે મટી જાય છે અને સર્વત્ર જ્ઞાનદમય પ્રભુ, આત્મારામનો અનુભવ થાય છે. પ્રભુ ભક્તિ કરનારને પણ થોડો વખત અભિમાન રહે છે પણ તે અભિમાન, અજ્ઞાનીઓની પેડે છેવટ સુધી ટકતું નથી. થોડા વખતમાં તે અભિમાન ગળી જાય છે અને તે જીવ મટીને ભક્ત થાય છે. અભિમાન ગાળવા માટે પ્રભુ ભક્તિ એ સાથી સુંદર ઉપાય છે, જ્ઞાન પણ એક સાધન છે. શુદ્ધ જ્ઞાનથી વખતે અભિમાની યદ જવાય છે પણ જો પ્રભુભક્તિની સાથેજ જ્ઞાન હોય તો તેનું જ્ઞાન પણ જીવને નિરભિમાની બનાવે છે અને તે જ્ઞાન તે સત્જ્ઞાન એટલે કે વલ્લભાન કે પ્રભુ પ્રકાશરૂપે પરિણમે છે માટે પ્રભુભક્તિ સાથે જ્ઞાનની ઉપાસના કરવાથી પણ અહંકારનો વિલય થાય છે. અહંકાર, એ બહિર્દેહિનો અનુભવ છે, જ્યાં ત્રિધા અભિમાન છે, ત્યાં જરૂર આત્માનો અનુભવ હોય નહિ. હું ચૈતન્ય હું, હું

આત્મા છું, હું બ્રહ્મ છું, હું અનંતજ્ઞાની છું, હું અનંત દર્શની છું. હું દેહથી ચિન્તિત છું, હું વીતરાગ છું, હું સિદ્ધ છું, હું અનંત જ્ઞાનંદમય છું, એ ભાવનાઓ વડે દેહ અને દેહને લગતા પદાર્થો ઉપરનું અભિમાન મટાડી શકાય છે માટે એ ભાવનાઓ ભાવનાજ કરવી. એ ભાવનાઓ પણ પૂર્ણ અનુભવ યથા પછી મટી જાય છે અને પોતે જેવો છે તેવા સ્વરૂપમાં, તે મૂળ સ્વરૂપમય બની રહે છે, એ હિતૃષ્ટ અનુભવમાં તો તેને કોઈ તરફ કાંઈ કહેવાનું કે ભાવના ભાવનાનું હોતુંજ નથી. જ્યાં કહેવા પાછું છે ત્યાંજ બધી ભાંજગડ છે. પણ પૂર્ણ અનુભવમાં તો કશી ભાંજગડ નહિ હોવાથી તે સંયોગોમાં તો કાંઈ પણ કોષ્ટને કહેવાનું હોતુંજ નથી. આવા અનુભવમાં સર્વ અહંકાર ગળી જાય છે. અહંકારને નિર્મૂળ કરવા માટે અને અનુભવમાં રળવા માટે ભક્તિ, ભક્તિ સદ્ જ્ઞાન, હું ચૈતન્ય છું-એવી ભાવનાઓ એ સર્વ ઉપાયો છે. માટે એ ઉપાયોનું અવશ્ય સેવન કરવું. જે જીવ એ ઉપાયોનું સેવન નથી કરતો તે જીવ અહંકારને વશ થઈને આ વિશાલ ઔપચારિક એટલે કષ્ટિત જગત્પાં પોતાના અહંકાર રૂપ દરનાવડે બહુ દુઃખ ભોગવે છે. દુઃખની નિવૃત્તિ માટે પ્રભુભક્તિ વગેરે ઉપાયોનું અવશ્ય સેવન કરવું. શ્રી મહાવીર પ્રભુએ જ્યારથી આત્મજ્ઞાનની આરંભના શરૂ કરી ત્યારથી તેમણે અહંકારને ટાળવામાં ખુબ ઉપયોગ રાખ્યો હતો. શ્રી મહાવીરે દ્વિષા ક્ષીધા પછી અહંકાર ક્યોજ નથી જેમ શ્રી મહાવીર સરળપણે વર્તતા હતા તેમ દરેક જીવે સરળપણે વર્તવું જોઈએ. સરળપણે વર્ત્યા વગર વિનય શુભ આવી શકતો નથી અને વિનય શુભ આત્મા વગર ધર્મ પમાતો નથી. શ્રી ભગવાન સૂત્રકારે અહંકારને નિષેધીતે વિનયને ખાસ વખાણતાં કરમાવ્યું છે કે 'વિજ્ઞાનો સાસજો મૂલં વિજ્ઞાનો નિવાળ સાદ્ગમો' વિનય એ શાસનનું ક્ષેત્રે શ્રી જ્ઞાનઆત્માનું મૂળ છે અને મોક્ષ પણ વિનયથીજ મળે છે. જેમ ક્ષારવાળા જમીનમાં અનાજ ઉગી શકતું નથી તેમ ગર્વ રૂપ ક્ષાર જે જીવમાં હોય તેમાં ધર્મનો ખરો ઉદય થતો નથી. જ્યારે અહંકારનો નાશ થાય છે અને વિનય શુભ પ્રકટે છે ત્યારેજ તે જીવમાં સત્ ધર્મનો ઉદય થાય છે. સત્ ધર્મનો ઉદય યથા પછી વિનય શુભ અતિરિક્ત પામે છે અને મોક્ષ કાળ સુધી સાથેજ રહે છે. માટે વિનયથી જેમ મોક્ષ મળે છે તેમ ગર્વથી સંસારના જન્મ-મૃત્યુના કલ્પિત શુષ્ક દુઃખો મળે છે નિર્મમત્વી અને નિરહંકારી યવાની ખાસ જરૂર છે, એ શુભો પ્રાપ્ત થયા પછીજ સંયમમાં પ્રવૃત્તિ થઈ શકે છે. ભગવાન સૂત્રકાર પણ કરમાવે છે કે 'નિર્મમો નિરહંકારો ચરે મિત્રુ જિણાહિવં' નિર્મમત્વી અને નિરહંકારી એવો બિહુ, શ્રી વીતરાગ દેવે ઉપદેશીલ સમાધિરૂપ સંયમને આચરે મતલબ કે સંયમની આરાધના કરનારે અવશ્ય મમત્વ અને અહંકારને છોડવા-જોઈએ.

જમત્તી દષ્ટિએ અજ્ઞાનવશાત્ ઉચીત એવી કલ્પનાઓ યાત્રે છે અને ઉચીત નીયમશ્રામાં અહંકારની જાદી કરાય છે. ખરું જોતાં તો કોઈ ઉચીત પણ નથી તેમ કોઈ નીય પણ નથી, સર્વ સમાનજ છે માટે ઉચીત અને નીય પણાને ગર્વ કદિ પણ કરવાજ નહિ એને માટે ભગવાન સૂત્રકાર કરમાવે છે કે 'સે અસદં અચનોષ, અમશ્નીયામોષ । જોહીજેણો અતિરિક્તે, જોષીહય દત્તિ મંહાપ કે મોયાવાદી, કે માણાવાદી, કે સિવાયે મિત્રે ॥ આ જીવ અનંતી વખત ઉચીત જોત પામ્યો છે અને અનંતી વખત

નીચ ગોત્ર પામ્યો છે એટલે કે આ છવ્ઠ અનતી વખત ઉચ્ચપણામાં ખપ્યો છે અને અનતી વખત નીચપણામાં ખપ્યો છે પરંતુ ખરૂં જોતાં તેમાં કશી અધિકતા કે ન્યુનતા નથીજ. સર્વ સમાન છે. કોઇ હિય પણ નથી તેમ કોઇ નીચ પણ નથી. કોઇ ધર્મી નથી તેમ કોઇ પાપી નથી માન કલ્પનાના ભેદ વડે આ સર્વ મનાયું છે. જ્યારે કલ્પના નો ભેદ સમગ્રજ છે, ત્યારે આ સર્વ ઉચ્ચ નીચના સારા નકારાના ખુલાસા થઈ જાય છે અને શ્રી વીતરાગના અભેદ માર્ગમાં પ્રવેશાય છે માટે કોઇ પણ છવે કોઇપણ જાતનો કદિ પણ ગર્વ કરવો જ નહિ. આ જગતમાં ગર્વ કરવા જેવું કશું પણ છે નહિ. માત્ર સર્વ કલ્પનાઓ અને કલ્પનાઓનો ભેદો છે. કલ્પના જેમ મિથ્યા છે તેમ કલ્પનાજન્ય તરંગોમાં ગર્વ પણ મિથ્યા છે. આવું સમજીને કોણ ઉચ્ચ નીચનો કે સારા નકારા ગોત્રાદિનો ગર્વ કરશે અથવા માન ધરશે કે ગૃહ યશે ? ખરૂં જોતાં આ વિશ્વમાં સર્વ કલ્પનાઓ હોઇ તેમાં ગૃહ થવા જેવું કશુંએ નથી. મોક્ષ સાધવામાં કટીબદ્ધ થયેલા સુમુ-મુએ માનને ટાળી નાખવા બૂનવું નહિ. ભગવાન સૂત્રકાર પણ ફરમાવે છે કે ‘કૌહાદમાણં હણિયાય વીરં’ મોક્ષસાધકે તો કોધના મૂળરૂપ માનને હણીનાખવો જોઈએ. જ્યાં સુધી અંદર માન છે ત્યાં સુધીજ કોધ હોય છે માનને તજવાથી કોધનો સ્વયં તજાઈ જાય છે. કારણકે જ્યાં માન નથી ત્યાં કોધ કેણુ અને કોના ઉપર કરે !!! માટે કોધને ટાળવાનો ઉપાય પણ માનનો ત્યાગ કરવારૂપજ છે. જેનામાં કોધ ન હોય તેનામાં માન પણ ન હોય અને જેનામાં માન ન હોય તેનામાં માયા પણ ન હોય. આને માટે ભગવાન સૂત્રકાર ફરમાવે છે કે ‘જે ક્રોધદંસી સે માણદંસી, જે માણદંસી સે માયદંસી’ જે કોધને તજે છે તે માનને તજે છે, જે માનને તજે છે તે માયાને તજે છે વળી ભગવાન સૂત્રકારનું ફરમાન છે કે ‘જો માણિ માહજે’ સાધુ પુરૂષ કદિ માન કરેજ નહિ. જે આત્મજ્ઞાનની સાધના કરે તે સાધુ. આ ઉપરથી સમગ્રયું દરો કે શ્રી મહાવીર પ્રભુના વર્તન અને ફરમાન મુજબ વર્તવું હોય તો ગર્વને ત્યાગ કરવો જોઈએ. શ્રી મહાવીર પ્રભુમાં ગર્વ નહતો, શ્રી મહાવીર પ્રભુને પગલે ચાલવું હોય તો ગર્વ કરવો નહિ. ગર્વ નહિ કરવાથી શ્રી મહાવીર પ્રભુને જે દિવ્ય કામો થયા હતા તે સર્વ દિવ્ય કામો ગર્વ નહિ કરનારને થાય છે.

શતિ.

કલશ ધીજે પ્રમાદ ત્યાગ.

આત્મધ્યાન ધરાવનારમાં પ્રમાદજ અંતરાય રૂપ છે. પાપાદિ કર્મનું કારણ પ્રમાદજ છે. નિજ સ્વરૂપમાં રમણતા રાખવી એનું નામ પ્રમાદ છે પ્રમાદવડે આત્માભિમુખ વૃત્તિ થી ચ્છિત થઈને જગદભિમુખ વૃત્તિવાળા થાય છે. પ્રમાદ છે એજ જગદભિમુખ વૃત્તિ છે. જેટલી આત્મસ્વરૂપથી વિમુખતા છે તેટલોજ પ્રમાદ છે. જેટલી આત્મસ્થિરતા છે તેટલોજ અપ્રમાદ છે. જે મહાભાગો પૂર્ણ સ્વરૂપ રિથન છે તેઓ પૂર્ણપણે અપ્રમાદી છે ત્યાં પ્રમાદ છે ત્યાંજ સ્વરૂપ રમણતા છે. પ્રમાદ છે ત્યાંજ જગત છે, કર્મ પણ ત્યાંજ છે અરે પ્રમાદ છે તેજ કર્મ છે અને અપ્રમાદ છે તેજ ચૈતન્ય છે. ભગવાન સૂત્રકાર ફરમારે છે કે ‘વમાયં કસ્મંમાહંસુ અપ્પમાયં તદ્વાયરં’ પ્રમાદ છે તેજ કર્મ છે, અને

અપ્રમાદ છે તેજ અકર્મ એટલે આત્મસ્વરૂપ છે પ્રમાદ એટલે અચત્તા અને અપ્રમાદ એટલે ચત્તા. ચત્તા એટલે ઉપયોગ. આત્મસ્વરૂપમાં રમણના એજ ખરો ઉપયોગ અચત્તા ખરી ચત્તા છે. અચત્તાએ ક્રિયા કરનારને જન્મ મૃત્યુ સંસૃતિરૂપ પાપ લાગે છે અને ચત્તા પૂર્વક ક્રિયા કરનારને સંસૃતિરૂપ પોપ નથી લાગતું એમ ઉપદેશવા ભગવાન સૂતકાર દ્વર-ગાવે છે કે 'અજયં ચરમાણોઝ, અજયંચિદમાણોઝ, અજયં અસમ્પણોઝ, અજયં-સયમાણોઝ, અજયં મુંજમાણોઝ, અજયં માસમાણોઝ, પાણ મૂયાઈ હિંસર્ડ—તં સે હોઈ કહુઝં ફલમ્' અન્યથા એટલે આત્માભિમુખરૂતિ વગર ચાલનાર, ઉભો રહેનાર, બેસનાર, શયન કરનાર, જમનાર, બોલનાર, વગેરે ક્રિયામાં પાપકર્મને બાધે છે કે જે પાપ-કર્મરૂપ સંસારના કડવાં ફળ ભોગવવાં પડે છે. બહિર્દૃષ્ટિથી ક્રિયા કરનાર કેવલ પાપનેજ બાધે છે. ગમે તેવી ક્રિયા કરે પણ જે તે વખતે આત્માતુસંધાન ન હોય તો તે કર્મ નક્કી જન્મ મૃત્યુરૂપ પાપનેજ વધારે છે. માટે આત્માતુસંધાન પૂર્વક દરેક ક્રિયા કરવા ભગવાન સૂતકાર દ્વરમાવે છે કે 'જયં ચરે જયં ચિઠે, જયમાસે જયંસપ્ ॥ જયં મું-જંતો માસંતો, પાવં કમ્મં ન થંધઈ ॥' આત્માભિમુખરૂતિ પૂર્વક ચાલનાર, ઉભોરહેનાર, બેસનાર, શયન કરનાર, જમનાર, અને બોલનાર પાપકર્મને બાધતો નથી એટલે કે જન્મ મૃત્યુરૂપ વિશ્વને વિસ્તારતો નથી લાવાર્ય એટલેજ છે કે પ્રમાદ છે તેજ પાપ છે અને અપ્રમાદ છે તેજ સ્વરૂપ રિયતિરૂપ મોક્ષ છે. જ્યાં જેટલો અપ્રમાદ ત્યાં તેટલો મોક્ષ એ-ટલે નિગ્મનંદ છે. 'જાપમાયય' પ્રમાદ કરવો નહિ. આ પ્રમાણે અપ્રમાદ એજ ચૈતન્ય છે એમ સમજીને પૂર્ણ મગ્ન થવું પણ આળસનું સેવન કરવુંજ નહિ. 'તં જાઈ-તુણ ણિદ્દે જ ણિમ્મિલ્લવપ્પ જાણિતુ ધમ્મં જહાત્તહા' અ પ્રમાદ એજ આત્મા છે એવા પ્રકા-રના ધર્મને યથાર્થ જાણવા પછી કદિ પણ આળસુ થવું નહિ. અને અપ્રમાદરૂપ અંતર્મુખ-ઉપયોગ ધર્મને કદિપણ છોડી આપવો નહિ. કારણકે આવો અપ્રમાદ ધર્મ હંર વખતે પ્રાપ્ત થવો નથી તેને માટે ભગવાન સૂતકાર દ્વરમાવે છે કે 'સંધિં લોગસ્સ જાણિત્તા' આ-ત્મધ્યાન ધરવારૂપ ક્રોધ અવસર મળેવો જાણીને કદિપણ પ્રમાદ સેવવો નહિ પ્રમાદ નહિ સેવનારજ પ્રથમ સાને પાત્ર છે. 'એસ વરિરે પસંસિપ્પ-જેણિવિવ્જ્જતિ આદાણાપ' એવા અપ્રમાદી શુભીરોજ વખણાય છે કે જેઓ ક્રોધપણ પ્રકારના ખેદવિના સુખેથી નિગ્મનં-દને ભોગવે છે. અપ્રમાદી છે તેજ ખરો શુભીર છે. અપ્રમાદીજ સંયમને યથાર્થ પાળી શકે છે. જ્યાં યથાર્થ સંયમ હોય ત્યાં યથાર્થ આત્માતુલ્ય પણ હોયજ. અપ્રમાદવડે મોક્ષ મળે છે અને પ્રમાદવડે સંસાર વૃદ્ધિ યાય છે એમ સમજાવવા ભગવાન સૂતકાર દ્વરમાવે છે કે 'અલં કુસલસ્સ પમાદેણં, સંતિ-મરણં સપેદાપ્પ મિદુરપ્પમ્મં સપેદાપ્પ' આત્મચાની પુરૂષે અપ્રમાદથી મોક્ષ અને પ્રમાદથી જન્મ મરણ જાણીને તથા શરીરને ભં-ગુર જાણીને પ્રમાદ સેવવો નહિ. પ્રમાદ એ કર્મ છે, કર્મ એ શરીર છે, શરીર હાણવં-ગુર છે માટે પ્રમાદ તો કેવલ નકામો તથા દુઃખરૂપ છે તેથી પ્રમાદને તથાતે અ-પ્રમાદી એટલે સ્વરૂપરૂપ રહેવું એજ અપરકર છે. સર્વ દુઃખોનું કારણ પ્રમાદ છે. 'અંધરંતં, વહિરંતં, મૂયંતં, કાણંતં, મુંદંતં, સૂંજંતં, ઘડહંતં, સામંતં, સવલંતં, સહપમાણં અણેગહરાઓ જાણીઓ સંઘાતિ, વિરૂપરૂપં કાસે પહિસંવેદેર' આપણાપણું, પડેરાપણું, મૂંઝાપણું, દુઃખપણું, ક્રોધપણું, વાંકાપણું, કાળા-

પણ, કાવસપણ, અનેક યોનિમાં જન્મ ધરીને ભયંકર દુઃખો ભોગવવાપણ, વગેરે સર્વે દુઃખો જીવ પોતાના પ્રમાદ વડે જ એટલે જગદભિમુખ વૃત્તિ વડે જ પામે છે. જગદભિમુખ વૃત્તિ એટલે પ્રમાદમાં સધળા દુઃખો છે અને આત્માભિમુખ વૃત્તિ એટલે અપ્રમાદમાં એક દુઃખ નથી પણ કેવલ સુખ સુખને સુખ તથા આનંદ, આનંદ અને આનંદ છે. આનંદ એજ અપ્રમાદનું લક્ષણ છે. શ્રી સર્વત્ર મહાવીર પ્રભુ જીવન પર્વત પ્રમાદનો ત્યાગ કરીને અપ્રમાદનું સેવન કરીને વિચર્યા હતા. એજ પ્રમાણે દરેક સાધકે પ્રમાદને સંસાર અને અપ્રમાદને મોક્ષ જાણીને અહોનીશ અપ્રમાદનું સેવન કરવું એટલે કે નિજ સ્વરૂપમાં રમ્યા કરવું. જેટલે દરજ્જે નિર્ગનંદમાં રહેવાય તેટલે દરજ્જે અપ્રમાદ ગણાય, જેટલે દરજ્જે અપ્રમાદ ગણાય તેટલે દરજ્જે શ્રી મહાવીરને પગમે પગલે ચાલ્યા ગણાય. અપ્રમાદનું સેવન કરવામાં અપાર આનંદ છે. એ આનંદ જીવવાથી વર્ણવી શકાય તેમ નથી એ તો જે અપ્રમાદી છે તેજ અનુભવી શકે છે. આ વિશ્વમાં એવો કોઈ પણ રથજે આનંદ નથી, કે જેની ઉપમા, અપ્રમાદીના આનંદ સાથે આપી શકાય. જેમ જેમ સાધકો અપ્રમાદી થતા જાય છે તેમ તેમ તેમને સુખ વૃદ્ધિને પામતુ જાય છે. સાધક ન્યારે પૂર્ણ જાતે એટલે પૂર્ણ અપ્રમાદી થાય છે. ત્યારે તે સાધક મટીને સિદ્ધ થાય છે. તેના આસમાન અને જમીન ઉલટ પાલટ થઈ જાય છે. જે રથજે તે જડ અને દુઃખનો અનુભવ કરતો હતો તે રથજે તે આનંદ આનંદ અને આનંદનો અનુભવ કરે છે. જે રથજે તેને જન્મ મૃત્યુ જાણતાં હતાં તે રથજે તેને અજર અમરત્વ અનુભવાય છે. જે હાથે હાથે ભયભ્રાંત હતો તે સદાને માટે અભય અનુભવે છે. અપ્રમાદી માટે જેટલો અનુભવ લખીએ તેટલો ઓઠો છે, અનુભવી થવાશે ત્યારે સર્વ સમજશે. અપ્રમાદ છે એજ અનુભવ છે. માટે અપ્રમાદી થવા સતત પ્રયાસ નિરંજિમાનપણે સેવવો. પ્રમાદનું કારણ અજ્ઞાનરૂપ પ્રયત્નાદિ નિદ્રા છે માટે અપ્રમાદિ થતા સાર નિદ્રા ઉપર વિજય મેળવવાની જરૂર છે. ખુદ મહાવીર પ્રભુએ પણ પ્રમાદી ન થઈ જવાય તેટલા માટે નિદ્રા ઉપર પૂર્ણ વિજય મેળવ્યો હતો. સાધકે પણ અપ્રમાદી થવા માટે અજ્ઞાનરૂપ નિદ્રાને જીતવાનો પ્રયાસ સેવવો જોઈએ. જેમ જેમ નિદ્રા છૂટાશે તેમ તેમ આત્માભિમુખ ઉપયોગ વૃદ્ધિ પામતો જશે અને વિશેષ વિશેષ અપ્રમાદી થવાશે અપ્રમાદિ થવાનો પ્રયાસ તત્કાલ શરૂ કરવાની જરૂર છે. ગયો વખત પાછો આવતો નથી, તેમ મનુષ્યનું આયુષ્ય દાક્ષિક છે, એમ વિચારીને એક દાણ પણ આત્માભિમુખ વૃત્તિ વિના નકામો ગણવાનો નથી. ભગવાન મહાવીર પ્રભુ પણ ગૌતમ પ્રતિ એવા જ પ્રકારનો ઉપદેશ આપતાં દ્રુમાવે છે કે, 'કુસંગે જહ ઓસ વિંદુપ ઘાવં ચિદુર્દ લંબમાળય । ધવં મણુણાય જીવિય સમયં મોયમ મા પમાયપ ॥' દર્શને અગ્રે જેમ જલનિદુ અલ્પકાળ રહી ખસી પડે છે તેમ મનુષ્યનું આયુષ્ય અરિયર છે માટે હે ગૌતમ એક દાણ પણ પ્રમાદ કરવો નહિ, ભાવાર્થ એવો છે કે અમુક વખત ગયા બાદ આત્માભિમુખ વૃત્તિ રાખતાં શિખીશું એવા પ્રકારના વિચારોને તિલાંજલિ આપીને પહેલી જ દાણથી આત્માભિમુખ વૃત્તિ રાખવા પ્રયાસ સેવવો. જ્યાં સુધી જગદદષ્ટિ છે ત્યાં સુધી જ પ્રમાદ છે. જ્યારે આત્મિક દષ્ટિ રખાશે ત્યારે પ્રમાદ નથી પણ અપ્રમાદ છે એમ સમજવું. અપ્રમાદરૂપ આત્મામાં આનંદ છે એ વાત અનુભવસિદ્ધ છે, માટે અપ્રમાદી જનવા જરૂર સતત પ્રયાસ કરવો જોઈએ જ્યાં અપ્રમાદ છે ત્યાં જ સત્ય સુખ, સત્ય જ્ઞાન, સત્ય આનંદ અને પૂર્ણ સત્ય છે એમ સમજી અપ્રમાદી થવું.

કોન્ફરન્સ મિશન.

૧ શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડ.

(તા. ૮-૭-૧૭ થી તા. ૪-૮-૧૭, સવત ૧૯૭૩ ના અસાડ વદ ૪ થી આવણ વદ ૨ સુધી.)

વસુલ આવ્યા રૂ. ૩૮૨-૮-૦

ગયા માસ આખરના બાકી રૂ. ૧૭૪૪-૮-૬

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળાયદ—ઉત્તર ગુજરાત.

કમાણા ૯, ખરવાડા ૯૫, લાછડી ૧૯, ડામલા ૩૫, દેવડા ૩૫,

વડાસણ પા. કામલપુર ગોદરા ૮૫, ગોદરા ૧૫

કુલ રૂ. ૫૭-૮-૦

(૨) ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ—ખાનદેરા.

અમલનેર ૫૦, સીરસાલા ૧૮, સીરપુર ૪૫, ધુળીઆ ૬૦૫, નેર

૧૦, ચાળીસગાંવ ૧૧૫

કુલ રૂ. ૧૯૫-૪-૦

(૩) ઉપદેશક મી. પુંજલસલ પ્રેમચંદ—કાઠીઆવાડ (ગોદાલવાડ)

દામ ૧૬૫, ગણીવાડ ૧૫૫, લોંગડી ૦૫, જગધાર ૧૫, ગાધેસર

૨, બોરડા ૧૫ દુધાણા ૩૫૫, ધરાઈ ૦૫, મોચપુર ૧૫, બગડાણા

૦૫, રાજગોળ ૩૫, ભંડારીઆ ૧૮૫૫, વડાજ ૩૫, મોરચુંપણા ૮૫,

બોદાનોતેસ ૧૫, વીળનોતેસ ૧૫, ચોક ૧૬૫, બળીઆ ૧૫૫, રાજ-

પરા ૫૫૫ રાણપરા ૩૫, ગીરોડા ૨૫, હાલસણી ૩૫૫ સનાળા ૦૫

કુલ રૂ. ૧૨૯-૧૨-૦

૨૧૨૭-૦-૬

મુધારો—પાછળના અકામાં સુરત ભંડાર ફંડના લીસ્ટમાં કેટલીક ભૂલો રહી ગઇ છે તે નીચે મુજબ સુધારી વધારાની છે:-
 બુલુન ૧૯૧૭, વસુલ ૬ ને બદલે ૩. બુલુન ૧૯૧૭-અલગ ના ને બદલે ૦૫૫, કુટણા ૧ ને બદલે ૧૫, સીંગણાને બદલે સાંગણા, પાવડીને બદલે પાવડી, વાનર ૭૫ ને બદલે ૩૫ વાંચવા-સમજવા.

૨ ઉપદેશક પ્રવાસ.

(દરેક ગામના ધાજળ ઉપરથી ટુંક દફતર લેવામાં આવી છે.)

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળાયદ.

ભાંડુ—ગામમાં સાદ પડાવી તમામ વસ્તીને એકઠી કરી ધર્મની અગત્યતા ઉપર લાવણુ આપતાં ઉપદેશના ભાવણની અસરથી કચ્છતરો માટે ૭ મણુ દાણા થયા હતા. સાવણે આપી લોકના મનપર સારી અસર કરી છે.

કચ્છતરો—ભાવણની અસરથી જનેતર લોકો તરફથી ઉપદેશમાં (કચ્છતરો માટે) ૧૦-૧૨ મણુ દાણા થયા હતા તેમના ધાર્મિક ભાવણે વેરાગ લેખને તેવા હતા.

લેણવા—અપદેશના ભાવણે એ ગરામીઆપર, કન્યાવિકૃતના ભાવણે પાડીદાર તેમ જીલ લેકાપર ધણીજ અસર કરી છે.

દાઉમોટી—તમામ કામ એકઠી કરી અસરકાદક લાવણી આપ્યાં હતાં. જેની અસરથી તમામના મનમાં કામળતા ઉત્પન્ન થઈ ધર્મ ઉપર જગૃતપણું પ્રાપ્ત થયું છે હાનિકારક દિવાળેથી દૂર રહેવા સર્વપર શ્રદ્ધા કરાવી છે. આવા વૃક્તિઓ વખતો વખત આવા ગમન કરે તો લોકોનાં મન દયા, ધર્મ તરફ ઉત્સાહી રહે એમ અમારું માનવું છે.

આમોસણી—ભાવણીની અસરથી જૈનેશ્વર લોકોએ રજસ્વળા પાળવા તથા મુવાવડ પ્રસંગે અમુક દિવસો પાળવા યજ્ઞાદવા કષ્ટ કર્યું છે. તેમનાં ભવણોએ ધણી ઉડી જાય પાડી કામળ મન ઉપર હજો પ્રેમ ઉપજાવ્યો હતો.

સવાળાં—શિશુવ્રતના ભાવણીની અસરથી સાંભળવા આવનાર શ્રાવિકાઓએ નકારાં ગાણાં ન ગાવાં સંબંધી હાથ જોડી બાધાઓ લીધી હતી. ઉપદેશક યોને ખરા જીગરથી લોકોને સુધારવા પ્રયત્ન કરે છે.

લાછડી—આપણી જૈન કામમાં ભાવણી આપતાં જૈન બહેનોએ કૃદાણાં ન ગાવાં પ્રતિજ્ઞાઓ કરી; અન્ય ધર્મોના દેવને ન માનવા, તેમ કાક્યાં ન વગડાવવાં. ગામગોડા તરફથી મુખીએ સાદ પડાવી ચોરા આગળ ખંડેર રસ્તામાં તમામ કામ એકઠી કરી વેરાગમ્ય ભાવણી સારી અસર યરાથી ગામમાં તમામ સ્ત્રીઓએ રજસ્વળા પાળવા નડી થયું અને તેથી વિરૂદ્ધ વર્તનાગતો દડ કરી કચુનરના દાણામાં વાપરવા કારાવ કર્યો. કન્યાવિક્રયના બ્રોધણથી પાટીદાર લોકોનાં મન ઉપર સારી જાય પડી છે. તેમ હોળીના માટે ભાવણી આપતાં તે જોવા ન જડુ તથા તે પ્રગટ કરાવવી નહીં. એવા સુધારા થાય છે.

દેવકા—આ ગામમાં આરોહની વસ્તી વિશેષ છે, ભાવણીની અસરથી નકારાં ગાણાં ન ગાવા બંદોબસ્ત કર્યો. કન્યાવિક્રય અટકી નથી.

૩, શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્કરન્સ રેન્ડીંગ કમિટીની મીટીંગનું કામકાજ.

રેન્ડીંગ કમિટીના સ્થાનિક મેમ્બરોની એક મીટીંગ તા ૯-૮-૧૭ સંવત ૧૯૭૩ વદ ૮ શુક્રવાર રાત્રે જા વાગે (મું. ટા) થી જેવી શ્વેતાંબર કોન્કરન્સ ઓર્ગેનાઇઝેશનમાં મળી હતી તે વખતે નીચેના મેમ્બરો હાજર હતા:—

શ્રી કલ્યાણચંદ શોભાચંદ.

ડૉ. નાનચંદ કરતુરચંદ મોદી.

રા. રા. મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડિઆ.

રા. રા. મકનજી ભુકાશાઇ મહેતા.

„ મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇ.

શ્રી મોહનલાલ હેમચંદ.

શ્રી મણીલાલ સુરજમલ.

„ દેવકરજીલાલ મુળજી.

„ લક્ષ્મીચંદજી ઘીયા હ. સંકરલાલજી

„ સુમચંદ હીરજી.

„ લક્ષ્મીલાલ કરમચંદ દલાલ.

પ્રમુખ સ્થાને શ્રી કલ્યાણચંદ શોભાચંદ બીરાજ્યા હતા. શરૂઆતમાં આગલી મીનીટ વાંચી મજુર કરવામાં આવી બાદ નાંચે મુખ્ય કામકાજ થયું હતું:—

૧ તીર્થ શ્રી મણીજીના સંબંધમાં અપાયેન જનમેટ તથા તાર અને કામગો વચ્ચે વામાં આજ્યા અને તે સંબંધી ધણી ચર્ચા થયા બાદ એવો કારાર કરવામાં આવ્યો કે:—

“ શ્રી બાણેંદજી કલ્યાણજીની પેઠી ખાસ તીર્થ વક્ષક સંસ્થા છે અને તે આ સંબંધમાં ધણી સારી રીતે વ્યવસ્થિત હોય તથા ચળવળ કરી શકે માટે તેમના પર આ બાબતના સર્વ કામગો મોહલાલી લખી જણાવવું કે તેમણે આ કાર્ય ઉપાડી લેવું અને તે સંબંધમાં જે કંઈ સહાયની અને સહનુમતિની જરૂર હોય તે સર્વ આપવા કોન્કરન્સની કમિટી તૈયાર રહેશે.”

૨. પડિત બહેચરદાસનો પ્રાકૃત શિક્ષા ક્રમ તથા પ્રાકૃત કાશ સંબંધી પત્ર વાંચવામાં આવ્યો. પછી ચર્ચા ચક્રને એ હરખવામાં આવ્યું કે:—હાલ પ્રાકૃત શિક્ષણ ક્રમનું કાર્ય હાથ લેવા માટે કીક લાગે છે તો તેના સંબંધમાં તેમાં શું ખર્ચ જોઈશે તેના રા. મેતીચંદ ગિરધર કાપડીઆ તથા રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈએ પડિત બહેચરદાસ પાસેથી રૂ. ૩૩ ખુલાસો મેળવી તે સંબંધી લેખિત પત્ર મેળવવો અને તે પોતાના અભિપ્રાય સાથે અને એ આવતી મીટીંગમાં રજુ કરવો.

પ્રાકૃત કાશની યોજના વિરોધ ખર્ચાલ જણાય છે અને તેથી તેના સંબંધમાં પણ શું ખર્ચ થશે તેના એસ્ટીમેટ તેમજ અને એ લિખિત મેળવવો અને જો તેનું ખર્ચ જોતાં ખીન્ન થીમતો આદિ પાસેથી મેળવી શકાય તો તેવી રીતે, તેમજ કોન્ફરન્સ હસ્તકર્તા ફંડમાંથી અને છે કે કેમ તે માટે વિચારણે અભિપ્રાય તેમજ આપવો.

૩ ડૉ નાનચંદ કસ્તુરચંદ મોદીને આર્ચિસ્ટ્રેટ જનરલ સેક્રેટરી તરીકે નીમવાનું સર્વાનુમતે ઠરાવવામાં આવ્યું.

૪ લેખ સમ્રાટ, પાસ્ય લમ્બિય નામ માલા, મદિરાવળા, મંધાવળા, ડીરેક્ટરી, રાસમાળાની શુકો યુનિવર્સિટી, હંડારો, લાલ્હેરી, તથા સારી યોગ્ય સંસ્થાઓમાં ફ્રી મોકલવા આર્ચિસ્ટ્રેટ જનરલ સેક્રેટરી ડૉ નાનચંદ કસ્તુરચંદ મોદીને સોંપવામાં આવ્યું.

૫ આડીટર રા. બાલાલાલ જ્યેઠનો આગાર માનવામાં આવ્યો તેમજ આ વર્ષે તેમની ફરી નિમણૂક કરવામાં આવે છે.

છવટે પ્રમુખ સાહેબનો આભાર માનવામાં આવ્યો હતો.

હેરૅલ્ડ માસિકના ગ્રાહકોને વિનંતિ.

આવતો અંક વી. પી.

શ્રી જૈન મંવેતાંબર કોન્ફરન્સ હેરૅલ્ડ માસિકના ગ્રાહકોને જણાવવા રમ્મ લખ્યે છીએ કે ચાલુ સને ૧૯૧૭ ના એટલે આ માસિકના પુ ૧૩ માનો અંક ૮ મો આપની સેવામાં મોકલવામાં આવે છે. આ માસિકને હિસાબ સંવત પ્રમાણે રહેનો હોવાથી સંવત ૧૯૭૩ ની આખર અગઉ લવાજમ વસૂલ કરી લેવાની ધર્જા જરૂર હોવાથી આપના તરફ આવતો અંક વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે. તો ચાલુ સાલના લવાજમ ના રૂ. ૧-૯-૦ વી. પી. સાથે પોસ્ટમાં ભરી વી. પી. સ્વીકારી લેશો.

જો મહાશયો તરફથી સને ૧૯૧૫-૧૯૧૬ ના લવાજમના પૈસા આપ્યા નથી તેઓ સાહેબને ૩ વર્ષના લવાજમના રૂ. ૪-૮-૦ માટે રૂ. ૪ ૯-૦ નું વી. પી. કરવામાં આવશે અને જો સાહેબના સને ૧૯૧૬ના લવાજમના પૈસા બાકી છે તેઓને ૧૯૧૬-૧૯૧૭ બે વર્ષના લવાજમના રૂ. ૩-૧-૦ નું વી. પી. કરવામાં આવશે.

પાછલા વર્ષના ચરેલા લવાજમ માટે અમે એ વિનંતિ પત્ર (ઉપરાષ્ટ્રી) લખ્યા છે તો તે ઉપર ધ્યાન આપી મ. ઓ. યા લવાજમ મોકલાવી આવશે તેઓ સાહેબનો અંક વી. પી. કરવામાં આવશે નહીં.

પાવધુતી-મુઅજ નં. ૩

આર્ચિસ્ટ્રેટ સેક્રેટરી.

શ્રી જૈન મંવેતાંબર કોન્ફરન્સ

અગ્નિની ધારતી વગરના ગજવાસા રાખવાના

વિજળીના દીવા,

એક નાનકડા રજવામાં રાખી શકાય છે, અગ્નિની બીજા કુલ ધારતી નથી. તેવ દીવેટ કે દીવાસગાની બહાર પડતીજ નથી. ફક્ત એક ચાપ ફગાવતાજ ધૂણીજ બપકાદાર રોડની ચાપ છે.

ખાસ કરી ગજાણુ તથા મુસાફર લોકો વાસ્તે મલામ હિપેતી છે.

કોમન રૂ. ૨, રા. ૩, ૩ા, ૪, ૫ અને ૬ પોસ્ટેજ આના રપેર બેટરીની કીમત ૧૨ આના.

ડી. જ. શાહજી, હાલેકદીક સ્ટોર્સ.

અમદાવાદ.

જાહેર સ્વર.

નિમ્નલિખિત આગમો શ્રી માંગરોલ (કાઠિયાવાડ) કે મંદારાંઝી ઓર પસી સંસ્થામે પ્રદાન કરનેકે લિયે ચડતા હે. કિસી સજ્જન દામ લેકર દેનેકો ફચ્છા રખતા હો તો નિમ્ન સહી કરનેવાલાસી સાથ પત્ર વ્યવહાર કરનેકી કૃપા કરે.

૧ વિપાકમૂત્ર ૧૧ વા અંગ ૬ મરણસમાધિ પયન્ના (૯ વા)

૨ પન્નવળા મૂત્ર ૪ થા હપાંગ ૭ વૃહત્ કલ્પહેટ (૨ રા)

૩ મહાપચ્ચાણ પયન્ના (ચવથા) ૮ જોતરલ્પહેટ (૪ થા)

૪ ચંદ્રવિજય પયન્ના (૭ વા) ૯ લઘુનીશીથ હેટ (૫ વા)

૫ દેવેન્દ્રસ્તવ પયન્ના (૮ વા) ૧૦ વ્યવહાર હેટ (૩ રા)

પ્રોઅરરોટ નં. ૮૫.

ફોટ-વગડ.

મૂલબંદ હીરજી.

જ્વર્ગીકયુટર-શા. ડંદગ્જી અમયચંદ.

લેખકોને વિનંતી.

મુન-મહારાજ

આપને વિનંતિ છે આ માસિકનો ખાસ અંક જેન પર્યાપ્તતા નિગિતે દરવર્તી મારફત આ વર્ષે પણ મહત્વા મિત્તર રાખ્યો છે અને તેથી તેમાં એક ઉપયોગી વિષય પર આપ લેખ લખી મોકલવા કૃપા કરશો તેા ઉપકૃત થઇશ.

આવા ખાસ અંકની મહત્તા આપના જેવા મહાશયના વિદ્વત્તા ભરેલા લેખોપર નિર્ભર છે અને તેથી વર્ષમાં એક વખત આપની પામેથી એકાદ લેખ મેળવવાની ખાત્રી ભરી આશા રાખું તેા અરથાને નહિ ગણાય, તેા જેમ અને તેમ જલદી અને મોકામાં મોકા ૩૧ મી અગસ્ટ ૧૯૧૭ પહેલાં મોકલાવી આપશો. પરિચય માટે ક્ષમા ચાલતો -

આપનો કૃપાકાક્ષી

તમાવામાં (મિડિંગ-સોહારવાલ-મુખર્મ.) } મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈ.
તારીખ ૧૯૧૭ } બી. એ. એલ્. એન્. બી. એન. તત્રી

તા. ૬. આ પ્રમાણે ખાસ વિનંતિપત્ર જેન તેમજ જેનેતર વિદ્વાનેને મોકલાવામાં આવેલ છે. વ્યા સંબંધી ગયા અંકમાં કંઈપણ ઉત્તર નથી થઈ શકે તેા માટે ક્ષમા પ્રત્યક્ષે છીએ.

તેમજ છે.

મી પાતળપુત્ર જેન સ્વેતાનર મુર્તિકુળજી આત્રીકાસાગમાં આઠમીને સમિતિ અભ્યાસ કરાવવા માટે એક જેન અધિકારક જેમજ છે સદર શીક્ષકનો અભ્યાસ પાત્ર પ્રતિકુલ પ્રકરણો કર્મમય અને સંસ્કૃત જે જુકોનો હોવો જેમજ કદાચ સંસ્કૃત કદ - મુન હશે તેા આલશે. સદર શીક્ષક સ્કુલની કેવળણી લીધેલ તથા ભરત શીવણ બોદી ઉલોગના જ્ઞાનવાળાને વધુ પસંદ કરવામાં આવશે. ઉમેદવારોએ પોતાની અરજ નીચેના સરનામે મોકલવી તેમાં અભ્યાસ ઉમર વીજેતની વીગત લખવી, કાંઈ સર્વશીક્ષક હોય તેા તેની નકલ ખીડવી પગાર લાભકાત મુજબ આપવામાં આવશે વધુ ખુલ્લા માટે પત્ર સહેવાર કરશે.

અહલાલ સોભાગચંદ કોઠારી.
સેક્રેટરી.

મી આત્મવલ્લભ જેન કેળવણી કુલ-પાલખપુર.

હરદ માસિકના આહવાને વિનંતિ.

આનુ સાનુ લવાજમ વમન કરવા માટે આવતા રાષ્ટ્રમય-અકોગર માસનો ખાસ અંક દરેક આહવાને વી પી મી મોકલવામાં આવશે જે સ્વીકારી વેત વિનંતિ છે.

પ. ધનુની-મુખર્મ.

}

આગિરદ કોઠેટરી.
મી જેન સ્વેતાનર કોઠેટરી.

श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हेराल्ड.

जैन संध सेवक.

पु. १३. अंक १२. वीसात २४४३ - अ. १९७४. दीसेम्बर १९७७.

प्रार्थना.

(१)

दीनबन्धो मोक्षदाता, ईश मंगलमय प्रभो ।

पतितपावन दयासिन्धो, शान्तिदाता हे विभो ॥

दीनहूँ मैं दुखित हूँ, अज्ञाननदमें हूँ गिरा ।

विषमवायु झकोरसेहा, भटकता मैं हूँ फिरा ॥

(२)

संसार सागर अगमस्वामी, थाह मैं पाता नहीं ।

छोड़कर संशय बखेड़े, चित्त फलपाता नहीं ॥

मोहमाया जालमें, पड़कर अहो करुणानिधान ।

जानता जिनको हितू, वे हैं छिपे बैरी प्रधान ॥

(३)

रातदिन मेरा तुम्हारा, मैं समय होता है नाश ।

हर समय घेरे हुवे इस, दीनको कर्मोंके पाँस ॥

किष्ट कर्मोंने दीये, अय प्रभु हमको हमेश ।

चाहता भजना तुम्हें, निज भक्ति दो अय हे जिनेश ॥

(४)

जैन शिष्ट मैं हूँ प्रभो, तुम दीन रक्षक हो पिता ।

मैं पतित हूँ तुम पतिततारक कर्मनाशन हो पिता ॥

कर कृपा दृष्टि दासपर, सुधि नाथ शीघ्रही लीजिये ॥

दीनवालक जानकर, निज भक्ति स्वामी दीजिये ॥

आगरा.

दिनांक ८-९-१७

प्रार्थी,
'श्रीमती' एच. एन. गुप्तावती
प्रेममयन—आगरा

વિધવિધ નાંધ

૧ રામચંદ્રચરિત્ર જૈન નાટકકાર—તરીકે સુપ્રસિદ્ધ છે. તેમણે અનેક નાટકો રાધ-
વાબુદય, યાદવાબુદય, નલવિલાસ, રઘુવિલાસ આદિ રચ્યા છે, તેમાંનું એક આત્માનંદ
મથા તરફથી પ્રકટ થાય છે વિશેષમા અમોને રઘુવિલાસ નાટકની હસ્તપ્રત જોવાનો લાભ
મળ્યો છે અને તેમા પ્રથમ સૂત્રધાર આવે છે અને તે દ્વારા તેના કર્તા શ્રી રામચંદ્રચરિત્ર
એ પોતાને માટે નીચેના ઉદ્ગાર મૂકાવ્યા છે—

સૂત્ર૦ મારિષ । સમાજલોકસ્ય પ્રવંધરામણીયકવિશેષપરિજ્ઞાનચાતુરીસંપદા
ચમત્કૃતો સિમ

ચંદ્ર ભાવઃ સમિદ્વરસાનુવંધે કુત્ર પ્રવંધે સમલંકૃતસંપદાં સમાસદાં સાદરં ચેતઃ

સૂત્ર૦ મારિષ । શ્રીસિદ્ધહેમચંદ્રાભિધાન શબ્દાનુશાસનવિધાન વેધસઃ શ્રીમદાચાર્ય
હેમચંદ્રસ્ય શિષ્યે રામચંદ્રમભિજાનાસિ ।

ચંદ્રઃ સાક્ષેપમ્

પંચપ્રવંધમિપયંચસુરત્તાનકેન

વિદ્વન્મનઃ સદાસિ ભૂત્યતિ યસ્ય કીર્તિઃ ।

વિદ્યાત્રયી ચળમતું ચિત્કાવ્ય તંદ્રં

કસ્ત્વં ન વેદ સુકૃતી કિલ રામચંદ્રમ્ ॥

કિંતુ દ્રવ્યાલંકારનામા પ્રયથો અનપિનેયત્વેન તાવદાસ્તાં અપરેણાં રાધ-
વાબુદય યાદવાબુદય નલવિલાસ રઘુવિલાસાનાં ચતુર્ણાં રમણીયનમસં વ્યંગ
નિવેશનાં વિશદ પ્રકૃતીના પુનર્મયે કુત્ર પ્રજાનામનુરાગઃ ।

૨-જૈનોનું સાહિત્ય—“જેમ ધીણેનું સાહિત્ય બહાદુરી વધારનારું છે, તેમજ તથા
હનુડ જૈન ધર્મનું સાહિત્ય માણસોને વેરાગ્ય તરફ વાળનારું અને બહાદુરીને તોડી નાખ
નારું છે તથા જે બહાદુર ક્ષત્રિયો જૈન ધર્મમા દાખલ થાય છે તે પણ આજે બિઠ્ઠામા
મિઠ્ઠા વાણીઆ જેવા બની ગયા છે. શીખ ધર્મમા દાખલ થનારું મિઠ્ઠા માણસ બહાદુર
બની નથી છે, સારે જૈન ધર્મમા બહાદુર માણસ દાખલ થાય છે તે પણ મિઠ્ઠા બની
જાય છે કારણ કે જૈન ધર્મનું સાહિત્ય જ એવા પ્રકારનું છે કે કોઈ પણ માણસને તેની
બહાદુરી બનાવવાની તમ મળેજ નહિ દરેક કામ કરવામા એટલા બધા પાપ બતાવેલાં અને
એટલા બધા બધ બતાવેલાં કે કોઈ પણ માણસ જે બરોબર રીતે ધર્મ પાળે તો હંચુ
માયુ કરીને કોઈ બહાદુરીનું કામ કરી શકેજ નહિ દયાને નામે પોતાની શરજ મળવવામા
અને દુસ્મતા તથા રાક્ષસોના સહાર કરવાની બાબતમા તે એટલા બધા દીસા પડી જાય
છે કે એ જોઈને કોઈ પણ સમજી માણસને અન્યથા અને દોડગીરી સાચા વિના રહે

નહિ. દયા બેગક પ્રભુને બંધાવી વસ્તુ છે, પણ દયાને નામે પાપનો ભણ્ય અને અતેક જાતનાં કર્મોને ત્યજ દેવાની સુક્તિઓ તથા વિધિઓ જૈન ધર્મમાં એટલી બધી દાખલ થઈ ગયેલી છે કે આજના જમાના પ્રમાણે તે ધર્મ પાળીને કોઈ પણ માણસ આગળ વધી શકે નહિ. કારણ કે તેઓનું સાહિત્યજ એ પ્રકારનું છે. અને તેથી મેં કહ્યો વિદ્વાનો જે એમ કહ્યા કરે છે કે ચુનગતમાં જે મોળાપણું આવેલું છે તે જૈનોની કૃપાનું રજ છે, એમાં કેટલી મત્યતા છે તે સાચે અત્યારે આપણે કામ નથી. પણ બહાદુરી બતાવવા માટે, લડાઈઓ લડવા માટે, ફતેહો મેળવવા માટે, અને મતનંતતા બરેકુ જીવન બોગવવા માટે, જેટલી છૂટ બેઠક, તેટલી છૂટ એ ધર્મમાં નથી. મેં કહ્યો વર્ષ થયા મન કમાયા શિવાય બીજી કોઈ પણ જાતની ખાસ બહાદુરી જૈનો બતાવી શકતા નથી. કારણ કે તેઓને એક એક જાતનું સાહિત્ય મળેલું છે. જૂદી જૂદી જાતનું સાહિત્ય મળ્યુંનું જીવન ઘડવામાં કેવી રીતે અસર કરે છે, તે સમજવા માટે આ દાખલો પણ જોવા જેવો છે. જૈન ભાષાઓને માહું લગાડવા માટે આ વાત કહેવાતી નથી, પણ સાહિત્યની જીન ઉપર શુ અસર થાય તે દૃષ્ટિએ જોતાં મને જે દેખાય છે તે જણાવવું એ મહારી ફરજ છે એમ સમજીને આ વાત લેવી પડી છે, અને છતાં જો કોઈ જૈન ભાષાને જોડુ લાગે તો હું માફ માગું છું.

(આ પ્રમાણે સ્વર્ગના નિમાન વગેરેના લખનાર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલા રા અમૃતલાલ ચુંદરજી પંડિયાર કેજવણી નાગના આસિકના ગત અકના પૃ. ૬૧ મે થી જીવનનો અને સાહિત્યનો સળધ એ વિષયમાં જણાવે છે. આનો કોઈ રદીયો આપશે કે ? પંડિયારજી એ પોતે કયું સાહિત્ય જોયું છે તેના પ્રમાણ નામ સહિત બતાવશે કે ?

૩ મુખ્ય યુનિવર્સિટી લાયબ્રેરીમાં જૈન પુસ્તકો—તી હસ્ત લેખિત પ્રતિઓ છે તે તેના કેટલાગણી તેના એકસખી વિભાગમાં સંસ્કૃત હસ્તપ્રતો આપેલી છે તેમાંથી નીચેની સુદી કાઢી છે.)

નંબર.

૨ અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ મુનિચંદર કૃત રીકા ધનવિજય પૃ. ૭૫ પાનિ ૧૪.

૮ અનેકાર્ય મંત્રક હેમચંદ્ર ૨૮-૧૭ લખ્યા સ. ૧૪૮૮.

૮ અ. અગવિદ્યા તાડપત્ર પર.

૯ અંતર કથા સમૃદ્ધ રાજશેખર પૃ. ૪૯-૧૫.

૧૪ આગમશૈભા કથાનકમ્ ૯-૧૫ લખ્યા સ. ૧૫૯૮.

૧૯ આવરચક સૂત્ર પૃ ૧૭.

૨૬ બરતેશ્વર બાહુમળી વૃત્તિ શુભચીવ ૨૯૦-૧૩. -

૨૯ બવભાવના પ્રકરણ હેમચંદ્ર ૭-૧૨.

૩૫ દાનાદિ કલકાનિ દેવેન્દ્ર સાધુ દરેકમાં ૨૦ મોક છે. તે જોઈ કલક જૈનને બદલે બુદ્ધથી જણાવેલા છે. ૫-૧૧.

૩૬ દશાવકાશિક સૂત્ર ખડિત

૩૭ ધન ધર્મકથા મુનિચંદર ગણિ મા. ૩૭ પ. ૧૫ સં. ૧૪૯૯

૪૬ હોતિશ પદ્ય કથા આલેખમુનિ ૧૭-૧૨ સ. ૧૬૭૦

૪૭ હૃદય પરાજય શતક અને આદિનાથ દેશનોદાર ૧૬-૧૧

૪૯ કલ્યાંતર વામાનિ ૮૮-૧૩ મં. ૧૫૬૮

- ૫૧ કમપ્રકૃતિ સદીક. યશોવિજય મૂળ માગધી દીકા સંસ્કૃત ૨૮૮-૧૬
- ૫૨ ક્રિયા રત્ન સમુચ્ચય ગુણરત્નસૂરિ ૧૬૫-૧૩ સં. ૧૪૬૧
- ૫૪ ક્ષેત્ર સમાસ જિનભદ્રગણિ દીકા મલયગિરિ કૃત ૨૧૯-૧૩ સં. ૧૬૯૨
- ૫૬ લોકનાલિકા સૂત્ર ૫-૧૫
- ૬૪ નામમાલા બ્રહ્મકૃતિ હેમચંદ્ર સદીક દેવસાગર ગણિકૃત ૩૩૦-૧૭
- ૬૬ ન્યાયાવતાર વિવૃત્તિ ૪૨-૧૭ પહેલા ચાર પૃ. નથી.
- ૬૯ પદ્માનંદ મહાકાવ્ય અમરચંદ્ર કૃત પૃ. ૯૦-૧૩
- ૭૦ પાક્ષિક સૂત્રવૃત્તિ યશોભદ્રસૂરિ કૃત ૬૫-૧૫
- ૭૧ પાલ ગોપાલ કથા જિનકીર્તિસૂરિ ૭-૧૬
- ૭૩ પાંડવ ચરિત્ર દેવવિજય ગણિ ૨૮૩-૧૩ સં. ૧૬૬૬
- ૭૫ પાર્શ્વનાથ કાવ્યમંજીકા સુભચંદ્ર સદીક ૮૦-૧૪
- ૭૬ પિંડવશુદ્ધિ દિપિકા હિદયસિંહ ૧૫-૧૩ સં. ૧૫૦૮
- ૭૭ પ્રજાશતક દીકા જિનવલ્લભાચાર્યના પ્રજાશતક પર દીકા કરનાર દેવસૂરિ ૯-૧૯ સં. ૧૬૨૪
- ૭૮ પ્રાસ્તાવિક શ્લોક ૧૦-૧૭
- ૭૯ પ્રતિક્રમણ વિધિ જયચંદ્ર ૨૩-૨૧
- ૮૦ પુનર્લિપ્ત માણિક્યસૂરિ ૪૨-૧૫ સં. ૧૫૫૬
- ૮૧ રઘુવંશ દીકા ધર્મમેરૂ ૨૮૫-૧૩ સં. ૧૬૬૫
- ૮૬ શબ્દાનુસાસન વૃત્તિ ૮૩-૨૨
- ૯૦ સંવિભાગત કથા માણિક્યસૂરિ ૮-૧૮
- ૯૮ સમ્પત્તિ દીકા સૂત્ર જૈન ગ્રંથ
- ૧૦૨ સત્સંગ્ય માહાત્મ્ય હંસ રત્ન ધનેશ્વર કૃત ગ્રંથનો ગદ્યબદ્ધ ગ્રંથ ૧૭૭-૧૬ સં. ૧૮૪૧
- ૧૦૯ યજ્ઞશતક પ્રકરણ નેમિચંદ્ર ભાંડાગારિક ૬-૧૪ માગધી લિપિ
- ૧૨૪ તરવતરંગિણી. ધર્મસાગર ૫-૫ સં. ૧૬૩૫
- ૧૨૭ ઉપદેશમાલા સદીક મૂલ પ્રાકૃત દીકા સંસ્કૃત ૨૭૮-૧૬ સં. ૧૬૫૯
- ૧૨૮ ઉપદેશપદ હરિભદ્રસૂરિ અંસ્કૃત-પ્રાકૃત ૨૮૪-૧૫
- ૧૩૦ ઉપસર્ગ સ્તોત્ર વ્યાખ્યા જિનપ્રભસૂરિકૃત મૂલ ભદ્રબાહુના સ્તોત્ર પર ૩-૧૯ સં. ૧૩૬૫
- ૧૩૧ ઉત્તમકુમાર ચરિત કથા ચારિત્રસાગર ગણિ ૧૩-૧૭ સં. ૧૭૬૮
- ૧૩૨ હિતરાધ્યયન વૃત્તિ (માગધી તાડપત્ર પ્રતિ) ૩૬૦ પૃષ્ઠ. સં. ૧૪૪૬
- ૧૩૩ વાગ્મદોષદંશર દીકા જિનવર્દન ૧૪-૧૫
- ૧૩૬ વનસ્પતિ સમ્પત્તિ મુનિમુંદર ગણિ ૨-૧૩ સં. ૧૫૨૦
- ૧૪૧ વિચાર સમ્પત્તિકા મહેન્દ્રસૂરિ ૩-૧૫
- ૧૪૮ યતિદિનચર્ચા દેવસૂરિ ૧૦-૧૯ સં. ૧૬૧૪
- ૧૫૦ યોગસાત્ર હેમચંદ્ર કૃત ૧૫-૧૯ સં. ૧૪૮૯

૪—શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક શ્રમણ વર્ગને જાહેર વિજ્ઞાપિત—એ મયાળાથી રા. કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદી બી. એ. એલ. એલ. બી. વકીલ હાજરોલની પોળ અમદાવાદના તરફથી પ્રકટ થઇ છે કે:—

૧. જૈન શ્રાવક વર્ગ હાલના જમાનામાં અપાર્તુ જ્ઞાન (જે જ્ઞાનથી શ્રમણ વર્ગ તદ્દન અગ્રાત છે.) લેતો હોવાથી અસલ પદ્ધતિથી જ્ઞાન લેતો શ્રમણ વર્ગ તેમના ઉપર છાંપ પાડી શકેતા નથી. અને તેથી જૈન ધર્મ ઉપર હાલના શ્રાવક વર્ગની શ્રદ્ધા ઓછી થતી જાય છે. આ રીત ચાલુ રહે તો યોગ્ય વળાંતમાં લણુંજ ખરાબ પરીણામ આવવા સંભવ છે. અને તેથી હાલની પદ્ધતિનું જ્ઞાન શ્રમણ વર્ગને અવશ્ય હોવું જોઈએ એ વાત ચર્ચાયા કરે છે તેની જરૂરીયાત બધા તરફથી સ્વીકારવામાં આવી છે. પણ તે વિચાર અમલમાં મુકવા કંઈ પગલાં ભરાયાં નથી.

૨. હાલના જમાનાને ઓળખનાર, ભવિષ્ય તરફ દૃષ્ટિ કરનાર, જૈન કોમનું બહુ મન્દબુદ્ધિ કેટલાક મુત જોનોના સખ્ત પ્રયાસથી ને સાધાર્મિક ભાઈઓની આર્થિક સહાયથી આવી સંસ્થા શરૂ કરવાનો પ્રસંગ આવી લાગ્યો છે અને પાટણમાં સંવત ૧૯૭૪ ના ગાગશર અગર પોપ માસમાં સંસ્થા ખોલવાની હોલચાલ ચાલુ છે. પૈસા સંબંધીની મુશ્કેલી ગયા પછી તે સંસ્થાને મુક્ત કરવાનો આધાર તે સંસ્થામાં લાભ લેતા શ્રમણ વર્ગ ઉપરજ છે. અને તેથી અમુક સંખ્યા થશે તો તે ખોલવા પ્રયત્ન કરવામાં આવશે.

૩. તે સંસ્થામાં અભ્યાસ કરનાર શ્રમણ વર્ગને પોતપોતાની મુજબ ક્રિયા કરવાનો કોઈ પણ પ્રકારનો બાંધ નથી.

૪. તેથી વિનંતિ કરવાની કે જે જે અમલો તે સંસ્થાનો લાભ લેવા ઇચ્છતા હોય તેઓએ અમો નીચે સહી કરનારને સખી જણાવવા મેહેરખાની કરવી. જેથી અભ્યાસ કરે નારાઓની કેટલો સંખ્યા થશે તેનો અંદાજ મળેથી તે સંખ્યા વિચાર કરી ગોઝ શિક્ષકો વિગેરેની ગોઠવણ કરી શકાય.

તો દરેક પરમપૂજ્ય પંચાસ અને વિનંતિ છે કે તેઓ આ પર લક્ષ લઇ પોતાની પાસેના કોઈ પણ શ્રમણને લાભ લેવડાવવા ઇચ્છા હોય તો નિચેની વિગત મળકેર વકીલ સાહેબ પર લાઈટ ભરી મોકલવા વિનંતિ છે.

શિષ્યનું નામ	ગુરુનું નામ	હાલનું નિવાસસ્થાન
ઉંમર	દિક્ષાપર્વાય	જન્મભાષા
હાલનો અભ્યાસ	સંસ્કૃત	માગધી
ન્યાય	સાહિત્ય	પ્રકરણ

સંસારીપણમાં કેટલી શુદ્ધરાતી ચોપડીનો અભ્યાસ કરેલો છે ? ઉમેરો અભ્યાસ કેટલો છે. વગેરે જે જે જણાવવા યોગ્ય લાગે તે:

૫—એક પ્રાચીન પત્ર—રા. કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદી વકીલ એક પ્રાચીન પત્ર મળી આવતાં તેની નકલ કરી મોકલાવી આપે છે, તે અતિદાસિક દૃષ્ટિએ અતિ ઉપયોગી નિવડશે તેમ મારી અમ મુકાએ છીએ. તેમાં કાગળ, ગદ્યો વગેરે અમુક દિશામાં ખોલે તો શું રજ થાય તેનાં પત્ર પણ મુકેલાં છે તે પણ માથે આપે આપીએ છીએ.

૩૦	પીરોજ આદિ	૩૧	૩	૧૯	૧૯
૩૧	અમાનન પણિને	૩	૨	૧૧	૨૧
૩૨	અલાવદી	૩૧	૧	૫	૨
૩૩	નત્સારદી—	૨૧	૦	૫	૧૦
૩૪	ગ્યારસા	૨૧	૦	૧	૧૨
૩૫	સમસદી	૧	૧	૧૧	૧૭
૩૬	જલાલદી	૧	૧	૧	૧
૫૦	સાહ રૂકનદી	૭	૩	૧૩	૯
૫૦	અલાદિન અલાવદી	૧૦	૩	૧૫	૧૧
૫૦	કુતબત જરવકસુ	૪	૨	૧૦	૧૧
૫૦	ગ્યાસદીકલ	૪	૧	૧૩	૯
૫૦	મહમદ વાહક	૨	૭	૩	૧૨
૫૦	પીરોજસાહ	૩૭	૩	૧૩	૩
૫૦	મુગલકસાહી	૦	૫	૩	૭
૫૦	મુનકસાહી	૧	૧	૫	૧૫
૫૦	દોલતપાહઅમનતી	૭	૧	૧૮	૧
૫૦	(મ)લૂથાનુગલપ	૮	૮	૧૮	૪
૫૦	પદરીપાહ	૮	૮	૧૮	૧૧
૫૦	મહેમુદસાહ	૧૨	૧	૧	૭
૫૦	મખારપાહ	૧૧	૧૧	૧૯	૨૪
૫૦	અલાખદી	૦	૩	૧૦	૯
૫૦	અજત અલાખદી	૩	૩	૮	૧૫
૫૦	સકદર લોદી	૩૮	૫	૧૨	૧૪
૫૦	હકદોહા લોદી	૧૦	૫	૨૭	૧૦
૫૦	ખાખર મુગલ	૩	૫	૨૨	૧૫
૫૦	હેમાક મુગલ	૧૦	૪	૧૧	૧૭

સંવત ૧૫૯૭ વર્ષે જોકસુદિ ૧૨ મુગલ દાપો. સેરખસુ હત્યા. દલી બેઠા. સાદા-આલમ સરિ દુવા.

૫૦	સાદાઆલમસરિ	૧	૧	૯	૧૩
૫૦	સલેખસાનસર	૯	૫	૮	૯
૫૦	પેરોસાહસર	૦	૦	૩	૪
મખરેજખાતે માર્યા-અલલી નામ ય (ધ) રાયા.					
૫૦	અધશી	૦	૧	૩	૪
૫૦	સકદર	૦	૧	૧૧	૪

સકદર ગાજખાન હકાદમ સુત હુકુ દયાદયો હમાકિ પાતસાદ ૬ (દ) ને

૫૦	હમાકિ	૧	૧	૧૨	૨
૫૦	હેમુ લખિક	૦	૦	૧૧	૫

વિક્રમાદિત નામ ધાન્યા વમંતરાય

પાણી પધે (પને) લડાઈ પડી. અકબર હત્યા. વણિક નોંધ.

સવત ૧૬૧૩ વર્ષે ફાલ્ગુન સુદિ ૨ દિને જલાલદી પાઠ અકબર બેઠા

પાઠ અકબર ૪૮ ૯ ૧૧ ૧૫

પાઠ સાહસલેખ જાહાગીર સવત ૧૬૬૨ મૃગશિર વદિ ૧૨ આગરા માહે પાતસાફી બેઠા જાહાગીર

પાઠ સાહાજનન

પાઠ અવરંગસાહા

અથ ત્રીજાકડકી પદાવલી.

દીત	૧૫ ઉત્તમ ભોજ	અથ રાણા
૧ ગહદીત	૧૬ નરપત રાં	૧ રહાસુ
૨ સોમદીત	૧૭ જમકરણ	૨ રરસર
૩ સાબદીત	૧૮ બાદો રાં	૩ નરસર
૪ કૃષ્ણદીત	૧૯ ગોપો રાં	૪ જસકર્ણુ
૫ સધ ,	૨૦ હાસો ગાં	૫ રાજપાલ
૬ રાજ ,	૨૧ જોગરાજ	૬ નગપાન
૭ રાજ ,	૨૨ વીરમદે	૭ પન્નકાલ
૮ ગોતમ ,	૨૩ વરસધદે	૮ પાધડદે
૯ હાકર ,	૨૪ શ્રીપૂજ	૯ લૂણસી
૧૦ ઘોષ ,	૨૫ કરણરાજ	૧૦ સમહેરેસી
૧૧ વધ ,	૨૬ જોતમી	૧૧ અણુ
૧૨ ધર્મ ,	૨૭ તેજસી	૧૨ લખમણસી
૧૩ દેવ ,	૨૮ સમરસી	૧૩ અધ
૧૪ નાગ ,	૨૯ ગતનસી	૧૪ હમીર
૧૫ જોગાદીત	૩૦ અમરસી	૧૫ ખેતસી
	૩૧ સમરસી	૧૬ લાખો
અથ રાવલ	૩૨ કુવરસી	૧૭ મોકલ
૧ બાપો રાવલ	૩૩ મોહણસી	૧૮ કુબો
૨ ભોજ રાવન	૩૪ પદમસી	૧૯ રાયમલ
૩ કડભોજ	૩૫ શિવદે	૨૦ સાગો
૪ જોમણ રાં	૩૬ દેવોરા	૨૧ રતનસધ
૫ ગોવદ રાં	૩૭ નેરસુ	૨૨ હિંમધ
૬ આસો રાં	૩૮ ભોજમૂ	૨૩ પ્રતાપસધ
૭ હસ રાં	૩૯ હુમરસી	૨૪ કરણ
૮ સકન કુમાર	૪૦ કરમસી	૨૫ જગતસધ
૯ સાગ વાહણ	૪૧ કનરવે	૨૬ રાજસધ
૧૦ તેર વાહણ	૪૨ પાવોરા	૨૭ જસધ
૧૧	૪૩ ગોપા રાં	
૧૨ અબ પસાપ	૪૪ મગેવ	૮૭
૧૩ કૃત વાહણ	૪૫ હિંમધ	
૧૪ નિર વાહણ		

૪ મહુર ૮ દિશા કાગડો ચીડી

ધશાન ૮	પૂર્વ ૧	અગ્ને ૨.
૧ હુમ્પપ્રાપ્તિ	૧ ધનદાનિ	૧ ચોરભય
૨ શોકનાભ	૨ ધનવાભ	૨ રાજભય
૩ કન્યાલાભ	૩ પ્રાપ્તિ	૩ પ્રાહુણો આવે
૪ સત્તાપટ્ટાન	૪ રાજમાન	૪ સજ્જન મિલે
ઉત્તર ૭		દક્ષિણ ૩
૧ ઓમિલાપ		૧ ભયસંતાપ
૨ સતોપ ઉં		૨ દ્રવ્યદાનિ
૩ ધનલાભ		૩ દ્રવ્યલાભ
૪ પ્રાપ્તિ		
વાયવ્ય ૬	પશ્ચિમ ૫	નેરત્ય ૪
૧ મિત્રલાભ	૧ હુમ્પવાન	૧ પ્રાહુણો આવે
૨ રાજવાર્તા મુણાવે	૨ શીડા ભોજન	૨ સતોપ
૩ રાજક્યેશ	૩ ચોરભય	૩ રોગપીડા
૪ મિત્રલાભ	૪ સજ્જન મિલન	૪ સજ્જન મિલન

ગદહડા ચાર મહુર આઠ દિશા બોલે

ધશાન ૮	પૂર્વ ૧	અગ્ને ૨.
૧ મૃત્યુ	૧ ધનવાભ	૧ સ્ત્રી આગમ
૨ અગ્નિ ભય	૨ સ્ત્રીસમાગમ	૨ રાજગોઠ
૩ રાજ પ્રસાદ	૩ અગ્નીભય	૩ વાય વાદલ
૪ ચોર ભય	૪ કાર્યનાશ	૪ અગ્નિ ભય
ઉત્તર	ગદહડા	દક્ષિણ
૧ ચોરભય		૧ પાહુણો આવે
૨ દ્રવ્યલાભ		૨ સુખવાત
૩ રાજ મરણ		૩ ધનવાભ
૪ વિજય		૪ મરણ સુણાવે
વાયવ્ય	પશ્ચિમ	નેરત્ય ૧
૧ વિદ્યાનાભ	૧ સતોપ	૧ વરસાદ
૨ કાલ	૨ કષ્ટમગ્ન	૨ ભય
૩ સ્ત્રીલાભ	૩ ધનનાભ	૩ કષ્ટ
૪ પીતામોજન	૪ વિદ્યાનાભ	૪ કલ્યાણ

૬—કાન્દરુરસાનું ૧૨ મું અધિવેશન—કવકતામા વિનયનું યમ ચાલુ છે તેમા પમાર થયેલા કરાવો-પ્રમુખ સાહેબના આગળો વગેરે આવતા અંગેમા આપીશુ. જાગને માટે જણાવવાનું કે મુળકર્મા ગેસીડેન્સીઅવ જનરલ સેક્રેટરી તરીકે ક્ષીયુત હીરજ બેનશી ખીયશી નીમામા છે. આઘા છે કે તે પુવાન સેક્રેટરી જગકતી કાન્દરુરિ ખનાવશે. તન્ત્રી.

આંતરજીવન અને બાહ્યજીવન.

(લેખક—મુનિ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી—પાલીતાણા.)

પર્વતની કોઇ એક ખીણમાંથી નિર્મળ જળનું ઝરણુ સતત ગતિએ વહી જતું તમારા જોવામાં આવ્યું છે ? આ નિર્મળ જળ ક્યાંથી આવતું હશે તેનો તમે વિચાર કર્યો છે ? વિચાર કરતાં તમને એમ નથી લાગ્યું કે આ દેખીતા જળપ્રવાહની પાછળ, આ જળપ્રવાહના મૂળમાં ગમે ત્યાં પણ એક આવાજ સ્વચ્છ જળનું સરોવર હોતું જોઇએ ? આ જગતનો નિયમ જ એવો છે કે આંતર મૂળમાં જે વસ્તુ ન હોય તે બાહ્ય સ્વરૂપે પ્રતીત થઇ શકતી નથી. વધારે સરલ શબ્દોમાં કહીએ તો કારણ વિનાનું કાર્ય સંભવતું નથી.

મનુષ્ય જીવનના સંબંધમાં પણ એમજ છે. મનુષ્યનું બાહ્યજીવન એ તેના આંતર જીવનને જ સંપૂર્ણપણે આધીન હોય છે. મનુષ્યના આંતર જીવનમાં જે વસ્તુ ન હોય તે તેના બાહ્ય જીવનમાં વ્યક્ત થઇ શકતી નથી, અશ્વજત દંત કે કપડોનો આધાર લઇ મનુષ્યો પોતાના આંતરજીવનમાં ન હોય તે બાહ્ય જીવનમાં વ્યક્ત કરવાનો મિથ્યા પ્રયત્ન કરે છે, પણ તે તેમનું પોતાનું જીવન નથી હોતું અને તેથી તે જીવન તેમની આધ્યાત્મિક ઉત્તિમાં સદાયક થવાને બદલે હાલતું વિઘાતક જ થઇ પડે છે. ધણી તેની સાથે ખીજ એક વાત પણ ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે મનુષ્યનું જેવું આંતરજીવન હોય તેવું જ બાહ્યજીવન હોય એમ પણ બનતું નથી. જો કે તે બાહ્યજીવન આંતર જીવનને અત્યુક્રમ બનવાનો પ્રયત્ન તો કરતું જ હોય છે પણ કેટલાંક સ્વાભાવિક કારણોને લીધે આંતર જીવનની આબેહુલ પ્રતિકૃતિરૂપ બાહ્ય જીવન બની શકતું નથી. જે સરોવરનું પાણી ઝરણુરૂપે બહાર વહેવાની યોગ્યતા ધરાવતું હોય, તે સરોવરની આડે અથવા તો જળપ્રવાહની આડે કંદરની અથવા અકંદરની રીતે સંપૂર્ણ અતરાયો આવીને ઉભા રહે તો તે ઝરણુની શી ગતિ થાય ? પ્રવાહને પોતાની ગતિનો રોધ કરવો જ જોઇએ અને તેમ નહોતો તો પોતાની નિત્યની સિધ્ધિ-સતા સ્વીકારી જ લેવી જોઇએ. મનુષ્યના સંબંધમાં પણ તેમજ બને છે. એક મનુષ્યનું આંતર જીવન અનેકાનેક શુભ ભાવનાઓ, મુંદર મનોરથો અને ઉચ્ચ મહત્વાકાંક્ષાઓથી પરિપૂર્ણ હોય પણ જો વયમાં સંસારના, બવહારના કે અતરાય કર્મનાં વિધો આવીને ઉભાં રહે તો તે પોતાની ભાવનાઓ, મનોરથો કે મહત્વાકાંક્ષાઓને અત્યુક્રમ એવું બાહ્યજીવન પ્રકટાવી શકે નહીં. આંતરજીવન પ્રયત્નો કરવા છતાં બ્યારે બદિર્ભાવને નથી પામતું ત્યારે તેમ યવામાં કર્મોદય, પાપપ્રકૃતિનો ઉદય કે અતરાયકર્મનો પ્રતિબંધ પડે છે એમ આપણને માન્યા વિના ગ્રાસતું નથી. મનુષ્યનું આંતર જીવન કેવા પ્રકારે ઘટાય છે એ વિષય બહુ ગંભીર છે. અને તેના સ્પષ્ટીકરણને માટે આવો જ ખીજે એક નિબંધ તૈયાર થઇ શકે તો પણ હાલના પ્રયત્ને એટલું કહેવું બસ થઇ પડશે કે અનેકાનેક વિચારો, અભૂતો, નિશ્ચયો અને વ્યવહારો મનુષ્યનું આંતરજીવન ઘડવામાં સદાયક થઇ પડે છે. આ બધા અને તેની સાથે પૂર્વ ભવના પણ અનેક સંસ્કારો આંતરજીવનની સાથે સંકળાયેલા હોય છે. કેટલાક નિહાનો કહે છે કે વર્તમાનકાળનો પ્રતીત થતો મનુષ્ય એ તેના જૂનકાળના વિચારોનું અને સંસ્કારોનું જ એક પરિણામ છે, અર્થાત્ મનુષ્ય પોતાના જીવનની પ્રત્યેક

ક્ષણે જે અનુભવો કરે છે, જે વિચારો કરે છે અને જે દ્રઢ નિશ્ચયો કરે છે તે તેના આંતરજીવનની સામગ્રીએ બની રહે છે અને તે જ અનુભવો, તેજ વિચારો અને તે જ દ્રઢ નિશ્ચય વખતે જતાં બાહ્યજીવનમાં વ્યક્ત કરવાનો ઉદ્દેશ કરે છે. આમાં કદાચ તે નિષ્પજ નીવડે છે પરંતુ એની નજીવી નિષ્પજતાઓથી લાંબા કાળનું સુંદર રીતે અથાયેલું આંતરજીવનનું બળ સિધ્ધિ થતું નથી. વટરક્ષના એક યીજે પોતાના આંતરજીવનમાં ગમનભેદી ઉન્નતિની જે ચોખ્ખતા પ્રાપ્ત કરી હોય તે ચોખ્ખતા નજીવા અવરોધોને દૂર કરી પોતાની આંતરિક શક્તિને પ્રકટ કર્યા વિના શાંત રહી શકશે નહીં. પછી તે અવરોધોનું બળ પોતાના સામર્થ્ય કરતાં અધિક પ્રમાણમાં હોય તો ન છુટકે નિષ્પજતા 'રસીકારી લેવી પડે. પરંતુ તે ઉપરથી તે બીજામાં આંતરજીવન કાષ્ટ શક્તિ જ નથી એમ કહેવું ઉચિત નથી. વસ્તુતઃ બહારના અવરોધો જ તેના આંતરજીવનની વધારે કસોટી કરાવનારા યથા પડે છે. મતલબ કે આંતરજીવનમાં જે સામર્થ્ય અને સૌંદર્ય હોય તે સામર્થ્ય અને સૌંદર્ય ઉપરથી જ મનુષ્યની ચોખ્ખતાની કીમત નક્કી થઈ શકે છે-તેના બાહ્યજીવન ઉપરથી નહીં.

આંતરજીવને જીવનું એ જ યથાર્થ જીવન ગણાવે છે. એક મહા દુરાચારી અને નૃશંસ વ્યક્તિ પણ વધારે તો પોતાના બાહ્ય જીવનને એક પરમ યોગી તપસ્વી જેવું દર્શાવી શકે. કારણ કે તેમ કરવામાં ખાસ પરિશ્રમ કે સાધના કરવાની જરૂર તેને રહેતી નથી. કોઈની પાસેથી નાણાં ઉધારે માગી લાવી પૈસાદાર કહેવડાવવું એ તો એક દરિદ્રીથી પણ બની શકે તેમ છે. ચોરી કરી અન્યની મીઠકત ઉપર પોતાનો દાવો મૂકી કરવો એ તો એક બીખારી પણ કરી શકે તેમ છે. પરંતુ આરિત્ય અને નીતિની દ્રષ્ટિએ તેની એક કાઠીની પણ કિંમત અંકાતી નથી. જે યોગીપણું તેનાં આંતરિક યોગીજીવનનું પરિચાયક હોય એ જ યથાર્થ કિંમતી અને વિશ્વોપયોગી છે. જે નાણું પોતાના પરિશ્રમથી ઉપાર્જન કર્યું હોય તે નાણું જ મનુષ્યને પૈસાદારની યથાર્થ પદવી અપાવવામાં ઉપયોગી થઈ શકે છે. મનુષ્ય માન આ વાત સારી રીતે સમજે છે. આંતરજીવન એ જ યથાર્થ મનુષ્યજીવન છે એમ પ્રત્યેક આંતરજીવિ જ્ઞાતીકાર છે. છતાં ધર્મીવાર એવું બને છે કે સિંહની આમડીથી વોટળા-રેલા ગર્દભો મિંદપણાનું માન પડાવી લઈ મિંદમા ખપી જાય છે. કારણ કે આંતરજીવનની કોટી કરવાની શક્તિ વ્યક્તિમાત્રમાં એક સરખી હોતી નથી; બાહ્યાંબરમાં રચી-પરચી રહેલો જમાનો ગર્દભનું બાહ્ય મિંદદર્શન જોઈ કણવાર અંગાઠા જાય છે, પણ એ કહેવાતા અને મનાતા સિંહના મુખમાંથી બધારે પોતાનો સહજ સ્વગ બહાર આવે છે ત્યારે તે સિંહની કેવી દયાનગક રિયનિ થઈ પડે છે એ પંચતત્રમાંની એક વાર્તા જ કહી આપે છે. જેના હૃદયમાં સિંહલ્લ નથી, જેના આંતરજીવનમાં ચિકમ કે પરાક્રમ નથી તે બાહ્ય જીવન મિંદનો અધીશ્વર હોવાનો દાવો કરે તે સુ કામનો ? જગતને સિંહના આંતરજીવનની જેટલી જરૂર છે તેટલી બાહ્યજીવનની નથી. ખેદનો વિષય તો એ છે કે આજકાલ બાહ્યજીવન સુધારવા માટે જેટલું મંથન થાય છે તેટલું મથન આંતરજીવન સુધારવા માટે થતું નથી. મનુષ્યનો બાહ્ય વ્યવહાર સુધારવા માટે જેટલા ઉપદેશો અપાય છે તેટલા મનુષ્યના આંતર વ્યવહાર સુધારવા માટે અપાતા નથી. આ જમાનો બાહ્ય દેખાવ, નિમ્યા આકર્ષક અને ટાપટીપમાં ઝોલો મ લુગ્ધ થઈ ગયો છે કે વસ્તુ ગાવને એક પ્રકારનું આંતરજીવન હોય છે અને એ આંતરજીવન જ તેનું યથાર્થ જીવન હોય છે એ વાત જ પ્રાય

ભૂમી ગયો છે. આપણને આપણા ઉપદેશકો આપણું જીવન સુધારવા કેવો ઉપદેશ આપે છે? તેઓ કહે છે કે “સૌ બે. ઘડી દેર-ઉપાસને જમ સામાયક, પડિકમણું કે પૂજપાઠ કરો.” આ ઉપદેશને માન આપી લોકો કહ્યું મોઢા કરી બે ઘડી ધર્મના સ્થાનકોમાં જમ આવે છે. અને એમ નથી કહેવા માગતા કે દેરાસર કે ઉપાશ્રય આદિ ધર્મસ્થાનોમાં જમ બે ઘડી બેસવું એ અયોગ્ય છે. અમારો કહેવાનો આશય માત્ર એટલો જ છે કે આંતરજીવન સુધાર્યા વિના કેવળ બાહ્ય ચિન્હો વળગાડી દેવાં એ જ સર્વસ્વ નથી. મનુષ્યોને બે પરમ ધાર્મિક અને સુચારિત્રવાન બનાવવા હોય તો સૌ પ્રથમ તેમના આંતરજીવનો ઉપર સંસ્કાર કરવા જોઈએ, તેમના આંતરજીવનોમાં જે કાંઈ અનીતિ કે પાપ જેવું હોય તે દૂર કરી તે સ્થળે નીતિ અને પુણ્યનો સુંદર પટ ચડાવવો જોઈએ. આવી પ્રાથમિક તૈયારી કર્યા વિના કેવળ બાહ્યજીવન સુધારવાનો પ્રયત્ન કરવો તે તો હાથે કરીને જગતને દબી અને કપડી બનાવવા જેવું છે, હાથે કરીને સંસારને નફા બનાવવા જેવું છે. એક દરદીને વૈધ પીવાની અને ચોપડવાની (ઝેરી) દવા આપે અને દરદી એ વૈધની સલાહને ખોટી રીતે સમજી ચોપડવાની ઝેરી દવાનો ઉપયોગ પીવામાં તથા પીવાની દવાનો ચોપડવામાં ઉપયોગ કરે તો તેનું કેવું પ્રાણનાશક પરિણામ આવે? આપણા બ્યવહારમાં પણ એવું જ બધુંકર પરિણામ આવ્યું છે. શાસ્ત્રકારોએ પ્રબોધ્યું છે કે અમુક પ્રકારનું આંતરજીવન જેવું હોય તેનું બાહ્યજીવન અમુક પ્રકારનાં લક્ષણોથી અક્ષિત થયેલું હોવું જ જોઈએ. અર્થાત્ રથૂલ જીવન-દ્રવ્ય જીવન-જો ભાવ જીવન-આંતરજીવનનું સૂચક હોવું જોઈએ. આનો અર્થ એવો થવા લાગ્યો કે જ્યાં અમુક પ્રકારનું બાહ્યજીવન હોય ત્યાં તેમને મળતું આંતરજીવન હોય જ-ન હોય તો પણ આપણે માનવું જોઈએ. આવી વિચારશક્તિએ આપણને એવા પામર અને મોહ-મુગ્ધ બનાવી દીધા કે આંતરજીવનની ઉપયોગિતા સમજવા જેટલી શક્તિ પણ રહી નહીં. આતું પરિણામ એ આવ્યું કે મિથ્યા આડંબર અને દબને અતિશય ઉત્તેજન મળ્યું-પ્રખંધીઆએ ભક્ત અને ભાવિક હૃદયોને છેતરી પોતાની વાસના પૂર્ણ કરી. જગતથી આખે એવા સજ્જન પાટા બંધાવી દીધા કે એ પાટાને વેગળા કરવાની સૂચના આપનારને પણ પોતાના પરમ શત્રુ માનવા લાગ્યા. અમુક વસ્ત્રમાં માનવી સારો લાગે એટલા માટે વસ્ત્રની ઉપયોગિતા સિદ્ધ થઈ. પણ પાછળથી એ ઉપયોગિતા એટલી બધી વધી ગઈ કે એ વસ્ત્રો જ મનુષ્યનાં લક્ષણો તરીકે ગણાવા લાગ્યા. આપણી રૂચિ, નીતિ અને ચારિત્ર્યનું આ રીતે કેટલું અધઃપતન થયું છે તેના ખ્યાલ સુદ્ધ પણ ભાગ્યેજ કાંઈ કરતું હશે. શુન્દરાતનો એક અર્જસ્ય વિદ્વાન બહુ અમરકારક શબ્દોમાં કહેતો ગયો છે કે “એક જાનાનો એવો આવશે કે જે વખતે યથાર્થ સદાચારનો કાંઈ ભાવ પણ પૂછશે નહીં—વિનયી દુરાચાર જ સદા-ચારની પકિતમાં ગણાવા લાગશે.” આ કથન વર્તમાન યુગને માટે અક્ષરશઃ મત્ય નીવડ્યું છે. એક માણસ હૃદયથી સદાચારી છે કે નહીં, તેનું આંતરજીવન સુચારિત્રમુક્ત છે કે નહીં તેનો નિર્ણય કરવા જેટલી અમને આપારે કુરસદ નથી. જોને પોતાનો દુરાચાર કુખા-વતાં આવડે, જોને સદાચારના બાહ્ય લક્ષણો માધન ખોડીની ગાદક કંઈ વળગાડી જહીરમાં ફરતાં આવડે તેના ચરણમાં અમારાં મસ્તિષ્કો નભાવવાં તેવાર હોએ. આમ કરવાથી અમારા હૃદયમાં, અમારા સંસારમાં અને અમારા આધ્યાત્મિક જ્ઞાનના માર્ગમાં કંટકો મેરાતાં હોય તો પણ અમને તેની પગલા રહી નથી. અમને બાહ્ય આડંબરનું કામ છે, અમારે તો બા-હ્યજીવનની જરૂર છે. આમ કહેનારાઓને હૃદયીને તો એમજ કહેવું પડે કે—

“ શિક્ષ! મૂર્ખાની મૂર્ખાઈના વખાણુ ઝાઝાં શા કરું,
દિલ દુઝને દંબી કહે..... ”

આ ઉપરથી બાહ્ય સદાચારના અમે વિરોધી છીએ, એમ માની લેવાનું નથી, સદા-ચાર તો ગમે ત્યારે પણ ઉપયોગી અને હિતાવદ્ જ છે—એ સામે અમારો લેશ માત્ર વાંધો નથી. અમારો વાંધો કેવળ દંબ અને કપટ જળ પ્રતિ છે. હૃદયમાં હળાહળ એર બર્ણુ હોય અને લોકોને તે અમૃત મનાવવાનો એ અગાધાર યતો હોય, આંતર જીવન કાંટા અને જળા-જળપરાથી છવાયેલું હોય અને લોકોની પાસે તે પરમ રમણીય ઉધાન કબુલાવવાનો આથલ સેવાતો હોય તો અમારે કહેવું જોઈએ કે એવી આત્મધાતીઓની સહિઓમાં રહેવા કરતાં સ્પર્શનામાં જઈ રહેવું એ જ ઉચિત છે.

અમને આ સ્થળે એવો પ્રશ્ન કરવામાં આવશે કે—“ આંતર જીવન ઉપર આટલું બધું મહત્ત્વ મૂકવાની શું જરૂર છે? આંતર જીવનની આટલી બધી કીંમત આંકવાનું તમને શું કારણ છે? લોકો તો બાહ્ય જીવનને જ સમજી શકે છે તો પછી એક માણસ પોતાનું બાહ્ય જીવન સુંદર રીતે નિર્ગમિતો હોય તો પછી તેના આંતરજીવનમાં કોંઈક કરવાનો તમને શું હક્ક છે? ” આના ઉત્તરમાં અમારે જે કાંઈ કહેવાનું છે તે અમે ક્રમે ક્રમે રજૂ કરીશું. જગનમાં જેટલાં સ્થૂળ બળો છે તે સૂક્ષ્મજનની પાસે હરી પીસાતમાં ગણાના નથી. એક કુંભારના છોકરાને પાંચ-પચીસ મઈલો હાંપી જતો તમે કદી જોશો છે? જોશો અને ગાયોના ટોળાને બરવાડનો એક નાનો છોકરો રમતો રમતો હાંપી જમ છે તેનું શું કારણ તેનો તમે વિચાર કર્યો છે? જો એ વિષય ઉપર તમે તમારા મનને વિચાર કરવા દીધો હશે તો તમે સમજી શક્યા હશે કે ગમે તેટલું સરીરબળ કિચિન્માત્ર મનો-બળની પાસે એક તણખલા કરતાં સહેજ પણ ચડીવાતું નથી. જોશો અથવા ગાયોમાં પેસા ન્તાનાં છોકરાને પરાસ્ત કરવા જેટલું શું સરીરબળ નહીં હોય? પરંતુ એ સ્થૂળ બળ મનના સૂક્ષ્મબળ પાસે નમી જાય છે અને બરવાડનો છોકરો જે તરફ વાળે તે તરફ તે ટોળાને દોરતું પડે છે. મનના બળ કરતાં પણ હૃદયનું—આરિત્રનું બળ વિશેષ સૂક્ષ્મ હોવાના કારણે વિશેષ અસરકારક ગણાયું છે. દૃઢ બુદ્ધિ બળવાળા અને મનો બળવાળા પણ એક આરિત્ર્ય બળવાળા વ્યક્તિ પાસે પોતાનું મસ્તક નમાવ્યા વિના રહી શકતા નથી. જળ એ સ્થૂળ વસ્તુ છે, જળ જેટલું કામ કરી શકતું નથી તેટલું વરાળ કરી શકે છે. કારણ કે તે જળ કરતાં વિશેષ સૂક્ષ્મપણાને પામ્યું હોય છે. મહાભારતમાં એક ઓવા ભાવની કથા છે કે દુર્યોધન અને અર્જુન બન્ને કૃષ્ણની સહાયને માટે ગયા ત્યારે કૃષ્ણે એક પક્ષને પોતાની સેનાની સહાયતા અને અન્ય પક્ષને પોતાની અંગત સહાયતા આપવાનો સંકલ્પ જાહેર કર્યો હતો. સ્થૂળબળના લાલચુ દુર્યોધને કૃષ્ણનું સેનામળ પોતાના પક્ષમાં ખેંચી લીધું અને કૃષ્ણનું અંગત-એકલું બળ પાંડવોને માટે રહેવા દીધું. મહા-ભારતના વાંચન ઉપરથી આપણે જાણી શક્યા છીએ કે તેમાં છેવટે વિજય તો કૃષ્ણના એકલાના બળનો—બુદ્ધિબળનો જ થયો હતો, સેનાબળનો-સ્થૂળબળનો નહીં. કૃષ્ણે પાંડવોને જૈનૈતિકબળ-મનોબળ અને આરિત્રનું બળ આપ્યું હતું તેમ જ તેમના વિજયમાં નિમિત્તભૂત હતું. આવા અસંખ્ય દૃષ્ટાંતો સૂક્ષ્મબળની હિમાયતમાં આપી શકાય તેમ છે. સારાંશ એ છે કે સ્થૂળ કરતાં સૂક્ષ્મ વિશેષ અસરકારક, સ્થાયી અને સામર્થ્યયુક્ત હોવાથી અરેખક કીમતી અને ઉપદેય છે અને એટલા જ માટે અમે આંતરજીવનની સ્વિશેષ ઉપયોગિતા સ્વીકારીએ છીએ.

આંતરજીવન એ સૂક્ષ્મ જીવન છે, તેની સાથે તે સ્થાયી અને અક્ષય બળયુક્ત હોય છે. એ વાત ખરી છે કે સ્થૂળ જીવન મનુષ્યોની દ્રષ્ટિએ જેટલું ચડે છે તેટલું આંતરજીવન ચડતું નથી અને તેથી લોકો તેની ઉપયોગીતા સમજી શકતા નથી. પરંતુ સમ્યક્ચિંતકો આંતરજીવનને જગત ઉપર કેવી હાડી અસરો કરી છે, જગતમાં કેવાં પરિવર્તનો કર્યાં છે તેનો વિચાર કરશો તો જણાશે કે આંતરજીવન એ જ મનુષ્યસંસ્થિતી ખરેખરી સંપત્તિ છે, સુંદર આંતરજીવન એ જ પ્રગતિ અર્થ અને દેવદુર્લભ વારસો છે. શ્રી સ્થૂળભદ્ર કોશા વેશ્યાને ત્યાં ચાતુર્માસ રહ્યા હતા. વેશ્યાને ત્યાં એકાંતમાં ચાતુર્માસ રહેવું એ બાહ્યદષ્ટિને કેટલું બધું ભયંકર લાગે છે? પરંતુ આંતરદષ્ટિએ સ્થૂળભદ્રના આંતરજીવનનો વિચાર કરીએ તો એ વ્યતિકર મયમ અને વૈરાગ્યનો કેવો અપૂર્વ પ્રભાવ આપણા હૃદયમાં નિર્મિત કરે છે? આજે સ્થૂળભદ્રને પસાર થઈ ગયાં હજારો વર્ષો વીતી ગયાં, પણ એ મહાત્માના આંતરજીવનને પ્રજા હજી પ્રેમથી પ્રશંસી રહી છે. ભારતવર્ષના ઇતિહાસમાં એવા ખીજા અનેક પુરોહિત થઈ ગયા છે કે જેમનાં બાહ્યજીવનો બાહ્યદષ્ટિને ભડકાવનારાં હોય, પરંતુ તેમના આંતરજીવનો જગતને કાંઈ અતેરા અને અદ્ભુત પાઠો શીખરી ગયા છે. કારણ કે આંતરજીવનનું સામર્થ્ય એવું અસીમ છે કે દેશકાળનું બળ તેને લેશ પણ હાની કરી શકતું નથી. જગતમાં આંતરજીવનની જેવી ચિરસ્થાયી અસર રહે છે તેવી બાહ્યજીવનની રહેતી નથી. જગતને આંતરજીવન જેટલું ઉપયોગી થાય છે, તેટલું બાહ્યજીવન થઈ શકતું નથી. એક તપસ્વી થોડી મુદત સુધી ઉગ્ર તપસ્યા રોવે તો તે તપસ્યા તેના પરિચયમાં આવતા ભવિકજનોના અંતઃકરણમાં કંઈક અસર કરી શકે, પરંતુ તે તપસ્યા પુરી થઈ રહ્યા પછી તપસ્વીનું બાહ્યજીવન વિશ્વને કશી ઉપદેય સામગ્રી આપી શકતું નથી. પણ જો તે તપસ્વીનું આંતરજીવન જ તપસ્યામય હોય તો વિવિધ વિકાસો અને વૈભવાંતી-મધ્યમાં રહેવા છતાં પ્રત્યેક ક્ષણે દિતાવહ બોધપાઠો તે આપી રહ્યું છે. આમ હોવાથી જ કેટલાક વિકાસો કહે છે કે આચાર કરતાં વિચાર સદૃશગણો અધિક મૂલ્યવાન છે, ખીજા શબ્દોમાં કહીએ તો બાહ્યજીવન કરતાં આંતરજીવન અનેકગણું અધિક ઉપદેય છે.

જગતમાં ઘેર ઘેર સ્થૂળભદ્ર અથવા જનક હોય એમ બનતું નથી. પરંતુ તેમના જેવી વિચિત્ર સ્થિતિમાં મૂકાયેલા અનેક મનુષ્યો આપણને અત્યારે પણ મળી આવે તેમ છે. કારણકે મનુષ્ય જે પ્રકારે પોતાનું આંતરજીવન નિર્ગમવા છત્થતો હોય તે પ્રકારના અનુકૂળ સંયોગો પ્રાપ્ત નહીં થવાથી તેને બાહ્યજીવન છેડી જીવિતે નિર્ગમવાની શરૂઆત પડે એ વાત તદ્દન દૃષ્ટાંતમાત્ર નથી. ઘણીવાર એવા મનુષ્યો જેવામાં આવે છે કે જેઓ પોતાના આંતરજીવનમાં પરમ મંથન અને વૈરાગી હોવા છતાં બાહ્યદષ્ટિએ તેમને વૈભવી અને વિકાસી હોવાનું પોતાના જીવનદ્વારા પ્રકટ કરવું પડે છે. સ્વાધીનતાના પરમ મિત્ર ગણાતા અનેક યુવકોને તોફારીતી મજાગડ બેઝીઆ પોતાના પગમાં નાંખવી પડે છે. બાળ-લગ્નના કદા શત્રુઓને પણ ઘણીવાર પોતાના ઘરમાં જ મથાજના કે પરિવારના દયાલુથી બાળકન કરવાં પડે છે. નિરૂપાયે પોતાના આંતરજીવનથી વિરૂદ્ધ જીવન નિર્ગમવાનાં આવાં ઉદાહરણો સમ્યામંથ મળી આવે છે. પરંતુ તે ઉપરથી તેમના આંતરજીવનની અવગણના કરવી એ બુદ્ધિમાનોને માટે હિચન નથી. આંતરજીવનની સઘળી મહત્વાકાંક્ષાઓને ગમે તે ભોગે, ગમે તેટલી વિરૂદ્ધતાઓની સામે થઈ અમલમાં આણી શકે એવા નરવીરો જગતમાં દુર્લભ હોય છે. જે નરવીરોને આપણે ચતુર્થ આંતરજીવન અનુમારે જીવ્યાનું માનતા

હોય છે છીએ તેઓ પણ પોતાના આંતરજીવનમાં એટલા બધા ઉત્તર અને ગમનવિહારી હોય છે કે આપણે તેમના યથાર્થ આંતરજીવનને સંપૂર્ણ રીતે સમજી શકતા નથી અને તેથી જ તેમના બાહ્યજીવનમાં તેમના આંતરજીવનની સોજી કળા પ્રકટેલી હોવાનો નિશ્ચય કરી બેસીએ છીએ. વસ્તુતઃ આંતરજીવન બાહ્યજીવનરૂપે સંપૂર્ણપણે વ્યક્ત થઈ શકતું નથી. જેમને આપણે બાહ્યજીવનમાં પરમ ચેત્વી કે ઋષિ-સુનિરૂપે સ્વીકારતા હોઈએ છીએ તેમના આંતરજીવનમાં ઉંડા ઉતરી તપાસ કરીએ તો ત્યાં તેઓ એટલા બધા ઉચ્ચ અને શિખર-સ્થિત હોય કે આપણી દૃષ્ટિ અંત સુધી પહોંચી શકે નહીં. આંતરજીવનને સર્વાંશે બાહ્ય-જીવનમાં દિવા બ્યવહારમાં ઉતારવું એ અશક્ય છે અને એટલા જ માટે અનુભવી પુરૂષો ગાંધ ગયા છે કે—“ક્યની ક્યે સહુ કોઈ, રહેણી અતિ દૂલબ હોઈ.” આંતર જેવું સં-પૂર્ણ બાહ્ય બની શકતું હોત તો આજે સસારમાં અને નંદનવનમાં કાંઈ ફેર રહેવા પામત ખરો ?

આંતરજીવનમાં જે મહત્વાધિક્ષાઓ અને ઉચ્ચાભિલાષો હોય છે તે બધારે બાહ્ય-જીવનનું સ્વરૂપ ધારણ કરવા લાગે છે સારે આંતરજીવન પણ ક્રમે ક્રમે આગળ ગતિ કરતું જતું હોય છે. આપણે ક્યારે રમકડાની સાથે રમવાની શરૂઆત કરી હતી અને ધીમે ધીમે ક્યારે અને કેવી રીતે ઉચ્ચ પ્રકારના રમકડા-દ્રવ્યોની સાથે ખેલવાનું શરૂ કર્યું તે જેવી રીતે આપણે બહુ શક્તિ નથી તેજ પ્રકારે આંતરજીવન કેવી રીતે આગળ ગતિ કરતું જતું હોય છે તે તેજ સમયે આપણાથી બહુ શકતું નથી. અત્યુર્થ શુશ્રૂષાનકવર્તી સમ્ય-કત્વધારી મનુષ્ય સમ્યક્ત્વના બાહ્યજીવનમાં રહી દેશવિરતિ (પચક, શુશ્રૂષાનક) ના આ-વર્તનિક જીવનને ધારણ કરે છે અને તેજ રીતે પંચમ શુશ્રૂષાનકવર્તી શ્રાવકના દ્વાદશસ્ત્ર પાળનાર તે સ્થિતિએ બાહ્યજીવનમાં રહીને છૂટા શુશ્રૂષાનકના એટલે સર્વવિરતિપણના આંતરજીવનને ધારણ કરે છે. છૂટા પ્રમત શુશ્રૂષાનકવાળો સાતમા અપ્રમત શુશ્રૂષાનકનું આંતરજીવન વહેતો હોય છે. મતદાય કે બ્યવહારમાં મનુષ્ય જેવા પ્રકારનો હોય તેથી સહેજ અધિક યોગ્યતાવાળો તેના આંતરજીવનમાં હોય છે. આંતરજીવનની સીડીનો એવો ક્રમ છે કે તે પોતે કેટલો ઉપર આવ્યો તે નીહાળી શકતો નથી—ઉત્તર તે પોતાની જગ્યાએ ઉભો ગ્હી ઉપરના એક પગથીયા બહુ આગર દૃષ્ટિ કરી તે પગથીએ પહોંચવાની વ્યાધીનતા અ-નુભવતો હોય છે. જેમ જેમ એ કમારોદણ વધતું જાય છે તેમ તેમ મહત્ત્વાધિક્ષા પણ વધી પામતી જાય છે. આવો એક સ્વાભાવિક નિયમ છે. એટલાજ માટે એક વિદ્વાને કહ્યું છે કે મહત્તા આવતી દેખાય છે, પણ તે સંપૂર્ણપણે આવી હોય એમ કોઈને લાગતું નથી.

મનુષ્યમાત્રની એ પવિત્ર કરમ છે કે તેણે જેમ અને તેમ આંતરજીવન સુધારવાનો પ્રયત્ન કરવો. કેવળ બાહ્યજીવન સુધારવું એ નિર્વ્યક છે. આંતરજીવનમાં જે પ્રકારની બાવ-નાઓ સંચલિત થઈ હોય તે બાવનાઓને અનુસરતું બાહ્યજીવન વ્યક્ત ન થતું હોય તો તેથી નિરાશ બની બેસતું એ ઉચિત નથી. આપણને લક્ષ્યાધિપતિ બનવાનો કે મહાન યો-ગેશ્વર બનવાનો સંકલ્પ રૂપે કે તુરત જ લક્ષ્યાધિપતિ બની જઈએ એમ યત્ન નથી. કુદ-રત્નમાં અકરમાત્ત જેવું દલાપિ મબવતું નથી જેને આપણે અકરમાત્ત કવીએ છીએ તે પણ અમુક નિયમાશ્રિત તો હોય છેજ. કુદન્ત કોઈ પણ પ્રકારના આંચકાને મહન કરી શકતી નથી. હાલોમથી કે હાલોમથી અકરમાત્ત બાહ્યજીવનને સુધારવા મગી તો કન્ય

તેમ થયેલું તમે જોઈ શકો. પરંતુ આજરે એ અકસ્માત તેનો બદલો લીધા વિના રહેવાનું નહોતું. આંતરજીવનમાં જે સુધારણા થાય છે એથી તેમાં જે ભાવના પ્રવેશ છે તે પ્રાયઃ કમપુરઃસર જ અને છે. આંતરજીવન આકસ્મિકપણે સુધરતું નથી. તેમાં સાધના, ઉદ્યોગ અને અધ્યવસાયની પગલે પગલે જરૂર પડે છે. જે વસ્તુ કમશઃ વિકાસ પામે છે તે વસ્તુ વિશેષ સ્થાયી અને દૃઢ અને છે. આંતરજીવનને. એવું જ સ્થાયી અને દૃઢ બનવા દો. વખત જતાં બાહ્યજીવન એને અનુરૂપ બની જશે, બાહ્યજીવનને અનુરૂપ બનવું જ પડશે. બળાતકારની કે હઠયોગની કશી જરૂર નહીં રહે.

આંતરજીવન ભાવનામય-વિચારમય-અભિજ્ઞાપમય હોય છે. તે સંપૂર્ણપણે તેના પ્રવર્તકને-માલેકને આધીન હોય છે. બાહ્યજીવન સંયોગને આધીન હોય છે. પ્રતિકૂળ સંયોગો હોય તો બાહ્યજીવનને પગલે પગલે આઘાત સહન કરવો પડે છે, આંતરજીવનના સમ-ધર્મો તેમ નથી. મનુષ્ય પોતે ધારે તો પોતાના અતઃકરણમાં દેવદૂર્લભ સુંદર ભાવના-ઉદ્યાન ખીલવી શકે. સમાજ, રાની, ધર્મ કે રાજ્ય તેને કંટાળાચિત્તન જ ગણ જ ઉપ-જાવી કહાડવાની ફરજ પાડતું નથી. મનુષ્ય ધારે તો પોતાના અતઃકરણને સમા-નતા, મૈત્રી-કરુણા અને સ્વાતંત્ર્યનાં સુંદર આભૂષણોથી સર્વોગ્ર સુંદર બનાવી શકે. બાહ્યજીવનમાં તે ગમે તેટલો પરાધીન કે દાસાનુદાસ હોય તો પણ આંતરજીવનને તેવુંજ નબળું-કમર કે પામર બનાવવાની કોઈની તાકાત નથી કે આજ્ઞા કરી શકે. વચને કિં દરિદ્રતા ? આ ક્યન જો કે કપટ જાળનું મૂલ્ય છે તો પણ તેમાં સહેજ ફેરફાર કરી એમ કેમ ન કહી શકાય કે અંતરે કિં દરિદ્રતા ? પ્રિય વાચક ! તારા વિચારોને નિર્બળ અને નિઃસત્ત્વ નહોં બનાવતાં પરમ પ્રબળ અને વેગવાન બનાવ ! અંતરમાની સમસ્ત શિથિલ-તાઓને અને અનીતિઓને હાંકી કહાડવાનો પ્રયત્ન કર અને એ રીતે અધ્યાત્મનાં ઉચ્ચ આકાશમાં ઉડવાનો પ્રયત્ન કર. બાહ્યજીવનમાં એનાં લક્ષણો પ્રતીત ન થાય તો તેની દરકાર કરીશ નહીં. જેને તેવા જીવનની જરૂર છે, જેઓ તેવા ઉચ્ચ જીવનનું મહત્ત્વ આંકવા જે-ટલી ક્ષમતા ધરાવે છે તેઓ તને ગમે ત્યાંથી રોધી કહાડશે. જગત મુખથી કદાચ તારા આંતરજીવનની પ્રશંસા ન કરે તો તેથી નિરાશ યદ્યપ નહીં. અંતરના યચાર્ય જીવનને જીવનારાઓને જો કે તેવી કશી પરવા નથી હોતી એ અમે જાણીએ છીએ તોપણ દુર્દૈવ-વશાત એવી નિર્બળતા જ્યારે જ્યારે તને અનુભવાય ત્યારે ત્યારે પૂરેના મહાન પુરુષોનાં ચરિત્રોનું સ્મરણ કરી તેમના આંતરજીવનની આજે કેટલી અનુમોદના થાય છે તેનો વિચાર કરી કમારોહજીના માર્ગ તરફ ગતિરીલ બનજો.

વખત જતાં જગત આંતરજીવનની કદર કર્યા વિના રહી શકતું નથી. આંતરજીવનની પવિત્રતા એક એવી જવલંત સીંચણારી છે કે તે સામાના હૃદયના સમસ્ત પાષોને ભસ્મી-ભૂત કર્યા વિના રહેતી નથી. માત્ર એક જ દ્રષ્ટાંત આપતું અત્ર બસ થઈ પડશે. નાટકમાં જ્યારે સીતાના હરણનો દશ્ય ખડો થાય છે અને હૃદ રાવણ જ્યારે સીતાને બળાતકાર-પૂવક પોતાની શય્યા સહચરી થવાની કોર આજ્ઞા શરૂઆતે છે ત્યારે ગમે તેવા પરચીરત અને લપટ પુરુષોની આંખમાં પણ અશ્રુનિંદુઓ ભરાઈ આવે છે. રાવણના જેવો અન્યાય અને જુલમ વાપરનારા તટસ્થ પ્રેક્ષકો પણ એ વખતે નાટકના રાવણ ઉપર સખ્ત વાજ બાણ છોડવા ઝાગી જાય છે. જોકે તેઓ પોને જાણે છે કે પોને નાટક જોવા આવ્યા છે,

પોતે રાવણુથી કોઇ રીતે અધર્મ-અન્યાયમાં ઉતરે તેવા નથી તોપણ આંતરિક પવિત્રતા પ્રત્યેનો તેમનો સ્વાભાવિક અનુરાગ તેમના મુખમાંથી ધિક્કાર અને ક્રિટિકારના હૃદયસ્પર્શી વચ્ચેનો ખઠાર કઢાડે છે. પરત્વે લ'પ્ટોની આવા પ્રસંગોમાં જોવો દશા થાય છે તેવી જ રીતે વિશ્વાસઘાતી અને મક્કીન જ્વલિતા પરમ શત્રુઓની પણ તેવી જ દશા થાય છે. તેઓ પોતાના જીવનને અનુકૂળ વર્તન નાટકના રંગ મંડળ ઉપર મૂર્તિમંતરે જોવા છતાં તેવું જીવન ગાળીનાર પ્રતિ ઉત્કેષ્ઠ જન્ય છે. કારણ કે તેમના અંતરની સ્વાભાવિક મૃદુતા, કામળતા અને ન્યાયપ્રિયતા તે વખતે અંદરથી પોકારી ઉઠે છે. આ આંતરજીવનનો સહજ પોકાર વાસનાના કે કામના પ્રવાહમાં તણાયા પછી તેઓ સાંભળી શક્તા નથી એવું તેમનું કમભાગ્ય છે.

સારાંશ એ છે કે ગમે તેવો પાપી અને નીચ મનુષ્ય પણ આંતરજીવનની મહત્તા સમજી શકે છે. વાસનાઓની ગ્રેરણને આધીન થઇ મુખથી ગમે તેટલી નિંદા કરે તોપણ અંતઃકરણમાં તો તે આંતરિક શુભોનો પુખ્તરીજ હોય છે. જે તેમ ન હોત તો અનીતિ-વાન પાત્રના મુખમાંથી નીકળેલા સખ્દો સાંભળી તે ઉત્કેરાત નહીં. જેને હૃદય છે તે અન્ય હૃદયને ન સમજી શકે એમ બનતું નથી, જેને આત્મા છે તે અન્ય આત્માની ઉચ્ચતાને ન સમજી શકે એમ બનતું નથી. પ્રિય વાંચનાર ! આંતરજીવનમાં શ્રદ્ધા રાખો, એ જીવનને જોગ બને તેમ ઉચ્ચ-ઉચ્ચાર બનાવતા જવો, એ જીવનનું તમને આ ત્રિવિધ-તાપમય સંસાર સાગરની પેસે પાર લઇ જવામાં નોકા સમાન કાર્યકર થઇ પડશે.

(નોંધ:—આ લેખ અમારા ખામ અંક માટેનો ખાસ લેખ છે. પરંતુ રચનાભાવને લીધે અમે તેમાં પ્રકટ કરી શક્યા નથી તે માટે લેખક સુનિશ્ચીની લામા યાચીએ છીએ.)
ત'ત્રી.)

વણિકોની સાંપ્રત સ્થિતિ.

રા. બ. હરગોવિંદલાલ દારકાંદાસ કોટવાળા.

ધર્મે કરી મુશ્કેલીનારાતના વણિકોના મુખ્ય બે ભાગ પડેલા છે, આવક અને મેશી અથવા જૈન અને વૈષ્ણવ. જૈન અને વૈષ્ણવમાં પેદા પયો છે, અને તે શિવાય શિવ-માર્ગો, પ્રણામી તરેર પંથોને માનનારા કેટલાક વણિકો જોવામાં આવે છે. વણિકોમાં અનેક નાતો, સંભા કે ધોળ છે. કેટલીક નાતોમાં આવક (શ્વેતાંબરી), ટુંડીઓ દિગંબર (એમ જૈન) ને મેશીમાં વૈષ્ણવ અને સ્વામીનાથયજુ (એ ત્રણે ધર્મે આવે છે, તે છતાં તેઓ મોડોમોડે ખાવા પીવાનો અને કન્યા આપણા લેવાનો) વ્યવહાર રાખે છે, તેમ કેટલીકવાર એક નાતની કન્યા બીજી નાતમાં પણ જાય છે, પછી ભરે તેમના ધર્મ જૂઠા હોય. કેટલીક આવક મેશીની નાતો એક બીજાથી અલગ રહેનારી પણ છે; એમ છતાં સર્વ જાતના વણિકોના સામાજિક રીતરિવાજ બહુ બાંધે સરખા છે, અને તેમના વેપાર રોજગાર પણ મળતા છે.

વણિકોનો મુખ્ય પેગા વેપારનો છે. વણિક-વાર્ણિયા સખ્દ (ઘણિજી, ઘણિજ્ય, ઘારણિજ્ય હિરથી) વેપારી-વેપાર કરનાર અર્થ સૂચવે છે; એમ છતાં તેઓ પરાપૂર્વથી

આપણે પ્રથમ સામાજિક સ્થિતિ તપાસીએ. વાણિયાની ૮૪ નાંતો વિભજન પ્રમથમા ગણી બતાવી છે, તેથી તે પાત્રસે સાતસે વર્ષથી ચાલી આવેલી જણાય છે તેમા દશા વિશાનો ભેદ બતાવ્યો નથી, અને તે પછી જે સ્થાને ફરીને એકડા બંધાવાથી, તોડો પડવાથી કે ધર્મને લાઘવે જે બાગના પડી ગયા છે તે ગણતા સખ્યા ઘણી મોગી થઇ જાય છે નાના નાના વાડાવાળી લેવાથી કન્યાઓની અછત થઇ છે, લાયક જોડાં બાંધી શકાતા નથી, કબોડા કરવા પડે છે કે વાઢા મરવુ પડે છે, કન્યા વિક્રય અને સાટા તેખડા યાય છે બાળવસ્ત્ર કરવા પડે છે અને સસાર સુખ જોઈએ તેવું પ્રાપ્ત થતું નથી. લગ્નાદિ સબધમા દશાવિશા, શ્રાવક મેશ્રી, કે સ્વજનાતરનો તકાવત શા માટે ગમવો જોઈએ ? નાતો સુધારવા માટે પરિવ્રતા ભરવામા આવે છે, પણ તેનું જણના લાયક પરિણામ બાગ્યેજ આવે છે નાતના શેડીઆ ગરીબ લોકોને કચરી મારે છે તેની કોઇ દાદ શરિયાદ સામજનું નથી. આપણે જોડા દોર માટે પાનરોગોળો ઠાડીએ છીએ, પણ આપણા ભૂખે મરતા નાતીલા કે દળણા ખાડણા કિવા મહેનત મજૂરી કરીને ભેટ ભરનારી વિધવાઓ માટે કંઈ કરતા નથી કોઈ કોઈ નાતમા કેળવણી માટે નાના ફડ કે વસતિ ગૃહો રચાયા છે, પણ તેથી જોઈએ તેવું પારણામ આવનાર નથી ઉમી કેળવણીને માટે મોગી ચાપ-જોની જરૂર છે બિનરોજગારીને ઉઘમે લગાડવા માટે નાણાની સોંપ જોઈએ. જે આપ-માનુ કંઈ ન કરવામા આવે તો પછી નાતોતો ઉપયોગ કેવળ કન્યા આપવા લેવા ને જમવા જમાડવા જેટલોજ રહે છે

શહેરોમા વાણિયા લક્ષાધિપતિ કે કોડાધિપતિ હોય છે, પણ તેની સખ્યા ઐટલી જુજ છે કે તે અપવાદ ૩૫ ગણાય ગામડામા જાઓ અને ત્યાં વાણિયાની સ્થિતિ ખારી-કાથી તપાસો દેશી કારીગરી નહ યતા તે ઉત્પન્ન કરવામા જે ધન વાણિયાનું રોકાણ તે બધ પડવું, હાચની કારીગરી સચાની કારીગરી સાથે ટકી શકે નહિ રિટ્થી આવ દેખીતો સરતો ને સારો લાગતા તેનો મોહ વધ્યો, ઐટલે દેશના ધધા બધ પડવા લાગ્યા. નવા કાપદા કાનુન ને અદાલતોએ તથા લોકોની બુદ્ધિ બગડતા ધીરધારનો ધધો મુલુપ્રાપ્ત થયો, અગર જે થોડો ધણો આવે છે તેમા કંઈ રહ્યો નથી વાણિયાને માત્ર માવની આપ લે કરવાનો ધધો રહ્યો છે તા પણ મોટા પાવાખર મુડીને અભાવ ન હોવાથી મજતર ઝાંઝુ યાય નહિ. કેટલાકને કોયળા કરવા પડે છે અને કેટલાક સો પચાસની ગુમારતી કરી દ હાડા કાઢે છે એ કમાઈ એક પડાવાળાની કમાઈ જેટલી ગણાય, તેમા વળી કહેવામા ઉજળી વર્ણુ ઐટલે કપડા લતા રીક પહેરવા પડે, ઘર પણ સાફ રાખવું પડે, અને વરા વાજન કરવા પડે, તેથી તેમની કેવી અવસ્થા યતી હશે તેની અટકળ પણ યઇ શકતી નથી. વાણિયાના દિકરાથી અમુક ધધાજ યાય, ઐટલે બીજા ધધા કરી ન કામય ઉંચી પ્રતિનુ જ્ઞાન મેળવ્યા વગર સારી તોમરી મળી શકે નહિ, તેથી દશપદર ૩૫૨ડીની નોકરી પત કરવી પડે, અને પેટ છોકરા પડ્યા હોય તો આવા હડહડતા મોતવારીના વખતમા બિચારના માઠા હાન યાય

જે વાણિયાઓને ઉંચી દશમા આવવું હોય તો તેમણે હરેક રીતે ચઢતી કેળવણી લેવી જોઈએ આ ચડસા ચડસીના સમયમા તે વગર મોગી તોમરી કે મારે વેપાર થઇ શકે એમ નથી તેમણે આર્થિક જ્ઞાન મેળવીને નવા નવા કારખાનામા પડવું જોઈએ, અને પૈસાદાર લોકોએ બડોળ બેચ મરીને નવી તરેહના કારખાના મઢી તમા એવા બજેવા-ઓને રોકવા જોઈએ વિશેષ જ્ઞાન મેળવવા વિલાયત જવાની મન-હા રાખનારને નાણા

ધીરવાની પેઢીઓ ઉઘાડવી જોઈએ (કેમકે શિષ્યવૃત્તિઓ બહુ આપવાનું શોકાયી જની ન શકે), પરદેશ સાથેના વેપાર રોજગારમાં જોડાવું જોઈએ. 'સાહસિક જની દેશેદેશ ફરવું જોઈએ, અને આપણા ક્યો માલ ક્યાં પોસાશે કિંવા ક્યા દેશનો ક્યો માલ આપણા દેશના ખરનો છે તે શોધી કાઢી તેને લગતો વેપાર કરવો જોઈએ.' આવી તરેહના ઉલ્લભ કયાં વગર વાણિકોની દશા વળવાની નથી. તેમનામાં ઓછે કિતરેલાં વેપારીનાં લક્ષણ હોય છે, ઉભર થઈ કે જૂદો વેપાર કરવાની રૂચી યાય છે, આપકર્મો યવાની અભિસાપા હોય છે, બીજા ભાગવી પસંદ નથી, તેમ રસોઈઆ આકર જેવું હવડું કામ તેમને ગમતું નથી, તેથી તેઓ લાયક યામ ને આશરો મળે તો સારી સ્થિતિમાં આવ્યા વગર રહે નહિ.

(નોટ:—આ લેખ અમારા ખાસ લેખ માટે સૌથી પ્રથમ આવ્યો હતો અને તે ઉપયોગી હોઈ આગળના ભાગમાં રાખવા નિર્ધારિત હતું પણ તે ધારણા પાર ન પડી તે મટિ લેખક મહારાજ અમને મારા આપશે. તન્ત્રી)

છોકરાંઓ માટે વધારે પૈસા રાખી

જવાથી થતી ખરાબી.

વેદ અમૃતલાલ મુંદરજી પઢીઆર.

પોતાનાં છોકરાંઓ માટે જોઈએ તે કરતાં વધારે દોલત મૂકી જવી એ તેઓને ના- લાયક બનાવવાનું સાધન સોંપી જવા ખરાબર છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને સેતાનના હાથમાં સોંપી દેવા જેવું છે. પોતાનાં છોકરાં- ઓને જરૂર કરતાં વધારે વારસો આપી જવો એ તેઓને પાપમાં નાંખવા જેવું કામ છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓના પુરુષાર્થને તોડી પાડવા જેવું કામ છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓમાંથી માણસપણું ઓછું કરી નાખવા જેવું કામ છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને ધણી જાતના દુર્ગુણો આપી જવા ખરાબર છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને ધણી જાતના ગુનાઓ કરવાનું મેદાન આપવા જેવું છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓની કુદરતી બુદ્ધિને ખીચતી અટકાવી નાંખવા જેવું કામ છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને દુનિયાના સાધારણ શોકોના મ્હોટા ભાગમાંથી નાત બદલાર કરી મૂકવા જેવું કામ છે. પોતાના છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને ધણી જાતનું બહિષ્કારણું (?) આપી જવા ખરાબર છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને અર્ધુ નાસ્તિકપણું આપી જવા ખરાબર છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને મિથ્યા અભિમાની મોંપી જવા ખરાબર છે. પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને આજ્ઞાન પીરનો વારસો આપી જવા ખરાબર છે. પોતાના છોકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને અમલદારોના પુશામતીયા

ખનાવવા જેવું કામ છે. પોતાના ઊકરાંઓને જરૂર કરતા વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને વગર મફતના કજ્યાંખોર ખનાવવા જેવું કામ છે. પોતાનાં ઊકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓની લાગણીઓને છુટ્ટી ખનાવી નાંખવા બરાબર છે. પોતાનાં ઊકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને ખોટા આડ-બર ને વગર જરૂરની મોજમજ આપી જવા બરાબર છે. પોતાના ઊકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને ઘણી જાતના રોગો આપી જવા જેવું છે, પોતાનાં ઊકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓની અપકીર્તિ આપી જવા જેવું છે. અને પોતાના ઊકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે પૈસા આપી જવા એ તેઓને મ્હોટામાં મ્હોટા ગ્રામ આપી જવા બરાબર છે. કારણ કે જ્યારે હજારો ગરીબ માણસોના હડકા છુટ્ટી લેવામાં આવે ત્યારેજ એટલી મ્હોટી દોલત મેળવી શકાય છે. અને હજારો લાયક હકદારોના હક ન સુકવાય ત્યારેજ એ દોલત પોતાનાં ઊકરાંઓ સાડ રહી શકે છે. માટે જરૂર કરતાં વધારે દોલત કે જેની ઉપર હજારો હકદાર આવેતો હક છે તે દોલત પોતાના ઊકરાંઓને પાપરૂપ યજ્ઞ પડે એમાં નવાઇ શું? એટલુંજ નહિ પણ મને તો એમ લાગે છે કે, પોતાનાં ઊકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે દોલત આપી જવા એ તેઓને નરકની ટીકીટ આપી જવા બરાબર છે. માટે ધર્મને નજીવાવાળો દ્રાષ્ટ પણ માણસ આવું મ્હોટું પાપ કરે નહિ, પણ એવા દાણા માણસો તો પોતાના ઊકરાંઓને

સાચો વારસો

આપી જાય છે. અને તે એજ છે કે, તેઓ પોતાનાં ઊકરાંઓને હંચી જાતની કેળવણી આપે છે. પોતાના ઊકરાંઓને સદ્ગુણો શીખવે છે. પોતાનાં ઊકરાંઓને કુલર કળાનાં કામો શીખવે છે. પોતાનાં ઊકરાંઓને ધર્મારાજગારમાં લગાડી જાય છે. પોતાના ઊકરાંઓને ઉદ્યાગી બનાવે છે. મને પોતાનાં ઊકરાંઓ માટે પોતાની ચોક્કસ નીતિનો, પોતાની પરમાર્થ વિષેની મ્હોટી કીર્તિના લાગવગનો, અને ગરીબોના આશીર્વાદનો વારસો મૂકી જાય છે, પણ જરૂર કરતાં વધારે ધન મૂકી જતા નથી. કારણ કે તેઓ એમ સમજે છે કે, ધન છે એ માયા છે, અને માયાને તો ઋષિ મુનિયો પણ જીતી શક્યા નથી, તથા અમારો પણ હજી સુધી એમાંથી મોઢ છુટતો નથી, તેથી અમે અમારા પોતાના કલ્યાણ સાથે પણ છુટથી તેને ખરચી શકતા નથી, ત્યારે એ જગવાનની મહામાયા ને અમારાં બાળક કે જુવાન ઊકરાંઓ કેમ જીતી શકે? નજ જીતી શકે. અને તેમ છતાં તેઓના હાથમાં માયા સોંપવી એ તો વાંદરાના હાથમાં તરવાર સોંપવા જેવું છે. એમ વિચારીને અનુભવી માણસો પોતાનાં ઊકરાંઓને જરૂર કરતાં વધારે ધન આપી જતાં નથી, પણ તેઓને પોતાના સદ્ગુણનો વારસો આપી જાય છે, તથા ધર્મારાજગારમાં લગાડી દે છે. અને પોતાનું ધન તો પોતાની લ્લાતીમાં પોતાને હાથે કરીને પરમાર્થમાજ ખરચી જાય છે. કારણ કે જે માણસ પોતાની જરૂર શું છે? તે સમજે, ધનની કિંમત શું છે? તે સમજે. ધન કેટલી હદ સુધી કામનું છે? તે સમજે. ધનનો ઉપયોગ શું છે? તે સમજે. અને અહિં પૈસા મૂકીને મરી જવું ને અનંતકાળના રસ્તામાં ખાલી હાથે ચાલ્યા જવું એ કેટલી બધી મ્હોટી નાકાવળી છે? એ સમજે, તે માણસ પરમાર્થ ન કરે તો પીપ્પું શું કરે? એ માણસ ધનને કેમ રાખી શકે? કારણ કે તેને તો એમ લાગી જાય છે કે, ઝાઝું

ધન હોય તે છાણના ઢગલા જેવું છે. અને જો છાણનો ઢગલો એકજ ઠેકાણે ધણીવાર સુધી પડ્યો પડ્યો સડ્યા કરે તો તેમાંથી ફૂગથી નીકળ્યા વિના રહેજ નહિ, તથા તેમાં છવડાં પડ્યા વિના રહેજ નહિ, પણ જો એ છાણને છૂટું છૂટું કરી નાખીને ખાતર તરીકે ખેતરોમાં વાપર્યું હોય તો તે ખેતરોમાંથી મોટા પાક ઉતરી શકે છે. તેમજ જો ધનનો પણ એકજ ઠેકાણે ઢગલો કરી રાખ્યો હોય અને તેનો કાંઈ ઉપયોગ ન થયો હોય તો તેમાંથી ધણી જાતની લાલચો, ધણી જાતના કજીઆઓ, અને ધણી જાતનાં પાપો થાય છે. પણ જો એજ ધનને જુદા જુદા પરમાર્થના કામોમાં વાપર્યું હોય તો એમાંથી બહુજ મોટા લાભ મેળવી શકાય છે. માટે અસલના ઋષિ મુનિયો પોતાની પાસે જરૂર કરતાં વધારે ધન રાખતા નહિ. એટલુંજ નહિ પણ બીજા શેઠ શાહુકારો તથા રાજ મહારાજાઓ પણ પોતાનાં છોકરાંઓને જરૂર જેટલું ધન આપી બાકી વધારાનું ધન પોતાને હાથે પરમાર્થમાં ખર્ચી નાખતા હતા, અને ધનને લીધે થતી ઉપાધીઓમાંથી છૂટીને ધન-પણની અવર્યા શાન્તીમાં ગાળતા હતા. કાગળ કે તેઓ એમ સમજતા કે, ધનને રાખી મૂકવાથી કાંઈ મુજિત મળે એમ નથી, પણ પોતાને હાથે કરીને ધનને ખર્ચવાથીજ કલ્યાણ થઈ શકે તેમ છે; છતાં પણ જો ધનને ખર્ચીએ નહિ તે રાખી મૂકીએ તો એ કરતાં વધારે મોટી મુશ્કેલી બીજી કઈ? ધન રાખીને મરી જવાથી કાંઈ તુલ્યા મટે એમ નથી પણ એથી તો ઉલટી તુલ્યા વધતી જાય છે, અને ધનને ખર્ચવાથી તો અંતરનો દિવાલો મળે છે; છતાં પણ જો અમારે હાથે કરીને અમે પરમાર્થનાં કામોમાં અમારું ધન ખર્ચીએ નહિ તો પછી એ કરતાં વધારે ખરાબી બીજી કઈ? અમે જાણીએ છીએ કે, જો છોકરાંના નશીબમાં ધન હશે તો અમે તેઓ સારૂ થોડું ધન રાખ્યું હશે તેમાંથી પણ ધણું ધન યદી પડશે, અને જો તેઓના નશીબમાં ધન નહિ હોય તો તેઓને માટે અમે ધણું ધન રાખ્યું હોય છતાં પણ તેઓ દીવાળાં ફૂંકશે. કારણ કે છોકરાંઓનાં નશીબ છોકરાંઓની સાથે છે, છતાં પણ જો છોકરાંઓને વધારે ધન આપી જવા સારૂ કરીને અમે પરમાર્થનાં કામો કરીએ નહિ તે ધરાર નરકમાં જઈએ તો એ કરતાં વધારે નાલાયકપણું બીજું કયું? અમે નજરે જોઈએ છીએ કે, જે શ્રીમંતો પોતાનાં છોકરાંઓ સારૂ જરૂર કરતાં વધારે ધન મૂકી જાય છે, તેઓમાંથી ધણીનાં છોકરાંઓથી કાંઈ પણ શુદ્ધવાર થતો નથી પણ હિન્દી તેઓની ધણી જાતની બહુ ખરાબી થાય છે. માટે હે સજ્જનો! છોકરાંઓ સારૂ ધણું ધન મુકી જતાં પહેલાં સંજાળજો. અને તમારે હાથે કરીને તમારા ધનનો કાંઈક સહુઉપયોગ થાય અને જીંદગીનો સાચકતા થાય તેમ કરજો એજ અમારી વિનંતિ છે. અને બહુજ કડબું લાગે તેવું છે છતાં પણ સત્ય છે માટે કહેવું પડે છે કે, જો એમ નહીં કરો તો તમને નરકની ટીકીટ લેવી પડશે, અને તમારાં છોકરાંઓને રોગ, ચીંતા, કુટુંબ કલેશ, કોર્ટ, ચોર ને અગ્નિનો બધા લાગરા કરશે, અને સદામાં કે વડીલ ડાકતો દોહત શુભાવવી પડશે. તમારાં બાળકોની એવી ખરાબી ન થાય માટે જરૂર જેટલી દોહત તેઓને આપજો, અને બાકી વધારાની દોહતનો તમારા હાથે કરીને દેશાનનિના કામોમાં સહુઉપયોગ કરજો. એજ અમારી બલામણુ છે.

જીવનમાં આનંદ ને પરમાનંદ ક્યાં છે ?

(લેખક—લાલન.)

આ સંસાર ચિત્રરૂપ છે. તેમાં માનવ સંસાર વિચિત્ર છે. જીવન જેને સામાન્યતઃ જીવન કહેવામાં આવે છે. તેને એક છેડે મૃત્યુ તો બીજે છેડે જન્મ જોવામાં આવે છે. મરણની શોકચરત પોકા ચિત્તને ધ્રુવી નાંખે છે, જન્મોત્પત્તિના ધવલમંડળો ચિત્તમાંથી ઉત્સાહને ઉભરાવી નાંખે છે. ચિત્તતા તો એજ આમાં છે કે કોઈ વેળા નિકટ પડોશીઓમાં આ દુઃખકર અને સુખકર દેખાવ જોવામાં આવે છે. સુહૃદવના અંતઃકરણ જેમ ચીરાધ છે તેમ તેમનાજ હૃદયમાંથી દર્પ ઉભરાય છે. દા. પરંતુ જેમાં દુઃખની ઉડી ઉડી ઝોટા નથી, અને સુખની ઉચી ઉચી ભરતી નથી એવું જીવન માનવજીવનમાં એ બંને અવસ્થાની વચ્ચે મિલસે છે. કોઈ કોઈ વેળા તેમાં પણ અન્ય પ્રેક્ષકને આધિઓના તરંગો, વ્યાધિઓના મોળઓ, અને ઉપાધિઓના ઉગળા દેખવામાં આવે, અને સહન કરનાર ખિન્ન પણ દેખાય, તેમજ આધિઓને બદલે મનોગમ ઉત્સવ લહરીઓ, વ્યાધિઓને સ્થળે સૌંદર્યવર્તા આરોગ્યોના સભવો અને ઉપાધિઓને સ્થાને શાંત સમાધિના પ્રમેદો પણ જોવામાં આવતા ભોગવનાર આનંદમાં પણ જોવાય, તથાપિ એ સહનાર કે ભોગવનાર વસ્તુતઃ તેવો હોતો નથી. હા, તેના બાજુ ચિન્હો ઉપર મુગળ યતા જોવામાં આવે છે ખર્ગ, સમુદ્રમાં ભરતીઝોટ થાય છે, પણ શાંત સમુદ્ર (પેસિફિક સમુદ્ર) માં ઉંચા જન્મથી દર્પ નથી અને નીચા મરણથી એ જીવનમાં શોકની પણ ગંધ નથી, પરંતુ સમાન જીવનનો આનંદ અનુભવાય છે. આ જીવનમાં-આ મધ્યવર્તી જીવનમાં જ સંયમ કરનાર શરીરના મરણ જન્મના બંને છેડાની પાર પોતાના જીવનને આ માનવ સંસારમાં જોવા પામી શકે છે. સંયમ દર્પણમાં જન્મની પેલી મેર આદિ વગરનું, અને મરણની પેલી મેર અંતર વગરનું તેના દેખવામાં આવતી આ આખું જીવન તેનું આનંદરૂપ બની રહે છે. આ આનંદ-કર્મમાં સંયમ કરનારને હોતો નથી, પણ ચૈતન્યમાં-સંયમ કરનારા-સંયમી જતો પરમાનંદ પણ અનુભવે છે.

ત્યારે જે વિના સંયમે કે વિના વિચારે જીવનને ઉપર ઉપરથી જોઈ તેના મરણનેજ દેખે તે એકાંતવાદી કાણા નથી; જેને તે અનિત્યજ આવે તે એકાંતવાદી નથી ? તેમજ જે જન્મનેજ જુએ છે તે પણ એકાંતવાદી એકાદી નથી ? જેઓ આધિનેજ દેખે તે રતાંધળા, જેઓ મનોગમતાનેજ જુએ તે દિનાંધ, જેઓ વ્યાધિનેજ દેખે તે કમળાવાળા, જેઓ આરોગ્યતાને દેખે તે આખમાં ધૂનાંધળા, જેઓ ઉપાધિનેજ જીવનને નિહાળે તે અંધ પડળવાળા, જેઓ માનવજીવનને તે પ્રેક્ષકે તે આખે અસમાવાળા હોય તેવા નથી દેખાતા ? આ પ્રકારે જેઓ મરણને કે આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિને જોનારા, તેમજ જન્મને કે મનોગમતા, આરોગ્યતા કે અવકારના જીવનમાં દેખે છે તે ઉભય એકાંતવાદી અજોનદર્શની જોવા લાગે છે. પરંતુ આ ઉભયપક્ષને દેખનારાનું માનવ સંસારમાં અન્યેકાંતવાદી કે

સ્વાદ્વાદી કે જૈન દર્શની છે એમ મગવું જોઈએ. જીવન નિત્ય નથી તો હુપ શાં
માટે જોઈએ, જીવન તેમ અનિત્ય પણ નથી તો ચોક શાં માટે તાણી લાપવે
ધટે? આ અવસ્થાએ ચડેલ સવાળી જેમ ચક્રે કે આભકપથે એજ જીવન છે. માનવ
સંસારમાં પાપકર્મમાં પડેલા આધિ-વ્યાધિ-કપાધિ ને મચ્છથી ત્રાસે છે, પુણ્ય પથે ચડેલા
જન્મ, લગ્ન, સ્નેહ અને સાનથી દમ્ભે છે, અને આનંદ તો સમનાર્માં-આત્મજીવનમાં
લોગવાય છે. જેમ સંસારમાં પાપરૂપ કપાધ (કપાધ) છે, તેમજ સંસારમાં પુણ્યરૂપ રક્ષક
પણ છે જ, જેમ સંસારમાં બધનરૂપ વિષયો (વિષો) છે, તેમ સંસારમાં મુક્તિરૂપ અમૃત
પણ છે. મોહ મુગ્ધે, પણ જ્ઞાન ઉત્પાદવાન બતાવે, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, કામ, બ્રાંતિ
પ્રાણહારકો છે. ક્ષમા, નમ્રતા, સરવર્થી; સતોષ, શ્રદ્ધાવાન પ્રાણસતકો પણ છે, જન્મમર-
ણના ઉભય છેડાઓની વચ્ચે ગ્રેહતું જીવન ક્ષણિક એક પહે નથી, તેમ બીજે પહે શાશ્વત
પણ નથી પણ લગભગ સો વર્ષનું તો હોય ખરું, પરંતુ સમયમર્યાદામાં જોતાં આવડે તો
જીવન અનાદિ અનંત છે. માનવજીવન આમ આનંદરૂપ છે, પરંતુ સવમથી જીવનને અનુ-
ભવતાં તે પરમાનંદ પણ અહીંજ દેખાય છે. શરીરના જન્મ મૃત્યુની વચ્ચમાં રહેલા જીવનને
જ્ઞાનપ્રકાશ જોતા માનવ જીવનરૂપ જુદાને શાંતિરૂપ બીજ, સંવેગરૂપ મન, નિર્વેદરૂપ યદ,
ક્રોધારૂપ વશ, આસ્તિક્ય કે સમ્પત્તિરૂપ રમ, અનુનતરૂપ પત્ર, મહાવ્રતરૂપ મોહાર, અને
'શિવ'રૂપ દક્ષ પણ આ માનવ સંસાર સુશ્રુભિમાં ઉગતા, રહેતા, વલતાં જોવામાં આવે છે.
ધર્મ-રક્ષા પુત્ર; પણ માનવજીવનને આકર્ષે છે; પાપ પુત્ર મનુષ્યજીવનને મરણથી પજાડી
તિર્થંકમાં ફેંકી દે છે. વિશેષ પાપ નરક, અતિ પાપ નિગોદે લઇ જાય છે. વિશેષ-પુણ્ય-ધર્મ
રક્ષા સ્વર્ગે ચડાવે છે, અને સંયમે શિવ પણ માનવજીવનમાં આવી ભેટે છે. આમ સંસાર
ચિત્ર છે, ને માનવસંસાર વિચિત્ર છે, અને તેમાં આનંદ વિચારે છે, પરમાનંદ સંયમે છે.

વિનોદ વિલાસ.

(લેખક—એચ. એચ. રમુલ)

[ગુતાકમાં 'વિનોદ વિલાસ' ની ભેરહાજરીને-સમયે કેટલેક સ્થળેથી અમને તે 'સં-
બંધમાં પૂછા ધઇ છે. મેલ્યોડ 'રમુલ' ને લગાડતા ઉત્તરવાને હાજર થવાનો હુકમ મળ્યો
તો નથી? એવી જાણ-દર્શાવેક કદરદાન વિનોદી શુદ્ધસ્થાને ધઇ છે એ ચક્રા નિવારવાને
માટે એમણે... આસાં જુદરતો છે કે 'મેલ્યોડ 'રમુલ' હયાત છે, એટલુજ નહિ
પણ કિંદમાં-અમારી પાસે અને તમારી મેલ્યામાં દેવાત અને હાજર જ છે. પરંતુ ગતાક
સમયે છાપાના ભૂતે તેમને 'મારી નહિ' આપમાંથી-અને તે વખતે છાપાના જૂતને સીમામાં
કુતારનાર દાખલે-અહિં ફેરવેથી મેલ્યોડ 'રમુલ' ને મોહકતાની સેવા કરવાની અમૃત્ય તક
શુભાવની પડી જે જીવાન રાણીએ મેલ્યોડ 'રમુલ' સંબંધે-ચિત્ર પ્રદર્શિત કરાછે તેને
ઉપરના ખુલામાંથી દીધાએ લેનાનું સૂચવીએ છીએ.]

આખી દુનિયામાં ચારેકાર ખારે લડાઇ ચાલતી હોય ત્યારે હિંદુસ્થાનમાં ન ચારે તે કેમ ચાલે? બહેને પછી ખીલુ કોઇ બ્રહ્માનું ન મળે તો અંદર અંદર જ! તત્વાર ન મળે તો છબથી જ!! જોળા ન મળે તો ગાળોથી!!! જોખ્ય ન મળે તો ચોપાનીયા-ચોપી!!! પણ લડાઇ ક્યાં વગર કાંઇ ચાલે! હિંદવાસીઓમાંથી શું લડાયક ખમીરે ખૂરી ગયું છે? ઉલટું, હિંદીઓનું ખમીર તો યુરોપિયન પ્રજા કરતાં પણ એટલા વધારે પ્રમાણમાં જુરસાદાર છે કે બહેને એક વાત નમાલી કે છોકરવાદી હોય તો પણ લડવામાં જરા પણ આંચકો ખાય નહિ કે પાછી પ્હાની ભરે નહિ! બહેને પછી 'મીંયામાઈની દાલ' વાળી વાત હોય તો પણ "દાલની બહે બાળુ" જેવાની તરફી લીધા વગર જ બહે જણા સા-મસામા ગાળાગાળી ને મારામારી ચલાવવામાં જરાપણ હટે નહિ!! ખાપુ! હિંદ તો શર-વીગેની ભૂમિ છે. આગલા જમાનામાં હિંદમાં ઘેરેઘેર અને શેરીએ શેરીએ વીરનરો નિયમતા અને આયેડતા હતા. તેવા વીરનરોના વંશજ અને તેમાં પણ ખાસ કરીને ક્ષત્રીયવંશી કુમોનો જુરસો તો લડાઇનું નામ સાંભળતા કાલ્યો કલાય ખરો? નહિં જ! જૈનો પણ સંદ્ધિ સીદ્ધા ક્ષત્રીયવંશી ખરા કે નહિં! એટલે તેમને પણ લડાઇની અસર લાગ્યાવિના ન ગ્હી; તે એટલી હદ સુધી કે પવિત્ર પર્વોધિરાજ પર્વપણ પર્વને નિમિત્તે બન્ને ગમ્મો બાંધ ચડાવીને મયદાને જંગમાં ઉતરી પડ્યા! જેણે પર્વપણ પર્વ તે બાપદાદા તરફથી વારમાં મળેલી મીઠ્ઠત હોય તેમ તેના ભાગલા કરવા સંધાર ધધ ગયા અને એક ગમ્મો ૫૦ દિવસે પર્વને કબ્જે કરી ઉજવ્યા પણ ખરા! શાહાખાશ! એનું નામ તે બડવીર!!

x

x

x

x

x

x

પણ ખીજ ગમ્મયાળા કાંઈ કાચા નહિં હોં! તે પણ (પોપૈયા જેવા) પક્ષા ખરા-ધરાસાર તેમણે ૭૦ દિવસને દિસાએ જ પર્વ ઉજવ્યા. તેમની મુખ્ય દધીય એ કે અધિ-કોઠા માસ નપુંસક ગણાય તેથી તેના રાજ્ય દરમ્યાન પર્વ ઉજવાય નહિં! વાંહે! દલીલ તો જખરજત!! દારણ કે નહિં તો સ્થયા રાજ તથા પ્રજા તે નિયમ લાણપડવાની ધારતી રહે ખરી!! પરંતુ અને જાંઝાએ યાય છે કે ધાર્મિક અર્થે ઉજવવામાં વળી મહિનાની નં-પુમકતા આડે આવે ખરી? ખીલું અધિક માસ તે નપુંસક કે પુરુષોત્તમ? જે માંસને જૈનો નપુંમક કહે છે તેજ માસને જૈનેતર હિંદુઓ પુરુષોત્તમ કહી ધાર્મિક ક્રિયામાં જ બ્યતીત કરે છે. ખીચારા જૈનોને એ માસમાં ઉપવાસ અને એકાસણા કરવામાં પણ બાધ લાગે છે! કટકો ફેર! જૈન અને જૈનેતર હિંદુઓની વચ્ચે ફેર પડે તે તો જાણે હીક પણ શ્વેતાંબર શ્વેતાંબરમાં પણ પર્વોધિરાજનાં સમય પરત્વે ફેર! તખગમ્મ અને અંચળ ગમ્મનાં પર્વપણ જુદા એટલે ગુજરાતી અને કચ્છીઓમાં પણ ફેર!!

x

x

x

x

x

x

પરંતુ આ ભારતવર્ષમાં એ કાંઈ આશ્ચર્યની વાત નથી. સર્વેને પોતપોતાના ધરની ત્રિરાશી બાધી હિસાબ કરવાની છુટ હોવાથી તેમજ હિંદીઓ બધા અદલાતન ખુર્ગોળ-વેતા અને ગણીતશાસ્ત્રી હોવાથી જેમ તાળો મળ્યો તેમ લગાવી-દાખલાનાં જવામમાં જુદા પડવામાંજ સરસાઇ ભોગવતા હોય તેમ લાગે છે. હિંદુઓમાં શૈવ માર્ગ અને વિષ્ણુ પંથાઓની એકાદથીમાં ફેર! જૈનોમાં શ્વેતાંબર દીગખરતાં પર્વપણમાં ફેર!! પારસીઓમાં કદમી અને કાદેનયાદીની પટેલીમાં પણ ફેર!!! મુસલમાનોમાં પ્હોરા અને ખીજ મુસલ-

માનોનાં મહોરમ અને રમઝાનમાં તે ઈદમાં પણ ફેર!!! ફેર ફેર ને ફેર!!! બાઈ,
આવા ફેરના દાગલા આપતાં હવે તો મને પણ ફેર આવે છે.

x

x

x

x

પરંતુ ફેર એટલો ફેર ! હિંદુસ્થાન અને યુરોપની વચ્ચે-*East* અને *West* ની વચ્ચે ગળથૂંસ ફેર !! જે યુરોપના કોઈ દેશમાં હાલના જમાનામાં તમારા ગઢોટાની વચ્ચે જેવા ઝંઝાડા ચીંકે છે તેવા ચીંકે તો યુરોપિયનો શું કરે તે તમને ખબર છે ? દોડાટ કરતાને દોડતા જાય દેવળમાં અને બીશપ બાપાનો હાથ પકડીને કહેશે કે મહારાજ, જરા ખુલાસા કર દીજીયેા ! સંતોષદારક ખુલાસો થાય તો ઠીક છે; પણ ન થાય તો બીશપ બાપાની ટાલ પડી જાય અને જે ટાલ પડેલી જ હોય તો ટાલની ચામડી ખરી જાય !!

1-કેકેકોણે મીટીંગો બરાય-બાપણે થાય, મટમટીએ લીખી ખાય અને કંઈ કંઈ તોંધાન થાય; અને તેને પરિણામે બીશપ બાપા તરતજ રાજીનામું આપી પોતાની નાલાયકતા સિદ્ધ કરી આપે ત્યારેજ સોંદ્રા જંપે ! બીશપો અને પ્રીસ્ટોને અગે પાળીએ છીએ, પોપીએ છીએ અને પૂજીએ છીએ તે શું કરવા ? આવા ઝડાઓતું કે મનની સદાતુ સમાધાન ન કરે તો તેનું માર્થક શું ? તો તો પછી અનાથાશ્રમ, વિધવા આશ્રમ, પંડુવા શ્રમ અને સાધુ આશ્રમમાં ફેર શો ? મમતીલી સુમતી બાંધતા કે હાથમા રાખતા તો મનેય આવડે છે ! નવકારમંત્રનો શુદ્ધોચ્ચાર તો હું પણ કરી શકું છું ! મારી છદ્મગીતો અર્ધાં હિપરાંતનો બાગ બ્રહ્મચર્યાવસ્થામાં પસાર થવાનો છે ! આત્માની ઉન્નતિ કથી રીતે થાય તે પણ હું શોધી અને બાધી શકું છું ! આસ્તિક શ્રાવકને ઘેર આહાર બહારના માટે નિહરવાતું પણ મને બહુજ ગમે છે ! હિંદુ જેવા શ્રીજગ પ્રદેશમાં એકાદ બે શ્વેત વલ્લ સિવાય બીજું કંઈ પારણ કરવાતું પણ મને મન થતું નથી !! કહો ત્યારે ! મને મોંઝોરને બદલે મુનીની પત્ની આપણો ? બમ, હા કહો એટલી વાર છે ! મારી હેટ બેટ ને પેન્ટ બેન્ટ ને કોટ બોટને હમથાંજ બેક બેના સમુદ્રમાં પધરાવી આપું ! અને મોંઝોર રમુજને બદલે મુનિ રમુજવિજયનું બોર્ડ તૈયાર કરવા આપી દઈ તેમજ કોઈ દેશસરમાં જગ્યા રીઝવડ કરાવી લઉં !! પછી જુઓ મળા !!

✕

x

x

✕

એક મીનીટમાં તમારા જાંઘરીયા ઝબકાઓને જ્યારે નોંખું ! એક સેકન્ડની અંદર તમારા મગજનાં બેઠાવાને દૂર કરી નાખું ! (“ ગચ્છ ” નો અર્થજ “ જપું ”; ગચ્છ જ્યાં માટેજ સરળથેડાં અને જ્યાં માટેજ તૈયાર છે પશુ મોઝવનાર કોષ નથી). એવામર દીગચ્છરને માટે એકજ સ્વેતદિક્ષુ અંબર વણી તેવું, ધ્વજ કરી આપું ! તમારા દેવાલયોની અંદરજથી મહાવીરને મગજે અને ગ્રેન્ડ્યુએટ માધુઓને શઃજે હામરો લેના વિદ્યાર્થીઓને શીખવા માટે સ્કુલોની યોજના કરી આપું અને પાલીતાણા, સમેત શીખજ અને મશીન-જોમાં સરકારની, મજદુરી મેળવીને લેના મુનિર્સિડેટીઓ સ્થાપી આપું ! નિધુર અને વિધવા સોદા એક અણુમાત્રજ શરૂ કરી આપું ! તમારી માથકાદયા જેવી નિર્માયતાને ધર્મના ધ્વનિથી પરમેશ્વરના રવાના કરી દઈ ! જમાનાઓ થયાં સુધી રહેતી તમારી હોમ્મત અને શુરવીરતાને એક નિમિષ માત્રમાં ! હૈં શ્રી મહાવીર ! તી વીગદાકથી સતેજ કરી દઈ ! “ શ્રી મહાવીર ” તી હાકનો ધ્વનિ આપ્યા ભારતવર્ષમાં જગાવું ! આપ્યા એશિયા ખંડમાં

ફેલાવું ! યુરોપ સુધી લખાવું ! અમેરીકામાં પ્રસારવું ! આપસ લેન્ડ અને ઉત્તર ધ્રુ—
પણ સહુર ! તમે મને મુનિની પદવી આપો નહિ ત્યાં સુધી એ શીતતમ પ્રદેશમાં
 હું શું કરીશ એ તમોને નહિ કહું. મને મુનિ કહેા તો કહું ! એ તો સોદો છે ! હવે હું
 મુનિ થયા પહેલાં આ બાબત સંબંધે મૌન્યજ્ઞ ધારણ કરીશ. પરંતુ મુનિ થયા પછી તો...
અધાયને મૌન્ય ધારણ કરાવીશ !! ખરો મુનિ તેજ કહેવાય !!!

X

X

X

X

જૈનો ક્ષત્રીયવંશી નથી એમ કાંઈને શંકા થતી હોય તો તેણે પોતાનું બેજું સંકે
 છે એવી પણ શંકા સાથે રાખવી. જ્યારથી શ્રી માંગરોલ જૈન સભાની એક મીટીંગના
 પ્રમુખસ્થાનેથી પેલા 'વાડી' ના લાલે તસ્વાર ઉછાળી ત્યારથી જ મને તો પક્કી ખાતરી
 થઈ ગઈ કે જૈનો ક્ષત્રીયથી પણ ચડી જાય-એ વાંઘ જેટલા ચડી જાય ! ક્ષત્રીયો તો
 માત્ર રણભૂમિમાં જ તસ્વાર ધ્રુમાવે અને બાકીનો સમય તો અધીશુનાં નીસામાં કે દારૂનો
 સીસામાં ધ્રુમાવે. ત્યારે જૈનો ! અરે જૈનો તો મીટીંગમાં પણ તીખી તસ્વાર ધ્રુમાવે !!
 પેલો વાડીનો લાલ મીટીંગમાં તસ્વાર અંદર હવામાં ઉરાડીને કહે કે-એ તો 'પ્રેમની ત-
 સ્વાર' !!! અરે વાહરે, ક્ષત્રીય અચ્ચા ! એ વળી તે નવી શોધ કીધી ! શારોહીની
 તીખી ને (બજમાં, ચટણી જેવી) તમતમતી તસ્વાર મુકીને વળી એ કાતીલ 'પ્રેમની
 તસ્વાર' તે કયા કારખાનામાં બનાવરાવી ને કયી રેલ્વેના ભારખાનામાં મંગાવરાવી ? મેં
 તો તે આજેજ સાંભળી ! શુજરાતી નાટકચેટકોમાં 'પ્રેમની કટાર' વપરાશમાં છે પણ
 'પ્રેમની તસ્વાર' હજુ સુધી વપરાતી નથી. એટલું જ નહિ પરંતુ અમારી ફ્રેન્ચ મદમડી-
 ઝો કે જેઓ આખી દુનિયામાં પ્રેમની બાબત અને બનાવટમાં એક-અરે એકતમ ગણાય

છે તેમજ જન સુધી 'પ્રેમની તસ્વાર' બનાવી નથી ! તારી શોધ ખીલકુલ નવી છે.
 કોઠા માસ નપુસક ગણાય તથા માય એટલી સલાહ આપવાની પણ છુટ લઈ છું કે તારે
 જાણવું જોઈએ ! કારણ કે નહિ તો 'થયો રોમની તસ્વાર'નું અમંગ પેટ'ટ મેળવી શકું ! જો
 રહે ખરી !!! પરંતુ અને શંકા એ યાય છે કે ધાર્મિકને કોમતતા બદલામાં તારે મને એક
 પ્રમત્તા આડે આવે ખરી ? ખીલુ અધિક માસ તે નપુસક નેથી કરી નાતાના ટાંકણે મારી
 નપુસક કહે છે તેજ માસને જૈનેતર હિંદુઓ પુરપોષ્ય કઢી પાવનિકાર માનશે ને તારાપર
 ફરે છે. ખીલાગ જૈનોને એ માસમાં ઉપવાસ અને એકાદશ્યા કરવામાં
 છે ! કટ્યો ફેર ! જૈન અને જૈનેતર હિંદુઓની વચ્ચે ફેર પડે તે તો X
 શ્વેતાશ્વર શ્વેતાંતરમાં પણ પાર્શ્વધર્મનાં મમય પરત્વે ફેર ! તપગચ્છ અને ક્ષાત્ર જામનનો તોય
 પર્યુપણ જુદા એટલે શુજરાતી અને કચ્છીઓમાં પણ ફેર !!

X

X

X

X

X

X

પરંતુ આ ભારતવર્ષમાં એ કાંઈ આકર્ષની વાત નથી. સર્વેને પે બાદબાકી કરવાની
 ત્રિરાશી બાધી હિસાબ કરવાની છુટ હોવાથી તેમજ હિંદુઓ બધા જા તો 'વાણીયા કેમ
 વેતા અને ગણિતશાસ્ત્રી હોવાથી જમ તાણો મળ્યો તેમ લગાવી નહિ આવે ?
 જુદા પાડવામાંજ સગાઈ ભોગવતા હોય તેમ લાગે છે. હિંદુઓમાં જામનામાં અને આ જામ-
 પયાઓની એકાદશીમાં ફેર જૈનોમાં એવાંજ દીમખરનાં પર્યુપણ વધતું પર્વદ કરોડો ?
 કદમી અને શહેનશાહીની પેટીમાં પણ ફેર !!! મુસલમાનોમાં જે બધાકાં જાન કરતાં વિશે

વિદ્યા સંપાદન કરવાની ઇતિ રાખતો. હવે તો મોચી અને ચમાર પણ ઝેન્યુએટ થઇને શરૂ થઇ શકે છે ! આગલા જમાનામાં ઝાઝી વિદ્યાની પણ આવશ્યકતા નહોતી અને જીંદગીની જરૂરીયાતો પણ ઝાઝી નહોતી. જેટલી હતી તેટલી કુદરતી રીતે જ પૂરી પડતી હતી. અને હવેની જરૂરીયાતોને પુર્ણ વળતાં કુદરત પણ યાદી મધ અને બનાવટની અવધિ યદ્ય તોપણ અનેકાનેક ધમધીકાર વધતી જ જાય છે. આવા જમાનામાં તે શરૂકુળ સ્થાપીને તમે શું શું કરવીના હતા ! કેટલાંક અને કયાં શરૂકુળો સ્થાપશે ? કેવા પ્રકારની કેળવણી આપશે ? ધાર્મિક કે વ્યવહાર ? બંને આપશે તો બંને કેળવણી અધુરી રહેશે અને પરિણામે અર્ધજીવિનો સમૂહ બન્યંકર પરિણામ લાવશે. એકલી ધાર્મિક કેળવણી આપશે તો બંધા સાધુ યદ્ય જશે તેને પછી પોપરો કોણ ? એકલી વ્યવહાર કેળવણી જ આપવાની હોય તો સ્કૂલોને જ શરૂકુળ બની દેશેને ? જંગલ દરતાં સમાજની વચ્ચે તાદરસ વ્યવહાર કેળવણી બળી શકશે.

વળી ખીલું " શરૂકુળો માટે જોગો એક આદર્શ પુરુષ કયાંથી લાવશે ? " આ શબ્દો પેલા વાડીના લાલતા પ્રમુખ સ્થાનેથી નિકળ્યા હતા. બાર લાખ જૈનો તેમાંથી વિધવા-સધવા-અધવા કે નિર્ધવાઓને બાદ કરતાં લગભગ પાંચ લાખ જૈન મરદ બચ્ચાંમાંથી એક-અરે એક પણ આદર્શ પુરુષ ન મળી શકે એ મારાથી તો મનાતું નથી ! પછી તો કાણ જાણે ! જે કામની અધિગતિ થતી હોય તેને માથે કાંઈ સોંગડા ઉગે છે ? પણ આદર્શ પુરુષ ન મળી શકે તે માટે શરૂકુળ સ્થાપવાનો વિચાર માંડી 'વાળરાનીએ કાંઈ જરૂર નથી. આદર્શ પુરુષોને માથે કાંઈ વાવડા ઉગે છે કે ઉડે છે ? ધણીયે પડવા દશે. 'માઇના પુત' ! તમારે જોઇતા જ હોય તો ઉપાય સ્વેચ્છા છે. એક જાહેર ખમર પ્રસિદ્ધ કરોને ! " જોઇએ છીએ; જૈન શરૂકુળ માટે એક જૈન આદર્શ પુરુષ. વર્ષેશુ વર્ણન સાથે લખો છ ને જૈન રીઘુ' ની કરમાં' !.

કૃષી અરજીઓ આવે છે તે જુઓ, વાંચો અને યાકો:—

૧. હું આરીસ્ટર છું. લીંડન ઇનમાં મેં અભ્યાસ કીધો છે એટલે શરૂકુળનો આદર્શ પુરુષ થવા ઉમેદવાર છું.

૨. ઇતિહાસનો પ્રોફેસર છું. મેમનો ઇતિહાસ શરૂકુળના સમયના હિંદ પૂર્વેના એટલે થોડા ઉમેદવાર છું.

૩. ડોક્ટર—લંડનમાં પાસ થયો છું. વાટકાપ ખુબ કીધી છે. આંડો તો અલગત માખીઓ ઉપર વાટકાપ (મારવી) પડે છે તેવું કારણ કે હિંદના લોકોને વિવાચનમાં પાસ થયેલા ડોક્ટરોની કદર કે કીમત નથી છતાં પણ એની એકદર રિયલિટીમાં આંડો રહેવાનું કારણ એજ કે તેમની બીચારાઓની મને દયા આવે છે. હવે દયા એ તો જૈન ધર્મનો મુખ્ય સ્વભાવ છે. એટલે હું આદર્શ પુરુષ થવાનો ઉમેદવાર છું. ત્રિગેર.

૪. એરીટર—જીડ, મારા છાપાનો અધિપતિ છડં એટલું જ તકિં. પણ ખીજા છાપાની રિપોર્ટર પણ છેએ એકડં. હું જૈન છડં એટલેથી જ અટકાવું નથી પણ હું લગભગ બંધા-જૈન શેડીયાઓને જોખણું છું. તમે પોતે પણ (જે શેડીયા દરો તો) મને જોગખતા જ હોવા જોઇએ. મારા પરકૂમથી મેં ધણીને કુચીન શરૂકુળ જેટલી) પાપ-રોપર (હાસેલીને) માડાવી દીધા છે. અને કાંઈ પણ એરજીયાઓ આત્મચાલા મિત્રા

જ નહિ. One thing more abnd I-am done. (એકજ વાત કહેવાની છે અને પછી માફ આવી જન્યું.) અને તમારું સરનામું જણાવો એટલે હું તમોને મળું. માત્ર એક જ મુલાકાતથી તમને સીધા દોર કરી દઈશ. (will set you right).

કેમ થાક્યા કે હજી સંભળાવું! તમારામાં આદર્શ પુરૂષની ખોટ નથી પણ ખોળી કાઢનારની ખોટ છે. ૨ ખોટ છે. મળે નહિ શું વળી ?

કૉન્ફરન્સ મિશન.

૧ શ્રી સુકૃત મંદાર ફંડ.

(તા. ૭-૯-૧૭ થી તા. ૨૪-૧૧-૧૭, સંવત ૧૯૭૩ ના પ્રથમ બાદરવા વદ ૬ થી આસો વ. ૩૦ સુધી.) વસૂલ આવ્યા રૂ. ૩૫૦-૪-૦.

ગયા માસ આખરની બાકી રૂ. ૨૪૧૯-૧૨-૬

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ—ઉત્તર ગુજરાત.

સમી ૩૦, વડુસમા ૨૧, ચરાડા ૩, બીલોદરા ૫, કાલવડા ૧૪૧, વીહાર ૪, ગેરીતા ૫, ઉબખલ ૬, પામોલ ૧૩, ગવાડા ૨૪.

કુલ રૂ. ૧૦૬-૧૨-૦.

(૨) ઉપદેશક મી. પુંજલાલ એમચંદ—કાઠિયાવાડ (ગોહિલવાડ).

સમીડીઆ ૨૧, ખેચડવા ૦૧૧, સમીડીઆળા ૨૧, રોજપીપળા ૩૧, રંધોળા-૧૨૧,

ગાંગાવાડા ૧૧, ભુતીઆ ૩૧, ગદુલા ૧૧, નાનીવાવડી ૧૧૧, સણોસરા ૬,

જરીઆ ૧૧૧, સરવેડી ૨, પાટાપાણી ૧૧, સમીડીઆળા (નોંધણુવદર) ૪૧,

નોંધણુવદર ૧૫, હણોલ ૬૧, વાળુકડ ૩૧, આકોલાળી ૧૧, કુભણ ૬૧૧,

ખાખરીઆ ૧, સેજળીઆ ૧; સરોડ ૧૧, જસપરા (કુભણ) ૦૧૧.

લાસડા ૦૧, રતનપર (આકોલાળી) ૦૧, જમણુવાવ ૧૧૧,

રોજયળી મોટી ૧, બડેલી ૧૧૧, પાલીતાણા ૭૨, મોખાડા ૨૧, રડોળા ૪૧,

મદડા ૯, ભુદણા ૩૧, હુદસર ૨, વરલ ૫૧૧, ટાણા ૧૪૧, અગીઆળી ૪૧,

દેવગાણા ૬૧, નવાગામ (સીહોર) ૧૧

કુલ રૂ. ૨૧૫-૪-૦

(૩) ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ—ગુજરાત.

વાસદ ૬૧.

કુલ રૂ. ૯-૪-૦

(૪) આગેવાનોએ પોતાની મેળે મોકલાવ્યા:—

સાંગલીના શેઠ સુનીલાલ હગનલાલ માર્ફત ૧૫૧૧.

કુલ રૂ. ૧૫-૧૨-૦

શેઠ પારાધીર મુળજી લોડાયા—મુળમવાળાના રૂ. ૫૧) આ રૂંડ

ખાતે અનામત છે તેના સં. ૧૯૭૩ ની સાલના વ્યાજની રૂ. ૩—૪—૦

કુલ રૂ. ૩—૪—૦

એકંદર કુલ રૂ. ૨૭૭૦—૦—૬

— ૭—૦—૦

૨૭૬૩—૦—૬

ઉપર મુજબ રૂ. ૨૫૦૦—૦—૬ માંથી દાખરમના રૂ. ૭) જમા થયેલ છે પણ વસુલ આવેલ ન દેવાથી કમી કરવામાં આવ્યા.

૨. અવદેશક પ્રવાસ.

(દરેક ગામના કામગીરી દુકસાર માળખ કરવામાં આવે છે.)

મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ—ઉત્તર મુજબત.

ગવાડા—ગામની તમામ કોમને એકઠી કરી જાહેર રીતે ધાર્મિક જાળતો ઉપર આવેલો આવતાં ઘણા ખાજુઓએ જૂદી જૂદી બાધાઓ લીધી. જૈનોમાં પણ સારી અસર થઈ છે.

ખીસવાઈ—આ ગામમાં ગગશીઆની વિશેષ વરતી હોવાને લીધે ધાર્મિક વિષય સાથે જીવદયાના બાપજીથી લોકો ઉપર સારી અસર થતાં જીવદિ'સા ન કરવા, ગાંસ'બદાજી ન કરવું તેવી ૧૫ ગગશીઆઓએ બાધા લીધી. જૈનોનાં નામ અહીંના મહાજનના ચોપડામાં નોંધી લેવામાં આવ્યાં છે.

ઝોરાણા—તાલુકદારના દીકરા અનવરઅલીના પ્રમુખપણા નીચે ચાર વખત ગામની તમામ કોમને એકઠી કરી જૂદા જૂદા વિષયો ઉપર બાપજો આવ્યાં. જૈનોએ પ્રતિજ્ઞાઓ લગ્ન મંબુધીની કેટલીક કરી. ઠાકોર રામાજી વીરાજીએ જીવદિ'સા ન કરવા તેમ ગાંસબદાજી ન કરવા પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. રા. અનવરઅલીએ પોતાના તાબાના ગામોમાં પાપ ન કરવા બહોજસ્ત કરાવ્યો છે. માહ્યાં ન મારવાને અગાઉ ૭ વર્ષ પહેલાં કરેલો કરાવ દંજી આ ગામે પાળવામાં આવે છે. તેમના મામા બચુભાઈ પણ જીવદયા તરફ સારો પ્રેમ બતાવે છે.

તાજપુર—પાટીદાર લોકોએ બાપજીની અસરથી તમાકુ ન વાપરવા, આચારવિચારમાં શુદ્ધતા વાપરવા વગેરે કેટલીક છૂટી બાધાઓ થઈ હતી.

લાંકરોઠા—ગગશીઆ લોકોએ જીવદયાના બાપજીની અસરથી જીવિત પર્વત જીવદિ'સા ન કરવા પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી જૈનોનાં નામ પણ કામગીરી જાહેર કરેલાં છે.

વરસોઠા—જીવદયાના અસરકારક બાપજીથી ઠાકોરસાહેબે રૂ. ૨૦) ટીપ કરાવી આપ્યા. ઘણા જૈનોએ પણ ખીડી ન ખીનાની પ્રતિજ્ઞાઓ કરી. (ઠાકોરસાહેબે સર્ટીફિકેટ આપ્યાની નકલ અહીં છે).

પુધરા--બાપજીની અસરથી ગામ લોકોએ હોળીપૂજન ન કરવા, દોરને ન મારવા, ખેતરમાં કાંટા ન સળગાવવા વગેરે કેટલીક બાજતો પાળવાં કલુલ કર્યું.

સામેત્રા--બાપજીની અસરથી જૈનોમાં કેટલીક બાધાઓ થઈ હતી.

પાચિઠ--ઉપાધ્યયના ઝોટલા ઉપર જાહેર બાપજી આવ્યાં. અન્યધર્મીઓએ પણ ભાગ લીધો હતો. એકજણે બ્રહ્મચર્યની અને કેટલાકોએ ખીજી પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી હતી. ગામલોકોને પણ સારી અસર થઈ.

૩ ધાર્મિક હિસાબ તપાસણી સ્વાર્તું.

(તપાસનાર શેઠ સુતીલાલ નહાનચંદ, ઓ. ઓડીટર શ્રી જૈન શ્રે. કોન્ફરન્સ.)

૧ પાલજીપુર ઈલાકાના (દહાર દેશના) સનીયાણા - ગામ મધ્યે શ્રી પાર્શ્વનાથજી મહારાજના દેરાસરના વહીવટને લખેલો રિપોર્ટ:--

મદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટ કર્તા શા. ડોહટુ ડુંગરના હસ્તકનો સં. ૧૯૭૧ ના અશાઠ સુદ ૧ થી સં. ૧૯૭૩ ના આસો વદ ૮ સુધીનો હિસાબ અમોઝે તપાસ્યો તે જોતા નામું રીતમર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવ્યો છે.

૨. પાલણપુર ઇલાકાના (હંદાર દેશના) ગામ ચીત્રોડા મધ્યે શ્રી મુનિ સુમત સ્વામી મહારાજના દેરાસરના વહીવટને લગતો રિપોર્ટ:--

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટ કર્તા વાણુ તલચંદ નાનચંદ તથા વાણુ ખખા સુગચંદ તથા વાણુ કેસુ દોલા તથા શા. નાનચંદ ડુંગર તથા વાણુ અમુખખ ઉગરચંદ હસ્તકનો સં. ૧૮૮૯ ના માહા સુદ ૧ થી સં. ૧૯૭૩ ના અશાઠ વદ ૧ સુધીનો વહીવટ અમોઝે તપાસ્યો તે જોતા વહીવટ રીતસર ચલાવવામાં આવ્યો નથી.

મદરહુ સંસ્થાના ચોપડા તપાસતાં દેરાસર તથા મહાજનનો વહીવટ જોજસેજ કરી નાંખી સદંતર મોટાળા પડતો ચલાવી નામું જીવું તો મોટાળા પડતું લખવામાં આવ્યું કે તેમાંથી દેરાસરની ઉપજ તથા મીલકત રુ છે તે જોઈ શકાતી નથી તેમજ કોઈ આસામી પાસે દેરાસરનું લઈએ હોય તે પણ જોઈ શકતું નથી. સ. ૧૯૦૧ થી સ. ૧૯૩૮ ની સાથ સુધીના ચોપડા તપાસતા ઉપર જણાવ્યા મુજબ મોટાળા પડતું નામું માંડવામાં આવ્યું છે અને સંવત ૧૯૩૯ ની સાલથી જોકે નામું તો મોટાળા પડતું જ માંડવામાં આવ્યું છે. દેરાસરની મીલીક જૂદી રાખવામાં આવી છે તે સીલીક ખરાબર છે કે નહીં તેની સંવત ૧૯૩૯ ની સાલથી આજ સુધીની સીલીક કોઈ રીતે ચોપડા તપાસતાં મેળવી શકાતી નથી. અમોઝે જે ઉપજ ખર્ચનું મરવૈયું મેળવ્યું છે તે અદર અદરથી મેળવ્યું છે. હવેથી જરૂરના ચોપડા સદંતર ખંધ કમળી રીતસર નામું લખવાનું જોઈથી આપી તે પ્રમાણે વહીવટ ચલાવવાનું શરૂ કરાવ્યું છે.

મદરહુ મોટા ભાગના જૈનો સરવ હોવા છતાં અંતરાતતાને લીધે દેવ દ્રવ્યના લેપમાં ફરે છે. જે આ તરફ સાધુ મુનિગજેનું આવાગમન વધારે યાચ તો તે લોકે જૈન શૈલીના અનુભવી યથ દેવ દ્રવ્યના લેપમાં પડે નહીં.

સદરહુ ગામ મધ્યેના જૈનો દેરાસરનાં નાણાં મહાજનને તેમજ જૈનોને અંગ ઉધાર ધીરે છે તે જૈન શૈલીથી ઉલટું છે. એટલું જ નહીં પણ વખતના વહેવા સાથે હેલુદારોની સ્થિતિ નમળી યથ જાય છે ત્યારે હેલુદારો મંધર્માં લાગવગવાળા હોવાથી સુધવાળાને ઉધુ ચતું સમજતી તેમજ પોતાના લાગતા વળગતાને પોતાના પક્ષમાં લઈ સંધર્માં અનેક પ્રકારની તકરારો ઉભી કરી નાણાં વચન આપતા નથી અને પોતાની એમ ઉધાડી પડી જવાના બચને લીધે આ મંદિરાના માણુમોને હિસાબ દેખાડવાતા પણ અચકાય છે માટે તે જલ્દ સંધવાળાને સમજાવતી આપી નાનાં ધીરવાનું ખંધ કરાવ્યું છે.

મદરહુ ગામ મધ્યેના જૈનો સાધારણ સ્થિતિના હોવા છતાં પૂજનને લગતો દરેક ખર્ચ પોતાની ગીરીથી કરે છે તે એટલે સુધી કે જોમીના પગારે, તથા દીવાનું વીનું ખર્ચ પણ પોતાની ગીરીથી આપે છે તે માટે તેઓને ધન્યવાદ થયે છે.

અનુક્રમણિકા સને ૧૯૧૭.

(મી. જૈ. સ્વે. કો. હેરલ્ડ-પુસ્તક ૧૩)

ઐતિહાસિક વિષય—

ધરત્ય પરિપાટી-પ્રાચીનકાવ્ય (તંત્રી)	૬૫
વાયડા ચાતિનો પ્રાચીન જ્ઞાન-ત (રા. રામ લાલ સુનીલાવ મોદી)...	૧૦૭
શ્રીમાત્ર માનવગાયાર્થ (મુનિગિતવિજય)	૧૩૭
ચોદાશ રાજની વંશાવલી...(તંત્રી)...	૨૨૩
શ્રી મુનિચંદ્રસુરિ (પં. બેચરદાસ છવરાજ)	૩૨૪
શ્રી મુનિચંદ્ર સુર સ્તુતિ („ „)	૩૩૧
મંત્રીશ્વર મુંજલ (રા. પોપટલાલ કેવ. ગયંદ સાહે) ...	૩૭૫
એક ઐતિહાસિક પત્ર (મુનિગિતવિજય)	૪૬૩
પત્યાસ પદ (મુનિ ગિતવિજય)	૪૬૬
સ્તંભ સુરિ (તંત્રી) ...	૪૬૭
એક પ્રાચીન પત્ર (દિલી અતે ચિતો. ડના રાજની વંશાવલિ) ...	૪૮૯
Historical Authorities as to Jagatsheth's House. ...	૧૩૩
The Story of Hemchandra (Lecture by Dr. Poterson.)	૨૨૩
કાવ્ય	
નવિન વપતું નિવેદન (તંત્રી) ...	૧
સ્નેહીના સંભારણા (તંત્રી) ...	૩૫
મર્મ કમને ચામકા (સ્વ. સાક્ષર ડોલા. બાઇ ધોળસાહ) ...	૧૭
પ્રેમ પત્રિકા („ „)	૬૮
પ્રભુ સ્તુતિ (રા. પ્રાણજીવન મોરારજી સાહે)	૯૯
સાસન વીરો કેપા છે ? (રા અમુન. લાન માનજી) ...	૧૦૬
પ્રભુને આદવાન (તંત્રી)...	૧૩૧
સાત નવનો રામ (પ્રાચીન કવિ મલ. વીળગજી) ...	૧૫૧
ધાન પ્રતિષ્ઠાત (રા. દિરામો) ...	૨૨૫

ધર્મસીદ્ધિ) ...	૧૭
વ્યર્થ પ્રયત્ન (મુનિ-પથક) ...	૧૯
શ્રી આચારાગ સુત્રની ગહુલી (રા. સુ. હ. શ્રોદ) ...	૧૮
Who is my neighbour ? ...	૨૧૪
રંગ સાગર નેમિ દાગ (સોમ મુદર-સુરિ) ...	૨૧૦, ૨૩૭
બાળકોને નહિ મારવા વિશે (સો. વ. પે.)	૨૨૦
વીર સમયનો એક સંધ-એક સ્મૃતિ (રા. શુક) ...	૨૨૯
ક્ષમા કરોશ (તંત્રી) ...	૨૫૧
ગ્રનહિતના ન્યાયકાર્ય (રા. લલિત) ...	૩૧૦
જન્મ દિવસે એક મિત્રને (રા. પિયૂષ)	૩૨૩
કૈશ્યર્પની એક ચેતના (રા. લલિત)	૩૯૧
સ્મરણ (રા. પિયૂષ) ...	૪૦૩
મંથન („ „) ...	૪૧૩
બાળ મનને શિષ્યામણ (નિર્મલા પ્લેન)	૪૬૧
પ્રાર્થના-હિંદો કાઠ્ય (રા. પ્રમો) ...	૪૮૫
કેળવણી-શિક્ષણ.	
એન્જલિકેશન બોર્ડની મીટિંગનું કામકોજ, ૮૮, ૧૬૨, ૨૨૭, ૪૮૦:	
ધાર્મિક શિક્ષણનો ક્રમ (સ્વ. ગોતીંદજી સુવજ મહેપાણી B.A. LL.B.)	૧૪૭
પ્રકરણ અથો માટે લેખકોને ધનામો...	૧૬૯
એન્જલિકેશન બોર્ડ-ધનામી મેળાવડો, પ્રાસ-ગીક ભાષણો...	૨૨૩
કોન્ફરન્સ મિશન.	
મી સુકુન બંદાર કંટ. ૧૬, ૬૬, ૯૩, ૧૨૯, ૧૬૪, ૧૯૫, ૨૨૭, ૨૫૮, ૪૭૯. ૫૧૧.	
શ્રી લૈન સ્વેતાગ્રાર કોન્ફરન્સ ધાર્મિક હરીફાની પરીક્ષાના અવાજો.	૧૭
અપેરડોનો પ્રવાસ ૧૬, ૨૫૮, ૪૭૯, ૫૧૫	

સૂચન (તંત્રી)	૬૯, ૧૦૦
ધાર્મિક હરિશ્ચંદ્રના બંને પરિક્ષાના પરિણામ	૬૦
ધાર્મિક હરિશ્ચંદ્રની બંને પરીક્ષા-તેના નિયમો અને અભ્યાસક્રમ.	૬૩
ફેર-ડોંગ કમીટીની મળેલી મીટીંગ	૧૨૯,
	૧૬૫, ૨૫૯
સંકૃત ભંડાર દ્વારા કમિટીની મીટીંગનું કામકાજ	૧૩૦
કોન્ફરન્સ મિશન (આલુ થી ધાર્મિક હિસામ તપાસણી ખાતુ.	૪૮૩, ૫૧૫
અવધેયા.	૪૮૮
અથવા પત્રો.	
' વાયસ રાલિને ' ઇતિહાસ ' એ લેખ સંબંધિ. (રા. રામલાલ મોદી)	૧૮૭
જૈનતત્ત્વ સંબંધિ પ્રશ્નો (રા. ગુણભયંદ સોભાગચંદ)	૧૮૯
સાધુશાળાનું બંધારણ (મુનિશ્રી કપુરવિ. નયચ)	૨૨૨
સંયુક્ત જૈનવિદ્યાર્થી મુદને સહાયનું ચલાના રસ્તા.	૨૯૨
તંત્રીની નોંધ.	
બદ ખાદુ સંહિતા...	૧
શું સ્વીકૃત સંગમવાદ છે ?	૨
પ્રાચીન જૈન મહારાજન ખારવેલ	૩
સાધુઓ માટે શાળાઓ	૩૭
આગમોનું અધ્યયન કેવી રીતે થવું જોઈએ	૩૮
ગુર્જર પ્રાચીન કાવ્ય સંગ્રહ બા. ૧,	૩૯
જૈન કવિનામાવલી	૩૯
પ્રાચીન બાળાનો ઉદાર.	૭૧
અમૃત બાપામાં જૈન ધર્મ	૭૩
ઈ. સ. પૂર્વે સોળા ગદ્યામાં મતિપૂર્ણ...	૭૬
અમુરેદિત આપવાલય	૭૫
માર્યા કેપ	૧૦૩
ક્યાં પુસ્તકો નવી કથામાં લખાયા એ અંગ્રેજી	૧૦૮
ધાર્મિક પત્રો	૧૦૫

આપણો કેટલીક સંસ્થાઓ...	૧૩૯
જતિઓનો ઇતિહાસ.	૧૪૧
જૈનપ્રતિમા લેખ સંગ્રહ	૧૪૩
ઐતિહાસિક અન્યો અને સાધનો પ્રસિદ્ધ કરવાની વેર.	૧૪૩
જૈન કેળવણી દરમિયાન કાલમ.	૧૪૯
લગનાદિ પ્રસંગોએ કેલવણી તથા ખીન	૧૪૯
ખાતાને મદદ	૧૪૯
સાધુ શાળા માટે થતો પ્રયાસ	૧૫૧
એક શોકગ્રસ્ત મૃત્યુ	૧૫૧
શ્રી મહાવીર વિદ્યાલય	૧૫૭
સંયુક્ત જૈન વિદ્યાર્થી મુદ...	૧૫૮
સરતા બાડાની આલીઓ	૧૫૯
જૈન સંસ્થામાં જૈનતર અન્યોનાં નામોના ઉલ્લેખ	૧૫૭
પત્રકારની ફરજો	૧૫૮
જૈન ધર્મપર આવેલા આક્ષેપો	૧૫૯
આપણી ધાર્મિક સંસ્થાઓ...	૧૫૯
સિદ્ધસેન ખાલાશ્રમ	૧૬૦
રાજગૃહ સંબંધી જૈનપ્રતિમાથી હકીકત	૨૩૦
એક ખુલાસો	૨૩૨
ગતિનું નિવેદન (ખાસ અંક)	૨૬૨
પ્રાકૃત બાપાની ઉપયોગીતા અને તેને ગુનિવસતિમાં રચાન	૨૭૧
પર્યાપ્ત પર્વ નિર્ણય.	૨૭૫
એક વિદ્વાન મહારાજનને જૈનસમાજને આપેલી કિમતી સલાહ	૨૭૬
સંયુક્ત જૈન વિદ્યાર્થીમુદ	૨૭૭
રામચંદ સરિ-જૈન નાટકકાર	૪૮૬
જૈનોનું સાહિત્ય	૪૮૭
મુર્તિ મુદ્રાઓ માં જૈન પુસ્તકો	૪૮૮
ધમણ વર્ગને વિરુદ્ધિ	૪૮૯
ધર્મ	
પ્રતિકંબુ સંબંધી પ્ર નોન-કલાર (રા. ગુણંદ પદગોળન બદામી)	૧૨
આવશ્યક-એક પુસ્તક પુરો પાત્ર (નં. ૧)	૧૬

મંત્રુ તત્વ (તંત્રી)	
૧. ધર્મરૂ તત્વ-સદ્દેવતત્વ	૪૮
૨. સદ્ગુરુ તત્વ	૫૮
૩. સદ્બ્રમ્હ તત્વ	૫૭
સમ્યક્ દર્શન (તંત્રી)	૮૨
અભેદ માર્ગમા પ્રયાણ (રા. ગોકુળદાસ નાનજીભાઈ ગાધી)	૧૭૯, ૨૧૩
જો મહાવીર પ્રભુ પધારે તો ? (રા. વસંત-તંત્રી)	૩૯૨
આત્મવચના (રા. હર નારાયણ વિસનજી)	૩૯૩
બોગોપબોગ સ્મરણ (રા. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ)	૪૧૪
નીતિ.	
આન્તરં છવન અને બાહ્ય છવન (સુનિશી વક્તા ચારિત્રવિજયજી)	૪૬૪
આવા સત્યરૂપોનો મેળાપ તે એક દિશાસો છે (કાપડીઆ નેમચંદ ગીરધરલાલ)	૩૪૩
રામચંદ્રના ચરિત્રનું કિચિત્ત નિર્દર્શન (શેઠ કુંવરજી આણંદજી)	૩૮૩
છવનમા આનંદને પરમાનંદ કયા છે ? (રા. લાલન)	૫૦૮
એક લોક સૂત્ર અને તે સંબંધી ચર્ચા: સમર્થન [રા. મો. ગિ. કાપડીઆ]	૪૧૭
નિર્બંધ [રા. પરમાણંદ કુંવરજી કાપડીઆ]	૪૨૫
અતિમ ઉત્તર [રા. મો. ગિ. કાપડીઆ]	૪૩૪
A few points of criticism in connection with the doctrine.	૪૩૦
યદયપિ શુદ્ધં લોકવિદ્યુદ્ધં નાકરણીયં નાચરણીયં સ્તિત્વામી આનંદાનંદો	૪૪૭
પ્રકિર્ણ.	
જન સેવા અને જૈનો (રા. પદમસી નથુ શાહ)	૫૭૦
શ્રી મુખ્ય માર્ગોના જૈન સમાજના રત્ન મહેન્દ્રવ પ્રસંગે ૨૫ વર્ષના કાર્ય પુ- ૧૧	

રણજીતરામ વાવાભાઈ B. A.)	૨૪૭
અભવ્ય કુલક વ્યાખ્યા. (સુનિ કપુરવિજયજી)	૨૫૨
જૈન મંદિરા અને તે ઉપર ઉપજતા વિચારો (આચાર્ય ગીરનારાંકર વલ્લભજી)	૩૩૭
વાર્તા.	
વિશ્વદ્વાની વિશ્વ મેવા (રા. કેવડય)	૨૦૫, ૪૬૪
વિનોદ.	
વિનોદ વિલાસ (મોસ્થેસ ' રણજી ')	૨૦૧, ૨૩૩, ૫૩૯
વીક્તમી સદાનો જૈન (આવીયા-જેશી)	૩૫૦
સમાજ.	
તીર્થ યુદ્ધ પ્રકરણ (રા. વાડીલાલ મોતીલાલ શાહ)	
૧. સુકદમ્ભેમ જીત કીસકી હુર ?	૧૭
૨. હવે શું કરવું ?	૬
ગોઠ વનક મૃત્યુ નેધ (તંત્રી)	૧૬
જૈનોમાં નાચકી પ્રથા (સંપાદક-હિન્દી સમાચાર)	૫૮
સમય સુદૃષ્ટી (તંત્રી)	૬૧, ૧૨૫, ૧૪૫
વિવિધ માન (તંત્રી)	૧૨૩
ઉપદેશના ગુણો (એક સુનિ)	૧૬૦
અનાથ આશ્રમ વિષે બે બેાપ (મહા-ત્મા મોહનલાલ દરમચંદ ગાધી)	૨૪૫
જૈન પ્રજનો શત્રુ ધંદ-એ અવાગના મળી તપામ (રા. વાડીલાલ મોતીલાલ શાહ)	૨૮૨
જૈન સમાજ અને સમ્યાએ-તેના અં-બુદ્ધ માટે, આહી ગહેલો રતાક્ષી બ-રેલો પ્રવાસ (બાણુ છવલુલાલ પનાલાલ)	૩૬૦
જૈન સમાજનું ગુજરાતમા મ્યાન (રા. દરનાલુરાય નયુભાઈ જેશી)	૩૮૫
માંડ લામપન (રા. મનમુખયાવ રાજ. બાઈ મહેતા)	૩૮૮
વડેમાતરમ (રા. મણીસંકર રતનજી ભટ્ટ)	૩૭૩
સંપ્રદાયિક અભિમાન સુંદેશની એકતાને અદર બાધામગ્ક છે ? (રા. મોતીલાલ વિશ્વોત્તમ કયાવ)	૩૭૫

વણિદાની સાગ્રત સ્થિતિ (ગ. જ. હર- ગોવિન્દદાસ દારદાદાસ કાટાવાળા) ...	૫૦૧
છાકરાઓ માટે વધારે પૈસા રાખી જ- વાથી થતી ખરાબી (વૈદ્ય અમૃતલાલ સુન્દરજી પ્રદીપ્તાર) ...	૫૦૫
સમાલોચના.	
માસિક-મુનિ. ...	૫
„ અંબળી. ...	૬
„ જ્ઞાપીમાળી હિતેન્દ્ર ...	૬
„ લેન ધર્મ પ્રકાશ. ...	૬
અર્થ પ્રકાશિકા. ...	૪૧
પાદ્મલક્ષ્મી નામ માલા ...	૪૨
The Gajwad's Oriental series. ૪૩	
માસિક-લેન ધર્મ પ્રકાશ ...	૫૯
„ વાર્તાવારીધી ..	૬૧
„ આત્માનંદ પ્રકાશ ...	૭૬
„ બુદ્ધિપ્રભા. ...	૭૭
„ લેન રિવ્યુ... ..	૭૮
Jainism. ...	૮૦
વિકાસિ ત્રિવેણી ...	૧૧૫
નીતિમય જ્ઞાન અને શુદ્ધ ધર્મ ...	૧૨૦
મધ્યજર્જન ...	૧૨૧
ધ્યાન દીપિકા. ..	૧૨૧
નીતિ-આમૃત ...	૧૨૧
નવજીવન... ..	૧૨૧
પાટા બાધવા વિષેના મુળતત્ત્વો તથા જામખની સારવાર. ...	૧૨૨
સાનરમતિ-શુભ શિક્ષણ કાવ્ય ...	૧૨૩
કૃત્ય ચરિત્ર. ...	૩૫૭
સાચું સ્વપ્ન. ...	૨૫૮
ગુજરાતની ગર્જના અથવા દેખાવાર્થક જ્ઞાન મન ...	૨૬૦
લેન સાહિત્ય સમેલન કાર્ય નિવરણ. ૩૬૧	
સત્ત સંધાન મહા કાર્ય. ...	૩૬૨
રહેલી જગત કેળવણી પરીપત્રો અહેવાલ ...	૩૬૩

હૃદય પ્રદિપ પદ્મ ત્રિશીકા ...	૩૬૫
સંસ્કૃત પ્રવેશીની-દ્વિતીય ભાગ ...	૩૬૬
આચારના સાર-સતીક ...	૩૬૬
જીનવત્ત ચરિત્રમ્ ...	૩૬૭
પ્રેમ-પુષ્પાંજલી ...	૩૬૭
જ્ઞાતિ ધર્મ ...	૩૬૭
પ્રિય કર ચરિત્ર... ..	૩૬૮
ચૈત્યવદન સ્તુતિ સ્તવનાદિ સંગ્રહ ...	૩૬૮
શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મની સેવા-ઉપાસનાવિધિ ૩૬૯	
દશકાદિક (૪૧) દાર ...	૩૭૦
સદ્બોધ સંગ્રહ ...	૩૭૦
મોહનલાલજી લેન પાઠશાળા તથા લાયબ્રેરી- અમદાવાદ રિપોર્ટ ...	૩૭૫
મેવાડ પતન ...	૩૭૫
શરીર અને શુદ્ધગાર ...	૩૭૭
જીવદયા જ્ઞાન પ્રસારક દેડેનો જીવો વાર્ષિક ... રિપોર્ટ ૩૭૧	
આત્મ બોધ ...	૩૭૨
ધનપાત્ર પચાશિકા ...	૩૭૨
કુવચય માળા ...	૩૭૨
સાહિત્ય.	
સ્વ. રણજીતરામના પત્રો ...	૩૭૧
લેન સાહિત્ય-સમેલન કાર્ય વિવરણ (૨. રામલાલ સુનીયાવ મોદી) ...	૪૦૪
Jain Psychology J. L. Jain) ૩૭૧	
શુદ્ધન ચિતાર. ...	૪૮૩
શ્રી વાંચન.	
આપણી સ્ત્રીઓની આધુનિક સ્થિતિ જ્ઞેન ગજ દોલતરામ વકીલ B. L.) ૪૦૭	
સ્ત્રીઓ કેળવણી તોળ સંધ આનાદી પોનમે (જ્ઞેન મગવા મોતીયાવ) ...	૪૦૭
સંવાદ.	
મોટા પુત્રો તે કોણ ? (ગ. ગોવીંદજી મળજી મહેપાણી)	
BALL B. ...	૪૧૫

જૈન પોલીટીકલ કૉન્ફરન્સ.

વર્ધામાં વ્હેની સ્વાસ વેઠકં.

સમાપતિ મી. વાઢીલાલ મોતીલાલ શાહનું તત્ત્વજ્ઞાનમય વ્યાખ્યાન.

નેશનલ કૉન્ગ્રેસના છઠ્ઠા ઠરાવને અનુમોદન.

કોમી પ્રતિનિધિત્વનો નિષેધ.

ડનકમ ટૅક્સનાં નવાં ફોર્મ તથા રૉલેટ કમ્પીટીની બલામણો તરફ સસ્ત નાપસંદગી.

મોરૅટગુ-ચેમ્સફર્ડની હિંદી મુધારાની યોજના મળવામાં હિંદી જૂડી જૂડી સમાજો, ઍમૅસીએશનો વગેરેનો અભિપ્રાય માનવામાં આવેતો હોવાથી સમસ્ત હિંદનો સમુક્ત અવાજ રજુ કરવા માટે ઈંગ્લિયન નેશનલ કૉન્ગ્રેસની એક ખાસ બેઠક મુંબઇ ખાતે મળી હતી અને મુધારા સંબંધી રૂપરેખા નક્કી કરી હતી. કૉન્ગ્રેસના નિયુક્તિને મોસ્તેમ હાજીની ખાસ બેઠકે પણ ટેકો આપ્યો હતો. જૈન પોલીટીકલ કૉન્ફરન્સની પણ એક ખાસ બેઠક, એટલા જ ભારે, ભરતી જરૂરની નજીકના વર્ધા (મધ્ય પ્રાંત)ના દિગમ્બર, ચૈતામ્બર મૂર્તિપૂજક તેમજ સ્થાનકવાસી જૈન બ્રાહ્મણોએ એ બીડું ઝડપ્યું અને તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બરે ઍલેન ઇન્ડિયા જૈન પોલીટીકલ કૉન્ફરન્સની ખાસ બેઠક બગ્યાનું આમંત્રણ જાહેર કર્યું. રિસેપ્શન કમિટિના ચેરમેન તરીકે મી. હુલે વડીલાને તથા મંત્રીઓ તરીકે મી. રાગાસાવ બકારામ રોડે (દિગમ્બર), મી. હીરાબાવજી કેતકપુરિયા ઍસવાય (ચૈતામ્બર મૂર્તિપૂજક) અને મી. કુલચંદ્રજી ઍમવાય (સ્થાનકવાસી)ને સુકર કરવામાં આવ્યા. કૉન્ફરન્સનું પ્રમુખ પદ લેવા મી. વાઢીલાલ મોતીલાલ શાહને મુંબઈ સખવામાં આવ્યું હતું, અને તેમણે તે બેખમદારી કેટલાક પત્રવ્યવહાર માદ સીકારી હતી તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બરે મી. વાઢીલાલ વર્ધા રેશને આવી પહોંચતા ત્રણે શીરકાના જૈન બંધુઓ, વેલંડીઆરો, દેટલાક હોમ-રૂવરો તથા સખનોવાના શ્રીયુત બાપુ અજયપ્રસાદજી જૈન M. A. LL. B. એઓએ તેમનો ઉચિત સત્કાર કર્યો હતો.

રાત્રે ૨૮. ૪. ૮ વાગે ખરે થિએટરમાં કૉન્ફરન્સનું કામ શ્રીયુત બાપુ અજયપ્રસાદજીએ મુન્દર મંગલચરણથી શરૂ કર્યું હતું. રિસેપ્શન કમિટિના ચેરમેન મી. હુલેએ ત્યાર બાદ સ્વાગતનું બાપુજી વાચ્યું હતું. જેમાં જૈનોએ મુખ્યત્વે કૉન્ગ્રેસને અનુસરવું જોઈએ એવી સલાહ આપી હતી તે પિંડતાપુકા બાપુજી બાદ હિંદુના પ્રમથક શ્રીયુત બાપુ મુરજી મલ જૈને પ્રમુખપત્ની દરખાસ્ત રજુ કરત તથા 'જૈન સંસાર'ના સંપાદક શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ વર્મા વગેરે મદાદયોએ તેને અનુમોદન આપતાં મી. શાહની યોગ્યતા ઉપર

દૃષ્ટિએ પછી એ હક્કો લોકમાન્ય થઈ પડ્યા છે. વ્યવહારે માનેલા સઘળા હક્કોના મૂળમાં ‘સ્વાર્થ’ નું જ તત્ત્વ છે; હા, એટલું ખરું કે સ્વાર્થ સાધવાની રીતો જૂદી જૂદી હોય છે; ઉચ્ચાત્મા એક રીતે સ્વાર્થ સાધે, તુચ્છાત્મા બીજી રીતે. ઉચ્ચાત્મા ચીજની પ્રાપ્તિમાં નહિ પણ ક્રિયાની મહેત્તા (Magnanimity of action) માં ‘આનંદ’ માને અને એ ક્રિયાથી પોતાનું આત્મજળ વધે એને જ સ્વાર્થસાધના સ્તંભજે. સામાન્યજાણ ચીજની પ્રાપ્તિમાં જ સ્વાર્થ માને, મહત્તાકે આત્મજળનો ખ્યાવ લેતે અસર કરે નહિ.

હંજલ કે હિંદો ઉન્નત અને સ્વતંત્ર બનાવવાના વચનો ધનુષ્યે આપ્યા, પરંતુ એમ કરવાથી ‘ચીજની પ્રાપ્તિ’ માં ખવેલ આપવો હર લેતે વચન ઉપર આખાદ રહેવો કે તેમ નહતું. ‘તે પરાપહારી નથી’ એવો દોષ દેવો તત્ત્વજ્ઞાનને પાલવે નહિ, ‘પણ સ્વાર્થના ઉચ્ચતમ માર્ગનો શોખ લેની પ્રકૃતિમાં આમેજ થયો નથી એટલું જ તે ક્ષી-શકે. બીજા હાથ ઉપર, મહેરબાની માગવામાં રહેલી તુચ્છતા માટે હિંદને કપકો આપવો એ પણ ઉચિત નથી; કારણ કે હિંદી આત્માની આજની નિર્જનતાને એ સિવાય બીજો માર્ગ મૂકી શકે જ નહિ-પાલવી શકે પણ નહિ.

‘પરંતુ આર્થ’ તો એ છે કે, હમણુ હમણુ જહારે હિંદે ધ્રિટને લેને શિખવેલી ‘હક્ક’ ની ભાવનામાં જગૃત થવા માડ્યું અને સ્વરાજ્યના ‘હક્ક’ નો દાવો કરવા માડ્યો, તહારે તે જ શિક્ષણ આપનારા જે ધ્રિટનપુત્રો હિંદના પગારદાર રાજકર્તા બન્યા છે તેઓનું મ્હો અરધા લાગ્યું અને તેઓ ખુશી રીતે ના દહેવાની સ્થિતિમાં ન હોવાથી એક મોહક બંધનું રજુ કરવા લાગ્યા કે સ્વરાજ્યના હક્કની માગણી સમસ્ત હિંદી પ્રજા તરફથી થાય તો જ તે પ્રજા સ્વરાજ્યને લાયક બની છે એમ માની શકાય, અને તેઓ દુનિયાને એમ બતાવવા માગે છે કે હિંદ એક અવાજથી માગણી કરતું નથી. અમલદારશાહીને પ્રજા તે સુધીમર હિંદીઓની સહાયતા મળી છે કે જેઓ પોતાને ‘મોડરેટ’ અને પોતા સિવાયના સમસ્ત દેશના પ્રતિનિધિઓને ‘એક્સ્ટ્રીમીસ્ટ’ કહે છે અને મોડરેટ કહેવડાવામાં ‘માન’ તથા એક્સ્ટ્રીમીસ્ટ કહેવડાવામાં ‘અપરાધ’ માને છે ! મોડરેટો તથા અમલદારશાહીનું આ જોડાણ એ ગંદું પોલીટીક્સ છે. વચનપાલન તથા જોખમદારીનું જ્ઞાન તેઓમાં નથી. અમલદારશાહી ઘાતઃસ્મરણીય પ્રતાપી મુહારાણી પિટ્ટેરીઆના ૧૮૫૮ ના ઢંદેરાને તથા તે પછીના વચનોને બૂલી જાય છે, અને જે હિંદીઓ આજે ભારતીય મહાસભાથી અલગ થઈ પક્ષજમાવી બેઠા છે તેઓ, તે જ મહાસભામાં પોતાની શામેલીઅતથી કરેલી સ્વર્ગભવ વિષયક યોજનાને બૂલી તે નિશ્ચય ઉપર દંડ રહેવાની પોતાની પ્રતિજ્ઞા ઉપર પાણી ફેરવે છે. પ્રતિજ્ઞા પર કાયમ રહેવા-ઈચ્છનાર આખા દેશના પ્રતિનિધિઓને હંદી-એક્સ્ટ્રીમીસ્ટ-કૃત્ય દ્વારનાર આ મોડરેટ-જન, જર્મનીની મારક પ્રતિજ્ઞાના કામગના દેહડા કરી હવામાં ફેંકવા જેવા પોતાના વર્તનને ‘પ્રીમિ’ ફરવંચ બહાર પડ્યું છે. જર્મની પ્રતિજ્ઞાનો બંધ અવસ્થા કરે છે, પણ પોતાના હિંતને નુકસાન કરવા માટે તો નહિજ; પરંતુ ભારતીય મહાસભા અને ‘મોસ્લેમ લીગ’ની સ્વરાજ્યવિષયક યોજના પર દંડ રહેવાની પ્રતિજ્ઞાનો બંધ ફરનારા તો પોતાના જ સ્વાર્થનો શિકાર કરે છે, એટલું જ નહિ પણ તે માથે ધ્રિટ-નને પણ નુકસાન કરે છે. કાળુ કે અધિન પ્રજાનો દયાવશો અસતોષ અતે ગળજતી પ્રજાને એક યા બીજી રીતે પુણ્યા સિવાય રહી શકતો નથી. મોડરેટ અને એક્સ્ટ્રીમીસ્ટ

શબ્દ સામળીને મળે ખરેખર હસતુ આવે છે સમસ્ત દેશના પ્રતિનિધિઓની સાથે જેસીને વિચારની આપ-વે કરવાની વિનાશનો પણ અનીકાર કરનારા દુરાચરીઓ પોતાને 'મોડરેટ' કહે છે, અને સુદીનર મોડરેટોને પ્રસન્ન રાખી દેશનો સચુકત અનાજ ઉઠાવવાના શુભ હેતુથી પોતાના વિચારોનો પણ અશત ભોગ આપનારા પ્રતિનિધિગણને 'અંદ્રીમીસ્ટ' કહે છે, ખરૂં કહીએ તો કહેવાતા મોડરેટો જ અંદ્રીમીસ્ટ છે અને કહેવાતા અંદ્રીમીસ્ટો ખરા મોડરેટ છે પરન્તુ મોડરેટ-અંદ્રીમીસ્ટ એવા શબ્દોની જાળમાં ફસાઇને લક્ષ્યથી દૂર ભટકીશું તો, મળે લય છે કે, તર્કવાદ આપણો લક્ષ કરી જરો. તર્કની ખેતણીમાં મળે બહુ ઓછી શ્રદ્ધા છે પોલીટીક્સનો પણ હું પ્રેમી નથી, હું માત્ર સીધી સાદી સામાન્ય અર્થ (Common Sense) તથા અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો જ અનુયાયી છું મહારો નિર્ણય હું કદાપિ પોલીટીક્સનો સલાહ ઉપર અવલમિત રાખતો નથી, પરન્તુ જ્ઞાને કોઇ અધ્યાત્મપ્રિય મહાત્મા સયોગ્યસાત્ પોલીટીક્સ હોવા 'ખેલવા' તરફ ચાલે છે ત્હાને હું સુખચાલે છેની પાછળ પાછળ ચાલવા તૈયાર છું, કારણ કે એવા મહાત્માઓનો નિર્ણય કોઇ 'ભય' કે ટોષ 'ધન્ય' ઉપર આધાર રાખતો નથી સામાન્ય પ્રજાગણને હું એટલું જ કહું કે દેશનામકેના વિચારો અને રૂઝોના 'ન્યાયાધીશ' બનવાની લાલચથી દૂર રહેજો. તેમને માટે શ્રેષ્ઠ અને સરળ માર્ગ એ જ છે કે કોઇ આધ્યાત્મિક પોલીટીક્સના શ્રદ્ધાળુ શિષ્ય બની તેને જ અનુસરવું, કારણ કે તેનાથી હમેશા રાજ્ય-પ્રજા બનેતું હિત જ થાય છે, એવા રાજનીતિજ્ઞો રાજકર્ત્તા પ્રજાને શિખવે છે કે, જો શક્તિ નથી ત્હા બૂંધીતિ અવશ્ય છે, જો શક્તિ છે ત્હા શુભ કે પ્રગટ અશાન્તિ અવશ્ય છે, અને જો અશાન્તિ છે ત્હા રાજ્ય-પ્રજાબંધને દાનિ છે. તે એમ શિખવે છે કે, જેઓ ખરેખર શક્તિમાન હોય છે તેઓ આસપાસનાઓને પણ શક્તિશાલી બનાવનારા જ પોતાનું 'ગૌરવ' ('dignity') સ્થાપે છે. આજ સુધીમાં કોઈ ઇતિહાસમાં એવું જોવામાં નથી આવ્યું કે કોઇ પ્રજા હમેશાને માટે ખીજ અચુક પ્રજાના તત્ત્વમાં રહેના પાત્રી હોય કટલીક વખત એમ બને છે કે રાજકર્ત્તા પ્રજા પોતે ઉદાર દીવથી આધિન પ્રજાને સશક્ત બનાવી તેને પોતાની સદાની સખી બનાવી લે છે, કટલીક વખત આધીન પ્રજા શિર ઉઠાવેને સ્વયં સ્વતંત્ર બની જાય છે, અને કોઇ વખત એવા જ સર્વોચ્ચ ઉભા થાય છે કે જેથી અણુધારી રાજ્ય ક્રાન્તિ (revolution) ઉદ્ભવે છે અને પગધિન પ્રજા વગર પ્રયત્ને અને વગર સહાયે સ્વતંત્ર બનવા પામે છે. એક પ્રજા ખીજને સદાને માટે પોતાના અધિકારોમાં રાખી શકે એમ બનવું કુદરતના કૌતુંનથી પ્રતિભલ છે માટે આધિન પ્રજાને, 'પરોપકાર' ખાતર નહિ પણ ભુદિમતાપૂર્ણ 'સ્વાર્થ' ખાતર અને મહત્તાપૂર્ણ પોતાની 'ભાવના'ને અનુસરવા ખાતર, સશક્ત બનાવી તેનાની ગાઢ મૈત્રી સ્થાપી એ જ ઉચ્ચ પ્રકારની રાજનીતિ છે મહર્ષિ દાદાભાઈ નવરોજી, લોકમાન્ય ચોખ્ખા કૃષ્ણ ગોખલે એ જ વાત કહેતા હતા, દેવી બિસેન્ટ અને લોકમાન્ય તિલક મહોદય પણ એ જ સૂચ આપાવે છે, પરન્તુ અમલદારશાહીના આત્માની નિર્મળતા એ કદીન સત્ય (hard truth) ને પચાવી શકતી નથી ૩૩-૩૪ વર્ષો થયા આ પ્રકારની ઉદ્દેશ્યશૂન્ય થયા કરના છતાં તે-હિત સલાહના અવાજે નહિ પણ મુરોપના વચક શુદ્ધ જ અમલદારશાહીને કાષ્ટિક કોઈક ભૂમિ આપી. હિંદો હવે પૂછવામાં આવ્યું કે ત્હને જોઈએ શું? હિન્દી મધ્યલ અને

નાં વાંધાસરણે તૈયાર કરેલી સુધારાની યોજનામાં પણ સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો કે હિંદુ હવે જાગ્યું છે, તેની છાંછાઓ પૂર્ણ કરવી જ જોઈશે.’ પરંતુ કેરા શબ્દોથી કાંઈ ભૂખ મળતી નથી. દેવાની પાત આવે છે ત્યાં ભારતમાં ત્રી ખૂબથી પાઠ પગ કરે છે. ઝેસ-લીંગની યોજનાને તે નાપસંદ કરે છે અને જે કાંઈ આપવાનું રહે છે તે કાન નહિ પણ અપમાન જેવું છે. તેમની યોજનાથી સચિત થાય છે કે તેમને હજુ પણ હિંદી નજમમાં પુરતો વિશ્વાસ નથી, પરંતુ એ આંતરિક અવિશ્વાસ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં, પ્રકટ ન કરતાં એમણે એમ જાહેર કર્યું છે કે હિંદુ હજુ સ્વરાજ્યને યોગ્ય બન્યું નથી અને યોગ્યતા જલદી આવે એવું પણ એમને લાગતું નથી! ભારત પોતાની યોગ્યતા કેટલી છે—યોગ્યતા ગુણદોષ ક્યા તે છે—તે સારી રીતે જાણે છે. સ્વીકારે છે કે બીજી તમામ પ્રજાઓની માફક તેનામાં પણ કેટલીએક અપૂર્ણતાઓ અવશ્ય છે. પરંતુ એ અપૂર્ણતાઓ માટે પણ ભારત દોષિત નથી, અમલદારશાહી દોષિત છે. જે પ્રજાના હાથમાંથી, બ્યાપાર, સત્તા અને હથીઆર ત્રણે બીજે ચાલી જાય તે પ્રજાને ‘તું કેમ સમ્પૂર્ણ થાયતા પ્રાપ્ત કરતી નથી?’ એમ કહેવું તે ખરેખર તેની હાસી કરી દેવા બરાબર અગર કાંઈ ઉપર ડામ દેવ. સરખુ કામ છે. પોતાને દુનિયાની સર્વોત્તમ પ્રજા મનાવનારાઓ સંસારમાં સૌથી વધારે પ્રાચિન અને ઉચ્ચ સંસ્કારવાળા હિંદી પ્રજાને એક શતાબ્દમાં પણ જે સુધિશિન તથા ઉન્નત ન કરી શક્યા હોય તો એમાં ભારતનો નહિ પણ અમલદારશાહીનો જ દોષ કહેવાય. વારંવાર એમને કહેવામાં આવે છે કે હિંદુના દરવાજા સુધી ભય આવી પહેાંચે છે, પરંતુ તે છતાં પણ ભારતને સશક્ત બનાવવા તરફ ધ્યાન દેવાની છાંછા થતી નથી, એટલું જ નહિ પણ એવી મુશ્કેલી કોઈ કરે છે તો તે પણ અમલદારશાહીની આખુલા ખટકે છે. મોઢવારી અને દુષ્કાળને લીધે લૂટકાટ ચાલુ થવા છતાં એ ભય સહનું સ્વગ્ધણ કરવાને શહેરીઓ અને બાપરીઓને હથિઆર ગણવાની છૂટ હજુ અપાતી નથી. ઉર્મિંડ મુઠ્ઠામાં રોકાવાને લીધે બીજા દેશો અહીંને બજાર એક હાથ કરી ખેડા છે તથાપિ હજુ પારકા ખાણ તે કરતાં હિંદુ ખાણ એ અમલદારશાહીને રચતું નથી જેમની દૃષ્ટિ અઘાટલી બધી સંકુચિત છે તેમના હાથથી ભારતની ભવાઈની યોજના ચવાની આગા કેની રીતે રાખી શકાય? અને એટલા માટે તો ભારતના જીલ્લાઓ નેતાઓ મોંપડેખુ—ચંમ્મરડના સુધાગ-નો સમ્પૂર્ણ વિરોધ અને અસ્વીકાર કરવા માગતા હતા, પરંતુ તેમના ઉચ્ચાચ અને સ્વમ-જવા જેટલી શક્તિ બીજાઓમાં નહિ હોવાથી તથા મોટા ભાગને છોડીને જે અભિપ્રાય અપાય તે કાંઈ ‘પ્રજાકીય અભિપ્રાય’ કહી શકાય નહિ તે કાળજીથી તેઓએ દુનિયાના હથે પોતાના અભિપ્રાયમાં કાપકૂટ કરીને ઘણા જ મધ્યમસ-નો—કેહો કે મવાવ જેવો—અભિપ્રાય પ્રજાકીય અભિપ્રાય તરીકે જાહેર કર્યો. આખા હિંદુ તે અભિપ્રાયને મજબૂત તાપ્યો. મુઠ્ઠીનર મોંપડેખોનો મતભેદ હોય એવી કાંઈ હિંદુના અસાજની કમજોરી ગણાય નહિ એવો મતભેદ દુનિયાના ક્યા ભાગમાં નથી? જેઓ એમ કહેતા હોય કે સમ્પૂર્ણ એકમ આદિ તમામ યોગ્યતાઓ જે પ્રજામાં હોય તેને જ પોતાનું શાસન ચલાવવાનો દક્ષ હોઈ શકે, તેઓ અપ્ર-માણિક છે. એવું ધોરણ સ્વીકારવામાં આવે તો આજની કોઈ પ્રજા સ્વરાજ્ય ભોગવવાને લાયક ગણાય નહિ; કારણ કે સંપૂર્ણતા તો પ્રાચિન ગ્રિમ અને પ્રાચિન ભારતની સાથે મૂરી ગઈ હતી. તેને ‘પુનર્જન્મ’ આપવા માટે જ પ્રતિએ આ વિચારવાયક મુદ્દા ખુલ્લું રહ્યું.

છે. શું ઈંગ્લેન્ડ કે ફ્રાન્સ કે અમેરિકા કે જાપાનમાં સમ્પૂર્ણતા છે? શું ત્યાં યુદ્ધની મ'યમાં પણ પાડીઓની ખેંચતાણ, ઉપયોગી મામતોના નિર્ણયમાં પણ અયોગ્ય વિચાર, રાજદારી ભૂલો, હથપારના મોજશોખ અને હથપારનો ભૂખમરો આ સર્વ તરતો જોવામાં નથી આવતા? તેઓને તે છતાં પોતાનું શાસન ચલાવવાની જ નહિ પણ ખીજાઓ ઉપર અધિકાર, ભોગ્યવાનો ઈશ્વરદત્ત હક્ક મળેલો માનવામાં આવે અને ખીજાઓને હેમતા છત્ર નીચે રહીને પણ પોતાનું શાસન ચલાવવાનો હક્ક ઈ-છરા માટે મુર્ખ કે મુન્દેગાર કરાવવામાં આવે એ શું 'પ્રમાણિકતા' છે? અનેક પ્રકારની શાસનપ્રણાલિઓ પડી-એરી તો એક પણ પ્રણાલિકા નથી કે જે પ્રબળે સઘળી ભતતું સુખ અને 'નફ' સુખ જ આપવાનો દાવો કરી શકે. દુનિયાની આદિથી અત સુધી સુખ અને દુઃખ, ભય અને હર્ષ મોડકે જોડાયેલા છે, અને દુનિયાનો કોઈ પણ માણસ, કોઈ પણ રાજ્ય કે દેશ પણ નીતિ તે જોડકાને છૂટા પાડી શકે જ નહિ. માટે 'તમારૂં શાસન ત્હમને સે.પેવામાં આવે તો ત્હમે હાલની માફક અંદરોઅંદર લડી મરો અને દુઃખી થાઓ 'એવા તર્કવાદથી હિંદીઓના આત્માની સ્વાભાવિક ક્ષુધાને મારી નાખવાની જરૂર નથી; એમ કરવાના પ્રમાણિકતા નથી. અને હિંદીઓએ પોતાના માથાઓના ભયથી, કે રાજકર્તાઓ રહીકારો એવી સંકાથી, કે પાપના અને નરકના ડરથી, પોતાની સ્વતંત્રતાની સ્વાભાવિક લાગણીને દાખી દેવી જોઈતી નથી; કેમકે એમ કરવું એ આત્મહત્યા છે. સ્વતંત્રતા એની સાથે રહેલા છટો છતાં પણ મનુષ્યનો કિમતી ખબરો અને ઉંચામાં ઉચું ધ્યેય છે. એ મેળવવા ખાતર પ્રશસ્ત મોગ, પ્રશસ્ત કામ અથવા પૂજા, પ્રશસ્ત માન (Self-respect), પ્રશસ્ત ક્રોધ (noblo indignation) વગેરેનો ખપ પણ કરવો જ જોઈએ. જેનોમા એ તરતો નથી તે 'નિગોદનો છવ' (હલકામાં હવડો છવ) છે અગર તો મનુષ્યપણું વટાવી મોક્ષે પહોંચેલો છવ છે; આપણે 'મોક્ષે પહે ચેલા' નથી તે તો કહેતાની ભાગ્યે જ જરૂર છે અને આપણે નિગોદનો છવ ખનવાનું પસંદ કરીશું નહિ એમ ત્હમરૂં જ દીક્ષ કમુલ કરશે. ત્હારે પછી સિદ્ધોની સિદ્ધાઈની વાતો માનુએ મખી આપણી પદિથનિઓને યોગ્ય ભાવના (ideal)ને અનુસરવું એ જ વધારે પ્રમાણિક અને શ્રેયસ્કર છે. 'અમે તો સાટા (bargaining)ના સિદ્ધાન્તને ગચક નહિ આપવાના, કારણ કે તે સ્વાયંત્રી વાત છે' અને 'અમે તો સ્વગભ્યની મગણી નહિ કવવાના, કારણ કે તેથી અમલ-કારચાહીને દુઃખ થાય છે'—એવી એવી સિદ્ધાઈની વાતો સિદ્ધો માટે-પોતાના સ્વાયંત્રી સમ્પૂર્ણ સિદ્ધિ કરી ચુકેલા છવો માટે-નહેવા દઈ, આપણે તો 'પ્રમાણિક'પણે આપણો સ્વાર્થ, ખીજાને ખીજાજરૂરી દુઃખ ઉપજાવવાની લેશ માત્ર ઈન્દા સિવાય, સાધવાના શત્તની કમુલાત કરવી જોઈએ, અને એ જ જ્ઞાતને દમ્મ માની અનુસરવી જોઈએ.

ચળવળ કઈ પરતુરિયાતઓને આભારી છે ?

શું આપણે નથી જોતા કે આપણા વ્યાપાર-દુનર હમમ નજ થવા છે અને ઈંગ્લેન્ડ ખીજા દેશો કે જે ભવિષ્યમાં પોતાને જ ભલ રૂપ રદ પડે ત્હેમને પણ આ દેશનો વ્યાપાર એકદાય કરવા દેહે પરન્તુ હંદોના વ્યાપાર ખીલવવા તરફ મુરતું લક્ષ આપવા તંયાર થયુ નથી? શું આપણે નથી જોતા કે પરદેશી સ્ત્રીઓના દુમલા કે અંદરો અંદરની ધાડ સ્થાને આપણે તંદન લાગ્યાર બની વેવલા મોટે ઉમા રહીએ એવી રિયાતમ મૂશાઈ મયા છીએ?

શુ આપણે નથી જોતા કે વગર દુકાળે પણ હિંદના એક નહિ ને એક લાગતા જૂખ મરાતી જૂખ નિરંતર ચાલુ જ રહે છે? શુ આપણે નથી જોતા કે આ દેશમાં હવે દૂધ-ધી તો શુ પણ અત્રતી પણ હમેશને માટે લયકર મોઢવારી એટલી હદ સુધી વધી પડી છે કે મોઢા લાગને માટે જીવવું એ જ સુરક્ષેલ થઈ પડ્યું છે? ઈંદો અને કાપદાની તથા કાપદા બહારની બીજી સત્તાવણીઓને બાળુએ રાખીએ તો પણ શુ આટલી પરિસ્થિતિઓ આપણને આશાઓમાં બહુ વખત રમવા ઈર્ષ શકે તેમ છે? અમારી અજ્ઞાનતા, અમારો કુસંપ, અમારે જ મલીપણ, અને બીજી જે કહેા તે, અમને દોષો વર્ષ પહેલા આવી સ્થિતિ આપી શક્યું નહતું. જેને આજે સુધારો, રાજદારી શિક્ષણ અને સુરક્ષા કહેવામાં આવે છે તે, જૂખમરો, સ્વમાનરહિતતા અને નિર્મળતા ઉત્પન્ન કરનાર બતા છે એમ ક્યો પ્રમાણિક મનુષ્ય નહિ સ્વાકારે? અને તે છતાં અમલદારશાહી હજી હિંદને સોનાતુ ધડું આપનારી મરધી માને છે અને ઇંડાથી સતોપ ન વાળતાં મરધીને એક રમમટો લાભ લઈ લેવા જેવી પોલીસીને 'પોલીટીક્સ' માને છે. બહા સુધી આ પોલીસીની અપ્રમાણિકતા અને તેમાં રહેલી સ્વપરની હાનિતુ બાન તેઓને ન થાય ત્હા સુધી હિંદ પોતાનો અવાજ આપી દુનિયામાં—દુનિયાના ઇંડા સુધી અને આકાશની પેલી પાર ઉંઘતા ઈશ્વર સુધી—જે ઈશ્વર ખરેખર ત્હા હોય તો તે ઉંઘતો જ હોવો જોઈએ—પહોચાડવો જોઈએ.

આપણી દરેક યજ્ઞવળ 'કાયદા'ને માન આપીને કરતી જોઈએ, એમ હું બાર મુશીને કહીશ, જે કે કાયદા અને દાદ આપવાની પ્રજ્ઞાલિકા એવી ગોઠવવામાં આવેલી છે કે જે પ્રયત્નો વડે એા ટકા ફળ આવવું જોઈએ જો જ પ્રયત્નોતુ છ ટકા જોઈતું જ ફળ આવી શકે છે. પરંતુ આજે સમ્ય ચુરોપે બુદ્ધિવસના કાયદાને ઈશ્વર દરાવ્યો છે—સઘળા ઈશ્વરો માણસે પોતાની સમગ્ર જળવળ ખાતર જ બનાવ્યા છે—ચુરોપના દેશો સેકડો ખુનખાર લડાઈઓ વડે આનાદ અને રથીર થઈ જોડા પછી—'સર્વાર્થસિદ્ધ' થયા પછી—એ આનાદીની સ્થિરતાને જળવળ ખાતર ન્યાય અને સુલેહચાન્તિના બુદ્ધિવાદ પર મણાયેલા કોંઈદાને ઈશ્વર તરીકે દરાની જોડા છે. એ 'સત્ય' (Truth) નથી, પણ સ્વાર્થરક્ષાની સુદર 'કલા' (Art) છે. તથાપિ, જે હો તે હો. ઘણાએ દરાવેલો ઈશ્વર આખરે ઈશ્વર તરીકે જ પ્રગમ્ય અને તેના વિરુદ્ધ જોલણું કે ચાલણું તે આત્મધોત કરવા બરાબર જ થઈ પડે. દુનિયાએ માનેના કાનન (Tables of Ethics) ને જળવળનો અધિકાર માત્ર મહાવીર, કુખ્તુ, નેપોલીઅન જેવા અસાધારણ પુરુષોને જ હોઈ શકે. સામાન્ય ગણ માટે—આપણે માટે—તો, 'કાયદાને માન આપો' એવા આજ્ઞાવચનને વશદાર રહીને જ યજ્ઞવળ કરવી ધર્મ્ય છે. શાસ્ત્રકારોએ પણ કહ્યું છે કે, 'નિશ્ચય' અર્થાત્ Absolute Truth સદમજતું ખર, પરંતુ આખરમાં તો 'વ્યવહાર' (Practical Truth) ને અનુસરવું જોઈએ અને એટલા જ માટે ચુરપના રાજદારીઓએ નિર્માણ દરેલી કાયદેસરની યજ્ઞવળ કરવા માટે નેશનલ કોન્ફરન્સ સ્થપાઈ હતી. એ યજ્ઞવળમાં જે ન જોડાય તે હિંદી નથી, એ પ્રવાસને તોડે કે લયો કરના કોથીશ દરે તે હિંદુદ્રોહીજે દરેક કોમે અને દરેક પયે એમાં સામેલ રહેવું જોઈએ છે હિંદની ઝાતિઓ અને ધર્મપયોએ આનસુધી પોતપોતાના દુકા વાડામાં જ પોતાની પ્રવૃત્તિ ઝોધી રાખી હતી, બેટાના સંસ્કૃત્ય મેદાનમાં ખેલવાનો શોખ હજી તેનામાં હમણાં ઇંગલેન્ડ પેદા થવા લાગ્યો છે. એ શોખ ખીલવવા માટે અને એને પોષણ આપવા માટે જ આજના જેની કોમી કોન્ફરન્સો ભરતી પડે છે.

કોમી કોન્ફરન્સનો અચાવ.

કોમી કોન્ફરન્સનો અચાવ ત્યારે જ થઈ શકે કે જ્યારે તેઓરપદ એકરાર કરે કે 'અમે કાંઈ જુદું' રાજ્ય જમાવવા માંગતા નથી, અમારે કાંઈ ખાસ હક્ક જોઈતો નથી, અમે નેશનલ કોન્ફરન્સની પુત્રી તરીકે તેણીની આજ્ઞાઓનો અમલ કરનારી સ્વયંસેવિકાઓ માન છીએ.' સ્વયંસેવકે પોતાની ઇચ્છાઓને દાખી રાખી સેવ્ય વ્યક્તિની ઇચ્છાને જ પાર પાડવાની હોય છે, તેમ જૈન કે અત્રેન, પારસી કે મોસ્લેમ, અંગ્લો-ઇન્ડિયન કે અન્ય દોષપણુ કોમ, જે હિંદમાં વસતી હોય અને હિંદના અન્ન-જળથી પોષાતી હોય તેઓ નેશનલ કોન્ફરન્સના વાવડાને જ પૂર્ણ જોઈએ અને પોતાના કોમી સ્વાર્થની તૃપ્તિની લાલચને આ મહાન ભાવનાના યગમાં હોમી દેવી જોઈએ.

કોમી પ્રતિનિધિતાવ.

નામદાર હિંદી પ્રધાન હિંદની પરિસ્થિતિઓ તપાસવા અહીં પધાર્યા અને 'બોલો, હમને શું જોઈએ છે?' એમ પૂછ્યાને— હિંદના ઇતિહાસમાં પહેલપ્રથમ પૃથ્વાને-કૃપાવંત થયા ત્યારે હિંદની આ અનેક પુત્રીઓને હર્ષધેસજા થઈ આવી અને તે ધેસજામાં તહેમણે હડાપણુને ધરાણે મુક્યું. તહેમણે પોતપોતાના સંકુચિત હિતની ભિક્ષા માંગવા હાથ પસાર્યા. યુદ્ધિશાળી પ્રધાને હિંદનો દાણો દાખી જોયો. દિક્ષી કોન્ફરન્સ વખતે આગનાપક્ષા દેશનાયકોએ નામદાર વાઈસરૉય સમક્ષ, અને હિંદની અનેક રાજિઓએ હિંદી પ્રધાન સમક્ષ, પોતાનું પોત પ્રકાશ્યું અને સંપ તથા આત્મજળની ખામીની સાખીતી આપી, કે જે ખામી બાબતમાં પાછળથી મોઢેરો સાહેબે પોતાની સ્ક્રીમમા બાર-મુક્યો છે. મનુષ્ય તરીકે આપણે આપણી કમર પહેલી જોવી જોઈએ છે. માત્ર પારકા દોષ જોનારાઓ કોઈ દિવસ આગળ વધી શકતા નથી. (અને એટલા જ માટે આગળ પર મ્હારે આપણા દેશો બાબતમાં પુષ્કળ કહેનારું છે.) દરેક કોમે દરેક અમોસીઓરને, દરેક કોન્ફરન્સે, દરેક સભાએ, દરેક વ્યક્તિએ, એ વખતે એક જ જવાબ આપવો જોઈતો હતો કે 'કોન્ફરન્સ-લીગની યોજના એ જ અમારી ઇચ્છા છે, એ જ અમારી હક્ક તરીકેની માગણી છે, એ જ અમારો અવાજ છે. હિંદીઓ માટે, હિંદીઓ વડે અને હિંદી યુદ્ધિથી કરાયેલી તે પસંદગી સિવાય બીજી પસંદગી કોઈ પણ હિંદોને હોઈ શકે જ નહિ. તે સારી હો. વા જોડી હો, સંપૂર્ણ હો વા અપૂર્ણ હો, તે અમારી કરેલી અમને વધુમાં વધુ પસંદ પડેલી યોજના છે અને તે સિવાય બીજી કોઈ ચીજ અમને કામંતી નથી. જ્યારે તહેમણે અમને જ અનુકૂળ થવાની ઇચ્છા બતાવે છે ત્યારે તહેમારી પસંદગીનું ધોરણ અમારે કામનું નથી. એકતે માટે જે ચીજ અમુત હોય તે બીજનું નિર્ણય હોય. અમને અમારું જ અમુત લેવા દો, પડી તે બીજાઓને મન બસે એ તે હો. અમે અમારું હિત અમારી જ યુદ્ધિથી સાધીએ એમાં જ અમારી પ્રગતિ છે—એમાં જ અમારું development છે.' આ પ્રસંગે 'આંખ ઇન્ડિયા મરઠા પોલીટીકલ કોન્ફરન્સ' કે જે પેંચેક માસ ઉપર એકમાત્રમાં મળી હતી તેના સજાવતી કીમંત રાગરાવ દેશમુખને ધન્યવાદ આપ્યા સિવાય હું સહી શકું નહિ. કે જેમણે પોતાના નતિ બાપજોની બુલ સુધારવા ધણા જ હડાપણુમરેલા અને મંકમ ચપ્પોમાં હળું હતું કે 'મરઠા કોમ ધાગમમાં ખાસ પ્રતિનિધિત્વને હક્ક માને છે તે માગણીનો આશય બ્રહ્મ (franchise) છે અને કોમને ખાસ કરીને તથા

દેશને સામાન્ય રીતે તે ધણી જ લોકશાનકારક છે. હું મહારા મરાઠા બાઈએને અંતઃ-
 કળાપૂર્વક અન્ન કરીશ કે તેની માગણી છોડી દેવી અને દેશને બહારે એકતાની ધણી
 ધણી બહાર છે તેવે વખતે બિનતા લખત કરાના લથીઆગ્રહ થતા અટકવું.” એ જ
 અસામા બાઈની હોમરૂં ૨ મી. ખુમનજીએ પણ પોરસીકામની એવીજ પ્રવૃત્તિ સહાને
 પ્રોટેસ્ટ ઉઠાવી મોટી સભા સમક્ષ કહ્યું હતું કે ‘આ સવાલ પાગ્ગીઓ માટે એક મહાન
 કલંક સમાન છે અને તે હીવચાનને મળ્યુત હાથથી તોડી પાડવી જોઈએ છે. પારસીઓ,
 હિંદુઓ, આપણે મધ્ય હિંદીઓ જ છીએ. પાગ્ગી-કોમની આમજ બચાવવાની દરકાર
 હોય તો આ હીવચાન પડતી સુકરી જોઈએ.” પરંતુ મહેને કહેતા અભિમાન થાય છે
 કે માથી પહેલા આ પ્રોટેસ્ટ ઉઠાવવામાં કોઈએ પહેલ કરી હોય તો તે જૈન આગે-
 વાનોએ કરી હતી, જેઓમાં સદે હુકમચંદજી, શ્રેતાચ્ચર સંઘપતિ શેઠ રતનચંદ
 ખીમચંદ, શેઠ માલેશ્વર પાનાચંદ વગેરે, વગેરે પણ સામેલ હતા. હું અંતઃકરણથી
 ઇચ્છું છું કે, હિંદના વધારેમાં વધારે લાયકાતવાળા પુરુષોને ધારા સભામાં ખરા-
 બતા જોઈ દરેક કોમ ગર્વ લેતી થશે અને અસુખ ધર્મ કે જ્ઞાતિના હોવા માટે ધાગ-
 સભામાં ખરાબનારા હક્ક ઇજ્જતનું હોડી દેશે. કેટલાક એમ માને છે કે એક
 કોરો માગણી કરી તો અમારે પણ કેમ ન કરી? હૈમને કહી શકાય કે એકે વિષયના
 કરનાની ચૂર્ણતા કરી માટે તમારે તેમ કંવું ચેત્ય છે શું? કોઈ કહે છે, બીજાને આમ
 હક્ક આપો તો જ અમને આપણે એવી અનારી માગણી નિર્દોષ છે. હૈમને કહેવું
 પડશે કે, એ હમારા દીનનું મેળાપણું જ હિંદને ભયરૂપ છે. હૈમે શા માટે એવો અતુ-
 કરણીય માનપ્રેમ નથી શિખના કે જેથી હૈમને દરેક ગુચ્છ વાત પર-ગુચ્છ સ્વાર્થ પર-
 સ્વાભાવિક રીતે જ તિરસ્કાર થવા પામે? હમારી અડગતા બીજા ડગમગતા હૈમને
 પણ કચી બતાવશે. એવી કોઈ ગીજ વગર માંમે પણ હૈમને આપવામાં આવે
 તો પણ હમારે હૈમને અગ્રીકાર કરવો જોઈએ. હિંદને પરાધીનતા અને દુઃખો સહા છે
 તે બધા પ્રાપ્ત કોમી કે બક્ષિતગત લાભની લાલચને પશ્ચિમે જ ઉદભવેલા છે. અમણ
 કેમો કહે છે કે અમારી અલગતા આતર દયા કરી અમને ધારાસભામાં બેસવાનો ખાસ
 હક્ક આપો; આગળ વધેની કોમો કહે છે કે અમારી લાયકાત આતર અમને તે માત્ર
 આપો. બન્ને ભૂલે છે. ધારાસભા જેવી રાજકીય સભામાં અમણનું કોઈ કામ હોઈ શકે
 નહિ, અને આગળ વધેની કોમના શ્રી પોતાની લાયકાથી કરીશકામાં છતીને ધારાસભામાં
 આવી યજ્ઞના હોવાથી હૈમને મહેજ્ઞાનીયી મળતા ખાસ હક્કની આવશ્યકતા હોઈ શકે
 નહિ. નામદાર હિંદી પ્રધાને પોતાના રિપોર્ટમાં આ સવાલને ધણી સારી રીતે અર્થ છે
 હૈમા તેઓ કહે છે કે ‘હિંદના યાજ્ઞનાગ્યો કમુખ કમ્મો કે હિંદમાં ‘શહેરી’ તરી-
 કેની બાવના કષ્ટ પુરતી ખીલી નથી અને અમારે હિંદને ખરેખર સ્વાસ્થ્ય તરફ દોરવું
 જ હોય તો હિંદીઓમાં સહેલી તરીકેની બાવના ખીલવવા અને તેટલો પ્રયામ સેવવો જોઈએ.
 ધર્મો અને જાતિએના બગ પાડવાથી રાજકીય છાવણીમાં સામસામા તક હમા કરવી જોઈ
 દશે, અને તેથી હોંકા ‘શહેરી’ તરીકે નહિ પણ પક્ષકાર તરીકે વિચાર કરવાનું
 વિષયો. અલ્પ પદ્ધતિને કોઈ કામે પણ પ્રયત્નથી પ્રતિનિધિત્વની બાવના કેરી ગીતે
 ખીલવા પાગશે તે રાજનું ચકાવું નહીં. [અટિશ ગવનમેન્ટ ઉપર વારંવાર એવો આરોપ

મુકવામાં આવે છે કે તે માણસો ઉપર રાજ્ય કરવા માટે માણસોમાં તડ પાડે છે. હવે જે વખતે સરકાર હિંદીઓને સ્વરાજ્યને રસ્તે મુકવાનું કહે છે તે જ વખતે જો તે સોફિસ્ટિકે ગાનિઓ અને ધર્મોના લોદોમાં નાહક વહેંચી દે તો સરકાર પોતા ઉપર આવતા દેગીપણના રૂબે સંકુચિત દષ્ટિના આલોપને જુદો પાડી કાઢશે નહિ....વળી એક ખીનું પણ ઉપજોગી ટ્રિપ્લિંગું તપાસવા જેવું છે. જો એક નહાની કોમને હેનો નિર્ણયતા અને પછાતપણા ખાતર ખાસ પ્રતિનિધિત્વનો હક આપવામાં આવે તો હેનું 'વોક્સ' પરિણામ જો જ આવે કે તે કોમ તમને થયેલી મહામલામતીની લાગણીને વશ થાય, અને વધારે મનજીત કોમોની બગાડ બનવાને માટે યોગ્યતા અને જ્ઞાન ગેળવવાની હેને ગરજ ન રહે. તેમજ બળવાન કોમો પણ એમ સહમત કે પછાત કોમોને જે જોઈતું હતું તે તો મળી ચૂક્યું છે, હવે અમારે હેમના પ્રત્યે કાર્ય કરવાનું રહેતું નથી...વતવાર-પ્રતિનિધિત્વથી હાસના સંજોગો ત્રિયતિચુરન-દહ-બનગે, મુધરગે નહિ." હિંદી પ્રધાનના આ વિચારો હિંદી પ્રજાએ શાન્તિથી મનન કરવા જોગ છે અને એવા સહાય ગાંધીજીને આપણે હાર્દિક મન્યવાન આપવામાં આનાકાની કરીશું નહિ. અમાગ હવે હજી મરી ગયાં નથી કે નથી ભારત મંનીના ઉદાર આગવની કદર ન જુગી સફીંગ. અગે કો પણ અમરજીએ છીએ કે જો હેમના ઉપર ખીનજીઓની અસર ન પડી હોત તો તેઓ પોતાની યોગ્યતા એવી તો ઉદાર બનાવી સક્યા હોત કે તેથી હિંદને અને પરિણમે સ્થિરનને પણ અનાદિક લાભ થવા પામત. પરન્તુ અમાગ કમનશીમે ઇંગ્લંડમાં હોઈ સીડનહામ જેવા પણ હિંદના ખેરખાંજો મોજુદ છે કે જેઓ અહીં હતા ત્યારે જીદી મીટી વાતો કરતા અને ઇંગ્લંડ ગયા પછી અમાગ પ્રગતિમાર્ગમાં પથરા ગગડાવેવામાં જ મગ્ન માને છે. એઓએ અમારી લિઝરમાં પ્રજાગ આલોલન મચાવ્યું છે અને અનારો તો અવાજ પણ ત્યાં ન પહોચી શકે તેવી હરકતો ઉભી કરી છે. અમારા માનનીય પ્રતિનિધિઓના ઉપદેશનને ઇંગ્લંડની સ્વાતંત્ર્યપ્રેમી જામિયા જતા અટકાવી દીધા છે અને ભારતનું લણ ખાધ ભારતનો જ વિરોધ કરવા માટે હથીઆરબૂન બનેલા ડૉ. નેઅરને હોઈ સીડનહામનું ફતવ કરવા જવાની છૂટ મળી છે. હિંદમાં ન મટે એવી ખીમારીનું નામ દબને ગયેલા કાકટર સાહેબ ત્યાં પહેચતા જ એકમ મંટ જેવા થઈ ગયા અને આત્મજ અને આત્મજેતર કોમો વચ્ચે દેખ હોતો કરી સોફિસ્ટિકે પરસ્પર લડવામાં જ મેકવાની ખટખટ અને દરેક કોમને પોતાના ખામ લાભ મળવા જોઈએ એવી હીમાયત કરવા લાગ્યા. હિંદમાં અનેક ગાંધીઓ અને ધર્મપયો હોવાથી હિંદ સ્વરાજ્યને યોગ્ય ગણાય જ નહિ એમ કહેનારા આ હિંદના હિંતેરીઓ હમણાં કોમો અને પયોને ખામ હક માંગવાની શિખામણ આપવા લાગ્યા છે ! અને આપણે મોળા મજા હેમના નચાચા નાચવા લાગ્યા છીએ ! આ પ્રમગે હિંદમકા મી. હોનમિનકા સબ્બો બરાબર મોખી રાખવા જોઈએ છે કે "If United India is our ambition and aspiration, communal representation is the worst enemy we have to encounter in the way." આપણે કિચીશું કે કોમી લાભોના સોમને વશ ન થતાં હિંદની દરેક કોમ એને દરેક પંથ રાષ્ટ્રિય હિતને મનજીતપણે વળગી રહેશે, અને સરકાર જે જે સમાજોને કે સંસ્થાને આ જોનવમાં અભિપ્રાય પૂછે તેઓ રાષ્ટ્ર જોનરેખા મી. મોજેચુના કહેવા મુજબ કોમી પ્રતિનિધિત્વની વિરૂદ્ધમાં જ મત આપશે.

હિંદના સમસ્ત જૈનોનો પ્રતિનિધિ કોણે ?

રાજ્યપ્રીય બાબતમાં કે જૈન ટ્રામને લગતી બીજી કોઈ બાબતમાં સરકાર જૈન એ-સોસીએશન ઓફ ઇન્ડિયાનો અભિપ્રાય પૂછે છે તે સંતોષ પામવા જેવું છે, પરંતુ આ બાબતમાં એક સૂચના કરી લેવાની જરૂર છે. જૈન ટ્રામમાં લગભગ સરખી સંખ્યા ધરાવતા ત્રણ શ્રીરક્ષા છે, જેઓ પૈકીના એક સ્વેતામ્બરમૂર્તિપૂજક શ્રીરક્ષાના અનુયાયી ન હોય તો એ સોસીએશનમાં મેમ્બર તરીકે દાખલ થવા દેવામાં આવે છે, બીજાને નહિ. અને એ એક શ્રીરક્ષાના પગ બધા પ્રાંતોના મેમ્બરો એ મના ધરાવતી નથી. એ સંજોગો વચ્ચે એ સમાના અભિપ્રાયને હિંદની સમસ્ત જૈન ટ્રામના અભિપ્રાય તરીકે વેળવો એ ન્યાય ગણાય નહિ ખરી રીત તો એ છે કે, ત્રણે શ્રીરક્ષાની નતત્ર કોન્ફરન્સ ભરાય છે, જેમાં દરેક ગામના ચુટાયેલા પ્રતિનિધિઓ હોય છે, તે ત્રણે કોન્ફરન્સની હેડ આર્દિમાં પત્ર લખી તેઓનો જોરો જૂરો અભિપ્રાય મનાવેલો જોઈએ; અગર ત્રણે કોન્ફરન્સ ઓફિસો દરેક શ્રીરક્ષાના અમુક ગૃહસ્થોની કમીટી સુકર કરી સચુક્ર મત લખી મોકલે તે મતને સમસ્ત જૈન ટ્રામના મત તરીકે ગણવો જોઈએ. રાજ્યપ્રીય બાબતમાં તત્ર પૂછવાનો હોય ત્યારે ઉપર કહેલી ત્રણ કોન્ફરન્સો ઉપગત જૈન પોલીટીક્સ કોન્ફરન્સનો પણ મત પૂછવો જોઈએ, કારણ કે હેતું ક્ષેત્ર પોલીટીક્સ છે અને હેમાં ત્રણે સંપ્રદાયના જૈનોની શામેલગીરી છે.

આપણા દાવાની તપાસ.

ગૃહસ્થો ! હવે હું હમો પૈકીના ધણુખરાને અગ્રિમ લાગે એવી-પણ એટલા ખાતર જેને જતી કળાતું હિંદને પાવવે તેમ નથી તેની-કેટલીક બાબતોપર આવીશ. આપણે બધા ક્રિસ્ટિયન છતાં નીચે સ્વરાજ્ય-પોતાની બચતમાં પોતે કળા પામીએ એવી જાતની 'સ્વ-તત્ત્વ-તા-નાગી'એ છીએ કોન્ફરન્સ અને કોન્ફરન્સો, સભાઓ અને બાધણો, પ્રીટેરો અને પેપરો-ખુદ આપણી આ કોન્ફરન્સ-એ સર્વના એક જ ગુના છે કે અમને અમાર શાસન અમારી જાતે કળા દો. આપણે કહીએ છીએ કે આતું સ્વરાજ્ય અમે પૂર્વકાળમાં ભોગવતા, અમારી પચાવત પદ્ધતિ હજી પણ હિંદના નસુના તરીકે કાયમ છે, વગેરે, વગેરે. અવબત, બીજા પર કટાક્ષ અને પોતાની વાહવાદ છત્રી નૂ હોય તો, હિંદના ધણુ રસ્તા છે, અને તેમ કરના કોઈ રોકતું નથી. હમને એવી રીતે પ્રેરણાની સ્વચ્છતા જ સ્વચ્છતાની ધજા હોય તો હું પણ હમને ધડીભર કહું કે, આતે પણ આપણી નાતોના મોડીઆ, શું સ્વરાજ્ય આપવા નથી ? અમારા દેશી રાજ્યો શું સ્વરાજ્ય ચલાવેલાં નથી ? અમે જૈનોમાં તો વળી રાજા, હાઉસ ઓફ લોર્ડસ અને હાઉસ ઓફ કોમન્સ (તૌથર, 'સાધુ અને શ્રાવક) વડે શાસન આવે એવી પ્રજાવિકા છે એટલે અમારે તો નુકથી જ સ્વરાજ્ય છે. પરંતુ આમ કહેતું એ માત્ર આમંત્રણ છે : નાતોના અધર કોણ નથી જુલુતું ? દેશી રાજ્યોના જુલમ, અધર, પ્રમાદ અને અગાનતાનો અનુભવ કોને ખતી ? જૈન સંપ્રદાયના સદા કાનાથી અમલકા છે ? 'જે સ્વરાજ્ય હમારી પામે પૂણા નેકાએથી છે હિંદનો હમો' શું સદુપયોગ કર્યો' એવો સવાલ પૂછનાર આજળ આપણે શું નીચું નહિ જોવું પડે ? અવસ્ય જોતું પડશે. આપણે પરદેશી પ્રજા પામેથી હક માગવા છે અને જે હક આપણી પામે છે હિંદનો સદુપયોગ કરવાની આપણાના દાનત નથી. પારત દેશ કહાદસ છે અને પોતાના પગ નીચેના બકા

રહામે આંખમાં આમણાં કરવાં છે. આપણો આશય જે સ્વિટ્ઝર સરકારને હાથવવાનો જ હોય તે ન આમ કરવું' કીટ, જ છે, પણ જે આપણો આશય વધારેમાં વધારે સુખ અને પ્રગતિ મેળવવાનો હોય તે આપણુ-હાથમાની સત્તાઓનો લાભ લઇ એટલી બાબતમા તે આગળ વધવાનો પ્રમાણિક પ્રયાસ કરવો જ જોઈએ છે. ધ્યાનમાં રાખજો કે પ્રગતિ ક્યાંઈ જઘ્ઘારથી આવતી નથી, અંદરથી જ આવે છે. વળી ધ્યાનમાં રાખજો કે માગુ મળતું નથી, મેળવ્યું જ મળે છે. બુલરો નહિ કે, બડખડુ અને માગણું એ અશક્તોનું હેલામાં હેલું જોગર છે. શક્તિવળાઓ પોતાની શક્તિથી દરેક ચીજ મેળવી શકે છે અને મહેરબાની કરવા કોઈ પ્રબળ નવરી બેઠી નથી. આપણા હાથમાં રાજ્ય હતા ત્યારે આપણે પણ આપણું જ દિવસ સાધતા, બીજાઓ ઉપર મહેરબાનીની રાહ કાંઈ આપી દેવા નવરા નહોતા. એ તો કુદરતનો કાનુન છે. એમાં સિદ્ધાંતની વાતો કરવી નિરર્થક છે. આજે આપણે ગેરી પ્રબળ અમને ઉતરતી પ્રબળ ગણે છે એમ કહી ચઢીકાણે છીએ, પણ આપણા દેશના લાખો નહિ પણ કોડો દેશખંડોએ અરુપર્ય કરાવી લેખના ઉપર કેવો તિરસ્કાર બતાવીએ છીએ ? વર્ષો થયા આ સામાજિક જુલમ રહામે લખાણો અને બાપણો થવા છતાં પરદેશીઓ પામેથી સમાન હક માગવા ધ્વજતા આપણે હિંદીઓએ આ કોડો અરુપર્ય કરાવેલા દેશોઓની બેઠી હજી શું દૂર કરી છે ? તકમને આ શું માત્ર ઠંડા પહોરની વાતોનો વિષય-શું માત્ર ચર્ચાનો વિષય-લાગે છે ? બંધુઓ, આ આપણું મહાપાપ આપણને પ્રતિદક્ષ બાપ છે અને આપણા હાથમાની બેઠીઓને પ્રતિદક્ષ વધારે ને વધારે સખ બતાવતું બાપ છે. કમનો કાપદો અસ્ત છે, નિષ્કુરપણે-કોઈની પણ રાશમ કે દયા રાખ્યા સિવાય-તે પોતાનું કામ સુખાથી પણ મક્કમપણે બળવે બાપ છે.

આપણે જેનો ધર્મનું નામ જાહેર ત્યાં-સગવડ ખાતર-સુસાડીએ છીએ, અને કહીએ છીએ કે સુધારકો અને સરકાર અમારા ધર્મમાં હસ્તક્ષેપ કરે છે તે અમારાથી સહન થશે નહિ. પણ હું તકમને પહુલુ કે શું જનિભેદને તોડવા આપણા ચરમ તીથકર મહાવીર પ્રભુએ જોણે પુરુષાર્થ સેઓ હતા ? શું ચંડાલો પણ કેવળ માની થવાનું મહાવીરના શાસ્ત્રોમાં અથન નથી ? શું સુકિતહાર આપણા શાસ્ત્રોએ સધળા મનુષ્યો માટે ખુલા મુકાં નહોતા ? ત્યારે આ કોડો હિંદીઓને હમૈસની બેઠીમાં-વંચપરપરાની બેઠીમાં-રાખવામાં આપણે ધર્મનું પાલન કરીએ છીએ કે અધર્મનું ? સુધારકોને બાબુએ રાખો સરકારને પણ દૂર રાખો ખુદ લેખારાં શાસ્ત્રો અને દેવને જ પૂજો અને તહેમની આગા મુજબ વર્તો અને પછી કહો કે સુધારકો અને સરકાર લેખારાં ધર્મમાં હાથ પાડતા હતા કે તકમે પોતે લેખાગ ધર્મનો ખેંસ કરતા હતા અને આ બીજાઓ તો તકમને ધર્મનું પાલન કરવાને, રસ્તે દોરતા હતા ? આ બાગતમાં તકમને સુધારો કરવાને છટ છે-સરકાર ના કહેતી નથી, તે છતાં તકમે સુધારો કરતાએ નથી અને હુલ્લા કરનારને ગણો દેતા ચાકરાએ નથી. તકમે શું ગાલોથી સ્પર્ધાઈ અને પ્રગતિ મેળવવાની આશા રાખો છો કે ? તકમનાં સાધજીવન ચીલુત વિદ્વજબાઈ ઝેરમાઈ પટેલે વડો પારાસમામ એક એવો ખરડો રજુ કર્યો છે કે જે ખાસ થાપ તે હિંદુ જાનિઓમાં પરસ્પર લમતવત્કર કરનારને કાલક તરત્વું નુકસાન થવા પામે નહિ. આ ખરડાની નિરૂદ્ધમાં આપણા જ કેટલાક મંજરોએ એમ કહીને વાધો લીધો હતા કે આ તો ધર્મ વિદ્વજની બાબત છે. કાલકના